

ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ ΕΠΙ ΤΗΣ ΠΡΟΠΑΡΑΣΚΕΥΗΣ
ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΚΑΙ ΜΕΓΑΛΗΣ ΣΥΝΟΔΟΥ ΤΗΣ ΟΡΘΟΔΟΞΟΥ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

ΣΥΝΟΔΙΚΑ ΙΧ

Γ΄ ΠΡΟΣΥΝΟΔΙΚΗ ΠΑΝΟΡΘΟΔΟΞΟΣ ΔΙΑΣΚΕΨΙΣ
28 Ὀκτωβρίου - 9 Νοεμβρίου 1985

ΠΡΑΚΤΙΚΑ - ΚΕΙΜΕΝΑ

ΟΡΘΟΔΟΞΟΝ ΚΕΝΤΡΟΝ ΤΟΥ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΕΙΟΥ
ΣΑΜΠΕΖΥ-ΓΕΝΕΥΗΣ 2014

ΣΥΝΟΔΙΚΑ

ΠΕΡΙΟΔΙΚΗ ΕΚΔΟΣΙΣ ΤΗΣ ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑΣ ΤΗΣ ΠΡΟΠΑΡΑΣΚΕΥΗΣ
ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΚΑΙ ΜΕΓΑΛΗΣ ΣΥΝΟΔΟΥ ΤΗΣ ΟΡΘΟΔΟΞΟΥ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

ΕΠΙΜΕΛΗΤΗΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ: ΒΛΑΣΙΟΣ Ι. ΦΕΙΔΑΣ

Είς τὰ «ΣΥΝΟΔΙΚΑ» δημοσιεύονται ἢ ἀναδημοσιεύονται ἄρθρα, ἀναφερόμενα εἰς τὴν ὀρθοδόξον συνοδικὴν παράδοσιν καὶ εἰς τὴν προπαρασκευηθεὴς τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας. Τὰ ἄρθρα ἀποστέλλονται εἰς τὴν Γραμματεῖαν ἐπὶ τῆς Προπαρασκευῆς τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου εἰς τὸ Ὀρθόδοξον Κέντρον τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου: Centre Orthodoxe du Patriarcat Œcuménique, 37 Chemin de Chambésy, 1292, Chambésy (Genève), SUISSE.

SYNODICA

PUBLICATION PERIODIQUE DU SECRETARIAT POUR LA PREPARATION DU
SAINT ET GRAND CONCILE DE L'EGLISE ORTHODOXE
RESPONSABLE POUR L'EDITION: VLASSIOS J. PHIDAS

Dans «SYNODICA» sont publiés ou republiés des articles se référant à la tradition conciliaire orthodoxe et à la préparation du Saint et Grand Concile de l'Eglise Orthodoxe. Les articles sont à envoyer au Secrétariat pour la préparation du Saint et Grand Concile de l'Eglise Orthodoxe: Centre Orthodoxe du Patriarcat Œcuménique, 37 Chemin de Chambésy, 1292, Chambésy (Genève), SUISSE.

ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ ΕΠΙ ΤΗΣ ΠΡΟΠΑΡΑΣΚΕΥΗΣ
ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΚΑΙ ΜΕΓΑΛΗΣ ΣΥΝΟΔΟΥ ΤΗΣ ΟΡΘΟΔΟΞΟΥ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

ΣΥΝΟΔΙΚΑ ΙΧ

Γ΄ ΠΡΟΣΥΝΟΔΙΚΗ ΠΑΝΟΡΘΟΔΟΞΟΣ ΔΙΑΣΚΕΨΙΣ
28 Ὀκτωβρίου - 9 Νοεμβρίου 1985

ΠΡΑΚΤΙΚΑ - ΚΕΙΜΕΝΑ

ΟΡΘΟΔΟΞΟΝ ΚΕΝΤΡΟΝ ΤΟΥ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΕΙΟΥ
ΣΑΜΠΕΖΥ-ΓΕΝΕΥΗΣ 2014

Γ΄ ΠΡΟΣΥΝΟΔΙΚΗ ΠΑΝΟΡΘΟΔΟΞΟΣ ΔΙΑΣΚΕΨΙΣ

28 Ὀκτωβρίου - 9 Νοεμβρίου 1985

ΠΡΑΚΤΙΚΑ - ΚΕΙΜΕΝΑ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Ἡ Γ΄ Προσυνοδική Πανορθόδοξος Διάσκεψις ὑπῆρξε σημαντικόν γεγονός εἰς τήν κοινήν πορείαν τῶν κατά τόπους ἀγιωτάτων Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν πρὸς τήν Ἁγίαν καί Μεγάλην Σύνοδον τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, ἀφ' ἑνός μὲν διότι ἠξιοποίησε τήν ἐμπειρίαν ἐκ τῶν δύο προηγουμένων Προσυνοδικῶν Πανορθοδόξων Διασκέψεων (1976, 1982), ὡς ἐπίσης καί τῶν συνελεύσεων τῆς Διορθοδόξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς (1971, 1986), ἀφ' ἑτέρου δέ διότι ἐκάλυπεν ἐπιτυχῶς τήν κατάλληλον προετοιμασίαν ὄχι μόνον τῶν θεμάτων τῆς ἡμερησίας διατάξεως τῆς συγκεκριμένης Διασκέψεως, ἀλλά καί τοῦ πολυτίμου Κανονισμοῦ Λειτουργίας τῶν Προσυνοδικῶν Πανορθοδόξων Διασκέψεων.

Βεβαίως, αἱ ἐργασίαι τόσον τῆς Διορθοδόξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς (15- 23 Φεβρουαρίου 1986), ὅσον καί τῆς Γ΄ Προσυνοδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως (28 Ὀκτωβρίου- 6 Νοεμβρίου 1986) διεξήχθησαν ὑπὸ τήν βαρεῖαν συναισθηματικὴν φόρτισιν ἐκ τῆς σοβαρᾶς ἀσθενείας τοῦ μακαριστοῦ Μητροπολίτου Γέροντος Χαλκηδόνος κυροῦ Μελίτωνος, τοῦ διορατικοῦ ἡγέτου καί τοῦ μεγαλοπνόου ἐμπνευστοῦ τῆς ὅλης προσυνοδικῆς διαδικασίας καί τῶν θεσμικῶν λειτουργιῶν τῶν διορθοδόξων καί πανορθοδόξων ὀργάνων διὰ τήν προπαρασκευὴν τοῦ ἔργου τῆς Ἁγίας καί Μεγάλης Συνόδου. Οὕτως, ἡ Ὀλομέλεια τῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως ἐξέφρασε τήν βαθεῖαν λύπην αὐτῆς διὰ τήν δοκιμασίαν τοῦ Μητροπολίτου Γέροντος Χαλκηδόνος καί ηὐχήθη τήν ταχεῖαν ἀποκατάστασιν τῆς ὑγείας αὐτοῦ διὰ τήν συνέχισιν τῆς σημαντικῆς ἀποστολῆς αὐτοῦ.

Ὁ ἀναπληρώσας τήν ἀπουσίαν τοῦ ἀειμνήστου Μητροπολίτου Γέροντος Χαλκηδόνος κυροῦ Μελίτωνος εἰς τήν προεδρίαν τῆς Διορθοδόξου Ἐπιτροπῆς καί τῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως Μητροπολίτης Μύρων καί μακαριστός πλέον Μητροπολίτης Γέρων Ἐφέσου κυρός Χρυσόστομος ἀνταπεκρίθη πλήρως εἰς τό βᾶρος τῶν ἀναληφθεισῶν εὐθυνῶν διὰ τήν ἀπρόσκοπτον συνέχισιν τοῦ πολυσημάντου ἔργου τῆς προπαρασκευῆς τῆς Ἁγίας καί Μεγάλης Συνόδου εἰς τὰ προκαθορισμένα πλαίσια τῶν καθιερωμένων διαδικασιῶν. Βεβαίως, εἰς τήν ὑπεύθυνον αὐτῆν ἀποστολήν εἶχε τήν πρόθυμον καί πολύπτυχον ὑποστήριξιν τοῦ Προϊσταμένου τοῦ Ὁρθοδόξου Κέντρου καί τῆς Γραμματείας ἐπὶ τῆς Προπαρασκευῆς τῆς Ἁγίας καί Μεγάλης Συνόδου μακαριστοῦ Μητροπολίτου Ἑλβετίας Δαμασκηνοῦ καί τῶν συνεργατῶν αὐτοῦ διὰ τήν κατάλληλον προετοιμασίαν τῶν *Εἰσηγήσεων* καί τῶν *προτάσεων* ἐπὶ τῶν θεμάτων τῆς ἡμερησίας διατάξεως τῆς Γ΄ Προσυνοδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως, διό καί ἡ *παρούσα ἐκδοσις τῶν Πρακτικῶν* τῶν

εργασιών αυτής αποτελεί μίαν εὐγνωμόνα ἔκφρασιν καί τῆς ὀφειλετικῆς μνήμης τῆς Ἐκκλησίας διὰ τό ὑπ' αὐτῶν ἐπιτελεσθέν ἔργον.

Ὁ πρόγραμματισμός τοῦ ἔργου τῆς Γ' Προσυννοδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως καί ὁ τρόπος τῆς προετοιμασίας αὐτοῦ εἶχον ἤδη καθορισθῆ ὑπό τῆς Δ' Πανορθοδόξου Διασκέψεως (Σαμπεζύ, 1968) καί εἶχεν ἤδη ἐφαρμοσθῆ τόσον εἰς τήν πρώτην συνέλευσιν τῆς Διορθοδόξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς (Σαμπεζύ, 1971), ὅσον καί εἰς τὰς ἐργασίας τῆς Α' καί τῆς Β' Προσυννοδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως (Σαμπεζύ, 1976 καί 1982), τά Πρακτικά τῶν ὁποίων ἔχουν ἤδη δημοσιευθῆ εἰς τήν ἐιδικήν σειράν τῆς Γραμματείας ΣΥΝΟΔΙΚΑ τόσον εἰς τήν ἑλληνικήν, ὅσον καί εἰς τήν γαλλικήν γλῶσσαν (τόμοι I- VIII) πρὸς εὐρύτεραν πληροφόρησιν τῶν κατὰ τόπους ἀγιωτάτων Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν καί τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ σώματος αὐτῶν ἐπὶ τῆς πορείας τῆς προπαρασκευῆς τῆς Ἀγίας καί Μεγάλης Συνόδου.

Ἡ Β' Προσυννοδική Πανορθόδοξος Διάσκεψις (Σαμπεζύ 1982)) καθώρισε καί τά θέματα τῆς ἡμερησίας διατάξεως τῆς Γ' Προσυννοδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως, τά ὁποῖα θά ἔδει νά προετοιμασθοῦν προηγουμένως διὰ τῆς συγκλήσεως μᾶς συνελεύσεως τῆς Διορθοδόξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς, ἦτοι: 1) Ἀναπροσαρμογὴ τῶν περὶ νηστείας ἐκκλησιαστικῶν διατάξεων. 2) Σχέσεις τῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν πρὸς τόν λοιπόν χριστιανικόν κόσμον. 3) Ὁρθοδοξία καί Οἰκουμενική κίνησις. 4) Συμβολή τῶν κατὰ τόπους Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν εἰς ἐπικράτησιν τῶν χριστιανικῶν ἰδεωδῶν τῆς εἰρήνης, τῆς ἐλευθερίας, τῆς ἀδελφοσύνης καί τῆς ἀγάπης μεταξύ τῶν λαῶν, καί ἄρσιν τῶν φυλετικῶν διακρίσεων. Πέρα τῶν θεμάτων αὐτῶν ἀνετέθη εἰς τήν Γραμματείαν ἐπὶ τῆς προπαρασκευῆς τῆς Ἀγίας καί Μεγάλης Συνόδου ἀφ' ἑνός μὲν ἡ ἐκπόνησις ἐνός «Σχεδίου Κανονισμοῦ Λειτουργίας τῶν Προσυννοδικῶν Πανορθοδόξων Διασκέψεων», ἀφ' ἑτέρου δέ ἡ περαιτέρω μελέτη τοῦ αἰτήματος τῆς ἀγιωτάτης Ἐκκλησίας τῆς Βουλγαρίας διὰ τήν κατ' οἰκονομίαν ἐκκλησιαστικὴν ἐκλογὴν καί χειροτονίαν ἐπισκόπων καί ἐκ ρασοφόρων κληρικῶν ἀνευ μοναστικῆς κοινότητος.

Ἡ ὑπό τῆς Γραμματείας ἐπὶ τῆς προπαρασκευῆς τῆς Ἀγίας καί Μεγάλης Συνόδου κατάλληλος προετοιμασία τῶν θεμάτων τῆς ἡμερησίας διατάξεως ἐνισχύθη ἀφ' ἑνός μὲν διὰ τῆς προβολῆς εἰς τήν Εἰσήγησιν τοῦ Προϊσταμένου τῆς Γραμματείας καί συγκεκριμένων προτάσεων, ἀφ' ἑτέρου δέ διὰ τῆς ἐντάξεως εἰς τόν φάκελον καί ἐνός σχεδίου κειμένου περὶ τῶν βασικῶν ἀρχῶν δι' ἕκαστον θέμα, ἐπὶ τῆ βάσει τῶν σχετικῶν Συμβολῶν τῶν κατὰ τόπους ἀγιωτάτων Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν. Ὑπὸ τήν ἔννοιαν αὐτήν, ἡ συγκληθεῖσα Διορθόδοξος Προπαρασκευαστικὴ Ἐπιτροπὴ (Σαμπεζύ, 15-23 Φεβρουαρίου 1986) ἠξιολόγησε τὰς προτάσεις τῆς Γραμματείας καί συνέθεσε, κατ' ἔξοχον τρόπον μετὰ μακρᾶς συζητήσεως, σπουδαία κείμενα ἐπὶ τῶν θεμάτων τῆς ἡμερησίας διατάξεως. Τὰ κείμενα αὐτά τῆς Διορθοδόξου Ἐπιτροπῆς

παρουσιάσθησαν υπό του Προϊσταμένου τῆς Γραμματείας, καί, ἀφοῦ ἠξιολογήθησαν ὑπό τῆς Γ' Προσυνοδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως (28 Ὀκτωβρίου- 6 Νοεμβρίου 1986), δι' ἐκτενῶν συζητήσεων ἐν Ὀλομελείᾳ καί εἰς Ἐπιτροπᾶς ἐγένοντο ὁμοφώνως δεκτά, μετὰ τῶν ἀναγκαίων διορθώσεων καί συμπληρώσεων, διά νά παραπεμφθοῦν εἰς τήν Ἁγίαν καί Μεγάλην Σύνοδον, ὅπως ἐπίσης καί ὁ ἐπικυρωθεῖς «Κανονισμός Λειτουργίας τῶν Προσυνοδικῶν Πανορθοδόξων Διασκέψεων», ἦτοι:

1. Ἡ σπουδαιότης τῆς Νηστείας καί ἡ τήρησις αὐτῆς σήμερον.
2. Σχέσεις τῆς Ἐκκλησίας πρὸς τόν λοιπόν χριστιανικόν κόσμον.
3. Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία καί Οἰκουμενική κίνησις.
4. Ἡ συμβολή τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας εἰς ἐπικράτησιν τῆς εἰρήνης, τῆς δικαιοσύνης, τῆς ἐλευθερίας, τῆς ἀδελφοσύνης καί τῆς ἀγάπης μεταξύ τῶν λαῶν, καί ἄρσιν τῶν φυλετικῶν καί λοιπῶν διακρίσεων.

Πέρα ὅμως τῶν ἀνωτέρω θεμάτων, ἡ Γ' Προσυνοδική Πανορθόδοξος Διάσκεψις ἀπεδέχθη καί τήν εἰσήγησιν τῆς συγκροτηθείσης Εἰδικῆς Ἐπιτροπῆς διά τὰ θέματα τῆς ἡμερησίας διατάξεως τῆς ἐπομένης Δ' Προσυνοδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως, εἰς τήν ὁποίαν συμπεριελήφθησαν ὅλα τὰ ὑπολειπόμενα θέματα τοῦ θεματολογίου τῆς Ἁγίας καί Μεγάλης Συνόδου, ὥστε νά ἐπισπευθῇ ἡ προπαρασκευαστική διαδικασία τοῦ ἔργου τῆς Ἁγίας καί Μεγάλης Συνόδου, ἦτοι:

- 1) Ὁρθόδοξος Διασπορά
- 2) Τό Αὐτοκέφαλον καί τρόποσ ἀνακηρύξεως αὐτῆς.
- 3) Τό Αὐτόνομον καί τρόποσ ἀνακηρύξεως αὐτοῦ.
- 4) Τά Ἱερά Δίπτυχα.

Ἐπί τήν ἔννοιαν αὐτήν, ἐγένετο ἐπίσης δεκτὴ ἡ πρότασις τῆς Εἰδικῆς Ἐπιτροπῆς διά τήν ἀνάλογον προετοιμασίαν τῶν θεμάτων τῆς ἡμερησίας διατάξεως ὑπό τῆς Γραμματείας καί τήν πραγματοποιήσιν τῶν ἀναγκαίων συνελύσεων τῆς Διορθοδόξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς διά νά καταστή δυνατὴ ἢ ὡς οἶόν τε τάχιον ἐπιθυμητὴ σύγκλησις τῆς Ἁγίας καί Μεγάλης Συνόδου τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας. Τόν ἱερόν αὐτόν σκοπὸν ὑπηρετεῖ καί ἡ παρούσα ἔκδοσις.

*Ὁ Μητροπολίτης Ἑλβετίας Ἱερεμίας
Προϊστάμενος τῆς Γραμματείας ἐπὶ τῆς
Προπαρασκευῆς τῆς Ἁγίας καί Μεγάλης Συνόδου*

Γ΄ ΠΡΟΣΥΝΟΔΙΚΗ ΠΑΝΟΡΘΟΔΟΞΟΣ ΔΙΑΣΚΕΨΙΣ

Σαμπεζύ, 28 Ὀκτωβρίου - 6 Νοεμβρίου 1986

ΠΡΑΚΤΙΚΑ - ΚΕΙΜΕΝΑ

Προσκλήσει τῆς Αὐτοῦ Θειοτάτης Παναγιότητος, τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου κ.κ. Δημητρίου, πρὸς τὰς κατὰ τόπους Ὀρθοδόξους Ἐκκλησίας, συνεκλήθη, ἐν τῷ ἐν Σαμπεζύ, Γενεύης, Ὀρθοδόξῳ Κέντρῳ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου μεταξύ 28ης Ὀκτωβρίου καὶ 6ης Νοεμβρίου, ἡ Γ΄ Προσυνοδικὴ Πανορθόδοξος Διάσκεψις ἐπὶ τῷ τέλει τῆς θεωρήσεως καὶ περαιτέρω ἐπεξεργασίας τῶν διὰ τῆς Διορθοδόξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς του παρελθόντος Φεβρουαρίου (15-23) καταρτίσθεντων κειμένων ἐπὶ τῶν θεμάτων: (α) «Ἀναπροσαρμογὴ τῶν περὶ νηστείας ἐκκλησιαστικῶν διατάξεων», (β) «Σχέσεις τῶν Ὀρθοδόξων Ἐκκλησιῶν πρὸς τὸν λοιπὸν χριστιανικὸν κόσμον», (γ) «Ὀρθοδοξία καὶ Οἰκουμενικὴ Κίνησις», καὶ (δ) «Συμβολὴ τῶν κατὰ τόπους Ὀρθοδόξων Ἐκκλησιῶν εἰς ἐπικράτησιν τῶν χριστιανικῶν ιδεῶν τῆς εἰρήνης, τῆς ἐλευθερίας, τῆς ἀδελφοσύνης καὶ τῆς ἀγάπης μεταξὺ τῶν λαῶν, καὶ ἄρσιν τῶν φυλετικῶν διακρίσεων».

Τῆς Διασκέψεως ταύτης μετέσχον ἀντιπροσωπία πασῶν τῶν κατὰ τόπους Ὀρθοδόξων Ἐκκλησιῶν, ἀπαρτισθεῖσαι ὡς ἀκολούθως:

ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΝ ΠΑΤΡΙΑΡΧΕΙΟΝ

Σεβ. Μητροπολίτης Μύρων κ. Χρυσόστομος, Πρόεδρος

Σεβ. Ἀρχιεπίσκοπος Εὐδοκιάδος κ. Γεώργιος

Σεβ. Μητροπολίτης Φιλαδελφείας κ. Βαρθολομαῖος

Σεβ. Μητροπολίτης Σουηδίας κ. Παῦλος

Αἰδεσιμολ. Μ. Πρωτοπρ. κ. Γεώργιος Τσέτσης, σύμβουλος

Ἐλλογιμ. Καθηγ. κ. Ἐμμανουήλ Φωτιάδης, σύμβουλος

Ἐλλογιμ. Καθηγ. κ. Βασίλειος Ἀναγνωστόπουλος, σύμβουλος

Ἐλλογιμ. Καθηγ. κ. Θεόδωρος Ζήσης, σύμβουλος

Πανοσιολ. Ὑπογραμματεὺς κ. Μελίτων, γραμματεὺς τῆς

ἀντιπροσωπείας

ΠΑΤΡΙΑΡΧΕΤΟΝ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ

Σεβ. Μητροπολίτης Καρθαγένης κ. Παρθένιος

Σεβ. Μητροπολίτης Ἐρμουπόλεως κ. Παῦλος

Σεβ. Μητροπολίτης Κεντρῶας Ἀφρικήs κ. Τιμόθεος

Σεβ. Μητροπολίτης Ἀξώμης κ. Πέτρος

ΠΑΤΡΙΑΡΧΕΙΟΝ ΑΝΤΙΟΧΕΙΑΣ

Σεβ. Μητροπολίτης Ὁρους Λιβάνου κ. Γεώργιος

Σεβ. Μητροπολίτης Βηρυττοῦ κ. Ἡλίας

Πανοσιολ. κ. Ἰωσήφ Ἄλλεν

Ἐλλογιμ. κ. Ἀλμπέρ Λαχάμ

ΠΑΤΡΙΑΡΧΕΙΟΝ ΙΕΡΟΣΟΛΥΜΩΝ

Σεβ. Μητροπολίτης Πέτρας κ. Γερμανός

Πανοσιολ. Αρχιμανδρίτης κ. Τιμόθεος
Ἐλλογιμ. Καθηγ. κ. Γεώργιος Γαλίτης Ἐλλογιμ.
Καθηγ. κ. Βλάσιος Φειδάς

ΠΑΤΡΙΑΡΧΕΙΟΝ ΡΩΣΙΑΣ

Σεβ. Μητροπολίτης Κιέβου καὶ Γαλικίας κ. Φιλάρετος
Σεβ. Μητροπολίτης Μίνσκ καὶ Λευκορωσσίας κ. Φιλάρετος
Σεβ. Μητροπολίτης Κρουτίτσκης καὶ Κολόμνης κ. Ἰουβενάλιος
Θεοφιλ. Ἐπίσκοπος Dusseldorf κ. Λογγίνος
Αἰδεσιμολ. Πρωτοπρ. κ. Βιτάλιος Μποροβόι, σύμβουλος
Αἰδεσιμολ. Πρώθ. κ. Νικόλαος Γκουντιάεβ, σύμβουλος
Ἐλλογιμ. κ. Ἀλέξιος Σεργκιέβιτς Μπουέβσκυ, σύμβουλος
Ἐλλογιμ. κ. Γρηγόριος Νικολάεβιτς Σκομπέι, σύμβουλος
Ἐλλογιμ. κ. Μπόρις Ἀλεξάντροβιτς Νελιούμπωφ, γραμματεὺς τῆς
ἀντιπροσωπείας

ΠΑΤΡΙΑΡΧΕΙΟΝ ΣΕΡΒΙΑΣ

Σεβ. Ἐπίσκοπος Σουμαδίας κ. Σάββας
Ἐλλογιμ. Καθηγ. κ. Στόγιαν Γκόσεβιτς
Ἐλλογιμ. κ. Μίλος Βέζιν

ΠΑΤΡΙΑΡΧΕΙΟΝ ΡΟΥΜΑΝΙΑΣ

Σεβ. Μητροπολίτης Τρανσυλβανίας κ. Ἀντώνιος
Σεβ. Μητροπολίτης Βανάτου κ. Νικόλαος
Θεοφιλ. Ἐπίσκοπος Πλοεστίου κ. Νήφων
Αἰδεσιμολ. Καθηγ. κ. Ἴων Μπρία
Αἰδεσιμολ. Καθηγ. κ. Στέφανος Ἀλέξε, σύμβουλος
Αἰδεσιμολ. Καθηγ. Ντουμίτρου Ποπέσκου, σύμβουλος

ΠΑΤΡΙΑΡΧΕΙΟΝ ΒΟΥΛΓΑΡΙΑΣ

Σεβ. Μητροπολίτης Στάρας Ζαγοράς κ. Παγκράτιος
Σεβ. Μητροπολίτης Βράτσης κ. Καλλίνικος
Σεβ. Μητροπολίτης Σλίβεν κ. Ἰωαννίκιος
Θεοφιλ. Ἐπίσκοπος Ζνεπολέκ κ. Δομητιανός
Αἰδεσιμολ. Πρωτοπρ. κ. Νικόλαος Σιβάρωφ, σύμβουλος
Ἐλλογιμ. Καθηγ. κ. Τότιου Κόεβ, σύμβουλος
Ἐλλογιμ. κ. Ἰβάν Δημητρώφ, σύμβουλος
Ἐλλογιμ. κ. Πέτκο Μπαλτζιέφ, σύμβουλος
Ἐλλογιμ. κ. Ἀλέξανδρος Γκοσποντίνωφ,
γραμματεὺς τῆς ἀντιπροσωπείας

ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΚΥΠΡΟΥ

Σεβ. Μητροπολίτης Πάφου κ. Χρυσόστομος
Θεοφιλ. Χωρεπίσκοπος Σαλαμίνοσ κ. Βαρνάβας
Πανοσιολ. Αρχιμανδρίτης κ. Βασίλειος Καραγιάννης
Ἐλλογιμ. Καθηγ. κ. Ἀνδρέας Μιτσίδης

ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΕΛΛΑΔΟΣ

Σεβ. Μητροπολίτης Κορίνθου κ. Παντελεήμων

Σεβ. Μητροπολίτης Δημητριάδος κ. Χριστόδουλος

Σεβ. Μητροπολίτης Περιστερίου κ. Χρυσόστομος

Σεβ. Μητροπολίτης Νικοπόλεως κ. Μελέτιος

ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΠΟΛΩΝΙΑΣ

Σεβ. Ἐπίσκοπος Βροτσλάβ κ. Ἰερεμῆς

Αἰδεσιμολ. κ. Γιέρζυ Τοφιλούκ

Ἐλλογιμ. κ. Νικόλαος Κοζλόφσκυ

ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΓΕΩΡΓΙΑΣ

Σεβ. Μητροπολίτης Σουχούμης καὶ Ἀμπιχαζίας κ. Δαυίδ

Σεβ. Ἐπίσκοπος Τσκονδίδης κ. Ζωσίμος

Αἰδεσιμολ. Πρωτοπρ. κ. Γκουράμ Σαλαμπερίτζε

Ἐλλογιμ. κ. Μπόρις Γκάγκουα, σύμβουλος

ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΤΣΕΧΟΣΛΟΒΑΚΙΑΣ

Σεβ. Μητροπολίτης Πράγας καὶ πάσης Τσεχοσλοβακίας κ. Δωρόθεος

Θεοφιλ. Ἐπίσκοπος Πρέσοβ κ. Νικόλαος

Θεοφιλ. Ἐπίσκοπος Μιχαλόβτσε κ. Ἰωάννης

Αἰδεσιμολ. Πρωτοπρ. Δρ Γιαροσλάβ Σουβάρσκυ

ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΦΙΛΛΑΝΔΙΑΣ

Σεβ. Μητροπολίτης Ἐλσιγκίου κ. Ἰωάννης

Αἰδεσιμολ. π. Βέικκο Πούρμονεν

Τῆς Γ΄ Προσυνοδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως προήδρευσε, κατὰ τὴν κανονικὴν τάξιν καὶ παράδοσιν, ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Μύρων κ. Χρυσόστομος, Ἀρχηγὸς τῆς Ἀντιπροσωπίας τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, τὴν Γραμματεῖαν δὲ αὐτῆς ἤσκησε ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Ἑλβετίας κ. Δαμασκηνός, Γραμματεὺς ἐπὶ τῆς Προπαρασκευῆς τῆς Ἀγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου.

**ΤΑ ΠΡΟΚΑΤΑΡΚΤΙΚΑ ΤΗΣ ΔΙΑΣΚΕΨΕΩΣ
Η ΣΥΣΚΕΨΙΣ ΤΩΝ ΑΡΧΗΓΩΝ ΤΩΝ ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΙΩΝ**

**Τρίτη, 28 Ὀκτωβρίου 1986
Ἀπογευματινὴ Συνεδρία
18.30 - 19.30**

Συμφώνως πρὸς τὴν ἄχρι τοῦδε τηρηθεῖσαν παράδοσιν, τὴν 28ην Ὀκτωβρίου συνήλθον ὑπὸ τὴν Προεδρίαν τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Μύρων κ. Χρυσοστόμου, Ἀρχηγοῦ τῆς Ἀντιπροσωπίας τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου καὶ Προέδρου τῆς Διασκέψεως, οἱ Ἀρχηγοὶ τῶν Ἀντιπροσωπιῶν τῶν Ὀρθοδόξων Ἐκκλησιῶν ἐν τῇ Διασκέψει, ἀπουσιαζόντων τῶν μὴ εἰσέτι ἀφιχθέντων ἐκπροσώπων τῶν Ἐκκλησιῶν Σερβίας καὶ Τσεχοσλοβακίας, πρὸς θεώρησιν τοῦ ἐνώπιον τῆς Διασκέψεως ταύτης ἔργου καὶ καθορισμοῦ τῶν ἐπὶ μέρους διαδικασιακῶν αὐτῆς.

Ἐν ἀρχῇ ὁ Μητροπολίτης Μύρων, ἐν τῇ ιδιότητι αὐτοῦ ὡς Ἀρχηγοῦ τῆς Ἀντιπροσωπίας τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου καὶ Προέδρου τῆς Διασκέψεως, ἐν προσαγορεύσει πρὸς τοὺς Ἀρχηγούς τῶν Ἀντιπροσωπιῶν τῶν ἀγιώτατων Ὀρθοδόξων Ἐκκλησιῶν λέγει τὰ ἀκόλουθα:

Ἄγιοι ἀδελφοί, εὐχαρισταὶ καὶ εὐγνωμοσύνη πρὸς τὸν Θεὸν ἀνέρχονται εἰς τὰς καρδίας ἡμῶν ἐπὶ τῇ συναντήσει ἡμῶν ταύτη πρὸς συγκρότησιν τῆς Γ' Προσυνδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως, τῆς ὁποίας πρῶτον ἔργον εἶναι ἡ θεώρησις τοῦ ἔργου τῆς Διορθόδοξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς, ἔργον προκείμενον ἐνώπιον ἡμῶν. Ὡς γνωστόν, ἡ συνελθοῦσα τὸν παρελθόντα Φεβρουάριον Διορθόδοξος Προπαρασκευαστικὴ Ἐπιτροπὴ προέβη εἰς τὴν σύνταξιν καλῶς συγκεκριημένων κειμένων ἐπὶ τῶν τεσσάρων θεμάτων τῆς *Ἡμερησίας Διατάξεως* ἡμῶν, τὰ ὁποῖα κείμενα καλούμεθα νὰ μελετήσωμεν, νὰ συμπληρώσωμεν, τυχόν νὰ διορθώσωμεν, νὰ ἀποδεχθῶμεν καὶ νὰ παραπέμψωμεν, ὡς συγκεκριημένους πλέον φακέλους, εἰς τὴν Ἁγίαν καὶ Μεγάλην Σύνοδον. Νομίζω ὅτι καὶ διὰ τὸ ἔργον τοῦτο τῆς Διορθόδοξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς πρέπει νὰ εἴμεθα εὐγνώμονες, διότι τῷ ὄντι, κατὰ κοινήν ὁμολογίαν, ἐπετεύχθη τὸ καλλίτερον.

Τούτου δοθέντος, φρονῶ ὅτι καὶ κατὰ τὴν παρούσαν Διάσκεψιν θὰ ἔδει ὅπως ἐργασθῶμεν κατὰ τὴν ἄχρι τοῦδε κρατήσασαν τάξιν, ἥτοι ἐν Ὀλομελείᾳ καὶ ἐν Ἐπιτροπαῖς, αἵτινες θὰ ὑποβάλλουν τὰ πορίσματα αὐτῶν τῇ Ὀλομελείᾳ πρὸς μελέτην καὶ ἀπόφασιν. Ἦδη ὁ Γραμματεὺς ἐπὶ τῆς Προπαρασκευῆς τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου, ὡς Γραμματεὺς καὶ τῆς παρούσης Διασκέψεως, ἔχει ἐτοιμάσει σχέδιον προγράμματος, τὸ ὁποῖον παρακαλῶ ὅπως ἀναγνώσῃ, ἵνα τύχη τῆς ἐγκρίσεως ἡμῶν.

Ὁ Σεβ. Γραμματεὺς: Ἀναγινώσκει τὸ σχέδιον προγράμματος ἐργασιῶν τῆς Διασκέψεως, ἔχον ὡς ἑξῆς:

Τρίτη, 28 Ὀκτωβρίου

18.30 - 19.30 Ἄφιξις Ἀντιπροσωπιῶν
Σύσκεψις Ἀρχηγῶν Ἀντιπροσωπιῶν

Τετάρτη, 29 Ὀκτωβρίου

08.15 - 09.15 Θεία Λειτουργία ἐπὶ τῇ ἐνάρξει τῶν ἐργασιῶν τῆς Διασκέψεως.
09.30 - 10.30 α) Ἐναρκτήριος Ὁμιλία Προέδρου
β) Χαιρετισμός Προϊσταμένου Ὁρθοδόξου Κέντρου καὶ παρουσιάσις Φακέλων Διασκέψεως.
11.00 - 12.15 Χαιρετισμοὶ Ἀντιπροσώπων.
15.30 - 17.00 Χαιρετισμοὶ Ἀντιπροσώπων.
17.15 - 18.30 Παρουσιάσις Προγράμματος κ.λπ.

Πέμπτη, 30 Ὀκτωβρίου

09.15 - 10.30 Εἰσηγητικὴ παρουσιάσις ὑπὸ τοῦ Γραμματέως τοῦ θέματος «*Ἀναπροσαρμογὴ τῶν περὶ νηστείας ἐκκλησιαστικῶν διατάξεων*» - Συζήτησις.
11.00 - 12.15 Εἰσηγητικὴ παρουσιάσις ὑπὸ τοῦ Γραμματέως τοῦ θέματος «*Σχέσεις τῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν πρὸς τὸν λοιπὸν χριστιανικὸν κόσμον*» - Συζήτησις.
15.30 - 17.00 Εἰσηγητικὴ παρουσιάσις ὑπὸ τοῦ Γραμματέως τοῦ θέματος «*Ὁρθοδοξία καὶ Οἰκουμενικὴ Κίνησις*» - Συζήτησις.
17.15 - 18.30 Εἰσηγητικὴ παρουσιάσις ὑπὸ τοῦ Γραμματέως τοῦ θέματος «*Συμβολὴ τῶν κατὰ τόπους Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν εἰς ἐπικράτησιν τῶν χριστιανικῶν ιδεῶν τῆς εἰρήνης, τῆς ἐλευθερίας, τῆς ἀδελφοσύνης καὶ τῆς ἀγάπης μεταξύ τῶν λαῶν, καὶ ἄρσιν τῶν φυλετικῶν διακρίσεων*» - Συζήτησις.
Κατάρτισις Ἐπιτροπῶν.

Παρασκευή, 31 Ὀκτωβρίου

09.15 - 10.30 Ἐπιτροπαί.
11.00 - 12.15 Ἐπιτροπαί.
15.30 - 17.00 Ἐπιτροπαί.
16.15 - 17.30 Ἐπίσημος ἐπίσκεψις Ἀρχηγῶν Ἀντιπροσωπιῶν εἰς τὰς Πολιτικὰς Ἀρχὰς τῆς Γενεύης.
17.15 - 18.30 Ἐπιτροπαί
20.00 - 21.30 Ἐπιτροπαί (ἐάν παραστῇ ἀνάγκη)

Σάββατον, 1 Νοεμβρίου

09.15 - 10.30 Ἐπιτροπαί.
11.00 - 12.15 Ἐπιτροπαί.
15.30 - 17.00 Ἐπιτροπαί (ἐάν παραστῇ ἀνάγκη).

17.15 - 18.30	Ἐπιτροπαί (ἐάν παραστή ἀνάγκη).
Κυριακή, 2 Νοεμβρίου	
09.30 - 12.00	Θεία Λειτουργία.
12.30	Γεῦμα.
Δευτέρα, 3 Νοεμβρίου	
09.15 - 10.30	Παρουσίασις κειμένων Ἐπιτροπῶν.
11.00 - 12.15	Παρουσίασις κειμένων Ἐπιτροπῶν.
15.00 - 16.00	Ἐπίσημος ἐπίσκεψις τῶν Ἀρχηγῶν τῶν Ἀντιπροσωπιῶν εἰς τό Παγκόσμιον Συμβούλιον Ἐκκλησιῶν.
16.00 - 17.00	Ἐπίσημος ἐπίσκεψις τῶν Ἀρχηγῶν τῶν Ἀντιπροσωπιῶν εἰς τήν Διάσκεψιν Εὐρωπαϊκῶν Ἐκκλησιῶν.
17.15 - 18.30	Παρουσίασις κειμένων Ἐπιτροπῶν.
Τρίτη, 4 Νοεμβρίου	
09.15 - 10.30	Παρουσίασις κειμένων Ἐπιτροπῶν.
11.00 - 12.15	Παρουσίασις κειμένων Ἐπιτροπῶν.
17.15 - 18.30	Ἐπίσημος ἐπίσκεψις τῶν Ἀρχηγῶν τῶν Ἀντιπροσωπιῶν εἰς τήν ἔδραν τῆς Ἐθνικῆς Μετερρυθμισμένης Ἐκκλησίας τῆς Γενεύης.
20.00 - 21.30	Παρουσίασις κειμένων Ἐπιτροπῶν (ἐάν παραστή ἀνάγκη).
Τετάρτη, 5 Νοεμβρίου	
09.15 - 10.30	Ἀποδοχή ἀποφάσεων προτεινομένων εἰς τήν Ἁγίαν καί Μεγάλην Σύνοδον.
11.00 - 12.15	Λήξις ἐργασιῶν.
Πέμπτη, 6 Νοεμβρίου	
09.30	Θεία Λειτουργία ἐπί τῇ λήξει τῶν ἐργασιῶν τῆς Διασκέψεως. Ἀναχώρησις Ἀντιπροσωπιῶν.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Ἅγιοι ἀδελφοί, ὡς ἅπαντες ἐνθυμούμεθα, ἐνώπιον τῆς Διασκέψεως ἡμῶν, πλὴν τῶν λοιπῶν θεμάτων τῆς ἡμερησίας διατάξεως, ὑπάρχει καί ἐν ἑτερον διαδικασιακόν, ἐπί τοῦ ὁποίου θά ἔδει ὅπως ἀποφασίσωμεν. Πρόκειται περὶ τοῦ θέματος τοῦ ὑπὸ τῆς Διορθοδόξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς κατὰ τόν παρελθόντα Φεβρουάριον καταρτισθέντος σχεδίου *Κανονισμοῦ Λειτουργίας τῶν Προσυνοδικῶν Πανορθοδόξων Διασκέψεων*, ὅπερ καί θά ἔδει ὅπως πρὸς ἐφαρμογὴν λάβῃ καί τό χροῖσμα τῆς ἀποφάσεως τῆς παρούσης Διασκέψεως ἡμῶν. Φρονῶ, λοιπόν, αὐριον ἐν τῇ ἐν ὀλομελείᾳ συνεδρίᾳ ἡμῶν, ὡς πρῶτον θέμα, νά προβῶμεν εἰς τήν ἔγκρισιν τοῦ ἤδη ὑπὸ πάντων ἡμῶν ἀποδεκτοῦ γενομένου Κανονισμοῦ τούτου.

Οἱ Σεβ. Ἀρχηγοί τῶν Ἀντιπροσωπιῶν τῶν ἀγιωτάτων κατὰ τόπους Ὀρθοδόξων Ἐκκλησιῶν ἀποδέχονται τήν πρότασιν τοῦ Σεβ. Προέδρου τῆς

Διασκέψεως καὶ ὀρίζουσιν ὅπως κατὰ τὴν πρώτην ἐν Ὀλομελείᾳ συνεδρίαν τῆς Διασκέψεως ἐγκριθῆ τὸ ὑπὸ τῆς Διορθοδόξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς καταρτισθὲν *Σχέδιον Κανονισμοῦ Λειτουργίας τῶν Προσυνοδικῶν Πανορθοδόξων Διασκέψεων*.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Σεβάσμοι Πατέρες καὶ Ἀδελφοί, ἐπειδὴ μετὰ τὰς παρουσιασθησομένας Εἰσηγήσεις τοῦ Σεβ. Γραμματέως θὰ ἐπακολουθήσῃ ἐλευθέρᾳ συζήτησις, παρακαλῶ ὅπως ἐκάστη Ἀντιπροσωπία ἐκφράσῃ ἐλευθέρως τὰς ἀπόψεις αὐτῆς ἐπὶ τῶν τιθεμένων θεμάτων, ὥστε νὰ γνωρίζουν καὶ αἱ συστηθῶσόμενα Ἐπιτροπαὶ τὰς ἀπόψεις τῆς Ὀλομελείας καὶ τὰ πλαίσια ἐντὸς τῶν ὁποίων θὰ κινηθοῦν.

Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Κιέβου: Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε, μήπως τὸ προτεινόμενον χρονοδιάγραμμα τῆς μᾶς ὥρας καὶ 15 λεπτῶν δέν τυγχάνει ἐπαρκῆς διὰ τὴν συζήτησιν ἐκάστου παρουσιασθησομένου θέματος; Ἐάν παραστῆ ἀνάγκη θὰ ἠδύνατο τοῦτο νὰ παραταθῆ;

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Τοῦτο τυγχάνει αὐτονόητον.

Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Στάρας Ζαγοράς: Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε, κατὰ τὰς συνεδριάσεις τῆς Ὀλομελείας, ἡ συζήτησις θὰ γίνεται κατὰ τὰ Δίπτυχα ἢ ἐλευθέρως;

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Ἡ μὲν συζήτησις θὰ γίνεται ἐλευθέρως, διὰ τῆς παροχῆς τῆς σχετικῆς ἀδείας ὑπὸ τοῦ προεδρεύοντος, δεδομένου ὅτι ἔναι Ἐκκλησιαὶ πιθανόν νὰ μὴ ἐπιθυμοῦν νὰ διατυπώσουν γνώμην. Ὅσον ἀφορᾷ ὅμως εἰς τὰ ἀπευθυνθησόμενα χαιρετιστήρια Μηνύματα διὰ τῶν ἀντιπροσωπιῶν τῶν Ἐκκλησιῶν θὰ τηρηθοῦν ἀπαρεγκλίτως τὰ Δίπτυχα.

Ἅγιοι Πατέρες καὶ Ἀδελφοί, ἐπὶ τῇ ἐνάρξει τῶν ἐν Ὀλομελείᾳ συζητήσεων θὰ διανεμηθοῦν οἱ φάκελοι, περιλαμβάνοντες τὰ κείμενα καὶ τὸ λοιπὸν ὑλικὸν διὰ τὸ ὑπ' ὄψιν ἡμῶν ἔργου. Ὁ Σεβ. Γραμματεὺς τῆς Διασκέψεως ἐμερίμνησεν ὥστε ἅπαντες οἱ σύεδροι νὰ ἔχουν ἐνώπιον αὐτῶν πάντα τὰ σχετικά. Πλὴν ὅμως τοῦ κυρίως τούτου ἔργου τῆς Διασκέψεως, ἐνώπιον αὐτῆς προβάλλει ἡ ἀνάγκη τοῦ καθορισμοῦ, κατὰ τὰ πανορθοδόξως ἐγκεκριμένα διαδικασιακά, τῆς ἡμερησίας διατάξεως τῆς τετάρτης φάσεως τοῦ προπαρασκευαστικοῦ ἔργου τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου. Πρὸς ἐξέτασιν ὑπολείπονται, ὡς γνωστὸν, τὰ ἐξῆς τέσσαρα θέματα: (α) *Ὁρθόδοξος Διασπορά*, (β) *Τὸ Αὐτοκέφαλον καὶ ὁ τρόπος ἀνακηρύξεως αὐτοῦ*, (γ) *Τὸ Αὐτόνομον καὶ ὁ τρόπος ἀνακηρύξεως αὐτοῦ*, καὶ (δ) *Τὰ Ὁρθόδοξα Δίπτυχα*, τὰ ὁποία λόγω τῆς φύσεως αὐτῶν τυγχάνουν ἀλληλένδετα μετὰξὺ των. Διαχωρισμὸς τις αὐτῶν καὶ ἐξέτασις καθ' ὀμάδας ἴσως παρουσιάζει δυσκολίας τινάς, λόγω ἀκριβῶς τῆς ἐσωτερικῆς συναφείας αὐτῶν. Καλούμεθα, λοιπὸν, ὅπως ἐπιληφθῶμεν καὶ τοῦ θέματος τούτου καὶ ἀποφασίσωμεν σχετικῶς. Ἴσως καλὸν θὰ ἦτο ὅπως πρὸς μελέτην τοῦ θέματος τούτου, πλὴν τῶν ἐπὶ τῶν τεσσάρων θεμάτων Ἐπιτροπῶν, συσταθῆ καὶ ἐιδικὴ Ὑποεπιτροπὴ, ἣτις καὶ θὰ ὑποβάλλῃ τὰς ἐπὶ τοῦ σημείου τούτου σχετικὰς ἀπόψεις αὐτῆς τῇ Ὀλομελείᾳ τῆς Διασκέψεως πρὸς κρίσιν καὶ ἀπόφασιν. Διὰ νὰ ἔχωμεν δὲ πρόσφατον ἐνώπιόν μας πλήρη τὴν εἰκόνα

τῶν ἀναλαβουσῶν τὴν ἐπεξεργασίαν τῶν θεμάτων τούτων Ἐκκλησιῶν καὶ τῶν ἀνταποκριθεισῶν εἰς τὴν εὐθύνην αὐτῶν ταύτην, ἡ Γραμματεία ἐπὶ τῆς Προπαρασκευῆς τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου ἔχει ἐτοιμάσει πλήρη κατάλογον τῶν θεμάτων.

Ἐπίσης, ἐπειδὴ ἴσως ἔνιαι Ἐκκλησίαι δὲν ἔχουν προχείρους τὰς ἐργασίας ταύτας, παρακαλῶ τὸν Σεβ. Γραμματέα ὅπως, εἴ γε καὶ παρίστατο ἀνάγκη, ἀποστείλῃ καὶ αὐτῆς ταύτας εἰς τὰς Ἐκκλησίας πρὸς μελέτην καὶ ἐπεξεργασίαν.

Ὁ Σεβ. Γραμματεὺς: Βεβαίως καὶ θὰ ἀποσταλοῦν καὶ πάλιν αἱ ἐργασίαι αὗται πρὸς τὰς κατά τόπους Ὁρθοδόξους Ἐκκλησίας πρὸς συμπλήρωσιν τῶν φακέλων αὐτῶν.

Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Ὁρους Λιβάνου: Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε, νὰ ἐρωτήσω ποιοὶ θὰ συμμετάσχουν εἰς τὰς ἐπὶ τῇ ἐνάρξει καὶ τῇ κατακλειδί τῆς Διασκέψεως θείας Λειτουργίας καὶ ποία ἡ ὑποχρέωσις συμμετοχῆς εἰς αὐτάς; Ἐάν δηλαδή θὰ ἠδυνάμεθα νὰ ἀναχωρήσωμεν, ἐφ' ὅσον λήξουν αἱ ἐργασίαι, ἄνευ συμμετοχῆς εἰς τὴν ἐπὶ τῇ κατακλειδί θείαν Λειτουργίαν;

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Αἱ ἐπὶ τῇ ἐνάρξει καὶ τῇ κατακλειδί τῆς Διασκέψεως θείας Λειτουργίας προβλέπονται ὑπὸ τοῦ συνταχθέντος καὶ ὑπὸ τὴν ἔγκρισιν ἡμῶν πάντων εὐρισκομένου *Κανονισμοῦ Λειτουργίας τῶν Προσυνοδικῶν Πανορθοδόξων Διασκέψεων*. Βεβαίως, καλὸν θὰ ἦτο ὅπως ἅπαντες οἱ σύνοδοι παρακολουθήσωμεν καὶ δοξολογήσωμεν τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ ἐν τῇ ἐπὶ τῇ κατακλειδί τῆς Διασκέψεως θείᾳ Λειτουργίᾳ. Ἐφόσον ὅμως ὑπάρχουν ἀποχωρῶντες λόγοι, ἐπιβάλλοντες τὴν ἀναχώρησιν ἀντιπροσώπων τινῶν, θέλει ἐπιδειχθῆ κατανοήσις.

Καὶ νῦν, Πατέρες καὶ Ἀδελφοί, ἐάν δὲν ὑπάρχη ἐρώτησίς τις, ἄς θεωρήσωμεν τὸ ἔργον ἡμῶν διὰ τὴν ἐσπέραν ταύτην.

Οὐδενός τῶν παρόντων Ἀρχηγῶν τῶν Ἀντιπροσωπιῶν παρατηρήσαντός τι ὁ Σεβ. Πρόεδρος ἐπάγεται τὰ ἀκόλουθα:

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Εὐχαριστῶ θερμοτάτα πάντας ὑμᾶς, ἅγιοι ἀδελφοί, διὰ τὴν συμβολὴν ὑμῶν πάντων εἰς τὴν ἀποψινὴν συγκέντρωσιν καὶ εὐχομαι μεθ' ὑμῶν, ὅπως καὶ αἱ ἐργασίαι ἡμῶν τῶν ἡμερῶν αὐτῶν διεξαχθῶσιν ἐν ἀδελφικῇ ἀγάπῃ καὶ κατανοήσει καὶ στεφθῶσιν ὑπὸ ἐπιτυχίας, ἐπ' ἀγαθῇ τῆς προαγωγῆς τοῦ ἀναληφθέντος ὑπὸ τῶν Ἐκκλησιῶν ἡμῶν ἱεροῦ ἔργου τῆς πορείας τῆς καθόλου Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας πρὸς τὴν Ἁγίαν καὶ Μεγάλην Σύνοδον καὶ ἐπ' ἀγαθῇ τοῦ ἀντικείμενου εἰς ὃ ἀποβλέπει αὕτη, ἥτοι τοῦ πιστοῦ καὶ εὐσεβοῦς λαοῦ τοῦ Θεοῦ. Πρὶν ἢ κατακλείσω, θὰ ἐπεθύμουν ὅπως γνωρίσω ὑμῖν ὅτι δυνατὸν, ἐφ' ὅσον παραστῆ ἀνάγκη, νὰ κληθῶμεν καὶ αὐτῆς οἱ Ἀρχηγοὶ τῶν Ἀντιπροσωπιῶν πρὸς θεώρησιν παντός ἀνακύπτοντος θέματος. Εὐχαριστῶ καὶ αὐτῆς θερμῶς.

Οἱ παρόντες Σεβ. ἅγιοι Ἀρχιερεῖς, Ἀρχηγοὶ τῶν Ἀντιπροσωπιῶν τῶν κατά τόπους Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν, ἐκφράζουν τὰς εὐχαριστίας καὶ τὴν εὐγνωμοσύνην αὐτῶν πρὸς τὸν Σεβ. Μητροπολίτην Μύρων κ. Χρυσόστομον, Ἀρχηγόν τῆς Ἀντιπροσωπίας τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου καὶ Πρόεδρον τῆς Γ Προσυνοδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως.

Λύεται ἡ συνεδρία.

Α΄ ΗΜΕΡΑ ΕΡΓΑΣΙΩΝ
(Τετάρτη 29 Ὀκτωβρίου 1986)

ΕΝΑΡΚΤΉΡΙΟΣ ΣΥΝΕΔΡΙΑ

Μετά τήν τέλεσιν τῆς ἐναρκτηρίου ἀκολουθίας (*Παράρτημα Ι*), ὁ Σεβ. Πρόεδρος παρουσιάζει τῇ Ὀλομελείᾳ τόν λόγον του ἐπί τῇ ἐνάρξει τῶν ἐργασιῶν τῆς Διασκέψεως, ἔχοντα ὡς ἀκολούθως:

ΕΝΑΡΚΤΗΡΙΟΣ ΛΟΓΟΣ ΤΟΥ ΠΡΟΕΔΡΟΥ

Σεβάσμιοι Πατέρες καί ἡγαπημένοι Ἀδελφοί, Ἐκπρόσωποι τῶν Ἁγίων ἡμῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν, οἱ συγκροτοῦντες τήν παρούσαν Διάσκεψιν.

Ἐν Ὄνόματι τοῦ Παντοδυνάμου καί ἐν Τριάδι προσκυνουμένου Θεοῦ κηρύττω τήν ἐναρξιν τῶν ἐργασιῶν τῆς Γ΄ ταύτης Προσυνοδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως.

Εἴη τό Ὄνομα τοῦ Κυρίου εὐλογημένον.

Ἄξιωθέντες, εἰς βραχὺ χρόνον ἀπό τῆς λήξεως κατὰ τόν τελευταῖον Φεβρουάριον - τῶν ἐργασιῶν τῆς Διορθοδόξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς, νά φθάσωμεν καί εἰς τόν νέον τοῦτον σημαντικόν σταθμόν, ὁ ὁποῖος μᾶς ὀδηγεῖ πρὸς τήν Ἁγίαν καί Μεγάλην Σύνοδον, ὀφείλομεν πρωτίτως νά εὐχαριστήσωμεν τόν Πανάγαθον Θεόν διὰ τήν Χάριν Αὐτοῦ καί διὰ τήν ἐν τῇ Χάριτι Αὐτοῦ νέαν συνάντησιν ἡμῶν ἐνταῦθα. Ὀφείλομεν ἀκόμη νά φανώμεν, καί πάλιν καί πολλάκις, δέκται τῶν Δωρεῶν τοῦ Παρακλήτου, ὁ ὁποῖος ὀδηγεῖ τήν Ἐκκλησίαν “εἰς πάσαν τήν ἀλήθειαν” (Ἰωαν. 16,13), καί ὁ ὁποῖος ἐνισχύει ἡμᾶς, ταπεινοῦς ἐργάτας τοῦ θελήματος τοῦ Κυρίου καί ἐντολοδόχους τῶν Ἐκκλησιῶν μας, εἰς βαθμαίαν μέν, πάντοτε δέ ὅμως σύντονον προώθησιν καί σταδιακὴν ὀλοκλήρωσιν τοῦ ἀναληφθέντος ὑψηλοῦ καί ἁγίου ἔργου. Ὀφείλομεν, τέλος, νά ἐκφράσωμεν καί τήν εὐγνωμοσύνην πρὸς τὰς Ἐκκλησίας μας διὰ τήν ἀνάθεσιν τῆς ἐκπροσωπήσεώς των εἰς ἡμᾶς κατὰ τήν φάσιν αὐτῆν τῆς Ἁγίας καί Μεγάλης Συνόδου. Εἶναι ὄντως μεγάλη ἡ προσγινομένη εἰς ἡμᾶς τιμὴ, ἐξ οὗ καί ἀνάλογος εἶναι καί ὁ βαθμὸς τῆς εὐθύνης μας κατὰ τήν ἐπιτέλεσιν τοῦ ἐν προκειμένῳ καθήκοντος ἡμῶν.

Ταῦτα ἐν προοιμίῳ προσηϊπῶν, ἔχω τήν τιμὴν, ὡς Ἀρχηγός τῆς Ἀντιπροσωπίας τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, νά ἀπευθίνω πρὸς ὅλους σας τόν Χαιρετισμόν, τὰ καλὰ αἰσθήματα καί τὰς θερμὰς εὐχὰς τῆς Αὐτοῦ Θειοτάτης Παναγιότητος, τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου κ.κ. Δημητρίου. Ἡ Αὐτοῦ Θειοτάτη Παναγιότης, μέ τήν περί Αὐτῆν Ἱεραρχίαν, καλωσορίζουσα ὑμᾶς εἰς τήν ἱεράν Πατριαρχικὴν καί Σταυροπηγιακὴν ταύτην Στέγην, χαιρετίζει ἐν τῷ προσώπῳ ὑμῶν τοὺς Ἁγιώτατους Προκαθημένους καί τὰς κατ’ αὐτούς ἀδελφὰς Ὁρθοδόξους Ἐκκλησίας καί εὐχεται εὐδόωσιν καί ἐπιτυχίαν εἰς τό ἔργον τῆς Διασκέψεως πρὸς παγίαν προκοπὴν τῆς Ἁγίας ἡμῶν Ὁρθοδοξίας καί πρὸς εὐορκον διακονίαν τοῦ πιστοῦ λαοῦ τοῦ Θεοῦ.

Ἐγὼ προσωπικῶς, πρόθυμος διάκονος τῆς ἔδρας ταύτης, σὰς χαίρειν μετὰ τιμὴν βαθεῖαν καὶ ἀγάπην πολλήν καὶ εὐχαριστῶ ἐκ τῶν προτέρων διὰ τὴν συναντίληψιν καὶ συνεργασίαν, τὴν ὁποῖαν θὰ μοὶ παράσχητε κατὰ τὴν ἐπιτέλειαν τῶν εὐθυνῶν μου, αἱ ὁποῖαι ἀπορρέουν ἀπὸ τὴν θέσιν μου αὐτὴν.

Πατέρες καὶ Ἀδελφοί.

Εἶναι γνωστά τὰ θέματα, περὶ τὰ ὁποῖα θὰ ἐνδιατρίψῃ ἡ παρούσα Διάσκεψις. Τὸ ἔργον τὸ ὁποῖον θὰ ἐπιτελέσωμεν ἐδῶ ἐπὶ τῶν θεμάτων αὐτῶν καὶ ἐπὶ τῶν σχετικῶν κειμένων, τὰ ὁποῖα συνετάχθησαν ἀπὸ τὴν Διορθόδοξον Προπαρασκευαστικὴν Ἐπιτροπὴν, εἶναι ἔργον *ἐλεύθερον, ὑπεύθυνον, ἀλλὰ καὶ ὀριστικόν*, διότι ὅ,τι προέλθει ἀπὸ ἐδῶ θὰ ἔχῃ παραπεμφθῆ εἰς τὴν ὀριστικὴν καὶ τελευταίαν φάσιν τῆς Ἀγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου, ἢ καὶ ὅ,τι θὰ ἤθελε κριθῆ ὡς ἀνεπαρκές ἢ ἀναθεωρητέον, θὰ ἔχῃ ἀναπεμφθῆ εἰς περαιτέρω διορθόδοξον διεργασίαν, κατὰ τὰ πανορθοδόξως προαποφασισθέντα καὶ καθορισθέντα.

Τοῦτο δὲν σημαίνει βεβαίως ὅτι τὸ ἔργον τῆς παρουσίας Προσυνοδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως δὲν περιγράφεται, κατὰ τινὰ τρόπον, ἀπὸ τὴν προηγουμένην ἐργασίαν, ἢ ὁποῖα ἐγένετο ἀπὸ μέρους τῆς Διορθοδόξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ παρελθόντος Φεβρουαρίου. Ἐκάστη Προσυνοδικὴ Πανορθόδοξος Διάσκεψις, ὡς καὶ ἡ παρούσα, ἔχει φυσικὴν - καὶ θὰ ἔλεγον - ὄντολογικὴν συνάφειαν πρὸς τὴν προηγηθεῖσαν αὐτῆς Διορθόδοξον Προπαρασκευαστικὴν Ἐπιτροπὴν, ἢ ὁποῖα καὶ προετοιμάζει αὐτὴν *καθ' ὕλην*, ὅσον καὶ *κατ' εἶδος*. Καὶ τὸ τοιοῦτον εἶναι ἀπολύτως φυσικόν.

Λέγω *«καθ' ὕλην»*, διότι, βασικῶς, τὰ θέματα ἔχουν εὖρει ἤδη εἰς τὴν Διορθόδοξον Προπαρασκευαστικὴν Ἐπιτροπὴν ὄχι μόνον τὴν ἀναμενομένην καὶ ἐμπρόπουσαν ἀνάλυσιν καὶ ἐπεξεργασίαν, ἀλλὰ καὶ τὸ πλέον ἐξισορροπημένον θεολογικόν, ὅσον καὶ ἱστορικο-ιδεολογικόν πλαίσιον ἀναπτύξεως, διαπλατύνσεως καὶ προωθήσεως, εἰς τρόπον ὥστε ὅλα τὰ προτεινόμενα ἐπὶ ἐκάστου θέματος νὰ εἶναι τὰ καλλίτερα ἐκ τῶν δυναμένων νὰ λεχθῶν καὶ τὰ προβλεπόμενα νὰ γίνωνται εὐρύτερον ἀποδεκτά ἀπὸ τὰς Ἐκκλησίας μας, ἤτοι τόσον ἀπὸ τὴν Ἱεραρχίαν τῶν καὶ τὰ ὑπεύθυνα διοικητικὰ Σώματα τῶν, ὅσον καὶ ἀπὸ τὸ εὐρύτερον πλήρωμά τῶν, ἀπὸ τὸν Κλήρον τῶν δηλαδὴ καὶ τὸν Λαόν τῶν, ἐν τῷ μέτρῳ, φυσικῶς, τῆς ὀφειλετικῆς ἐμπράκτου ἐνημερώσεώς τῶν πρὸς κατάλληλον δημιουργίαν τῆς κοινῆς συνειδήσεως τῆς Ἐκκλησίας.

Λέγω ὅμως καὶ *«κατ'εἶδος»*, διότι τὰ θέματα ἔλαβον ἤδη καὶ τὴν ἐνδεικνυομένην διατύπωσίν τῶν, κατόπιν πολλῆς, σοβαρᾶς καὶ ἐπιμελημένης συντακτικῆς ἐργασίας. Πολλοὶ ἀπὸ ἡμᾶς, διὰ νὰ μὴ εἴπω οἱ περισσότεροι, καὶ ὅπωςδήποτε οἱ ὑπευθυνότεροι, γνωρίζομεν μὲ πόσῃν πολλαχῶς ἐσταθμισμένην προσοχὴν προέβημεν εἰς τὴν σύνταξιν τῶν κειμένων, τὰ ὁποῖα σήμερον ἔχομεν ἐμπρὸς μας. Ὅχι μόνον αἱ ἰδέαι καὶ αἱ γενικαὶ καὶ θεμελιώδεις ἀρχαὶ ἐπὶ ἐκάστου θέματος, τὸ ὁποῖον διαπραγματεύεται

κάθε επί μέρους κείμενον, αλλά και κάθε ιδιαίτερα φράσις και πολλάκις και αἱ λέξεις ἀπετέλεσαν ἀντικείμενον λεπτομεροῦς και σχολαστικῆς συζητήσεως και ἐπιλογῆς.

Εἰς ὅλα τὰ ἀνωτέρω, τὰ ὅποια ἀποτελοῦν τήν κατ' ἀντικείμενον και ἐξ ἀντικείμενου θεώρησιν και ἀξιολόγησιν τοῦ ἔργου τῆς παρούσης Διασκέψεως, ἐν συναρτήσει πρὸς τήν προηγηθεῖσαν Διορθόδοξον Προπαρασκευαστικὴν Ἐπιτροπὴν, πρέπει νὰ προσθέσωμεν και τὸν ὑποκειμενικὸν παράγοντα.

Ὅπως και ἂν ἔχουν τὰ πράγματα, εἶναι γεγονός ὅτι τὰ περισσότερα ἐκ τῶν πρώτων ὑπευθύνων προσώπων εἰς τήν παρούσαν Διάσκεψιν ὑπῆρξαν ἐκ τῶν ἀντιστοιχῶς ὑπευθύνως ἐργασθέντων εἰς τήν προηγηθεῖσαν Διορθόδοξον Προπαρασκευαστικὴν Ἐπιτροπὴν ὡς Ἐκπρόσωποι τῶν Ἐκκλησιῶν των ἢ ὡς Ἀρχηγοὶ τῶν Ἀντιπροσωπιῶν των. Καὶ τὸ πρᾶγμα αὐτὸ ἔχει τήν σημασίαν και τήν βαρύτητά του. Ὑπάρχει μία σχετικῶς μὴ διακοπτομένη διαδοχὴ εὐθύνης τῶν προσώπων εἰς τήν προπαρασκευὴν τῆς Ἁγίας και Μεγάλης Συνόδου. Καὶ αὐτὸ εἶναι μία ιδιαίτερα εὐνοια τῆς θείας Προνοίας. Ἡ διαδοχὴ αὐτὴ δημιουργεῖ καθεστῶς συνεχείας και συνεπειᾶς εἰς τὸ ὅλον ἔργον και ἀποτελεῖ ἓνα παράγοντα μονιμότητος και συνεχοῦς ἀνελιξέως και βελτιώσεως διὰ τὰ κείμενα και τὰς ἐννοίας και ἀληθείας, τὰς ὁποίας ἐκφράζουσι.

Ἄλλ' εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ θέτω τὸ ἐρώτημα:

Ὅλα τὰ ἀνωτέρω δεσμεύουσι τὰς Ἀντιπροσωπίας, και ἐπομένως και τὰς Ἐκκλησίας, εἰς τήν παρούσαν φάσιν τῆς Προσυνοδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως, ὅπως και εἰς κάθε ἄλλην ἀνάλογον περίπτωσιν Προσυνοδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως; Τὸ ἐρώτημα εἶναι εὐρύτερον: Αἱ Προσυνοδικαὶ Πανορθόδοξοι Διασκέψεις δεσμεύονται ἀπὸ τὰς Διορθόδοξους Προπαρασκευαστικὰς Ἐπιτροπὰς και μέχρι ποίου σημείου;

Ἀπαντῶ: Βεβαίως και ἀναντιρρήτως αἱ Προσυνοδικαὶ Πανορθόδοξοι Διασκέψεις εἶναι τὸ ἐκάστοτε *μείζον Σῶμα* και ἔχουν τὰ ἐκ τοῦ γεγονότος τούτου προκύπτοντα ἰδιάζοντα γνωρίσματα και πλεονεκτήματά των. Ὅλα τὰ σημεῖα ταῦτα ἔχουν καθορισθῆ λεπτομερῶς ἐπὶ πανορθόδοξου ἐπίπεδου. Ἡ ἐκάστοτε Προσυνοδικὴ Πανορθόδοξος Διάσκεψις ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ κρίνῃ και ἀξιολογήσῃ τὸ ἔργον τῆς ἢ τῶν Διορθόδοξων Προπαρασκευαστικῶν Ἐπιτροπῶν, νὰ ἀποδεχθῇ τὰ ὑπ' αὐτῶν συνταχθέντα κείμενα ἢ νὰ τροπολογήσῃ και βελτιώσῃ αὐτὰ - κυρίως νὰ βελτιώσῃ αὐτὰ — ἢ και νὰ θεωρήσῃ αὐτὰ κατὰ περίπτωσιν ὡς ἀνεπαρκῆ και ἀναπεμπτέα εἰς περαιτέρω διορθόδοξον διεργασίαν, ἔρευναν και διατύπωσιν. Τὸ παράδειγμα τοῦ θέματος τῆς *Νηστείας* εἶναι ἓν ἐξ αὐτῶν.

Ἀλλά και, παρὰ τὸ ἀναντίρρητον αὐτὸ δικαίωμα ἐκάστης Προσυνοδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως, αὕτη, κατὰ τινὰ τρόπον, περιγράφεται, και τὰ κατ' αὐτὴν ὀριοθετοῦνται ἀπὸ τὸ ἔργον τῆς ἐκάστοτε Διορθόδοξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς. Ὑπάρχει ἠθικὴ τις δέσμευσις ἐπὶ τῶν εἰς ἴσον βαθμὸν πανορθόδοξως διενεργηθέντων ἐν τῇ Διορθόδοξῳ

Προπαρασκευαστική Ἐπιτροπή. Τοῦτο δέν σημαίνει μείωσιν ἢ περιορισμόν τῆς εὐθύνης καί τοῦ ἔργου τῆς Προσυνοδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως. Ἀμφότερα τά σώματα ταῦτα ἔπεχον θέσιν «*τεχνικῶν Ἐπιτροπῶν*» ἐπ' ἀναφορᾷ πάντοτε πρός τήν Ἁγίαν καί Μεγάλην Σύνοδον. Ἐργάζονται καί συγκεκριμενοποιοῦν τά θέματα «*ad referendum*» πρός αὐτήν, ἡ ὁποία καί εἶναι ἡ μόνη τελικῶς ἀποφαινομένη καί θεσμοθετοῦσα ἀρχή ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ. Ἀμφότερα εὐρίσκονται εἰς τήν διάθεσιν τῆς Ἁγίας καί Μεγάλης Συνόδου καί συνοδοιποροῦν εἰς τήν γενικωτέραν πορείαν τῆς Ἐκκλησίας πρός αὐτήν, ὡς ἄμεσα ὄργανα αὐτῆς. Εἶναι τά ἐπιτελικῶς προοδοποιοῦντα τήν Σύνοδον συλλογικά σώματα μελέτης καί προεργασίας δι' αὐτήν, τά ὁποία μέ ὅλην τήν ἐργασίαν, τήν ὁποίαν ἐπιτελοῦν, καί τό ἔργον τῆς Συνόδου διευκολύνουν, ἀλλά καί τήν εὐρύτεραν κοινήν συνείδησιν τῆς Ἐκκλησίας διαρορφώνουν καί καλλιεργοῦν καθ' ὁδόν πρός τήν Σύνοδον. Ἡ Διορθόδοξος Προπαρασκευαστική Ἐπιτροπή, ὡς ἕλαττον σῶμα, εἶναι τό «*εργαστήριον*» τῆς Προσυνοδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως, καί αὐτή μέ τήν σειράν της, ὡς μείζον σῶμα, εἶναι ὁ ὀριστικός «*προθάλαμος*» τῆς Ἁγίας καί Μεγάλης Συνόδου.

Βεβαίως, ἡ τοιαύτη προσυνοδική διαδικασία, τήν ὁποίαν ἀκολουθοῦμεν σήμερον, ἡμπορεῖ νά θεωρηθῇ ὡς ξένη πρός τήν εὐρύτεραν περί τάς Συνόδους παράδοσιν καί πράξιν τῆς Ἐκκλησίας ἡμῶν. Εἶναι γνωστόν ὅτι αἱ Σύνοδοι τῆς πρώτης χιλιετίας συνεκαλοῦντο καί ἀπεφαινότο ἐν Ἁγίῳ Πνεύματι καί εἰργάζοντο ὡς τά ἀπολύτως συλλογικά καί θεόπνευστα, προκειμένου περί τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων, ὄργανα τῆς Ἐκκλησίας, εἰς τά ὁποία οἱ συγκροτοῦντες αὐτά Πατέρες ἀπεφαινότο κατὰ τήν συνοδικήν αὐτῶν συνείδησιν, αἱ δέ ἀγορεύσεις των ἐκείναι ὠριοθέτου καί καθόριζον τήν ἐν Ἁγίῳ Πνεύματι τελικήν ἀπόφασιν καί θέσπισιν τῆς Συνόδου.

Ἀλλά, θά πρέπει νά σημειωθῇ, ὅτι καί εἰς τάς περιπτώσεις ἐκεῖνας προηγούντο μακροαῖ πρό ἐκάστης Συνόδου περίοδοι καλλιεργείας κλίματος - διά μικροτέρων συνάξεων καί ἀλληλοεπικοινωνιῶν ἐπισκόπων, διά πλουσίας συγγραφικῆς ἢ ἐπιστολιμαίας θεολογικῆς δραστηριότητος καί δι' ἄλλων ποικίλων κατ' ἄνθρωπον καί κατὰ περίπτωσιν τρόπων - περίοδοι, λέγω, καλλιεργείας εὐρύτερου κλίματος περί τήν ἢ τάς διδασκαλίας καί περί τήν ἢ τάς ἐκκλησιαστικο-κανονικάς ρυθμίσεις, τάς ὁποίας θά εἰσήγεν ἐκάστη Σύνοδος εἰς τήν ζωήν τῆς Ἐκκλησίας. Ὅπωςδήποτε δέ δέν ἦσαν ἄγνωστοι καί αἱ καθ' ὀμάδας καί καθ' ὁμοιογενεῖς ὀμίλους, γεωγραφικῶς, ἐθνικῶς, γλωσσικῶς ἢ ἄλλως καθοριζομένους, ἐργασίαι ἐν ἐκάστη Συνόδῳ. Πάντα ταῦτα μαρτυροῦν, ὅτι ὑπῆρχε καί εἰς τάς περιπτώσεις αὐτάς τῶν πρώτων Συνόδων ποιά τις προσυνοδική καί ἐνδοσυνοδική διαδικασία, ἡ ὁποία καί ἐθεωρεῖτο ὡς ἡ ἀναγκαία, ἐκ τῶν πραγμάτων ἐπιβαλλομένη καί κατὰ τό ἀνθρώπινον στοιχεῖον ἰσχύουσα προϋπόθεσις ὁμαλῆς λειτουργίας τῆς ἐν Ἁγίῳ Πνεύματι τελικῶς ἀποφαινομένης Συνόδου.

Ἐάν σήμερον, «*mutatis mutandis*». ἀκολουθεῖται ἡ ἤδη πανορθοδόξως καθορισθεῖσα διαδικασία καί μέθοδος, ἡ ἄγουσα ἡμᾶς εἰς τήν Ἁγίαν καί Με-

γάλην ἡμῶν Σύνοδον, τοῦτο δέν σημαίνει ἀλλοτριώσιν τῆς Ὁρθοδοξίας ἀπό τήν συνοδικήν παράδοσιν καί πρᾶξιν. Ὁ σκοπός καί στόχος τῆς Ἐκκλησίας εἶναι ἀναλλοιώτως ὁ αὐτός: ἡ σύγκλησις τῆς Ἁγίας καί Μεγάλης Συνόδου ἡμῶν. Αἱ κατ' ἄνθρωπον μέθοδοι καί διαδικασίαι δύνανται νά διαφέρουν ἢ νά ποικίλουν. Ἄλλ' ὁ αὐτός Παράκλητος εἶναι ὁ ὁδηγῶν τήν Ἐκκλησίαν, ὑπό πάσας τὰς φάσεις αὐτάς, πρὸς τόν τελικόν σκοπόν, ὁ ὁποῖος εἶναι ἡ ἐν Ἁγίῳ Πνεύματι ἀπόφανσις καί θεσμοθέτησις τῶν τῆς Ἐκκλησίας πραγμάτων. Ὑπὸ ταύτην τήν προοπτικήν, ἀντιλαμβανόμεθα ὅλοι ὁποῖον καί ὅποσον ὑπεύθυνον καί ἱερόν ἔργον ἔχομεν νά ἐπιτελέσωμεν ἐδῶ. Ἐχομεν τό ἱερόν καθήκον νά διενεργήσωμεν τά πάντα ἐν φόβῳ Θεοῦ. Μακρᾶν ἀπό κάθε ιδιοτέλειαν ἐκκλησιαστικήν ἢ προσωπικήν. Μέ μόνον κριτήριον τήν διακονίαν τοῦ πιστοῦ Λαοῦ τοῦ Θεοῦ. Μέ σύντονον προσοχήν διά τήν παντί σθένει διατήρησιν τῆς ἐνότητος τῆς Ὁρθοδοξίας. Καί αὐτονοήτως, κατά συνείδησιν. Κατ' ἀπολύτως ὀρθόδοξον συνείδησιν. Ἀναγνωριζομένης πάντοτε τῆς ἰδιαζούσης θέσεως, τήν ὁποίαν κατέχει τό Πνεῦμα τό Ἅγιον ἐν ἐκάστη φάσει τῆς ἐνδορθόδοξου ἐργασίας ἡμῶν.

Πατέρες καί Ἀδελφοί.

Δέν θά ἐπεκταθῶ εἰς τήν παρουσίαν καί ἀνάλυσιν τῶν τεσσάρων γνωστών θεμάτων τῆς ἡμερησίας διατάξεως ἡμῶν. Τοῦτο θά κάμῃ ὁ Σεβ. Γραμματεὺς. Θά ἐπεθύμουν ὅμως νά θέσω ὑπ' ὄψιν σας τὰς δυναμένας νά υπάρξουν σκέψεις περὶ τό ἐφεξῆς *τέταρτον στάδιον* τῆς προπαρασκευῆς τῆς Ἁγίας καί Μεγάλης ἡμῶν Συνόδου. Καί περισσότερον συγκεκριμένως, περὶ τά ἐναπομένοντα τέσσαρα τελευταῖα θέματα, τά ἀναγεγραμμένα εἰς τήν ἡμερησίαν διάταξιν αὐτῆς. Ταῦτα εἶναι τά ἐξῆς:

α) *Ὁρθόδοξος Διασπορά.*

β) *Τό αὐτοκέφαλον καί τρόπος ἀνακηρύξεως αὐτοῦ.*

γ) *Τό αὐτόνομον καί τρόπος ἀνακηρύξεως αὐτοῦ.*

δ) *Δίπνυχα.*

Εἶναι γνωστή ἡ σημασία καί σπουδαιότης τῶν τεσσάρων αὐτῶν θεμάτων. Ἀπό τήν ὀρθήν ἐνδορθόδοξον ἀντιμετώπισίν των καί ἀπό τά θετικά ἐπ' αὐτῶν ἀποτελέσματα τῆς διορθόδοξου διεργασίας καί συμφωνίας, ὡς καί ἀπό τὰς σχετικὰς τελικὰς ἀποφάσεις τῆς Ἁγίας καί Μεγάλης Συνόδου θά ἐξαρτηθῇ αὐτὴ αὕτη ἡ ἐνότης τῆς Ὁρθοδοξίας. Ἡμεῖς, οἱ ἐκπρόσωποι τῶν Ἐκκλησιῶν εἰς τήν παρούσαν Γ' Προσυνοδικήν Πανορθόδοξον Διάσκεψιν, καλούμεθα νά ὀριοθετήσωμεν τήν ἐφεξῆς πανορθόδοξον ἐργασίαν ἡμῶν, ὄχι ἀπλῶς ὀρίζοντες τήν ἡμερησίαν διάταξιν τῆς προσεχοῦς Δ' ἢ καί Ε' προπαρασκευαστικῆς φάσεως τῆς Ἁγίας καί Μεγάλης Συνόδου, ἀλλὰ καί συνειδητοποιούντες τόσον τήν σπουδαιότητα τῶν θεμάτων αὐτῶν, ὅσον καί τό ἀλληλένδετον αὐτῶν καί τήν ἐκκλησιολογικήν περιχωρητικότητά των, μέ ὅλας τὰς ἐπὶ τῶν συνειδήσεων τῶν πιστῶν ἐπιπτώσεις καί ἐπεκτάσεις αὐτῶν, τά ὁποῖα, ὡς ἔχουν σήμερον, ὑποβαθμίζουν τό κύρος τῆς Ὁρθόδοξου ἡμῶν Ἐκκλησίας.

Οὐδεμία ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι ἡ *Διασπορά*, μέ τήν δύσκολον καί

περιπελεγμένην προβληματολογίαν της σήμερον, δέν είναι δυνατόν νά ἐξετασθῆ ἀνεξαρτήτως τῶν ἀρχῶν, αἱ ὁποῖαι θά ἰσχύσουν διά τήν ἐκχώρησιν καί ἀπόκτησιν τῆς *Ἀυτοκεφαλίας* καί τῆς *Ἀυτονομίας* ἐν τῇ Ὁρθοδοξίᾳ. Ἄλλ' οὔτε καί τά θέματα τῆς *Ἀυτοκεφαλίας* καί τῆς *Ἀυτονομίας* δύνανται νά λυθοῦν ἄνευ τῆς εὐρυτέρας διασυνδέσεως, τήν ὁποίαν παρουσιάζουν πρὸς τήν σύγχρονον πραγματικότητα περί τήν *Διασποράν*. Καί ἔτι περαιτέρω. Οὐδέ τό ὡς ἀπλούστερον ἐμφανιζόμενον θέμα τῶν Διπτύχων ἠμπορεῖ νά ἐξετασθῆ καί νά ἐπιλυθῆ χωρίς τήν παράλληλον διευκρίνησιν καί θεσμοθέτησιν τῶν ἰσχυουσῶν ἀρχῶν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ περί *Ἀυτοκέφαλον* καί *Ἀυτόνομου*, διότι μόνον ὅταν καθορισθοῦν αἱ ἀρχαί αὐταί τό θέμα τῶν *Διπτύχων* θά εὔρη τήν κανονικήν καί τήν ὑπό πάντων ἀποδεκτὴν δυναμένην νά γίνῃ λύσιν του.

Βεβαίως, ἰδεολογικαί ἐσωτερικῶς καί ἄλλαι ἐμπράγματοι προτεραιότητες ἠμποροῦν νά ὑπάρξουν εἰς τήν ἐξέτασιν τῶν θεμάτων. Καί ἀσφαλῶς θά ληφθοῦν καί αὐταί ὑπ' ὄψιν ἀπό μέρους ἡμῶν. Πάντως, ἐν τῇ παρουσίᾳ Διασκέψει, ἡ ὁποία καθορίζει, κατὰ τὰ πανορθοδόξως ἀποφασισθέντα, τὰ θέματα τῆς προσεχοῦς Διασκέψεως, καλούμεθα νά ὀρίσωμεν, ποῖα καί πόσα θέματα ἐκ τῶν ἐναπομενοντων τεσσάρων θά περιλάβωμεν εἰς τήν ἡμερησίαν διάταξιν τῆς Δ' περιόδου τοῦ ἔργου ἡμῶν. Ἦ καί εὐρύτερον ἀκόμη: θά περιλάβωμεν ὅλα τὰ ὡς ἄνω τέσσαρα θέματα ὁμοῦ ἢ μερίδα μόνον αὐτῶν, καί ποῖα;

Ἡ ἔδρα αὕτη δέν ἐπιθυμεῖ νά ἐπηρεάσῃ τήν σκέψιν τῶν Συνέδρων πρὸς ταύτην ἢ ἐκείνην τήν κατεύθυνσιν. Ἀπλῶς ἐπισημαίνει τήν ὑπαρξίν τοῦ προβλήματος καί τὰς ὑπαρχούσας ἐξ ἀντικειμένου δυσκολίας πρὸς ἀντιμετώπισίν του. Ἐκεῖνο πάντως, τό ὁποῖον θά ἠδύνατο νά εἶπῃ εἶναι ὅτι, λόγῳ τῆς φύσεως τῶν ἐνώπιον ἡμῶν κειμένων τεσσάρων προσεχῶν θεμάτων, ἡ ἀναμένουσα τὰς Ἐκκλησίας μας ἐργασία θά εἶναι δύσκολος καί ἡ διανοιγομένη περίοδος δύναται νά προβλεφθῆ ὡς ἀρκούντως μακρά.

Καί ἐάν μὲν κατ' ἀρχήν δέν διαχωρισθοῦν τὰ θέματα ἀπ' ἀλλήλων, θά χρειασθῆ μία μὲν, ἀλλά μακροτέρα προσυνοδική περίοδος, ὅπωςδήποτε δέ, ἐάν θέλωμεν νά γίνῃ καλή καί εἰς βάθος ἐργασία, θά ἀπαιτηθοῦν πλείονες συγκλήσεις τῆς Διορθοδόξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς πρὸ τῆς Προσυνοδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως. Ἐάν πάλιν προτιμηθῆ ὁ διαχωρισμός τῶν θεμάτων ἀπ' ἀλλήλων, θά χρειασθοῦν περισσότεραι τῆς μᾶς προσυνοδικαί περίοδοι, ὅσαι τουλάχιστον θά εἶναι καί αἱ δέσμαι τῶν θεμάτων, τὰ ὁποῖα θά ἐπιλεγοῦν.

Ἄλλ' ἐπί πάντων τούτων τόν λόγον ἔχετε σεις, Πατέρες καί Ἀδελφοί. Ἴσως θά ἀπαιτηθῆ νά ὀρίσωμεν μίαν εἰδικήν μικράν Ὑποεπιτροπὴν μελέτης τοῦ σημείου τούτου τῆς προσεχοῦς ἡμερησίας διατάξεως καί νά ζητηθῆ ἀπὸ αὐτὴν νά ὑποβάλῃ τήν Ἐκθεσίαν τῆς πρὸς τήν Ὀλομέλειαν μέ τὰς ἐν προκειμένῳ σκέψεις καί εἰσηγήσεις αὐτῆς, ἵνα ἡ Ὀλομέλεια κρίνῃ ἐπὶ τῶν ἐφ' ἑξῆς μέ βᾶσιν ὠρισμένας καί συγκεκριμένας πλέον προτάσεις. Περί αὐτοῦ ὅμως θά ἀποφασισθῆ τό δέον κατὰ τήν κατάλληλον στιγμήν τῶν συνεδριάσεων ἡμῶν.

Σεβάσμοι Πατέρες καί ἀγαπητοί Ἀδελφοί,

Ἴδού αἱ ἀποψεις τῆς ἔδρας ἐπὶ τῆς φύσεως καί τῆς ἐκτάσεως τοῦ ἔργου ἡμῶν κατὰ τὴν παρούσαν Γ' Προσυνοδικὴν Πανορθόδοξον Διάσκεψιν. Χαιρετίζων καί πάλιν ὑμᾶς ἐν ἀγάπῃ πολλῇ, εὐχομαι ἀδιάλειπτον τὴν παρουσίαν τοῦ Παρακλήτου ἐν μέσῳ ἡμῶν κατὰ τὰς ἡμέρας ταύτας καί ἐπικαλοῦμαι δαφιλῆ τὴν Χάριν Του ἐφ' ὅλους ἡμᾶς, ἵνα ἐπιτελέσωμεν τὸ ἐμπιστευθέν εἰς ἡμᾶς ἀπὸ τὰς Ἐκκλησίας μας ἔργον ἐν φόβῳ Θεοῦ καί ζήλῳ ἀνυποκρίτῳ.

Ἐστω ὁ Κύριος βοηθὸς καί σκεπαστὴς τῆς Διασκέψεως ἡμῶν καί πάντων ἡμῶν.

Γένοιτο.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Πατέρες καί ἀδελφοί, μετὰ ἀπὸ τὴν ἐπίσημον αὐτὴν ἔναρξιν τῶν ἐργασιῶν τῆς Διασκέψεώς μας, ἐν ὀνόματι τοῦ Θεοῦ καί πρὶν ἢ ἀρχίσωμεν νὰ ἀκούωμεν τοὺς *Χαιρετισμούς* τῶν Ἀντιπροσωπιῶν, ὁ Προϊστάμενος τοῦ Ὁρθοδόξου Κέντρου τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, Σεβ. Μητροπολίτης Ἑλβετίας κ. Δαμασκηνός, ὑπὸ τὴν ιδιότητά του αὐτὴν, θέλει νὰ χαιρετίσῃ τὴν ὁμίγησιν. Ἐν συνέχειᾳ, θὰ ἀναγνώσῃ ἐνημερωτικὸν σημεῖωμα, ὑπὸ τὴν ἐτέραν ιδιότητά του, τοῦ Γραμματέως ἐπὶ τῆς Προπαρασκευῆς τῆς Ἁγίας καί Μεγάλης Συνόδου, Ἐνημερωτικὸν σημεῖωμα ἐπὶ τῶν παρεχομένων φακέλων. Ὁ ἅγιος Γραμματεὺς ἔχει τὸν λόγον.

Ὁ Σεβ. Γραμματεὺς: Εὐχαριστῶ ἅγιε Πρόεδρε.

ΧΑΙΡΕΤΙΣΤΗΡΙΟΣ ΛΟΓΟΣ

τοῦ Προϊσταμένου τοῦ Ὁρθοδόξου Κέντρου
τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου

Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε, σεβάσμοι Πατέρες, ἀγαπητοί Ἀδελφοί,

Ὡς Προϊστάμενος τοῦ Ὁρθοδόξου Κέντρου τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου αἰσθάνομαι ἰδιαιτέραν χαρὰν καί συγκίνησιν, ὑποδεχόμενος πάντας ὑμᾶς, τὰ ἐξέχοντα μέλη τῶν τιμίων ἀντιπροσωπιῶν πασῶν τῶν κατὰ τόπους Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν, εἰς τὴν Γ' Προσυνοδικὴν Πανορθόδοξον Διάσκεψιν. Ἡ χαρὰ εἶναι αὐτονόητος, ἡ δὲ συγκίνησις μεγάλη, διότι κατὰ τὸ τρέχον ἔτος συμπληροῦται ἤδη μία ὀλόκληρος εἰκοσαετία ἀπὸ τῆς ἰδρύσεως τοῦ Ὁρθοδόξου Κέντρου. Εἶναι λοιπὸν πρόσθετος ἡ εὐλογία Θεοῦ ἢ κατὰ τὸ ἔτος αὐτὸ σύγκλησις ἐνταῦθα τῆς τε Διορθοδόξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς κατὰ μῆνα Φεβρουάριον καί τῆς παρούσης Προσυνοδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως. Τὸ ἐξαιρετικὸν αὐτὸ γεγονός μου ἐπιτρέπει νὰ ὑποσημειώσω δι' ὀλίγων λέξεων τὴν ἐπὶ μίαν συναπτὴν εἰκοσαετίαν συνέχειαν καί συνέπειαν αὐτοῦ, παρὰ τὰς τυχόν κατὰ καιροὺς διαπιστωθείσας ἑλλείψεις ἢ παραλείψεις, εἰς τὴν διακονίαν τῆς Ὁρθοδοξίας. Ἡ τοιαύτη ὀργανικὴ συνέχεια ἀπορρέει ἀναμφιβόλως ἐκ τῆς αὐστηρᾶς προσηλωσεως εἰς τοὺς καθορισθέντας ἐν τῷ ἰδρυτικῷ Πατριαρχικῷ καί Συνοδικῷ Τόμῳ σκοποῦς.

Οί ἐν λόγῳ σκοποὶ ὑπηρετοῦνται πιστῶς διὰ τῶν ποικίλων δραστηριοτήτων τοῦ Ὁρθοδόξου Κέντρου, ἴητοι:

α) διὰ τῆς ἐν αὐτῷ συγκλήσεως πασῶν τῶν μετὰ τὴν ἴδρυσιν αὐτοῦ Διορθοδόξων Ἐπιτροπῶν καὶ Προσυνοδικῶν Διασκέψεων, ὡς τῆς Δ' Πανορθοδόξου Διασκέψεως (1968), τῆς Διορθοδόξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς (1971), τῆς Α' Προσυνοδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως (1976), τῆς Β' Προσυνοδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως (1982), τῆς Διορθοδόξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς (Φεβρουάριος 1986) καὶ τῆς παρούσης Γ' Προσυνοδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως. Πρὸς δ' ἐπὶ τούτοις ἐπραγματοποιήθη ἢ μετ' ἀπόφασιν τῆς Α' Προσυνοδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως ὀργάνωσις ἐιδικοῦ Συνεδρίου πρὸς ἐξέτασιν τοῦ θέματος τοῦ κοινοῦ ἑορτασμοῦ τοῦ Πάσχα (1977) καὶ συσκέψεως Ἐπιτροπῆς ἀστρονόμων πρὸς μελέτην τοῦ αὐτοῦ θέματος (1979),

β) διὰ τῆς τακτικῆς ὀργανώσεως τῶν ἐτήσιων Θεολογικῶν Σεμιναρίων μέ τὴν συμμετοχὴν κληρικῶν καὶ θεολόγων ἐκ πασῶν σχεδόν τῶν ἀγιώτατων Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν,

γ) διὰ τῶν ἐκδόσεων τοῦ δεκαπενθημέρου δελτίου «Ἐπίσκεψις», τοῦ περιοδικοῦ «Συνοδικά», τῶν «Θεολογικῶν Μελετῶν τοῦ Σαμπεζύ» κ.ἄ.,

δ) διὰ τῆς φιλοξενίας τῶν Μεικτῶν Ἐπιτροπῶν, ἐν ὀλομελείᾳ ἢ καὶ εἰς ὑποεπιτροπᾶς, πρὸς προετοιμασίαν ἢ διεξαγωγὴν τῶν ἐπισήμων Θεολογικῶν Διαλόγων τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, ὡς μετὰ τῶν Ἀγγλικανῶν (1970, 1972, 1981), τῶν Παλαιοκαθολικῶν (1970, 1975, 1977, 1983), τῶν Ἀρχαίων Ἀνατολικῶν Ἐκκλησιῶν (1979, 1985), τῶν Ρωμαιοκαθολικῶν (1977, 1978), τῶν Λουθηρανῶν (1978) καὶ τῶν Μετερρυθμισμένων (1986),

ε) διὰ τῆς συγκλήσεως σειρᾶς διομολογιακῶν ἀκαδημαϊκῶν Συνεδρίων καὶ τῶν πολλαπλῶν συναφῶν δραστηριοτήτων τοῦ ἐπιτελείου τοῦ Κέντρου κ.ἄ.

Διὰ τῶν δραστηριοτήτων αὐτῶν τὸ Ὁρθόδοξον Κέντρον κατέστησε πράγματι κατὰ τὴν διαρρέυσασαν εἰκοσαετίαν αἰσθητὴν τὴν παρουσίαν αὐτοῦ εἰς τε τὰς διορθοδόξους σχέσεις καὶ εἰς τὸν σύγχρονον οἰκουμενικὸν Διάλογον. Ὡς ἔδρα τῆς Γραμματείας ἐπὶ τῆς Προπαρασκευῆς τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου προσφέρει τὴν ὀφειλετικὴν διακονίαν του εἰς τὴν προετοιμασίαν καὶ τὴν ἐπίσπευσιν τῆς πορείας πρὸς τὴν Ἁγίαν καὶ Μεγάλην Σύνοδον. Ὡς Ὁρθόδοξον ἐν τῇ Δύσει Κέντρον ἀποτελεῖ ἀναμφιβόλως σημαντικὴν γέφυραν διὰ τὴν εὐχερεστέραν καὶ ισότιμον συνάντησιν συνόλης τῆς Ὁρθοδοξίας μέ τὸν δυτικὸν χριστιανικὸν κόσμον. Ἡ ἐμπειρία τῆς διαρρευσάσης εἰκοσαετίας, ἢ ὅποια ἐπιστέφεται διὰ τῆς ἐν αὐτῷ συγκλήσεως τῆς παρούσης Προσυνοδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως, θά ἦδύνατο νά θεωρηθῆ ἀσφαλὲς κριτήριον διὰ τὴν ἀξιολόγησιν καὶ τῶν μελλοντικῶν προοπτικῶν δραστηριότητος τοῦ Ὁρθοδόξου Κέντρου. Ὑποδέχομαι λοιπὸν πάντας ὑμᾶς εἰς τὸ Ὁρθόδοξον τοῦτο Κέντρον, εἰς τὸν «οἶκον», ὡς θά ἔλεγον, τῆς Α.Θ. Παναγιότητος τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου κ.κ. Δημητρίου, εἰς τὸν οἶκον ὄλων ὑμῶν, εὐχόμενος πρὸς πάντας ὑμᾶς τὸ ὡς εὐ παρέ-

στητε καί πάσαν τήν ἀπό Κυρίου εὐλογίαν εἰς τό ἡμέτερον ἔργον.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Εὐχαριστῶ τόν Σεβ. Μητροπολίτην Ἐλβετίας κ. Δαμασκηνόν, Προϊστάμενον τοῦ Κέντρου τούτου, διά τά λόγια καλωσορισμοῦ, τά ὅποια ἀπηύθυνε πρὸς τήν ὁμήγουριν. Νομίζω ὅτι ἔχομεν ἀρκετόν χρόνον μέχρι τοῦ διαλείμματος, εἰς τρόπον ὥστε ὁ Σεβασμώτατος νά παρουσιάσῃ τούς φακέλους, τούς ὁποίους ἔχομεν ἐνώπιόν μας, καί ταυτοχρόνως, ἐάν θά χρειασθῇ, νά κάμωμεν μερικά διαδικασιακά πολύ ἀπλά, ὅπως εἶναι τό πρόγραμμα τῶν ἐργασιῶν καί τό ἡμερήσιον πρόγραμμα μέ μίαν σχετικήν ἀπόφασιν, τήν ὁποίαν πρέπει νά λάβωμεν ἀναφορικῶς πρὸς τά τηλεγραφήματα πρὸς τούς Ἀρχηγούς τῶν Ἐκκλησιῶν μας. Ὁ ἅγιος Γραμματεὺς ἔχει τόν λόγον.

Ὁ Σεβ. Γραμματεὺς: Εὐχαριστῶ ἅγιε Πρόεδρε.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΝ ΦΑΚΕΛΩΝ

Ἐνημερωτικόν Σημεῖωμα

τῆς Γραμματείας ἐπὶ τῆς Προπαρασκευῆς τῆς Συνόδου

Κατὰ τήν καθιερωμένην διαδικασίαν προπαρασκευῆς τῆς Ἁγίας καί Μεγάλης Συνόδου, κατόπιν καί σχετικῆς προτάσεως τῆς Διορθοδόξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς (πρβλ. Ἀνακοινωθέν, ἐν: Διορθόδοξος Προπαρασκευαστικὴ Ἐπιτροπὴ τῆς Ἁγίας καί Μεγάλης Συνόδου, Σαμπεζύ, 1986, ἔκδ. πολυγρ., σ. 168), ἡ Γραμματεία ἐπὶ τῆς Προπαρασκευῆς τῆς Συνόδου ὑπέβαλεν εἰς τούς Προκαθημένους τῶν κατὰ τόπους ἀγιώτατων Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν τά Πρακτικά τῆς Διορθοδόξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς, τῆς συνελθούσης ἐν τῷ ἐν Σαμπεζύ Ὁρθοδόξῳ Κέντρῳ ἀπὸ 15ης ἕως 23ης παρελθόντος μηνός Φεβρουαρίου, εἰς τὰς τρεῖς ἐπίσημους γλώσσας τῶν Προσυνοδικῶν Πανορθοδόξων Διασκέψεων, ἧτοι τήν ἑλληνικὴν, τήν ρωσικὴν καί τήν γαλλικὴν.

Ἡ Γραμματεία ἐπὶ τῆς Προπαρασκευῆς τῆς Ἁγίας καί Μεγάλης Συνόδου, ἐκπληροῦσα τήν ἐπιθυμίαν τῆς Διορθοδόξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς (πρβλ. Ἀνακοινωθέν, αὐτόθι), ἐδημοσίευσεν ἐντὸς τῶν καθορισθέντων χρονικῶν ὁρίων, καί δὴ μετὰ τήν 1ην Ἀπριλίου τρ. ἔ., τὰ τέσσαρα εισηγητικά κείμενα αὐτῆς, ἐξασφάλισα ἅμα τήν κυκλοφορίαν αὐτῶν ἐλληνιστί, ρωσιστί καί γαλλιστί. Παραλλήλως, τὰ κείμενα ταῦτα ὑπεβλήθησαν ὑπὸ τῆς Γραμματείας εἰς τούς Προκαθημένους τῶν κατὰ τόπους Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν, ὡς καί εἰς ἅπαντα τὰ μέλη τῆς Διορθοδόξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς. Ὅθεν, οἱ σεβάσμιοι σύνεδροι τῆς παρούσης Γ' Προσυνοδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως ἔλαβον ἐν καιρῷ τῷ δέοντι τὰ ἀπαραίτητα διά τήν διεξαγωγὴν τῶν ἐνταῦθα ἐργασιῶν τῶν ἐπίσημα κείμενα. Ἐπιπροσθέτως, ἡ Γραμματεία ἐπὶ τῆς Προπαρασκευῆς θέτει σήμερον εἰς τήν διάθεσιν τῶν σεβασμίων συνέδρων τῆς παρούσης Διασκέψεως πρόσθετον βοηθητικόν ὑλικόν, τό ὅποιον θά ἠδύνατο νά χρησιμεύσῃ διά τήν ἐργασίαν τόσον τῆς ὀλομελείας, ὅσον καί τῶν ὀρισθησομένων

ἐπιτροπῶν. Οὕτως, οἱ φάκελοι, οἱ ὁποῖοι τίθενται εἰς τὴν διάθεσιν ἐκάστου συνέδρου, πλὴν ὠρισμένων τεχνικῶν πληροφοριῶν, ὡς ἐπὶ παραδείγματι τοῦ ἡμερησίου προγράμματος, τοῦ προγράμματος ἐργασιῶν, τοῦ καταλόγου τῶν ἀντιπροσώπων κ.ἄ., περιέχουν:

1) Τόν VI τόμον τῆς σειρᾶς «*Θεολογικαὶ Μελέται τοῦ Σαμπεζύ*», περιέχοντα τὰς ἀνακοινώσεις καὶ μελέτας διακεκριμένων καθηγητῶν καὶ θεολόγων, ἡμετέρων καὶ μὴ, ἐπὶ τοῦ γενικοῦ θέματος «*Ὄρθοδοξία καὶ Οἰκουμενικὴ Κίνησις*», θέμα τὸ ὁποῖον διεπραγματεύθη τὸ βον Θεολογικόν Σεμινάριον τοῦ Ὄρθοδόξου Κέντρου.

2) Τόν VII τόμον τῆς σειρᾶς «*Θεολογικαὶ Μελέται τοῦ Σαμπεζύ*», περιέχοντα ὡσαύτως ἀνακοινώσεις καὶ μελέτας διακεκριμένων καθηγητῶν καὶ θεολόγων, ἡμετέρων καὶ μὴ, ἐπὶ τοῦ γενικοῦ θέματος «*Συμβολὴ τῶν Ὄρθόδοξων Ἐκκλησιῶν εἰς τὴν ἐπικράτησιν τοῦ χριστιανικοῦ ιδεώδους τῆς εἰρήνης*», τὸ ὁποῖον διεπραγματεύθη ἐπίσης τὸ βον Θεολογικόν Σεμινάριον τοῦ Ὄρθοδόξου Κέντρου. Ὁ τόμος οὗτος φέρει τὸν τίτλον «*Μία Ὄρθόδοξος θεώρησις τῆς εἰρήνης*».

3) Τόμον φέροντα τὸν τίτλον «*Θεολογικοὶ Διάλογοι - Μία Ὄρθόδοξος Προοπτικὴ*». Εἰς τὸν τόμον τοῦτον ὁ Γραμματεὺς ἐπὶ τῆς Προπαρασκευῆς τῆς Συνόδου παρουσιάζει ἐν εἰδικῇ μὲν μελέτῃ τὰς ἐπὶ μέρους πτυχὰς τῶν διμερῶν *Θεολογικῶν Διαλόγων*, ἐν παραρτήματι δὲ ἅπαντα τὰ μέχρι σήμερον δημοσιευθέντα ἐπίσημα κείμενα τῶν Διαλόγων τούτων.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Σεβ. ἅγιο Γραμματεῦ ἐυχαριστοῦμεν διὰ τὴν παρουσίαν ταύτην τῶν φακέλων, οἱ ὁποῖοι ὁμολογουμένως περιλαμβάνουν χρήσιμον ὑλικόν, γενικώτερον μὲν διὰ τὸν ἐμπλουτισμὸν τῆς μελέτης τῶν θεμάτων ἡμῶν, ἀλλὰ καὶ εἰδικώτερον ἐν ἀναφορᾷ ἀμέσῳ πρὸς τὰ κείμενα, τὰ ὁποῖα ἔχομεν εἰς τὴν διάθεσίν μας.

Πατέρες καὶ ἀδελφοί, ἐντὸς ὀλίγων λεπτῶν θὰ τελειώσω τὰ διαδικασιακά. Πρῶτον, εἰς τὸν φάκελόν σας ἔχετε τὸ ἡμερήσιον πρόγραμμα, τὸ ὁποῖον καθορίζει τίνι τρόπῳ θὰ κινήθωμεν εἰς τὰς κατὰ τὰς ἐφεξῆς ἡμέρας ἀπὸ πλευρᾶς προγράμματος ἐργασίας. Νομίζω ὅτι τὰ πάντα ἔχουν ρυθμισθῆ καλῶς καὶ ὅτι τυγχάνει τῆς ἐγκρισεῶς σας τὸ πρόγραμμα αὐτὸ τῶν ἡμερησίων ἐργασιῶν μας. Τὸ δεύτερον εἶναι τὸ ὑπ' ἀριθμὸν 1 ἔγγραφο, τὸ ὁποῖον εἶναι σχέδιον προγράμματος ἐργασιῶν, τί περίπου δηλαδὴ θὰ κάνωμεν καθ' ἐκάστην ἡμέραν, ἀρχῆς γενομένης ἀπὸ τῆς σήμερον. Ὅπως βλέπετε εἰς τὸ ὑπ' ἀριθμὸν 1 ἔγγραφο θὰ ἀκολουθήσουν οἱ *Χαιρετισμοὶ* τῶν Ἀντιπροσωπιῶν δι' ὅλης τῆς ἡμέρας καὶ ἐν συνεχείᾳ ἀπὸ τῆς αὔριον θὰ ἀρχίσῃ ἡ εἰσηγητικὴ παρουσίαις ἐνός ἐκάστου τῶν θεμάτων μὲ ἐλευθέραν συζήτησιν καὶ θὰ διαρκέσῃ ὅλην τὴν ἡμέραν. Τὴν Παρασκευὴν καὶ τὸ Σάββατον - τουλάχιστον, ὡς προβλέπεται, ἕως τὴν μεσημβρίαν τοῦ Σαββάτου - θὰ ἐργασθῶν αἱ Ἐπιτροπαί, διὰ τὴν κατάρτισιν τῶν ὁποίων θὰ λεχθῶν τὰ εἰκότα εἰς ἄλλην συνεδρίασιν. Τὴν Κυριακὴν εἶναι ἡ πανηγυρικὴ θεία Λειτουργία τῆς Διασκέψεως. Τὴν Δευτέραν καὶ Τρίτην θὰ γίνῃ ἡ παρουσίαις τῶν *Ἐκθέσεων καὶ Εἰσηγήσεων* τῶν Ἐπιτροπῶν διὰ τὰ ἐφεξῆς. Ἐν

τῷ μεταξύ προβλέπονται, ὅπως ἀναγράφεται εἰς τὴν β' σελίδα τοῦ κειμένου σας, τέσσαρες ἐπίσημοι ἐπισκέψεις. Μία εἰς τὰς πολιτικές ἀρχάς τῆς Γενεύης, μία δευτέρα εἰς τὸ Π.Σ.Ε., μία τρίτη εἰς τὴν Διάσκεψιν Εὐρωπαϊκῶν Ἐκκλησιῶν (Κ.Ε.Κ.) καὶ μία τετάρτη εἰς τὴν ἔδραν τῆς Ἐθνικῆς Μετερορθομισμένης Ἐκκλησίας τῆς Γενεύης. Προβλέπεται, ἀδελφοί, ὅτι ἡ ἐργασία μας σὺν Θεῷ θὰ τελειώσῃ περὶ τὴν μεσημβρίαν τῆς Τετάρτης. Ἐπισήμως ὅμως αἱ ἐργασίαι θὰ θεωρηθῶν λήξασαι τὴν Πέμπτην, 6ην Νοεμβρίου, μετὰ τὴν θείαν Λειτουργίαν, ἢ ὅποια θὰ τελεσθῇ καθ' ὅμοιον τρόπον, ὅπως καὶ σήμερον, ἀπὸ συνέδρον, μέλος τῆς Διασκέψεως αὐτῆς. Ὑποβάλλω τὸ σχέδιον αὐτὸ εἰς τὴν ἔγκρισίν σας (ἔχει ἤδη περάσει ἀπὸ τὴν ἔγκρισιν τῶν ἀρχηγῶν τῶν Ἀντιπροσωπιῶν) καὶ παρακαλῶ ὅπως τὸ θεωρήσῃτε ὡς ἀποπεφασισμένον. Εὐχαριστῶ πολὺ.

Πρὶν ἢ φύγωμεν ἀπὸ ἐδῶ εἶναι καθήκον μας ἱερὸν, ἀδελφοί, ἅμα τῷ πέρατι τῆς πρώτης ἐν ὀλομελείᾳ συνεδρίας ἡμῶν νὰ σκεφθῶμεν τὰς Μητέρας Ἐκκλησίας μας καὶ τοὺς Προκαθημένους τῶν Ἐκκλησιῶν αὐτῶν καὶ κατὰ τὴν κρατήσανσαν τάξιν, νὰ ἀπευθύνωμεν πρὸς αὐτοὺς τηλεγραφήματα, ἐξαιτουμένοι τὰς εὐχὰς τῶν ἐπὶ τὸ ἔργον τῆς Διασκέψεως καὶ ἐπὶ πάντας ἡμᾶς. Νομίζω, ὅτι αὐτὸ εἶναι τὸ ἔθος. Πρέπει νὰ γίνῃ καὶ εἰς τὴν παρούσαν περίπτωσιν. Δέν ὑπάρχει ἀντίρρησης ἀσφαλῶς. Παρακαλῶ τὸν Σεβ. Γραμματέα νὰ ἀναγνώσῃ ἐν σχέδιον τηλεγραφήματος, τὸ ὁποῖον ἤδη κατήρτισεν.

Ὁ Σεβ. Γραμματεὺς: Εὐχαριστῶ ἅγιε Πρόεδρε.

«Ἡ Γ' Προσυνοδικὴ Πανορθόσοσος Διάσκεψις, ἐπικλήσει Παρακλήτου, ἠρξάτο σήμερον, 29η ν' Ὀκτωβρίου, ἐργασιῶν αὐτῆς. Χαρὰ καὶ εὐλαβεία γνωρίζοντες τοῦτο Ὑμετέρα Παναγιότητι/Μακαριότητι ἐπικαλούμεθα θεοδέκτους προσευχὰς καὶ εὐλογίαν Αὐτῆς.

Μύρων Χρυσόστομος, Πρόεδρος»

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Νομίζω ὅτι τὸ κείμενον εἶναι ἀποδεκτὸν καὶ δυνάμεθα νὰ ὀδεύσωμεν πρὸς τὸ ἡμίωρον διάλειμμα.

Αὐτεὶ ἡ συνεδρία.

Α΄ ΗΜΕΡΑ ΕΡΓΑΣΙΩΝ
(Τετάρτη 29 Ὀκτωβρίου 1986)

Πρωινή Συνεδρία (11.00 - 12.30)

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Πρὶν ἢ δοθῇ ὁ λόγος εἰς τοὺς Σεβασμιωτάτους Ἀρχηγούς τῶν Ἀντιπροσωπιῶν διὰ τὴν ἀπευθύνουσαν *Χαιρετισμόν* εἰς τὴν συνέλευσιν, θὰ ἤθελα νὰ προωθῶ ἐν καθαρῶς διαδικασιακόν θέμα, τὸ ὁποῖον μένει ἀκόμη ἐνώπιόν μας. Ὅπως γνωρίζετε, ἡ Β΄ Προσυνοδική Πανορθόδοξος Διάσκεψις τοῦ 1982 εἶχε ἀναθέσει τὴν ἐντολήν εἰς τὴν παροῦσαν Διάσκεψιν νὰ καταρτίσῃ καὶ ἀποδεχθῇ ἓν κείμενον «*Κανονισμοῦ Λειτουργίας τῶν Προσυνοδικῶν Πανορθόδοξων Διασκέψεων*». Ἡ Διορθόδοξος Προπαρασκευαστικὴ Ἐπιτροπὴ τοῦ Φεβρουαρίου ἀνέλαβε τὴν εὐθύνην αὐτήν, ἠργάσθη κοπιωδῶς διὰ τὴν ἡμπορέσῃ νὰ ἀντεπεξέλθῃ εἰς τὴν ὑποχρέωσιν τῆς αὐτῆς καί, ἐν συνεργασίᾳ μὲ τὴν Γραμματείαν καὶ τὰς ἐνδιαφερομένας Ἀντιπροσωπίας, κατηρτίσθη ἓν «*Σχέδιον Κανονισμοῦ Λειτουργίας*», τὸ ὁποῖον καὶ τελικῶς ἔλαβε τὴν ὀριστικὴν του μορφήν, ἐγένετο ἀποδεκτόν καὶ περὲμφοθῆ εἰς τὴν Διάσκεψίν μας διὰ τὴν τελικὴν ἀποδοχήν. Ἔχετε ἤδη ἐνώπιόν σας κυκλοφορήσαν τὸ ὀριστικόν κείμενον τοῦ *Κανονισμοῦ Λειτουργίας τῶν Προσυνοδικῶν Πανορθόδοξων Διασκέψεων* καὶ παρακαλῶ τὸν Σεβ. Γραμματέα νὰ λάβῃ τὸν λόγον καὶ νὰ παρουσιάσῃ τὸ κείμενον, τὸ ὁποῖον καὶ θὰ ἀποδεχθῶμεν ἅμα τῷ πέρατι τῆς ἀναγνώσεώς του. Εὐχαριστῶ.

Ὁ Σεβ. Γραμματεὺς: Εὐχαριστῶ ἅγιε Πρόεδρε.

ΣΧΕΔΙΟΝ ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΥ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑΣ
ΠΡΟΣΥΝΟΔΙΚΩΝ ΠΑΝΟΡΘΟΔΟΞΩΝ ΔΙΑΣΚΕΨΕΩΝ

Εἰσηγητικὴ παρουσίασις

τοῦ Γραμματέως ἐπὶ τῆς Προπαρασκευῆς τῆς Συνόδου

Ὡς τυγχάνει γνωστόν, κατόπιν σχετικοῦ αἰτήματος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ρωσσίας ἐνώπιον τῆς Β΄ Προσυνοδικῆς Πανορθόδοξου Διασκέψεως (πρβλ. Πρακτικά Β΄ Προσυνοδικῆς Πανορθόδοξου Διασκέψεως, σελ. 166), ἡ Γραμματεία ἐπὶ τῆς Προπαρασκευῆς τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου, καθ' ἣν εἶχε χρέος, συνεργασθεῖσα μετὰ τῆς Ἀντιπροσωπίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ρωσσίας εἰς τὴν Διορθόδοξον Προπαρασκευαστικὴν Ἐπιτροπὴν, κατήρτισε τὸ ἀκόλουθον Σχέδιον Κανονισμοῦ, τὸ ὁποῖον ὑπέβαλεν εἰς τὴν ὑπὸ τὴν Προεδρίαν τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Μύρων κ. Χρυσοστόμου συνελθοῦσαν ἐμβόλιμον συνεδρίαν τῶν Ἀντιπροσώπων τῶν Ἐκκλησιῶν τὴν 22αν Φεβρουαρίου 1986.

Προταθὲν Σχέδιον Κανονισμοῦ

Ἄρθρον 1. Αἱ Προσυνοδικαὶ Πανορθόδοξοι Διασκέψεις εἶναι κανονικόν συλλογικόν ὄργανον τῆς Ὀρθόδοξου Ἐκκλησίας, τὸ ὁποῖον

συγκροτείται υπό τῶν ὀριζομένων ἐκπροσώπων πασῶν τῶν κατά τόπους κανονικῶν Αὐτοκεφάλων καί Αὐτονόμων Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν.

Σύγκλησις

Ἄρθρον 2. Αἱ Προσυνοδικαί Πανορθόδοξοι Διασκέψεις συγκαλοῦνται ὑπό τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου, μετά σύμφωνον γνώμην τῶν Προκαθημένων τῶν κατά τόπους Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν, διά Πατριαρχικῶν Γραμμάτων ἀπευθυνόμενων πρὸς πάσας τὰς κατά τόπους Αὐτοκεφάλους καί Αὐτονόμους Ἐκκλησίας.

Ἄρθρον 3. Τά Πατριαρχικά Γράμματα ἀναγγέλλουν τὴν μερίμνη τῆς Γραμματείας ἐπὶ τῆς Προπαρασκευῆς τῆς Ἁγίας καί Μεγάλης Συνόδου ὀλοκλήρως τῆς πανορθοδόξως διά τὴν μελέτην τῶν πρὸς συζήτησιν θεμάτων καί τὴν προπαρασκευὴν τοῦ ὅλου ἔργου τῆς Διασκέψεως ἀποφασισθείσης διαδικασίας, τῆς προβλεπούσης τὴν σύγκλησιν καί τῆς Διορθοδόξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς, πληροφοροῦν ἅμα περὶ τῆς ἐπ' αὐτῶν ἐπαρκούς προετοιμασίας τῶν κατά τόπους Ἐκκλησιῶν, ὀρίζουν τὸν τόπον καί τὸν χρόνον συνελεύσεως τῆς Διασκέψεως καί καλοῦν τὰς τοπικάς Ἐκκλησίας νά ὀρίσουν, κατά τὰ πανορθοδόξως καθιερωμένα, τοὺς ἐκπροσώπους αὐτῶν εἰς τὴν Διάσκεψιν.

Θεματολόγιον

Ἄρθρον 4. Τὸ θεματολόγιον ἐκάστης Προσυνοδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως ὀρίζεται ὑπό τῆς προγενεστέρας Διασκέψεως ἐκ τοῦ καταλόγου τῶν ὑπό τῆς Α' Προσυνοδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως ἐπιλεγέντων θεμάτων. Κατάργησις ἢ προσθήκη θέματος εἰς τὸν οὕτω καταρτισθέντα καί πανορθοδόξως δεκτὸν γενόμενον κατάλογον θεμάτων δέν εἶναι δυνατή, μέχρι τῆς ἐξαντλήσεως τῆς διαδικασίας προπαρασκευῆς τῶν ἐν τῷ καταλόγῳ τούτῳ ἀναγεγραμμένων θεμάτων, μεθ' ἣν καί συνέρχεται ἡ Ἁγία καί Μεγάλη Σύνοδος.

Σύνθεσις — Πρόεδρος - Γραμματεὺς

Ἄρθρον 5. Αἱ Ἀντιπροσωπεῖαι τῶν κατά τόπους Ἐκκλησιῶν εἶναι τούλαχιστον ἰσάριθμοι πρὸς τὰ θέματα τῆς ἡμερησίας διατάξεως τῆς Προσυνοδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως. Αὐταὶ δύνανται νά συνοδεύωνται ὑπό ἐιδικῶν Συμβούλων. Οὗτοι, κληρικοί ἢ λαϊκοί, δέν ὑπερβαίνουν τὸν ἀριθμὸν τῶν μελῶν τῆς οἰκείας Ἀντιπροσωπίας, ὁ ὁποῖος εἶναι ὁ αὐτὸς δι' ὅλας τὰς Ἐκκλησίας, παρίστανται εἰς τὰς συνεδριάσεις τῆς Ὀλομελείας ἄνευ δικαιώματος ψήφου, ἔχοντες ὅμως δι' ἐξαιρετικὰς περιπτώσεις δικαίωμα λόγου, καί ἐπικουροῦν τὸ ἔργον τῆς Διασκέψεως διά τῆς ἀσκήσεως ἐιδικῶν καθηκόντων, ὀριζομένων ἐκάστοτε ὑπό τῆς Ὀλομελείας καί ὑπό τῶν Ἐπιτροπῶν τῆς Διασκέψεως.

Ἄρθρον 6. Ἡ Προεδρία τῶν Προσυνοδικῶν Πανορθοδόξων Διασκέψεων ἀσκεῖται ὑπό τοῦ πρώτου τῆς Ἀντιπροσωπίας τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πα-

τριαρχείου.

Άρθρον 7. Ο Πρόεδρος συγκαλεί ἐν τῇ ἀσκήσει τῶν καθηκόντων αὐτοῦ πρὸ ἐκάστης Διασκέψεως εἰς Σύσκεψιν τοὺς Ἀρχηγούς τῶν Ἀντιπροσωπιῶν τῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν, πρὸς θεώρησιν τοῦ ἐνώπιον αὐτῶν τεθειμένου ἔργου, καθορισμὸν τῆς ἀκολουθητέας σειρᾶς ἐν τῇ ἐξετάσει τῶν θεμάτων, ἔγκρισιν τοῦ προγράμματος ἐργασίας τῆς Διασκέψεως καὶ εἴ τι ἄλλο σχετικὸν διαδικασιακὸν διὰ τὸν πληρέστερον καὶ ἀποτελεσματικώτερον συντονισμὸν τῶν ἐργασιῶν αὐτῆς. Εἰς ταύτας μετέχει καὶ ὁ Γραμματεὺς τῆς Διασκέψεως, αἱ δὲ οὕτω καταρτιζόμεναι προτάσεις εἰσάγονται ὑπὸ τοῦ Προέδρου πρὸς ἔγκρισιν εἰς τὴν Ὀλομέλειαν τῆς Διασκέψεως. Ἀνάλογοι Σύσκεψεις τῶν Ἀρχηγῶν δύνανται νὰ συγκαλῶνται καὶ κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν ἐργασιῶν τῆς Διασκέψεως.

Άρθρον 8. Ο Πρόεδρος τῆς Προσυνοδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως κηρύσσει τὴν ἑναρξιν καὶ τὴν λήξιν τῶν ἐργασιῶν, διευθύνει τὰς συζητήσεις ἄνευ σχολίων, παρέχει δικαίωμα λόγου καὶ ἀσκεῖ γενικώτερον πάντα τὰ καθήκοντα διὰ τὴν ὅσον ἔνεστι εὐρυθμον διεξαγωγὴν τῶν ἐργασιῶν τῆς Διασκέψεως κατὰ τὸν Κανονισμὸν Λειτουργίας τῶν Προσυνοδικῶν Πανορθοδόξων Διασκέψεων. Συμφωνούσης τῆς Ὀλομελείας, ὁ Πρόεδρος περιορίζει τὴν χρονικὴν διάρκειαν τῆς παρεμβάσεως τῶν ὀμιλητῶν καὶ, εἰς περιπτώσιν καθ' ἣν δὲν ἐξαντλεῖται ἡ προγραμματισθεῖσα συζήτησις ἐφ' ἑνὸς ἐκάστου θέματος ἢ ὁ κατάλογος τῶν ἐπιθυμούντων νὰ παρέμβουν, ὁ Πρόεδρος ἀποφασίζει διὰ τὰ περαιτέρω κατ' ἐφαρμογὴν τῆς ἀρχῆς ἀνοικτῆς ψηφοφορίας.

Άρθρον 9. Γραμματεὺς τῶν Προσυνοδικῶν Πανορθοδόξων Διασκέψεων εἶναι ὁ Γραμματεὺς ἐπὶ τῆς Προπαρασκευῆς τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου. Ὁ Γραμματεὺς ἔχει τὴν εὐθύνην τῆς παρουσιάσεως τῶν εἰσηγήσεων τῆς Διορθοδόξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς καὶ γενικῶς τῶν φακέλων τῶν θεμάτων, τῆς τηρήσεως τῶν πρακτικῶν τῶν ἐργασιῶν τῆς Διασκέψεως καὶ τῆς καθ' ὅιονδήποτε τρόπον ἐπικουρήσεως τοῦ ἔργου τῆς Ὀλομελείας καὶ τῶν Ἐπιτροπῶν. Πρὸς ἐπιτυχὴ διεξαγωγὴν τῶν ἐργασιῶν τῆς Διορθοδόξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς καὶ τῶν Προσυνοδικῶν Πανορθοδόξων Διασκέψεων, ἡ Γραμματεία ἐπὶ τῆς Προπαρασκευῆς τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου μερμινᾶ διὰ τὴν μετάφρασιν συνόλου τοῦ επίσημου ὑλικοῦ εἰς τὴν ἑλληνικὴν, ρωσικὴν καὶ γαλλικὴν γλῶσσαν, ὡς ἐπίσης καὶ διὰ τὴν διασφάλισιν αὐτομάτου διερμηνείας εἰς τὰς αὐτὰς γλώσσας.

Ἔργασίαι τῆς Διασκέψεως

Άρθρον 10. Ἡ ἑναρξις καὶ ἡ λήξις τῶν ἐργασιῶν ἐκάστης Προσυνοδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως κηρύσσεται διὰ τῆς τελέσεως τῆς θείας Λειτουργίας.

Άρθρον 11. Αἱ ἐργασίαι τῆς Διασκέψεως διεξάγονται ἐν Ὀλομελείᾳ καὶ ἐν Ἐπιτροπαῖς. Τὰ μέλη καὶ ἡ ἐν γένει συγκρότησις τῶν Ἐπιτροπῶν προτείνονται ὑπὸ τοῦ Γραμματέως τῆς Διασκέψεως, κατόπιν διαβουλεύσε-

ων μετά των Ἀρχηγῶν τῶν Ἀντιπροσωπιῶν τῶν κατά τόπους Ἐκκλησιῶν, καί ἐγκρίνονται ὑπό τῆς Ὀλομελείας τῆς Διασκέψεως. Εἰς τὰς Ἐπιτροπὰς κατανέμονται καί οἱ Σύμβουλοι τῶν Ἀντιπροσωπιῶν, οἱ ὅποιοι μετέχουν τῶν ἐργασιῶν αὐτῶν, ἔχοντες δικαίωμα λόγου, ἀλλ' οὐχί καί ψήφου ἐν τῇ ἐγκρίσει τῶν προτεινομένων κειμένων. Ὁ Πρόεδρος καί ὁ Γραμματεὺς ἐκάστης Ἐπιτροπῆς ἐκλέγονται ὑπό τῶν τακτικῶν μελῶν αὐτῆς.

Ἄρθρον 12. Αἱ Ἐπιτροπαὶ τῆς Διασκέψεως ἐργάζονται, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν σχετικῶν Εἰσηγήσεων τῆς Διορθοδόξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς καί τῶν ὑπό τῆς Ὀλομελείας τῆς Διασκέψεως δοθεισῶν εἰδικωτέρων ἐντολῶν, διὰ τὴν σύνταξιν κατὰ θέμα σχεδίου προτάσεων πρὸς τὴν Ὀλομέλειαν. Ὁ Πρόεδρος τῆς Ἐπιτροπῆς παρουσιάζει τὸ θέμα, προγραμματίζει τὰς Ἔργασίας, διευθύνει τὰς συζητήσεις καί εἰσηγείται τελικῶς τὰς ἐκ ταύτης προτάσεις εἰς τὴν Ὀλομέλειαν. Ἐκάστη Ἐπιτροπὴ δύναται νὰ συγκροτῇ Ὑποεπιτροπὰς, μετὰ πρότασιν τοῦ Προέδρου αὐτῆς, διὰ τὴν ἀριωτέραν ἐπεξεργασίαν εἰδικωτέρων σημείων τοῦ θέματος. Αἱ προτάσεις τῶν Ὑποεπιτροπῶν, ἐγκρινόμεναι ὑπό τῆς Ἐπιτροπῆς, ἐντάσσονται εἰς τὸ σχέδιον προτάσεων αὐτῆς πρὸς τὴν Ὀλομέλειαν τῆς Διασκέψεως. Αἱ προτάσεις τῆς Ἐπιτροπῆς πρὸς τὴν Ὀλομέλειαν ἔχουν εἰσηγητικὸν χαρακτῆρα διὰ τὰς ἐργασίας τῆς Διασκέψεως.

Διορθόδοξος Προπαρασκευαστικὴ Ἐπιτροπὴ

Ἄρθρον 13. Ἡ Διορθόδοξος Προπαρασκευαστικὴ Ἐπιτροπὴ συγκαλεῖται διὰ Γραμμάτων τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου καί συγκροτεῖται, κατὰ τὰ πανορθόδοξως καθιερωμένα, ἐξ ἐνός Ἀντιπροσώπου καί ἐνός θεολογικοῦ Συμβούλου τῶν κατά τόπους Ὀρθοδόξων Ἐκκλησιῶν. Πρόεδρος τῆς Διορθοδόξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς εἶναι ὁ ἐκπρόσωπος τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, Γραμματεὺς δέ αὐτῆς εἶναι ὁ Γραμματεὺς ἐπὶ τῆς Προπαρασκευῆς τῆς Ἀγίας καί Μεγάλης Συνόδου.

Ἄρθρον 14. Αἱ ἐργασίαι τῆς Διορθοδόξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς διεξάγονται ἐν Ὀλομελείᾳ καί ἐν Ἐπιτροπαῖς ἐργασίας. Ἐπὶ τῆς συγκροτήσεως καί τῶν ἐργασιῶν τῶν Ἐπιτροπῶν τούτων ἰσχύουν κατ' ἀναλογίαν τὰ ἄρθρα 11 καί 12 τοῦ παρόντος Κανονισμοῦ.

Ἄρθρον 15. Ἡ Διορθόδοξος Προπαρασκευαστικὴ Ἐπιτροπὴ ἔχει τὴν ἀποστολὴν καί τὴν εὐθύνην μελέτης, ἐπεξεργασίας καί προπαρασκευῆς τῶν θεμάτων τῆς ἐπομένης Προσυνδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως, ἐπὶ τῇ βάσει τῆς εἰς τὸ καθ' ἕκαστον θέμα Συμβολῆς τῶν κατά τόπους Ὀρθοδόξων Ἐκκλησιῶν καί τοῦ μερίμνη τῆς Γραμματείας ἐπὶ τῆς Προπαρασκευῆς τῆς Ἀγίας καί Μεγάλης Συνόδου συγκεντρωθέντος γενικωτέρου περὶ τὰ θέματα ὑλικοῦ. Ἔργον τῆς Διορθοδόξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς εἶναι ἢ ἐπὶ ἐκάστου θέματος, ἐκ τῶν ἀναγεγραμμένων εἰς τὴν ἡμερησίαν διάταξιν τῆς ἐπομένης Προσυνδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως, ἀναζητήσεις τῆς ἐνιαίας ὀρθοδόξου θέσεως καί ἡ καταγραφή τῶν κατὰ θέμα προτάσεων τῆς Διορθοδόξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς εἰς κοινὸν κείμενον, τὸ

ὁποῖον ἀποτελεῖ καὶ τὴν ἐπὶ τοῦ καθ' ἕναστον θέματος εἰσήγησιν αὐτῆς πρὸς τὴν ἐπομένην Προσυνοδικὴν Πανορθόδοξον Διάσκεψιν πρὸς ἀποδοχὴν καὶ λήψιν ἀποφάσεων.

Ἀποδοχὴ κειμένων — λήψις ἀποφάσεων — χαρακτήρ αὐτῶν

Ἄρθρον 16. Ἡ ὑπὸ τῶν Προσυνοδικῶν Πανορθόδοξων Διασκέψεων ἀποδοχὴ τῶν κειμένων ἐπὶ τῶν καθ' ἕναστον θεμάτων τῆς ἡμερησίας διατάξεως γίνεται καθ' ὁμοφωνίαν. Πρὸς ἀπόφασιν ἐπὶ διαδικασιακῶν περιπτώσεων ἀπαιτεῖται ἡ διασφάλισις τῶν 2/3 τῶν μετεχουσῶν τῆς Διασκέψεως Ἀντιπροσωπιῶν. Αἱ ἀποφάσεις τῶν Προσυνοδικῶν Πανορθόδοξων Διασκέψεων ἐπὶ τῶν καθ' ἕναστον θεμάτων τῆς ἡμερησίας διατάξεως ἔχουν εἰσηγητικὸν χαρακτήρα πρὸς τὴν Ἁγίαν καὶ Μεγάλην Σύνοδον, διό καί, καίτοι ἀποτυπώνουν τὴν ἐπὶ τῶν συγκεκριμένων θεμάτων ὀρθόδοξον παράδοσιν, δὲν ἔχουν ἄμεσον δεσμευτικὸν κῆρος διὰ τὰς κατὰ τόπους Ἐκκλησίας, πρὶν ἢ ἀποφανθῆ ἡ Ἁγία καὶ Μεγάλη Σύνοδος.

Ἄρθρον 17. Ἡ μὴ ἐπίτευξις ὁμοφωνίας τῶν Ἀντιπροσωπιῶν κατὰ τὰς ἐν Ὀλομελείᾳ ἐπὶ τίνος θέματος συζητήσεις συνεπάγεται τὴν ἀναβολὴν λήψεως ἀποφάσεως καὶ τὴν ἀναπομπὴν τοῦ θέματος τούτου πρὸς περαιτέρω μελέτην, ἐπεξεργασίαν καὶ προπαρασκευὴν κατὰ τὴν πανορθόδοξως καθιερωμένην διαδικασίαν, μερίμνη τῆς Γραμματείας ἐπὶ τῆς Προπαρασκευῆς τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου. Τό οὕτω ἀναπεμφθέν θέμα ἀναγράφεται ὡς πρῶτον θέμα τῆς ἐπομένης Προσυνοδικῆς Πανορθόδοξου Διασκέψεως, καὶ ὡς τοιοῦτον ἐξετάζεται ὑπὸ τῆς Διορθόδοξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς. Ἐν περιπτώσει μὴ ἐπιτεύξεως καὶ πάλιν ὁμοφωνίας ἐπὶ τοῦ θέματος, ἢ καὶ ὁμοφώνου ἀπορρίψεως ὑπὸ πασῶν τῶν Ἀντιπροσωπιῶν τῶν εἰσηγήσεων τῆς Διορθόδοξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς ἐπὶ τίνος συγκεκριμένου θέματος, κατὰ τε τὴν πρώτην ἐν Ὀλομελείᾳ καὶ κατὰ τὴν μετὰ τὴν ἀναπομπὴν δευτέραν ἐν Ὀλομελείᾳ συζήτησιν αὐτοῦ, ἡ Γραμματεία ἐπὶ τῆς Προπαρασκευῆς τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου συμπληροῖ τὸν ἄχρι τῆς φάσεως ἐκείνης συγκροτηθέντα φάκελον, ἵνα οὕτως ἀναπεμφθῆ καὶ αὐθις κατὰ τὴν ἀνωτέρω διαδικασίαν.

Ἄρθρον 18. Αἱ ἀποφάσεις τῶν Προσυνοδικῶν Πανορθόδοξων Διασκέψεων ὑπογράφονται ὑπὸ τῶν Ἀρχηγῶν τῶν Ἀντιπροσωπιῶν τῶν κατὰ τόπους Ἐκκλησιῶν εἰς τὰς ἐπίσημους γλώσσας τῆς Διασκέψεως, ἥτοι τὴν ἑλληνικὴν, τὴν ρωσικὴν καὶ τὴν γαλλικὴν, καὶ κοινοποιοῦνται ὑπὸ τῆς Γραμματείας ἐπὶ τῆς Προπαρασκευῆς τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου πρὸς πάσας τὰς κατὰ τόπους Αὐτοκεφάλους καὶ Αὐτονόμους Ὀρθόδοξους Ἐκκλησίας.

Ἄρθρον 19. Τὰ Πρακτικὰ τῶν Προσυνοδικῶν Πανορθόδοξων Διασκέψεων ἀποστέλλονται ὑπὸ τῆς Γραμματείας ἐπὶ τῆς Προπαρασκευῆς τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου, τό ταχύτερον δυνατὸν, πρὸς πάσας τὰς κατὰ τόπους Ὀρθόδοξους Ἐκκλησίας, αὐτὴ δὲ δημοσιεύει τὰς τε ἀποφάσεις καὶ τὰ πρακτικὰ ἐκάστης Προσυνοδικῆς Πανορθόδοξου Διασκέψεως μετὰ τὴν

ἀποστολήν αὐτῶν εἰς τὰς κατά τόπους Ὁρθοδόξους Ἐκκλησίας.

Κατόπιν ἐπιστάμενης συζητήσεως μεταξύ τῶν Ἀντιπροσώπων, κυρίως ἐπὶ τῆς φύσεως τῶν Προσυνοδικῶν Πανορθοδόξων Διασκέψεων (ἄρθρον 1), ἐπὶ τῶν ἀρμοδιοτήτων τοῦ Προέδρου (ἄρθρον 8) ὡς καὶ ἐπὶ τῆς ψηφοφορίας προκειμένου περὶ διαδικασιακῶν θεμάτων (ἄρθρον 16), ἐνεκρίθη ὁμοφώνως τὸ ἀκόλουθον κείμενον, τὸ ὁποῖον καὶ ἀνεκοινώθη εἰς τὴν Ὀλομέλειαν τῆς Διορθοδόξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς. Τοῦτο ὑποβάλλω καὶ εἰς τὴν Ὀλομέλειαν τῆς Γ' Προσυνοδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως πρὸς τελικὴν ἔγκρισιν:

ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΣ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑΣ ΠΡΟΣΥΝΟΔΙΚΩΝ ΠΑΝΟΡΘΟΔΟΞΩΝ ΔΙΑΣΚΕΨΕΩΝ

Ἄρθρον 1. Αἱ Προσυνοδικαὶ Πανορθόδοξοι Διασκέψεις εἶναι ἕκτακτοι συνελεύσεις τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, αἱ ὁποῖαι συγκροτοῦνται κατὰ τὰ πανορθοδόξως καθιερωμένα ὑπὸ τῶν κανονικῶς ὀριζομένων ἀντιπροσώπων τῶν κατά τόπους Αὐτοκεφάλων καὶ Αὐτονόμων Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν, ἐπὶ τῷ τέλει ὅπως καλύπτωσι τὴν συλλογικὴν προπαρασκευὴν τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου.

Σύγκλησις

Ἄρθρον 2. Αἱ Προσυνοδικαὶ Πανορθόδοξοι Διασκέψεις συγκαλοῦνται ὑπὸ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου, μετὰ σύμφωνον γνώμην τῶν Προκαθημένων τῶν κατά τόπους Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν, διὰ Πατριαρχικῶν Γραμμάτων ἀπευθυνόμενων πρὸς πάσας τὰς κατά τόπους Αὐτοκεφάλους καὶ Αὐτονόμους Ἐκκλησίας.

Ἄρθρον 3. Τὰ Πατριαρχικά Γράμματα ἀναγγέλλουν τὴν μερίμνη τῆς Γραμματείας ἐπὶ τῆς Προπαρασκευῆς τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου ὀλοκλήρωσιν τῆς πανορθοδόξως διὰ τὴν μελέτην τῶν πρὸς συζητησῶν θεμάτων καὶ τὴν προπαρασκευὴν τοῦ ὅλου ἔργου τῆς Διασκέψεως ἀποφασισθείσης διαδικασίας, τῆς προβλεπούσης τὴν σύγκλησιν καὶ τῆς Διορθοδόξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς, πληροφοροῦν ἅμα περὶ τῆς ἐπ' αὐτῶν ἐπαρκοῦς προετοιμασίας τῶν κατά τόπους Ἐκκλησιῶν, ὀρίζουν τὸν τόπον καὶ τὸν χρόνον συνελεύσεως τῆς Διασκέψεως καὶ καλοῦν τὰς τοπικὰς Ἐκκλησίας νὰ ὀρίσων, κατὰ τὰ πανορθοδόξως καθιερωμένα, τοὺς Ἐκπροσώπους αὐτῶν εἰς τὴν Διάσκεψιν.

Θεματολόγιον

Ἄρθρον 4. Τὸ θεματολόγιον ἐκάστης Προσυνοδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως ὀρίζεται ὑπὸ τῆς προγενεστερᾶς Διασκέψεως ἐκ τοῦ καταλόγου τῶν ὑπὸ τῆς Α' Προσυνοδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως ἐπιλεγέντων θεμάτων. Κατάργησις ἢ προσθήκη θέματος εἰς τὸν οὕτω καταρτισθέντα καὶ πανορθοδόξως δεκτὸν γενόμενον κατάλογον θεμάτων δέν εἶναι δυνατὴ, μέ-

χοι τῆς ἐξαντλήσεως τῆς διαδικασίας προπαρασκευῆς τῶν ἐν τῷ καταλόγῳ τούτῳ ἀναγεγραμμένων θεμάτων, μεθ' ἧν καί συνέρχεται ἡ Ἁγία καὶ Μεγάλη Σύνοδος.

Σύνθεσις — Πρόεδρος — Γραμματεὺς

Ἄρθρον 5. Τὰ μέλη τῶν Ἀντιπροσωπιῶν τῶν κατὰ τόπους Ἐκκλησιῶν δέν ὑπερβαίνουν τόν ἀριθμόν θεμάτων τῆς ἡμερησίας διατάξεως τῆς Προσυνοδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως. Αἱ Ἀντιπροσωπίαι δύνανται νά συνοδεύωνται ὑπό ειδικῶν Συμβούλων. Οὗτοι, κληρικοί ἢ λαϊκοί, δέν ὑπερβαίνουν τόν ἀριθμὸν τῶν μελῶν τῆς οἰκείας Ἀντιπροσωπίας, παρίστανται εἰς τὰς συνεδριάσεις τῆς Ὀλομελείας ἄνευ δικαιώματος ψήφου, ἔχοντες ὅμως, ὡσάκις παρίσταται ἀνάγκη, δικαίωμα λόγου, καὶ ἐπικουροῦν τὸ ἔργον τῆς Διασκέψεως διὰ τῆς ἀσκήσεως ειδικῶν καθηκόντων, ὀριζόμενων ἐκάστοτε ὑπὸ τῆς Ὀλομελείας καὶ ὑπὸ τῶν Ἐπιτροπῶν τῆς Διασκέψεως.

Ἄρθρον 6. Ἡ Προεδρία τῶν Προσυνοδικῶν Πανορθοδόξων Διασκέψεων ἀσκεῖται ὑπὸ τοῦ Ἐκπροσώπου τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου.

Ἄρθρον 7. Ὁ Πρόεδρος συγκαλεῖ ἐν τῇ ἀσκήσει τῶν καθηκόντων αὐτοῦ πρὸ ἐκάστης Διασκέψεως εἰς Σύσκεψιν τοὺς Ἀρχηγούς τῶν Ἀντιπροσωπιῶν τῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν, πρὸς θεώρησιν τοῦ ἐνώπιον αὐτῶν τεθειμένου ἔργου, καθορισμὸν τῆς ἀκολουθητέας σειρᾶς ἐν τῇ ἐξετάσει τῶν θεμάτων, ἔγκρισιν τοῦ Προγράμματος ἐργασίας τῆς Διασκέψεως καὶ εἰ τι ἄλλο σχετικὸν διαδικασιακὸν διὰ τὸν πληρέστερον καὶ ἀποτελεσματικώτερον συντονισμόν τῶν ἐργασιῶν αὐτῆς. Εἰς ταύτας μετέχει καὶ ὁ Γραμματεὺς τῆς Διασκέψεως, αἱ δέ οὕτω καταρτιζόμεναι προτάσεις εἰσάγονται ὑπὸ τοῦ Προέδρου πρὸς Ἐγκρισιν εἰς τὴν Ὀλομέλειαν τῆς Διασκέψεως. Ἀνάλογοι Συσκέψεις τῶν Ἀρχηγῶν δύνανται νά συγκαλῶνται καὶ κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν ἐργασιῶν τῆς Διασκέψεως.

Ἄρθρον 8. Ὁ Πρόεδρος τῆς Προσυνοδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως κηρύσσει τὴν ἑναρξιν καὶ τὴν λήξιν τῶν ἐργασιῶν, διευθύνει τὰς συζητήσεις μετὰ συντόμων κατὰ περίπτωσιν σχολίων, παρέχει δικαίωμα λόγου καὶ ἀσκεῖ γενικώτερον πάντα τὰ καθήκοντα διὰ τὴν ὅσον ἔνεστι εὐρυθμὸν διεξαγωγὴν τῶν ἐργασιῶν τῆς Διασκέψεως κατὰ τὸν παρόντα Κανονισμόν Λειτουργίας τῶν Προσυνοδικῶν Πανορθοδόξων Διασκέψεων. Συμφωνούσης τῆς Ὀλομελείας, ὁ Πρόεδρος δύνανται νά περιορίζῃ τὴν χρονικὴν διάρκειαν τῆς παρεμβάσεως τῶν ὀμιλητῶν καί, εἰς περίπτωσιν καθ' ἣν δέν ἐξαντλεῖται ἡ προγραμματισθεῖσα συζήτησις ἐφ' ἑνὸς ἐκάστου θέματος ἢ ὁ κατάλογος τῶν ἐπιθυμούντων νά παρέμβουν, ὁ Πρόεδρος ἀποφασίζει διὰ τὰ περαιτέρω κατ' ἐφαρμογὴν τῆς ἀρχῆς ἀνοιχτῆς ψηφοφορίας.

Ἄρθρον 9. Γραμματεὺς τῶν Προσυνοδικῶν Πανορθοδόξων Διασκέψεων εἶναι ὁ Γραμματεὺς ἐπὶ τῆς Προπαρασκευῆς τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλου Συνόδου. Ὁ Γραμματεὺς ἔχει τὴν εὐθύνην τῆς παρουσιάσεως τῶν εἰσηγήσεων τῆς Διορθοδόξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς καὶ γενικῶς τῶν φακέλων τῶν θεμάτων, τῆς τηρήσεως τῶν πρακτικῶν τῶν ἐργασιῶν τῆς Διασκέ-

ψεως καί τῆς καθ' οἰονδήποτε τρόπον ἐπικουρίας τοῦ ἔργου τῆς Ὀλομελείας καί τῶν Ἐπιτροπῶν. Πρός ἐπιτυχή διεξαγωγήν τῶν ἐργασιῶν τῆς Διορθοδόξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς καί τῶν Προσυννοδικῶν Πανορθόδοξων Διασκέψεων, ἡ Γραμματεία ἐπί τῆς Προπαρασκευῆς τῆς Ἁγίας καί Μεγάλης Συνόδου μεριμνᾷ διά τήν μετάφρασιν συνόλου τοῦ ἐπισήμου ὑλικοῦ εἰς τήν ἑλληνικήν, ρωσικήν καί γαλλικήν γλῶσσαν, ὡς ἐπίσης καί διά τήν διασφάλισιν αὐτόματου διερμηνείας εἰς τάς αὐτάς γλώσσας.

Ἔργασιαί τῆς Διασκέψεως

Ἄρθρον 10. Ἡ ἐναρξίς καί ἡ λήξις τῶν ἐργασιῶν ἐκάστης Προσυννοδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως κηρύσσεται διά τῆς τελέσεως τῆς θείας Λειτουργίας.

Ἄρθρον 11. Αἱ ἐργασιαί τῆς Διασκέψεως διεξάγονται ἐν Ὀλομελείᾳ καί ἐν Ἐπιτροπαῖς. Τά μέλη καί ἡ ἐν γένει συγκρότησις τῶν Ἐπιτροπῶν προτείνονται ὑπό τοῦ Γραμματέως τῆς Διασκέψεως, κατόπιν διαβουλεύσεων μετὰ τῶν Ἀρχηγῶν τῶν Ἀντιπροσωπιῶν τῶν κατὰ τόπους Ἐκκλησιῶν, καί ἐγκρίνονται ὑπό τῆς Ὀλομελείας τῆς Διασκέψεως. Εἰς τάς Ἐπιτροπάς κατανέμονται καί οἱ Σύμβουλοι τῶν Ἀντιπροσωπιῶν, οἱ ὅποιοι μετέχουν τῶν ἐργασιῶν αὐτῶν, ἔχοντες δικαίωμα λόγου, ἀλλ' οὐχί καί ψήφου ἐν τῇ ἐγκρίσει τῶν προτεινομένων κειμένων. Ὁ Πρόεδρος καί ὁ Γραμματεὺς ἐκάστης Ἐπιτροπῆς ἐκλέγονται ὑπό τῶν τακτικῶν μελῶν αὐτῆς.

Ἄρθρον 12. Αἱ Ἐπιτροπαί τῆς Διασκέψεως ἐργάζονται, ἐπί τῇ βάρσει τῶν σχετικῶν Εἰσηγήσεων τῆς Διορθοδόξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς καί τῶν ὑπό τῆς Ὀλομελείας τῆς Διασκέψεως δοθεισῶν εἰδικωτέρων ἐντολῶν, διά τήν σύνταξιν κατὰ θέμα σχεδίου προτάσεων πρὸς τήν Ὀλομέλειαν. Ὁ Πρόεδρος τῆς Ἐπιτροπῆς παρουσιάζει τὸ θέμα, προγραμματίζει τάς Ἔργασιας, διευθύνει τάς συζητήσεις καί εἰσηγείται τελικῶς τάς ἐκ ταύτης προτάσεις εἰς τήν Ὀλομέλειαν. Ἐκάστη Ἐπιτροπή δύναται νά συγκροτῇ ὑποεπιτροπάς, μετὰ πρότασιν τοῦ Προέδρου αὐτῆς, διά τήν ἀρτιωτέραν ἐπεξεργασίαν εἰδικωτέρων σημείων τοῦ θέματος. Αἱ προτάσεις τῶν Ὑποεπιτροπῶν, ἐγκρινόμεναι ὑπό τῆς Ἐπιτροπῆς, ἐντάσσονται εἰς τὸ σχέδιον προτάσεων αὐτῆς πρὸς τήν Ὀλομέλειαν τῆς Διασκέψεως. Αἱ προτάσεις τῆς Ἐπιτροπῆς πρὸς τήν Ὀλομέλειαν ἔχουν εἰσηγητικὸν χαρακτήρα διά τάς ἐργασίας τῆς Διασκέψεως.

Διορθόδοξος Προπαρασκευαστικὴ Ἐπιτροπή

Ἄρθρον 13. Ἡ Διορθόδοξος Προπαρασκευαστικὴ Ἐπιτροπή συγκαλεῖται διά Γραμμάτων τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου καί συγκροτεῖται, κατὰ τὰ πανορθόδοξως καθιερωμένα, ἐξ ἐνός Ἀντιπροσώπου καί ἐνός θεολογικοῦ Συμβούλου τῶν κατὰ τόπους Ὀρθόδοξων Ἐκκλησιῶν. Πρόεδρος τῆς Διορθοδόξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς εἶναι ὁ Ἐκπρόσωπος τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, Γραμματεὺς δέ αὐτῆς εἶναι ὁ Γραμματεὺς ἐπί τῆς Προπαρασκευῆς τῆς Ἁγίας καί Μεγάλης Συνόδου.

Άρθρον 14. Αί εργασίαι τῆς Διορθοδόξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς διεξάγονται ἐν Ὀλομελείᾳ καί ἐν Ἐπιτροπαῖς ἐργασίας. Ἐπί τῆς συγκροτήσεως καί τῶν ἐργασιῶν τῶν Ἐπιτροπῶν τούτων ἰσχύουν κατ'ἀναλογίαν τά ἄρθρα 11 καί 12 τοῦ παρόντος Κανονισμοῦ.

Άρθρον 15. Ἡ Διορθόδοξος Προπαρασκευαστική Ἐπιτροπή ἔχει τήν ἀποστολήν καί τήν εὐθύνην μελέτης, ἐπεξεργασίας καί προπαρασκευῆς τῶν θεμάτων τῆς ἐπομένης Προσυνοδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως ἐπί τῇ βάσει τῆς εἰς τό καθ' ἕκαστον θέμα Συμβολῆς τῶν κατά τόπους Ὀρθοδόξων Ἐκκλησιῶν καί τοῦ μερίμνη τῆς Γραμματείας ἐπί τῆς Προπαρασκευῆς τῆς Ἁγίας καί Μεγάλης Συνόδου συγκεντρωθέντος γενικωτέρου περὶ τά θέματα ὕλικου. Ἔργον τῆς Διορθοδόξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς εἶναι ἢ ἐπί ἐκάστου θέματος, ἐκ τῶν ἀναγεγραμμένων εἰς τήν ἡμερησίαν διάταξιν τῆς ἐπομένης Προσυνοδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως, ἀναζητήσις τῆς ἐνιαίας ὀρθοδόξου θέσεως καί ἡ καταγραφή τῶν κατά θέμα προτάσεων τῆς Διορθοδόξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς εἰς κοινόν κείμενον, τό ὁποῖον ἀποτελεῖ καί τήν ἐπί τοῦ καθ' ἕκαστον θέματος εἰσήγησιν αὐτῆς πρὸς τήν ἐπομένην Προσυνοδικήν Πανορθόδοξον Διάσκεψιν πρὸς ἀποδοχὴν καί λήψιν ἀποφάσεων.

Ἀποδοχὴ κειμένων — λήψις ἀποφάσεων - χαρακτῆρ αὐτῶν

Άρθρον 16. Ἡ ὑπὸ τῶν Προσυνοδικῶν Πανορθοδόξων Διασκέψεων ἀποδοχὴ τῶν κειμένων ἐπί τῶν καθ' ἕκαστον θεμάτων τῆς ἡμερησίας διατάξεως γίνεται καθ' ὁμοφωνίαν. Πρὸς ἀπόφασιν ἐπί διαδικασιακῶν περιπτώσεων ἀπαιτεῖται ἢ διασφάλις τῶν 2/3 τῶν μετεχουσῶν τῆς Διασκέψεως Ἀντιπροσωπιῶν. Αἱ ἀποφάσεις τῶν Προσυνοδικῶν Πανορθοδόξων Διασκέψεων ἐπί τῶν καθ' ἕκαστον θεμάτων τῆς ἡμερησίας διατάξεως ἔχουν εἰσηγητικόν χαρακτῆρα πρὸς τὴν Ἁγίαν καί Μεγάλην Σύνοδον, διό καί, καίτοι ἀποτυπώνουν τήν ἐπί τῶν συγκεκριμένων θεμάτων ὀρθόδοξον παράδοσιν, δέν ἔχουν ἀμεσον δεσμευτικόν κῦρος διὰ τὰς κατά τόπους Ἐκκλησίας, πρὶν ἢ ἀποφανθῇ ἡ Ἁγία καί Μεγάλη Σύνοδος.

Άρθρον 17. Ἡ μὴ ἐπίτευξις ὁμοφωνίας τῶν Ἀντιπροσωπιῶν κατά τὰς ἐν Ὀλομελείᾳ ἐπί τίνος θέματος συζητήσεις συνεπάγεται τὴν ἀναβολὴν λήψεως ἀποφάσεως καί τὴν ἀναπομπὴν τοῦ θέματος τούτου πρὸς περαιτέρω μελέτην, ἐπεξεργασίαν καί προπαρασκευὴν κατὰ τὴν πανορθοδόξως καθιερωμένην διαδικασίαν, μερίμνη τῆς Γραμματείας ἐπί τῆς Προπαρασκευῆς τῆς Ἁγίας καί Μεγάλης Συνόδου. Τό οὕτω ἀναπεμπόμενον θέμα ἀναγράφεται ὡς πρῶτον θέμα τῆς ἐπομένης Προσυνοδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως, καί ὡς τοιοῦτον ἐξετάζεται ὑπὸ τῆς Διορθοδόξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς. Ἐν περιπτώσει μὴ ἐπιτεύξεως καί πάλιν ὁμοφωνίας ἐπί τοῦ θέματος, ἢ καί ὁμοφώνου ἀπορρίψεως ὑπὸ πασῶν τῶν Ἀντιπροσωπιῶν τῶν εἰσηγήσεων τῆς Διορθοδόξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς ἐπί τίνος συγκεκριμένου θέματος, κατὰ τε τὴν πρώτην ἐν Ὀλομελείᾳ καί κατὰ τὴν μετὰ τὴν ἀναπομπὴν δευτέραν ἐν Ὀλομελείᾳ συζήτησιν αὐτοῦ, ἢ Γραμμα-

τεία επί της Προπαρασκευής της Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου συμπληροῦν ἄχρι τῆς φάσεως ἐκείνης συγκροτηθέντα φάκελον, ἵνα οὗτος ἀναπεμφθῆ καὶ αὐθις κατὰ τὴν ἀνωτέρω διαδικασίαν.

Ἄρθρον 18. Αἱ ἀποφάσεις τῶν Προσυνοδικῶν Πανορθοδόξων Διασκέψεων ὑπογράφονται ὑπὸ τῶν Ἀρχηγῶν τῶν Ἀντιπροσωπιῶν τῶν κατὰ τόπους Ἐκκλησιῶν εἰς τὰς ἐπίσημους γλώσσας τῆς Διασκέψεως, ἥτοι τὴν ἑλληνικὴν, τὴν ρωσικὴν καὶ τὴν γαλλικὴν, καὶ κοινοποιούνται ὑπὸ τῆς Γραμματείας ἐπὶ τῆς Προπαρασκευῆς τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου πρὸς πάσας τὰς κατὰ τόπους Αὐτοκεφάλους καὶ Αὐτονόμους Ὁρθοδόξους Ἐκκλησίας.

Ἄρθρον 19. Τὰ Πρακτικά τῶν Προσυνοδικῶν Πανορθοδόξων Διασκέψεων ἀποστέλλονται, τὸ ταχύτερον δυνατὸν, ὑπὸ τῆς Γραμματείας ἐπὶ τῆς Προπαρασκευῆς τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου πρὸς πάσας τὰς κατὰ τόπους Ὁρθοδόξους Ἐκκλησίας, ἥτις καὶ δημοσιεύει τὰς τε ἀποφάσεις καὶ τὰ πρακτικά ἐκάστης Προσυνοδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως μετὰ τὴν ἀποστολὴν αὐτῶν εἰς τὰς κατὰ τόπους Ὁρθοδόξους Ἐκκλησίας.

*

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Εὐχαριστῶ τὸν Σεβ. Γραμματέα διὰ τὴν παρουσίαν καὶ ἀνάγνωσιν τοῦ κειμένου *Κανονισμοῦ Λειτουργίας* τῶν Προσυνοδικῶν Πανορθοδόξων Διασκέψεων.

Πατέρες καὶ ἀδελφοί, ὅπως ἀντιλαμβάνεσθε καὶ ἀπὸ τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ κειμένου τούτου, εἶναι πρόδηλον ἐκ τοῦ ὅλου περιεχομένου τοῦ παρόντος «Κανονισμοῦ» ὅτι δι' αὐτοῦ, τὸν ὁποῖον καὶ ἐδέχθημεν εἰς τὴν Διορθόδοξον Προπαρασκευαστικὴν Ἐπιτροπὴν, κωδικοποιεῖται ἀπλῶς ἢ κατὰ τὰς μέχρι τοῦδε συγκληθείσας Προσυνοδικὰς Πανορθοδόξους Διασκέψεις ἀκολουθηθεῖσα πρᾶξις καὶ καταγράφεται ἢ δι' αὐτῶν κτηθεῖσα ἐμπειρία. Ὑπὸ τὸ πνεῦμα αὐτό, τὸ σχέδιον ἀποτελεῖ ὅπωςδῆποτε ἀφ' ἑνὸς μὲν πρόσθετον ἐγγύησιν τῆς καὶ ἄλλως εὐρύθμου λειτουργίας τῶν Προσυνοδικῶν Πανορθοδόξων Διασκέψεων, διὰ τὴν ὁποῖαν ὅλοι μας ἐνδιαφερόμεθα, ἀφ' ἑτέρου δὲ σαφῶς καταγεγραμμένον πλαίσιον τῶν ἤδη πανορθοδόξως καθιερωμένων διαδικασιῶν διὰ τὴν ἀποτελεσματικωτέραν προώθησιν τοῦ ἔργου τῆς προπαρασκευῆς τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου. Ἀπλῶς ἔχομεν ἐνώπιόν μας ἓν κείμενον, τὸ ὁποῖον ρυθμίζει τὴν κανονικὴν λειτουργίαν τῶν Προσυνοδικῶν Πανορθοδόξων Διασκέψεων. Μὲ αὐτὸ τὸ πνεῦμα καὶ μετὰ αὐτὴν τὴν προοπτικὴν προτείνω εἰς τὴν ἀποδοχὴν σας τὸ κείμενον αὐτό, τὸ ὁποῖον καὶ φυσικὸν ὅτι, ἀποδεκτὸν γενόμενον, θά ἰσχύσῃ ἀπὸ τὴν στιγμὴν αὐτὴν διὰ τὰ περαιτέρω. Ἐάν δὲν ὑπάρχῃ ἀντίρρησης θά θεωρηθῆ τὸ κείμενον ὡς ἀποδεκτόν.

Ὁ ἅγιος Κιέβου ἔχει τὸν λόγον.

Ὁ Σεβ. Κιέβου: Σεβασμώτατε, ἐξ ὀνόματος τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας τῆς Ρωσσίας προτείνω νὰ γίνῃ δεκτὸν τὸ κείμενον τοῦτο τῆς Γ' Προσυνοδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως. Νομίζω ὅτι τὸ κείμενον τοῦ *Κανονισμοῦ* ἀνταποκρίνεται πρὸς τὴν πρᾶξιν ἐκείνην, τὴν ὁποῖαν

ήκολουθήσαμεν κατά τήν συνεργασίαν ἡμῶν ἐπί εἴκοσι καί πλέον ἔτη διά τήν προετοιμασίαν τῆς Ἁγίας καί Μεγάλης Εὐνόδου.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Εὐχαριστῶ πάρα πολύ τόν Σεβ. ἅγιον Κιέβου. Ἡ πρότασις εὐρίσκεται ἐνώπιόν σας, ὑποστηρίζεται ἀπό μίαν Ἀντιπροσωπίαν καί ἐπομένως, ἐάν δέν ὑπάρχη καμμία ἀντίρρησης, νά γίνη ἀποδεκτή.

Οὐδενός ἀντιλέγοντος, τό θέμα γίνεται ἀποδεκτόν ὁμοφώνως.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Ἐν ἔτερον σημεῖον καθαρῶς διαδικασιακόν εἶναι καί ἡ περίπτωσις τῶν πρακτικῶν τῆς διαγενομένης Διορθοδόξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς. Τά *Πρακτικά* συνετάχθησαν ὑπό τῆς Γραμματείας, ἀπεστάλησαν εἰς τάς Ἐκκλησίας καί εἰς τούς Ἀντιπροσώπους, ἐδόθη χρονικόν διάστημα ὥστε νά ὑποβληθοῦν αἱ ὑπάρχουσαι τυχόν ἐνστάσεις ἐπί τῶν διατυπώσεων. Δέν ὑπῆρξαν τοιαῦται ἐνστάσεις καί ἐπομένως τυπικῶς νομίζω ὅτι πρέπει νά ἀποδεχθῶμεν τά συνταχθέντα *Πρακτικά*. Τό ἴδιον θά γίνη καί διά τάς ἐφεξῆς πάντοτε συνεδριάσεις, ὅπως λέγει πλέον καί τό σχετικόν ἄρθρον τοῦ Κανονισμοῦ μας.

Νομίζω, ὅτι καί τό σημεῖον αὐτό ἐγένετο ἀποδεκτόν.

Τά Πρακτικά τῆς προγενομένης Διορθοδόξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς γίνονται ὁμοφώνως ἀποδεκτά.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Καί ἤδη θά ἤθελα νά παρακαλέσω κατά τήν σειράν τάς Ἀντιπροσωπίας νά χαιρετίσουν τήν Διάσκεψιν καί ταυτοχρόνως νά διατυπώσουν τάς τυχόν γενικωτέρας ἀπόψεις των ἐπί τοῦ ἔργου αὐτοῦ. Παρακαλῶ ὁ ἅγιος Καρθαγένης, ὡς ἀρχηγός τῆς Ἀντιπροσωπίας τοῦ Πατριαρχείου Ἀλέξανδρείας, νά λάβῃ τόν λόγον.

Ὁ Σεβ. Καρθαγένης: Σεβασμώτατε ἅγιε Πρόεδρε, ὡς ταπεινοί ἐκπρόσωποι τοῦ Πατριαρχείου Ἀλεξανδρείας, οἱ ἀδελφοί Μητροπολίται Ἑρμοπόλεως Παῦλος, Κεντρῶας Ἀφρικῆς Τιμόθεος, Ἀξώμης Πέτρος καί ἡ ἐλαχιστότης μου μεταφέρομεν τόν ἀδελφικόν *Χαιρετισμόν* τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τοῦ Πατριαρχείου μας καί τόν ἀπόλυτον σεβασμόν μας πρὸς τήν Α. Θ. Παναγιότητα, τόν Οἰκουμενικόν Πατριάρχην κ. κ. Δημήτριον, διά τήν ὑποδοχὴν καί φιλοξενίαν, ἡ ὁποία προσφέρεται εἰς τό Σταυροπήγιόν του. Ὡσαύτως, μεταφέρομεν τόν ἀδελφικόν *Χαιρετισμόν* τῆς Ἱερᾶς Συνόδου ἡμῶν πρὸς ὅλας τάς ἀδελφάς Ὀρθοδόξους Ἐκκλησίας καί χαιρετίζομεν αὐτάς ἐκ μέρους τῆς ἱεραρχίας, τοῦ κλήρου καί τοῦ λαοῦ μας εἰς ὅλην τήν Ἀφρικὴν, τῶν λευκῶν καί τῶν μαύρων. Συνοδοιοποροῦμεν μέ ὅλας τάς Ἐκκλησίας ἐν τῇ πορείᾳ πρὸς τήν Ἁγίαν καί Μεγάλην Σύνοδον. Πρόδρομοι ὅλοι τῆς Συνόδου ταύτης, πρὸς τόν σκοπὸν τοῦτον ἐργαζόμεθα καί κοπιῶμεν. Εὐχόμεθα, ὅσον βεβαίως ἐξαρτάται ἐξ ἡμῶν, ἡ φωνή μας σήμερον καί αὔριον ἐν τῇ Ἁγίᾳ καί Μεγάλῃ Συνόδῳ νά μὴ εἶναι φωνὴ βοῶντος ἐν τῇ ἐρήμῳ. Τό ἔργον ἡμῶν, ἡ εὐλογία τοῦ Θεοῦ, θά δείξῃ τοῦτο. Ἡ ὁδός μας εἶναι ὁδός ἀληθείας καί ζωῆς Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν μέ τήν βοήθειαν καί

ἐπιφοίτησιν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Ἡ πορεία ἡμῶν αὐτῆ τῶν Ὁρθοδόξων, ἡ ὁποία ἤρχισε μετὰ τόν Β΄ παγκόσμιον πόλεμον, ἀποβλέπει εἰς τήν ὁμαλῆν λειτουργίαν καί ζωὴν τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας. Καί δέν πρέπει νά λησμονώμεν τόν ἀοίδιμον Πατριάρχην Ἀθηναγόραν, ὁ ὁποῖος μέ τήν τόλμην του, τό θάρρος καί τήν πίστιν του εἰς τήν παράδοσιν ἐχάραξε τήν γραμμὴν αὐτήν, τήν ὁποίαν ἀκολουθοῦμεν καί δέν εἴμεθα πλέον εἰς τό περιθώριον τῆς ζωῆς, ἀλλά ἐν τῷ κέντρῳ τῆς ζωῆς τοῦ κόσμου. Ὑψοῦμεν τήν φωνήν μας διά τό ποιμνίον μας καί τόν κόσμον ὅλον. Αὐτή εἶναι ἡ πορεία μας πρὸς τήν Ἁγίαν καί Μεγάλην Σύνοδον. Τό ἔργον δέν εἶναι εὐκόλον. Ἐξεφράσαμεν πολλάκις αισιοδοξίαν ἐν τῇ πορείᾳ τοῦ ἔργου μας. Νομίζω ταπεινῶς, ὅτι δέον ὅπως κινήθωμεν ἐν Χριστῷ καί ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ Του. Νά προδιαγράψωμεν τρόπον τινά καί νά διατυπώσωμεν ἀπόψεις διά τό μέλλον. Ἴσως τότε νά πλησιάσωμεν τήν Ἁγίαν καί Μεγάλην Σύνοδον. Τά τέσσαρα προσεχῆ θέματα τῆς ἡμερησίας διατάξεως τῆς Συνόδου θά δείξουν, ἂν ἀληθινά ἔχωμεν τόλμην, ἀφοβίαν καί θάρρος νά εἴπωμεν καί νά τονίσωμεν τήν ἀλήθειαν τῆς παραδόσεώς μας. Αὐταί εἶναι αἱ ταπειναί ἀποψεις τοῦ Πατριαρχείου Ἀλεξάνδρειας, τό ὁποῖον, ὁμοῦ μετὰ τοῦ μικροῦ ποιμνίου του, ἐπιθυμεῖ νά προσφέρῃ τὰς προσπαθείας καί τήν συμβολήν του εἰς τήν πορείαν αὐτήν, ὥστε αὔριον, ὅσοι θά ὑπάρχωμεν ἐν ζωῇ - καί εὐχομαι ὅλοι νά ζῶμεν - νά ἀγωνισθῶμεν μέ πίστιν εἰς τήν Ὁρθοδοξίαν μας καί νά φανώμεν ἄξιοι διδάδοχοι τῆς Παραδόσεως καί τῶν Πατέρων τῆς Μιάς, Ἁγίας, Καθολικῆς καί Ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας μας. Μακάριοι θά εἶναι ὅσοι ζήσουν καί θά εἶναι παρόντες εἰς τήν Ἁγίαν καί Μεγάλην Σύνοδον, συνέχειαν τῶν ἐπτὰ Οἰκουμενικῶν μας Συνόδων. Σᾶς εὐχαριστῶ.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Σεβασμία Ἀντιπροσωπία τῆς Ἐκκλησίας Ἀλεξάνδρειας καί ἰδιαίτερος Σεβ. ἅγιε Καρθαγένης, μέ πολλήν συγκίνησιν ἠκούσαμεν τόν *Χαιρετισμόν*, τόν ὁποῖον ἀπηθύνετε πρὸς τήν Διάσκεψιν. Νομίζω ὅτι ἐκφράζω τὰ αἰσθήματα ὅλων τῶν παρόντων, ἐάν εἴπω ὅτι ἡ συγκίνησίς μας αὐτή ἀποκορυφώνεται ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι πρότῃτα ὁ Προκαθήμενος τῆς Ἀλεξανδρινῆς Ἐκκλησίας ἀπῆλθε πρὸς Κύριον. Εὐχόμεθα μακαρίαν ἀνάπαυσιν εἰς τήν ψυχὴν του. Καί εὐχομεθα ὅλοι ἀπό κοινοῦ, μέ πολλήν θέρημν, τό Πανάγιον Πνεῦμα νά δώσῃ τήν δυνατότητα, ὥστε ὡς οἶόν τε τάχιον καί ἐν ἀγάπῃ καί συνέσει πολλῇ νά ἐκλεγῇ ὁ διάδοχός του ἀοιδίμου Νικολάου, ὥστε ἡ ἀδελφὴ Ἐκκλησία Ἀλεξάνδρειας νά συνεχίσῃ τόν ἱστορικόν δρόμον τῆς, εἰς τόν ὁποῖον ὅλαι αἱ ἀδελφαί Ὁρθόδοξοι Ἐκκλησίαι στηρίζονται. Εὐχαριστῶ πάρα πολύ.

Ὁ ἅγιος Ὅρους Λιβάνου ἔχει τόν λόγον ἐξ ὀνόματος τῆς Ἀντιπροσωπίας τῆς Ἀντιοχειανῆς Ἐκκλησίας.

Ὁ Σεβ. Ὅρους Λιβάνου: Ἡ χαρὰ ἡμῶν σήμερον εἶναι νά κομίσωμεν τήν μαρτυρίαν καί τὰς εὐχὰς τῆς Αὐτοῦ Μακαριότητος τοῦ Πατριάρχου Ἀντιοχείας Ἰγνατίου καί τῆς περὶ αὐτόν Συνόδου καί νά δεχθῶμεν τήν ὑμετέραν εὐλογίαν καί τήν τῶν Ἐκκλησιῶν ὑμῶν διά νά ζήσωμεν ἐν εἰρήνῃ καί πιστότητι. Ἠλθομεν παρ' ὑμῖν ἵνα ἐμπλουτισθῶμεν. Ἡ σοφία ὑμῶν θά

καταστή ἡμετέρα. Πάντες ἐλπίζομεν πράγματι εἰς μίαν ζωογόνον ἐνότητα, ἣτις θά καταστή δύναμις ἀναγεννήσεως, πηγὴ θάρρους καὶ ὄραματισμοῦ εἰς τὰς ἡμετέρας τοπικὰς Ἐκκλησίας. Ἐπιθυμοῦμεν νὰ καταστῶμεν ἀκροαταὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Ἐλπίζομεν πολὺ εἰς τὴν Οἰκουμενικὴν Ἐκκλησίαν, ἣτις καλεῖται νὰ ἐξέτασῃ τὰ ὑπὸ τῶν πιστῶν ἀντιμετωπιζόμενα πραγματικά προβλήματα. Οἱ Χριστιανοὶ τῆς Ἀνατολῆς, εὐαίσθητοποιούμενοι ἐν ἐνότητι πνεύματος, τό ὅποῖον θά ἀναπτυχθῇ, καὶ ἐν τῷ συνδέσμῳ τῆς ἀγάπης, ἡ ὁποία συνάπτει κατὰ τρόπον συγκεκριμένον ἐν συνόδῳ, καθηγιασμένοι διὰ τῶν δακρῦων, θά ἐνισχυθῶσι πολλῶ μᾶλλον ἐν τῇ πίστει. Τό κοινόν χρέος ἡμῶν συνίσταται εἰς τὴν ἐπίσπευσιν τῆς συνοδικῆς διαδικασίας, εἰς τὴν παγίωσιν τοῦ ἔργου τοῦ οἴκου τούτου, ὁ ὁποῖος στεγάζει ἡμᾶς. Αἱ προσπάθειαι ἡμῶν συνδυάζονται κατὰ τρόπον ἀποτελεσματικώτερον διὰ τῶν ἀναπτυσσομένων προσπαθειῶν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν πασῶν τῶν Ἐκκλησιῶν ἡμῶν καὶ τῆς ἡμετέρας ἐνότητος ὑπὸ τοῦ Μητροπολίτου Δαμασκηνοῦ, τὰς ὁποίας χαιρετίζω ἐνταῦθα.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Εὐχαριστοῦμεν διὰ τὸν θερμὸν *Χαιρετισμόν* τῆς Ἀντιπροσωπίας τῆς ἀδελφῆς Ἐκκλησίας Ἀντιοχείας καὶ ἰδιαίτερος διὰ τὰς εὐχὰς, αἱ ὁποῖαι διευτώθησαν ὑπὲρ τοῦ ἔργου καὶ γενικώτερον τῶν σκοπῶν, τοὺς ὁποῖους ἐπιδιώκει ἡ παρούσα Προσυνοδικὴ Πανορθόδοξος Διάσκεψις. Εὐχὴν ὄλων μας ἀποτελεῖ, πράγματι, νὰ ἀκούσωμεν τὸν Παράκλητον καὶ νὰ ὀδεύσωμεν κατὰ τὰς ὑποδείξεις αὐτοῦ. Εὐχαριστοῦμεν πολὺ.

Ὁ ἀδελφός ἅγιος Πέτρος ἔχει τὸν λόγον ἐξ ὀνόματος τῆς Ἐκκλησίας Ἱεροσολύμων.

Ὁ Σεβ. Πέτρος: Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε, ἀγαπητοὶ ἀδελφοὶ σύνοδοι. Εὐδοκία τοῦ μεγάλου Θεοῦ καὶ ἐντολὴ τῶν Ἐκκλησιῶν ἡμῶν, συνερχόμεθα σήμερον ἐν τῷ σεπτῷ τούτῳ Κέντρῳ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, ἵνα, ὡς Γ' Προσυνοδικὴ Πανορθόδοξος Διάσκεψις, μελετήσωμεν τὰ ὑπὸ τῆς Διορθόδοξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς ἐκπονηθέντα κείμενα ἐπὶ τῶν ἀπασχολούντων αὐτὴν τεσσάρων θεμάτων τῆς ἡμερησίας διατάξεως. Εἶναι αὐτονόητον, ὅτι ἡ παρούσα Διάσκεψις ἡμῶν δύναται νὰ ἀποδεχθῇ, νὰ βελτιώσῃ, νὰ ἀπορρίψῃ τὰ ἤδη ὑπάρχοντα ἢ καὶ νὰ ἐκπονήσῃ νέα κείμενα. Δεδομένου ὅμως ὅτι τὰ ὑπὸ κρίσιν κείμενα εἶναι τὰ μόνα κείμενα, τὰ ὁποῖα ἐξεπόνησεν ἡ Διορθόδοξος Προπαρασκευαστικὴ Ἐπιτροπὴ καὶ τὰ ὁποῖα ἔτυχον εὐμενοῦς κριτικῆς, νομίζω ὅτι τό ἔργον τῆς Διασκέψεως ταύτης θά εἶναι εὐχερές καὶ ὅτι θά ἀποφευχθῶσιν αἱ ἀτέρμονες συζητήσεις. Μὲ φόβον Θεοῦ, λοιπόν, μὲ συναίσθησιν εὐθύνης, μὲ σεβασμὸν πρὸς τὰς παραδόσεις τῆς Ἀγίας ἡμῶν Ἐκκλησίας, λαμβάνοντες ταυτοχρόνως ὑπ' ὄψιν καὶ τὰς ἀπαιτήσεις τῆς ἐποχῆς, ἅς χωρήσωμεν ἐπὶ τό ἔργον ἡμῶν καὶ ἅς εἴμεθα βέβαιοι, ὅτι ἡ πανσθενουργὸς δύναμις τοῦ Θεοῦ θά καθοδηγῇ καὶ θά εὐλογῇ τὰς προσπάθειαις ἡμῶν. Ἐρχόμενοι ἀπὸ τὴν Ἁγίαν Γῆν, μεταφέρομεν πρὸς ὑμᾶς τὴν χάριν καὶ εὐλογίαν τοῦ Παναγίου καὶ Ζωοδόχου Τάφου τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Χριστοῦ καὶ τῶν λοιπῶν ἁγίων σεβασμάτων τῆς πίστεως ἡμῶν, τὰς

ευχάς καί εὐλογίας τοῦ Προκαθημένου τῆς Σιωνίτιδος Ἐκκλησίας, Πατρός ἡμῶν καί Πατριάρχου κ.κ Διοδώρου, εἰς ἐνίσχυσιν ἡμῶν εἰς τὴν προκειμένην διακονίαν. Τάς θέσεις τῆς Ἐκκλησίας Ἱεροσολύμων θά ἀναπτύξουν εἰς τάς Ἐπιτροπὰς οἱ ἐκπροσωποῦντες αὐτήν Πανοσιολ. Ἀρχιμ. κ. Τιμόθεος, Ἐλλογιμ. Καθηγηταὶ κ.κ. Γ. Γαλίτης καί Βλ. Φειδᾶς καί ἐγὼ προσωπικῶς.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Εὐχαριστῶ πάρα πολὺ τὸν ἀδελφὸν ἅγιον Πέτρος τόσον διὰ τὰς σκέψεις, τὰς ὁποίας διετύπωσε περὶ τοῦ ἔργου τῆς Διασκέψεως μας, ὅσον καί, κυρίως, διότι ἐγένετο κομιστὴς τῶν εὐλογιῶν τοῦ Παναγίου Τάφου καί τῶν λοιπῶν προσκνημάτων καί σεβασμάτων τῆς ἁγίας ἡμῶν πίστεως. Εὐχαριστοῦμεν ἐπίσης διὰ τὰ καλά αἰσθήματα τοῦ Μακ. Πατριάρχου Ἱεροσολύμων καί εἶμαι βέβαιος ὅτι ἡ Διάσκεψις, μέ τὰς εὐχὰς τῶν Προκαθημένων τῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν, θά ἐπιτελέσῃ τὸ ἀνατεθὲν εἰς αὐτὴν ἔργον. Εὐχαριστῶ πολὺ.

Ὁ ἅγιος Κιέβου ἔχει τὸν λόγον ἐξ ὀνόματος τῆς Ἀντιπροσωπίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ρωσσίας.

Ὁ Σεβ. Κιέβου: Σεβασμώτατε Πρόεδρε, σεβασμώτατοι ἱεράρχαι, κληρικοί καί ἀξιότιμοι ἐκπρόσωποι τῶν κατὰ τόπους Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν, διὰ τὴν ἡμετέραν ἀντιπροσωπίαν - ἀποτελούμενην ἀπὸ τὸν Μητροπολίτην Μίνσκ καί Λευκορωσσίας Φιλάρετον, τὸν Μητροπολίτην Κρουτίτσκι καὶ Κολόμνης Ἰουβενάλιον, τὸν Ἐπίσκοπον Ντύσελντορφ Λογγίνον καί τοὺς συμβούλους - καί δι' ἐμέ προσωπικῶς εἶναι μεγάλη τιμὴ καί χαρὰ νὰ χαιρετίσωμεν ἐξ ὀνόματος τοῦ Ἁγιωτάτου Πατριάρχου Μόσχας καί πάσης Ρωσσίας Ποιμένος καί τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας τῆς Ρωσσίας τὰ μέλη τῆς ἐνταῦθα συγκληθείσης Γ' Προσυνοδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως. Ἡ ἁγία Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία ἀνέθεσεν εἰς ἡμᾶς τοὺς ἐκπροσώπους τῆς παρούσης Διασκέψεως τὴν πράγματι τιμητικὴν καί ὑπεύθυνον ἀποστολὴν ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ καί τῆς ἱστορίας νὰ συνεχίσωμεν τὴν ἤδη πρὸ εἴκοσι πέντε ἐτῶν ἀρξαμένην ἐργασίαν τῆς προπαρασκευῆς τῆς Πανορθοδόξου Συνόδου. Ἡ ἐργασία αὐτὴ εἶναι πρὸ πάντων μαρτυρία τῆς ἐνότητος τῆς ἁγίας Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, μαρτυρία πίστεως, διαφυλαχθείσης εἰς τὸν αἰώνιον θησαυρὸν τῆς παραδόσεως αὐτῆς καί εἰς τὴν συνείδησιν τοῦ πληρώματος αὐτῆς. Τὸ ἡμέτερον καθήκον περικλείεται ἐν τούτῳ, ἵνα ὀρθῶς, ἐν πνεύματι ἀδελφικῆς ἀμοιβαίας κατανοήσεως καί ἀγάπης, καί ἐν συμφωνίᾳ πρὸς τὴν παράδοσιν τῆς Μιάς, Ἁγίας, Καθολικῆς καί Ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας ἀντιμετωπίσωμεν τὰ προκείμενα ἡμῶν διάφορα ζητήματα. Ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία τῆς Ρωσσίας, ἔχουσα συνείδησιν τῆς εὐθύνης αὐτῆς διὰ τὴν ἐπίλυσιν τῶν πανορθοδόξων προβλημάτων, κατανοοῦσα τὴν σπουδαιότητα τῶν νῦν ὑπὸ μελέτην θεμάτων καί τηροῦσα πιστῶς τὰς ἀρχὰς τῆς πανορθοδόξου ἀδελφικῆς ἐνότητος, ἐμελέτησε μετὰ προσοχῆς εἰς τὴν Συνοδικὴν Ἐπιτροπὴν αὐτῆς τὰ κείμενα, τὰ ὁποία προητοιμάσθησαν κατὰ Φεβρουάριον τ.ἔ. ὑπὸ τῆς Διορθοδόξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς καί ἔστειλε τὴν ἀντιπροσωπίαν αὐτῆς, ἡ ὁποία ἔφθασεν εἰς τὸ φιλόξενον τοῦτο Ὁρθόδοξον Κέντρον τοῦ Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως, πλή-

ρη ειλικρινοὺς ἐπιθυμίας νά συμβάλῃ, κατὰ τό μέτρον τοῦ δυνατοῦ, εἰς τήν ἱερωτάτην ὑπόθεσιν καί μετὰ τῶν ἐκπροσώπων τῶν ἀδελφῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν νά κἀνῇ ἕν εἰσέτι βῆμα εἰς τήν ὁδόν πρὸς τήν ἐκκλησιαστικὴν Μεγάλην Σύνοδον, ἐν τῇ πεποιθήσει ὅτι ἐν τῇ παρουσίᾳ Διασκέψει ὁ ἴδιος ὁ Κύριος κατευθύνει τὰς προσπάθειάς ἡμῶν πρὸς τήν ἐκπλήρωσιν τοῦ ἀγαθοῦ σκοποῦ. Ἐπωφελοῦμαι τῆς εὐκαιρίας νά ἀπευθύνω ἀδελφικούς χαιρετισμούς καί θερμάς εὐχάς πρὸς τόν ἐκπρόσωπον τοῦ Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως Σεβ. Μητροπολίτην Μύρων Χρυσόστομον, ὑπὸ τήν προεδρίαν τοῦ ὁποίου καλούμεθα νά ἐξετάσωμεν ἐνταῦθα εἰς βάθος καί νά ἀποδεχθῶμεν τὰ τέσσαρα θέματα τῆς ἡμερησίας διατάξεως τῆς Γ' Προσυνδικτικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως, τοῦτ' ἐστὶν τὰ θέματα τῆς *Νηστείας*, τοῦ *Οἰκουμενισμοῦ*, τῶν *Σχέσεων μετὰ τοῦ λοιποῦ χριστιανικοῦ κόσμου* καί, βεβαίως, τό πλέον ἐπίκαιρον σήμερον δι' ὅλην τήν ἀνθρωπότητα θέμα τῆς εἰρήνης, τῆς ἐλευθερίας, τῆς ἀδελφосύνης, τῆς ἀγάπης μεταξὺ τῶν λαῶν καί τῆς ἄρσεως τῶν φυλετικῶν διακρίσεων. Ἀπευθύνω ἐπίσης μετὰ χαρᾶς χαιρετισμόν διὰ καλήν ὑγείαν εἰς τοὺς ἐνταῦθα παρόντας πρωτοπόρους τοσοῦτων διορθοδόξων καί διαχριστιανικῶν συναντήσεων καί χαιρετίζω τὰς πολυαριθμούς σπουδαίας ἐπιτυχίας αὐτῶν, ἦτοι τήν πιστὴν μαρτυρίαν αὐτῶν διὰ τὰ ιδεώδη τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ. Ἐν τούτοις, πρέπει νά ἀναγνωρίσωμεν μετὰ λύπης, ὅτι ἤδη δέν εὐρίσκονται μεθ' ἡμῶν ὠρισμένοι ἐκ τῶν ἀδελφῶν ἡμῶν, εἰς τοὺς ὁποίους ὀφείλομεν πολλὰ καί εἴμεθα εὐγνώμονες, διότι ἀνέλαβον τόν μόχθον καί τήν ὑπόθεσιν τῆς προπαρασκευῆς τῆς Ἁγίας καί Μεγάλης Συνόδου. Ἡ ζωὴ ὅμως συνεχίζεται καί ζητεῖ ἀπὸ ἡμᾶς, ἵνα συνεχίσωμεν εἰς τήν προκειμένην ἀποστολήν ἡμῶν μέχρις ἐκπληρώσεως αὐτῆς, ὡς λέγει ὁ Ἀπόστολος Παῦλος: “Μηδὲν κατὰ ἐρίθειαν ἢ κενοδοξίαν, ἀλλὰ τῇ ταπεινοφροσύνῃ ἀλλήλους ἠγούμενοι ὑπερέχοντας ἑαυτῶν” (Φιλ. 2,3).

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Εὐχαριστῶ τόν Σεβ. ἅγιον Κιέβου διὰ τοὺς ὄντως οικοδομητικούς λόγους του, διὰ τήν διαπίστωσιν τήν ὁποίαν ἔκαμε καί ἡ ὁποία εἶναι διαπίστωσις ὅλων ἡμῶν, ὅτι τό ἔργον τῆς Διασκέψεως αὐτῆς θά ἀποτελέσῃ μίαν μαρτυρίαν τῆς ὀρθοδόξου ἡμῶν πίστεως, ἡ ὁποία φυλάσσεται εἰς τό θησαυροφυλάκιον, τό αἰώνιον, τῶν παραδόσεών μας καί εἰς τήν συνείδησιν τοῦ πιστοῦ λαοῦ τοῦ Θεοῦ. Εἴμεθα εὐτυχεῖς, διότι καί διὰ μίαν ἀκόμη φορὰν ἠκούσαμεν ὅτι ἡ ἀδελφὴ Ἐκκλησία τῆς Ρωσσίας ἐμελέτησε καί μελετᾷ, ὡς ἄλλωστε καί ὅλαι αἱ ἄλλαι Ἐκκλησίαι, μέ πολλήν προσοχήν καί εἰς βάθος τὰς ἀποφάσεις τῆς Διορθοδόξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς. Καί ἀκόμη, ὅτι δίδει τήν ὑπόσχεσιν, τήν ἄλλωστε βεβαίαν ὑπόσχεσιν δι' ἡμᾶς, ὅτι μέ ὅλας τῆς τὰς δυνάμεις ἡ ἐδῶ Ἀντιπροσωπία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ρωσσίας θά συμβάλῃ εἰς τό ἔργον τῆς προωθήσεως τῶν ζητημάτων μας. Εἴμεθα εὐγνώμονες δι' ὅλα αὐτὰ τὰ αἰσθήματα καί συμμεριζόμεθα τήν εὐχὴν καί παράκλησιν τοῦ ἁγίου Κιέβου, ὅπως τό ἔργον τῆς Διασκέψεώς μας εὐοδωθῇ. Εὐχαριστῶ πάρα πολύ.

Ἡ Ἀντιπροσωπία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Σεργίας δέν ἔχει φθάσει ἀκόμη.

Θά φθάση τὰς ἀπογευματινὰς ὥρας. Ἐπομένως, τὸν *Χαιρετισμόν* τῆς Σερβικῆς Ἐκκλησίας θά τὸν ἀκούσωμεν, ὅταν θά ἔλθῃ ἡ Ἀντιπροσωπία καὶ θά εἶναι παρούσα ἐδῶ. Παρακαλῶ τὴν Ἀντιπροσωπίαν τῆς Ἐκκλησίας Ρουμανίας καὶ ἰδιαίτερος τὸν Σεβ. Μητροπολίτην Ἀντώνιον, νά λάβῃ τὸν λόγον.

Ὁ Σεβ. Τρανσυλβανίας: Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε, ἀγαπητοὶ ἀδελφοί. Ὡς πάντες γνωρίζετε ἡ Ἐκκλησία Ρουμανίας ἔχασε κατὰ τὸ θέρος αὐτὸ τὸν ἡγαπημένον Πατριάρχην αὐτῆς Ἰουστίνον, μετὰ ἑννέα ἔτη πατριαρχίαν καὶ ὑπερικοσαετῆ ἀρχιερατείαν αὐτοῦ ὡς Μητροπολίτου Τρανσυλβανίας καὶ Μολδαβίας. Ὁ Πατριάρχης Ἰουστίνος ὑπῆρξεν μεταξύ τῶν εἰσηγητῶν, ἀπὸ κοινοῦ μετὰ πολλῶν ἐξ ἡμῶν καὶ μετὰ πολλῶν ἐκ τῶν ἐκλιπόντων, τῆς κινήσεως διὰ μίαν Ἁγίαν καὶ Μεγάλην Σύνοδον τῆς Ὁρθοδοξίας ἡμῶν. Εἰς τὴν Ρόδον, εἶτα ἐνταῦθα ἐν Σαμπεζύ, ὑπῆρξε μία συνεχῆ παρουσία, μία ἐνεργὸς παρουσία, συμφιλωτικῆ, δημιουργικῆ καὶ ἐμπνευσμένη μέχρι τῆς ἐλεύσεως τῆς στιγμῆς καθ' ἣν ἐξελέγη Πατριάρχης. Τώρα εἶναι νεκρὸς καί, συμφώνως πρὸς τὸν Καταστατικόν καὶ τὰς παραδόσεις τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας τῆς Ρουμανίας, ὁ Μητροπολίτης Μολδαβίας καθίσταται αὐτομάτως τοποτηρητῆς (*locum tenens*). Διὸ καὶ ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Μολδαβίας καὶ Σουτσεόβας Θεόκτιστος μοὶ παρεχώρησε τὴν θέσιν διὰ νά ἡγηθῶ τῆς ἀντιπροσωπίας τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας τῆς Ρουμανίας εἰς ταύτην τὴν Γ' Προσυνοδικὴν Πανορθόδοξον Διάσκεψιν. Ὑπὸ τὴν ιδιότητα τοῦ τοποτηρητοῦ, ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Θεόκτιστος μοὶ ἀνέθεσε νά διαβιβάσω τὰς καλλιτέρας τῶν εὐχῶν αὐτοῦ διὰ τὴν ἐπιτυχίαν τῆς Γ' Προσυνοδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως καὶ τὴν ἐπιθυμίαν αὐτοῦ ὅπως αὕτη καταλήξῃ εἰς πλήρη καὶ χρήσιμον συμφωνίαν. Ἡ ἀντιπροσωπία τῆς Ἐκκλησίας ἡμῶν, ἀποτελουμένη ἐξ ἐμοῦ, τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Βανάτου Νικολάου καὶ τοῦ Θεοφιλ. Ἐπισκόπου Νήφωνος, πατριαρχικοῦ βικαρίου, καὶ τοῦ Αἰδεσιμολ. πατρὸς Ion Briia, ὡς ἐπίσης καὶ δύο συμβούλων, τῶν Αἰδεσιμολ. καθηγητῶν Dumitru Popescu καὶ Stefan Alexe, ἔχει τὴν ἐντολήν νά συνεισφέρῃ εἰς τὴν ἐπιτυχίαν τῆς συναντήσεως, ἵνα ἡ Ὁρθοδοξία καταστῇ μία ζῶσα παρουσία εἰς τὸν σύγχρονον κόσμον, τόσο διὰ νά ἐργασθῇ διὰ τὴν σωτηρίαν τῆς ἀληθοῦς ἡμῶν πίστεως, ὅσον καὶ διὰ νά προσφέρῃ εἰς τὸν κόσμον μίαν ἀξιόπιστον μαρτυρίαν, ἐργαζομένη διὰ τὴν ἐνότητα πάντων, ὡς ἐπίσης καὶ διὰ τὴν προστασίαν τῆς δημιουργίας τοῦ Θεοῦ καὶ διὰ τὴν εἰρήνην. Τὰ μέσα καταστροφῆς δὲν ἐδημιουργήθησαν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων. Τὰ μέσα αὐτὰ εἶναι ἔργον τῆς ἀνθρώπινης ἀμαρτίας. Οἱ ἄνθρωποι λοιπὸν ὀφείλουσι νά ἀπορρίψωσι τὰ μέσα αὐτὰ, διὰ νά μὴ εἶναι ἡμέραν τινὰ «πολύ ἀργά».

Ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία τῆς Ρουμανίας χαιρετίζει τὴν σημαντικωτάτην διὰ τὸν σύγχρονον κόσμον ἐργασίαν διὰ τὰ τέσσαρα θέματα, ἐπὶ τῶν ὁποίων ὀφείλομεν νά ἐργασθῶμεν, νά συζητήσωμεν καὶ νά ἀποφασίσωμεν κατὰ τὰς ἡμέρας αὐτάς. Πρὸ τινων ἑβδομάδων συμμετέσχον εἰς συνάντησιν διὰ τὴν εἰρήνην ἐν τῇ Ὁμοσπονδιακῇ Δημοκρατίᾳ τῆς Γερμανίας, ἔνθα οἱ

συμμετασχόντες ἐζήτησαν τὴν ἐκπόνησιν μᾶς *θεολογίας τῆς εἰρήνης*. Ἐν τούτοις, ἐπεσήμαναν ὅτι διὰ τὴν ἐκπόνησιν μᾶς ἀληθοῦς θεολογίας τῆς εἰρήνης πρέπει προηγουμένως νὰ φθάσωμεν εἰς μίαν τοιαύτην θεολογίαν τῆς εἰρήνης, ἰδίᾳ ἐὰν ἐπιθυμῶμεν ἢ θεολογία αὕτη νὰ ἀσκήσῃ πραγματικὴν καὶ ἀποτελεσματικὴν ἐπίδρασιν ἐπὶ τῶν πολιτικῶν καὶ ἐπὶ τῶν μεγάλων δυνάμεων. Ὀφείλομεν νὰ ἐργασθῶμεν πρὸς τὴν κατεύθυνσιν τοῦ *communicare* καὶ ὄχι τοῦ *ex-communicare*. Ὁ *Χαιρετισμὸς* τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας τῆς Ρουμανίας καὶ αἱ εὐχαὶ αὐτῆς εἶναι νὰ καταστῇ ἡ προπαρασκευὴ τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου κίνητρον διὰ τὴν ἐνότητα καὶ διὰ τὴν εἰρήνην. Βεβαίως, θὰ καταλήξωμεν εἰς τὴν λήψιν ὑποχρεωτικῶν μόνον διὰ πάσας τὰς Ὁρθοδόξους Ἐκκλησίας ἀποφάσεων ὑπὸ τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου. Αὐτὸ εἶναι βέβαιον. Μόνον τότε αἱ ἀποφάσεις θὰ εἶναι ὑποχρεωτικαί. Ἴσως ὅμως θὰ ἔδει σήμερον νὰ κάνωμεν ὠρισμένας συστάσεις πρὸς τὰς Ἐκκλησίας ἡμῶν διὰ νὰ δοκιμαστοῦν αὐταὶ ὑπὸ τῶν Ἐκκλησιῶν, ὡς π.χ. αἱ συστάσεις ὡς πρὸς τὸν ἀγῶνα διὰ τὴν εἰρήνην, διὰ νὰ μὴ φθάσωμεν νὰ μὴ ἔχωμεν χρόνον διὰ τὴν σύγκλησιν τῆς Συνόδου, ἐὰν ἤθελεν ὑπάρξει πόλεμος. Ἀγαπητοὶ ἀδελφοί, ἔχομεν τώρα ἐνώπιον ἡμῶν τὰ κείμενα μᾶς Διορθοδόξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς, τὰ ὁποῖα θὰ βοηθήσουν ἡμᾶς διὰ νὰ εἴμεθα αὐτὴν τὴν φορὰν περισσότερον ἀποτελεσματικοί. Ὀφείλομεν νὰ εὐχαριστήσωμεν διὰ τοῦτο τὸν Γραμματέα Μητροπολίτην Δαμασκηνόν. Θὰ ἐπεθύμουν νὰ προσθέσω μίαν λέξιν: Ὁ κόσμος διερωτᾶται, ὅλος ὁ γνωρίζων ἡμᾶς κόσμος καὶ αἱ ἄλλαι Ὁμολογίαι, πότε θὰ συγκληθῇ ἡ Ἁγία καὶ Μεγάλη Σύνοδος, καὶ ἂν πράγματι θὰ ἔλθῃ ὁ χρόνος, καθ' ὃν θὰ ὀργανωθῇ ἡ Σύνοδος αὕτη; Πρέπει λοιπὸν νὰ δημιουργήσωμεν τὴν πεποίθησιν εἰς τοὺς ἄλλους ὅτι ἡ Σύνοδος αὕτη θὰ συγκληθῇ. Καὶ δὲν δυνάμεθα νὰ ἐπιτύχωμεν τοῦτο ἄλλως, εἰμὴ ἐργαζόμενοι ἐπὶ τῶν κειμένων μὲ ἀκριβές, θετικὸν καὶ χρήσιμον περιεχόμενον διὰ νὰ κατευθύνωμεν τοὺς πιστοὺς ἡμῶν εἰς τὸν σύγχρονον κόσμον. Ἡ δευτέρα χιλιετία τοῦ Χριστιανισμοῦ ὑπῆρξεν ἡ χιλιετία τῆς διαιρέσεως. Ὀφείλομεν νὰ ἐνεργήσωμεν κατὰ τρόπον, ὥστε ἡ τρίτη νὰ καταστῇ ἡ τοιαύτη τῆς ἐνότητος. Χίλια ἔτη διαιρέσεων εἶναι ἀρκετά. Πρόκειται διὰ χίλια ἔτη ἀμαρτίας κατὰ τοῦ Χριστοῦ. Οἱ Χριστιανοὶ ἐπιθυμοῦμεν νὰ ἔχωμεν εἰρήνην ἐν τῷ κόσμῳ, ἀλλ' ἐπίσης καὶ εἰρήνην πρὸς ἀλλήλους. Διὰ τὴν πραγμάτωσιν τῆς ἐπιθυμίας ταύτης πρέπει ἴσως νὰ πληρώσωμεν τὸ τίμημα. Εἰς τὴν Βίβλον ἀναγινώσκομεν, ὅτι ὁ Θεὸς πάντοτε ἠξίωσεν ἐν τίμημα. Τὸ τίμημα αὐτό, τὸ ὑφ' ἡμῶν πληρωτέον τίμημα, θὰ ἦτο νὰ ἐπιστρέψωμεν πρὸς τὸν Θεόν, νὰ στραφῶμεν πρὸς τὸ καλόν, τὴν ἀλήθειαν, τὴν ἰσότητα, τὴν ἐλευθερίαν, τὴν δικαιοσύνην. Ταῦτα ἀνήκουν εἰς τὰ θέματα, τὰ ὁποῖα ὀφείλομεν νὰ συζητήσωμεν ἐδῶ κατὰ τὴν Γ' Προσυνοδικὴν Πανορθόδοξον Διάσκεψιν. Ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία τῆς Ρουμανίας διαβιβάζει τοὺς *Χαιρετισμοὺς* αὐτῆς πρὸς πάντας τοὺς ἀντιπροσώπους τῶν ἁγίων ἀδελφῶν Ἐκκλησιῶν καὶ ἐνοῦται ἐν τῇ προσευχῇ μετὰ πάντων ἀπὸ κοινοῦ διὰ τὴν ἐπιτυχίαν τῆς Γ' Προσυνοδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως. Εὐχαριστῶ πολὺ.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Εὐχαριστῶ ιδιαίτερος τόν Σεβ. Ἅγιον Τρανσυλβανίας κ. Ἀντώνιον. Νομίζω ὅτι ἐκφράζω τά αἰσθήματα ὅλης τῆς ὀμηγύρευς, ἐάν εἶπω ὅτι συμμεριζόμεθα βαθύτατα τὴν θλίψιν τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ρουμανίας διὰ τὴν ἀπώλειαν τοῦ αἰοιδίμου καὶ μεγάλου Πατριάρχου Ἰουστίνου. Πράγματι, δεόν νά ὁμολογηθῆ ἐνταῦθα ὅτι ὁ Πατριάρχης Ἰουστίνος, καί ὡς Μητροπολίτης Μολδαβίας ἀλλά καί ὡς Πατριάρχης, ἦτο εἷς ἀπό τούς μεγαλυτέρους ἐμπυρνωτάς τοῦ ἔργου τῆς πανορθοδόξου ἐνότητος καὶ τῆς πορείας τῶν Ὀρθοδόξων Ἐκκλησιῶν πρὸς τὴν Ἁγίαν καὶ Μεγάλην Σύνοδον. Εὐχόμεθα αἰώνιαν τὴν μνήμην του διὰ τὴν Ἐκκλησίαν συνόλης τῆς Ὀρθοδοξίας καὶ εὐχόμεθα, ἀκόμη, ἡ διαδοχὴ του νά εἶναι ἀνταξία τῆς μεγάλης προσωπικότητός του. Εὐχαριστῶ ιδιαίτερος διὰ τὰς εὐχάς, τὰς ὁποίας μᾶς ἐκόμισεν ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Τρανσυλβανίας κ. Ἀντώνιος ἐξ ὀνόματος τοῦ Τοποτηρητοῦ τοῦ χηρεύοντος Θρόνου τῆς Ρουμανίας. Παρακαλῶ νά διαβιβασθοῦν εἰς τόν Σεβ. Μητροπολίτην Θεόκτιστον τὰ ἀνάλογα αἰσθήματά μας. Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης κ. Ἀντώνιος εἶχε τὴν καλωσύνην νά θίξῃ ὠρισμένα σημεῖα, τόσον εἰς ὅ,τι ἀφορᾷ εἰς τὸ ἄμεσον ἔργον μας ἐδῶ, ὅσον καὶ εἰς τὴν σύγκλησιν τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου. Νομίζω ὅτι ἡ Διάσκεψίς μας θά ἔχῃ τὴν εὐκαιρίαν νά σκεφθῆ ἐπὶ τῆς διπλῆς φύσεως τῶν ἀποφάσεών της, ὡς ἀποφάσεων ὀδευουσῶν πρὸς τὴν Ἁγίαν καὶ Μεγάλην Σύνοδον καὶ ἐν σχέσει πρὸς σημερινὰς ἐπικαιρότητας εἰς τὴν Ἐκκλησίαν. Ἀλλά περὶ αὐτῶν θά γίνῃ ἡ δέουσα συζήτησις ἐν τοῖς ἐφ' ἑξῆς. Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν Ἁγίαν καὶ Μεγάλην Σύνοδον θά πρέπει, πράγματι, νά ἐπισπεύσωμεν τὰς ἐργασίας μας, ὥστε νά δώσωμεν ἀπολογία εἰς τόν κόσμον ὅτι εἴμεθα ἔτοιμοι διὰ νά συγκαλέσωμεν τὴν Ἁγίαν καὶ Μεγάλην Σύνοδόν μας. Καί πάλιν εὐχαριστῶ, Σεβασμιώτατε.

Τόν λόγον ἔχει ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Στάρας Ζαγοράς κ. Παγκράτιος, ἐξ ὀνόματος τῆς Ἀντιπροσωπίας τῆς Ἐκκλησίας Βουλγαρίας.

Ὁ Σεβ. Στάρας Ζαγοράς: Σεβασμιώτατε ἀδελφέ Πρόεδρε, Σεβασμιώτατοι καὶ Θεοφιλέστατοι, ἀγαπητοὶ ἐν Κυρίῳ Πατέρες καὶ Ἀδελφοί,

Γνωρίζομεν τούς λόγους τοῦ ἀγίου Ἀποστόλου Ἰακώβου «πολύ ἰσχύει δέησις δικαίου ἐνεργουμένη» καὶ ἐάν ἡ εὐχή εἶναι πρὸς τόν τρόπον τοῦ Θεοῦ σύμφωνος, τότε πολὺ πῖο δυναμικὴ καὶ δραστικὴ εἶναι ἡ συνοδικὴ προσευχὴ τῆς ἁγίας Ἐκκλησίας μας, ἀμετακίνητη κεφαλὴ τῆς ὁποίας εἶναι ὁ Ἀρχιερεὺς Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός. Ἡ Ἐκκλησία, τὴν ὁποίαν ἐκεῖνος ἵδρυσεν καὶ ἠγάπησεν διὰ τοῦ τιμίου αἵματός του εἰς Γολγοθάν. Ἐπιτρέπατέ μου, ἐξ ὀνόματος τῆς Ἀντιπροσωπίας τῆς Ἐκκλησίας Βουλγαρίας (Σεβ. Μητροπολίτου Βράτσης κ. Καλλινίκου, Σεβ. Μητροπολίτου Σλίβεν κ. Ἰωαννικίου, Θεοφιλ. Ἐπισκόπου Ζνέπολεκ κ. Δομητιανοῦ), ὡς καὶ τῶν συμβούλων (Αἰδεσιμολ. Πρωτοπρ. κ. Νικόλαου Σιβάρωφ, Ἐλλογιμ. Καθηγ. κ. Τότιου Κόεβ, Ἐλλογιμ. κ. Ἰβάν Δημητρώφ, Ἐλλογιμ. κ. Πέτρο Μπαλτζιέφ, καὶ Ἐλλογιμ. κ. Ἀλεξάνδρου Γκοσποντίνωφ, διερμηνέως τῆς ἀντιπροσωπίας) ἀπὸ τὴν ἀνωτάτην Θεολογικὴν Σχολὴν τοῦ Ἁγίου Κλήμεντος, οἱ ὅποιοι εἶναι ἀπεσταλμένοι καὶ διάκονοι διὰ νά συμμετάσχουν

εις τήν Γ΄ Προσυνοδικήν Πανορθόδοξον Διάσκεψιν διά τήν προετοιμασίαν τῆς Ἁγίας καί Μεγάλης Συνόδου, νά σᾶς εὐχαριστήσω ἐγκαρδίως διά τούς ἀδελφικούς *Χαιρετισμούς* καί τās εὐλικρινεῖς εὐχάς ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῶν γενεθλίων τῆς Α.Α. τοῦ Πατριάρχου Βουλγαρίας κ. Μαξίμου. Εἶθε ὁ Κύριος διά τῶν συντόνων προσευχῶν σας νά ἐπιχύσῃ δαψιλῶς τήν ἁγίαν χάριν εἰς τόν ἅγιον Πατριάρχην μας καί νά ἐνδυναμώσῃ αὐτόν ψυχικῶς καί σωματικῶς πρὸς τό καλόν τῆς Ἁγίας Ὁρθοδοξίας καί διά τήν καρποφόρον ὑπηρεσίαν τῆς Ἐκκλησίας. Ἡ Α.Α. ὁ Πατριάρχης Μαξίμος, ἐξ ὀνόματος τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας μας, τοῦ κλήρου καί τοῦ λαοῦ τοῦ Θεοῦ, ἐκφράζει μέσῳ τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Μύρων κ. Χρυσόστομου, Προέδρου τῆς Διασκέψεως, πρὸς ὅλους τοὺς ἀξιοτίμους Πατέρας καί Ἀδελφούς, τούς ἀπεσταλμένους τῶν ἀγιώτατων κατὰ τόπους Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν εἰς τήν Γ΄ Προσυνοδικήν Πανορθόδοξον Διάσκεψιν, ἀδελφικόν Χαιρετισμόν. Ζητῶν τήν εὐλογίαν σας, Σᾶς τόν ἀναγινώσκω:

*«Πρὸς τόν Σεβ. Μητροπολίτην Μύρων κ. Χρυσόστομον,
Σεβασμιώτατε,*

Ἡ Ἁγία Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία, ὡς «σύλος καί ἐδραῖωμα τῆς ἀληθείας» (Α΄ Τίμ. 3,15), στοιχοῦσα ταῖς ἐντολαῖς τοῦ Ἀρχιποιμένου καί Σωτήρος τοῦ ἀνθρωπίνου γένους Ἰησοῦ Χριστοῦ, πάντοτε ἰδίως ὅμως σήμερον ἔχει τήν ἀποστολήν νά παρέχῃ μαρτυρίαν περὶ τῆς θείας Ἀληθείας, νά στηρίξῃ τήν ἐνότητα τῶν πιστῶν (Ἰω. 17,21) καί νά κηρύττῃ ἐν εἰρήνῃ καί φιλαδελφίᾳ ἐναντὸν Κυρίου δεκτόν. Εὐχάριστον διαπίστωσιν προκαλεῖ τό γεγονός, ὅτι ὅλαι αἱ ἀδελφαὶ Ὁρθόδοξοι Ἐκκλησίαι, συμπεριλαμβανομένης καί τῆς βουλγαρικῆς, μετὰ πολλῆς τῆς φροντίδος πράττουν τό θεάρεστον ἔργον των, ἐν συνειδήσει τῆς ὑψηλῆς εὐθύνης αὐτῶν ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, «τοῦ Βασιλέως τῶν αἰώνων» (Α΄ Τίμ. 1,17), καί ἐνώπιον τῆς συγχρόνου ἀνθρωπότητος.

Κατὰ τήν συνέλευσιν ταύτην τῆς Γ΄ Προσυνοδικῆς Πανορθόδοξου Διασκέψεως, ἐξ ὀνόματος τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας τῆς Βουλγαρίας, ἀπευθύνομεν θερμὰς προσευχάς πρὸς τόν δοτήρα τῶν πάντων Θεόν, ὅπως χαρίζῃ εἰς ὅλους τοὺς συμμετέχοντας πνεῦμα σοφίας καί συνέσεως καί στηρίξῃ αὐτούς ἐν ἀμοιβαίᾳ ἀγάπῃ καί ὁμοφροσύνῃ, ὥστε ἐν ἐνὶ στόματι καί μιᾷ καρδίᾳ, διά τῆς μετὰ θυσίας διακονίας των πρὸς τόν Θεόν καί τόν πλησίον, μαρτυρήσωσι τήν ὀρθόδοξον πίστιν. Ἡ εὐλογία τοῦ Θεοῦ ἐφ' ὑμᾶς καί ὅλους τοὺς συμμετέχοντας εἰς τήν Διάσκεψιν πρὸς ἐπιτυχὴ καί ἐπωφελῆ ἐπιτέλεσιν τῆς ἐν ᾧφει ἡμῶν ἐργασίας.

*† Μαξίμος, Πατριάρχης Βουλγαρίας
Πρόεδρος τῆς Ἱερᾶς Συνόδου”*

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Εὐχαριστῶ τόν Σεβ. Μητροπολίτην Στάρας Ζαγοράς διά τούς θερμούς λόγους *Χαιρετισμοῦ*, τούς ὁποίους παρουσίασεν ἐνώπιον τῆς Ὀλομελείας. Ὅντως, ἡ πίστις ὅλων ἡμῶν εἰς τόν Κύριον

εἶναι μεγάλη, ὅτι θά ὀδηγήσῃ τά βηματά μας εἰς τήν Ἁγίαν καί Μεγάλην Σύνοδον. Ἐλπίζομεν νά ἔχωμεν τήν συμπαράστασιν καί τόν φωτισμόν τοῦ Κυρίου διά τόν ἔργον μας αὐτό. Ἰδιαιτέρως σήμερον, ἡμέραν τῶν γενεθλίων του Μάκ. Πατριάρχου κ. Μαξίμου, ὁ *Χαιρετισμός* του λαμβάνει ὄλως ἰδιαιτέραν σημασίαν. Εὐχαριστοῦμεν τόν Μακαριώτατον διά τάς εὐχάς του καί διά τό μήνυμά του, τό ὁποῖον ἀπηύθυνε πρὸς ἡμᾶς καί εὐχόμεθα ὀλοψύχως μακροζωίαν, ἀξίαν καί εὐλογημένην ἀπό Θεοῦ πατριαρχίαν διά τό καλόν της Ἐκκλησίας του καί διά τό καλόν συνόλης της Ὁρθοδοξίας. Εὐχαριστῶ πάρα πολύ.

Πατέρες καί ἀδελφοί, νομίζω ὅτι πρέπει νά διακόψωμεν τήν πρωινήν μας συνέλευσιν σήμερον. Θά συνεδριάσωμεν καί πάλιν ἐν ὀλομελείᾳ τό ἀπόγευμα.

Λύεται ἡ συνεδρία.

Α΄ ΗΜΕΡΑ ΕΡΓΑΣΙΩΝ
(Τετάρτη 29 Ὀκτωβρίου 1986)

Ἀπογευματινὴ Συνεδρία
(15.30 - 17.00)

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Πατέρες καὶ ἀδελφοί, συνεχίζομεν τὰς ἐν γενικῇ συνλεύσει ἐργασίας τῆς ἡμέρας. Πρὶν ἢ δώσω τὸν λόγον εἰς τοὺς ἀρχηγούς τῶν Ἀντιπροσωπιῶν διὰ νὰ συνεχίσουν τοὺς *Χαιρετισμούς* των πρὸς τὴν Διάσκεψιν, θὰ ἤθελον νὰ χαιρετίσω ἐν μέσῳ ἡμῶν τὴν ἄρτι ἀφιχθεῖσαν Ἀντιπροσωπίαν τῆς Ἐκκλησίας Σερβίας μέ ἐπὶ κεφαλῆς τὸν Σεβ. Ἐπίσκοπον Σουμαδίας κ. Σάββαν καὶ τὸ τρίτον μέλος τῆς Ἀντιπροσωπίας, τὸν Ἐλλογιμ. κ. Μίλος Βέζιν. Ὁ κ. Γκόσεβιτς φθάνει αὔριον ἐντὸς τῆς ἡμέρας. Καλωσορίζω τὸν Σεβ. Σουμαδίας κ. Σάββαν καὶ τὴν Σερβικὴν Ἀντιπροσωπίαν. Ἔχω ἐπίσης τὴν τιμὴν νὰ καλωσορίσω τὰ δύο ὑπολειπόμενα μέλη τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, τὸν Σεβ. Μητροπολίτην Δημητριάδος κ. Χριστόδουλον καὶ τὸν Σεβ. Μητροπολίτην Νικοπόλεως καὶ Πρεβέζης κ. Μελέτιον. Καλῶς ὤρισάτε, ἀδελφοί, ἐν μέσῳ ἡμῶν.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος ἐνημερῶνει δι' ὀλίγων τοὺς ἄρτι ἀφιχθέντας ἀντιπροσώπους περὶ τῶν ἐργασιῶν τῆς Διασκέψεως κατὰ τὰς πρωινὰς συνεδρίας.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Παρακαλῶ τὸν Σεβ. Ἐπίσκοπον Σουμαδίας κ. Σάββαν νὰ λάβῃ τὸν λόγον καὶ νὰ χαιρετίσῃ τὴν ὀλομέλειαν.

Ὁ Σεβ. Σουμαδίας: Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε, ἐξ ὀνόματος τῆς Ἁγίας Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Σερβίας καὶ ἐξ ὀνόματος τῆς Αὐτοῦ Μακαριότητος τοῦ Πατριάρχου τῶν Σέρβων Γερμανοῦ θὰ ἐπεθύμουν νὰ χαιρετίσω τὴν ἔξοχον ταύτην συνέλευσιν, θερμῶς παρακαλῶν τὸν Κύριον ἡμῶν καὶ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, ἵνα θερμάνωσι τὰς καρδίας ἡμῶν πρὸς τὸν Θεόν Πατέρα καὶ πρὸς τὸ ἐπὶ τῆς γῆς Σῶμα αὐτοῦ, ἥτοι τὴν Ἐκκλησίαν, πρὸς τὰ μέλη τῆς Ἐκκλησίας, ἡ ὁποία ἀναμένει μίαν διαυγεστάτην φωνὴν ἐκ τῆς Διασκέψεως ταύτης. Εὐχαριστῶ πολὺ.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Εὐχαριστῶ τὸν Σεβ. Σουμαδίας διὰ τὸν *Χαιρετισμόν*, τὸν ὁποῖον ἐκόμισε πρὸς τὴν Διάσκεψίν μας. Παρακαλῶ τώρα τὴν Ἀντιπροσωπίαν τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κύπρου νὰ λάβῃ τὸν λόγον.

Ὁ Σεβ. Πάφου: Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε, ἡ Ἱερά Σύνοδος τῆς ἀγιώτατης Ἐκκλησίας τῆς Κύπρου, προθύμως ἀνταποκρινομένη εἰς τὴν ἀπὸ 12ης παρελθόντος μηνός Μαΐου πρόσκλησιν τῆς Α.Θ. Παναγιότητος τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου κ. Δημητρίου, ὥρισεν ὅπως ἡ ἐλαχιστότης μου, μετὰ τοῦ Σεβ. Χωρεπισκόπου Σαλαμίνας κ. Βαρνάβα, τοῦ Πανοσιολ. Ἀρχιμ. Βασιλείου Καραγιάννη καὶ τοῦ Ἐλλογιμ. κ. Ἀνδρέου Μιτσίδου, ἐκπροσωπήσωμεν αὐτὴν εἰς τὴν παροῦσαν Γ' Προσυνοδικὴν Πανορθόδοξον Διάσκεψιν. Αἶνον καὶ δοξολογίαν ἀναπέμπομεν ἐκ βάθους ψυχῆς πρὸς τὸν παντοδύναμον καὶ δοτῆρα παντός ἀγαθοῦ Θεόν, διότι κατηξίωσεν ἡμᾶς, ἵνα καὶ αὐθις ἐν ὑγείᾳ

προσέλθωμεν εἰς τό γνῶριμον καί ἰδιαιτέρως συμπαθές εἰς ἡμᾶς περιβάλλον τοῦ ἐν Σαμπεζύ, Γενεύης, Ὁρθοδόξου Κέντρου τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, συναντήσωμεν προσφιλεῖς εἰς ἡμᾶς ἀδελφούς, ἱεράρχας καί τῆς θεολογίας διδασκάλους ἐξ ὄλων τῶν κατά τόπους ἀγιωτάτων Ἐκκλησιῶν, καί ἐν ἀγαστῇ συμπνοίᾳ ἐργασθῶμεν μετ' αὐτῶν διά τήν πραγμάτων τῶν σκοπῶν, δι' οὓς συνεκλήθη ἡ Γ' αὕτη Προσυν-οδική Πανορθόδοξος Διάσκεψις. Μετά τήν πρός τόν Ὑψιστον δοξολογίαν, ἀπευθύνομεν ὀφειλετικῶς θερμᾶς εὐχαριστίας πρός Ὑμᾶς, Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε, καί πρός τόν Προϊστάμενον τῆς Γραμματείας ἐπί τῆς Προπαρασκευῆς τῆς Ἀγίας καί Μεγάλης Συνόδου τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, Σεβ. Μητροπολίτην Ἑλβετίας κ. Δαμασκηνόν, διά τούς καταβληθέντας κόπους καί μόχθους πρός σύγκλησιν τῆς Διασκέψεως ταύτης. Ὡς ἔχει ἤδη ὑφ' ὑμῶν λεχθῆ, ἔργον αὐτῆς εἶναι ἡ μελέτη, ἡ ἀξιολόγησις καί ἡ τελική διαμόρφωσις τῶν ὑπό τῆς συγκληθείσης κατά μήνα Φεβρουάριον τρέχοντος σωτηρίου ἔτους Διορθοδόξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς καταρτισθέντων κειμένων ἐπί τῶν ὑπό ταύτης ἐξετασθέντων τεσσάρων θεμάτων.

Ἐλπίζομεν ὅτι καί τήν φορᾶν ταύτην θά πρυτανεύσῃ μεταξύ ἡμῶν τό πνεῦμα τῆς ἀδελφικῆς ἀγάπης καί τῆς ἀμοιβαίας κατανοήσεως καί ὅτι θά εὐλογηθῶσιν ἀπό Θεοῦ καί θά στεφθῶσιν ὑπό ἐπιτυχίας αἱ ἐργασίαι καί τῆς Διασκέψεως ταύτης. Ἐπιτραπήτω ἡμῖν ἐνταῦθα, ὅπως διερμηνεύσωμεν τήν σφοδράν ἐπιθυμίαν τῆς κατά Κύπρον Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ δι' ἐπίσπευσιν τῆς προπαρασκευῆς τῆς Ἀγίας καί Μεγάλης Συνόδου τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, διότι πιστεύομεν ὅτι ἐπέστη ὁ καιρός, ἵνα ἡ Ὁρθόδοξος ἡμῶν Ἐκκλησία ἀποφανθῆ ἐπισημῶς ἐπί καιρίων θεμάτων τῆς ζωῆς αὐτῆς καί δώσῃ τόν εὐαγγελισμόν καί τήν μαρτυρίαν αὐτῆς πρός τόν σύγχρονον ἄνθρωπον, ὁ ὁποῖος, κλυδωνιζόμενος ἐν τῷ μέσῳ παντοειδούς συγχύσεως, βασανιζόμενος ὑπό ποικίλων πικριῶν καί δοκιμασιῶν καί ἐξουθενωμένος ὑπό τῆς ἀβεβαιότητος καί τοῦ φόβου τῶν ἐπερχόμενων ἡμερῶν καί γεγονότων, ἐπιζητεῖ στήριγμα, παρηγορίαν καί ἀνακούφισιν, λύτρωσιν καί σωτηρίαν. Ἐπ' εὐκαιρίᾳ, διαβιβάζομεν τόσον πρός Ὑμᾶς, ἅγιε Πρόεδρε, ὅσον καί πρός πάντας τούς παρόντας, τόν Χαιρετισμόν τῆς ἀγάπης καί τόν ἐν Χριστῷ ἀσπασμόν τοῦ Προκαθημένου τῆς ἀγιωτάτης Ἐκκλησίας τῆς Κύπρου, Μακ. Ἀρχιεπισκόπου κ. Χρυσόστομου καί τῆς περί Αὐτόν Ἀγίας καί Ἱερᾶς Συνόδου. Πρός τάς Ἀντιπροσωπίας τῶν ἀγιωτάτων Ἐκκλησιῶν Ἀλεξανδρείας καί Ρουμανίας ἐκφράζομεν τήν εἰλικρινῆ συμπάθειαν ἡμῶν διά τήν πρόσφατον ἀπώλειαν τῶν Προκαθημένων αὐτῶν, καθῶς καί τήν διάπυρον εὐχὴν διά σύντομον ἀνάδειξιν ἀξίων διαδόχων αὐτῶν. Ἐπιπροσθέτως δέ ἀναμνησκόμεθα μετ' ἀγάπης καί συμπαθείας τοῦ ἐν ἀσθενείᾳ εὐρισκομένου Μητροπολίτου Χαλκηδόνος Μελίτωνος, τοῦ χρηματίσαντος Προέδρου τῆς Α' καί τῆς Β' Προσυνοδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως, καί εὐχόμεθα αὐτῷ ὀλοψύχως ταχεῖαν ἀνάρρωσιν. Κύριος ὁ Θεός ἔστω βοηθός καί ἀντιλήπτωρ ἐν τῷ ἔργῳ ἡμῶν.

Ἐν συνέχειᾳ, ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Πάφου κ. Χρυσόστομος εἰση-

γείται τῇ ὀλομέλεια, ὅπως ἀποστείλῃ αὐτὴ τηλεγράφημα συμπαθείας καὶ χαιρετισμοῦ πρὸς τὸν οἰκουροῦντα Μητροπολίτην Χαλκηδόνος κ. Μελίτωνα.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Εὐχαριστῶ τὸν Σεβ. Μητροπολίτην Πάφου κ. Χρυσόστομον διὰ τὰς εὐστόχους παρατηρήσεις, τὰς ὁποίας ἔκαμε, κυρίως εἰς ὅ,τι ἀφορᾷ εἰς τὴν ἐπίσπευσιν τῆς συγκλήσεως τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου. Νομίζω ὅτι ἀποτελεῖ γενικὸν πόθον καὶ μέ αὐτὴν τὴν προοπτικὴν θὰ πρέπει νὰ ἐξετασθῶν τὰ ἐφεξῆς τῶν Διασκέψεών μας. Ἐπίσης, τὸν εὐχαριστῶ διὰ τὰ αἰσθήματα, τὰ ὁποία ἐξέφρασε καὶ πρὸς τὴν ἔδραν καὶ πρὸς τὴν Ὀλομέλειαν, καὶ ἐπεκαλέσθη τὰ αἰσθήματα ἀμοιβαίας ἀγάπης καὶ κατανοήσεως διὰ τὴν ὀλοκλήρωσιν τοῦ ἔργου μας. Ὁ Σεβ. ἅγιος Πάφου ἔκαμε μίαν πρότασιν, ὅπως σταλῇ Χαιρετιστήριον μῆνυμα πρὸς τὸν Σεβ. Μητροπολίτην Χαλκηδόνος κ. Μελίτωνα. Τοῦτο ἐγένετο ἤδη εἰς τὴν προηγουμένην συνάντησίν μας. Εἴμεθα εὐγνώμονες, διότι μέ τόσην ἀγάπην καὶ συμπάθειαν οἱ σύνεδροι ἐνθυμοῦνται τὴν προσωπικότητα τοῦ ἁγίου Χαλκηδόνος. Ἐάν ἡ Ὀλομέλεια ἐγκρίνῃ τὴν πρότασιν αὐτὴν, δέν ὑπάρχει κανένας λόγος παρά ἡ Γραμματεία εὐχαρίστως νὰ τὸ κάμῃ.

Ἡ πρότασις γίνεται ὁμοφώνως ἀποδεκτὴ καὶ ὁ Σεβ. Πρόεδρος εὐχαριστεῖ ἰδιαιτέρως τὴν Ὀλομέλειαν ἐξ ὀνόματος τῆς Ἐκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως, ἀλλὰ καὶ τοῦ ἀσθενοῦντος Μητροπολίτου Γέροντος Χαλκηδόνος κ. Μελίτωνος.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Θὰ παρεκάλουν τώρα τὸν ἀρχηγὸν τῆς Ἀντιπροσωπίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, Σεβ. Μητροπολίτην Κορίνθου κ. Παντελεήμονα, νὰ λάβῃ τὸν λόγον.

Ὁ Σεβ. Κορίνθου: Σεβ. ἅγιοι ἀδελφοί, ἔλλογιμ. κ.κ. Καθηγηταί. Ἐκ μέρους τῶν ἁγίων ἀδελφῶν, τοῦ ἁγίου Δημητριάδος, τοῦ ἁγίου Περιστερίου καὶ τοῦ ἁγίου τῆς ἀποστολικῆς πόλεως Νικοπόλεως καὶ Πρεβέζης, μεταφέρω τὴν χαρὰν τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Σεραφεῖμ καὶ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος πρὸς τὴν συνέλευσιν ἐδῶ, πρὸς τὴν Γ' Προσυνοδικὴν Πανορθόδοξον Διάσκεψιν, καὶ τὴν εὐχὴν ὑπὲρ τῆς ἐπιτυχίας εἰς τὸ βαρὺ, μέγα καὶ δύσκολον ἔργον, τὸ ὁποῖον ἔχει ἐπωμισθῆ νὰ ἐπιτέλεση καὶ νὰ φέρῃ εἰς πέρας. Εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἡ Συνοδικὴ Ἐπιτροπὴ, καθὼς ἐπίσης καὶ ἡ Ἱερά Σύνοδος, μετὰ πολλῆς προσοχῆς ἐπεδόθησαν εἰς τὴν μελέτην ὅλων τῶν ἀποφάσεων καὶ τῶν προτάσεων τῆς Διορθοδόξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς. Συνεδριάσαμεν ἐπανειλημμένως διὰ νὰ δώσωμεν πρὸς τὴν Ἱεράν Σύνοδον τὰ πορίσματα καὶ τῆς ἰδικῆς μας μελέτης διὰ τὰ περαιτέρω. Ἡ Ἱερά Σύνοδος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος - καὶ ἡ προλαβοῦσα καὶ ἡ παροῦσα - ἠσυχολήθη ἐπανειλημμένως μέ τὰ θέματα αὐτά. Λέγω προλαβοῦσα καὶ παροῦσα, διότι ἡ σύνθεσις τῆς Ἱερᾶς Συνόδου ἀλλάζει. Ὅμως ἡ Συνοδικὴ Ἐπιτροπὴ παραμένει ἡ αὐτή. Διὰ τῆς ἀλλαγῆς ἐν τούτοις λαμβάνουν γνῶσιν καὶ μέρος πολὺ περισσότεροι ἐκ τῶν ἁγίων ἀδελφῶν, οἱ ὁποῖοι ἀποτελοῦν τὸ σύνολον τῆς Ἱεραρχίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος.

Ἔτσι, εἶδομεν καὶ εἰσηγήθημεν ἐφ' ὄλων αὐτῶν, τὰ ὅποια ἐδῶ μᾶς ἀπασχολοῦν. Καί πρῶτον μὲν, ἐκεῖνο τὸ ὅποῖον ἀφορᾷ εἰς τὸ θέμα τῆς *Νηστείας*. Τὸ εὔρομεν πάρα πολὺ καλόν, ἐπιμελημένον, ἐπεξεργασμένον, ὕστερον, ὅπως εἶναι γνωστόν, ἀπὸ τόσους κόπους καὶ μόχθους πού κατεβλήθησαν ἐδῶ. Μὲ τὴν εὐκαιρίαν αὐτήν, θά μοῦ ἐπιτρέψετε νά μεταφέρω ἐδῶ μὲ ὀλίγας λέξεις τὰς προτάσεις, αἱ ὅποια ἔγιναν εἰς ὅλα τὰ θέματα καὶ ὄχι μόνον εἰς τὸ θέμα τῆς *Νηστείας*. Βεβαίως, οἱ προτάσεις αὐταὶ τῆς Ἐκκλησίας μας θά ἀναπτυχθοῦν εἰς τὰς Ἐπιτροπὰς, ἀλλὰ καλόν θά ἦτο καὶ ἡ Ὀλομέλεια νά τὰς γνωρίζῃ. Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὸ θέμα τῆς *Νηστείας*, ἔχομεν μίαν δευτερεύουσαν πρότασιν. Τὸ κείμενον νά ἐμπλουτισθῇ μὲ μερικὰς ἀπόψεις ἀπὸ τὸν μέγαν καὶ οὐρανοβάμονα ἀπόστολον τῶν Ἐθνῶν Παῦλον. Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὸν *Διάλογον μετὰ τῶν Ρωμαιοκαθολικῶν*, ὁ ὅποιος ἀποτελεῖ ἓν σημαντικόν τμήμα τῆς ὅλης ἐργασίας, θέλομεν νά εἴπωμεν ὅτι συμφωνοῦμεν - καὶ χαίρομεν διότι ἀπεφασίσθη ὁμοφώνως - νά προταχθοῦν τὰ χωρίζοντα καὶ ὄχι ἐκεῖνα τὰ ὅποια μᾶς ἐνοῦν. Τοῦτο, διότι δημιουργεῖται κατάστασις, κατὰ τὴν ὁποίαν ἡμπορεῖ νά εἰσχωρήσῃ προπαγάνδα ἢ παραπλάνησις. Ἐν ἑτερον σημείον, τὸ ὅποῖον ἐθεωρήσαμεν σοβαρόν, εἶναι ὅτι οὐδαμοῦ τοῦ κειμένου τῆς Διορθοδόξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς γίνεται ἰδιαίτερος λόγος ἢ μνεῖα συστάσεως *Εἰδικῆς Ἐπιτροπῆς ad hoc* πρὸς ἀντιμετώπισιν τῶν ἀναφυομένων θεμάτων, τὰ ὅποια δυσχεραίνουν τὸν *Διάλογον*. Καὶ οὔτε πρέπει νά τεθῇ τὸ θέμα αὐτὸ ἐνώπιον τῆς Γ' Προσυνοδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως. Ἡ πρότασις μας εἶναι, ἐάν θέλωμεν καὶ ἐάν πρέπει νά τεθῇ τὸ θέμα αὐτό, νά διορίζωνται μέλη τῆς εἰδικῆς αὐτῆς Ἐπιτροπῆς ἐκ τῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ Διαλόγου, δυνάμενα νά ζητήσουν καὶ τὴν συμβολὴν συμβούλων. Πάσα ἄλλη λύσις, προβλέπουσα δημιουργίαν Ἐπιτροπῆς, πρέπει νά ἀπορριφθῇ, ὡς δημιουργοῦσα παρεκκλησιαστικόν θέμα. Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὸν *Διάλογον μετὰ τῶν Ἀγγλικανῶν*, ἡ παράγραφος, ἡ ὅποια ἀναφέρεται εἰς τὸ θεματολόγιον, ἐνδείκνυται νά ἐξλειφθῇ καὶ τὸ κείμενον πρέπει νά σκληρυνθῇ. Ἡ ἄποψις τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος εἶναι ὅτι πρέπει νά διευκρινηθῇ περισσότερο τὸ μέγα αὐτὸ θέμα τῆς *χειροτονίας τῶν γυναικῶν* εἰς τὴν Ἀγγλικανικὴν Ἐκκλησίαν, διότι θά ὑπάρξουν πολὺ μεγάλα διαφωνία καὶ δυσκολία. Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὸν *Διάλογον μετὰ τῶν Παλαιοκαθολικῶν*, διεπιστώσαμεν ὅτι ὠρισμένα σοβαρὰ ἐμπόδια παραμένουν πρὶν ἢ δυνηθῇ νά ἐπιτευχθῇ ἡ ἔνωσις. Ἡ διακοινωνία τῶν Παλαιοκαθολικῶν μὲ τὴν Ἀγγλικανικὴν Ἐκκλησίαν καὶ μὲ τὴν Εὐαγγελικὴν Ἐκκλησίαν τῆς Γερμανίας εἶναι δυσχέρεια, αἱ ὅποια ἐπεσημάνθησαν ἤδη καὶ ἐδῶ. Ἡ Γ' Προσυνοδικὴ Πανορθόδοξος Διάσκεψις πρέπει νά καθορίσῃ περὶ τοῦ δέοντος γενέσθαι.

Μὲ πολλὴν μεγάλην εὐχαρίστησιν ἠκούσαμεν εἰς τὸν λόγον τοῦ Σεβ. Προέδρου περὶ τῆς μελλοντικῆς ἐνασχολήσεως περὶ τὴν *Διασποράν*, τὸ *Αὐτοκέφαλον*, τὸ *Αὐτόνομον* καὶ τὰ *Δίπτυχα*. Εἶναι συγκινητικόν αὐτό. Εἶναι μέγα. Εἶναι βαθύ. Εἶναι, ὅπως ἐλέχθη ἤδη, ἀπὸ τὰ πλέον δύσκολα θέματα. Ὅμως εἴμεθα βέβαιοι ὅτι θά ἐπικρατήσῃ τὸ πνεῦμα τῆς ἀγάπης καὶ

τῆς συνέσεως, τό πνεῦμα τοῦ νά προτάσσωμεν τό συμφέρον τῆς Ἐκκλησίας ἀπό ὁ,τιδήποτε ἄλλο. Καί θά συμβῆ, ὅπως συμβαίνει εἰς τήν φύσιν: ἐν ἀπό τά ὠραιότερα ἄνθη, ὅπως εἶναι τό ρόδον, ἔχει τά περισσότερα ἀγκάθια. Εἰς τήν βάσιν εἶναι τά ἀγκάθια καί εἰς τήν κορυφήν τό ἀρωματώδες τριαντάφυλλον. Ἔτσι θά πρέπει νά γίνῃ καί ἐδῶ. Παρά τās δυσκολίας, πού εἶναι δυνατόν νά συναντηθοῦν, ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ, ἡ σύνεσις καί ἡ ἀγάπη θά κάνουν, ὥστε νά ἐπικρατήσῃ τό ὀρθόν καί τό σαφές, ἐκεῖνο τό ὅποιον θά εἶναι πρὸς τό συμφέρον τῆς Ἐκκλησίας. Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τό θέμα τοῦ Π.Σ.Ε., ἔχει ἤδη λεχθῆ ὅτι ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος τουλάχιστον ζητεῖ μίαν τροποποίησιν τοῦ *Καταστατικοῦ* του καί πορεύεται μέσῳ τῶν διαφόρων αὐτῶν διαδικασιῶν, αἱ ὁποῖαι ἤδη ὑπάρχουν. Πέραν ὅμως αὐτοῦ ὑπάρχουν καί ἄλλαι ἀπόψεις, αἱ ὁποῖαι θά ἐκτεθοῦν διά μακρῶν κατὰ τās ἐργασίας τῶν Ἐπιτροπῶν. Μέγα τό ἔργον, τό συντελεσθέν κατὰ τήν εἰκοσαετίαν αὐτήν τῶν συνελεύσεων «ἐπί τό αὐτό». Δέν εἶχον τήν εὐκαιρίαν νά παρακολουθήσω ὅλας τās συνελεύσεις. Ἦμπορεῖ νά ὑπῆρξαν διαφωνίαί καί διαμάχαι, ὅμως ἔγιναν καί γίνονται «ἐπί τό αὐτό». Μεγάλον πρᾶγμα καί σημαντικόν. Ἔγιναν καί γίνονται «ὁμοθυμαδόν», ὅπως θέλει ἡ Ἁγία Γραφή. Πράγματι ὅλαι αἱ ἀποφάσεις ἐλήφθησαν ἐδῶ «ὁμοθυμαδόν». Καί ἐάν ὑπῆρχον διαφωνίαί, ἄς μή λησμονώμεν ὅτι πάντοτε ὑπῆρχον διαφωνίαί, ἀλλ' ἡ συγκίνησις κορυφοῦται, ὅταν κανεῖς ἀναλογισθῆ ὅτι, ὕστερα ἀπό χίλια ὀλόκληρα χρόνια, τήν τελευταίαν εἰκοσαετίαν εἴμεθα ἐπί τό αὐτό, ἐτοιμαζόμεθα διά τήν Ἐκκλησιαν τῆς Οἰκουμενικῆς Σύνοδος, ἡ ὁποία θά ἐπικυρώσῃ καί τήν Η'. Μέχρι καί δακρύων ἡμπορεῖ κανεῖς νά φθάσῃ δι' ὅλα αὐτά, τά ὁποῖα ἔγιναν καί γίνονται καί συντελοῦνται. Ὁμοθυμαδόν καί ἐπί τό αὐτό θά φθάσωμεν εἰς τό τέλος, διά νά δεῖξωμεν ἀκριβῶς τήν ἐνότητά μας. Δεκατέσσαρες ἐπί μέρους τοπικαί Ἐκκλησιαί καί ὅμως εἴμεθα ἠνωμένοι, ἀποτελοῦμεν τήν Μίαν, Ἁγίαν, Καθολικὴν καί Ἀποστολικὴν Ἐκκλησίαν. Εἰς ἡμᾶς ἐναπόκειται, λέγω, νά δεῖξωμεν εἰς ὅλον τόν κόσμον, ὅτι ἀκριβῶς αἱ δεκατέσσαρες αὐταί Ἐκκλησιαί εἶναι ἡ Μία, Ἁγία, Καθολικὴ καί Ἀποστολικὴ Ἐκκλησία. Εἰς τοῦτο θά μᾶς βοηθήσῃ, παρὰ τās ἀνθρωπίνους ἀδυναμίας, τās ἰδικὰς μας ἀδυναμίας - αἱ ὁποῖαι ὑπάρχουν καί πρέπει νά ὑπάρχουν, διότι εἴμεθα ἄνθρωποι, ὄργανα ἀνθρώπινα καί ὅμως ὄργανα τοῦ Θεοῦ - θά μᾶς βοηθήσῃ ὁ Θεός. Ἐκεῖνος θά φέρῃ τό τέλος. Ἐκεῖνος θά φέρῃ τόν στέφανον. Ἐκεῖνος θά φέρῃ αὐτό πού πρέπει νά συντελεσθῆ. Καί αὐτό θά γίνῃ. Ἦμπορεῖ νά ἀργήσῃ, ἀλλά θά γίνῃ. Θά γίνῃ αὐτό, τό ὅποιον οἱ Πατέρες ἐπεδίωξαν πάντοτε, εἰς δόξαν Θεοῦ καί εἰς δόξαν τῆς Ἁγίας Ἐκκλησίας μας. Εὐχαριστῶ.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Εὐχαριστῶ τόν Σεβ. Μητροπολίτην Κορίνθου κ. Παντελεήμονα διά τά αἰσθήματα, ἀλλά καί διά τās σκέψεις, τās ὁποίας διετύπωσε καί διά τήν παροῦσαν Διάσκεψιν καί διά τό ἐφεξῆς ἔργον μας. Εὐχαριστῶ ἰδιαίτερος διά τās πληροφορίας, τās ὁποίας ἔδωκε περὶ τοῦ τρόπου ἐργασίας εἰς τήν ἀγιώτατην Ἐκκλησίαν τῆς Ἑλλάδος ἐπὶ τῶν θεμάτων αὐτῶν, τά ὁποῖα ἀποτελοῦν τήν ἡμερησίαν διάταξίν μας. Δέν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι ὅλαι αἱ Ἐκκλησιαί, ἀλλά καί ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος,

μελετοῦν μετὰ προσοχῆς καί τά κείμενα καί τās προτάσεις καί ἔρχεται προητοιμασμένη διά τήν ἐπιτέλεσιν τοῦ ἔργου ἡμῶν. Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τās γενικάς ὑποδείξεις, εἰς τās ὁποίας προέβη ὁ Σεβασμώτατος Κορίνθου, ἀσφαλῶς καί αὐριον, ὅταν τά θέματα συζητῶνται ἔν πρὸς ἕν, θά ἔχωμεν τήν εὐκαιρίαν νά ἀκούσωμεν ἀναλόγους παρατηρήσεις καί εἰσηγήσεις, προερχομένας ἀπό διαφόρους Ἐκκλησίας. Ὅπωςδήποτε ἡμπορεῖ νά εἶναι βεβαία ἡ Ἀντιπροσωπία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, ὅτι αἱ παρατηρήσεις αὐταὶ θά ληφθοῦν σοβαρῶς ὑπ' ὄψιν καί θά προωθηθοῦν, ὅσον εἶναι δυνατόν καί ὅπως εἶναι δυνατόν, κατόπιν συζητήσεως καί εἰς τήν Ὀλομέλειαν καί εἰς τās Ἐπιτροπὰς. Εὐχαριστῶ πάρα πολύ ἅγιε Κορίνθου.

Τόν λόγον ἔχει ὁ Σεβ. Ἐπίσκοπος κ. Ἱερεμίας ἐκ μέρους τῆς Ἀντιπροσωπίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Πολωνίας.

Ὁ Σεβ. Βροτσλάβ: Σεβ. Πρόεδρε, Σεβ. πατέρες καί ἀδελφοί, ὁ Μακαριώτατος Μητροπολίτης Βαρσοβίας καί πάσης Πολωνίας Βασίλειος καί ἡ Σύνοδος τῶν Ἐπισκόπων τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας ἀνέθεσαν εἰς ἐμέ ἐξ ὀνόματος τοῦ Μακαριωτάτου, πάντων τῶν ἐπίσκοπων, τοῦ κλήρου καί τοῦ λαοῦ, νά μεταφέρω εἰς τήν Αὐτοῦ Παναγιότητα τόν Πατριάρχην Δημήτριον λόγους εὐγνωμοσύνης διά τās προσωπικὰς Αὐτοῦ καί τῆς ὅλης Ἐκκλησίας τῆς Κωνσταντινουπόλεως προσπαθείας διά τήν προπαρασκευήν τῆς Ἁγίας καί Μεγάλης Συνόδου τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας καί εἰδικώτερον διά τήν σύγκλησιν τῆς Γ' ταύτης Προσυνοδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως. Λόγοι εὐγνωμοσύνης καί χαιρετισμοῦ ἐπευθύνονται πρὸς τόν Πρόεδρον τῆς Διασκέψεως, τόν Σεβ. Μητροπολίτην Μύρων Χρυσόστομον, τόν Σεβ. Μητροπολίτην Ἑλβετίας Δαμασκηνόν, Προϊστάμενον τῆς Γραμματείας ἐπί τῆς προπαρασκευῆς τῆς Ἁγίας καί Μεγάλης Συνόδου. Ἡ ἀντιπροσωπία τῆς ἡμετέρας Ἐκκλησίας ἀποτελεῖται ἐκ τριῶν μελῶν: τοῦ Αἰδεσιμολ. π. Γιέρζυ Τοφλούκ, τοῦ κ. Νικολάου Κοζλόφσκυ, καθηγητοῦ τοῦ Θεολογικοῦ Σεμναρίου τῆς Βαρσοβίας καί ἐμοῦ.

Ἡ προπαρασκευαστικὴ ἐργασία διά τήν σύγκλησιν τῆς Ἁγίας καί Μεγάλης Συνόδου φθάνει εἰς ἕν ἀποφασιστικόν σημεῖον. Αἱ ληφθησόμεναι ἀποφάσεις εἰς τήν παροῦσαν Διάσκεψιν θά εἶναι ἀναμφιβόλως μία καλή προετοιμασία διά τήν ἐπομένην φάσιν, ἡ ὁποία θά εἶναι κατὰ πάσαν πιθανότητα πολὺ δυσχερῆς ὄχι μόνον διατὶ αὐτό τοῦτο τό θέμα εἶναι κατ' οὐσίαν δύσκολον, ἀλλὰ καί διότι αὐτὴ θά εἶναι, ὡς ἐλπίζομεν, καί ἡ τελευταία φάσις. Ἦδη ἡ ἐργασία προπαρασκευῆς τῆς Ἁγίας καί Μεγάλης Συνόδου βοηθεῖ καθ' ἑαυτὴν εἰς τήν μελέτην τῶν προβλημάτων, τά ὁποία ἀπασχολοῦν τούς ὀρθόδοξους χριστιανούς εἰς τήν σύγχρονον ἐποχὴν. Ἐκτὸς τούτου, θά ἔλθῃ καιρὸς εἰς τήν ἱστορίαν τῆς Ἐκκλησίας καί τῆς ἀνθρωπότητος, ὅτε πολλοὶ ἔξωθεν, μὴ ὀρθόδοξοι, θά ἀναμένουν τήν δημοσίαν μαρτυρίαν τῆς ὀρθόδοξου θέσεως ἐπὶ τῶν ἐπικαίρων προβλημάτων τοῦ συγχρόνου κόσμου. Ὁ κόσμος ἐλπίζει καί εὐχεται νά ἀκούσῃ τήν φωνὴν τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας εἰς ζητήματα πνευματικῆς ζωῆς, θεολογίας καί ἠθικῆς, ὡς ἐπίσης καί εἰς ὠρισμένα προβλήματα πολιτικοῦ χαρακτῆρος. Εἶθε ὁ Κύριος

νά δώση εἰς ἡμᾶς λόγον καὶ δύναμιν νά καταστῶμεν μάρτυρες τῆς ἀληθοῦς καὶ ζώσης παραδόσεως τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας. Εὐχαριστῶ.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Εὐχαριστῶ τόν Σεβ. Ἐπίσκοπον Βροτσλάβ κ. Ἱερεμίαν διὰ τὰ καλά λόγια καὶ τὰ αἰσθήματα, τὰ ὁποῖα ἐξέφρασεν ἐνώπιον τῆς παρούσης Προσυνοδικῆς Πανορθόδοξου Διασκέψεως, ἀλλὰ καὶ εὐρύτερον διὰ τοὺς κόπους, οἱ ὁποῖοι καταβάλλονται πάντοτε ἐν ὀνόματι Κυρίου, ὥστε νά ὀδεύσωμεν, ὅσον τό δυνατόν συντομώτερον, πρὸς τὴν Ἁγίαν καὶ Μεγάλην Σύνοδον. Τόσον ἐγὼ προσωπικῶς, ὅσον καὶ ὁ Σεβ. Προϊστάμενος εὐχαριστοῦμεν διὰ τὰ καλά λόγια τοῦ ἁγίου ἀδελφοῦ. Ἀναμφιβόλως τό τέταρτον στάδιον τῆς προπαρασκευῆς τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου θά εἶναι τό δυσκολώτερον. Ἀλλὰ καὶ ἡ ἀγάπη καὶ τό αἶσθημα κατανοήσεως, τό ὁποῖον θά ἐπικράτησῃ, θά εἶναι ἀνάλογον, ὥστε σὺν Θεῷ νά λυθοῦν καὶ τὰ ἐπίμαχα αὐτὰ ζητήματα, τὰ ὁποῖα ἀποτελοῦν τὴν ἡμερησίαν διάταξιν τοῦ ἐφεξῆς σταδίου τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου. Εὐχαριστῶ πολύ.

Παρακαλῶ τόν Σεβ. Μητροπολίτην Σουχούμης καὶ Ἀμπχαζίας κ. Δαυίδ νά λάβῃ τόν λόγον.

Ὁ Σεβ. Σουχούμης: Σεβ. Πρόεδρε, Σεβ. Γραμματεῦ, ἀγαπητοὶ Ποιμένες, Πατέρες καὶ ἀδελφοί. Ἐπιτρέψατέ μοι νά μεταφέρω ἐκ μέρους τοῦ Μακαριωτάτου Καθολικοῦ-Πατριάρχου πάσης Γεωργίας Ἡλίας τοῦ Β' τὴν εὐλογίαν καὶ τὰς καλλιτέρας τῶν εὐχῶν διὰ τὰς ἠὺλογημένας ἐργασίας ἡμῶν. Ἀγαπητοὶ ἀδελφοί, ἐκπρόσωποι τῶν ἁγίων Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν, ἡ ἡμετέρα Ἐκκλησία καὶ ἡ παρούσα ἐνταῦθα ἀντιπροσωπία ἡμῶν, ἀποτελούμενη ἐκ τοῦ Σεβ. Ἐπισκόπου Τσικονδίδης κ. Ζωσιμίου, τοῦ Αἰδεσιμολ. Πρωτοπρ. κ. Γκουράμ Σαλαμπερίτζε καὶ τοῦ Ἐλλογιμ. κ. Μπόρις Γκάγκουα, συμβούλου καὶ ἐμοῦ, ἐκφράζει τὴν μεγάλην εὐγνωμοσύνην αὐτῆς πρὸς τόν Παναγιώτατον Πατριάρχην Δημήτριον διὰ τὴν ἐπιδεικνυομένην μέριμναν πρὸς προπαρασκευὴν καὶ πραγμάτων τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας. Ἐκφράζομεν τὴν εὐγνωμοσύνην ἡμῶν πρὸς τόν Διευθυντὴν τοῦ Ὁρθοδόξου Κέντρου τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, τόν Μητροπολίτην Ἑλβετίας Δαμασκηνόν καὶ τοὺς συνεργάτας αὐτοῦ, οἱ ὁποῖοι πάντοτε καὶ νῦν ἐδημιούργησαν πάσας τὰς καταλλήλους προϋποθέσεις διὰ καλὴν ἐργασίαν.

Τὰ θέματα, ἧτοι ἡ *Νηστεία*, ὡς πνευματικὸν καὶ σωματικὸν ἀγώνισμα, ἡ *Οἰκουμενικὴ Κίνησις*, «ἵνα πάντες ἐν ᾧσιν» (Ἰω. 17,21), ὁ *Διάλογος τῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν* μετὰ τοῦ λοιποῦ χριστιανικοῦ κόσμου, τὰ *Χριστιανικὰ ἰδεώδη* τῆς εἰρήνης, τῆς ἐλευθερίας, τῆς ἀδελφοσύνης καὶ τῆς ἀγάπης μεταξύ τῶν λαῶν καὶ τῆς ἄρσεως τῶν φυλετικῶν διακρίσεων, εἶναι θέματα σημαντικὰ διὰ τὴν Ὁρθόδοξον Ἐκκλησίαν τῆς Γεωργίας. Διὰ τοῦτο ἡ ἡμετέρα Ἐκκλησία ἀποδίδει μεγάλην σπουδαιότητα εἰς τὴν Προσυνοδικὴν Διάσκεψιν. Οὐδεμία ἀμφιβολία ὅτι αὕτη θά διεξαχθῇ ἐν πνεύματι ἀδελφοσύνης, ἀγάπης, ἀμοιβαίας κατανοήσεως καὶ ἐνότητος. Ὁ Μ. Βασίλειος ἔλεγεν: «οὐ δύναμαι πείσαι ἑμαυτόν, ὅτι ἄνευ τῆς εἰς ἀλλήλους ἀγάπης καὶ ἄνευ τοῦ, τό εἰς ἐμέ ἦκον, εἰρηνεύειν πρὸς πάντας, δύναμαι ἄξιος

κληθῆναι δούλος Ἰησοῦ Χριστοῦ». Εἴμεθα δούλοι Χριστοῦ. Εἶθε ὁ Θεός νά εὐλογῇ τὰς ἐργασίας ἡμῶν πρὸς δόξαν τῆς Ὁρθοδοξίας.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Εὐχαριστῶ τόν Σεβ. Μητροπολίτην κ. Δαυίδ διὰ τὰ καλά αἰσθήματά του καί διὰ τὰς εὐχαριστίας, τὰς ὁποίας διετύπωσε πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν Κωνσταντινουπόλεως δι' ὅ,τι ἐπιτελεῖ ταπεινῶς πρὸς προώθησιν τῆς ἰδέας τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου. Ἀναμφιβόλως, ἡ ὑπογράμμισις ἀπὸ μέρους του ὅτι ὠρισμένα θέματα κρατοῦν ἀμείωτον τὸ ἐνδιαφέρον τῆς Ἐκκλησίας του ἰσχύει καί διὰ τὰς λοιπὰς ἀντιπροσωπίας. Ὅλοι ἐδῶ μὲ τὸ ἴδιον αἶσθημα ὑπευθυνότητος θά ἀντιμετωπίσωμεν τὰ ζητήματα, διότι πιστεύομεν, ὁμοῦ μετὰ τοῦ Μ. Βασιλείου, ὅτι χωρὶς εἰρήνην δέν δυνάμεθα νά εἴμεθα γνήσιοι μαθηταὶ τοῦ Κυρίου. Εὐχαριστῶ πολὺ ἀδελφοί.

Παρακαλῶ τόν Σεβ. Μητροπολίτην Πράγας καὶ πάσης Τσεχοσλοβακίας κ. Δωρόθεον νά χαιρετίσῃ τὴν Διάσκεψιν.

Ὁ Σεβ. Πράγας: Σεβασμιώτατε καὶ ἐν Κυρίῳ ἀγαπητέ Πρόεδρε, Μητροπολίτα Χρυσόστομε, αἰσθάνομαι μεγάλην χαρὰν νά μεταφέρω Ἵμῖν *Χαιρετισμόν* ὄχι γραπτόν, ἀλλὰ προσωπικόν, ἐξ ἐμοῦ καὶ ἐκ τῶν μελῶν τῆς Ἁγίας Συνόδου, πρόσωπον πρὸς πρόσωπον καὶ ἐκ καρδίας πρὸς καρδίαν, ἐπ'εὐκαιρίᾳ τῆς ἐνάρξεως τῆς ἡὺλογημένης ἐργασίας ἡμῶν. Χάριτι Θεοῦ καὶ εὐλογίᾳ τῆς Αὐτοῦ Παναγιότητος ἐλάβομεν πάντες τὴν πρόσκλησιν νά συμμετάσχωμεν εἰς τὴν Γ' Προσυνοδικὴν Πανορθόδοξον Διάσκεψιν διὰ νά ἐξετάσωμεν τὰ τέσσαρα θέματα. Οἱ ἐδῶ παρόντες ἐκπρόσωποι τῆς ἡμετέρας Ἐκκλησίας - Ἐπίσκοπος Πρέσοβ Νικόλαος, Ἐπίσκοπος Μιχαλόβτσε Ἰωάννης καὶ Πρωτοπρ. Δρ Γιαροσλάβ Σουβάροσκυ, γραμματεὺς τῆς Ἱεράς Συνόδου, καὶ ἐγώ - ἐλπίζομεν ὅτι ὁ Κύριος θά πέμψῃ τὴν χάριν καὶ τὴν εὐλογίαν Αὐτοῦ καὶ θά βοηθήσῃ ἡμᾶς νά περατώσωμεν ἐπιτυχῶς τὰ πρὸς συζήτησιν θέματα. Ἦκούσαμεν μετὰ χαρᾶς τὰ *Μηνύματα* τῶν κατὰ τόπους ἁγίων Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν καὶ τούς Χαιρετισμούς αὐτῶν. Ὅλα εἶναι πλήρη ἀπὸ τὴν αἴσθησιν τῆς σταθερᾶς θελήσεως προπαρασκευῆς τῆς ὁδοῦ πρὸς τὴν Ἁγίαν καὶ Μεγάλην Σύνοδον. Διὰ τὴν πραγμάτωσιν τούτου ἐξεδηλώθη ἐξ ἀρχῆς τὸ σχέδιον τοῦ Θεοῦ εἰς τὸ πρόσωπον τῆς Αὐτοῦ Παναγιότητος τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Ἀθηναγόρου, ὁ ὁποῖος ἀνεπαύθη ἐν Κυρίῳ καὶ τόν ὁποῖον θά ἐνθυμούμεθα ἐν ταῖς προσευχαῖς ἡμῶν. Συνεχιστὴς τῆς ἡὺλογημένης ταύτης προσπάθειας εἶναι ἡ Αὐτοῦ Παναγιότης ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης Δημήτριος, ὁ ὁποῖος ἔθεσεν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς ἱεράς ταύτης ὑποθέσεως τούς καλλιτέρους τῶν συνεργατῶν αὐτοῦ, ὡς τόν Σεβ. Μητροπολίτην Μελίωνα, διὰ τὴν ἀποκατάστασιν τῆς ὑγείας τοῦ ὁποῖου προσευχόμεθα. Εἰργάσθη τοσοῦτον διὰ τόν ἱερόν αὐτόν σκοπόν, ἠσθένησε δέ φυσικῶς εἰς τοιοῦτον βαθμόν, ὥστε νά μὴ δύναται νά συνεχίσῃ ὑπηρετῶν τὴν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ ἡὺλογημένην μεγάλην ταύτην ὑπόθεσιν. Τό καθήκον τοῦτο ἀνελάβετε Ἵμεῖς, Σεβ. Πρόεδρε καὶ Μητροπολίτα Μύρων Χρυσόστομε, καὶ συνεχίζετε ἐν ἀγάπῃ τὴν ἱεράν ταύτην ὑπόθεσιν.

Ἔχομεν συνείδησιν ὁποῖαν τεραστίαν ἐργασίαν ἀπαιτεῖ ἡ πραγμάτωσις τοῦ ἱστορικοῦ τούτου γεγονότος, ὡς ἡ σύγκλησις τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης

Συνόδου. Εἰς τὴν ἱεράν ταύτην ὑπόθεσιν ἡ πρόνοια τοῦ Θεοῦ ἐκάλεσε τὸν Οἰκουμενικὸν Πατριάρχην καὶ τοὺς στενοὺς συνεργάτας αὐτοῦ καὶ τοὺς ἠυλόγησε διὰ νὰ ἐκπληρώσουν τὴν ἀποστολὴν ταύτην καὶ νὰ πραγματώσουν τὰς μεγάλας προσδοκίας ἡμῶν, εἰς τὰς ὁποίας ἀποδίδομεν μεγίστην σημασίαν διὰ τὴν μελλοντικὴν δραστηριότητα καὶ τὴν εὐτυχίαν τῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν. Ἄνευ τῆς πολυσημάντου ταύτης διακονίας, θὰ ἠδύνατό τις νὰ εἶπῃ ἀποστολικῆς, θὰ ἦτο πολὺ δύσκολον νὰ πραγματοποιηθῇ πρὸδος πρὸς τὴν κατεύθυνσιν αὐτήν. Ὁ Μητροπολίτης Δαμασκηνός, Γραμματεὺς ἐπὶ τῆς προπαρασκευῆς τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου, ὑποδέχεται ἡμᾶς ἐνταῦθα ἐν ἀγάπῃ, περιβάλλει ἡμᾶς δι' ἀγάπης καὶ θερμῶν αἰσθημάτων καὶ ἀπολαμβάνομεν τὴν μεγάλην φιλοξενίαν αὐτοῦ. Τὸν εὐχαριστοῦμεν ἀπὸ καρδίας καὶ πιστεύομεν ὅτι ἡ θεία πρόνοια ἐπ' ὠφέλεια τῆς ἁγίας Οἰκουμενικῆς Συνόδου ἐξελέξατο τὸν μέγαν αὐτὸν ἐργάτην, ὡς διὰ τὴν ἐποχὴν αὐτοῦ ὑπῆρξεν ὁ Ἀπόστολος Παῦλος, εἰπὼν: «...περισσότερον αὐτῶν πάντων ἐκοπίασα, οὐκ ἐγὼ δὲ ἄλλ' ἢ χάρις τοῦ Θεοῦ ἢ σὺν ἐμοί» (Α' Κορ. 15,10). Ζητῶ συγγνώμην, διότι ἐπεξετάθην εἰς τὴν μεγάλην ταύτην ὑπόθεσιν, ἀλλ' ὀφείλομεν νὰ μὴ σιγήσωμεν διὰ τὴν μεγάλην διακονίαν, τὴν ὁποίαν προσφέρει εἰς ἡμᾶς ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης. Νομίζω ὅτι θὰ ἦτο εὐχερὲς διὰ τὰς μεγάλας Ἐκκλησίας νὰ ὀργανώσουν ἐκάστη τοιαύτας συναντήσεις, ἀλλὰ διὰ τὰς μικράς Ἐκκλησίας τοῦτο θὰ ἐδημιούργει μεγάλας δυσκολίας. Χάρις εἰς τὴν πρωτοβουλίαν τῆς Αὐτοῦ Παναγιότητος τοῦ Πατριάρχου Δημητρίου καὶ τοῦ προκατόχου αὐτοῦ ἔχομεν ἀπαλλαγὴ τῆς φροντίδος ταύτης καὶ ἀπολαμβάνομεν μεγάλην φιλοξενίαν καὶ βοήθειαν. Ὅποια ἐργασία διὰ τὸν Σεβ. Μητροπολίτην Δαμασκηνὸν νὰ ἐξασφάλισῃ διὰ πάσαν Ἐκκλησίαν κατανοητὰς δι' αὐτὴν γλώσσας. Καὶ τοῦτο ὄχι μόνον διὰ τὰ Πρακτικὰ τῶν συνεδριῶν ἡμῶν, ἀλλ' ἐπίσης καὶ ὑπηρεσίαν διερμηνείας εἰς τρεῖς γλώσσας, ἢ ὁποία ἐπιτρέπει εἰς ἡμᾶς νὰ μελετήσωμεν ἐν λεπτομερείᾳ καὶ νὰ ὀδεύσωμεν μὲ ἐπιτυχίαν τὴν ὁδὸν τῆς πραγματώσεως τῆς μεγάλης καὶ θείας ὑποθέσεως τῆς συγκλήσεως τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου. Ἐχωρήσαμεν εἰς τὴν ἐργασίαν ἡμῶν ταύτην, ἀφοῦ πρότερον ἐτελέσαμεν τὴν εὐχαριστιακὴν θ. Λειτουργίαν, ἐπικαλεσάμενοι τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, τὴν Χάριν καὶ τὴν βοήθειαν Αὐτοῦ. Ὁδηγεῖ καὶ βοηθεῖ ἡμᾶς, ἵνα προετοιμάσωμεν πληρέστερον τὸ ἔργον ἡμῶν καὶ νὰ ἔχωμεν, πράγματι, πλήρη συνείδησιν ὁποίαν ὑπεύθυνον ὑπόθεσιν ἀνελάβομεν, ἥτοι νὰ ἐπεξεργασθῶμεν τὰ κείμενα, τὰ ὁποία θὰ ὑποβληθοῦν εἰς τὴν Σύνοδον καὶ τὰ ὁποία, μετὰ τὴν ὑπὸ τῆς Συνόδου ἀποδοχὴν τούτων, θὰ ἀποτελέσουν τὸν ὁδηγὸν τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας διὰ πολλὰς δεκαετίας ἢ αἰῶνας, τίς οἶδεν; Διὰ τοῦτο ἀντελήφθην διὰ μέσου τῶν συζητήσεων μίαν σταθεράν θέλησιν ὁμοθύμου ἐργασίας πρὸς μελέτην, ὅσον τὸ δυνατόν καλλίτερον, τῶν κειμένων διὰ τὴν Ἁγίαν καὶ Μεγάλην Σύνοδον. Εἶθε ὁ Θεὸς νὰ εἶναι ἀρωγὸς καὶ ἐνισχυτὴς ἡμῶν. Χαιρετίζω ἐπίσης ἀπὸ καρδίας πάντας τοὺς ἐκπροσώπους τῶν κατὰ τόπους Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν καὶ ἐκφράζω τὰς καλλιτέρας εὐχάς, ἵνα ἐπιτελέσωμεν τὸ καθήκον ἡμῶν διὰ τὴν μεγάλην καὶ ἱεράν ὑπόθεσιν, ἀνταποκριθῶμεν εἰς τὰς ἀνατεθείσας ἡμῖν προσδοκίας

καί ὑπηρετήσωμεν τήν δόξαν τοῦ Θεοῦ πρός ὄφελος τῆς ἁγίας Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας. Εὐχαριστώ.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Πάντοτε οἱ λόγοι τοῦ Σεβ. Προκαθημένου τῆς Ἐκκλησίας Τσεχοσλοβακίας εἶναι συμπαθεῖς διά τάς Διασκέψεις μας. Ἰδιαιτέρως σήμερον, ὁ Σεβασμιώτατος εἶχε τήν καλωσύνην νά προέλθῃ εἰς ἐκδηλώσεις εὐχαριστίας διά τό ἀπλὸν καί ταπεινὸν ἔργον, τό ὁποῖον ἐπιτελεῖται ἀπό μέρους τῆς Ἐκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως πρός προώθησιν τῆς ιδέας τῆς Ἁγίας καί Μεγάλης Συνόδου. Εὐχαριστοῦμεν διά τούς λόγους αὐτούς ἐκτιμήσεως, τούς ὁποίους ἀπηύθυνε καί πρός τήν Ἐκκλησίαν Κωνσταντινουπόλεως καί πρός τάς ταπεινότητάς μας, τόν ἅγιον Γραμματέα καί ἐμέ. Ἀπλῶς, εἴμεθα ὅλοι εἰς τήν διάθεσιν τῶν Ἐκκλησιῶν καί εἶμαι βέβαιος ὅτι ὅλαι αἱ Ἐκκλησίαι εἶναι εἰς τήν διάθεσιν ἀλλήλων διά νά προωθηθῇ ἡ μεγάλη αὐτή ιδέα τῆς Ἁγίας καί Μεγάλης Συνόδου. Εὐχαριστώ θερμῶς ἅγιε Τσεχοσλοβακίας.

Καί τώρα παρακαλῶ τόν Σεβ. Μητροπολίτην Ἐλισγιόυ κ. Ἰωάννην νά λάβῃ τόν λόγον καί νά χαιρετίσῃ τήν Διάσκεψιν.

Ὁ Σεβ. Ἐλισγιόυ: Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε, Σεβασμιώτατοι ἀγαπητοὶ ἐν Κυρίῳ πατέρες καί ἀδελφοί, εὐσεβάστως ἀσπάζομαι ὑμᾶς καί φέρω τόν ἐγκάρδιον *Χαιρετισμόν* τῆς ἱεραρχίας, τοῦ κλήρου καί τοῦ λαοῦ τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας τῆς Φιλανδίας, ἰδίως δέ τάς καλὰς εὐχὰς τοῦ Σεβ. Ἀρχιεπισκόπου Καρελίας καί πάσης Φιλανδίας κ. Παύλου.

Δι' ἡμᾶς τούς Ὁρθοδόξους τῆς Φιλανδίας, οἱ ὁποῖοι εὐρισκόμεθα εἰς τόν δυτικὸν κόσμον καί καθημερινῶς ζῶμεν ὑπὸ τήν ἐπίδρασιν δυνατῶν μὴ-ὀρθόδοξων περιστάσεων, εἶναι μεγάλης σημασίας ὅτι ἡ προετοιμασία διά τήν Ἁγίαν καί Μεγάλην Σύνοδον προχωρεῖ. Ἐπειδὴ μόνον ἔτσι ἔχομεν συγκεκριμένας ἐλπίδας ὡς πρός τήν δυνατότητα τῆς Ἀγιώτατης Ἐκκλησίας, ἵνα δώσῃ καθοδηγίαν διά τήν ζωὴν τοῦ σημερινοῦ ἀνθρώπου ὑπὸ τούς ὅρους τῶν περιστάσεων τῆς ἐποχῆς ἡμῶν. Νέας διδασκαλίας δέν χρειαζόμεθα, ἀλλὰ χρειαζόμεθα τήν διδασκαλίαν τῆς Ἐκκλησίας ὡς πρός τὰ *νέα προβλήματα* καί τὰ *νέα ἐρωτήματα* τοῦ ἀνθρώπου, τήν βάσιν τῆς ἀμεταβλήτου ἀποστολικῆς παραδόσεως. Τοῦτο εἶναι τό ἔργον ἡμῶν καί τό καθήκον ἡμῶν ἐνταῦθα. Τοῦτο ἀναμένει ὁ κόσμος. Διό αἰσθανόμεθα βαθέως εὐγνώμονες πρός τόν Πάνσεπτον Οἰκουμενικόν Θρόνον Κωνσταντινουπόλεως καί πρός τό Κέντρον τοῦτο διά τήν μεγαλοπρεπῆ φιλοξενίαν καί διά τήν σπουδαιότητα τῆς δραστηριότητος τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου ἐπ' ἀγαθῇ τῆς προετοιμασίας τῆς Ἁγίας καί Μεγάλης Συνόδου. Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε, τό μικρὸν ὀρθόδοξον ποιμνιον τῆς Φιλανδίας προσεύχεται ὑπὲρ τῆς ἐπιτυχίας καί τῶν θετικῶν ἀποτελεσμάτων τῆς Γ' Προσυνοδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως εἰς τό Ὁρθόδοξον Κέντρον τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Εὐχαριστώ θερμῶς τόν Σεβ. Μητροπολίτην Ἐλισγιόυ κ. Ἰωάννην διά τούς λόγους Χαιρετισμοῦ, τούς ὁποίους ἐξέφρασε πρός τήν Διάσκεψιν. Νομίζω, ὅτι ἐκπληρῶ καθήκον ἱερὸν ὅλων τῶν συνέδρων, ἐάν καί ἀπὸ τῆς θέσεως αὐτῆς εὐχηθῶ πλήρη ἀποκατάστασιν τῆς

υγείας του Σεβ. Προκαθημένου της Ἐκκλησίας τῆς Φιλλανδίας. Εὐχόμεθα σύντομον τὴν ἀποθεραπείαν του καὶ τὴν συνέχισιν τοῦ θεαρέστου ἔργου του ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τῆς Φιλλανδίας. Αἱ προσευχαὶ δὲ τοῦ μικροῦ ποιμνίου τῆς Φιλλανδίας εἶναι πάντοτε εὐπρόσδεκτοι δι' ἡμᾶς, διότι ἀσφαλῶς τό μικρὸν ποιμνιον, κατὰ τὸν Ἀπόστολον Παῦλον, εἶναι πολλάκις τό πολυτιμότερον ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ στοιχείον. Εὐχαριστοῦμεν πάρα πολύ.

Πατέρες καὶ ἀδελφοί, μέ τὴν ὁμιλίαν καὶ τοῦ ἀγίου Ἐλισγιῶν συνεπληρώθη ὁ κύκλος τῆς παρουσιάσεως τῶν χαιρετιστήριων ἀγορευσέων πρὸς τὴν Διάσκεψίν μας. Συντομότερον ἀπὸ ὅ,τι προεβλέπετο ἔληξεν ἡ διαδικασία αὐτή, ἢ ἐκτάκτως συμπαθῆς εἰς ὅλους μας, καὶ αὐτό σημαίνει ὅτι δυνάμεθα νά ἀφιερῶσωμεν τὸν ὑπόλοιπον χρόνον τῆς ἀποψινῆς συνεδριάσεώς μας εἰς τὴν κυρίως ἐργασίαν, ἢ ὅποια ἐναπόκειται ἐνταῦθα ἐνώπιον ἡμῶν. Εἰσηγοῦμαι εὐλαβῶς νά ἀρχίσωμεν ἀμέσως τὴν μελέτην ἑνὸς ἐκάστου ἐκ τῶν θεμάτων ἡμῶν μέ εἰσήγησιν καὶ παρουσιάσιν τῶν κειμένων, ἔν πρὸς ἕν, καὶ μέ συζήτησιν ἐλευθέραν, ὅπως προβλέπει τό πρόγραμμα διὰ τὴν αὔριον. Τὴν ἐργασίαν αὐτὴν δυνάμεθα, νομίζω, νά τὴν ἀρχίσωμεν ἀπόψε διὰ νά μὴ χάσωμεν πολὺτιμον καιρὸν. Ἐάν συμφωνεῖτε, θά παρακαλέσω ἀμέσως τὸν ἅγιον Γραμματέα, νά προβῆ εἰς τὴν παρουσιάσιν τοῦ πρώτου κειμένου τοῦ πρώτου θέματος, δηλαδή τοῦ θέματος περὶ τῆς Νηστείας. Ὁ Σεβ. Γραμματεὺς ἔχει τὸν λόγον:

Ὁ Σεβ. Γραμματεὺς:

ΑΝΑΠΡΟΣΑΡΜΟΓΗ ΤΩΝ ΠΕΡΙ ΝΗΣΤΕΙΑΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΩΝ ΔΙΑΤΑΞΕΩΝ

**Ἡ σπουδαιότης τοῦ θεσμοῦ τῆς νηστείας
καὶ ἡ τήρησις αὐτοῦ κατὰ τὴν σύγχρονον ἐποχὴν**

Εἰσηγητικὴ παρουσιάσις
τοῦ Γραμματέως ἐπὶ τῆς Προπαρασκευῆς τῆς Συνόδου

Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε, σεβάσμοι Πατέρες, ἀγαπητοὶ Ἀδελφοί,

Ἔχω τὴν τιμὴν νά εἰσαγάγω ἐνώπιόν της Γ' Προσυννοδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως τό ἐγκριθέν ὑπὸ τῆς Διορθόδοξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς τελικόν κείμενον τοῦ πρώτου ἀναγεγραμμένου εἰς τὴν ἡμερησίαν διάταξιν τῆς Διασκέψεως θέματος, ὡς ἐπιφορτισμένος τὴν εὐθύνην τῆς παρουσιάσεως ἐνώπιον ὑμῶν τῶν εἰσηγήσεων τῆς Διορθόδοξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς. Τό θέμα τῆς «*Ἀναπροσαρμογῆς τῶν περὶ νηστείας ἐκκλησιαστικῶν διατάξεων*» ἀνεπέμφθη, ὡς γνωστόν, ὑπὸ τῆς Β' Προσυννοδικῆς Πανορθόδοξου Διασκέψεως (1982) διὰ περαιτέρω συμπληρωματικὴν μελέτην καὶ ἐπεξεργασίαν τῆς περὶ τοῦ θεσμοῦ τῆς Νηστείας ὀρθόδοξου παραδόσεως. Ἡ Γραμματεία ἐπὶ τῆς Προπαρασκευῆς τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου συνεπλήρωσε πράγματι τὸν σχετικὸν φάκελον, τὸν ὅποιον καὶ παρουσίασεν εἰς τὴν Διορθόδοξον Προπαρασκευα-

στικήν Ἐπιτροπήν, ἡ ὁποία, συνελθοῦσα κατά Φεβρουάριον ἐ.ξ., εἰργάσθη ἐπὶ τῇ βάσει τῶν τε παλαιῶν καὶ τῶν νέων συμβολῶν, ἦτοι:

- α) τῶν σχετικῶν εἰσηγήσεων καὶ μελετῶν τῶν Ἐκκλησιῶν Ἀντιόχειας, Σεργίας, Κύπρου καὶ Πολωνίας,
- β) τῆς σχετικῆς εἰσηγήσεως τῆς Διορθοδόξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ 1971,
- γ) τῶν διεξαχθεισῶν ἐπὶ τοῦ θέματος συζητήσεων εἰς τὴν Β' Προ-συνοδικὴν Πανορθόδοξον Διάσκεψιν, καὶ
- δ) τῶν ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος πρὸς ἐμπλουτισμὸν τοῦ οἰκείου φακέλου ἀποσταλειςῶν τῇ Γραμματείᾳ ἐνημερωτικῶν μελετῶν τῶν Σεβ. Μητροπολιτῶν Κορίνθου κ. Παντελεήμονος καὶ Νικοπόλεως κ. Μελετίου,

ἀτελῆ τινα εἰσέτι θεολογικὴν θεμελίωσιν τοῦ θεσμοῦ τῆς νηστείας ὑπὸ τοῦ Πανοσιολ. καθηγ. κ. Ἀθανασίου Γιέφτιτς,

ὡς καὶ τὴν λίαν ἐμπεριστατωμένην ἔρευναν τοῦ θέματος ὑπὸ τοῦ Ἑλλογιμ. καθηγ. κ. Βλασίου Φειδᾶ.

Ἡ Διορθόδοξος Προπαρασκευαστικὴ Ἐπιτροπὴ ἐχώρησεν εἰς τὴν ἐνδελεχῆ ἐξέτασιν αὐτοῦ, ἀφοῦ προηγουμένως ἤκουσε τὰς ἐπὶ πάντων τῶν θεμάτων εἰσαγωγικῶς ἐκφρασθείσας ἀπόψεις τοῦ Προέδρου τῆς Ἐπιτροπῆς, Σεβ. Μητροπολίτου Μύρων κ. Χρυσοστόμου, τὴν ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου εἰσήγησιν τοῦ Ὁμιλοῦντος, ὡς καὶ τὰς ἐν προοιμίῳ γνώμας τῶν μελῶν τῆς Ἐπιτροπῆς, ἐκφραζόντων, ὡς εἰκός, τὰς ἀπόψεις τῶν οἰκειῶν Ἐκκλησιῶν. Τό οὕτω προκύψαν Σχέδιον, συνταχθέν ὑπὸ Ἐπιτροπῆς ἐργασίας ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Τσεχοσλοβακίας κ. Δωροθέου, ἐπικουρούμενου ὑπὸ τοῦ καθηγ. κ. Βλασίου Φειδᾶ ὡς Γραμματέως, ὑπεβλήθη ἐκ νέου εἰς τὴν Ὀλομέλειαν τῆς Ἐπιτροπῆς, ἣτις καὶ προέτεινεν ἀλλαγὰς τινὰς, προσθήκας καὶ βελτιώσεις, ἐγένετο δέ ἐν τέλει ὁμοφώνως ἀποδεκτόν. Τό κείμενον τοῦτο, ὡς τελικῶς διεμορφώθη, πρόκειται ἤδη ἐνώπιον ὑμῶν πρὸς ἔγκρισιν ὡς πρότασις πρὸς τὴν Ἁγίαν καὶ Μεγάλην Σύνοδον τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας. Καὶ ταῦτα μὲν ἐν ἄκρᾳ συντομίᾳ ὡς πρὸς τό ἱστορικόν τοῦ ὑποβαλλομένου κειμένου.

Ὡς πρὸς δέ τὰς διεξαχθείσας συζητήσεις κατὰ τὴν διαδικασίαν διαμορφώσεως τῆς τελικῆς μορφῆς τοῦ κειμένου θά ἠδύνατο νά λεχθῆ ὅτι αὐταὶ ἀντικατοπτρίζουν κατὰ τρόπον αὐθεντικόν τὴν αὐστηράν προσήλωσιν τῆς Ὁρθοδοξίας εἰς τὴν ἐναρμόνισιν τῆς συγχρόνου ποιμαντικῆς εὐθύνης πρὸς τὴν ἀμετακίνητον βάσιν τῆς πατερικῆς παραδόσεως. Κατ' ἀκολουθίαν, θά ἦτο σφάλμα, φρονῶ, νά θεωρηθῶν αὐταὶ μὲν ὡς ἐκφράζουσαι τυχόν ἀντιτιθεμένας ἀπόψεις, τό κείμενον δέ καθ' ἑαυτὸ ὡς προῖόν οἰουδήτινος συμβιβασμοῦ ἢ ἀμοιβαίων ὑποχωρήσεων. Ὁρθότερον θά ἦτο νά λεχθῆ, ὅτι ἕκαστον μέλος τῆς Διορθοδόξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς συνεισέφερε δημιουργικῶς εἰς τὴν τελικὴν διατύπωσιν διὰ τῆς προβολῆς κατὰ τὰς συζητήσεις ὄψεως ἢ ὄψεων τινῶν τῶν ποιμαντικῶν προεκτάσεων τοῦ ὅλου θεσμοῦ, ἅς τό μέλος τοῦτο, ὡς ἐκ τῶν ἰδιαζουσῶν συνθηκῶν, ὑπὸ τὰς

όποιας ή ύπ'αυτοῦ ἐκπροσωπούμενη Ἐκκλησία τελεί, ἤτο καλλίτερον τῶν ἄλλων εἰς θέσιν νά ἐκτιμήσῃ καί ἐξάρῃ. Οὕτως, ἀμοιβαίως συμπληρούμενοι καί πλουτιζόμενοι, οἱ ἐργασθέντες εἰς τήν Διορθόδοξον Προπαρασκευαστικήν Ἐπιτροπήν ἐκπρόσωποι κατέληξαν εἰς τήν ἀποκρυστάλλωσιν κειμένου, ἀποτελοῦντος ὄντως τήν συνισταμένην τῶν καί σήμερον κρατουσῶν εἰς τήν Ὁρθόδοξον Ἐκκλησίαν ποιμαντικῶν τάσεων καί ἀντιλήψεων περὶ τοῦ θεοσυστάτου θεσμοῦ τῆς νηστείας. Διό καί δέν θά ἀφιστάμεθα πολύ τῆς πραγματικότητος, ἐάν ἐλεγόμεν ὅτι ἐκφράζει τήν ἐπί τῆ βάσει τῆς πατερικῆς παραδόσεως «ἐνιαίαν ὀρθόδοξον θέσιν», ἥτις, ὡς τοιαύτη, ὑποβάλλεται εἰς τήν παροῦσαν Γ' Προσυνοδικήν Πανορθόδοξον Διάσκεψιν πρὸς ἀποδοχήν καί λήψιν ἀποφάσεως.

Τό κείμενον ἔχει ὡς ἀκολούθως:

1. Ἡ νηστεία εἶναι θεία ἐντολή (Γεν. 2,16-17) καί κατά τοῦτο ἀμετάβλητος. Κατά τόν Μ. Βασίλειον, “συνηλικιωτίς ἐστὶ τῆς ἀνθρωπότητος, νηστεία γάρ ἐν τῷ παραδείσῳ ἐνομοθετήθη” (Περὶ νηστείας, Λόγος 1,3). Εἶναι μέγα πνευματικόν ἀγώνισμα καί ἡ κατ'ἐξοχὴν ἔκφρασις τοῦ ἀσκητικοῦ ιδεώδους τῆς Ὁρθοδοξίας. Ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία, ἀπαρεγκλίτως στοιχοῦσα εἰς τε τὰ ἀποστολικά θεσπίσματα καί τούς συνοδικούς κανόνας καί εἰς τήν καθόλου πατερικήν παράδοσιν, διεκήρυξε πάντοτε τήν ὑψίστην ἀξίαν τῆς νηστείας διὰ τόν πνευματικόν βίον τοῦ ἀνθρώπου καί τήν σωτηρίαν αὐτοῦ. Εἰς τόν λατρευτικόν κύκλον τοῦ ἐνιαυτοῦ τοῦ Κυρίου προβάλλεται ἡ ὅλη περὶ τῆς νηστείας πατερική παράδοσις καί διδασκαλία διὰ τήν συνεχή καί ἀδιάπτωτον ἐγρήγορσιν τοῦ ἀνθρώπου καί τήν ἐπίδοσιν αὐτοῦ εἰς τούς πνευματικούς ἀγῶνας. Διό καί ὑμνεῖται ὡς χάρις πολύφωτος, ὡς ὄπλον ἀκαταμάχητον, ὡς πνευματικῶν ἀγώνων ἀρχή, ὡς καλλίστη τρίβος ἀρετῶν, ὡς τροφή ψυχῆς, ὡς πηγὴ φιλοσοφίας ἀπάσης, ὡς ἀφθάρτου διαγωγῆς καί ἰσαγγέλου πολιτείας τό μίμημα, ὡς μήτηρ τῶν ἀγαθῶν ἀπάντων καί τῶν ἀρετῶν, καί ὡς εἰκὼν τῆς μελλούσης ζωῆς.

2. Ἡ νηστεία ὡς ἀρχαιότατος θεσμός ἀπαντᾷ ἤδη εἰς τήν Παλαιάν Διαθήκην (Δεῦτ. 9,18. Ἰωήλ 2,15. Ἰωνᾶς 3,5-7). Αὐτός ὁ Κύριος ἐνήστευσεν ἐπὶ τεσσαράκοντα ἡμέρας πρὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς δημοσίας δράσεως αὐτοῦ (Ματθ. 4,2) καί ἔδωκεν ὁδηγίαν ὡς πρὸς τόν τρόπον ἀσκήσεως τῆς νηστείας (Ματθ. 6,16-18). Εἰς τήν Καινὴν Διαθήκην γενικώτερον συνιστάται ἡ νηστεία ὡς μέσον ἐγκρατείας, μετανοίας καί πνευματικῆς ἀνατάσεως, ἀσκηθεῖσα οὐ μόνον ὑπὸ τοῦ Κυρίου, ἀλλὰ καί ὑπὸ Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου καί τῶν Ἀποστόλων (Μάρκ. 1,6. Πράξ. 13,2. 14,23). Ἡ Ἐκκλησία ἀπὸ τῆς ἀποστολικῆς ἐποχῆς διεκήρυξε τήν ὑψίστην σημασίαν τῆς νηστείας καί ὥρισε τήν Τετάρτην καί τήν Παρασκευὴν ὡς ἡμέρας νηστείας (Διδαχὴ 8,1), ὡς ἐπίσης καί τήν πρὸ τοῦ Πάσχα νηστείαν (Εἰρηναῖος Λουγδούνου, ἐν Εὐσέβιου, Ἐκκλ. Ἱστορία 5,24). Ἡ κρατήσασα ποικιλία ὡς πρὸς τήν ἔκτασιν καί τό περιεχόμενον τῶν νηστειῶν τούτων (Διονυσίου Ἀλεξανδρείας, Ἐπιστολὴ πρὸς Βασιλείδην, PG 10,1278) ἀναδεικνύει τόν πνευματικόν χαρακτήρα τῆς νηστείας.

ας, εις τήν ὁποίαν καλοῦνται ἅπαντες οἱ πιστοί νά ἀνταποκριθῶν, ἕκαστος κατά τήν ἰδίαν αὐτοῦ δύναμιν καί δυνατότητα, χωρίς ὅμως νά παρέχῃται καί ἐλευθερία καταφρονήσεως τοῦ ἱεροῦ τούτου θεσμοῦ: «ὄρα μή τις σέ πλανήσῃ ἀπό ταύτης τῆς ὁδοῦ τῆς διδαχῆς. Εἰ μὲν γάρ δύνασαι βαστάσαι ὅλον τόν ζυγόν τοῦ Κυρίου, τέλειος ἔσει· εἰ δέ οὐ δύνασαι, ὁ δύνῃ, τοῦτο ποιεῖ. Περί δέ τῆς βρώσεως, ὁ δύνασαι, βάστασον” (Διδαχή, 6,1-3).

3. Ἡ ἀληθὴς νηστεία, ὡς ὑψιστον πνευματικόν ἀγώνισμα, ἀπορρέει ἐκ τοῦ καθ’ ὅλον ἀσκητικῶν ιδεώδους τῆς Ὁρθοδοξίας καί συνδέεται πρὸς τήν ἀδιάλειπτον προσευχὴν καί τήν εἰλικρινῆ μετάνοιαν. «Μετάνοια χωρίς νηστείας ἀργή» (Μ. Βασιλείου, Περί νηστείας 1,3), ὡς ἐπίσης καί νηστεία ἀνευ ἔργων εὐποίας εἶναι νεκρά, ἰδίᾳ δέ κατά τήν σύγχρονον ἐποχὴν, καθ’ ἣν ἡ ἄνισος καί ἄδικος κατανομή τῶν ἀγαθῶν στερεῖ καί αὐτοῦ τοῦ ἐπιουσίου ἄρτου ὀλοκλήρους λαοῦς. «Νηστεύοντες ἀδελφοί σωματικῶς, νηστεύσωμεν καί πνευματικῶς, λύσωμεν πάντα σύνδεσμον ἀδικίας· διαρρήξωμεν στραγγαλιὰς βιαίων συναλλαγμάτων· πάσαν συγγραφήν ἄδικον διασπάσωμεν· δώσωμεν πεινώσιν ἄρτον, καί πτωχοὺς ἀστέγους εἰσαγάγωμεν εἰς οἴκους» (Στιχηρὸν Ἰδιόμελον Τετάρτης Α΄ Ἑβδομάδας νηστειῶν). Ἡ νηστεία δὲν ἐξαντλεῖται εἰς ἀπλήν καί τυπικὴν ἀποχὴν ἐκ τινῶν μόνον καθωρισμένων τροφῶν. Οὐ μέντοι ἐξαρκεῖ καθ’ ἑαυτὴν ἡ ἀποχὴ βρωμάτων πρὸς τήν ἐπαινετὴν νηστείαν, ἀλλὰ νηστεύσωμεν νηστείαν δεκτὴν, εὐάρεστον τῷ Θεῷ. Ἀληθὴς νηστεία ἡ τοῦ κακοῦ ἀλλοτριώσις, ἐγκράτεια γλώσσης, θυμοῦ ἀποχὴ, ἐπιθυμιῶν χωρισμός, καταλαλιὰς, ψεύδους, ἐπιπορκίας. Ἡ τούτων ἔνδεια νηστεία ἀληθὴς. Ἐν τούτοις μὲν ἡ νηστεία καλόν» (Μ. Βασιλείου, Περί νηστείας 2,7). Ἡ κατά τήν νηστείαν ἀποχὴ ἐκ τινῶν καθωρισμένων τροφῶν καί ἡ κατ’ αὐτὴν ὀλιγαρκία, οὐ μόνον κατά τήν ποιότητα, ἀλλὰ καί κατά τήν ποσότητα τῶν μεταλαμβανομένων τροφῶν, ἀποτελοῦν τό αἰσθητὸν στοιχεῖον τοῦ πνευματικοῦ ἀγωνίσματος. «Ἡ νηστεία ἀποχὴ τροφῆς ἐστὶ κατά τό σημαινόμενον, τροφή δέ οὐδὲν δικαιοτέρους ἡμᾶς ἢ ἀδικωτέρους ἀπεργάζεται. Κατά δέ τό μυστικόν δηλοῖ ὅτι, ὡσπερ τοῖς καθένα ἐκ τροφῆς ἡ ζωὴ, ἡ δέ ἀτροφία θανάτου σύμβολον, οὕτω καί ἡμᾶς τῶν κοσμικῶν νηστεύειν χρὴ, ἵνα τῷ κόσμῳ ἀποθάνωμεν καί μετὰ τοῦτο, τροφῆς θείας μεταλαβόντες, Θεῷ ζήσωμεν” (Κλήμεντος Ἀλεξ., Ἐκλογαί, PG 9, 704-705). Οὕτως ἡ ἀληθὴς νηστεία ἀναφέρεται εἰς τήν καθ’ ὅλον ἐν Χριστῷ ζωὴν τῶν πιστῶν καί κορυφοῦται διὰ τῆς συμμετοχῆς αὐτῶν εἰς τὴν θείαν λατρείαν καί ἰδίᾳ εἰς τό μυστήριον τῆς θείας Εὐχαριστίας.

4. Ἡ τεσσαρακονθήμερος νηστεία τοῦ Κυρίου κατέστη ὑπόδειγμα τῆς νηστείας τῶν πιστῶν, ἡ ὁποία ἐνεργοποιεῖ τὴν μετοχὴν αὐτῶν εἰς τὴν ὑπακοὴν τοῦ Κυρίου, ἵνα δι’ αὐτῆς, «ὁ μὴ φύλαξαντες ἀποβεβλήκαμεν, φυλάξαντες ἀπολάβωμεν» (Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου, Λόγος 45, Εἰς τό ἅγιον Πάσχα, 28). Ἡ χριστοκεντρικὴ κατανόησις τοῦ πνευματικοῦ χαρακτήρος τῆς νηστείας, ἰδίᾳ τῆς Μ. Τεσσαρακοστῆς, κανὼν εἰς τὴν καθ’ ὅλον πατερικὴν παράδοσιν, συγκεφαλαιοῦται χαρακτηριστικῶς ὑπὸ τοῦ ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ: «Ἐάν οὕτω νηστεύῃς, οὐ μόνον συμπάσχων ἔσῃ καί

συννεκρούμενος, αλλά και συννανιστάμενος και συμβασιλεύων Χριστῷ εἰς αἰῶνας τούς ἀπεράντους, σύμφυτος γάρ γεγωνώς διά τῆς τοιαύτης νηστείας τῷ ὁμοιώματι τοῦ θανάτου αὐτοῦ, καί τῆς ἀνατάσεως κοινωνός ἔση καί τῆς ἐν αὐτῷ ζωῆς κληρονόμος» (Ὁμιλία 13, τῇ πέμπτῃ Κυριακῇ τῶν νηστειῶν, PG 151,161).

5. Κατά τήν ὀρθόδοξον παράδοσιν, τό ιδεῶδες τῆς πνευματικῆς τελειώσεως εὐρίσκεται πολύ ὑψηλά καί ἕκαστος ὀφείλει, ἂν θέλῃ νά φθάσῃ εἰς αὐτό, νά ὑψωθῇ ἀναλόγως. Ἀκριβῶς δέ διά τοῦτο ἡ ἀσκήσις καί ὁ πνευματικός ἀγών δέν ἔχει μέτρον, ὅπως καί ἡ τελειότης τῶν τελείων. Ἐλάχιστοι ἀνταποκρίνονται εἰς τάς ἐπιταγάς τοῦ ὀρθοδόξου ὑψηλοῦ ιδεῶδους, ὥστε νά θεοῦνται ζῶντες. Καί αὐτοί, παρ' ὅτι πράττουν πάντα τά διατεταγμένα, οὐδέποτε ὑψηλοφρονοῦν, ἀλλ' ὁμολογοῦν ὅτι «δούλοι ἀχρεῖοί ἐσμεν καί ὁ ὀφείλομεν ποιῆσαι πεποηκάμεν». Ὅλοι οἱ ἄλλοι ἔχουν - κατά τήν ὀρθόδοξον περὶ πνευματικῆς ζωῆς ἀντίληψιν - χρέος νά μὴ ἐγκαταλείπουν τόν καλόν τῆς νηστείας ἀγῶνα, ἀλλ' ἐν αὐτομεμφίᾳ καί συναισθήσει τῆς ταπεινότητος τῆς καταστάσεως αὐτῶν νά ἐπαφίενται διά τάς παραλείψεις των εἰς τό ἔλεος τοῦ Θεοῦ, καθ' ὅσον ὀρθόδοξος πνευματικῆ ζωὴ εἶναι ἀνεπίτευκτος χωρὶς τόν πνευματικόν ἀγῶνα τῆς νηστείας.

6. Ἡ Ὄρθόδοξος Ἐκκλησία, ὡς φιλόστοργος μήτηρ, ὥρισε τά εἰς σωτηρίαν συμφέροντα καί προέταξε τούς ἱερούς καιρούς τῆς νηστείας ὡς θεοδώρητον «φυλακτήριον» τῆς καινῆς ἐν Χριστῷ ζωῆς τῶν πιστῶν κατά πάσης ἐπιβουλῆς τοῦ ἀλλοτρίου. Στοιχοῦσα τοῖς θείοις Πατράσι, φυλάσσει ἀπαρασαλεύτως, ὡς καί πρότερον, τά ἱερά ἀποστολικά θεσπίσματα, τούς συνοδικούς κανόνας καί τάς ἱεράς παραδόσεις, προβάλλει πάντοτε τάς ἱεράς νηστείας ὡς καλλίστην ἐν τῇ ἀσκήσει τρίβον πνευματικῆς τελειώσεως καί σωτηρίας τῶν πιστῶν καί κηρύσσει τήν ἀνάγκην τηρήσεως ὑπ' αὐτῶν τῶν τεταγμένων νηστειῶν τοῦ ἐνιαυτοῦ τοῦ Κυρίου, ἤτοι τῆς Μ. Τεσσαρακοστῆς, τῆς Τετάρτης καί τῆς Παρασκευῆς, τῶν Χριστουγέννων, τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων, τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου, καί τῶν μονοημέρων τῆς Ὑψώσεως τοῦ Τιμίου Σταυροῦ, τῆς παραμονῆς τῶν Θεοφανείων καί τῆς ἀποτομῆς τῆς τιμᾶς κεφαλῆς Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου, ὡς καί πασῶν τῶν κατά ποιμαντικὴν μέριμναν ὀριζομένων ἐκάστοτε νηστειῶν ἢ τῶν κατά τήν προαίρεσιν τῶν πιστῶν τηρουμένων.

7. Ἡ Ἐκκλησία, ὀρίασα τά πρὸς σωτηρίαν τοῦ ἀνθρώπου συμφέροντα ἐν τοῖς ἱεροῖς τῆς νηστείας καιροῖς, ἔθετο ἅμα, κατά ποιμαντικὴν διὰκρισιν, καί ὅρια φιλανθρώπου οἰκονομίας τοῦ καθεστώτος τῆς νηστείας. Διό καί προέβλεψε τήν δι' ἀσθένειαν τοῦ σώματος ἢ δι' ἀδήριτον ἀνάγκην, ἢ καί διά τήν χαλεπότητα τῶν καιρῶν, ἀνάλογον ἐφαρμογὴν τῆς ἀρχῆς τῆς ἐκκλησιαστικῆς οἰκονομίας κατά τήν ὑπεύθυνον κρίσιν καί ποιμαντικὴν μέριμναν τοῦ σώματος τῶν ἐπίσκοπων τῶν κατά τόπους Ἐκκλησιῶν.

8. Εἶναι γεγονός ὅτι σήμερον πολλοὶ πιστοὶ δέν τηροῦν ἀπάσας τάς περὶ νηστείας διατάξεις, εἴτε ἐξ ὀλιγωρίας εἴτε λόγῳ τῶν ὑπαρχουσῶν συνθηκῶν ζωῆς, οἰαιδήποτε κἂν ὦσιν αὐταί. Ἄπασαι ὁμῶς αἱ περιπτώσεις

αὐται τῆς χαλαρώσεως τῶν περί νηστείας ἱερῶν διατάξεων, εἴτε εἶναι γενικώτεροι, εἴτε ἀτομικαί, δέον ὅπως τυγχάνουν φιλοστόργου μητρικῆς μεριμνῆς ἐκ μέρους τῆς Ἐκκλησίας, ἥτις οὐδέποτε «θέλει τὸν θάνατον τοῦ ἀμαρτωλοῦ ὡς τὸ ἐπιστρέψαι καὶ ζῆν αὐτόν». Ὅθεν, διὰ τοὺς ἔχοντας δυσκολίαν εἰς τὴν τήρησιν τῶν ἰσχυροσῶν περί νηστείας διατάξεων εἴτε ἐκ λόγων ἀτομικῶν (ἀσθένεια, στράτευσις, συνθήκαι ἐργασίας, διαβίωσις ἐν τῇ Διασπορᾷ κ.λπ.) εἴτε γενικωτέρων (εἰδικαί συνθήκαι ἐπικρατοῦσαι εἰς τινὰς χώρας ἀπὸ πλευρᾶς κλίματος, ἀδυναμίας εὐρέσεως νηστίμων τροφῶν καὶ κοινωνικῶν δομῶν) ἐπαφίεται εἰς τὴν πνευματικὴν διάκρισιν τῶν κατὰ τόπους Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν νά καθορίσουν τὸ μέτρον τῆς φιλανθρώπου οἰκονομίας καὶ ἐπιεικείας, ἀπαλύνουσαι, κατὰ τὰς εἰδικὰς ταύτας περιπτώσεις, τὸ τυχόν «στυφόν» τῶν ἱερῶν νηστειῶν. Πάντα δέ ταῦτα ἐντὸς τῶν πλαισίων τῶν ὡς ἄνω λεχθέντων καὶ ἐπὶ τῷ σκοπῷ νά μὴ ἀτονήσῃ ποσῶς ὁ ἱερός θεσμός τῆς νηστείας. Ἡ φιλάνθρωπος αὐτὴ συγκατάβασις δύναται νά ἀσκηθῆ ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας μετὰ πάσης φειδούς, ὡπωσδήποτε δέ ἐπὶ τὸ ἐπιεικέστερον διὰ τὰς νηστείας ἐκείνας, δι' ἃς δέν ὑπάρχει ὁμοιόμορφος πάντοτε καὶ εἰς ἀπάσας τὰς περιπτώσεις παράδοσις καὶ πράξις ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ... Καλόν τὸ νηστεύειν πάσαν ἡμέραν, ἀλλ' ὁ μὴ ἐσθίων τὸν ἐσθιόντα μὴ κρινέτω. Ἐν τοῖς τοιοῦτοις οὐ νομοθετεῖν, οὐ βιάζεσθαι, οὐκ ἀναγκαστικῶς ἄγειν τὸ ἐγχειρισθὲν προσήκει ποιμνιον, πειθοί δέ μᾶλλον καὶ ἠπιότητι καὶ λόγῳ ἄλατι ἡρτυμένῳ.» (Ἰωάννου Δαμασκηνοῦ, Περί τῶν ἁγίων νηστειῶν, 7).

9. Ὡσαύτως πρέπει νά ἐθισθῆ τὸ πλήρωμα τῆς Ἐκκλησίας, κλήρος καὶ λαός, νά νηστεύῃ καὶ εἰς ἰδιαιτέρας περιστάσεις τῆς ζωῆς του, ἥτοι εἰς ἐνδειξιν μετάνοιας, εἰς ἐκπλήρωσιν πνευματικῆς ὑποσχέσεως, πρὸς ἐπίτευξιν ἱεροῦ τινος σκοποῦ, εἰς καιροὺς πειρασμοῦ, ἐν συνδυασμῷ πρὸς αἰτήματα αὐτοῦ παρὰ τοῦ Θεοῦ, εἰς θεομηνίας, πρὸ τοῦ Βαπτίσματος (διὰ τοὺς προσερχομένους εἰς τὸ Βάπτισμα ἐνηλίκους), εἰς περιπτώσεις ἐπιτιμίων, πρὸ τῆς χειροτονίας, πρὸ τῆς θείας μεταλήψεως καὶ εἰς παρομοίας περιστάσεις.

* * *

Καί νῦν ὀλίγας διασαφητικὰς παρατηρήσεις εἰς τὰ ἐπὶ μέρους σημεῖα τοῦ ὑποβαλλομένου κειμένου:

1. Ἐν πρώτοις ἐπισημαίνω, ὅτι ὁ ἀρχικός τίτλος τοῦ θέματος («Ἀναπροσαρμογὴ τῶν περί νηστείας ἐκκλησιαστικῶν διατάξεων») ἐκρίθη ὑπὸ τινῶν μελῶν τῆς Ἐπιτροπῆς ὡς δυνάμενος ἴσως νά προκαλέσῃ παρεξηγήσεις μεταξύ τῶν πιστῶν, οἱ ὅποιοι θά ἤγοντο ἐνδεχομένως δι' αὐτοῦ εἰς τὴν ἐντύπωσιν ὅτι, ὅ,τι ἐπιχειρεῖται διὰ τοῦ κειμένου, εἶναι ἢ ἐν μέρει ἔστω κατάργησις ἢ ἀλλοίωσις τοῦ πατροπαραδότου θεσμοῦ τῆς νηστείας δι' εἰσαγωγῆς νέων, ἀντιτιθέμενων εἰς τὴν παράδοσιν καὶ τὴν κρατοῦσαν τάξιν, διατάξεων. Διὸ καὶ προετάθη, ἀντὶ τοῦ τίτλου τούτου, ὡς νέος τίτλος: «Ἡ σπουδαιότης τοῦ θεσμοῦ τῆς νηστείας καὶ ἡ τήρησις αὐτοῦ κατὰ τὴν σύγχρονον ἐποχὴν», ὅστις καὶ προστίθεται κάτωθεν τοῦ πρώτου ὡς ἐναλλακτικὴ λύσις.

2. Εὐρεία συζήτησις διεξήχθη περί τοῦ ἐν § 1 ὄρου «ἀμετάβλητος».

Ἐπεστηρίχθη ὑπό τινων μελῶν τῆς Ἐπιτροπῆς ὅτι ἀμετάβλητοι εἶναι μόνον οἱ δογματικοὶ Ὅροι τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων καὶ ὅτι θεσμοὶ ὡς ὁ τῆς νηστείας δύνανται νὰ μεταβάλλωνται κατὰ τὴν ἐκάστοτε ποιμαντικὴν εὐαισθησίαν καὶ ἀνάγκην τῆς Ἐκκλησίας. Ἐξ ἄλλου, ἡ ἀρχὴ τῆς οἰκονομίας, τῆς ὁποίας ἀνέκαθεν ἡ Ἐκκλησία ἐποιήσατο χρῆσιν διὰ τὴν προσαρμογὴν τῶν περὶ νηστείας διατάξεων εἰς τὰς ἐπί μέρους, καὶ δὴ καὶ τὰς ἀτομικὰς, συνθήκας ζωῆς ἐκάστου πιστοῦ, φαίνεται ἀντιτιθέμενη εἰς τὸν χαρακτηρισμὸν τῆς νηστείας ὡς «ἀμεταβλήτου». Τὸ ζήτημα ἐλύθη διὰ τῆς διασαφήσεως, ὅτι τὸ «ἀμεταβλήτου» τῆς νηστείας ἀναφέρεται εἰς τὸν θεσμὸν ὡς τοιοῦτον, ὅστις καὶ ἀποτελεῖ «θεῖαν ἐντολήν», «συνηλικιωτῆς» ὢν, κατὰ τὸν Μ. Βασίλειον, «τῆς ἀνθρωπότητος», ἐφ' ὅσον «ἐνομοθετήθη ὑπὸ τοῦ Θεοῦ ἐν τῷ παραδείσῳ». Ἐν γένει δέ, ἅπαντα τὰ μέλη τῆς Ἐπιτροπῆς συνεφώνησαν, ὅπως τονισθῆ ἡ ὑψίστη σημασία, τὴν ὁποίαν ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία ἀπέδωκεν ἀνέκαθεν καὶ ἀποδίδει εἰς τὸν θεοσύστατον τῆς νηστείας θεσμὸν, τονίσασα πάντοτε τὴν ἀξίαν αὐτοῦ «διὰ τὴν συνεχή καὶ ἀδιάπτωτον ἐργήγορσιν τοῦ ἀνθρώπου καὶ τὴν ἐπίδοσιν αὐτοῦ εἰς τοὺς πνευματικὸς ἀγῶνας».

3. Αἱ γενόμεναι παρεμβάσεις, ἰδίᾳ τῶν ἐκπροσώπων τῶν Ἐκκλησιῶν τῆς Ἀλεξάνδρειας, τῆς Ἀντιοχείας καὶ τῆς Ρουμανίας, συνετέλεσαν εἰς τὴν βαθεῖαν συνειδητοποίησιν τοῦ γεγονότος, ὅτι ἡ νηστεία, ἀρρήκτως συνδεδεμένη πρὸς τὸ ἀσκητικὸν ιδεῶδες τῆς Ὁρθοδοξίας, δὲν ἀποτελεῖ ἀπλῶς καὶ μεμονωμένως ἀποχὴν ἀπὸ τῆς τροφῆς, ἀλλὰ κυρίως καὶ πρωτίστως μέσον πνευματικῆς καὶ ψυχικῆς βελτιώσεως καὶ μετανοίας τόσον ἀτομικῶς, ὅσον καὶ εἰς τὰ πλαίσια τοῦ εὐρύτερου κοινωνικοῦ, καὶ δὴ καὶ τοῦ πανανθρώπινου, ιδεῶδους τῆς δικαιοσύνης καὶ τῆς φιλανθρωπίας. Τὸ τελευταῖον δέ τοῦτο ἀποκτᾷ μεγίστην σημασίαν, ἰδίᾳ σήμερον, ὅτε τόσα ἑκατομμύρια ἀνθρωπίνων υπάρξεων ζοῦν ὑπὸ τὸ φάσμα τῆς πείνης καὶ τῶν ὑλικῶν στερήσεων.

4. Ὑπὸ τοῦ Προέδρου τῆς Ἐπιτροπῆς, ὡς ἐπίσης καὶ ὑπὸ τινων μελῶν, ἐτονίσθη ἰδιαιτέρως ὁ δυναμικὸς χαρακτῆρ τῆς νηστείας ὡς κατ' ἐξοχὴν πνευματικοῦ ἀγωνίσματος, εἰς τὸ ὁποῖον ἕκαστος μετέχει κατὰ τὰς δυνάμεις αὐτοῦ, ἐν βαθεῖᾳ συνειδήσει τῆς ἑαυτοῦ ταπεινότητος καὶ ἀδυναμίας, ἀλλὰ καὶ ἐν πλήρει ἀναφορᾷ εἰς τε τὸ ἔλεος καὶ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Θεοῦ, ἀναπληροῦντος τὰς ἀτελείας καὶ παραλείψεις τοῦ τὸν καλὸν ἀγῶνα ἀγωνιζομένου ἀνθρώπου.

5. Ὡς εὐστόχως ἐτονίσθη εἰς τὴν μελέτην τοῦ καθηγ. κ. Β. Φειδά, ἡ νηστεία λαμβάνει ὀλόκληρον τὴν ψυχοσωστικὴν αὐτῆς σημασίαν διὰ τῆς χριστοκεντρικῆς κατανοήσεως αὐτῆς καὶ δὴ καὶ διὰ τῆς συμμετοχῆς τοῦ πιστοῦ εἰς τὸ πνευματικὸν περιεχόμενον τῆς «ὑπακοῆς» τοῦ Κυρίου κατὰ τὴν τεσσαρακονθήμερον νηστείαν αὐτοῦ. Ὁ ἄρρηκτος δεσμὸς τῆς νηστείας ὡς «ὑπακοῆς» πρὸς τὴν πληρωσιν αὐτῆς ὑπὸ τοῦ Κυρίου ἐν τῷ Σταυρῷ, ἐρμηνεύει τὴν μεγίστην πνευματικὴν ἀξίαν τῆς νηστείας διὰ τοὺς πιστοὺς, οἱ ὅποιοι οὕτω, «σύμφυτοι γενόμενοι τῷ ὁμοιώματι τοῦ θανάτου αὐτοῦ, κοι-

νωνοί ἐσόμεθα καί τῆς ἀναστάσεως».

6. Τήν ἀρχήν τῆς «*αὐστηρότητος*» καί τῆς ἀμετακινήτου φυλάξεως τῶν ἱερῶν ἀποστολικῶν θεσπισμάτων, τῶν συνοδικῶν κανόνων καί τῶν ἱερῶν παραδόσεων ἀπῆχει καί ἀποδίδει ἡ § 6, ἥτις καί ἀπαριθμεῖ ἀπάσας τάς κανονικῶς καθιερωθεῖσας καί διά τῆς μακρᾶς παραδόσεως κυρωθεῖσας νηστείας τοῦ ἐνιαυτοῦ τοῦ Κυρίου, ἥτοι τάς νηστείας τῆς Μ. Ἑβδομάδος, τῆς Μ. Τεσσαρακοστῆς, τῆς Τετάρτης καί τῆς Παρασκευῆς, τῶν Χριστουγέννων, τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων, τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου, ὡς καί τῶν μονομέρων νηστειῶν τῆς Ὑψώσεως τοῦ Τιμίου Σταυροῦ, τῆς παραμονῆς τῶν Θεοφανείων καί τῆς Ἀποτομῆς τῆς τιμίας κεφαλῆς Ἰωάννου τοῦ Προδρομοῦ. Ἐκρίθη οὕτως ὅτι οὐδεμία κατάργησις νηστείας δύναται νά προταθῆ, τοῦτο μὲν διά τό ὑψηλόν πνευματικόν περιεχόμενον τοῦ θεσμοῦ, τοῦτο δέ πρὸς ἀποφυγὴν σκανδαλισμοῦ τοῦ πιστοῦ λαοῦ τοῦ Θεοῦ, ὁ ὁποῖος ἔχεται τῶν πατρίων καί μετὰ δυσφορίας θά ἔβλεπεν οἰανδήποτε ἀπομάκρυνσιν ἀπὸ τὴν κρατήσασαν διά μέσου τῶν αἰῶνων τάξιν.

7. Τήν ἀρχήν τῆς *ἐκκλησιαστικῆς οἰκονομίας* εἰσάγει ἡ § 7, θεμελιούσα αὐτὴν ἀφ' ἐνός μὲν εἰς τὴν ἀείποτε κρατήσασαν διάκρισιν μεταξὺ τῶν ἱερῶν καιρῶν τῆς νηστείας, ἀφ' ἑτέρου δέ εἰς τὴν ἀνέκαθεν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ κρατήσασαν ποιμαντικὴν πράξιν, ἀπορρέουσαν ἐκ τῆς φιλανθρώπου στοργῆς αὐτῆς καί ἐκ τῆς ὑπ' αὐτῆς μητρικῆς κατανοήσεως τῆς ἀσθενείας τοῦ σώματος, τῆς ἀδηρίτου ἀνάγκης ἢ καί τῆς χαλεπότητος τῶν καιρῶν.

8. Τήν ἀρχήν τῆς οἰκονομίας ἀναλύει εἰδικώτερον ἡ § 8, διά τὴν διατύπωσιν τῆς ὁποίας σημαντικὴ ὑπῆρξεν ἡ συμβολὴ ἰδίᾳ τῶν ἐκπροσώπων τῶν Ἐκκλησιῶν Ἀντιόχειας καί Ρωσσίας. Οὗτοι, πράγματι, ἐπέστησαν τὴν προσοχὴν τῶν μελῶν τῆς Ἐπιτροπῆς ἐπὶ τῶν ποικιλοῦσων συνθηκῶν, ὑπὸ τὰς ὁποίας ζοῦν σήμερον οἱ Ὁρθόδοξοι πιστοὶ ἀνά τὸν κόσμον, τῆς δυσχερείας ἐξευρέσεως νησιτίμων τροφῶν, τῆς ἀδυναμίας ὅπως αἱ τελευταῖαι αὐταὶ ὀρισθοῦν ὁμοιόμορφως δι' ὅλας τὰς χώρας καί ὅλα τὰ κλίματα, τῶν κατ' ἰδίαν περιστάσεων ζωῆς (π. χ. τῆς στρατεύσεως, τῆς ἐν τῇ Διασπορᾷ διαβιώσεως κ.ο.κ.). Περί πάντων τούτων, ἡ Ἐκκλησία, ὡς φιλόστοργος μήτηρ, θά κρίνη κατὰ τό ἐκάστοτε ἐπιεικῆς, φροντίζουσα συγχρόνως, ὅπως γενικαί τινες ἀρχαί καί πάγια πλαίσια τηρῶνται ἀμετακίνητα, ἵνα μὴ ἡ ἄκρα οἰκονομία παρεκκλίνῃ εἰς ἀσυδοσίαν ἢ καί ἀναρχίαν.

9. Τέλος, εἰς τὴν ἀκροτελεύτιον παράγραφον ὑπενθυμίζεται ὅτι ἡ νηστεία εἶναι ὀργανικῶς συνδεδεμένη καί πρὸς τὴν καθόλου μυστηριακὴν μετοχὴν καί πνευματικὴν τελείωσιν τοῦ καθ' ἕκαστον πιστοῦ, δυναμένη νά ἀποβῆ ψυχοφελὴς εἰς ἰδιαιτέρας τινὰς περιστάσεις τῆς ζωῆς αὐτοῦ, ὡς π.χ. πρὸ τοῦ Βαπτίσματος, πρὸς προετοιμασίαν διά τὴν θεῖαν Εὐχαριστίαν, ἐπὶ ἐπιτιμίων, εἰς καιροῦς πειρασμοῦ κ.λπ.

Σεβ. ἅγιοι Πρόεδροι, σεβάσμοι Πατέρες, ἀγαπητοὶ Ἀδελφοί,

Τοιοῦτο τό ὑποβαλλόμενον σήμερον κείμενον. Κατὰ τό ἀνέφικτον βεβαίως ἰδεῶδες τῆς τελειότητος κρινόμενον, δέν εἶναι δυνατόν, εἰ μὴ νά θεωρηθῆ ἀτελές ἔναντι τοῦ ὑψηλοῦ σκοποῦ, τὸν ὁποῖον φιλοδοξεῖ νά

ὑπηρετήση. Κατά τό ἀνθρώπινον μέτρον ὅμως, καί δὴ καί κατά τὰς συγκεκριμένας περιστάσεις, ὑπό τὰς ὁποίας ζοῦν σήμερον οἱ ὀρθόδοξοι πιστοί, διασπαρμένοι ἀνά τόν κόσμον ἢ καί ἐντός τῶν ἰδίων πατρίδων ἀγωνιζόμενοι τόν καλόν ἀγῶνα, ἀλλ' ὑπό συνθήκας δυσχερεῖς ἢ καί ἐχθρικός ἐνίοτε πρὸς τόν ὑψηλόν στόχον τῆς κατὰ Χριστόν τελειώσεως, ἴσως ἢ αὐστηρότης τῆς κρίσεως θά ἔδει νά μετριασθῇ καί τό κείμενον νά γίνῃ ὑπό τῆς Προσυνοδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως μετ' εὐμενείας δεκτόν. Καί τοῦτο διότι, ὡς ἐλέχθη χαρακτηριστικῶς κατά τήν γενομένην συζήτησιν, «δέν ἀπομακρύνεται ἀπό τήν παράδοσιν καί τούς κανόνas, ἐξυπηρετεῖ τήν Ἐκκλησίαν καί βοηθεῖ ὅλους μας εἰς τό νά κατευθύνωμεν τόν λαόν μας εἰς τὰς διαφόρους χώρας, ὅπου ζῶμεν». Σᾶς εὐχαριστῶ.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Εὐχαριστῶ τόν Σεβ. Γραμματέα, Μητροπολίτην Ἑλβετίας κ. Δαμασκηνόν, διά τήν παρουσίαν τοῦ πρώτου κειμένου, τοῦ ἀναγομένου εἰς τό θέμα τῆς Νηστείας. Εἰς τό πρῶτον μέρος δίδονται αἱ ἱστορικαί προϋποθέσεις ὑπό τὰς ὁποίας κατηρτίσθη τό κείμενον. Ἐν συνέχειᾳ, εἶχομεν τήν εὐκαιρίαν νά ἀκούσωμεν τό κείμενον καί, τέλος, δίδονται ὠρισμένοι συμπληρωματικά καί συνοπτικά παρατηρήσεις ἐπί τοῦ κειμένου, ἐπαφιεμένης πάντοτε τῆς ἐλευθερίας τῆς διατυπώσεως γνώμης ἐπί τοῦ κειμένου αὐτοῦ εἰς ὅλην τήν Διάσκεψιν. Τήν συζήτησιν ἐπί τοῦ κειμένου αὐτοῦ θά συνεχίσωμεν μετὰ τό διάλειμμα, κατ' αὐτήν δέ ὅλοι ὅσοι ἐπιθυμοῦν δύνανται νά λάβουν τόν λόγον. Εὐχαριστῶ.

Λύεται ἡ συνεδρία.

Α΄ ΗΜΕΡΑ ΕΡΓΑΣΙΩΝ
(Τετάρτη 29 Ὀκτωβρίου 1986)

Ἀπογευματινὴ Συνεδρία
(17.15 - 18.30)

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Εἰσερχόμεθα εἰς τὴν τετάρτην ἐν ὀλομελείᾳ συνεδρίαν τῆς σημερινῆς ἡμέρας. Ἡ συνεδρίασις αὐτὴ θὰ διατεθῆ διὰ τὴν συζήτησιν τοῦ πρώτου κειμένου, τοῦ *περὶ Νηστείας*. Μετὰ τὴν παρουσίαν, ἢ ὅποια ἔγινεν ἐνώπιόν μας, ἔχομεν μίαν πρώτην εἰσήγησιν ἢ πρότασιν τῆς Ἀντιπροσωπίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, σχετικῶς μὲ τὴν νηστείαν: νὰ προστεθῆ μία παράγραφος ἢ κάτι σχετικόν μὲ τὴν παυλικὴν διδασκαλίαν περὶ νηστείας. Ἡ εἰσήγησις αὕτη, μαζί μὲ ὅλα τὰ ἄλλα, τὰ ὅποια θὰ λεχθούν ἐνταῦθα, θὰ πρέπει νὰ παραπεμφθῆ εἰς τὴν Ἐπιτροπὴν, ἢ ὅποια θὰ ἀσχοληθῆ μὲ τὸ πρῶτον κείμενον. Καί ἤδη ἡ συζήτησις εἶναι ἀνοικτὴ. Ὅσοι ἐπιθυμοῦν νὰ ὀμιλήσουν δύνανται νὰ ζητήσουν τὸν λόγον.

Τὸν λόγον ἐζήτησε πρῶτος ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Φιλαδελφείας κ. Βαρθολομαῖος.

Ὁ Σεβ. Φιλαδελφείας: Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε, ἐπιτρέψατέ μου νὰ εὐχαριστήσω καὶ νὰ συγχαρῶ τὸν ἅγιον Γραμματέα διὰ τὸν κόπον, τὸν ὅποιον ἔκανε νὰ εἰσαγάγῃ αὐτὸ τὸ κείμενον καὶ διὰ τὰς εὐστοχους παρατηρήσεις, τὰς ὁποίας ἔχει εἰς τὸ τέλος τῆς εἰσηγητικῆς παρουσιάσεώς του. Ἔχω μίαν ἀπορίαν, ἢ ὅποια ἀπορρέει ἀπὸ τὸ κείμενον αὐτὸ τοῦ Σεβ. ἀγίου Γραμματέως. Εἶχα μείνει μὲ τὴν ἐντύπωσιν τὸν Φεβρουάριον, ὅτι ὁ προταθεὶς τίτλος «*Ἡ σπουδαιότης τοῦ θεσμοῦ τῆς νηστείας καὶ ἡ τήρησις αὐτοῦ κατὰ τὴν σύγχρονον ἐποχὴν*» θὰ ἦτο ἀπλῶς ὑπότιτλος, παραμένοντος τοῦ προγενεστεροῦ «*Ἀναπροσαρμογὴ τῶν περὶ νηστείας ἐκκλησιαστικῶν διατάξεων*». Ἡ διατύπωσις ὅμως εἰς τὸ κείμενον τοῦ Σεβ. Γραμματέως εἶναι ὅτι ἀντὶ τοῦ προηγουμένου τίτλου προετάθη καὶ ἔγινε δεκτός, ὡς ἐναλλακτικὴ λύσις, ὁ νέος αὐτός τίτλος. Ἦθελα νὰ διευκρινηθῆ τὸ πρᾶγμα. Θὰ μείνουν καὶ οἱ δύο τίτλοι ὡς τίτλος καὶ ὑπότιτλος ἢ θὰ ἀντικατασταθῆ ὁ πρῶτος τίτλος μὲ τὸν δεύτερον. Εὐχαριστῶ.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Εὐχαριστῶ Σεβασμώτατε. Εἶναι γεγονός ὅτι εἰς τὴν Διορθόδοξον Προπαρασκευαστικὴν Ἐπιτροπὴν τοῦ Φεβρουαρίου ἐλέχθη ὅτι δὲν δύναται νὰ ἀλλάξῃ ὁ ἀρχικὸς τίτλος τοῦ περὶ νηστείας θέματος, ἀλλὰ, ἐπειδὴ ἠμπορεῖ νὰ δημιουργήσῃ ὠρισμένας δυσκολίας εἰς τὴν κατανόησίν του, καλὸν εἶναι νὰ διασαφηνισθῆ μὲ ἓνα ὑπότιτλον. Καὶ ὁ ὑπότιτλος αὐτός ἔχει ὡς ἀκριβῶς ἀναφέρεται εἰς τὸ κείμενον τοῦ ἀγίου Γραμματέως. Ἐπομένως, μένουν ὡς τίτλος μὲν «*Ἀναπροσαρμογὴ τῶν περὶ νηστείας ἐκκλησιαστικῶν διατάξεων*», ὡς ἀποσαφηνιστικὸς δὲ ὑπότιτλος «*Ἡ σπουδαιότης τοῦ θεσμοῦ τῆς νηστείας καὶ ἡ τήρησις αὐτοῦ κατὰ τὴν σύγχρονον ἐποχὴν*», ὑπότιτλος, ὁ ὁποῖος ἀκριβῶς ἀνταποκρίνεται εἰς τὸ περιεχόμενον τοῦ κειμένου, τὸ ὅποιον κατήρτισεν ἡ Διορθόδοξος Προπαρα-

σκευαστική Ἐπιτροπή.

Ὁ Σεβ. Τρανσυλβανίας: Συμφωνῶ ἀπολύτως, ἀλλ' ὑπάρχει μία μεγάλη διαφορά μεταξύ τοῦ τίτλου καί τοῦ ὑπότιτλου, διότι ὁ τίτλος ὀμιλεῖ περὶ «ἀναπροσαρμογῆς» καί ὁ ὑπότιτλος περὶ τῆς «σπουδαιότητος». Αὐτὰ εἶναι δύο τελείως διάφορα πράγματα. Ἐάν διατηρήσωμεν τὸν τίτλον, ὁ τίτλος εἶναι εἰς τίτλος! Ἐν τῷ κειμένῳ πάντως δέν ὑπάρχουν πολλά πράγματα διὰ τὴν ἀναπροσαρμογὴν, διότι ὀμιλοῦμεν περὶ ἐκείνου, τὸ ὅποιον ἤδη ὑπάρχει εἰς τὴν Ὁρθόδοξον Ἐκκλησίαν. Τὸ κείμενον ἡμῶν εἶναι μία ἀπάντησις πρὸς ἐκείνους, οἱ ὅποιοι ἐν τῇ Ὁρθοδόξῳ Ἐκκλησίᾳ καὶ ἐν ταῖς ἄλλαις Ἐκκλησίαις ὀμιλοῦν ἢ ὀμιλοῦν περὶ ἀναπροσαρμογῆς. Ἄλλ' ἢ ἀπόφασις τῆς Ἐπιτροπῆς ἐκείνης καὶ ἢ πρὸς τὴν Ἁγίαν καὶ Μεγάλην Σύνοδον πρώτασις εἶναι νά μὴ γίνουν ἀναπροσαρμογαί. Διὰ τοῦτο οἱ ἐπὶ τοῦ κειμένου ἐργασθέντες ἀνεζήτησαν ἕτερον τίτλον: «*Ἡ σπουδαιότης τῆς νηστείας καὶ ἡ τήρησις αὐτῆς σήμερον*». Τοῦτο ἀνταποκρίνεται πλήρως εἰς τὸ περιεχόμενον τοῦ κειμένου. Ἐάν διατηρήσωμεν τὸν παλαιότερον τίτλον, τοῦτο θά ἔσημαινεν ὅτι δέν ἐξητάσαμεν τὴν ἀναπροσαρμογὴν.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Εὐχαριστῶ τὸν Σεβασμώτατον. Νομίζω ὅτι καὶ αὐτὸ εἶναι ἓν σημεῖον, τὸ ὅποιον πρέπει νά ἐξετασθῇ εἴτε ἐδῶ ἐν τῇ Ὀλομελείᾳ, εἴτε ἐν τῇ Ἐπιτροπῇ. Βεβαίως, εἰς τὸ κείμενον δέν ὀμιλοῦμεν περὶ ἀναπροσαρμογῆς. Ὑπῆρχεν ὅμως μία δέσμευσις ὄχι μόνον τῆς Δ' Πανορθοδόξου Διασκέψεως, ἀλλὰ ἤδη ἀπὸ τὴν Α' Πανορθόδοξον Διάσκεψιν τῆς Ρόδου. Τὸ θέμα τῆς νηστείας εἶχε τεθῆ ὑπὸ τὸν γενικὸν αὐτὸν τίτλον καὶ ἐθεωρήθη σκόπιμον, ὅπως μὴ ἀλλάξῃ μὲν ὁ τίτλος, τεθῆ ὅμως ὁ ὑπότιτλος, ὁ ὅποιος θά ἐξηγοῦσε τὴν ἐργασίαν, τὴν ὁποίαν κάμνομεν διὰ τοῦ κειμένου μας. Ἐάν παρ' ὅλα αὐτὰ ἡ Ὀλομέλεια νομίζῃ ὅτι πρέπει νά ἐγκαταλείψωμεν τὸν παλαιὸν τίτλον καὶ νά μείνωμεν μόνον εἰς τὸν ὑπότιτλον, αὐτὸ ἐπαφίεται εἰς τὴν κρίσιν τῶν ἁγίων ἀδελφῶν.

Ὁ Σεβ. Καρθαγένης: Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε, ἡ παρατήρησις τοῦ ἁγίου Τρανσυλβανίας νομίζω ὅτι εἶναι ἀπολύτως ὀρθή, διότι, ὀμολογουμένως, δέν ὑπάρχει καμμία ἀναπροσαρμογή. Μένομεν εἰς τὰ παλαιὰ μέ μίαν ὠρισμένην οικονομίαν καὶ τίποτε περισσότερον. Φρονῶ, λοιπόν, ὅτι ὁ δεύτερος τίτλος θά ἦτο ὁ τίτλος τοῦ κειμένου. Πάντως, εἶναι γεγονός αὐτὸ, τὸ ὅποιον ἐλέχθη, ὅτι εἰς τὴν Α' Πανορθόδοξον Διάσκεψιν διὰ τὸ θέμα τῆς νηστείας εἶχον εἶπει καθαρά ὅτι θά ἐξετάσωμεν τὸ θέμα τῆς ἀναπροσαρμογῆς. Δι' αὐτὸ καλὸν θά εἶναι, ἡ Ἐπιτροπή, ἢ ὅποια θά τὸ ἐξετάσῃ, νά τὸ μελετήσῃ καλλίτερον καὶ νά σκεφθῇ.

Ὁ Σεβ. Πέτρας: Νομίζω, ἅγιε Πρόεδρε, ὅτι δέν πρέπει νά διαβιβάσωμεν τὸ θέμα αὐτὸ εἰς τὴν Ἐπιτροπὴν, ἀλλὰ τώρα, ἐν ὀλομελείᾳ, νά ἀποφασίσωμεν.

Ὁ Ἐλλογιμ. Καθηγ. Γαλίτης: Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε, ἡ Α' Πανορθόδοξος Διάσκεψις τῆς Ρόδου εἶχεν ἀποφασίσει νά συζητηθῇ τὸ θέμα περὶ νηστείας καὶ ἔδωκε τὸν τίτλον «*Ἀναπροσαρμογὴ τῶν περὶ νηστείας Ἐκκλησιαστικῶν διατάξεων συμφώνως ταῖς ἀπαιτήσεσι τῆς συγχρόνου ἐποχῆς*». Αὐτὸ δέν

εδέσμευε τήν Προσυνοδικήν Διάσκεψιν καί πολύ περισσότερον τήν Σύνοδον νά ἀποφασίσῃ ὅ,τι ἐκείνη, ἐν Ἁγίῳ Πνεύματι συσχεπτομένη καί ὑπό τόν φωτισμόν τῆς παραδόσεως τῆς Ἐκκλησίας, ἔκρινε σκόπιμον καί ὀρθόν καί ὀρθόδοξον. Συνεπῶς, τόσον εἰς τήν Β΄ Προσυνοδικήν Πανορθόδοξον Διάσκεψιν, ὅσον καί εἰς τήν Διορθόδοξον Προπαρασκευαστικήν Ἐπιτροπὴν κατεφάνη ὅτι ἔπρεπε νά ἀκολουθήσωμεν τήν γραμμὴν, ἡ ὁποία διευτυώθη εἰς τό κείμενον αὐτό. Συγχρόνως ὅμως διεπιστώθη, τόσον εἰς τήν Β΄ Προσυνοδικήν Πανορθόδοξον Διάσκεψιν, ὅσον καί εἰς τήν Διορθόδοξον Προπαρασκευαστικήν Ἐπιτροπὴν, ὅτι ὑπῆρχε μία δυσαρμονία ὡς πρός τόν τίτλον, ἡ ὁποία καί ἔπρεπε νά ἀλλάξῃ. Συνεζητήθη διά μακρῶν εἰς τήν Ἐπιτροπὴν, ἐάν θά ἔπρεπε νά ἀφεθῇ ὁ τίτλος αὐτός ἢ ὄχι. Τελικῶς κατελήξαμεν εἰς τό συμπέρασμα - ὁμῶς ὡς μέλος τῆς Ἐπιτροπῆς ἐργασίας καί εἰς τήν Β΄ Προσυνοδικήν Πανορθόδοξον Διάσκεψιν καί εἰς τήν Διορθόδοξον Προπαρασκευαστικήν Ἐπιτροπὴν - νά μὴ ἀλλάξῃ ὁ τίτλος μόνον καί μόνον διότι δέν εἶχομεν δικαίωμα νά τόν ἀλλάξωμεν, δηλαδή διά τυπικούς μόνον λόγους. Αὐτό τό δικαίωμα δέν τό εἶχεν ἡ Διορθόδοξος Προπαρασκευαστική Ἐπιτροπή. Τό ἔχομεν ὅμως, φρονῶ ταπεινῶς, ἡμεῖς ἐδῶ. Διότι ἄλλως θά ὑπάρξῃ μία δυσαρμονία μεταξύ τοῦ περιεχομένου καί τοῦ τίτλου. Εὐχαριστῶ.

Ὁ Σεβ. Ἀξιώμης: Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε, τά ἴδια ἀκριβῶς μέ τόν Σεβ. ἅγιον Πέτρον θά ἤθελα νά εἶπω. Φρονῶ ταπεινῶς ὅτι εἶναι προτιμότερον ἢ λέξις «ἀναπροσαρμογή» νά ἀντικαταθῇ μέ μίαν ἄλλην. Τοῦτο δέ ἐδῶ εἰς τήν Ὀλομέλειαν.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Νομίζω ἅγιε ἀδελφέ ὅτι τό συζητούμενον δέν εἶναι νά εὐρωμεν ἄλλην κατάλληλον λέξιν, ἀλλά νά ἐγκαταλείψωμεν τόν πρῶτον τίτλον καί νά περιορισθῶμεν μόνον εἰς τόν ὑπότιτλον.

Ὁ Πανοσιολ. Ἀρχιμανδρίτης Τιμόθεος: Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε, βαθυτάτη καί ἀνέκφραστος συγκίνησις μέ διακατέχει, διότι, ἐπινεύσει τοῦ Μακ. ἡμῶν Πατρός καί Πατριάρχου κ. Διοδώρου καί ἀποφάσει αὐτοῦ, σήμερον παρίσταμαι καί ἐγώ διά πρώτην φοράν εἰς τὰς ἐργασίας τῆς Γ΄ Προσυνοδικῆς Πανορθόδοξου Διασκέψεως. Καί εἶναι φυσικόν, ὡς εἰκός, ὅτι συναισθάνομαι τὰς εὐθύναις, τὰς ὁποίας ἐπωμίζομαι ὡς ἐκπρόσωπος τῆς ἀγιώτατης Μητρὸς τῶν Ἐκκλησιῶν καί ὡς συνεχιστὴς τοῦ ἔργου τῶν Πατέρων ἐνώπιόν τοῦ Θεοῦ, ἐνώπιον τῆς ἀγιωτάτης Ἐκκλησίας, τήν ὁποίαν ἔχω τήν τιμὴν νά ἐκπροσωπῶ, καί ἐνώπιον τοῦ πληρώματος τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας. Διότι, ὡς εἶπον, καλοῦμαι νά γίνω συνεχιστὴς τοῦ ἔργου μεγάλων μορφῶν τῆς ἀγιώτατης ἡμῶν Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας. Συμφωνῶ μέ ὅσα πρό μικροῦ τόσον ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Πέτρος, ὅσον καί οἱ προλαλήσαντες ἅγιοι ἀρχιερεῖς καί ὁ Ἑλλογιμ. Καθηγητὴς κ. Γαλίτης εἶπον σχετικῶς μέ τόν τίτλον, τόν ὁποῖον καί ἐγώ φρονῶ ὅτι θά πρέπει νά ἀντικαταστήσωμεν μέ τόν μέχρι τοῦδε ὑπότιτλον. Καθότι ἤκουσα προηγουμένως τὰς ἀπόψεις τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Κορινθίας σχετικά μέ τόν ἐμπλουτισμόν τοῦ κειμένου διά χωρίων ἐκ τῆς παυλείου διδασκαλίας, ἐν τούτοις ταπεινῶς φρονῶ ὅπως τό

κείμενον παραμείνη ὡς ἔχει καί θά ἐπεθύμουν, ἐκ μέρους τῆς Μητρὸς τῶν Ἐκκλησιῶν, τὴν ὁποίαν ταπεινῶς ἐκπροσωπῶ μετὰ τοῦ ἀγίου Πέτρου καὶ τῶν λοιπῶν Ἑλλογιμ. Καθηγητῶν, νά ἐκφράσω τὰς συγχαρητηρίους εὐχὰς τοῦ Μακαριωτάτου μου Πατρὸς καὶ Πατριάρχου τοῖς συντελέσασι εἰς τὴν σύνταξιν τοσοῦτον ἐξόχου κειμένου, ἰδιαιτέρως πρὸς τὸν Σεβ. Μητροπολίτην Νικοπόλεως καὶ Πρεβέζης κ. Μελέτιον, τοὺς Ἑλλογιμ. Καθηγητὰς κ.κ Βλάσιον Φειδάν καὶ Γεώργιον Γαλίτην, οἱ ὅποιοι σήμερον μεθ' ἡμῶν ἐκπροσωποῦσι τὸ Πατριαρχεῖον Ἱεροσολύμων καὶ οἱ ὅποιοι ἠγωνίσθησαν διὰ τὴν σύνταξιν αὐτοῦ τοῦ κειμένου, καὶ νά συγχαρῶ ἰδιαιτέρως, διότι τὸ κείμενον αὐτὸ ἐκφράζει τὴν ὀρθόδοξον σκέψιν, πράξιν καὶ παράδοσιν διὰ μέσου τῶν αἰώνων, καὶ ἡ ὁποία ἐπιτελεῖται μέχρι τῶν ἡμερῶν ἡμῶν.

Ὁ Ἑλλογιμ. Καθηγ. Ζήσης: Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε, ἠθελα νά ἐπισημάνω καὶ ἐγὼ ὅτι τὸ πνεῦμα τῆς συζητήσεως εἰς τὴν Διορθόδοξον Προπαρασκευαστικὴν Ἐπιτροπὴν τοῦ Φεβρουάριου ἦτο ὅτι ὁ καταλληλότερος τίτλος διὰ τὸ κείμενον αὐτὸ εἶναι ὁ ὑπότιτλος, ἀλλὰ λόγῳ τῆς δεσμεύσεως τὴν ὁποίαν εἶχομεν ἔναντι τῆς προηγουμένης Προσυνοδικῆς Πανορθόδοξου Διασκέψεως δέν ἦτο δυνατόν ἡ Διορθόδοξος Προπαρασκευαστικὴ Ἐπιτροπὴ, ὡς ἔλασσον ὄργανον, νά ἀλλάξῃ τὸν τίτλον. Καὶ ἀφέθη εἰς τὴν Διάσκεψιν αὐτὴν ἡ τυπικὴ ἀλλαγὴ τοῦ τίτλου, ἀλλὰ ὄχι καὶ ἡ οὐσιαστικὴ συζήτησις, ἀφοῦ ἤδη συνεφωνήσαμεν ὅτι εἰς τὸ κείμενον ἀρμόζει ὁ ὑπότιτλος.

Ὁ Σεβ. Κιέβου: Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε, ὡς φαίνεται ἐκ τῆς παρουσίας συζητήσεως, ἡ πλειοψηφία τάσσεται ὑπὲρ τῆς ἀλλαγῆς τῆς ὀνομασίας τοῦ θέματος, ἡ ὁποία διευτυπώθη εἰς τὴν Διάσκεψιν τῆς Ρόδου καὶ ἐγένετο δεκτὴ εἰς τὴν Α' Προσυνοδικὴν Πανορθόδοξον Διάσκεψιν. Ὑπάρχουν δύο ἐπιχειρήματα ὑπὲρ τῆς ἀλλαγῆς. Τὸ πρῶτον ἐπιχείρημα εἶναι ὅτι μία ἀναπροσαρμογὴ τῶν περὶ νηστείας ἐκκλησιαστικῶν διατάξεων προκαλεῖ ἀνησυχίας εἰς τοὺς πιστοὺς. Λέγουν ὅτι, ἐάν θέλωμεν νά προσαρμόσωμεν τὸ καθεστῶς τῆς νηστείας εἰς τὸν σύγχρονον κόσμον, θέλωμεν ἐπίσης νά ἀλλάξωμεν τὴν παράδοσιν ταύτην, τὴν διδασκαλίαν τῶν ἀγίων Πατέρων περὶ νηστείας, διὰ τῆς ὁποίας ἔζησεν ἡ Ἐκκλησία ἡμῶν ἐπὶ 2000 ἔτη. Καὶ ἂν ἀφήσωμεν τὸν ὄρον «ἀναπροσαρμογὴ», τότε ἡμεῖς οἱ ἴδιοι δίδομεν τὴν δυνατότητα ὀξείας κριτικῆς ἔναντιον τοῦ ἡμετέρου κειμένου, παρὰ τὸ γεγονὸς ὅτι αὐτὸ τοῦτο τὸ κείμενον δέν ἀνταποκρίνεται εἰς τὸν τίτλον. Τὸ δεῦτερον ἐπιχείρημα εἶναι ὅτι τὸ περιεχόμενον τοῦ κειμένου ἀνταποκρίνεται καλλίτερον εἰς τὸν ὑπότιτλον: «*Ἡ σπουδαιότης τοῦ θεσμοῦ τῆς νηστείας καὶ ἡ τήρησις αὐτοῦ κατὰ τὴν σύγχρονον ἐποχὴν*». Διὰ τοῦτο ἡ ἡμέτερα ἀντιπροσωπία τάσσεται ὑπὲρ τοῦ ἀποκλεισμοῦ τοῦ ὄρου «ἀναπροσαρμογὴ» καὶ ὑπὲρ τῆς ἀποδοχῆς τοῦ ὑποτίτλου, ἥτοι: «*Ἡ σπουδαιότης τοῦ θεσμοῦ τῆς νηστείας καὶ ἡ τήρησις αὐτοῦ κατὰ τὴν σύγχρονον ἐποχὴν*». Τοῦτο θά γίνῃ καλῶς ἀποδεκτὸν ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας, τοῦτο ἀνταποκρίνεται εἰς τὸ περιεχόμενον τοῦ κειμένου καὶ διὰ τοῦτο, νομίζω, ὅτι ἐπ' αὐτῶν συμφωνοῦμεν πάντες καὶ δυνάμεθα νά λάβωμεν τοιαύτην ἀπόφασιν.

Ὁ Σεβ. Περιστερίου: Νομίζω, Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε, ὅτι ὅλοι μας εἴμεθα

σύμφωνοι διά τήν ἐξάλειψιν τοῦ τίτλου «*Ἀναπροσαρμογή τῶν περί νηστείας ἐκκλησιαστικῶν διατάξεων συμφώνως ταῖς ἀπαιτήσεις τῆς συγχρόνου ἐποχῆς*». Σήμερον, οἱ περισσότεροι ὁμιλήσαντες ἐτόνισαν ὅλως ἰδιαίτερος ὅτι ἡ παρουσία τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας εἰς τόν σημερινόν κόσμον πρέπει νά εἶναι ἔντονος, πρέπει νά εἶναι φωνή τῆς Ἐκκλησίας, φωνή τοῦ Θεοῦ καί φωνή τῆς παραδόσεως. Φρονῶ ταπεινῶς, ὅτι καί ὁ ὑπότιτλος δέν ἐκφράζει αὐτό τοῦτο τό περιεχόμενον τοῦ κειμένου. Διότι, κατά τήν ταπεινήν μου γνώμην, οἰκονομία εἰς τόν θεσμόν τῆς νηστείας δέν ἰσχύει καί δέν γίνεται λόγος περί τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ θεσμοῦ τῆς οἰκονομίας. Γίνεται λόγος περί οἰκονομίας εἰς τόν τρόπον ἐφαρμογῆς τῆς νηστείας. Ἐπομένως, ἀντί τῆς λέξεως «*τήρησις*» πρέπει νά εὗρωμεν μίαν ἄλλην λέξιν, ὡς ἐπί παραδείγματι «*Ἐφαρμογή τοῦ πνευματικοῦ θεσμοῦ τῆς νηστείας*». Ὅποτε θά δώσωμεν καί εἰς τό κείμενον μίαν διάστασιν δυναμικήν. Εὐχαριστῶ πολύ.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Σεβ. ἅγιε Περιστερίου, μήπως ἔχετε νά προτείνητε κανέναν ὄρον;

Ὁ Σεβ. Περιστερίου: Ἀντί τοῦ ὄρου «*τήρησις*», ἅγιε Πρόεδρε, προτείνω τόν ὄρον «*ἐφαρμογή*».

Ὁ Σεβ. Δημητριάδος: Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε, ἔχω νά κάνω παρατηρήσεις ἐπί ἄλλων σημείων. Ἔχω τό δικαίωμα νά προχωρήσω ἤ νά περιμένω νά λήξῃ ἡ συζήτησις ἐπί τοῦ τίτλου; Πῶς νομίζετε;

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Καλλίτερον, Σεβασμιώτατε, νά τελειώσωμεν μέ αὐτό τό θέμα καί εἰς τήν συνέχειαν νά λάβετε τόν λόγον διά τά ἄλλα σημεία. Εὐχαριστῶ.

Ὁ Σεβ. Στάρας Ζαγοράς: Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε, εὐρισκόμεθα εἰς τήν Γ' Προσυνοδικήν Πανορθόδοξον Διάσκεψιν καί ἀκολουθοῦμεν τήν σειράν τῶν θεμάτων, ὡς αὐτή ἔχει ὀρισθῆ ἀπό τήν Α' Προσυνοδικήν Πανορθόδοξον Διάσκεψιν. Οἱ ἅγιοι Πατέρες, οἱ ὅποιοι ἔλαβον μέρος εἰς τήν Α' Πανορθόδοξον Διάσκεψιν τῆς Ρόδου, ἔχουν ὀρίσει τό θέμα ὡς «*Ἀναπροσαρμογή τῶν περί νηστείας ἐκκλησιαστικῶν διατάξεων*». Ὁρίσαν τό θέμα κατά τόν τρόπον αὐτόν, σκεπτόμενοι ὅτι ἡ μέλλουσα Ἁγία καί Μεγάλη Σύνοδος θά δώσῃ κατευθύνσεις διά μίαν σχετικήν χαλάρωσιν τοῦ θεσμοῦ τῆς νηστείας, λαμβάνουσα ὑπ' ὄψιν τās συνθήκας ὑπό τās ὁποίας ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία ἐπιτελεῖ τό ἔργον τῆς. Ἐκεῖνοι, οἱ ὅποιοι ἔλαβον μέρος καί εἰς τήν Α' καί εἰς τήν Β' Προσυνοδικήν Πανορθόδοξον Διάσκεψιν, γνωρίζουν ὅτι ὠρισμένοι τοπικά Ἐκκλησιαί, αἱ ὁποῖαι εἶχον ἀναλάβει τήν εὐθύνην νά ἐπεξεργασθοῦν τό περί νηστείας θέμα, εἶχον κάνει σχετικές προτάσεις διά μίαν σημαντικήν ἐλάφρυνσιν τοῦ θεσμοῦ τῆς νηστείας. Ἡ συζήτησις ὁμως εἰς τήν Β' Προσυνοδικήν Πανορθόδοξον Διάσκεψιν ἀπέδειξεν ὅτι, ἐπόμενοι τῇ παραδόσει καί τοῖς Πατράσι, δέν ἠμποροῦμεν νά φθάσωμεν εἰς μίαν σημαντικήν ἐλάφρυνσιν τῶν περί νηστείας διατάξεων, διότι ἀφ' ἑνός ὁ θεσμός τῆς νηστείας εἶναι θεόδοτος καί ἀφ' ἑτέρου μία τοιαύτη ἀπόφασις θά ἠμποροῦσε νά διασπάσῃ τήν ἐνότητα τῶν πιστῶν εἰς ὠρισμένας Ἐκκλησίας. Δι' αὐτό καί τό θέμα αὐτό ἐξητάσθη ἐκ νέου ὑπό τῆς Διορθοδόξου Προπαρασκευαστικῆς

Ἐπιτροπῆς καί ἡμεῖς ἐνταῦθα, ὡς Γ΄ Προσυνοδική Πανορθόδοξος Διάσκεψις, ἀσχολούμεθα καί πάλιν μέ τό θέμα αὐτό. Ὅπως βλέπομεν ἀπό τό κείμενον, τό ὁποῖον ἔχομεν ἐνώπιόν μας, οἱ ἐκπρόσωποι τῶν ἀγιωτάτων Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν, οἱ ὁποῖοι ἠργάθησαν κατά τόν μήνα Φεβρουάριον, προσεπάθησαν νά λάβουν ὑπ' ὄψιν τῶν τῶν ὁδηγίας τῶν κατά τόπους Ἐκκλησιῶν, αἱ ὁποῖαι ἐδόθησαν ἀπό τῆς Β΄ Προσυνοδικῆς Πανορθόδοξου Διασκέψεως καί ἐντεῦθεν, νά διατηρήσουν δέ τόν ἱερόν θεσμόν τῆς νηστείας ὡς ἰσχύει εἰς τήν παράδοσιν τῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν καί τῶν Πατέρων. Τοῦτο ἱκανοποιεῖ ὅλας τῶν τοπικῶν Ἐκκλησιῶν. Ἐπομένως, ὁ πρῶτος τίτλος, ὁ ὀρισθεῖς εἰς τήν Α΄ Πανορθόδοξον Διάσκεψιν τῆς Ρόδου, ἦτο εἰς τίτλος, ὁ ὁποῖος εἶχε συνδεθῆ μέ ἐν ἐντελῶς διαφορετικόν πλαίσιον. Καί ὅπως ὀρθῶς ὑπεγράμμισαν ὁ Σεβ. Τρανσυλβανίας κ. Ἀντώνιος καί ἄλλοι ἀδελφοί, ὁ τίτλος αὐτός δέν ἀνταποκρίνεται εἰς τό κείμενον καί εἰς τῶν θέσεις, τῶν ὁποῖων ἐλάβομεν ὡς πρός τό θέμα. Ὁρθῶς ἐπίσης ἐλέχθη, ὅτι ἡ Διορθόδοξος Προπαρασκευαστική Ἐπιτροπή δέν εἶχε τό δικαίωμα νά ἀλλάξη τόν τίτλον. Ἡ ἰδική μας ὅμως Γ΄ Προσυνοδική Πανορθόδοξος Διάσκεψις ἔχει ἀπολύτως τό δικαίωμα αὐτό. Ἡ Ἀντιπροσωπία μας προτείνει, ὅπως ἡ Διάσκεψις λάβῃ ὑπ' ὄψιν αὐτά, τῶν ὁποῖων ἡ Διορθόδοξος Προπαρασκευαστική Ἐπιτροπή συνεζήτησε καί προέτεινε, καί λάβῃ ἀνάλογον ἀπόφασιν. Ὁ ὑπότιτλος ἀνταποκρίνεται ἀκριβῶς εἰς τό κείμενον. Ταῦτα ὡς πρός τό θέμα τοῦ τίτλου. Ἄν μοῦ ἐπιτραπῆ, θά ἐκφράσω ἀπόψεις ἐφ' ὠρισμένων σημείων τοῦ κειμένου. Ἡμεῖς ὅλοι εἴμεθα ἡ ἀγία Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία καί προετοιμάζομεν τήν Ἁγίαν καί Μεγάλην Σύνοδον. Μέ ἀνησυχεῖ ἰδιαίτερος τό γεγονός ὅτι, ὅταν οἱ ἅγιοι Πατέρες ἀναφέρονται εἰς τό κείμενον, λέγεται ὁ Μ. Βασίλειος, Γρηγόριος ὁ Θεολόγος κ.ο.κ., πράγμα τό ὁποῖον εἰσάγει ὀρθολογιστικόν στοιχεῖον. Προτείνω, ὅθεν, ὅπου ἀναφέρονται οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας νά προστεθῇ ἡ λέξις «ἅγιος».

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Εὐχαριστῶ πολύ τόν Σεβ. Μητροπολίτην Στάρας Ζαγοράς διὰ τήν θετικήν προσέγγισιν, τήν ὁποῖαν ἔκαμεν εἰς τό κείμενον, θά ἠδυνάμην δέ νά συνοψίσω τήν ὅλην συζήτησιν περὶ τό θέμα τοῦ τίτλου τοῦ κειμένου μας ὡς ἐξῆς. Γενικῶς διευτώθη ἡ εὐχή καί ἡ πρότασις νά ἐγκαταλειφθῇ ὁ παλαιός τίτλος «*Ἀναπροσαρμογή τῶν περὶ νηστείας ἐκκλησιαστικῶν διατάξεων*» καί νά ἀντικατασταθῇ μέ τόν ὑπότιτλον, ὁ ὁποῖος ἀνταποκρίνεται πληρέστερον εἰς τό περιεχόμενον τοῦ κειμένου. Αὐτή εἶναι, νομίζω, ἡ κοινή ἐπιθυμία τῆς Ὀλομελείας. Ἡ Διάσκεψίς μας, ὡς ἰσότιμον σῶμα μέ προηγουμένην Προσυνοδικήν Πανορθόδοξον Διάσκεψιν, ἔχει τό δικαίωμα νά ἀλλάξη ἢ νά τροποποιήσῃ τόν τίτλον ἑνός θέματος. Θά ἤθελα μόνον νά παρατηρήσω ὅτι, ὅταν εἰς τήν Α΄ Πανορθόδοξον Διάσκεψιν τῆς Ρόδου ἐτέθη τό θέμα περὶ ἀναπροσαρμογῆς τῶν περὶ νηστείας διατάξεων, ἀπό τό θέμα τοῦτο προέκυψεν εἰς πρώτην φάσιν τό πρῶτον κείμενον τῆς Διορθόδοξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ 1971. Ἐν συνεχείᾳ ὅμως διεπιστώσαμεν ὅτι δέν προχωρεῖ τό κείμενον αὐτό, τό ὁποῖον ἦτο σύμφωνον μέ τήν ἀναπροσαρμογήν, καί ἤλθομεν εἰς τόν παρόντα προ-

βληματισμόν περί νηστείας. Ἐπομένως, τό κείμενον, τό ὅποιον προητοιμάσαμεν καί ἔχομεν ἐνώπιόν μας, ἀνταποκρίνεται πλήρως πρός τόν ὑπότιτλον καί προτείνω νά γίνη ἀποδεκτόν αὐτό, τό ὅποιον οἱ ἀδελφοί προέτεινον: νά μείνη ὡς τίτλος τοῦ κειμένου ὁ ὑπότιτλος «*Ἡ σπουδαιότης τοῦ θεσμοῦ τῆς νηστείας καί ἡ τήρησις αὐτοῦ κατά τήν σύγχρονον ἐποχήν*». Συμφωνεῖτε;

Ὁ Θεοφιλ. Σαλαμίνοσ: Ἔχω μίαν ἐπιφύλαξιν. Δέν θά δικαιολογεῖται ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἡ συζήτησις τοῦ ὅλου θέματος. Διατί συνεζητήσαμεν τήν νηστείαν μόνον καί δέν συζητοῦμεν τόν ἐκκλησιασμόν ἢ τήν προσευχήν;

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Ὑπῆρξα σαφῆς, νομίζω, ὅταν εἶπον ὅτι ἡ Διάσκεψις ἠσχολήθη μέ τό θέμα αὐτό, διότι τοῦτο ὠρίσθη ὡς θέμα τῆς ἡμερησίας διατάξεως. Ἐάν ἀπό τήν «*ἀναπροσαρμογήν*» καταλήξωμεν εἰς τόν τονισμόν τῆς «*σπουδαιότητος*» τοῦ θεσμοῦ καί τῶν τρόπων ἐφαρμογῆς του, αὐτό εἶναι θέμα διαδικασίας καί πορείας τοῦ προγράμματος. Νομίζω, ἀδελφοί, ὅτι εἴμεθα σύμφωνοι νά ἀφεθῆ κατά μέρος ὁ τίτλος «*Ἀναπροσαρμογή τῶν περὶ νηστείας Ἐκκλησιαστικῶν διατάξεων*». Αὐτό εἶναι ἀποδεκτόν;

Ἡ Διάσκεψις δέχεται τήν πρότασιν.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Ἐρχομαι εἰς τήν παρατήρησιν καί εἰσῆγησιν τοῦ ἀγίου Περιστερίου, ὁ ὅποιος ὠμίλησε περὶ τοῦ ὅρου «*τήρησις*», τόν ὅποιον θεωρεῖ ὡς μή ἀνταποκρινόμενον πρός τήν πραγματικότητα. Ἐσκέφθην ἐπί τῆς προτάσεως καί λέγω ὅτι ὁ ἀντίστοιχος ὅρος, τόν ὅποιον προτείνει, «*ἐφαρμογή*», εἶναι βαρύτερος ἀκόμη. Θά ἠμπορούσαμεν, νομίζω, ἐάν συμφωνῆ ὁ ἅγιος Περιστερίου καί οἱ ἄλλοι ἀδελφοί, ἀντί νά εἴπωμεν «*ἡ τήρησις*», νά εἴπωμεν ἀπλῶς «*τήρησις*», ἄνευ ἄρθρου, δηλαδή «*Ἡ σπουδαιότης τοῦ θεσμοῦ τῆς νηστείας καί τήρησις αὐτοῦ κατά τήν σύγχρονον ἐποχήν*».

Ὁ Σεβ. Περιστερίου: Θά ἠμποροῦσεν ἀπλῶς νά λεχθῆ: «*Ἡ σπουδαιότης τοῦ θεσμοῦ τῆς νηστείας καί οἱ κατ' οἰκονομίαν τρόποι ἐφαρμογῆς αὐτοῦ κατά τήν σύγχρονον ἐποχήν*». Πρέπει νά εἰσαχθῆ καί τό στοιχεῖον τῆς οἰκονομίας, ἀλλά μόνον ἐν ἀναφορᾷ πρός τήν σύγχρονον ἐποχήν.

Ὁ Ἐλλογιμ. Καθηγ. Φωτιάδης: Ὁ ὑπότιτλος ἀνταποκρίνεται εἰς τό περιεχόμενον τοῦ κειμένου. Ἐν τούτοις, μία λέξις θά ἔπρεπεν ἴσως νά ἀλλάξῃ. Δέν δυνάμεθα νά εἴπωμεν «*ἡ τήρησις αὐτοῦ*», διότι δέν τηρεῖται ὁ θεσμός. Ὁρθώτερον εἶναι νά λεχθῆ «*ἡ τήρησις αὐτῆς*», δηλαδή τῆς νηστείας.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Λεκτικῶς ἔχετε δίκαιον κ. Φωτιάδη. Εἶναι σαφῶς ὀρθώτερον.

Ὁ Ἐλλογιμ. Καθηγ. Φειδάς: Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε, ἡ σκέψις μου, ὅταν παρακολουθῶ τήν συζήτησιν αὐτήν, στρέφεται περισσότερον εἰς τό οὐσιαστικόν «*σπουδαιότης*». Ἡ σπουδαιότης εἶναι αὐτονόητος καί δέν γνωρίζω, ἐάν ἡ προβολή τῆς λέξεως αὐτῆς ἔχει σημασίαν. Ἐν *ποιμαντικόν κείμενον* θά ἀπῆρει τήν λέξιν «*σπουδαιότης*», ὄχι ὅμως καί ἐν συνοδικόν. Ἀρκεῖ νά λεχθῆ: «*Ἡ τήρησις τοῦ θεσμοῦ τῆς νηστείας καί ἡ σημασία αὐτῆς κατά τήν σύγχρονον ἐποχήν*».

Ὁ Ἐλλογιμ. Καθηγ. Ζήσης: Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε, νομίζω ὅτι ὁ ὄρος «*ἡ τήρησις*» πρέπει νά μείνη μετά ἢ ἄνευ ἄρθρου ἀντί τοῦ ὄρου «*ἐφαρμογή*». Ὅπως καλῶς εἶπατε, ὁ δεύτερος αὐτός ὄρος εἶναι βαρύτερος τοῦ πρώτου. Ὁ ὄρος «*ἡ τήρησις*» εἶναι παραδοσιακός, καινοδιαθηκικός καί πατερικός, καί ἀποδίδει πολύ καλῶς τό περιεχόμενον. Φρονῶ ὅτι καί ἡ πρότασις τοῦ κ. Φειδᾶ καί ἡ πρότασις τοῦ κ. Φωτιάδη δίδουν κάποια λύσιν εἰς τό πρόβλημα. Θά ἤμποροῦσεν ὁ ὑπότιτλος νά διαμορφωθῆ εἴτε «*Ἡ σπουδαιότης τῆς νηστείας καί ἡ τήρησις αὐτῆς κατά τήν σύγχρονον ἐποχήν*» (παραιρεπομένου τοῦ ὄρου «*θεσμός*»), διότι ἔτσι ἀποφεύγεται τοῦ «*αὐτοῦ*» ἢ «*αὐτῆς*»), εἴτε, ὅπως ἐπρότεινε ὁ κ. Φειδᾶς. Καί νομίζω ὅτι αὐτό δίδει λύσιν καί εἰς τήν ἐπιφύλαξιν τοῦ ἁγίου Σαλαμίνος, ὁ ὁποῖος λέγει ὅτι δέν ὑπῆρχε λόγος νά ἀσχοληθῶμεν διά νά ὑπογραμμίσωμεν τήν «*σπουδαιότητα*», «*Ὁ θεσμός τῆς νηστείας καί ἡ τήρησις αὐτοῦ κατά τήν σύγχρονον ἐποχήν*» (ὁπότε τό βάρος πίπτει εἰς τήν τήρησιν κατά τήν σύγχρονον ἐποχήν, ὑπάρχει δηλαδή τωρινή ἀναγκαιότης).

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Εὐχαριστῶ πολύ. Νομίζω ὅτι ὁ ὄρος «*θεσμός*» δέν θά πρέπει νά λείψῃ ἀπό τόν τίτλον. Διότι τονίζεται ὅτι ἡ νηστεία εἶναι θεσμοθετημένη κατάστασις εἰς τήν Ὁρθόδοξον Ἐκκλησίαν. Ἡ λέξις «*θεσμός*» νά μή λείψῃ. Αὐτή εἶναι ἡ γνώμη μου.

Ὁ Σεβ. Βανάτου: Συγγνώμη, διότι λαμβάνω τόν λόγον μετά τόν ἀρχηγόν τῆς ρουμανικῆς ἀντιπροσωπίας, ἀλλ' ἐπιθυμῶ νά ἐπιστήσω τήν προσοχήν ἡμῶν ἐπὶ τοῦ γεγονότος ὅτι εἰς τίτλος πρέπει νά εἶναι σύντομος καί σαφής, ἄνευ ἀσαφειῶν. Ὡς ἤδη παρετήρησαν ὠρισμένοι τῶν ἀδελφῶν ὑπάρχουν δυσχέρεια διά νά γίνῃ δεκτός ὁ ὄρος «*σπουδαιότης*» εἰς τόν ὑπότιτλον, ὁ ὁποῖος ὄρος εἶναι ἄλλως τε ὀλίγον σχολαστικός, καί ὁ ὄρος «*τήρησις*», ὁ ὁποῖος δέν ἀνταποκρίνεται εἰς τό περιεχόμενον τοῦ κειμένου. Προτείνω λοιπόν, ἐν συμφωνίᾳ μετά τοῦ καθηγητοῦ Βλ. Φειδᾶ, νά ἀναζητήσωμεν ἕνα σύντομον τίτλον. Ἐάν εἴπωμεν ἀπλῶς: «*Ἡ νηστεία καί οἱ Χριστιανοί σήμερον*», ἔχω τήν ἐντύπωσιν ὅτι δυνάμεθα νά ἐξουδετερώσωμεν οἰανδήποτε δυσκολίαν καί νά υἱοθετήσωμεν συγχρόνως ἕνα σαφή τίτλον.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Εὐχαριστῶ πολύ τόν Σεβ. ἅγιον Βανάτου. Ὑπάρχει τώρα μία νεωτέρα πρότασις, ἡ ὁποία θά συζητηθῆ καί αὐτή.

Ὁ Σεβ. Βηρυτοῦ: Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε, νομίζω ὅτι ἡ συζήτησις πρέπει νά χωρήσῃ περισσότερο εἰς βάθος. Παρατηρῶν τις τόν τίτλον «*Ἡ σπουδαιότης τῆς νηστείας*» εἶναι ὡς ἐάν ἐλέγομεν «*ἡ σπουδαιότης τῆς προσευχῆς*». Νομίζω ὅτι θεωρεῖται δεδομένον ὅτι ἡ νηστεία εἶναι σπουδαία. Προτείνω ὅτι ὁ τίτλος θά ἠδύνατο νά εἶναι: «*Ἡ νηστεία καί ἡ τήρησις αὐτῆς σήμερον*», διότι ἔχω τήν ἐντύπωσιν ὅτι ὁ ὄρος «*σπουδαιότης*» δέν εἶναι ἀναγκαῖος. Ἡ ἀποδοχή ἐνός τίτλου ὡς «*Ἡ σπουδαιότης τῆς προσευχῆς*» δέν εἶναι ἀναγκαῖα, διότι εἶναι δεδομένον ὅτι ἡ προσευχή εἶναι σπουδαία διά τήν ζωὴν ἡμῶν. Δέν εἶναι ἀναγκαῖος ὁ ὄρος «*σπουδαιότης*». Οὕτω, γνωρίζω, ὅτι ἡ νηστεία εἶναι διά πάντα χριστιανόν σπουδαία καί ὅταν λέγωμεν «*ἡ τήρησις αὐτῆς σήμερον*», τοῦτο ὀφείλεται εἰς τό γεγονός ὅτι ἐγείρεται ζήτημα,

ὄχι ὡς πρὸς αὐτήν ταύτην τὴν νηστείαν, ἀλλ' ὡς πρὸς τὰς ὑπὸ τοῦ πιστοῦ ἀντιμετωπιζόμενας δυσχερείας. Οὕτω διαλεγόμενοι, πολλά στοιχεῖα τοῦ τίτλου εἶναι ἄσχετα. Προτείνω πάλιν ὁ τίτλος νὰ εἶναι μόνον: «*Ἡ νηστεία καὶ ἡ τήρησις αὐτῆς σήμερον*». Πιστεύω ὅτι δέν ὑπάρχει πρόβλημα μέ τό κείμενον, ἔνθα δίδεται μία λύσις, διότι δέν ὑπάρχει πρόβλημα μέ τὴν νηστείαν καθ' ἑαυτήν. Εὐχαριστῶ.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Εὐχαριστῶ τόν ἅγιον Βηρυττοῦ. Τόν λόγον ἔχει ὁ ἅγιος Περιστερίου καὶ νομίζω ὅτι πρέπει νὰ καταλήξωμεν.

Ὁ Σεβ. Περιστερίου: Νομίζω, Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε, ὅτι τό νέον στοιχεῖον, τό ὁποῖον παρουσιάζει τό κείμενον αὐτό, καί ἡ νέα ἀπόφασις, τὴν ὁποίαν καλεῖται νὰ πάρη ἡ Ἁγία καὶ Μεγάλη Σύνοδος, δέν εἶναι οὔτε ἡ «*σπουδαιότης*» οὔτε ἡ «*τήρησις*» τῆς νηστείας, ἀλλά εἶναι ἡ ἐπισημοποίησις μᾶς πράξεως, δηλαδή ἡ *ἐπίσημος ἐφαρμογή τῆς οἰκονομίας εἰς τόν θεσμόν τῆς νηστείας*. Δι' αὐτό καί πιστεύω ὅτι εἴτε ἀφήσωμεν τόν ὅρον «*τήρησις*», εἴτε ἀφήσωμεν ὁποιονδήποτε ἄλλον ὅρον, πρέπει νὰ προστεθῆ καί «*ἡ κατ' οἰκονομίαν τήρησις αὐτοῦ εἰς τόν σύγχρονον κόσμον*».

Ὁ Σεβ. Καρθαγένης: Σεβ. Πρόεδρε, ἡ συζήτησις βεβαίως ὠφελεῖ, ἀλλ' ἡ παρατεταμένη συζήτησις μᾶλλον βλάπτει κατὰ τὴν προσωπικὴν μου γνώμην. Νομίζω ὅτι καλόν θὰ εἶναι νὰ ἐξετασθοῦν δύο τίτλοι. Ὁ τίτλος τόν ὁποῖον προτείνει ὁ κ. Φειδᾶς: «*Ὁ θεσμός τῆς νηστείας καὶ ἡ τήρησις αὐτῆς κατὰ τὴν σύγχρονον ἐποχὴν*», καί ὁ ἄλλος τόν ὁποῖον προτείνει ὁ ἅγιος Βηρυττοῦ: «*Ἡ νηστεία καὶ ἡ τήρησις αὐτῆς κατὰ τὴν σύγχρονον ἐποχὴν*».

Ὁ Ἐλλογμ. Καθηγ. Γαλίτης: Καί ἐγώ, Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε, θὰ ἤθελα νὰ συμφωνήσω μέ τόν ἅγιον Βηρυττοῦ. Εἰς τίτλος πρέπει νὰ εἶναι σύντομος καί νομίζω ὅτι εἶναι πολύ σύντομος, ἐάν δέν προτείνωμεν καί ἓνα ἄλλον πολύ συντομώτερον. Ὅπως λέγομεν «*Τά Δίπτυχα*» ἢ «*Περί Αὐτοκέφαλου*», νὰ εἴπωμεν «*Περί Νηστείας*». Ἐάν αὐτό τό τόσον σύντομον ἀπορριφθῆ, θὰ εἶχον νὰ προτείνω τόν ἴδιον τίτλον μέ τόν ἅγιον Βηρυττοῦ. Ὡς πρὸς τὴν λέξιν «*τήρησις*», σχετικῶς μέ τόν ἐνδοιασμόν τοῦ ἁγίου Περιστερίου, θὰ ἤθελα νὰ εἶπω ὅτι ὅταν λέγομεν «*τήρησις*» ἐννοοῦμεν τὴν «*ἐφαρμογήν*», δηλαδή τόν τρόπον τηρήσεως, μέ αὐστηρότητα ἢ ὄχι, μέ οἰκονομίαν ἢ μή.

Ὁ Σεβ. Κορίνθου: Θὰ ἤθελα, ἅγιε Πρόεδρε, νὰ εἶπω ὅτι ἡ διατύπωσις αὐτὴ ἡμπορεῖ νὰ μεταβληθῆ κατὰ τό ἐλάχιστον. Νὰ γίνῃ δηλαδή κατὰ τὴν ταπεινὴν μου γνώμην ὡς ἑξῆς: «*Ἡ σπουδαιότης τοῦ θεσμοῦ τῆς νηστείας καὶ ἡ τήρησις αὐτῆς*». Διαχωρίζομεν τοιοῦτοτρόπως τόν θεσμόν ἀπὸ τὴν τήρησιν. Ὁ θεσμός εἶναι θεσμός καὶ παραμένει. Ἡ τήρησις ὅμως ποικίλλει. Καί αὐτό ἀκριβῶς ἐπιθυμοῦμεν νὰ τονίσωμεν. Αὐτό ἀκριβῶς προσεπαθήσαμεν νὰ ἐπιτύχωμεν τόν Φεβρουάριον. Ὁ θεσμός εἶναι ἀμετάβλητος. Ἡ τήρησις μεταβάλλεται, διότι ἄλλος τηρεῖ τὰ τῆς νηστείας ἀλλοιῶς καί ἄλλος ἀλλοιῶς. Οἱ ἀδελφοὶ ἀπὸ τὴν Ρωσσίαν μᾶς εἶπον ὅτι τό ψάρι θεωρεῖται νηστήσιμον. Νὰ εἴπωμεν, λοιπόν, «*Ἡ σπουδαιότης τοῦ θεσμοῦ τῆς νηστείας καὶ ἡ τήρησις αὐτῆς κατὰ τὴν σύγχρονον ἐποχὴν*». Ἔτσι, δέν ἔχομεν οὔτε πολλά νὰ ἀλλάξωμεν, οὔτε νὰ φύγωμεν ἀπὸ τό πνεῦμα τοῦ κειμένου. Ἴσως

μέ τήν λέξιν «αὐτῆς» ἀντί «αὐτοῦ» νά εἴπωμεν πολλά περισσότερα. Θά μοῦ εἴπητε, βεβαίως, παίζομεν μέ τās λέξεις, ἀλλά δυστυχῶς εἰς τās θεολογικάς συζητήσεις δέν εἶναι ξένον τό νά παίζωμεν κάπως καί μέ τās λέξεις.

Ὁ Σεβ. Κιέβου: Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε, νομίζω ὅτι ὅσον συνεχίζομεν τήν συζήτησιν ἐπί τῆς διατυπώσεως, τόσον περισσότερον θά διαφοροποιούμεθα καί δέν θά φθάσωμεν εἰς τινά συμφωνίαν. Ἔχω τήν γνώμην ὅτι εἶναι ἀναγκαία μία πολύ σύντομος διατύπωσις καί εἰς τήν σύντομον αὐτήν διατύπωσιν δέν εἶναι ἀναγκαῖον νά ἐνσωματωθῶν αἱ διάφοροι ἀντιλήψεις, ἤτοι τήρησις, θεσμός, οἰκονομία κ.λπ. Νομίζω ὅτι τό κείμενον ὁμιλεῖ ἀφ' ἑαυτοῦ καί ἐάν θέλητε νά ἀλλάξητε τό προηγούμενον θέμα, τότε μοῦ φαίνεται ὅτι θά ἦτο καλλίτερον νά διατυπωθῆ οὕτω: «*Περί τῆς νηστείας εἰς τήν σύγχρονον ἐποχήν*» καί τέλος.

Ὁ Σεβ. Ὁρους Λιβάνου: Θά ἐπεθύμουν ἐπίσης νά ὑποστηρίξω τήν πρότασιν τοῦ Μητροπολίτου Κιέβου ἢ τοῦ ἀδελφοῦ μου τῆς Βηρυττοῦ. Θά εἶχον μεγάλην δυσχέριαν μέ τήν λέξιν «θεσμός», διότι πρόκειται διά μίαν νομικήν λατινικήν ἔννοιαν, ἡ ὁποία εἶναι πολύ κακή. Ἄλλωστε, μεταφραζομένη εἰς τήν ἀραβικήν ὀδηγεῖ εἰς τήν νομικήν ἀντίληψιν, ὡς αὐτή ἐβίωθη εἰς τόν μουσουλμανικόν κόσμον, ἐνῶ ἡ Ἐκκλησία οὐδέποτε ἐγνώρισε τόν ὅρον αὐτόν. Ἐγνώρισεν ἀπλῶς τό ὅρον «*νηστεία*» μέ ὅλον τόν πλοῦτον αὐτοῦ.

Ὁ Σεβ. Στάρας Ζαγοράς: Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε, κάνομεν μίαν συζητήσιν ἐπί προτάσεων ἀλλαγῆς τοῦ τίτλου τοῦ κειμένου. Ἐάν εἰς τόν τίτλον περιληφθῆ ἡ διατύπωσις «*εἰς τήν σύγχρονον ἐποχήν*», πιστεύω ὅτι θέτομεν ὅρια εἰς τήν διαπραγματεύσιν μας, δηλαδή τά ὅρια τῆς συγχρόνου ἐποχῆς. Ἡμεῖς ὅμως δέν γνωρίζομεν ποία ὅρια θά θέσουν αἱ ἐπόμενα ἐποχαί. Ἡ Ἁγία καί Μεγάλη Σύνοδος θά ἐπικυρώσῃ τά κείμενα τῆς Προσυνοδικῆς ἡμῶν Πανορθοδόξου Διασκέψεως, κείμενα τά ὁποία ἔχουν σημασίαν διά τήν περαιτέρω ζωὴν τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας. Διό καί φρονῶ ὅτι ἡ ἔκφρασις «*σύγχρονος ἐποχή*» πρέπει νά ἀποφευχθῆ. Κατά τήν ταπεινήν μου γνώμην, καλόν θά ἦτο ὁ τίτλος νά διατυπωθῆ ὡς ἐξῆς: «*Ἡ τήρησις τῆς ἀγίας νηστείας*». Ἐνας σύντομος τίτλος, ὁ ὁποῖος ἀνταποκρίνεται πλήρως πρός τό περιεχόμενον τοῦ κειμένου μας.

Ὁ Ἐλλογιμ. κ. Λαχάμ: Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε, θά ἐπεθύμουν νά ὑποβάλω δύο παρατηρήσεις. Ἡ πρώτη ἐν σχέσει πρός τόν τίτλον: Νομίζω ὅτι πρέπει νά διατηρήσωμεν τήν λέξιν «*σήμερον*», διότι ὀφείλομεν νά ἀπευθυνθῶμεν αὐθεντικῶς εἰς τοὺς ἀνθρώπους καί εἰς τοὺς ὀρθοδόξους τῆς σήμερον διά νά τοὺς ἐνθαρρύνωμεν εἰς τήν κατανόησιν καί εἰς τήν πρακτικήν καί εἰς τήν τήρησιν τῆς νηστείας. Ἡ μέλλουσα Ἁγία καί Μεγάλη Σύνοδος ἔχει ἐν πρώτοις τήν ποιμαντικήν φροντίδα, διότι ἐγκατελείφθησαν τά θεολογικά ζητήματα καί κατά συνέπειαν ἔχει προτεραιότητα ἡ ποιμαντική μέριμνα. Εἰς τήν προοπτικήν αὐτήν ἡ λέξις «*σήμερον*» θά ἀπέκλειε τήν χρῆσιν τοῦ ὅρου «*οἰκονομία*» ἢ ἄλλων παρεμφερῶν ὀρων. Δέχομαι νά λάβωμεν ὡς τίτλον: «*Ἡ νηστεία καί ἡ τήρησις αὐτῆς σήμερον*» ἢ «*Ἡ ἀγία νηστεία καί ἡ ἄσκησις αὐτῆς σήμερον*». Ἡ δευτέρα παρατήρησις, Σεβασμιώτατε, ἀναφέρεται εἰς

τόν τρόπον διευθετήσεως τοῦ ζητήματος. Ἴσως τώρα, μετά τήν παρακολούθησιν τῶν διαφόρων γνωμῶν, ἀντί νά συνεχίσωμεν ἀπεριορίστως τήν συζήτησιν ταύτην, δυνάμεθα νά παραπέμψωμεν εἰς τήν Ἐπιτροπήν τήν ὀριστικὴν ἐπιλογὴν ἑνὸς τίτλου, ὑπὸ τὸ φῶς τῆς γενικῆς ἐπ’ αὐτοῦ συζητήσεως. Θά ἐπεθύμουν ἐπίσης νά ὑποδείξω ὅτι πρέπει νά ληφθῆ σοβαρῶς ὑπ’ ὄψιν ὁ ἄνθρωπος τῆς σήμερον καί νά καταστῆ κατανοητὸν ὑπὸ τῶν ὀρθοδόξων, διατὶ ἡ νηστεία ἔχει ἀνανεωμένον ρόλον εἰς τὸν κόσμον, εἰς τὸν ὁποῖον ζῶμεν. Δέν πρόκειται μόνον περὶ κληρονομίας τοῦ παρελθόντος. Εἶναι ἐπίσης μία νέα προοπτικὴ κατ’ ἀναφορὰν πρὸς τὸν σύγχρονον ἄνθρωπον, ὁ ὁποῖος εἶναι περίφροντις διὰ τήν ἐπανεκτίμησιν τῶν σχέσεων τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τήν δημιουργίαν, εἶναι περίφροντις διὰ τήν ἀκεραιότητα τοῦ προσώπου, εἶναι περίφροντις διὰ τήν ἀλληλεγγύην μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων, περὶ τῶν ὁποίων ὁ ἅγιος Παῦλος ὠμῶς εἰς τὴν πρὸς Ἑβραίους Ἐπιστολήν (13,3): *«μυνησκεσθε τῶν (...) κακουχομένων ὡς καὶ αὐτοὶ ὄντες ἐν σώματι»*, ὡς ἐπίσης κατ’ ἀναφορὰν πρὸς τὴν ἰδέαν ὅτι αὐτὴ αὕτη ἡ Ἐκκλησία ἔχει ἀνάγκην τῆς νηστείας ὡς λαὸς τοῦ Θεοῦ, διότι εὐρίσκεται ἀκόμη ἐν πορείᾳ, εὐρίσκεται ἀκόμη εἰς τὴν ἔρημον, παρὰ τὸ γεγονός ὅτι φέρει ἐν ἑαυτῇ τὴν ἐπαγγελίαν καί τὴν ἀπαρχὴν τῆς Βασιλείας. Θά διετήρουν λοιπὸν τὸ ὄρον *«σήμερον»* καί θά ἔβλεπον εἰσέτι ὁ ὄρος αὐτὸς νά ἐπηρεάσῃ ἰσχυρότερόν πως τὸ κείμενον ἐν συνεχείᾳ.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Εὐχαριστῶ πολὺ τὸν κ. Λαχάμ. Πάντοτε εἶναι δυνατόν τὰ λεγόμενα ἐδῶ νά παραπεμφθοῦν εἰς τὴν Ἐπιτροπήν. Ἄλλ’ ἐάν εἶναι δυνατόν νά φθάσωμεν ἡμεῖς ἐδῶ εἰς μίαν ἀπόφασιν ἐπὶ τοῦ τίτλου, θά διευκολύνωμεν τὸ ἔργον καί τῆς Ἐπιτροπῆς καί τῆς Ὀλομελείας.

Ὁ Σεβ. Τρανσυλβανίας: Θά ἠδυνάμην νά ψηφίσω ὑπὲρ τοῦ συντομωτέρου τίτλου, ἀλλ’ ὅμως νομίζω ὅτι ἡ Διορθόδοξος Προπαρασκευαστικὴ Ἐπιτροπὴ ἐσκέφθη ἐπὶ μακρόν καί καλῶς, ὅτε προέτεινε τὸν ὑπότιτλον, τὸν ὁποῖον τώρα ἐπιθυμοῦμεν νά χρησιμοποιήσωμεν ὡς τίτλον. Νομίζω ὅτι ὁ ὄρος *«σήμερον»* ἀνταποκρίνεται εἰς τὸν παλαιότερον τίτλον *«ἀναπροσαρμογὴ»*. Διατὶ οἱ ἀποφασίσαντες τὸν τίτλον *«ἀναπροσαρμογὴ»* Πατέρες ἐσκέφθησαν μίαν *«ἀναπροσαρμογὴν»*; Ἔνεκα τῆς συγχρόνου καταστάσεως. Ὁ ὄρος λοιπὸν *«σήμερον»* ἀνταποκρίνεται εἰς τὴν πρόθεσιν τοῦ πρώτου τίτλου. Πρέπει λοιπὸν νά τὸν τηρήσωμεν. Ἄλλως δέν ἀνταποκρινόμεθα εἰς τὴν ἀρχικὴν πρόθεσιν ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι ἀπεφάσισαν τὸ θέμα. Δεύτερον, ἐσκέφθησαν τότε ὅτι θά ἦτο δυνατὴ ἡ εἰσαγωγὴ ἀναπροσαρμογῶν. Ἴδου τώρα ἔχομεν τὴν γνώμην ὅτι τοῦτο δέν εἶναι δυνατόν καί ὅτι δέν εἶναι ἀναγκαῖον νά χωρήσωμεν εἰς μίαν ἀναπροσαρμογὴν. Διατὶ λοιπὸν; Διότι ἡ νηστεία εἶναι πολὺ σπουδαία εἰς τὴν ζωὴν τῶν χριστιανῶν. Διὰ τοῦτο ὁ ὄρος *«σπουδαιότης»* εἰσῆχθη εἰς τὸν ὑπότιτλον, διὰ νά ἀντικαταστήσῃ τὸν ὄρον *«ἀναπροσαρμογὴ»*. Ὑπάρχει μία λογικὴ εἰς τὸν ὑπότιτλον, μία λογικὴ ἰσχυροτάτη, διότι ὁ ὑπότιτλος εἶναι ἀπάντησις εἰς τὸν πρῶτον τίτλον, μία ἀντικατάστασις, ἀλλὰ καί μία ἀπάντησις. Θά ἠδύνατό τις νά εἴπῃ ἐν πάσῃ περιπτώσει: *«Ἡ νηστεία καί ἡ τήρησις αὐτῆς σήμερον»*.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Εὐχαριστῶ πολύ τόν Σεβ. Μητροπολίτην Τρανσυλβανίας κ. Ἀντώνιον καί διά τό ἐξῆς. Εἰς τάς σκέψεις τάς ὁποίας καί ἐγώ εἶχά νά διατυπώσω, ἀλλά ἀπέφυγα διά νά μή ἐπηρεάσῃ ἡ ἔδρα τάς ἀντιλήψεις τῶν συνέδρων, ὁ ὅρος «*σπουδαιότης*» ἐξασφαλίζει ἰσορροπίαν τινά, εἶναι ἡ λέξις, ἡ ὁποία ἀντικαθιστᾷ καί δίδει τήν σημασίαν τῆς ἀναπροσαρμογῆς. Δέν κάμνομεν «*ἀναπροσαρμογήν*», διότι πιστεύομεν εἰς τήν «*σπουδαιότητα*» τῆς νηστείας. Ἐν πάσῃ περιπτώσει συμφωνῶ μέ τό πρῶτον σημεῖον τοῦ ἀδελφοῦ. Ὡς πρός τό δεύτερον σημεῖον, «*καί ἡ σύγχρονος ἐποχή*» ἢ «*καί ὁ σύγχρονος κόσμος*», βλέπω ὅτι αἱ περισσότεραι γνῶμαι, αἱ ὁποῖαι διευπλώθησαν, εἴτε σύντομοι εἶναι εἴτε ὀλιγωτερον σύντομοι, πάντοτε ἀνάγονται εἰς τήν «*τήρησιν τῆς νηστείας σήμερον*», εἰς τήν «*τήρησιν τῆς νηστείας εἰς τόν σύγχρονον κόσμον*» κ. ο.κ. Νομίζω ὅτι τό τελευταῖον αὐτό σημεῖον πρέπει νά μείνῃ ἀναφαίρετον.

Ὁ Σεβ. Φιλαδελφείας: Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε, μίαν μικράν συμβολήν εἰς αὐτό τό τελευταῖον σημεῖον, ὡς πρός τό ἔάν πρέπει νά μείνῃ ἡ λέξις «*σήμερον*» ἢ ὄχι. Θέλω μόνον ἀπλῶς νά ὑπενθυμίσω ὅτι ἡ ἀρχική διατύπωσις τοῦ θέματος εἰς τήν Ρόδον τό 1961 ἦτο «*Ἀναπροσαρμογή τῶν περὶ νηστείας Ἐκκλησιαστικῶν διατάξεων συμφώνως ταῖς ἀπαιτήσεις τῆς συγχρόνου ἐποχῆς*». Αὐτό τό τελευταῖον σημεῖον ἐξέπεσε κατά τήν Α΄ Προσυνοδικήν Πανορθόδοξον Διάσκεψιν τοῦ 1976. Δέν ἤμουν παρῶν τότε. Ἦθελα νά ἐρωτήσω τοὺς παρόντας κατά τήν Διάσκεψιν ἐκείνην, ἔάν ἐγινε συζήτησις ἢ ἔάν ὑπῆρξεν εἰδικός λόγος διά νά ἀφαιρεθῇ αὐτό τό σημεῖον. Ἦτο τυχαῖον ἢ ὄχι;

Ὁ Ἐλλογιμ. Καθηγ. Ἀναγνωστόπουλος: Ἄγιε Πρόεδρε, ἀπό τάς συζητήσεις, αἱ ὁποῖαι ἔγιναν γύρω ἀπό τόν τίτλον τοῦ περὶ νηστείας θέματος, ἐπειδή ὑπάρχει κάποια ἐλαχίστη ἐμπειρία ἀπό τό 1961, τήν ἐποχὴν πού ἤμουν βοηθός γραμματεὺς σας τότε, νομίζω ὅτι ἐκείνοι, οἱ ὁποῖοι ἠργάσθησαν ἐπὶ τοῦ τίτλου εἶχαν ἐξακριβώσῃ τήν ἀναγκαιότητα τῆς ἀναπροσαρμογῆς τῶν περὶ νηστείας ἐκκλησιαστικῶν κανόνων καί διατάξεων. Αὐτό τό ὁποῖον ἀνέφερε προηγουμένως ὁ Σεβ. ἐκπρόσωπος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ρουμανίας, ὅτι μετὰ μίαν εἰκοσαετίαν δέν ἀναφαίνονται νά ὑπάρχουν ἀνάγκαι, τάς ὁποίας πρό εἰκοσαετίας εἶχον δεῖ οἱ ἅγιοι Ἀρχιερεῖς καί οἱ προκατοχοὶ τῶν σήμερον παρόντων ἐδῶ, προσωπικῶς πιστεύω ὅτι συνεχίζει νά ὑπάρχῃ. Ἀλλά, ἔάν δέν χρησιμοποιήσωμεν τόν τίτλον «*ἀναπροσαρμογή*» καί διά τάς σημερινάς ἐκκλησιαστικὰς ἀνάγκαις καί θελήσωμεν νά τόν ἀντικαταστήσωμεν μέ «*σπουδαιότητα*», κατά τήν προσωπικὴν μου γνώμην, εἶναι καλλίτερον νά ἐξαλείψωμεν ὅλον τόν τίτλον καί νά ἐπιμείνωμεν ἐπὶ τῆς σπουδαιότητος τοῦ θεσμοῦ τῆς νηστείας, μέ τίτλον τόν ὁποῖον ἡ ταπεινότης μου προτείνει: «*Τό ἀμετάβλητον τοῦ θεσμοῦ τῆς νηστείας καί τό ἀμετάβλητον τῶν περὶ αὐτῆς ἐκκλησιαστικῶν κανόνων καί διατάξεων*». Καί ἐξηγοῦμαι διατί: διότι ἔάν νομίζωμεν ὅτι δέν ὑπάρχει ἀνάγκη τροποποιήσεως καί ἐμμένωμεν πιστῶς εἰς τήν πατερικὴν παράδοσιν, τοὺς κανόνας, εἰς ὅλα αὐτά, τὰ ὁποῖα ἐνομοθετήθησαν κ.λπ., δέν ὑπάρχει ἀνάγκη συζητήσεως ἐπ' αὐτῶν ἐφ' ὅσον

βεβαιούμεν ὅτι ὁ θεσμός τῆς νηστείας εἶναι ἀμετάβλητος, ὅτι ἡ ποιμαίνουσα Ἐκκλησία διδάσκει ὅτι πρέπει νά τηροῦμεν τὰς νηστείας. Συνεπῶς δὲν ὑπάρχει ἡ ἀνάγκη τῆς προωθήσεως εἰς τὸν τίτλον “ἡ ἀναγκαιότης τῆς τηρήσεως τῆς νηστείας”.

Ὁ Σεβ. Δημητριάδος: Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε, ἡ ἱστορία τῆς Ἐκκλησίας παραδίδει τὴν βεβαίαν ἀλήθειαν ὅτι αἱ ἱεραὶ Σύνοδοι τῆς Ἐκκλησίας ἐθέσπισαν ἱερούς κανόνας, ἀναφερόμενοι καὶ ἀντιμετωπίζουσαι ὑπαρκτὰ διαχρονικὰ προβλήματα τῆς ζωῆς τῆς Ἐκκλησίας. Ἐπομένως, καὶ εἰς τὸ θέμα, τὸ ὁποῖον τίθεται ἐνώπιόν μας, πρέπει νά ἐξετάσωμεν, ἐάν καὶ κατὰ πόσον ἀπαντᾷ εἰς μίαν σύγχρονον προβληματικὴν. Διότι ἐάν δὲν συντρέχη αὐτῇ ἡ προϋπόθεσις, νομίζω ὅτι δὲν ὑπάρχει κἄν λόγος νά ἀσχοληθῇ ἡ Ἁγία καὶ Μεγάλη Σύνοδος μὲ ἐν θέμα, τὸ ὁποῖον εἶναι ἐξ ὑπ’ ἀρχῆς καὶ ἐκ τῶν προτέρων λελυμένον. Ἡ Ἀ΄ Πανορθόδοξος Διάσκεψις τῆς Ρόδου, θέσασα ὡς τίτλον τοῦ θέματος «*Ἀναπροσαρμογὴ τῶν περὶ νηστείας ἐκκλησιαστικῶν διατάξεων*», ἀσφαλῶς ἀπέβλεπεν εἰς τὴν διὰ συνοδικῆς ἀποφάσεως ἀλλαγὴν τοῦ συστήματος τοῦ διέποντος ἐν τῇ Ὁρθοδόξῳ Ἐκκλησίᾳ τὸν θεσμόν τῆς νηστείας. Ἄλλως ὅμως ἔδοξε τῇ Ἀ΄ Προσυνοδικῇ Πανορθοδόξῳ Διασκέψει, ἡ ὁποία, κρίνασα προφανῶς ὅτι δὲν ὑπάρχει σήμερον ἀνάγκη ἀναπροσαρμογῆς τῶν διατάξεων περὶ τῆς νηστείας, ὥρισε καὶ ἐν συνεχείᾳ καὶ αἱ ὑπόλοιποι Διασκέψεις, καθὼς καὶ ἐκείνη τοῦ παρελθόντος Φεβρουαρίου, τὸν ὑπότιτλον περὶ τῆς σπουδαιότητος τοῦ θεσμοῦ τῆς νηστείας καὶ τῆς τηρήσεώς της εἰς τὸν σύγχρονον κόσμον. Φρονῶ ὅτι καλῶς ἡ Ἐπιτροπὴ ἐκείνη ὥρισε αὐτὸν τὸν ὑπότιτλον καὶ καλῶς γίνεται σήμερον λόγος διὰ τὴν ἀνύψωσιν τοῦ ὑποτίτλου εἰς τίτλον, διότι σήμερον ἔχομεν ἢ μάλλον ἡ Ἐκκλησία εὐρίσκειται ἀντιμέτωπος μίας ἀμφισβητήσεως τῆς σπουδαιότητος τοῦ θεσμοῦ τῆς νηστείας εἰς τὴν σύγχρονον ἐποχὴν. Διὰ τοῦτο νομίζω ὅτι ὁ τίτλος «*Ἡ σπουδαιότης τοῦ θεσμοῦ τῆς νηστείας*» πρέπει νά παραμείνῃ, διότι εἰς τὴν σπουδαιότητα τοῦ θεσμοῦ τῆς νηστείας, κατὰ τὴν ταπεινὴν μου γνώμην, τίθεται ὁ τόνος. Σήμερον ὑπάρχουν πολλοὶ πιστοὶ ἀμφισβητοῦντες, ἐάν πρέπει νά τηρῆται ἡ νηστεία ἢ ὄχι. Καὶ καλῶς πράττουσα ἡ Ἐκκλησία ἀποφαίνεται, ἐπαναλαμβάνουσα διὰ μίαν ἀκόμη φορὰν, ἀλλ’ ἐπισημῶς πλέον, τὴν παγίαν θέσιν τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, ὅτι ἡ νηστεία εἶναι ὄντως θεσμός ἱερός καὶ, ἐπομένως, ἔχει σπουδαιότητα διὰ τὴν πνευματικὴν ζωὴν τῶν πιστῶν. Τὸ δευτερον σκέλος τοῦ ὑποτίτλου, ἀναφερόμενον εἰς τὴν *σύγχρονον ἐποχὴν* καὶ εἰς τὴν *ἄσκησιν τῆς οἰκονομίας*, νομίζω ὅτι ἔρχεται εἰς δευτερεύουσαν μοῖραν, διότι εἶναι αὐτονόητον ὅτι ὁ θεσμός τῆς οἰκονομίας ἰσχύει, κρατεῖ, ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ καὶ δὲν ὑπάρχει ἰδιαιτέρος λόγος νά ἐπαναληφθῇ τῶρα ὅτι ὑπάρχει αὐτὸ τὸ δικαίωμα. Ἐπομένως, κατὰ τὴν ἀποψίν μου, ἡ βαρύτερη πρέπει νά δοθῇ εἰς τὴν σπουδαιότητα τοῦ θεσμοῦ τῆς νηστείας, διότι αὐτὴ σήμερον ἀμφισβητεῖται καὶ, κατὰ συνέπειαν, ἡ Ἐκκλησία ἐπ’ αὐτοῦ τοῦ θέματος καλεῖται νά ἀποφανθῇ.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Εὐχαριστῶ ὅλους τοὺς λαλήσαντας ἀδελφούς. Θὰ ἠθελα νά συνοψίσω τὴν ὅλην συζήτησιν καὶ νά εἶπω ὅτι, ἐξ ὧσων

ἀντιλαμβάνομαι, ὑπάρχουν δύο σκέψεις, αἱ ὁποῖαι δέν ἀντιτίθενται πρὸς ἀλλήλας, ἀλλὰ ἐν πάσῃ περιπτώσει, ἢ μία εἶναι συντομωτέρα καὶ ἢ ἄλλη ὀλιγώτερον σύντομος. Τὴν ἄποψιν «*Ἡ σπουδαιότης τοῦ θεσμοῦ τῆς νηστείας καὶ ἡ τήρησις αὐτῆς κατὰ τὴν σύγχρονον ἐποχὴν* (ἢ εἰς τὸν σύγχρονον κόσμον)» ὑπεστήριξε τελευταῖος ὁ ἅγιος Δημητριάδος καὶ πρῖν ἀπὸ αὐτόν ὁ ἅγιος Κορίνθου, ὁ κ. Φωτιάδης, ὁ κ. Φειδᾶς καὶ ἄλλοι ὁμιληταί. Ὁ δεύτερος τύπος τίτλου εἶναι «*Ἡ νηστεία καὶ ἡ τήρησις αὐτῆς σήμερον* (ἢ εἰς τὸν σύγχρονον κόσμον)». Μὲ αὐτὴν τὴν ἄποψιν ἐτάχθησαν ὁ ἅγιος Βανάτου, ὁ ἅγιος Κιέβου, ὁ ἅγιος Βηρυττοῦ, ὁ κ. Ζήσης καὶ ἄλλοι ὁμιληταί. Εὐρισκόμεθα εἰς τὸ σημεῖον νὰ ἔχωμεν δύο διαφορετικούς τίτλους, οἱ ὁποῖοι δέν ἀφίστανται ἀπ' ἀλλήλων, ἀλλὰ ὁ ἕνας συντομώτερον ἐκφράζει τὴν πραγματικότητα αὐτὴν καὶ ὁ ἄλλος εὐρύτερον. Ἐπομένως, ἐάν θέλετε, ὑπὸ τὸν τύπον τῶν δύο αὐτῶν μορφῶν νὰ παραπεμφθῆ εἰς τὴν Ἐπιτροπὴν, νὰ γίνῃ ἡ ἐπιλογὴ ἀπὸ τὴν Ἐπιτροπὴν καὶ νὰ ἔλθῃ ἐν συνέχειᾳ εἰς τὴν Ὀλομέλειαν. Ἐάν ὄχι, νὰ ἀποφασίσωμεν ἐδῶ ποῖον ἐκ τῶν δύο τύπων θέλομεν.

Ἡ Ὀλομέλεια ζητεῖ τὴν ἐπιλογὴν τοῦ τίτλου διαρκούσης τῆς παρούσης συνεδρίας.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει, ἀδελφοί, ἐπαναλαμβάνω τοὺς δύο τύπους. Ὁ ἕνας εἶναι «*Ἡ σπουδαιότης τοῦ θεσμοῦ τῆς νηστείας καὶ ἡ τήρησις αὐτῆς κατὰ τὴν σύγχρονον ἐποχὴν* (ἢ εἰς τὸν σύγχρονον κόσμον)». Νομίζω εἶναι ἀρκετὰ ἱκανοποιητικός ὁ τίτλος αὐτός. Νὰ τὸ θέσωμεν εἰς ψηφοφορίαν ἢ ὄχι;

Ὁ Σεβ. Καθαγένης: Ἐάν τὸ θέσετε εἰς ψηφοφορίαν, θὰ ἤθελα νὰ ἐρωτήσω, ἐάν τὸ θέμα εἶναι διαδικασιακόν ἢ οὐσιαστικόν. Ἐάν εἶναι διαδικασιακόν, ἠμπορεῖτε νὰ τὸ θέσετε. Ἐάν δέν εἶναι, δέν ἠμπορεῖτε.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Εἶναι κατ' ἀρχὴν διαδικασιακόν θέμα, ἀλλὰ θὰ ἦτο καλλίτερον νὰ ἔλθωμεν εἰς μίαν συμφωνίαν, χωρὶς νὰ χρησιμοποιήσωμεν ψῆφον. Προτείνω ὅπως ἡ Ἐπιτροπὴ ἔχει ὑπ' ὄψιν τῆς τὰς δύο αὐτὰς προτάσεις καὶ νὰ φέρῃ εἰσήγησιν περὶ τοῦ πρακτέου.

Ἡ Ὀλομέλεια συμφωνεῖ.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Τὸ θέμα τῆς νηστείας δέν θεωρεῖται λήξαν ἀπόψε. Αὐριον τὸ πρῶν θὰ ἐπανέλθῃ καὶ πάλιν ὡς πρῶτον θέμα, ἕως ὅτου ἐξαντληθῶν αἱ ἐπ' αὐτοῦ παρατηρήσεις τῶν συνέδρων. Εὐχαριστῶ.

Λύεται ἡ συνεδρία.

Β' ΗΜΕΡΑ ΕΡΓΑΣΙΩΝ
(Πέμπτη 30 Ὀκτωβρίου 1986)

Πρωινή Συνεδρία
(9.15 - 10.30)

Μετά τήν ειθισμένην προσευχήν, **ὁ Σεβ. Πρόεδρος:** Θά συνεχίσω-
μεν σήμερον τήν συζήτησιν ἐπί τῶν τεσσάρων θεμάτων-κειμένων, τά ὅποια
ἔχομεν ἐνώπιόν μας. Πρῖν ἢ ἀρχίσωμεν τήν ἐργασίαν μας θά ἤθελα νά χαι-
ρετίσω ἐν μέσῳ ἡμῶν τόν Σεβ. Ἐπίσκοπον Πλοεστίου κ. Νήφωνα, μέλος
τῆς Ἀντιπροσωπίας τῆς Ἐκκλησίας Ρουμανίας. Καλῶς ὠρίσατε ἐν τῷ μέσῳ
ἡμῶν ἀδελφέ. Χθές, πατέρες καί ἀδελφοί, συνεπληρώθη ἡ συζήτησις γύρω
ἀπό τόν τίτλον τοῦ πρώτου κειμένου, τοῦ σχετικοῦ μέ τήν νηστείαν. Ἀπό
τάς ὑπαρχούσας προτάσεις δύο παρεπέμφθησαν εἰς τήν Ἐπιτροπήν, ἡ ὅποια
θά ἐξετάσῃ τό θέμα καί θά ἐπιλέξῃ ἡ τόν σύντομον τύπον τίτλου ἢ τόν πλα-
τύτερον. Ἐν συνεχείᾳ, ὅταν ἐπανεέλθουν αἱ προτάσεις τῆς Ἐπιτροπῆς θά
ἔχομεν νά ἀποφασίσωμεν. Ἡ συζήτησις ὅμως ἐπί τοῦ θέματος τῆς νηστείας
δέν ἔχει λήξει, διότι ὑπάρχουν ἀδελφοί καί πατέρες, οἱ ὅποιοι ἠθέλησαν νά
ὀμλήσουν εὐρύτερον ἐπί τοῦ κειμένου. Τόν λόγον, λοιπόν, ἔχει πρῶτος ὁ
Σεβ. Δημητριάδος κ. Χριστόδουλος.

Ὁ Σεβ. Δημητριάδος: Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε, θά ἐπεθύμουν νά
ἐπισημάνω μέ δύο παρατηρήσεις μου τήν θεολογικήν φύσιν τοῦ ζητήμα-
τος τῆς νηστείας καί ἀναφέρομαι εἰς τήν § 1 τοῦ κειμένου, ἡ ὅποια χαρα-
κτηρίζει τήν νηστείαν ὡς *ἀμετάβλητον*. Ὁ ὅρος αὐτός ἐγένεν ἀντικείμενον,
ὅπως μάς ἐπληροφόρησε καί ὁ ἅγιος Γραμματεὺς, συζητήσεως εἰς τήν
Ἐπιτροπήν καί εὐρέθη ἡ διατύπωσις ὅτι ὁ ὅρος αὐτός ἀναφέρεται εἰς τόν
θεσμόν καί ὄχι εἰς τήν τήρησιν. Νομίζω ὅμως ὅτι, παρὰ ταῦτα, ἐξακολουθεῖ
νά ὑφίσταται τό πρόβλημα καί θεωρῶ ὅτι εἶναι μᾶλλον ἀδόκιμος ὁ ὅρος
αὐτός «*ἀμετάβλητος*». Ἀντιπροτείνω νά τεθῇ ἡ φράσις «*ἀποτελεῖ ἱερόν θε-
σμόν τῆς Ἐκκλησίας*». Μέ τήν διατύπωσιν αὐτήν φρονῶ ὅτι ὑπερβαίνομεν
τήν δυσκολίαν ἐκ τῆς χρήσεως τοῦ ὅρου «*ἀμετάβλητος*», ὁ ὁποῖος ὅρος, ὡς
ἔχει ἐπισημανθῆ, ἔρχεται εἰς ἀντίθεσιν μέ τήν ἄσκησιν οἰκονομίας ἐπί ἐνός
θεσμοῦ, ὁ ὁποῖος εἶναι *ἀμετάβλητος*. Αὐτή εἶναι ἡ πρώτη μου παρατήρησις.
Ἡ δευτέρα πορατήρησις μου ἀναφέρεται εἰς τήν § 4, ἐκεῖ ὅπου παρατίθε-
ται τό χωρίον τοῦ ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Παλαμά καί τό ὅποιον ἀφήνει τήν
ἐντύπωσιν ὅτι ἡ νηστεία εἶναι ὅρος σωτηρίας. Δέν εἶμαι ἄξιος νά κρίνω τόν
ἅγιον Πατέρα, ἀλλά νομίζω ὅτι εἶναι ὑπερβολική ἡ διατύπωσις. Μοῦ ἀφήνει
τήν ἐντύπωσιν ὅτι ἡ νηστεία ἀναβιβάζεται εἰς τό ὕψος τοῦ ἁγίου Βαπτίσμα-
τος, ἐφ' ὅσον τό θεῖον Βάπτισμα εἶναι τό ὁμοίωμα τοῦ θανάτου τοῦ Κυρίου
καί τῆς ἀναστάσεώς του. Ἐπειδή χρησιμοποιεῖται ἡ ἴδια ὀρολογία καί
διά τήν νηστείαν, φοβοῦμαι μήπως ὑπάρξῃ κάποια παρεξήγησις. Ἦθελα,
λοιπόν, νά προτείνω νά μελετηθῇ ἀπό τήν Ἐπιτροπήν αὐτήν ειδικώτερον
ἡ § 4, ὥστε νά ἀποφευχθῇ ἡ τυχόν παρεξήγησις καί ἐνδεχομένως ἡ καθ'

ὑπερβολὴν διατύπωσης αὐτῆς τῆς θέσεως. Φρονῶ ὅτι ἡ νηστεία δέν ἀποτελεῖ ὄρον σωτηρίας, ὅπως εἶναι τό θεῖον Βάπτισμα, καί ἐπομένως δέν θά πρέπει νά τεθῆ ἔτσι τό θέμα, ὅπως ἤδη διατυποῦται. Εὐχαριστῶ.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Νομίζω ὅτι αἱ προτάσεις καί τροπολογίαι, αἱ ὁποῖαι θά διατυπωθοῦν ἐδῶ πρέπει νά σημειωθοῦν ἐπακριβῶς ἀπό τόν Γραμματέα καί νά μεταβιβασθοῦν εἰς τήν Ἐπιτροπήν, ἡ ὁποία θά πρέπει νά τās ἔχη ὑπ' ὄψιν της. Νομίζω ὅτι αὐτή εἶναι ἡ σωστή διαδικασία.

Ὁ Σεβ. Ὁρουσ Αἰβάνου: Σεβασμῶτατε ἅγιε Πρόεδρε, νομίζω ὅτι τό κείμενον αὐτό πρέπει νά ἀναπτυχθῆ πρὸς δύο κατευθύνσεις. Ἐν πρώτοις, πρὸς τήν κατ' ἐξοχὴν πνευματικὴν ἢ μυστικὴν κατεύθυνσιν, ἐάν ἐπιθυμῆτε τήν θεμελίωσιν, καί εἶτα πρὸς τήν πλέον πρακτικὴν κατεύθυνσιν. Τά θεμέλια της νηστείας, τὰ ὁποῖα προσφέρονται ἐνταῦθα, εἶναι βεβαίως βιβλικά, ἀλλὰ δέν ἔχομεν εἰ μὴ μόνον τās παραπομπάς εἰς τὰ χωρία. Ὅμως πρέπει νά παρουσιάσωμεν ἓν κείμενον ὄχι μόνον εἰς τούς ὀρθοδόξους, ἀλλ' ἐπίσης εἰς τούς ἄλλους χριστιανούς, εἰς ὠρισμένους χριστιανούς, οἱ ὁποῖοι ἀμφισβητοῦν τήν νηστείαν. Ἐχομεν λοιπόν ἀνάγκην μεγαλυτέρας ἰσορροπίας μεταξύ τῶν βιβλικῶν χωρίων καί τῶν πατερικῶν κειμένων. Εἶναι ἀξιοσημείωτον ὅτι οἱ Πατέρες παρατίθενται ἀπλῶς. Θά ἠδυνάμην νά εἶπω ὅτι ἄρχεται ἡ θεμελίωσις τῆς νηστείας κατ' ἐξοχὴν διὰ τοῦ Μ. Βασιλείου, ἤτοι κατὰ τόν Δ' αἰῶνα, ἐνῶ ἔχομεν ἤδη ἀπό τοῦ Β' αἰῶνος μ.Χ. μίαν θεμελίωσιν, ἡ ὁποία ἀγνοεῖται ἐνταῦθα. Εἶναι ἡ θεμελίωσις τοῦ μερισμοῦ τῶν ἀγαθῶν. Οἱ χριστιανοί, ἔλεγεν εἰς ἀπολογητῆς τοῦ Β' αἰῶνος, ὅταν διαπιστώσουν τήν ὑπαρξιν πτωχοῦ μεταξὺ αὐτῶν ἀπέχουν τροφῆς καί προσφέρουν εἰς τήν οἰκογένειαν αὐτὴν τὰ ἀναγκαῖα χρήματα. Αὐτό εἶναι μία θεμελίωσις εἰς τὰ κείμενα τοῦ Β' αἰῶνος. Ὅθεν, ἐάν θέλετε, ὄχι μόνον ἡ ἀτομικὴ ἀσκητικὴ προοπτικὴ, ἀλλ' ἐπίσης ἡ περισσότερον κοινωνικὴ προοπτικὴ, ἡ προοπτικὴ ἡ ὁποία ἀναφέρεται εἰς τούς πτωχοὺς. Νομίζω ἐπίσης ὅτι εἰς τό «Τριῶδιον» ὑπάρχει μία προοπτικὴ, ἡ ὁποία δέν προεβλήθη, καί ἡ ὁποία ἀναφέρεται εἰς τήν ἐπιστροφὴν εἰς τόν παράδεισον. Ἡ νηστεία εἶναι μία ἐπιστροφή εἰς τόν παράδεισον, ἐν τῇ ἐννοίᾳ ὅτι ὁ Ἀδάμ δέν ἔτρωγε καί δέν ἐφόνευε ζῶα. Ὑπάρχει λοιπόν μία συμφιλίωσις μέ τόν κόσμον διὰ τῆς νηστείας, ὑπάρχει μία πρακτικὴ κατὰ τῆς βίας. Αὐτὴ δέν ἐτονίσθη εἰς τὰ βιβλία, ἀλλ' εὐρίσκεται εἰς ὠρισμένα κείμενα τοῦ βιβλίου τοῦ Τριῶδιου. Τέλος, μία πρακτικὴ παρατήρησις. Ὑπάρχει ἡ ὑπόσχεσις νά συζητήσωμεν περὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν διατάξεων περὶ τῆς νηστείας, ἀλλὰ περιορίζεται νά ἀναφέρεται εἰς τās διαφόρους νηστείας τοῦ ἔτους. Οὐδεμία διάταξις. Δέν λέγεται ἐκ τίνων ἀπέχομεν, τίνος μετέχομεν καί τίνος δέν μετέχομεν. Εἰς τās μεσογειακὰς χώρας τρώγομεν ὠρισμένα θαλασσινά: πότε καθιερώθη ἡ πράξις αὐτή; Οἱ Ρῶσοι καταλύουν ἰχθύν: τοῦτο εἶναι σύμφωνον πρὸς τούς κανόνας τῆς ἐγκρατείας; Ἔτερον πρόβλημα εἶναι ὁ γάμος. Ὑπάρχει μία περίοδος, καθ' ἣν ἀπαγορεύεται ἡ τέλεισις γάμων. Γνωρίζομεν τήν ἀρχαίαν θεμελίωσιν τούτου, καθ' ὅσον ἡ ἐγκράτεια ἦτο πλήρης κατὰ τήν περίοδον τῆς Μ. Τεσσαρακοστῆς. Τί τηροῦμεν ἐξ αὐτῶν; Μήπως εἴμεθα πολὺ αὐστηροὶ ἐπ' αὐτοῦ; Ἐάν ὁμλῶμεν περὶ «ἐκκλησιαστικῶν

περί νηστείας διατάξεων», τότε πρέπει να όμιλήσωμεν λεπτομερώς και να μή περιοριζώμεθα μόνον εις τās άρχάς. Έάν επιθυμώμεν να ρυθμίσωμεν συγκεκριμένα προβλήματα, τότε πρέπει πράγματι να αναπτύξωμεν τό κείμενον τούτο τόσον εις τās πνευματικές πηγάς αυτού, όσον και εις τήν έκτασιν τής πρακτικής. Ευχαριστώ, Σεβασμώτατε.

Ο Σεβ. Πρόεδρος: Ευχαριστώ πολύ διά τήν συμβολήν αυτήν του άγιου Όρους Λιβάνου. Έπιτρέψατέ μου να όμολογήσω ότι έκαμα έν μικρόν λάθος. Αναγνωρίζω μεταξύ ήμών τήν παρουσίαν του Αιδεσιμολ. π. Ion Bria, από τήν Αντιπροσωπίαν τής Έκκλησίας Ρουμανίας, και του Έλλογιμ. κ. Buensky, από τήν Αντιπροσωπίαν τής Έκκλησίας τής Ρωσίας. Καλώς ώρίσατε έν τώ μέσω ήμών.

Ο Σεβ. Πάφον: Άγιε Πρόεδρε, ήθελα να μου επιτραπή να αναφερθώ και εις τόν τίτλον του κειμένου τής νηστείας. Πράγματι, ό τίτλος αυτός δέν εύρίσκεται εις άρμονίαν μέ τό κείμενον. Υπάρχει κάποιον λάθος. Άλλά ταπεινώς πιστεύω, ότι τό λάθος δέν εύρίσκεται εις τόν τίτλον, αλλά κάπου άλλου. Οί πρό ήμών Πατέρες, τό 1961, έθεσαν αυτόν ακριβώς τόν τίτλον, διατί έπίστευαν ότι χρειάζεται κάποια αναπροσαρμογή όσον άφορᾶ εις τήν νηστείαν. Σήμερον ήμεις λέγομεν ότι δέν υπάρχει τέτοια άλλαγή. Έδω εύρίσκεται τό λάθος. Πιστεύω ότι τό πρόβλημα υπήρχεν, υπάρχει και θα έξακολούθηση να υπάρχει, εάν δέν αντιμετώπισωμεν σωστά τό πρόβλημα. Νά μου επιτραπή να είπω ότι όταν εφύγαμεν τόν Φεβρουάριον από έδω και μαζί μέ τόν κ. Μιτσιδην εκάναμεν τήν έκθεσίμ μας προς τήν Σύνοδον τής Έκκλησίας τής Κύπρου, όταν άνεγνώσαμεν τό κείμενον, άπευθυνόμενος ό Μακαριώτατος και εκ μέρος όλης τής Συνόδου, μάς είπε: «Τό κείμενον είναι πολύ ωραίον. Δέν βλέπω όμως πρακτικούς τρόπους επιλύσεως του όλου προβλήματος». Και μέ σκεπτικισμόν και μέ κάποιαν λύπην ήρώτησε: «Μήπως ή Όρθοδοξία σήμερον δέν ήμπορεί να λύση προβλήματα, τά όποια τήν άπασχολούν;». Και αναχωρούντες προχθές διά τήν Γενεύην μάς έξουσιοδότησεν να μεταφέρωμεν έδω τήν άνησυχίαν τής Έκκλησίας τής Κύπρου, ότι ή Πανορθόδοξος αδυνατεί να αντιμετώπιση σωστά μερικά προβλήματα, τά όποια άπασχολούν τήν όλην Έκκλησίαν του Χριστου. Προσωπικώς, ως έπίσκοπος τής Έκκλησίας του Χριστου, βλέπω ότι υπάρχει πρόβλημα. Τό ποιμνίον μας, ένω εις τήν πλειοψηφίαν του είναι ενάρετον, βασίζει τήν ζωήν του εις άρετάς, έν τούτοις δέν νηστεύει. Έν πολύ μικρόν ποσοστόν του ποιμνίου μας νηστεύει. Πρέπει να άδιαφορήσωμεν διά τό υπόλοιπον του ποιμνίου μας; Έχομεν καθήκον να εκζητήσωμεν τό άπολωλός. Πρέπει να ενδιαφερθώμεν περισσότερον δι' εκείνους, οί όποιοι δέν νηστεύουν, διά τά αδύνατα και τά άπολωλότα. Ο Χριστός άφησε προς στιγμήν τά 99, διατί ήθελε και τά 100. Έτρεξε να βρη και τό εκατοστόν. Ημεις να άδιαφορήσωμεν διά τά 99; Και εάν ήμεις, οί επικεφαλής του ποιμνίου, πολλάκις δέν νηστεύομεν, πώς τό ποιμνίον μας να νηστεύση; Μήπως είναι καλλίτερον από ήμάς ή μήπως εθελουτυφλούμεν; Θέλω να είμαι ειλικρινής. Πιστεύω ότι υπάρχει τό πρόβλημα. Έάν δέν ήμπορούμε να

εὔρωμεν λύσιν εὐκόλως - καί εὐκολῆ λύσις δέν ὑπάρχει - εἶναι καλλίτερον νά ὁμολογήσωμεν τήν ἀδυναμίαν μας, νά εἴπωμεν ὅτι τό πρόβλημα δέν λύεται, διότι θά σκανδαλίσωμεν τούς ἀδελφούς μας. Ἴσως θά χρειασθῆ νά γίνῃ κάποια παράγραφος καί θά παρεκάλουν ὁ τίτλος νά μείνῃ ὁ ἴδιος, διά νά φαίνεται ὅτι ὑπάρχει πρόβλημα καί ὅτι ἔμεινεν ἄλυτον. Ἐρχόμενοι ἐδῶ δέν νομίζω ὅτι ἐκπροσωποῦμεν τούς ἑαυτούς μας. Νομίζω ὅτι ἔπρεπε νά φέρωμεν μαζί μας τόν σφυγμόν τοῦ λαοῦ μας. Μήπως τόν ἔχωμεν πιάσει; Ξέρομεν τί θέλει ὁ λαός μας ἢ εὐρισκόμεθα ἔναντι τοῦ λαοῦ καί ὄχι ἐντός τοῦ λαοῦ μας; Πιστεύω ὅτι ἤλθομεν ἐδῶ χωρίς νά φέρωμεν τόν σφυγμόν τοῦ λαοῦ μαζί μας. Τήν φωνήν του δέν τήν ἔχομεν προσέξει, δέν τήν ἔχομεν ἀκούσει. Περατῶν θά παρεκάλουν ὁ τίτλος νά μείνῃ ὁ ἴδιος, διατί τό λάθος δέν εὐρίσκεται εἰς τόν τίτλον. Εὐχαριστῶ.

Ὁ Ἑλλογιμ. Καθηγ. Φειδᾶς: Σεβ. ἄγιε Πρόεδρε, παρηκολούθησα τήν προβληματικήν, τήν ὁποίαν ἀνέπτυξεν ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Δημητριάδος, καί νομίζω ὅτι ἡ προβληματική αὐτή, ὡς πρός τήν πρώτην παρατήρησιν, πηγάζει κυρίως ἀπό τό ἑλληνικόν μόνον κείμενον. Ἡ παρατήρησις του δηλαδή δέν ἰσχύει οὔτε διά τό γαλλικόν, οὔτε διά τό ρωσσικόν κείμενον. Ἡ λέξις «ἀμετάβλητος» θά ἠμποροῦσε νά προκαλέσῃ εἰς τό ἑλληνικόν κείμενον μερικᾶς εὐαισθησίας, ὡς ἐκεῖνας τάς ὁποίας παρουσίασεν ἡ σκέψις τοῦ ἁγίου Δημητριάδος. Νομίζω ὅτι ὑπάρχει θεραπεία εἰς τό ἑλληνικόν κείμενον, ἡ ὁποία δέν θά συνεπήγετο μεταφραστικῆν ἀλλαγίαν. Μοῦ τήν ἔχει ἐμπνεύσει ὁ κ. Φωτιάδης, ὁ ὁποῖος προέτεινεν, ἀντί τοῦ «ἀμετάβλητος» νά χρησιμοποιηθῆ εἰς τό ἑλληνικόν κείμενον ὁ ὅρος «ἀκατάλυτος». Μᾶς διευκολύνει πολύ καί νομίζω ὅτι ὁ ἅγιος Δημητριάδος δέν θά ἔχη ἀντιρροήσεις. Εἰς τό δεύτερον σκέλος ὁμως τῶν παρατηρήσεων, αἱ ὁποῖαι ἀναφέρονται εἰς τό χωρίον τοῦ ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ, ἐκεῖ εἶναι θεολογική πλέον ἡ παρέμβασις τοῦ ἁγίου Δημητριάδος. Νομίζω ὅτι τό χωρίον αὐτό δέν ὀδηγεῖ εἰς τήν σύγχυσιν μεταξύ τοῦ χαρακτήρος τοῦ Βαπτίσματος καί τοῦ χαρακτήρος τῆς νηστείας. Ὁ ὅρος «σύμφυτος» εἶναι ὅρος ἄχρωμος καί προσλαμβάνει τό περιεχόμενον του ἀπό τήν θεολογικήν ἀναγωγίαν, ἡ ὁποία γίνεται εἰς τό μυστήριον, εἰς τήν πνευματικήν ζωήν κ.λπ. Ἐδῶ εἶναι καθαρά ἡ σκέψις τοῦ ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ καί κινεῖται εἰς τήν καρδίαν τῆς θεολογίας τῆς νηστείας. Καί νομίζω ὅτι δέν προκαλεῖ σύγχυσιν, διότι συνδέει τήν νηστείαν ὡς πνευματικόν ἀγώνισμα θεολογικῶς μέ τόν Τίμιον Σταυρόν, μέ τό Πάθος τοῦ Χριστοῦ.

Διά τῆς νηστείας, κατά τόν Γρηγόριον τόν Παλαμᾶν, ὁ πιστός βιώνει μετά τό Βάπτισμα τήν ἐν Χριστῷ ζωήν, τήν ζωήν ἡ ὁποία ἔδοθη εἰς αὐτόν διά τοῦ Βαπτίσματος. Βιοῖ διά τῆς νηστείας καί τήν ὑπακοήν τοῦ νέου Ἀδάμ διά τήν θεραπείαν τῆς παρακοῆς τοῦ παλαιοῦ Ἀδάμ. Αὐτός εἶναι ὁ θεολογικός κύκλος τῆς πνευματικῆς ζωῆς τοῦ πιστοῦ εἰς τήν λατρευτικήν ζωήν τοῦ ἐνιαυτοῦ τοῦ Κυρίου. Δι' αὐτῆς τῆς θεολογικῆς συναφείας ἡ νηστεία ἀποκτᾶ ἰδιαιτέραν τυπολογικήν σχέσιν μέ τόν Σταυρόν τοῦ Κυρίου. Τό χωρίον τοῦ Παλαμᾶ συνδέει τό «σύμφυτος» πρός τόν Σταυρόν καί τό Πάθος

τοῦ Κυρίου, «*σύμφυτοι πρὸς τὸ Πάθος τοῦ Κυρίου*». Καί πράγματι ἡ νηστεία εἶναι συμμετοχὴ εἰς τὴν ὑπακοὴν τοῦ Χριστοῦ, ἡ ὁποία ἐκορυφώθη εἰς τὸν Σταυρὸν, ἰδιαίτερος δὲ ἡ νηστεία τῆς Μ. Τεσσαρακοστῆς. Ὁ Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς, κωδικοποιῶν ἐνταῦθα τὴν ὅλην σχετικὴν πατερικὴν θεολογίαν, καταγράφει τὸ χωρίον αὐτό. Εἶναι κρίμα νὰ χαθῆ αὐτὴ ἡ θεολογία τῆς νηστείας, καθ' ἣν στιγμὴν μάλιστα δὲν δυνάμεθα νὰ ἀρνηθῶμεν ὅτι ἡ νηστεία ἔχει καὶ σωτηριολογικὸν χαρακτήρα. Ἡ νηστεία ἔχει σωτηριολογικὸν χαρακτήρα, ἀφοῦ ὁ πιστὸς καλεῖται νὰ ζήσει τὴν ζωὴν τοῦ Χριστοῦ, ὁ δὲ Χριστὸς ἐνήστευσε. Δὲν ἔμπορει ὁ πιστὸς νὰ μὴ νηστεύῃ τουλάχιστον τὴν νηστείαν τῆς Μ. Τεσσαρακοστῆς, τὴν ὁποίαν ὁ Κύριος ἐνήστευσε. Μὲ αὐτὴν τὴν ἐννοίαν εἶναι σωτηριολογικὴ ἡ ἀναγωγή. Οὕτως ἀπαντᾷ εἰς τὴν πατερικὴν παράδοσιν καὶ οὕτω κατωχυρώθη εἰς τοὺς κανόνας τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων τῆς Ἐκκλησίας. Ὑπ' αὐτὴν τὴν ἐννοίαν, νομίζω ὅτι τὸ χωρίον αὐτό, χωρὶς νὰ ὀδηγῆ εἰς σύγχυσιν μὲ τὸ Βάπτισμα, προσφέρει μίαν κωδικοποιημένην μορφήν τῆς ὅλης σχετικῆς πατερικῆς θεολογίας διὰ τὴν νηστείαν, τουλάχιστον τῆς Μ. Τεσσαρακοστῆς, εἰς τὴν ὁποίαν ἀναφέρεται καὶ ἀπὸ τὴν ὁποίαν - ἀπὸ μίαν ὁμιλίαν τοῦ ἁγίου Γρηγορίου εἰς Κυριακὴν τῆς Μ. Τεσσαρακοστῆς - ἔχει ληφθῆ τὸ χωρίον. Αὐτὰ μόνον θὰ ἤθελον νὰ εἶπω διὰ τὴν διευκόλυνσιν τοῦ ἔργου τῆς Ἐπιτροπῆς.

Ὁ Ἐλλογιμ. Καθηγ. Ἀναγνωστόπουλος: Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε, δὲν θὰ ἤθελα ὡς σύμβουλος νὰ ἀπασχολήσω πρὸ τῶν ἐκπροσώπων τὴν ὁμήγουριν, ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ ἅγιος Δημητριάδος καὶ ὁ ἅγιος Ὅρους Λιβάνου ἔθιξαν κάποιο πατερικὸν θέμα ὡς πρὸς τὴν διεύρυνσιν τοῦ κειμένου μὲ πατερικὰ χωρία, δι' αὐτὸ ἐζήτησα τὸν λόγον. Πράγματι, ἀναγινώσκων κανεὶς τὸ κείμενον, τὸ ὁποῖον ἔχομεν πρὸ ἡμῶν, διαπιστώνει ὅτι ὑπάρχουν ἐλάχιστα πατερικὰ χωρία, τὰ ὁποῖα ἔμπορουν νὰ κατοχυρώσουν τὴν πίστιν τῆς Ἐκκλησίας εἰς τὸν θεσμόν τῆς νηστείας. Καὶ ἐὰν λάβῃ κανεὶς ὑπ' ὄψιν ὅτι ἡ πατερικὴ διδασκαλία ἦτο πολὺ πλέον φιλελευθέρα ἀπὸ τὴν ἀντίληψιν, τὴν ὁποίαν τουλάχιστον βλέπω νὰ ἐπικρατῆ σήμερον ἐνταῦθα, θὰ εἶναι καλλίτερον νὰ ἀναφερθῆ εἰς τὰ χωρία αὐτὰ διὰ νὰ ἴδωμεν πῶς, πράγματι, ἐπὶ τῆ βάσει τῆς πατερικῆς αὐτῆς διδασκαλίας διεμορφώθη ἡ παράδοσις τῆς Ἐκκλησίας. Καὶ θὰ ἔλθω εἰς τὸ θέμα, τὸ ὁποῖον ἀνέφερε ὁ ἅγιος Ὅρους Λιβάνου. Πράγματι ἔχομεν λησμονήσει εἰς τὸ κείμενον τὴν περίοδον τοῦ Β' καὶ τοῦ Γ' αἰῶνος, ἀρχίζοντες ἀπὸ τοὺς καλουμένους ἀποστολικούς Πατέρας, μεταβαίνοντες εἰς τοὺς ἀπολογητὰς καὶ κατόπιν εἰς τοὺς μεγάλους ἐκκλησιαστικούς Πατέρας. Εἶναι πολὺ ὀρθὴ ἡ διατύπωσις τοῦ ἁγίου Ὅρους Λιβάνου, ὅτι εἰς τὴν περίοδον αὐτὴν ἡ νηστεία θεωρεῖται ὡς θεσμός, μὲ τὸν ὁποῖον οἱ πιστοὶ ἦσαν ὑποχρεωμένοι νὰ ἀσκοῦν τὴν ἐλεημοσύνην καὶ τὴν πρὸς τὸν πλησίον ἀγάπην. Καὶ αὐτὸ βασίζεται εἰς τὴν προφητικὴν ρῆσιν τοῦ Ἡσαίου, εἰς τὸ 58,4-10, εἰς τὸ ὁποῖον τόσον οἱ ἀποστολικοὶ Πατέρες, ὅσον καὶ ὁ Μ. Βασίλειος καὶ ὁ Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνὸς στηρίζουν τὴν ἄποψίν των. Πρόκειται διὰ τὸν Βαρνάβαν, ὁ ὁποῖος ἀναφέρει ἐν μεταφράσει ὅλον τὸ κείμενον τοῦ Ἡσαίου. Δι' αὐτὸ καὶ προτείνω ὅπως εἰς τὴν § 3 — ὅπου ἀναφέρεται

τό στιχηρόν ιδιόμελον τῆς Τετάρτης τῆς Α΄ ἐβδομάδος τῶν Νηστειῶν - νά καταστή σαφές ὅτι τό κείμενον εἶναι εἰλημμένον ἀπό τόν Ἡσαΐαν. Ὅλοι δέ οἱ ἀποστολικοί Πατέρες καί οἱ μετέπειτα στηρίζουν τήν διδασκαλίαν ἐπί τοῦ θέματος τῆς ἐλεημοσύνης, βασιζόμενοι εἰς τό προφητικόν αὐτό κείμενον τοῦ Ἡσαΐου, φθάνοντες μέχρι τοῦ σημείου, ὅπως ὁ Μ. Βασίλειος, ὁ ὁποῖος ἀναφερόμενος εἰς τόν θεσμόν τῆς νηστείας λέγει ὅτι: «*Ἐγνωρίσαμεν γάρ τῶν νηστειῶν τήν χάριν ἐκ τοῦ Ἡσαΐου. Τόν μὲν ἰουδαϊκόν τῆς νηστείας τρόπον παρωσαμένον, τήν δέ ἀληθινήν νηστείαν ἡμῖν παραδείξαντος. Μή εἰς κρίσεις καί μάχας νηστεύετε, ἀλλά λύε πάντα σύνδεσμον ἀδικίας*». Αὐτή εἶναι ἡ πατερική ἀποψις. Ἀναφέρων δέ ὁ ἅγιος Ὁρσους Λιβάνου καί τούς ἀπολογητάς εἶχεν ὑπ' ὄψιν του τόν Ἀριστείδην, ὁ ὁποῖος λέγει ὅτι ἐάν θέλωμεν νά νηστεύσωμεν νά δώσωμεν τό περισσευμα ἐξ αὐτοῦ, τό ὅποιον θά κατηναλίσκομεν εἰς τούς πτωχοῦς.

Ἐπανέρχομαι εἰς τήν § 4, εἰς τήν ὁποίαν ἀνεφέρθησαν ὁ ἅγιος Δημητριάδος καί ὁ κ. Φειδᾶς. Πράγματι νομίζω ὅτι ἡ παράγραφος αὐτή ὀφείλει νά διευρυνθῆ, διότι ὅσον ἀφορᾷ εἰς τήν τεσσαρακονθήμερον νηστείαν τοῦ Κυρίου δέν εἶναι ὁ Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς, ὁ ὁποῖος ἠμπορεῖ νά ἐκπροσωπήσῃ ὅλην τήν πατερικήν παράδοσιν. Ἔχομεν πρό αὐτοῦ τόν Μ. Βασίλειον καί τόν Ἰωάννην τόν Χρυσόστομον, οἱ ὁποῖοι ἀκριβῶς ὀρίζουν, διατί ὁ Κύριος ἐνήστευσε καί ποιοί ἦσαν οἱ λόγοι τῆς νηστείας του. Ἀναφέρομαι, λοιπόν, εἰς τό κείμενον ἐδῶ, ὑπενθυμίζων ὅτι καί ὁ Μ. Βασίλειος καί Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος λέγουν ὅτι ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός ἐνήστευσε τήν τεσσαρακονθήμερον νηστείαν του καί μέ τόν ἀγῶνα του δι' αὐτῆς κατά τοῦ διαβόλου παρέδωκεν εἰς ἡμᾶς τό πρότυπον τῆς νηστείας, διά νά εἴμεθα ἐφωδιασμένοι. Καί καθ' ὁμοιότητα τοῦ Μ. Βασιλείου λέγει ὁ Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος ὅτι ὁ Κύριος ἐνήστευσεν ἐπί τεσσαράκοντα ἡμέρας ὄχι ἐξ ἀνάγκης, ἀλλά διά νά μᾶς ἐκπαιδεύσῃ εἰς τήν νηστείαν. Ἔχοντες, λοιπόν, τάς δύο αὐτάς ῥήσεις, ὅτι «*ὁ Κύριος ἡμῶν νηστεία τήν σάρκα ἦν ὑπέρ ἡμῶν ἀνέλαβεν ὀχυρώσας, οὕτως ἐν αὐτῇ τοῦ διαβόλου τάς προσβολάς ὑπεδέξατο ἡμᾶς τε παιδεύων νηστείας*» νομίζω, ὅτι πρό τοῦ Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ εἰς τήν παράγραφον αὐτήν θά πρέπει νά τεθοῦν αἱ ἀπόψεις τοῦ Μ. Βασιλείου καί Ἰωάννου τοῦ Χρυσόστομου. Τό τελευταῖον, τό ὅποιον θά μου ἐπιτρέψετε νά εἶπω, ἀναφέρεται εἰς τήν τελευταίαν παράγραφον τοῦ κειμένου, εἰς τήν προετοιμασίαν διά τήν θείαν Εὐχαριστίαν. Εἰς αὐτό ἀκριβῶς πρέπει νά δοθῆ ἡ μεγαλύτερα προσοχή τῆς ὁμηγύρευς. Διότι ὀφείλομεν νά καθορίσωμεν καί νά ἀποσαφηνίσωμεν πλήρως τό θέμα τῆς εὐχαριστιακῆς λεγομένης νηστείας. Τό λέγω αὐτό, διότι εἰς τήν πατερικήν παράδοσιν αὐτό ἔχει μεγάλην σημασίαν. Ἐάν κανεῖς ἐνδιατριψῆ κυρίως εἰς τόν Ἰωάννην τόν Χρυσόστομον θά ἴδῃ ὅτι ἀκόμη καί τήν νηστείαν τῆς Μ. Τεσσαρακοστῆς δέν τήν ὀρίζει τόσον διά τό Πάσχα, τό ὅποιον εἶναι λέγει ἐορτή χαρᾶς, ἀλλά νηστείαν διά τά ἁμαρτήματα ἡμῶν οὕτως ὥστε νά προετοιμασθῶμεν διά τήν θείαν Μετάληψιν. Συνεπῶς, δέν ἠμπορεῖ νά ἀγνοηθῆ ἡ πατερική παράδοσις καί ἐπί τοῦ θέματος αὐτοῦ. Εὐχαριστῶ.

Ὁ Σεβ. Ἐπίσκοπος Βροτσλάβ: Σεβασμώτατε Πρόεδρε, ἐδίσταζον ἐπὶ πολὺ, ἂν θὰ ἔπρεπε νὰ λάβω τὸν λόγον, πολλῶ μᾶλλον διότι τὸ κείμενον ἦτο γνωστὸν εἰς ἐμέ. Ἀπεφάσισα ὅμως νὰ ὑποβάλω ὑμῖν παρατηρήσεις τινάς ἐπ' ἐλπίδι ὅτι αἱ παρατηρήσεις αὐταὶ θὰ διευκολύνουν τὰς ἐργασίας τῆς Ἐπιτροπῆς, πολλῶ μᾶλλον διότι εἶμαι εἰς ἄλλην Ἐπιτροπὴν. Ἔχω τρία σημεία: Γενικὰς παρατηρήσεις, εἶτα μίαν πρακτικὴν παρατήρησιν καὶ ἓν τρίτον σημεῖον, τὸ ὁποῖον ἀφορᾷ εἰς δύο λεπτομερεῖς παρατηρήσεις. Γενικὴ παρατήρησις: Τὸ κείμενον, τὸ ὁποῖον ὑπεβλήθη ἐνταῦθα εἰς τὴν Γ' Προσυνοδικὴν Πανορθόδοξον Διάσκεψιν φαίνεται ἀναμφιβόλως καλὸν κείμενον. Πάν ὅ,τι περιέχεται, ἢ σχεδὸν πάν, εἶναι ὀρθόν, ἀλλ' ὄχι καὶ ἐπαρκές. Εἶχον τὸ αἶσθημα τοῦτο καὶ προηγουμένως, τόσον τὸν Φεβρουάριον, ὅσον καὶ τώρα, ἠκούσθησαν δέ χθές ὠρισμένοι γινώμαι πρὸς τὴν κατεύθυνσιν αὐτὴν, ὅτι δηλαδὴ ἐάν ἐν τέλει τῶν ἐργασιῶν δεχθῶμεν τὸ κείμενον τοῦτο ὡς ἔχει, τότε οὐδὲν ἀλλάσσωμεν καὶ οὐδὲν προσφέρομεν. Ἦκουσα χθές τοιαύτας γνώμας ὠρισμένων μελῶν. Ὅφειλω νὰ ὁμολογήσω ὅτι ἐπίεσα ἐμαυτὸν διὰ νὰ δεχθῶ τὸ κείμενον καὶ τώρα εἶμαι ὑποχρεωμένος νὰ μεταβάλω πῶς γνώμην. Διατί; Θὰ προσπαθῆσω νὰ ἀποδείξω δι' ὠρισμένων παραδειγμάτων ἐκ τῆς γραμμῆς τῶν ιδεῶν τοῦ κειμένου, ὅτι εἰς τὸ κείμενον πάντα εἶναι ὀρθὰ καὶ ὅμως ἐλλεῖπει τι. Νομίζω ὅτι εἰς τὸ κείμενον ὑπάρχει ἡ τάσις νὰ ἀποδοθῇ τεραστία ἢ καὶ ἀπόλυτος σημασία εἰς τὴν νηστείαν. Ἡ νηστεία δὲν παρουσιάζεται εἰς αὐτὸ ὡς μέσον πρὸς τελείωσιν τῆς πνευματικῆς ζωῆς, ἀλλὰ προφανῶς ὡς αὐτοσκοπός. Εἰς τὸ τέλος τῆς § 5 ἀναγινώσκομεν εἰς τὸ κείμενον: «Ὅλοι οἱ ἄλλοι ἔχουν - κατὰ τὴν ὀρθόδοξον περὶ πνευματικῆς ζωῆς ἀντίληψιν - χρέος...», καὶ εἰς τὴν τελευταίαν φράσιν ἀναγινώσκω «ὀρθόδοξος πνευματικὴ ζωὴ εἶναι ἀνεπίτευκτος χωρὶς τὸν πνευματικὸν ἀγῶνα τῆς νηστείας». Ἐδῶ ἔχω τὸ αἶσθημα τῆς ἀσφαλείας. Ἀπὸ τὸ ἐν μέρος εἶναι ὀρθόν ὁπωσδήποτε. Ὁ Κύριος εἶπε: «Τοῦτο δὲ τὸ γένος οὐκ ἐκπορεύεται εἰ μὴ ἐν προσευχῇ καὶ νηστεία» (Ματθ. 17,21). Ἀλλὰ συγχρόνως εἰς τὴν *Φιλοκαλίαν*, εἰς τοὺς Πατέρας τῆς Ἐκκλησίας καὶ εἰς τοὺς Πατέρας τῆς ἐρήμου, οἱ ὁποῖοι ὁπωσδήποτε ἐνήστευον οὕτως, ὡς δὲν νηστεύομεν ἐν πάσῃ περιπτώσει οἱ ἐν τῷ κόσμῳ ζῶντες, εὐρίσκομεν συχνάκις εἰς πολλοὺς Πατέρας τῆς *Φιλοκαλίας* τὴν πρότασιν, εἰς τὴν ὁποῖαν τονίζουν ὅτι ἡ νηστεία εἶναι δυνατόν νὰ καταστῇ εἰσέτι αἰτία πτώσεως, διότι ἡ νηστεία εἶναι δυνατόν νὰ ὀδήγησῃ εἰς ὑπερηφάνειαν ὡς καὶ εἰς ἕτερα κακά.

Νομίζω ὅτι εἰς τὸ κείμενον εἶναι ἀδύνατον νὰ παραλείψωμεν τὸ πνεῦμα τῆς σχετικῆς *Ὀμιλίας* τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου, τὴν ὁποῖαν ἀναγινώσκομεν κατὰ τὸ Πάσχα, ὅτε λέγομεν: «*Νηστεύσαντες καὶ μὴ νηστεύσαντες, εὐφράνθητε σήμερον. Ἡ τράπεζα γέμει, τρυφήσατε πάντες*». Καὶ ἐνταῦθα ἔρχεται ἡ ἐπομένη παρατήρησις: Ἔχομεν τὴν ἐπιμονὴν καὶ ἐργαζόμεθα ἤδη ἐπὶ μακρόν εἰς τὸ θέμα, καὶ τοῦτο δὲν εἶναι τυχαῖον. Τοῦτο συνέβαινε οὕτω καὶ εἰς τὴν ἀρχαίαν Ἐκκλησίαν, διότι ἡ νηστεία συνεδέετο πρὸς τὴν ἐκκλησιολογίαν - θὰ ἠδυνάμην νὰ εἶπω πρὸς αὐτὰ ταῦτα τὰ θεμέλια τῆς ἐκκλησιολογίας - καὶ πρὸς τὴν σωτηριολογίαν. Καὶ ἰδοὺ εἰς τὸ κεί-

μενον, εάν τό θέμα αναφέρεται εις τήν σωτηριολογίαν, τότε δημιουργείται εις έμέ ποιά τις έντύπωσις, ότι νηστεύοντες θά ήδυνάμεθα νά σωθώμεν. Έν τούτοις, τούτο δέν έχει ούτω, διότι είμεθα ήδη σεσωσμένοι, και, εάν νηστεύσωμεν και προσευχηθώμεν περισσότερον, δέν δυνάμεθα νά σωθώμεν διά τών ιδίων δυνάμεων ήμών. Ο Κύριος ήμών Ίησους Χριστός σώζει ήμάς και άγωνιζόμεθα διά τής νηστείας νά επιτύχωμεν εκείνο, νά ανοίξωμεν έαυτούς προς τήν σωτηρίαν, τήν όποιαν ο Χριστός έδωρήσατο εις πάντας. Και βεβαίως ή νηστεία συνδέεται επίσης μέ τήν σχέσιν προς τό ήμέτερον σώμα και μέ τήν σχέσιν προς τόν έξω κόσμον. Και ιδού εκείνο, τό όποιον είπεν ο Μητροπολίτης Όρους Λιβάνου περί τής επιστροφής εις τόν παράδεισον, είναι πολύ σημαντικό. Η Έπιτροπή θά ήδύνατο ίσως νά εύρη τήν δυνατότητα νά έντάξη τούτο εις τό κείμενον κατά τόν ένα ή τόν άλλον τρόπον. Βεβαίως, είναι καλόν δι' ήμάς όχι μόνον νά μή τρώγωμεν κρέας ζώων, άλλ' επίσης και ιχθύς και θά ήτο φυσικόν νά τρώγωμεν μόνον φυτά και, ως λέγεται εις τήν Γένεσιν, καρπούς, ή ως άγιοι τινές ή ως ή άγία Μαρία ή Αιγυπτία, ή όποία έλάμβανε κατά πάσαν πιθανότητα έλάχιστην τροφήν, ως αναφέρεται και εις πάντας τούς Βίους ότι ο άγιος Ζωσιμάς έφερεν εις αυτήν τροφήν και αυτή έλαβε τρεις σπόρους όρύζης. Και δέν γνωρίζομεν πώς έτρέφετο. Τούτο είναι ή επιστροφή εις τόν παράδεισον και είναι όρθόν. Ταύτα ούτως. Συγχρόνως γνωρίζομεν ότι εις τήν αρχαίαν Έκκλησίαν ή νηστεία ήτο πολύ σκληρόν άγώνισμα, ή δέ Έκκλησία έθεσπιζεν αυστηρούς κανόνας ως εκείνον, ο όποιος λέγει ότι και αυτή εισέτι ή υπό τινος γεύσις κρέατος είναι κακόν καθ' έαυτό και αποκόπτει αυτόν εκ τής Έκκλησίας. Ημείς έχομεν τοιούτους κανόνας. Νομίζω ότι εις τό κείμενον αυτό, τό όποιον έχομεν πρό ήμών, θά ήτο δυνατόν νά τεθούν περιορισμοί τινές, υπό τό πνεύμα νά μή άγνοηθή ή ιστορία τής νηστείας. Λέγομεν ότι ή νηστεία τών Χριστουγέννων ανεπτύχθη προοδευτικώς προς μίαν αυστηροτέραν νηστείαν εκ τής αρχικής μονοήμερου ή τριήμερου νηστείας προς προπαρασκευήν διά τήν εορτήν τών Χριστουγέννων.

Ίδού ώρισμένα γενικά παρατηρήσεις. Υπάρχουν βεβαίως και άλλαι, αλλά δέν επιθυμώ νά καταπονήσω τήν σκέψιν σας. Καταλήγω λοιπόν τώρα εις μίαν πρότασιν. Συνεκινήθην εκ τών λόγων του Μητροπολίτου Πάφου. Ωμίλησε καθαρώτατα και νομίζω ότι εκφράζει όποσδήποτε τήν γνώμην πολλών λαϊκών, επισκόπων και κληρικών. Θά ήτο ίσως μία λύσις εις τό πρόβλημα, εάν εις τό κείμενον προσεθέτομεν έν παράρτημα, εις τό όποιον θά έγένητο λόγος διά τās κλιματολογικās και γεωγραφικās προϋποθέσεις τής νηστείας. Τούτο αναφέρεται ήδη εις τό κείμενον, αλλά θά έδει νά αναπτυχθή. Και τώρα έν τρίτον πολύ σύντομον σημείον. Πρόκειται διά δύο λεπτομερείας εις τās § 6 και 8. Εις τήν § 6: «*Στοιχοῦσα τοῖς θείοις Πατράσι, φυλάσσει ἀπαρασαλεύτως...*» Θά επεθύμουν νά προτείνω νά λεχθή ένταύθα: «*Η Έκκλησία φυλάσσει ἀπαρασαλεύτως...*», διαγραφομένων τών λέξεων: «*Στοιχοῦσα τοῖς θείοις Πατράσι*». Διατί; Διότι χρησιμοποιούμεν τόν όρον «*Έκκλησία*», πάντοτε υπό τήν διπλήν έννοιαν, ήτοι τήν Έκκλησίαν

ὡς σῶμα Χριστοῦ, ὡς νύμφην Χριστοῦ, ἀλάθητον, καί τὴν Ἐκκλησίαν ὡς τοπικὴν Ἐκκλησίαν εἰς τὴν ὁρατὴν ἐπίγειον μορφὴν αὐτῆς. Ἐπὶ τῇ βάσει τῆς πρώτης ἐννοίας, δυνάμεθα νὰ εἰπώμεν ὅτι οἱ ἅγιοι Πατέρες ἠκολούθουν τὴν Ἐκκλησίαν. Εἰς τὴν § 8 ἐπίσης ὑπάρχει ἡ παραπομπή: «*Ἡ Ἐκκλησία, ... οὐδέποτε θέλει τὸν θάνατον τοῦ ἁμαρτωλοῦ ὡς τὸ ἐπιστρέφαι καὶ ζῆν αὐτόν*». Ἡ παραπομπὴ ἀναφέρεται εἰς τὸν Χριστόν, τὸν Θεόν. Δυνάμεθα νὰ τὴν χρησιμοποιήσωμεν ἐδῶ διὰ τὴν Ἐκκλησίαν; Νομίζω ὅτι δέν θὰ ἦτο ὀρθόν. Εἶναι ἀναγκαῖον νὰ εὕρωμεν ἐδῶ ἄλλην διατύπωσιν. Εἶναι ὄροι, οἱ ὁποῖοι ἀναφέρονται εἰς τὸν Θεόν καὶ ὄχι εἰς τὴν Ἐκκλησίαν. Ὑπάρχει ἐδῶ μία λεπτὴ διαφορὰ, ἀλλ' ὑπάρχει. Εὐχαριστῶ διὰ τὴν προσοχὴν καὶ ζητῶ συγγνώμην.

Ὁ Σεβ. Καρθαγένης: Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε, ὅσον δύναμαι θὰ εἶμαι σύντομος, ἀλλὰ θέλω ἐπιείκειαν καὶ φιλανθρωπίαν ἐκ μέρους σας. Εἶναι γεγονός ὅτι πρέπει νὰ εἶμαι εἰλικρινής. Γνωρίζω τὸν ἀγῶνα πού εἶχαμε γιὰ νὰ ἐτοιμασθῇ αὐτὸ τὸ κείμενον, γι' αὐτὸ βέβαια θὰ σὰς πῶ ὅτι ἐτοιμος ἤμουν νὰ τὸ δεχθῶ. Θὰ μοῦ πεῖτε γιατί; Γιατί ὑπάρχει ἡ λέξις «οἰκονομία» στὸ κείμενον καὶ μοῦ δίδει ἴσως τὸ δικαίωμα νὰ πῶ σ' αὐτόν πού ἔρχεται νὰ κοινωνήσῃ; «*Ἐλα γιατί ἡ ὥρα εἶναι δώδεκα παρὰ πέντε. Δέν νῆστεψες. Δέν πειράζει. Κοινωνήσε, ὁ Χριστὸς τὸ θέλει. Οἱ ἄνθρωποι σοῦ βάλουμε κανόνες καὶ θέλουμε νὰ σοῦ δεσμεύσουμε τὴν ἐλευθερίαν καὶ καταστήσαμε νὰ κάνουμε τὴν νηστεία ἀποχὴ ἀπὸ ὠρισμένον τροφίμων, ἐνῶ ἡ νηστεία δέν εἶναι ἀποχὴ ἀπὸ ὠρισμένων τροφίμων. Εἶναι ἀποχὴ ἀπὸ πολλῶν τροφίμων, εἶναι λιτότης, εἶναι ἐγκράτεια καὶ δέν εἶναι διατάξεις καὶ κανονισμοὶ ἀνθρώπινι ἀλλὰ θεῖοι*». Μὲ αὐτὸ μόνο εἶχα ἡσυχὴ τὴν συνειδήσή μου ὡς πρὸς τὸ κείμενον. Δέν ἀπαντᾶμε, ὅπως εἶπε ὁ ἅγιος Πάφου, στὰ προβλήματα τοῦ καιροῦ μας. Ἡ ζωὴ ἀλλάζει καὶ οἱ ἄνθρωποι εἶναι διαφορετικοί· δέν εἶναι οἱ παλαιοί. Οἱ νέοι μας εἶναι ἀλλοιώτικοι. Δέν τοὺς ἀπαντᾶμε σὲ τίποτε. Νομίζομε ὅτι τὰ ξεύρουμε ὅλα καὶ ὅτι λύνουμε τὰ προβλήματα μὲ κανόνες μᾶς ἐποχῆς πού πέρασε. Πρέπει νὰ ἔχωμε λίγο θάρρος καὶ κάποια τόλμη. Ἡ νηστεία χρειάζεται, δέν ὑπάρχει καμμία συζήτηση. Ἀλλὰ δέν λύνει τὸ πρόβλημα τοῦ ἀνθρώπου τοῦ σημερινοῦ, ὁ ὁποῖος γυρεύει κάτι πολὺ περισσότερο. Καὶ τὸ ζητεῖ μὲ τὸν κοινωνικὸ χαρακτήρα πού δίδει στὴν νηστεία. Δέν τρώει ὁ μαῦρος, δέν τρώει ὁ κίτρινος· εἶναι φτωχοί. Μὴ τρῶς πολὺ καὶ δώσε το. Ἐμεῖς λέμε νὰ τρῶς ἐλιές. Λύσις εἶναι αὕτη; Δέν τὸ πιστεύω. Αὐτὲς εἶναι οἱ θέσεις μᾶς ἄλλης ἐποχῆς καὶ μᾶς ἄλλης κοινωνίας πού θέλει τὸν Θεὸ πολὺ κοντά της. Σήμερα ἡ κοινωνία θέλει νὰ τὸν πιάσῃ τὸν Θεό, καὶ τὸν πιάνη ἀπὸ πολὺ διαφορετικὸ δρόμο, μὲ μία ἐπανάσταση κοινωνικὴ πού θὰ ἀλλάξῃ τὸ σύμπαν καὶ πού δέν τὸ λύει ἡ νηστεία, ὅπως τοῦ τὴν δίνομε: Τὸ λύνει ἡ ἀγάπη, τὸ λύνει ἡ θυσία, τὸ λύνει ἡ ἰσότης, τὸ λύνει τὸ νὰ μοιράσω ὅ,τι ἔχω μὲ τὸν ἄλλο, ὁ, τιδήποτε ἔχω. Ὅχι μόνον ἐλιές, ἀλλὰ καὶ κρέας. Ὅχι μόνον κρέας ἀλλὰ καὶ ἐλιές. Οἱ Ἐκκλησίες παλαιότερα εἰσηγήθησαν ποιῆς νηστείας πρέπει νὰ καταργηθοῦν καὶ ποιῆς πρέπει νὰ γίνουν πιὸ ἐλαφριές. Τὰ ἀφήσαμε ὅλα αὐτά. Καὶ ἔρχονται σήμερα οἱ ἴδιες οἱ Ἐκκλησίες καὶ πα-

ραδέχονται τό κείμενο αυτό γιά νά πούμε ότι είμεθα «όμόφωνοι». Μέ τήν όμοφωνία δέν άπαντούμε στόν κόσμο καί είναι φοβερό αυτό. Καταλαβαίνω τίς δυσκολίες τής Έκκλησίας. Έρωτώ όμως τόν καθένα μας: άπαντάμε στό πρόβλημα τής εποχής σήμερα μέ τό κείμενο αυτό; Δέν τό πιστεύω. Γι' αυτό νά μέ συγχωρήσετε γιά τόν τόνο. Μπορεί νά κάνω λάθος. Όμωλῶ έξ έαυτοῦ, ως άνθρωπος, διότι πιστεύω ότι κάθε επίσκοπος είναι υποχρεωμένος νά πη αυτό πού νοιώθει καί νά ζητήσει συγχώρηση από τούς άλλους, εάν κάνη λάθος. Σάς παρακαλώ νά μέ συγχωρήσετε.

Ό Σεβ. Πρόεδρος: Εύχαριστώ πολύ ακριβώς διά τόν τόνον, ό όποιος δίδει όχι άπλώς χρώμα, αλλά ίσως καί προσανατολισμόν καί τουλάχιστον μάς κάνει νά καταλάβωμεν τάς ευθύνas μας. Έπαναλαμβάνω όμως ότι τόν λόγον έχει ή Όλομέλεια καί όχι ήμείς τά άτομα.

Ό Σεβ. Σλίβεν: Έλέχθησαν πολλά γύρω από τήν νηστείαν καί βλέπω ότι θίγομεν τήν ουσίαν του θέματος, θέλω νά είπω άπλώς όλίγα λόγια πάνω εις τό θέμα τής άυστηρότητος τής νηστείας, διά τό όποιον δέν όμλούμεν εις τό κείμενόν μας. Οί άγιοι Πατέρες εις διαφόρους εποχάς έχουν επαναλάβει εις τό ποιμνίόν τους διά τήν σπουδαιότητα καί διά τήν άυστηρότητα τής νηστείας. Όταν οί πιστοί μας λάβουν γνώσιν του κειμένου θά έκπλαγούν, διαπιστώνοντες ότι δέν λέγομεν τίποτε διά τήν νηστείαν τών μοναζόντων. Ούτε θά ήμπορούν νά καταλάβουν από τάς γραμμάs του κειμένου, εάν εις τήν εποχήν μας ύπήρχον μοναχοί, οί όποιοι έτήρουν κατ' ακριβειαν καί μέ άυστηρότητα τήν νηστείαν. Δι' αυτό, κατά τήν ταπεινήν μου γνώμην, θά έπρεπε νά προσεθεή κάτι διά τήν άυστηρότητα τής νηστείας, τήν όποιαν άσκούν σήμερα οί μοναχοί. Εύχαριστώ.

Ό Σεβ. Πρόεδρος: Ένθυμούμαι αυτην τήν στιγμήν, άδελφοί, ότι εις τό πρώτον κείμενον του 1971 ύπήρχεν ιδιαίτερα παράγραφος γιά τήν άυστηρότητα τής νηστείας καί τό αναγκαίον της νηστείας διά τούς μοναχούς. Αλλά ή ιστορία βαίνει προς τά εμπρός καί, επομένως, ήμπορούν άλλαι ιδέαι νά έλθουν καί άλλαι νά εγκαταλειφθούν.

Ό Σεβ. Περιστερίον: Σεβ. άγιε Πρόεδρε, λυπούμαι πολύ διά τήν συζήτησιν, ή όποία έγινε τώρα. Διότι οί περισσότεροι έξ ήμών είμεθα καί εις τήν Β' Προσυνοδικήν Πανορθόδοξον Διάσκεψιν καί εις τήν Διορθόδοξον Προπαρασκευαστικήν Έπιτροπήν, όταν τό θέμα τής νηστείας έτέθη καί συνεζητήθη. Καί πράγματα, τά όποια λέγονται εις τήν συνεδρίαν τής σήμερα, ήδη έλέχθησαν, καί επανερχόμεθα καί πάλιν εις τά ίδια προβλήματα, ώστε νά μου δημιουργήται ή εντύπωσιs ότι όδηγούμεν καί πάλιν τήν Γ' Προσυνοδικήν Πανορθόδοξον Διάσκεψιν εις τό ίδιον άδιέξοδον, εις τό όποιον έφθάσαμεν εις τήν Β' Προσυνοδικήν Πανορθόδοξον Διάσκεψιν. Νομίζω ότι, έφ' όσον όλοι είμεθα σύμφωνοι διά τήν νηστείαν, νηστεία είναι ή «νηστεία του λογικού», όπως λέγει Κλήμης ό Αλεξανδρεύς. Έπομένως, οί φιλελεύθεροι, εις τούς όποιους θέλω νά κατατάσσω τόν έαυτόν μου εις τό θέμα τής νηστείας, άς καταλάβωμεν τούς συντηρητικούς, οί όποιοι έχουν μίαν άλλην αντίληψιν περί τής νηστείας καί άντιμετωπίζουν ώρισμένα προβλή-

ματα μέ τό ποιμνιόν τους. Δέν δυνάμεθα νά επιβάλωμεν εἰς τούς ἄλλους τήν γνώμην μας καί νά εἴπωμεν: αὐτή εἶναι ἡ φωνή τῆς Ἐκκλησίας. Ὁ κάθε ἐπίσκοπος ἔχει τήν φωνήν του. Δι' αὐτό ἀκριβῶς ἡ Διορθόδοξος Προπαρασκευαστική Ἐπιτροπή εὗρε τόν *modus vivendi*, τήν κατ' οἰκονομίαν ἄσκησιν τῆς νηστείας, εἰς τρόπον ὥστε ἕνας φιλελεύθερος ἐπίσκοπος ἤ μία φιλελεύθερα Ἐκκλησία νά ἀσκή τήν νηστείαν βάσει τῶν ὑπαρχουσῶν σήμερον ἀναγκῶν, καί εἰς τόν ἐπισκοπον συντηρητικῶν ἀρχῶν νά ἀσκή τήν νηστείαν κατά τήν πατερικὴν ἀρχαίαν παράδοσιν. Ἐπομένως, ἅγιε Πρόεδρε, δέν εἶναι καλόν καί ἐποικοδομητικόν νά συνεχίσωμεν τήν ἰδίαν συζήτησιν. Ἔχω μίαν ἀπλήν παρατήρησιν: Διά νά κάνωμεν τό κείμενον ὀλίγον τι «μοντέρνον» νομίζω ὅτι ὁ θεσμός τῆς νηστείας δέν επιβάλλεται σήμερον μόνον διά λόγους ποιμαντικούς, ἀλλά καί διά λόγους σωματικούς. Ἡμεῖς, οἱ ὅποιοι ζῶμεν εἰς τόν δυτικόν κόσμον, γνωρίζομεν ὅτι ὑπάρχουν πολλά Ἰνστιτούτα, ὅπου πηγαίνει ὁ κόσμος διά νά ἀδυνατίσῃ. Ἡ νηστεία, τήν ὁποίαν επιβάλλει ἡ Ἐκκλησία, συμβάλλει καί εἰς τό σημεῖον τοῦτο. Εἰς τήν § 1, λοιπόν, καί εἰς τήν σειρᾶν 10 νά βάλωμεν «διά τόν ἐν γένει βίον τοῦ ἀνθρώπου, ἰδίᾳ δέ διά τόν πνευματικόν τοιοῦτον καί τήν σωτηρίαν αὐτοῦ». Εὐχαριστῶ.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Καί πάλιν θά ὑπομνήσω ὅτι ἡ διά λόγους σωματικούς ἐπιβολή τῆς νηστείας ὑπῆρχεν εἰς τό κείμενον τοῦ 1971, ἀλλά δέν ὑπάρχει εἰς αὐτό. Δέν πειράζει.

Ὁ Ἐλλογμ. Καθηγ. Ζήσης: Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε, θά ὑπενθυμίσω ὅτι εἰς τήν Διορθόδοξον Προπαρασκευαστικὴν Ἐπιτροπὴν τό κείμενον αὐτό περὶ τῆς νηστείας ἐθανμάσθη καί ἐξεφράσθη τότε ἀπό ὅλους τούς μετασχόντας, ἡ πλειονότης τῶν ὁποίων παρίστανται καί σήμερον, μόνον ἔπαινος διά τόν λόγον ὅτι τό κείμενον αὐτό κατώρθωσε νά τάμη τήν μέσην καί χρυσήν ὁδὸν ἀνάμεσα εἰς τήν πατερικὴν παράδοσιν τῆς *ἀσθηρότητας* καί *ἀσκητικότητας* καί ἀνάμεσα εἰς τὰ αἰτήματα τῶν καιρῶν, τὰ ὁποῖα ἀπαιτοῦν μίαν ἀντιμετώπισιν τοῦ προβλήματος τῆς νηστείας. Θά ἤθελα νά παρατηρήσω, διά νά δώσω μίαν ἄλλην προοπτικὴν εἰς τὰ λεχθέντα, ὅτι δέν ἀπαντοῦμε σήμερον εἰς τόν κόσμον. Ἐλέχθη αὐτό ἀπό πολλούς καί ὅτι κάτι λείπει ἀπό τό κείμενον αὐτό. Νομίζω ὅτι αὐτό πού σήμερον ζητάει ὁ κόσμος - ἤδη ἔκαμε μίαν παρατήρησιν ὁ ἅγιος Περικλεῖος - αὐτό πού περισσότερο ζητάει σήμερον ἡ καταναλωτικὴ κοινωνία καί αὐτό εἰς τό ὅποιον ἡμπορεῖ νά ἀπαντήσῃ κατ' ἐξοχίαν ἀπὸ ὅλες τῆς Ὁμολογίας ἢ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία εἶναι μίᾳ ἀσκητικῇ ἀντιμετώπισιν τῆς ζωῆς. Ἐάν ὁ Χριστιανισμός ἔχει χάσει τόν δυναμισμόν του καί τήν δυνάμιν του, καί ἔχει παραλύσει καί δέν ἡμπορεῖ νά ἐπίδραση ἐπὶ τοῦ κόσμου, αὐτό συμβαίνει ἐπειδὴ ἔπαυσε νά εἶναι ἀσκητικός. Ἄν φέρωμεν στὸν νοῦν μας τὰ παραδείγματα τῶν Ἀποστόλων, τῶν Ἀσκητῶν κ.λπ., τήν ζωὴν ὅλης τῆς Ὁρθόδοξου Ἐκκλησίας, θά δοῦμε ὅτι ἐκεῖνο πού πρέπει νά τονίσωμεν καί πού ἀποτελεῖ μῆνυμα σωτηρίας εἰς τόν κόσμον εἶναι ὁ ἀσκητικὸς χαρακτήρ τῆς Ὁρθοδοξίας καί αὐτό τό κάνει ἄριστα τό κείμενό μας. Θά ἤθελα νά εἴπω ἐπίσης γιὰ τό παρατηρηθέν ὅτι δέν ὑπάρχουν πολλά πατερικά χωρία καί ὅτι ἐνδεχομένως λείπουν μερικὰ χωρία ἀπὸ ὠρισμένης

πατερικάς περιόδους: Θά πρέπει νά λάβωμε ὑπ' ὄψιν ὅτι τό κείμενον αὐτό δέν εἶναι μία πραγματεία περί νηστείας. Δέν εἶναι ἕνα συστηματικό ἔργο περί νηστείας, γι' αὐτό καί ἐπελέγησαν οἱ ἀντιπροσωπευτικότεροι Πατέρες. Ὑπάρχει καί χωρίον ἀπό τήν περίοδον τῶν ἀπολογητῶν Πατέρων (τῆς Διδαχῆς), ὑπάρχει χωρίον τοῦ ἁγίου Εἰρηναίου Λουγδούνου. Νομίζω ὅτι ἡ πατερική ἐκτίμησις εἶναι ἐπαρκεστάτη. Τέλος, ὡς πρὸς τήν ἔννοιαν τῆς νηστείας ὡς ἐπιστροφῆς εἰς τόν Παράδεισον, ἡ ὁποία ἡμπορεῖ σήμερον νά μάς δώσῃ μίαν προοπτικήν διά νά ἀντιμετωπίσωμεν τήν προστασίαν τοῦ περιβάλλοντος, ὑπάρχει εἰς τό κείμενον μία ἀναφορά καί εἰς τό σημεῖον αὐτό εἰς τήν § 1, ὅπου λέγεται ὅτι «*ἡ νηστεία συνηλικιωτίς ἐστὶ τῆς ἀνθρωπότητος, νηστεία γάρ ἐν τῷ παραδείσῳ ἐνομοθετήθη*». Ὡς πρὸς τήν κοινωνικήν διάστασιν τῆς ἐλεημοσύνης, ἐνθυμοῦμαι πολύ καλά ὅτι αὐτό ἀπετέλεσε μίαν παρατήρησιν πολλῶν συνέδρων τῆς Διορθοδόξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς καί ἐξ αἰτίας τῶν παρατηρήσεων αὐτῶν ἐγένε μετὰ ἡ προσθήκη εἰς τήν § 3, ὅπου λέγονται τά σχετικά περί «*νηστείας ἀνευ ἔργων εὐποιίας κενή*» κ.λπ. Κάνω ἔκκλησιν πρὸς τοὺς σεβαστοὺς συνέδρους ἐδῶ καί ὑπεθυμίζω ὅτι τό κείμενον τέμνει μίαν ἀρίστην ὁδόν. Νά παραμείνῃ αὐτή ἡ ἐντύπωσις, τήν ὁποίαν εἶχε καί ἡ Διορθόδοξος Προπαρασκευαστικὴ Ἐπιτροπή.

Ὁ Σεβ. Κιέβου: Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε, εἶμαι ἀπό μιάς πλευρᾶς πολύ ἱκανοποιημένος ἐκ τῶν συζητήσεων, ἀλλά δέν δύναμαι νά κατανοήσω τόν Μητροπολίτην Περιστερίου. Ἀρχίζομεν νά ἐπαναλαμβάνωμεν τά αὐτά πράγματα, τά ὁποία ἐλέγομεν καί εἰς τήν προηγουμένην Προσυνοδικήν Πανορθόδοξον Διάσκεψιν. Ἡ Ἐπιτροπὴ τῆς Ἁγίας Συνόδου τῆς ἡμετέρας Ἐκκλησίας ἐμελέτησε μετὰ προσοχῆς καί ἐν πάσῃ λεπτομερείᾳ τό ὑπό τῆς Διορθοδόξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς προταθέν κείμενον καί εὔρε αὐτό πολύ καλόν. Εἶναι ἐξισορροπημένον ὑπό τοιοῦτον πνεῦμα, ὥστε νά ἱκανοποιῇ ἐκείνους, οἱ ὅποιοι ὑποστηρίζουν αὐστηράς θέσεις ἐπὶ τῆς νηστείας. Παραλλήλως τό κείμενον παρέχει τήν δυνατότητα εἰς τὰς τοπικάς Ἐκκλησίας νά ἀντιμετωπίσουν τά μέλη ἐκεῖνα, τά ὁποία δέν δύνανται νά ὑποβληθοῦν εἰς αὐστηράν νηστείαν, μετὰ ὀρθῆς κατανοήσεως καί ἐπιεικείας, ὡς ἤδη εἶπον. Διά τοῦτο, νομίζω ὅτι δέν πρέπει νά ἀπομακρυνθῶμεν πολύ ἐκ τοῦ ἐτοιμασθέντος κειμένου. Τό κείμενον εἶναι καλόν καί δύναται νά βελτιωθῇ καί πρέπει ἴσως νά βελτιωθῇ. Κατά τήν διάρκειαν τῶν ἡμετέρων συζητήσεων διευτυπώθησαν ὠρισμένοι πολύ ὠραῖαι ἰδέαι, αἱ ὁποῖαι θά ἠδύναντο κατ' ἐμέ νά ἐνσωματωθοῦν εἰς τό κείμενον ὑπό τήν ἔννοιαν τῆς βελτιώσεως. Ἀλλά δέν θά ἠθελον νά ἀπομακρυνθῶμεν πολύ ἐκ τοῦ κειμένου. Ἐάν ἀγνοήσωμεν τό κείμενον τοῦτο καί τό ἐπεξεργασθῶμεν ἐκ νέου, φοβοῦμαι μήπως καταλήξωμεν νά τό παρὰπέμψωμεν εἰς τήν Δ' Προσυνοδικήν Πανορθόδοξον Διάσκεψιν. Πρέπει νά μή λησμονήται τό γεγονός ὅτι τό κείμενον εἶναι προπαρασκευαστικόν καί ὄχι θεολογική περί νηστείας πραγματεία, διά τοῦτο καί δέν εἶναι δυνατόν νά συμπεριληφθοῦν ὅλαι αἱ περί νηστείας γνώμαι τῶν ἁγίων Πατέρων, τῆς Ἁγίας Γραφῆς καί τοῦ σώματος τῆς Ἐκκλησίας. Ἐνταῦθα, εἰς τό κείμενον δίδονται κατευθύνσεις, θεμελιώδεις θέσεις τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας περί τῆς νηστείας.

ας, παραλλήλως δέ εις τό κείμενον παρέχεται ἐλευθερία εις τās κατά τόπους Ἐκκλησίας, εις τούς πνευματικούς καί εις αὐτούς τούτους τούς ὀρθόδοξους Χριστιανούς, διότι, ἐάν ὁ ὀρθόδοξος Χριστιανός καθοδηγῆται ὑπό τοῦ κειμένου τούτου, κατανοεῖ ὁ ἴδιος ὅτι πρέπει νά νηστεύῃ καί ὅτι δύναται νά νηστεύῃ κατά τās δυνατότητας αὐτοῦ. Ἐνταῦθα γίνεται λόγος περὶ τῆς ἀπαντήσεως, τὴν ὁποίαν ὁ σύγχρονος κόσμος ἀναμένει ἐκ τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας καί κατενόησα τοῦτο ὑπό τό πνεῦμα τῆς ἐξασθενήσεως. Δύναμαι ὁμως νά εἶπω ὅτι ὁ σύγχρονος κόσμος ἀναμένει καί μίαν διάφορον προσέγγισιν περισσότερον αὐστηράν. Ὀφείλω ἐπίσης νά εἶπω ὅτι εις τὴν ἡμετέραν Ἐκκλησίαν μεταξύ τῶν νέων ὑπάρχει ἀναζητήσεις αὐστηροτέρας νηστείας, προσδόσεως εις αὐτὴν τῆς πνευματικῆς σπουδαιότητος ἐκείνης καί τοῦ πνεύματος ἐκείνου, τό ὅποιον ἔζησεν ἡ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία κατά τὴν πρώτην χιλιετίαν. Εἰς τό συμπέρασμα τοῦτο καταλήγει ἡ νεολαία ἐπὶ τῇ βάσει τῆς πνευματικῆς ἀποσυνθέσεως, ἡ ὁποία ὑπάρχει εις τόν σύγχρονον κόσμον.

Μία εἰσέτι παρατήρησις, τὴν ὁποίαν θά ἐπεθύμουν νά κάνω: Ἀγαπητοὶ ἀδελφοί, ὀφείλομεν νά μὴ πορευθῶμεν τὴν ὁδόν τῶν ἀνθρωπίνων ἀδυναμιῶν. Ὀφείλομεν νά εἴμεθα τό φῶς τοῦ κόσμου. Ἐννοῶ ὅχι τὰ πρόσωπα, ἀλλ' ἡ Ἐκκλησία πρέπει νά εἶναι τό φῶς καί τό ἅλας τῆς Οἰκουμένης. Γνωρίζετε καλῶς τούς λόγους ὅτι, ἐάν τό ἅλας ἀπολέσῃ τās ιδιότητας αὐτοῦ, εἶναι ἄχρηστον. Φοβοῦμαι ὅτι, ἐάν ἡ Ἐκκλησία χάσῃ τό ἅλας τῆς διδασκαλίας τῆς, τότε θά χάσῃ ὅλας τās ιδιότητας αὐτῆς καί θά ἀπορριφθῇ. Διὰ τοῦτο ἡ ἐπίδρασις τῆς Ἐκκλησίας εις τόν σύγχρονον κόσμον συνίσταται ὅχι εις τὴν προσαρμογὴν πρὸς τόν κόσμον αὐτόν, ἀλλ' εις τὴν ἀπάντησιν, εις τὴν καθοδήγησιν αὐτοῦ εις τὴν ὀρθόδοξον ὁδόν. Τοῦτο εἶναι τό ἡμέτερον καθήκον καί ἡ Ἁγία καί Μεγάλη Σύνοδος τὴν ὁδόν ταύτην πρέπει νά ὑποδείξῃ. Δέν πρέπει νά ἔχωμεν σύγχυσις ἐπειδὴ ὀλίγοι ἴσως ἄνθρωποι στηρίζουν ἡμᾶς ἐν τῷ κόσμῳ. Ἐν ἀρχῇ οἱ Ἀπόστολοι δέν ὑπεστηρίχθησαν ὑπό τοῦ κόσμου, ἀλλ' ἐν ὀνόματι τῆς ἀληθείας τοῦ φωτός τοῦ Χριστοῦ, τό ἅλας ἦτοι, αὐτοὶ ἐνίκησαν. Ἡ πλειονοψηφία δέν εἶναι πάντοτε εις τὴν πλευράν τῆς ἀληθείας. Διὰ τοῦτο ὀφείλομεν, κατά τὴν κρίσιν ἡμῶν, νά χωρήσωμεν κατ' αὐτόν τόν τρόπον εις τό κείμενον τοῦτο. Ἡ ἀντιπροσωπία τῆς Ὀρθοδόξου Ρωσικῆς Ἐκκλησίας ἔχει ὠρισμένας παρατηρήσεις διὰ τὴν βελτίωσιν τοῦ κειμένου. Περὶ αὐτῶν δέν θά ὁμιλήσω, διότι θά προτείνωμεν τās ἐλαχίστας αὐτάς διορθώσεις εις τὴν Ἐπιτροπὴν. Ἐν τέλει, ἀγαπητοὶ ἀδελφοί, παρακαλῶ, ἐν ὀνόματι τῆς ἡμετέρας συνεργασίας καί διὰ τὴν προώθησιν τῆς ἐργασίας ἡμῶν, νά λάβωμεν ὡς βάσιν τό κείμενον τοῦτο καί νά τό βελτιώσωμεν κατά τι εις τὴν Ἐπιτροπὴν οὕτως, ὥστε νά δυνηθῶμεν νά τό ἀποδεχθῶμεν εις τὴν Γ' Προσυνοδικὴν Πανορθόδοξον Διάσκεψιν.

Ὁ Σεβ. Κορίνθου: Δέν ἔχω νά εἶπω τίποτε ἐπὶ τῆς οὐσίας. Ἐκεῖνο τό ὅποιον θέλω νά εἶπω εἶναι κάτι, τό ὅποιον μέ ἔχει συγκλονίσει καί μέ διακατέχει. Ἐδιάβασα πρό ὀλίγων ἡμερῶν εις τās ἐφημερίδας ὅτι εις τὴν Γαλλίαν ὑπάρχει μία πολὺ μεγάλη μερὶς τῆς νεολαίας, ἡ ὁποία πιστεύει καί λέγει ἀπερίφραστα: εἴμαστε Χριστιανοί. Προσθέτουν ὁμως ὅτι δέν θέλουμε νά μᾶς

λέτε τί θά φάμε καί τί θά πιούμε καί τί θά πράξουμε. Αυτό είναι μία ακρότης καί ἡ Ἐκκλησία δέν συμφωνεῖ μέ αὐτό. Τό υπενθυμίζω ὅμως ἀπλῶς διά νά τό λάβωμεν ὑπ' ὄψιν τό πῶς σκέπτεται σήμερον ὁ ἄνθρωπος καί πῶς πρέπει νά ἀποφεύγωμεν τά πολλά «μή». Ὑπάρχουν πολλά θετικότερα πλευρά, τās ὁποίας ἤδη ὑπογραμμίζομεν εἰς τό κείμενόν μας.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Εὐχαριστῶ ἅγιε Κορίνθου. Νομίζω ὅτι ἡ κοινή ἀντίληψις τῶν συνέδρων εἶναι ὅτι τό κείμενον εἶναι καλῶς συχτηταγμένον καί ἀπολύτως ἐξισορροπημένον. Γνωρίζομεν δέ ὅτι ὅλοι εἰργάσθημεν τόν Φεβρουάριον διά νά δώσωμεν ἓν κείμενον, τό ὁποῖον θά γίνῃ ἀποδεκτόν ἀπό τήν Ἐκκλησίαν μας. Μέ βάσιν, λοιπόν, ὅτι τό κείμενον εἶναι ἐξισορροπημένον καί μέ βάσιν ἀκόμη ὅτι ἤλθομεν ἐδῶ ὄχι διά νά κάνωμεν νέον κείμενον, ἀλλά διά νά βελτιώσωμεν τό ὑπάρχον, ἡ Ἐπιτροπή δύναται νά λάβῃ ὑπ' ὄψιν τῆς μερικῆς στοιχεῖα, τά ὁποία ἀνεφέρθησαν σήμερον κατά τήν συζήτησιν. Συνοψίζω τά περισσότερα «κτυπητά». Ὑπάρχει ἡ ἀποψις ὅτι πρέπει νά προστεθῇ ἡ παυλική διδασκαλία καί νά δοθῇ ἡ παυλική διάστασις εἰς τό θέμα τῆς νηστείας. Ὑπάρχει ἡ συζήτησις, ἐάν ὁ ὅρος «ἀμετάβλητος» εἶναι ἀρκετός ἢ ἐάν πρέπει νά χρησιμοποιηθῇ κάποιος ἄλλος καί ἐγένετο ἀντιπρότασις νά χρησιμοποιηθῇ ὁ ὅρος «ἀκατάλυτος», καί τό πράγμα νομίζω ὅτι ἴσως ληφθῇ ὑπ' ὄψιν σοβαρῶς ἀπό τήν Ἐπιτροπήν. Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τό χωρίον τοῦ Γρηγορίου τοῦ Παλαμά, νομίζω ὅτι ἐγένετο ἀρκετή συζήτησις καί ἀπεσαφηνίσθη ἡ κατάστασις, ὅτι δηλαδή δέν ἔχει τόσον σημασίαν ἐξισώσεως τῆς νηστείας πρός τό Βάπτισμα, ἀλλ' ἔχει περισσότερον σωτηριολογικήν διάστασιν. Ὑπάρχει ἡ σκέψις καί ἡ πρότασις νά δοθῇ περισσότερα ἔμφασις εἰς τό στοιχεῖον τῆς θείας μεταλήψεως, τῆς νηστείας δηλαδή ὡς ἀπαραιτήτου στοιχείου διά τήν θείαν Εὐχαριστίαν. Ἐπίσης, ὑπάρχει τό στοιχεῖον τῆς ἐπιστροφῆς εἰς τήν παραδεισιακήν κατάστασιν καί ὅτι ἡ νηστεία ἔχει τόν σκοπόν αὐτόν τῆς τρόπου τινά ἐπαναφορᾶς τοῦ ἀνθρώπου εἰς τήν προοπτικήν κατάστασιν. Ἐλέχθη, ὡσαύτως, ὅτι πρέπει νά ὑπάρχῃ τό στοιχεῖον τό χρυσοστομικόν ἀπό τό γνωστόν ἀνάγνωσμα τῆς Κυριακῆς τοῦ Πάσχα «*ληστεύσαντες καί μή νηστεύσαντες..*», στίς δώδεκα παρά πέντε, πού εἶπε ὁ ἅγιος Καρθαγένης. Προετάθη νά λεχθῇ κάτι διά τās κλιματολογικῆς, κοινωνικῆς καί ἄλλας συνθήκας, αἱ ὁποῖαι ἠμποροῦν νά ἐπηρεάσουν τήν τήρησιν τῆς νηστείας. Πιστεύω ἀκόμη ὅτι πρέπει νά προστεθῇ μία παράγραφος διά τήν αὐστηρότητα τῆς νηστείας τῶν μοναζόντων. Πρέπει νά τονισθῇ αὐτό ὅπως ἰδιαίτερος διά νά ὑπάρχῃ καί κάποια δυνατότης ἀντιθέσεως μεταξύ μοναζόντων καί τοῦ λοιποῦ πληρώματος. Καί τό τελευταῖον σημεῖον εἶναι ὅτι θά πρέπει νά λεχθῇ ὅτι ἡ νηστεία ἐπηρεάζει ὅλον τόν βίον, ἰδιαίτερος δέ τόν πνευματικόν. Αὐτά εἶναι τά σημεῖα. Καί θά συμφωνήσω μέ τόν ἅγιον Κιέβου ὅτι τό κείμενον πρέπει νά θεωρηθῇ ὡς ἀπολύτως ἐξισορροπημένον, καλῶς ἔχον, ἀλλά χρῆζον ἐμπλουτισμοῦ. Καί τόν ἐμπλουτισμόν αὐτόν θά παρακαλέσωμεν τήν Ἐπιτροπήν νά τόν ἐπιτύχῃ καί νά μᾶς τόν παρουσιάσῃ κατά τόν καλλίτερον τρόπον. Ἡ συζήτησις ἐπὶ τοῦ θέματος τῆς νηστείας λήγει ἐδῶ. Ἡ Α' Ἐπιτροπή θά ἀσχοληθῇ μέ τήν νηστείαν καί θά ἀκούσωμεν προσεχῶς τήν ἔκθεσιν καί τās εἰσηγήσεις τῆς. Εὐχαριστῶ.

Λύεται ἡ συνεδρία.

Β' ΗΜΕΡΑ ΕΡΓΑΣΙΩΝ
(Πέμπτη 30 Ὀκτωβρίου 1986)

Πρωινή Συνεδρία
(11.00 - 12.30)

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Θά παρακαλέσω τόν Σεβ. Γραμματέα νά προβῆ εἰς τήν προβλεπομένην παρουσίαισιν τοῦ κειμένου ἐπὶ τοῦ δευτέρου θέματός μας, δηλαδή τῶν *Σχέσεων τῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν πρὸς τόν λοιπόν χριστιανικόν κόσμον*, ἄλλαις λέξεσι τῶν διμερῶν Θεολογικῶν Διαλόγων.

Ὁ Σεβ. Γραμματεὺς: Εὐχαριστῶ ἅγιε Πρόεδρε.

ΣΧΕΣΕΙΣ ΤΩΝ ΟΡΘΟΔΟΞΩΝ ΕΚΚΛΗΣΙΩΝ
ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΛΟΙΠΟΝ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΟΝ ΚΟΣΜΟΝ

Εἰσηγητικὴ παρουσίασις τοῦ Γραμματέως
ἐπὶ τῆς Προπαρασκευῆς τῆς Συνόδου

Τό ἐπὶ τοῦ ὡς δευτέρου ἀναγεγραμμένου εἰς τήν ἡμερησίαν διάταξιν θέματος ἐγκριθέν κείμενον ὑπὸ τῆς Διορθοδόξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς ἀφορᾷ εἰς τὰς «*Σχέσεις τῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν πρὸς τόν λοιπόν χριστιανικόν κόσμον*». Ἡ συγκροτηθεῖσα ὑπὸ τήν προεδρίαν τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Ὁρους Λιβάνου κ. Γεωργίου, γραμματεύοντος τοῦ καθηγ. κ. Ἀνδρέου Μιτσιδῆ, Ἐπιτροπὴ ἐργασίας εἰργάσθη ἐπὶ τῇ βάσει:

α) τῶν *Εἰσηγήσεων* τῶν κατὰ τόπους ἀγιωτάτων Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν δι' ὠρισμένον ἢ καὶ διὰ πλείονας διμερεῖς Διαλόγους, ἥτοι τοῦ Πατριαρχείου Ἀλεξανδρείας (Γενική ἐπισκόπησις), τοῦ Πατριαρχείου Ἀντιοχείας καὶ Ρωσσίας καὶ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ἐπὶ τοῦ Διαλόγου *μετὰ τῶν Ἀρχαίων Ἀνατολικῶν Ἐκκλησιῶν*, τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ἐπὶ τοῦ Διαλόγου *μετὰ τῶν Παλαιοκαθολικῶν*, τοῦ Πατριαρχείου Ἱεροσολύμων καὶ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ἐπὶ τοῦ Διαλόγου *μετὰ τῶν Ἀγγλικανῶν* καὶ *μετὰ τῶν Ρωμαιοκαθολικῶν* καί, τέλος, τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ἐπὶ τοῦ Διαλόγου *μετὰ τῶν Λουθηρανῶν*,

β) τῶν ὑπὸ τοῦ Προέδρου τῆς Διορθοδόξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς χαραχθέντων πλαισίων διὰ τήν πληρεστέραν ἀξιολόγησιν τῆς πορείας ἑνὸς ἐκάστου τῶν διεξαγομένων ὑπὸ τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας διμερῶν θεολογικῶν Διαλόγων,

γ) τῆς εἰσηγήσεως τοῦ Γραμματέως εἰς τήν Ὀλομέλειαν τῆς Διορθοδόξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς, ὡς καὶ τῶν ἐπ' αὐτῆς διεξαχθεισῶν συζητήσεων,

δ) τῶν ἐπὶ τοῦ θέματος τῶν Οἰκουμενικῶν Διαλόγων εἰσηγήσεων καὶ μελετῶν εἰς τό Δ' Θεολογικόν Σεμινάριον τοῦ Ὁρθοδόξου Κέντρου, αἱ ὁποῖαι ἐδημοσιεύθησαν εἰς τήν σειρᾶν «*Θεολογικαὶ Μελέται τοῦ Σαμπεζύ*»,

ε) τῆς ὑπό τόν τίτλον «*Θεολογικοί Διάλογοι — Μία ὀρθόδοξος προοπτική*» ἡμετέρας μελέτης, καί

στ) ἐιδικῶν ἐπί τοῦ θέματος δημοσιευμάτων διαφόρων θεολόγων.

Τό ὑπό τῆς Ἐπιτροπῆς ἐργασίας ἐκπονηθέν σχέδιον κειμένου ὑπεβλήθη εἰς τήν Ὀλομέλειαν τῆς Διορθοδόξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς, ὑπό τῆς ὁποίας μετὰ μακράς θεολογικᾶς συζητήσεως ἐπηνέχθησαν διορθώσεις, προσθήκαι καί βελτιώσεις διά τήν ἀρτιωτέραν διαμόρφωσιν τοῦ τελικῶς ἐγκριθέντος κειμένου, τό ὅποιον ἔχει ὡς ἀκολούθως:

* * *

Ἡ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία ἀνέκαθεν ἦτο εὖνους καί θετικῶς διατεθειμένη πρὸς πάντα Διάλογον. Κατά τὰ τελευταία δέ ταῦτα ἔτη ἐχώρησεν εἰς Θεολογικόν Διάλογον μετὰ πλείστων χριστιανικῶν Ἐκκλησιῶν καί Ὁμολογιῶν, ἐν τῇ πεποιθήσει ὅτι διά τοῦ Διαλόγου δίδει δυναμικὴν μαρτυρίαν τῶν πνευματικῶν αὐτῆς θησαυρῶν πρὸς τοὺς ἔκτος αὐτῆς, μέ ἀντικειμενικόν σκοπὸν τὴν προλείανσιν τῆς ὁδοῦ, τῆς ὁδηγούσης εἰς τὴν ἐνότητα.

Βεβαίως, ἡ Ἐκκλησία ἡμῶν, διαλεγομένη μετὰ τῶν λοιπῶν χριστιανῶν, δέν παραγνωρίζει τὰς δυσκολίας τοῦ τοιούτου ἐγχειρήματος. Ὅμως δέν στηρίζεται μόνον εἰς τὰς ἀνθρωπίνους δυνάμεις τῶν διεξαγόντων τοὺς Διαλόγους, ἀλλ' ἀπεκδέχεται καί τὴν ἐπιστασίαν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἐν τῇ χάριτι τοῦ Κυρίου, εὐχρηθέντος «ἵνα πάντες ἐν ᾧσι» (Ἰω. 17,21).

Διά πάντα ταῦτα ἡ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία μένει πιστὴ εἰς τὴν ἀρχήθεν χαραχθεῖσαν ὑπ' αὐτῆς γραμμὴν, ὅπως προωθῆ τοὺς Διαλόγους πρὸς ὅλας τὰς Ἐκκλησίας καί Ὁμολογίας, παρὰ τὸ γεγονός ὅτι κατὰ τὴν διεξαγωγὴν τούτων ἀναφύονται πολλαπλαῖ δυσκολίαι, αἱ ὁποῖαι καί χρῆζον ἐκάστοτε ἰδιαιτέρας ἀντιμετωπίσεως.

Πρὸς τούτοις, ἐπιβάλλεται, ὅπως ἀναληφθῆ προσπάθεια συντονισμοῦ τοῦ ἔργου τῶν διαφόρων Διορθοδόξων θεολογικῶν Ἐπιτροπῶν τοσούτῳ μᾶλλον, ὅσῳ ἡ ὑπάρχουσα ἄρρηκτος ὀντολογικὴ ἐνότης τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας πρέπει νὰ ἀποκαλύπτηται καί ἐκδηλώνηται καί ἐν τῷ χώρῳ τούτῳ τῶν Διαλόγων.

Α'. Ὁ Διάλογος μετὰ τῶν Ἀγγλικανῶν

Ἡ Διορθόδοξος Προπαρασκευαστικὴ Ἐπιτροπὴ διερμηνεύει τὴν ἱκανοποίησιν αὐτῆς διά τὸ μέχρι σήμερον ἐπιτελεσθέν ἔργον ὑπό τῆς Μικτῆς Θεολογικῆς Ἐπιτροπῆς ἐπί τοῦ Διαλόγου μεταξὺ τῶν Ἐκκλησιῶν Ὀρθοδόξου καί Ἀγγλικανικῆς.

Συνετάχθησαν ὑπ' αὐτῆς κοινὰ κείμενα ἐπὶ θεμάτων τριαδολογικῶν καί ἐκκλησιολογικῶν ὡς καί ζωῆς, λατρείας καί παραδόσεως τῆς Ἐκκλησίας.

Ἡ ἡμετέρα Διορθόδοξος Ἐπιτροπὴ ἐπιθυμεῖ νὰ παρατηρήσῃ συνάμα, ὅτι ἡ κατὰ τὸ 1976 ὑπογραφείσα ἐν Μόσχᾳ συμφωνία πρὸς πρότασιν ἀπαλείψεως τοῦ Filioque ἐκ τοῦ Συμβόλου τῆς πίστεως δέν ἐτύχεν εἰσέτι

ἐπικυρώσεως. Ὁμοίως, παρά τήν κατά τήν αὐτήν ἐν Μόσχα συνέλευσιν τῆς Μικτῆς θεολογικῆς Ἐπιτροπῆς γενομένην Δήλωσιν τῶν Ὁρθοδόξων ἐναντίον τῆς χειροτονίας τῶν γυναικῶν, Ἐκκλησίαι τινές τῆς Ἀγγλικανικῆς Κοινωνίας προέβησαν εἰς τοιαύτας χειροτονίας.

Σοβαράν δυσχέρειαν εἰς τήν ὁμαλήν διεξαγωγὴν τοῦ Διαλόγου τούτου ἀποτελοῦν καί αἱ ἐλαστικά καί ἀσαφεῖς ἐκκλησιολογικά προϋποθέσεις τῶν Ἀγγλικανῶν, αἱ ὁποῖαι θά ἠδύναντο νά σχετικοποιήσουν καί τό περιεχόμενον τῶν συνυπογραφομένων κοινῶν θεολογικῶν κειμένων.

Ἀνάλογος εἶναι καί ἡ δυσκολία, ἡ προερχομένη ἐκ διαφόρων ἀκραιῶν διακηρύξεων ἡγετικῶν στελεχῶν τῶν Ἀγγλικανῶν εἰς θέματα πίστεως.

Περί τοῦ θεματολόγιου δέ τοῦ Διαλόγου εἰδικώτερον προκειμένου, ἡ Ἐπιτροπή συνιστᾷ, ὅπως μὴ δίδηται μεγάλη σημασία εἰς τήν παράλληλον ἐκθεσιν καί περιγραφὴν τῶν ἐκατέρωθεν θέσεων, ἥτις προδίδει μᾶλλον ἀσυμφωνίαν, ἀλλά τονίζεται ἡ δυναμένη νά ὑπάρχῃ συμφωνία ἐπὶ δογματικῶν θεμάτων.

Ἐπίσης θέματα, τὰ ὁποῖα ἐξητάσθησαν εἰς τό παρελθόν καί ἐπὶ τῶν ὁποίων ἐπῆλθε συμφωνία, νά μὴ ἐπανέρχονται πρὸς συζήτησιν.

Β'. Ὁ Διάλογος μετὰ τῶν Παλαιοκαθολικῶν

Ἡ Διορθόδοξος Προπαρασκευαστικὴ Ἐπιτροπὴ ἐκφράζει τήν πλήρη ἱκανοποίησιν αὐτῆς διὰ τήν μέχρι τοῦδε πορείαν τοῦ μετὰ τῶν Ἐκκλησιῶν Ὁρθοδόξων καί Παλαιοκαθολικῆς Θεολογικοῦ Διαλόγου, ὁ ὁποῖος βαίνει ὁσονοῦπω πρὸς τήν ὀλοκλήρωσιν αὐτοῦ.

Ἔχουν ἤδη συνταχθῆ καί γίνεαι ἀπὸ κοινοῦ δεκτὰ εἴκοσιν ἐν ὅλῳ κείμενα ἐπὶ ἰσαριθμῶν θεολογικῶν, χριστολογικῶν, ἐκκλησιολογικῶν, σωτηριολογικῶν καί μαριολογικῶν θεμάτων, πρόκειται δέ κατὰ τήν ἐπομένην, τελευταίαν ὡς ὑπολογίζεται, συνεδρίαν τῆς Μικτῆς Θεολογικῆς Ἐπιτροπῆς νά ἐξετασθῶν θέματα σχετικὰ μέ τήν μυστηριολογίαν καί ἐσχατολογίαν, ὡς καί αἱ προϋποθέσεις καί αἱ συνέπειαι τῆς πλήρους ἐκκλησιαστικῆς κοινωνίας.

Ἡ ἡμετέρα Διορθόδοξος Ἐπιτροπὴ φρονεῖ, ὅτι δέν θά ἔδει νά ἀγνοηθῶν ἐν προκειμένῳ, διὰ τήν πληρεστέραν ἀξιολόγησιν καί ἀξιοποίησιν τῶν ἀποτελεσμάτων τοῦ Διαλόγου τούτου, τὰ ἐξῆς: (α) ἡ παλαιὰ πράξις τῆς Παλαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας νά διατηρῆ τήν μυστηριακὴν κοινωνίαν μετὰ τῆς Ἀγγλικανικῆς Ἐκκλησίας, ὡς ἐπίσης καί αἱ ἐν Γερμανίᾳ ἀναφανείσαι νεώτεραι τάσεις μυστηριακῆς κοινωνίας μετὰ τῆς Εὐαγγελικῆς Ἐκκλησίας, διότι αἱ τάσεις αὗται, καίτοι περὶ ὁρισμέναι καί τοπικαί, συρρικνῶνουν τήν σπουδαιότητα τῶν συνυπογραφομένων ἐν τῷ Διαλόγῳ κοινῶν ἐκκλησιολογικῶν κειμένων, καί (β) αἱ δυσχέρειαι ἐνσωματώσεως καί ἀναπτύξεως εἰς τόν καθόλου βίον τῆς Παλαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας τῆς θεολογίας τῶν συνυπογραφομένων κοινῶν θεολογικῶν κειμένων.

Τὰ θέματα ταῦτα δέον νά ἀξιολογηθῶν ὡς πρὸς τὰς ἐκκλησιολογικάς καί ἐκκλησιαστικάς συνεπείας αὐτῶν ὑπὸ τῶν ἀρμοδίων ἐκκλησιαστικῶν

οργάνων τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, οὕτως ὥστε νά καθορισθοῦν, ὡς οἶόν τε τάχιον, αἱ ἐκκλησιαστικά προϋποθέσεις ἀποκαταστάσεως τῆς μετά τῶν Παλαιοκαθολικῶν πλήρους ἐκκλησιαστικῆς κοινωνίας.

Ἡ τυχόν ἐπιτυχῆς περάτωσις τοῦ θεολογικοῦ τούτου Διαλόγου θά ἔχῃ εὐεργετικά ἀποτελέσματα διά τήν πορείαν καί τῶν ἄλλων Διαλόγων, διότι θά ἐνισχύσῃ τήν ἀξιοπιστίαν αὐτῶν.

Γ. Ὁ Διάλογος μετά τῶν Ἀρχαίων Ἀνατολικῶν Ἐκκλησιῶν

Ἡ Διορθόδοξος Προπαρασκευαστική Ἐπιτροπή χαιρετίζει τήν πρότινων μηνῶν ἔναρξιν τοῦ Διαλόγου τούτου καί ἐξαιρεῖ τήν ἐπιλογήν τοῦ θέματος τῆς Χριστολογίας ὡς πρώτου πρὸς ἐξέτασιν θέματος.

Ἡ ἡμετέρα Ἐπιτροπή κρίνει ὅτι αἱ προοπτικά τοῦ ἐν λόγῳ Διαλόγου εἶναι ἀρισταί, ἐλπίζει δ' ὅτι θά εὐρεθοῦν λύσεις διά τὰ ὑφιστάμενα προβλήματα τῆς ἀποδοχῆς τοῦ Ὁρου τῆς Δ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου ἐν ἀρρήκτῳ ἐνοτητι πρὸς τὰς χριστολογικάς ἀποφάσεις τῶν ἄλλων Οἰκουμενικῶν Συνόδων, τῆς ἀποδοχῆς τῶν Δ', Ε', ΣΤ' καί Ζ' Οἰκουμενικῶν Συνόδων, τῆς ἄρσεως τῶν ἐκατέρωθεν ἐπιβληθέντων Ἀναθεμάτων κ.λπ.

Ἡ Ἐπιτροπή πιστεύει ὡσαύτως ὅτι ὁ Διάλογος οὗτος θά ἐνισχύετο διά τῆς παραλλήλου μελέτης καί ἀντιμετωπίσεως τῶν ὑπαρχόντων κοινῶν ποιμαντικῶν προβλημάτων, καθότι ἀμφότεραι αἱ οἰκογένειαι Ἐκκλησιῶν ἀφ' ἑνός μὲν ζοῦν εἰς κοινόν δι' αὐτάς περιβάλλον, ἀφ' ἑτέρου δέ ἔχουν κοινὰς ἐκκλησιαστικάς προϋποθέσεις, αἱ ὁποῖαι δύνανται νά συμβάλουν εἰς τήν ἐπίλυσιν τούτων.

Δ. Ὁ Διάλογος μετά τῶν Ρωμαιοκαθολικῶν

Ἡ Διορθόδοξος Προπαρασκευαστική Ἐπιτροπή ἀναγνωρίζει τήν θετικήν μέχρι σήμερον πορείαν τοῦ Διαλόγου τούτου, ὅστις ὠδήγησεν εἰς τήν σύνταξιν κοινού κειμένου ἐπὶ τοῦ θέματος «Τό Μυστήριον τῆς Ἐκκλησίας καί τῆς Θείας Εὐχαριστίας ὑπὸ τό φῶς τοῦ Μυστηρίου τῆς Ἁγίας Τριάδος» καί εἰς τήν ἀπό κοινού μελέτην τοῦ θέματος «Πίστις, Μυστήρια καί Ἐνότης τῆς Ἐκκλησίας». Ἡ Ἐπιτροπή χαιρετίζει μεθ' ἱκανοποιήσεως τὰ γενομένα ἐποικοδομητικά βήματα καί διαδηλοῖ τήν θέλησιν καί ἀπόφασιν τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας περὶ τῆς συνεχίσεως τοῦ σπουδαίου τούτου Διαλόγου.

Ἄλλ' ἡ ἡμετέρα Ἐπιτροπή ἐπισημαίνει ἐκ παραλλήλου καί τήν ὑπαρξιν ὠρισμένων θεματολογικῶν, μεθοδολογικῶν καί ἄλλων προβλημάτων, τὰ ὁποῖα δυσχεραίνουν τήν ταχείαν καί ἀποτελεσματικήν διεξαγωγήν καί προώθησιν τοῦ Διαλόγου. Πρὸς ὑπερπήδησιν κατὰ τό δυνατόν τῶν προβλημάτων τούτων καί βελτίωσιν γενικῶς τῶν συνθηκῶν διεξαγωγῆς τοῦ Διαλόγου, ἡ Ἐπιτροπή ἡμῶν ἐπιθυμεῖ νά προβῇ εἰς ὠρισμένας εἰσηγήσεις. Αὐτονοήτον εἶναι, ὅτι τὰ προτεινόμενα θά τύχουν τῆς ἀποδοχῆς καί τῆς ἐτέρας πλευρᾶς κατὰ τήν καθιερωμένην καί ἀπό κοινού δεκτὴν γενομένην διαδικασίαν διεξαγωγῆς τοῦ Διαλόγου.

Ὡς πρὸς τὴν θεματολογία, ἡ Ἐπιτροπὴ εἰσηγείται τὴν ἐπιλογὴν τῶν ἐφεξῆς θεμάτων διὰ τὸν Διάλογον οὐχὶ ἀπλῶς καὶ μόνον ἐκ τῶν «ἐνούντων» τὰς δύο Ἐκκλησίας, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν «χωριζόντων» αὐτάς, καὶ ἰδίως ἐκ τοῦ χώρου τῆς Ἐκκλησιολογίας.

Ὡς πρὸς τὴν μεθοδολογίαν, ἡ Ἐπιτροπὴ εἰσηγείται: (α) τὴν ὑπαρξιν κεχωρισμένων σχεδίων κειμένων, ἐνός ὀρθοδόξου καὶ ἐνός ρωμαιοκαθολικοῦ, εἰς τὴν ἀρχὴν καὶ τὴν βάσιν τῆς ὅλης διεργασίας τῆς ὑπὸ τῶν Ὑποεπιτροπῶν συντάξεως τῆς πρώτης μορφῆς τῶν κοινῶν κειμένων, (β) τὴν διεξαγωγὴν τῆς ἐνδορθοδόξου κριτικῆς ἐπὶ τῶν ὑπὸ τῆς Συντονιστικῆς Ἐπιτροπῆς συντασσόμενων κοινῶν κειμένων ἐντός τῆς Διορθοδόξου Ἐπιτροπῆς, (γ) τὴν καθιέρωσιν δύο, καὶ οὐχὶ ἐνός, πρωτοτύπων κειμένων, ἐνός εἰς τὴν ἑλληνικὴν καὶ ἐνός εἰς τὴν γαλλικὴν, καὶ τὴν μείζονα χρῆσιν ἐν αὐτοῖς βιβλικῆς καὶ πατερικῆς γλώσσης καὶ ὀρολογίας, καὶ (δ) τὴν ἀποδοχὴν τῶν κοινῶν κειμένων ἐν ἐκάστη συνελύσει τῆς Μικτῆς Ἐπιτροπῆς οὐχὶ κατ' ἄτομα, ἀλλ' ὑπὸ τῶν δύο Ἐκκλησιῶν, ὡς ἐπὶ ἴσοις ὅροις συμβαλλομένων εἰς τὸν Διάλογον μερῶν.

Εἰδικότερον, προκειμένου νὰ προαχθῇ ἀπροσκόπτως ὁ Διάλογος οὗτος, τυγχάνει ἀπαραίτητον νὰ γίνῃ συντόμως συζητήσις ἐπὶ τῶν δυσμενῶν ἐπιπτώσεων, τὰς ὁποίας ἔχουν εἰς αὐτὸν ὠρισμένα ἀκανθώδη θέματα, ὡς εἶναι ἡ Οὐνία καὶ ὁ Προσηλυτισμός.

Ἡ ὑπαρξὶς καὶ ἡ συνέχισις τοῦ ἀρνητικοῦ ἐν τῇ ζωῇ τῶν Ἐκκλησιῶν ἡμῶν γεγονότος τῆς Οὐνίας τόσον ὑπὸ τὰς ἱστορικὰς αὐτῆς μορφάς, ὅσον καὶ ὑπὸ τὰς συγχρόνους αὐτῆς ἐνεργείας, καθὼς καὶ ὁ ὑπὸ οἰανδήποτε μορφήν ἀσκούμενος προσηλυτισμός, εἶναι πραγματικότητες ἀπαράδεκτοι διὰ τὴν Ὁρθοδοξίαν καὶ καθίστανται παράγοντες ἀρνητικοὶ διὰ τὸν ἡμέτερον διμερῆ Διάλογον.

Ἐν τῇ προοπτικῇ ταύτῃ προτείνομεν, ὅπως τὸ γεγονός τοῦτο τῆς Οὐνίας καὶ ὁ δι' αὐτῆς ἢ καὶ ἄλλως διενεργούμενος προσηλυτισμός ἐξετασθῶν ὡς μία ἐκκλησιολογικὴ προτεραιότης τοῦ Διαλόγου ἡμῶν κατὰ τινα ἐκ τῶν ἀμέσως προσεχῶν φάσεων αὐτοῦ.

Ὡσαύτως, ἐν ὄψει τῶν ἀρνητικῶν διὰ τὴν Ὁρθοδοξίαν καὶ διὰ τὸν Διάλογον αὐτῆς μετὰ τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας ποιμαντικῶν καὶ ἄλλων συνεπειῶν τῆς Οὐνίας καὶ τοῦ Προσηλυτισμοῦ, προτείνομεν, ὅπως ἀναζητηθῶν τὸ ταχύτερον δυνατόν οἱ κατάλληλοι τρόποι ἐξευρέσεως τῶν ἀπαραιτητῶν πρακτικῶν λύσεων τοῦ προβλήματος τῆς Οὐνίας, ὡς καὶ τοῦ παραλλήλου προβλήματος τοῦ Προσηλυτισμοῦ.

Ε'. Ὁ Διάλογος μετὰ τῶν Λουθηρανῶν

Ἡ Διορθόδοξος Προπαρασκευαστικὴ Ἐπιτροπὴ διαπιστοῖ μεθ' ἱκανοποιήσεως τὸ γεγονός, ὅτι ὁ Διάλογος ἤρξατο ὑπὸ καλοῦς οἰωνοῦς καὶ ὅτι οἱ διεξάγοντες τοῦτον ἐπέλεξαν ὡς πρῶτον θέμα πρὸς ἐξέτασιν τὴν Ἐκκλησιολογίαν, ἣτις ἄπτεται κατὰ βάσιν τῶν σημαντικωτέρων προβλημάτων καὶ τῶν ἐκ τούτων διαφορῶν μεταξὺ τῶν Ἐκκλησιῶν.

Ἡ ἡμετέρα Ἐπιτροπή ἐλπίζει ὅτι τόσοι κατά τάς διμερεῖς συζητήσεις, ὅσον καί κατά τήν ἐπεξεργασίαν τῶν κοινῶν κειμένων, θά διδῆται ἴση ἔμφασις τόσοι εἰς τό ἀκαδημαϊκόν στοιχεῖον, ὅσον καί εἰς τό ἐκκλησιαστικόν τοιοῦτον, καί ὅτι αἱ ἀντίθετοι θεολογικά θέσεις καί αἱ διάφοροι ἐκκλησιολογικά προϋποθέσεις τῶν δύο μερῶν δέν θά εἶναι ἐμπόδιον εἰς τήν ἀληθῆ ἔκφρασιν τῆς ἐν τῇ Ἁγίᾳ Γραφῇ καί τῇ Ἱερᾷ Παραδόσει ἀποτεθησανρισμένης θείας Ἀποκαλύψεως καί εἰς τόν ἀνάλογον τονισμόν τῆς ἀναγκαιότητος τῆς πνευματικῆς καί μυστηριακῆς ζωῆς τῶν πιστῶν, τῆς ὁποίας τήν πληρότητα ἐγγυάται τό περί τόν Ἐπίσκοπον ἱερατεῖον ἐν τῇ τελείᾳ τῆς θείας Εὐχαριστίας.

ΣΤ'. Ὁ Διάλογος μετὰ τῶν Μετερρυθμισμένων

Ἡ Διορθοδόξος Προπαρασκευαστική Ἐπιτροπή εὐχεται, ὅπως ὁ ὑπό ἔναρξιν Θεολογικός Διάλογος τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας μετὰ τῶν Μετερρυθμισμένων ἄρξηται καί ἐξελιχθῆ ἐν πνεύματι θετικῶ καί δημοουργικῶ. Ἐκφράζεται ὡσαύτως ἡ ἐλπίς, ὅτι ὁ Διάλογος οὗτος θά ἐπωφεληθῆ τῆς κτηθείσης πείρας ἐκ τῆς διεξαγωγῆς τῶν ἄλλων ἀντιστοίχων Θεολογικῶν Διαλόγων, υἱοθετῶν τάς θετικάς ἐξ αὐτῶν ἐμπειρίας καί ἀποφεύγων τήν ἐπανάληψιν τῶν ἀρνητικῶν τοιούτων.

Συναφῶς πρός τοὺς δύο τούτους τελευταίους Διαλόγους, ἴητοι τοὺς μετὰ τῶν Λουθηρανῶν καί τῶν Μετερρυθμισμένων, ἡ Διορθόδοξος Προπαρασκευαστική Ἐπιτροπή ἐπισημαίνει τά δύο γενικώτερα εἰς τόν χώρον τοῦτον προβλήματα, τό τοῦ Προσηλυτισμοῦ ἐν γένει καί τό τῆς μυστηριακῆς κοινωνίας μετ' ἄλλων Ὁμολογιῶν. Τόσον ὁ εἰς βάρος τῆς Ὁρθοδοξίας ἀσκούμενος προσηλυτισμός, ὅσον καί αἱ ὡς ἄνω μορφαί μυστηριακῆς κοινωνίας, παρακωλύουν οὐσιαστικῶς τοὺς ἀναληφθέντας ὑπ' αὐτῶν Διαλόγους μετὰ τῆς Ὁρθοδοξίας.

Σεβ. ἅγιο Πρόεδρε, σεβάσμοι Πατέρες, ἀγαπητοί Ἀδελφοί,

Τό κείμενον προσφέρει πράγματι εὐσύνοπτον ἔκθεσιν τῶν τε γενικῶν ἐπὶ τοῦ θέματος παρατηρήσεων τῶν διμερῶν Θεολογικῶν Διαλόγων τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας καί τῆς ἐπισημανθείσης ἐιδικῆς προβληματικῆς εἰς τόν καθ' ἕκαστον Θεολογικόν Διάλογον, αἱ ὁποῖαι ἀπορρέουν ἐκ τε τῶν ἐπὶ τοῦ θέματος εἰσηγήσεων καί συζητήσεων ἐν τῇ ὀλομελείᾳ τῆς Διορθοδόξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς καί ἐκ τοῦ τεθέντος εἰς τήν διάθεσιν τῆς ἐιδικῆς Ἐπιτροπῆς ἐργασίας σχετικοῦ φακέλου.

Εἶναι πράγματι δεδομένη ἡ ἐκφρασθεῖσα ὁμόφωνος θετική στάσις τῶν Ἀντιπροσωπιῶν τῶν ἀγιωτάτων Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν ὡς πρός τό θεολογικόν καί ποιμαντικόν χρέος τῆς Ὁρθοδοξίας διὰ τήν συμμετοχὴν αὐτῆς εἰς τοὺς διμερεῖς Θεολογικούς Διαλόγους καί εἰς τήν δι' αὐτῶν προώθησιν τῆς ἰδέας τῆς ἐνότητος τοῦ χριστιανικοῦ κόσμου. Ἡ θετική αὐτή στάσις οὐδὲν ἠγνόησε καί τά ὑφιστάμενα ἐιδικά ἢ γενικά προβλήματα εἰς ἅπαντας τοὺς διμερεῖς Διαλόγους ἢ καί εἰς ἕνα ἕκαστον τούτων. Ἀντιθέτως,

κατά τās ἐν ὀλομελείᾳ συζητήσεις ἐπὶ τοῦ θέματος ἐγένοντο πολλαὶ καὶ εὐστοχοὶ παρατηρήσεις ὡς πρὸς τὴν μεθοδολογίαν, τὸ θεματολόγιον, τὰ κοινὰ κείμενα, τὸν συντονισμόν εἰς εἰδικὰς συνλεύσεις τῶν μελῶν τῶν Ὁρθοδόξων Ἐπιτροπῶν πάντων τῶν διμερῶν Θεολογικῶν Διαλόγων, τὴν ἐνσωμάτωσιν τοῦ περιεχομένου τῶν κοινῶν κειμένων εἰς τὴν θεολογίαν, τὴν λατρείαν καὶ τὴν ζωὴν τῶν ἐν διαλόγῳ Ἐκκλησιῶν, τὴν ἑτερότητα τῶν προοπτικῶν ἐκάστου Διαλόγου, τās ἐκκλησιολογικὰς καὶ ἐκκλησιαστικὰς προεκτάσεις, κ.λπ.

Εἰδικώτερον ὅμως καὶ ἐν σχέσει πρὸς τὸ ἔργον τῆς παρουσίας Προσυνοδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως θά ἔδει νά ἐπισημανθοῦν ὠρισμένα σημεῖα:

α) Ὡς πρὸς τὸν τίτλον τοῦ θέματος: «*Σχέσεις τῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν πρὸς τὸν λοιπὸν χριστιανικὸν κόσμον*», ὁ ὁποῖος ὠρίσθη ὑπὸ τῆς Α΄ Προσυνοδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως (1976), παρετηρήθη εὐστόχως ὅτι ἡ πληθυντικὴ χρῆσις «*Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν*» θά ἔδει νά ἀντικατασταθῆ διὰ τῆς ὀρθῆς ἐνικῆς χρήσεως τοῦ τίτλου «*Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας*», διότι πράγματι διὰ τῆς πρώτης δίδεται προτεραιότης εἰς τὸ *διοικητικὸν κριτήριον* ἔναντι τοῦ *ἐκκλησιολογικοῦ* καὶ παρέχεται ἡ δυνατότης παρανοήσεων ἢ συγχύσεων εἰς τὸν Οἰκουμενικὸν Διάλογον.

β) Ὡς πρὸς τās προοπτικὰς τῶν διμερῶν Θεολογικῶν Διαλόγων ἐγένοντο κριτικαὶ ἀξιολογήσεις καὶ ὡς πρὸς αὐτοὺς εἰσέτι τοὺς εἰς αὐτοὺς τεθέντας σκοποὺς (Σεβ. Μητροπολίτης Κιέβου κ. Φιλάρετος), διότι ὑπεστηρίχθη ὅτι εἶναι ἀναγκαῖα ἡ διάκρισις μεταξὺ τῶν ἔχοντων ὡς σκοπὸν τὴν ἐνότητα Διαλόγων (πρὸς τὴν *Παλαιοκαθολικὴν*, τās *Ἀρχαίας Ἀνατολικὰς* καὶ τὴν *Ρωμαιοκαθολικὴν Ἐκκλησίαν*) καὶ τῶν ἔχοντων ὡς σκοπὸν τὴν ἀπλήν θεολογικὴν προσέγγισιν καὶ συνεργασίαν (*Διάλογοι μετὰ τῶν Ἀγγλικανῶν, τῶν Λουθηρανῶν καὶ τῶν Μετερρυθμισμένων*). Τυχόν ὅμως τοιαύτη παραδοχὴ θά εἶχεν ὡς ἄμεσον συνέπειαν ὄχι μόνον τὴν ἀνάγκην ἀναπροσαρμογῆς τῆς ὅλης μεθοδολογίας τῆς δευτέρας ομάδος Διαλόγων, ἀλλὰ καὶ τὴν κατ' ἐπέκτασιν ὑποχρέωσιν ἀναθεωρήσεως τῆς ὅλης ὀρθοδόξου συμμετοχῆς εἰς τὸν σύγχρονον Οἰκουμενικὸν Διάλογον.

γ) Ὡς πρὸς τὸ θεματολόγιον ὑπῆρξεν ὁμόφωνος ἡ τάσις μεταθέσεως τοῦ κέντρου βάρους κατὰ τὴν ἐπιλογὴν τῶν θεμάτων ἀπὸ τās «*ἐνοῦντα*» εἰς τās «*χωρίζοντα*» τās ἐν διαλόγῳ Ἐκκλησίας θεολογικὰ ζητήματα καὶ δὴ ἐν τῷ πεδίῳ τῆς ἐκκλησιολογίας.

δ) Ὡς πρὸς τὴν προτεραιότητα συζητήσεως συγκεκριμένων θεολογικῶν προβλημάτων κατὰ τοὺς ἐν πορείᾳ Θεολογικοὺς Διαλόγους ἐδόθη διὰ τῶν ἐν ὀλομελείᾳ συζητήσεων ἰδιαίτερα ἔμφασις εἰς τὴν μελέτην τῶν θεμάτων: τῆς χειροτονίας τῶν γυναικῶν εἰς τὴν ἱερωσύνην (*Διάλογοι μετὰ τῶν Ἀγγλικανῶν, τῶν Λουθηρανῶν καὶ τῶν Μετερρυθμισμένων*), τῆς Οὐνίας ὡς ἐκκλησιολογικοῦ προβλήματος καὶ ὡς συγχρόνου πρακτικῆς, ὡς καὶ τοῦ ὑπὸ οἰανδήποτε μορφήν ἀσκούμενου προσηλυτισμοῦ (*Διάλογος μετὰ τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας*) καὶ τῆς μυστηριακῆς διακοινωνίας

(*Διάλογος μετά των Παλαιοκαθολικών*).

ε) Ὡς πρὸς τὸν Διάλογον μετὰ τῶν *Παλαιοκαθολικῶν*, ὁ ὁποῖος περατοῦται σὺν Θεῷ κατὰ τὴν ἐν ὀλομελείᾳ συνέλευσιν τοῦ προσεχοῦς ἔτους διὰ τῆς ὀλοκληρώσεως τοῦ ἀνατεθέντος εἰς τὴν Μικτὴν Θεολογικὴν Ἐπιτροπὴν θεολογικοῦ ἔργου, ἐγένοντο, παρὰ τινὰς μεμονωμένας ἐπιφύλαξεις, θετικαὶ ἀξιολογήσεις τῶν ὑφισταμένων προοπτικῶν. Αὐταὶ θὰ ἐκτιμηθοῦν βεβαίως ὑπὸ τῶν ἐν διαλόγῳ Ἐκκλησιῶν, αἱ ὁποῖαι καὶ θὰ ἀποφανθοῦν τελικῶς διὰ τὸν τρόπον ἀξιοποιήσεως τοῦ ἔργου τῆς Μικτῆς Θεολογικῆς Ἐπιτροπῆς εἰς τὴν ὅλην ἐκκλησιαστικὴν διαδικασίαν ἀποκαταστάσεως τῆς ἐνότητος.

Πέρα τούτων θεωρῶ ἀναγκαῖον νὰ ἐνημερώσω τὴν παροῦσαν Διάσκεψιν καὶ ἐπὶ τινῶν περαιτέρω ἐξελίξεων εἰς τὰς ἐργασίας τῶν Μικτῶν Θεολογικῶν Ἐπιτροπῶν ὠρισμένων διμερῶν Θεολογικῶν Διαλόγων, αἱ ὁποῖαι θὰ ἦσαν χρησιμοὶ διὰ τὴν πληρότητα τῆς τελικῆς διατυπώσεως τοῦ ὑπὸ ἀξιολόγησιν κειμένου:

α) Εἰς τὸν Διάλογον μετὰ τῶν *Παλαιοκαθολικῶν* συνήλθεν ἡ Μικτὴ Ὑποεπιτροπὴ ἐν Μίνσκ τῆς Λευκορωσσίας (1-10.7.1986) καὶ συνέταξε σχέδια κοινῶν κειμένων ἐπὶ τῶν θεμάτων τῆς ἡμερησίας διατάξεως τῆς ἐπομένης συνελεύσεως τῆς ὀλομελείας τῆς Μικτῆς Θεολογικῆς Ἐπιτροπῆς, ἦτοι:

1. *Τὰ λοιπὰ μυστήρια: Μετάνοια, Εὐχέλαιον, Ἰερωσύνη, Γάμος,*
2. *Ἐσχατολογία,* καὶ
3. *Προϋποθέσεις καὶ συνέπειαι τῆς πλήρους ἐκκλησιαστικῆς κοινω-
νίας.*

β) Εἰς τὸν Διάλογον μετὰ τῆς *Ρωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας* αἱ θετικαὶ προτάσεις τοῦ κειμένου τῆς Διορθοδόξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς περὶ τὴν *θεματολογίαν* καὶ τὴν *μεθοδολογίαν* δὲν φαίνονται νὰ προσκρούουν εἰς ἰδιαίτερας δυσχερείας καὶ διαμορφώνουν ὡπωσδήποτε νέας προοπτικὰς εἰς τὴν πορείαν τοῦ Διαλόγου, παρὰ τὴν διαπιστωθεῖσαν εἰς τὴν πρόσφατον ἐν Βαρί συνέλευσιν τῆς Μικτῆς Θεολογικῆς Ἐπιτροπῆς χαρακτηριστικὴν ἀδελφικὴν ἔντασιν ἐκ τῆς συγκυρίας παραπλεύρων ἀτυχῶν πρωτοβουλιῶν.

γ) Εἰς τὸν Διάλογον μετὰ τῶν *Λουθηρανῶν* συνήλθεν ἡ Μικτὴ Ὑποεπιτροπὴ (Bossey, Αὐγούστος 1986) καὶ συνέταξε σχέδιον κοινῶν κειμένου ἐπὶ τοῦ θέματος «*Γραφή καὶ Παράδοσις*», τὸ ὁποῖον καὶ θὰ ὑποβληθῆ πρὸς συζήτησιν καὶ ἀποδοχὴν εἰς τὴν ἐπομένην συνέλευσιν τῆς ὀλομελείας τῆς Μικτῆς Θεολογικῆς Ἐπιτροπῆς. Αἱ ἀρχικαὶ δυσχέρειαι συντονισμοῦ τῶν ἐργασιῶν τῆς Μικτῆς Ἐπιτροπῆς ἔχουν προφανῶς παρακαμφθῆ διὰ τῶν προσφάτων προσπαθειῶν.

δ) Εἰς τὸν Διάλογον μετὰ τῶν *Μετερρυθμισμένων* ἡ πρόσφατος ἐνταῦθα συνέλευσις τῆς Μικτῆς Ἐπιτροπῆς (Μάρτιος 1986) διὰ τὴν προπαρασκευὴν τοῦ Θεολογικοῦ Διαλόγου ἐπραγματοποίησε θετικὸν βῆμα καὶ ἐπέλεξε τὸ πρῶτον πρὸς κοινὴν μελέτην θέμα ὑπὸ τὸν τίτλον: «*Ἡ περὶ Ἁγίας Τριάδος διδασκαλία ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ Συμβόλου τῆς Νικαίας-Κων-*

σταντινουπόλεως». Ἡ Α.θ. Παναγιότης, ὁ Οἰκουμενικός Πατριάρχης κ. Δημήτριος μετά τῆς περὶ Αὐτὸν Ἁγίας καὶ Ἱερᾶς Συνόδου ἔκρινεν (Ἰούλιος 1986) ἐπαρκῆ τὴν ὑπὸ τῆς Μικτῆς Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς γενομένην προετοιμασίαν καὶ ἀπεφάσισε νὰ προτείνῃ πρὸς τὰς κατὰ τόπους ἀγιωτάτας Ὁρθοδόξους Ἐκκλησίας τὴν ἑναρξιν τοῦ ἐπισήμου Θεολογικοῦ Διαλόγου μεταξύ τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας καὶ τῶν Μετερρυθμισμένων. Ἀνάλογον ἀπόφασιν ἔλαβε καὶ ἡ Ἐκτελεστικὴ Ἐπιτροπὴ τῆς Παγκοσμίου Ὁμοσπονδίας Μετερρυθμισμένων Ἐκκλησιῶν εἰς τὴν πρόσφατον ἐτησίαν συνέλευσιν αὐτῆς, κατ' ἐφαρμογὴν καὶ τῆς προγενεστέρας ἀποφάσεως τῆς ἐν Ὄτταβα Γενικῆς Συνελεύσεως αὐτῶν (1982). Τὸ ἐπιλεγέν πρὸς μελέτην θέμα ἀποτελεῖ σημαντικὴν θεολογικὴν ἀφητηρίαν διὰ τὴν εὐαίσθητον ἀποστολὴν τῆς Μικτῆς Θεολογικῆς Ἐπιτροπῆς, ἡ ὁποία θὰ συνέλθῃ ἐν ὀλομέλειᾳ κατὰ Μάρτιον τοῦ 1988.

Βεβαίως, οὐδενὸς διαφεύγει τὴν προσοχὴν ὅτι πάντες οἱ ὑπὸ τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας διεξαγόμενοι διμερεῖς Θεολογικοὶ Διάλογοι εἰσέρχονται προοδευτικῶς καὶ σταθερῶς εἰς τὸν κρίσιμον διὰ τὴν περαιτέρω πορείαν αὐτῶν *ἐκκλησιολογικὸν χώρον*, εἰς τὸν ὁποῖον ἐντάσσονται καὶ αἰσοβαρώτεροι θεολογικαὶ δυσχέρειαι τοῦ Διαλόγου μεταξύ τῆς Ὁρθοδοξίας καὶ τοῦ λοιποῦ χριστιανικοῦ κόσμου. Ἐν ὄψει καὶ τῶν νέων αὐτῶν προοπτικῶν, αἱ ὁποῖαι ἐνθαρρύνονται καὶ εὐρύτερον εἰς τὸν Οἰκουμενικὸν Διάλογον, ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία θὰ ἔδει νὰ ἀξιοποιήσῃ τὴν ἐκκλησιολογικὴν διδασκαλίαν αὐτῆς ὄχι μόνον διὰ τὴν ἐπιβεβαίωσιν τῆς αὐτοσυνειδησίας τῆς, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν ὑπεύθυνον ἀξιολόγησιν τῆς μορφῆς ἐκκλησιαστικότητος τοῦ ἐκτός αὐτῆς χριστιανικοῦ κόσμου. Τοιαύτη ἀξιοποίησις τῆς πατερικῆς καὶ τῆς κανονικῆς παραδόσεως, ὡς ἐπίσης καὶ τῆς πρὸς ταύτην συνεποῦς ἐκκλησιαστικῆς πράξεως, καθίσταται ὁσημέραι ἀναγκαία διὰ τε τὴν ὑπεύθυνον συμμετοχὴν εἰς τοὺς διμερεῖς καὶ τοὺς πολυμερεῖς Θεολογικοὺς Διαλόγους καὶ διὰ τὴν αὐθεντικωτέραν ἐκκλησιαστικὴν ἐκτίμησιν τῶν ἀποτελεσμάτων αὐτῶν, ὡς ἐπίσης καὶ διὰ τὴν πλέον ἀξιόπιστον μαρτυρίαν τῆς Ὁρθοδοξίας εἰς τὸν σύγχρονον κόσμον. Σὰς εὐχαριστῶ.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Εὐχαριστῶ τὸν Σεβ. Γραμματέα διὰ τὴν παρουσίαν καὶ τοῦ θέματος καὶ τοῦ κειμένου τούτου. Ὁμολογουμένως αἱ πληροφορίες, αἱ ὁποῖαι δίδονται εἰς τὸ πρῶτον μέρος τοῦ κειμένου τοῦ Σεβ. Γραμματέως εἶναι χρήσιμοι διὰ νὰ ἡξεύρωμεν πῶς εἰργάσθη ἡ Διορθόδοξος Προπαρασκευαστικὴ Ἐπιτροπὴ. Αἱ δὲ παρατηρήσεις, τὰς ὁποίας κάμνει εἰς τὸ τέλος, εἶναι ἀπολύτως χρήσιμοι, διότι μᾶς δίδουν τὴν μετὰ τὸν Φεβρουάριον δημιουργηθεῖσαν κατάστασιν διὰ τῆς περαιτέρω ἐξελίξεως τῶν Διαλόγων, ὅπου αὐτοὶ παρουσίασαν ἐξέλιξιν καὶ ὅπου αὐτοὶ ἔσχον νεωτέρας συνελεύσεις των. Ἐπομένως, ἔχομεν πλήρη εἰκόνα ἐνώπιόν μας περὶ τοῦ τί ἔγινε τόσον κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς προπαρασκευῆς, ὅσον καὶ μετὰ μέχρι τῆς σήμερον.

Θὰ ἤθελα, ἀδελφοί, νὰ ἐπισημάνω τρία πρακτικὰ σημεῖα, πρὶν ἢ ἡ συ-

ζήτησις ἐπὶ τῶν ἐπὶ μέρους τοῦ κειμένου αὐτοῦ ἀρχίση. Νομίζω καὶ προτείνω ταπεινῶς εἰς τὴν Ὀλομέλειαν ὅτι θὰ εἶναι ἀποτελεσματικώτερον νὰ λάβωμεν τοὺς Διαλόγους ἕνα πρὸς ἕνα καὶ ὄχι συλλήβδην ὅλον τὸ κείμενον. Ἐν συντομίᾳ καὶ ἀπλότῃ νὰ κάνωμεν τὰς παρατηρήσεις μας δι' ἕνα ἕκαστον Διάλογον καὶ αἱ παρατηρήσεις αὐταὶ νὰ παραπεμφθοῦν εἰς τὴν Ἐπιτροπὴν δι' ἀξιοποίησιν καὶ ἀνάλογον χρῆσιν. Τὸ *δεύτερον* σημεῖον εἶναι ὅτι αἱ Ἐπιτροπαὶ μετὰ τὴν βελτίωσιν τοῦ κειμένου θὰ πρέπει νὰ ἐπισυνάψουν εἰς τὸ τέλος τῆς ἐκθέσεώς των μίαν παράγραφον, μετὰ τὴν ὁποίαν νὰ λέγουν ὅτι τὸ κείμενον τοῦτο, εἴ γε καὶ ἤθελε γίνεαι ἀποδεκτὸν ἀπὸ τὴν Ὀλομέλειαν, παραπέμπεται εἰς τὴν Ἁγίαν καὶ Μεγάλην Σύνοδον ὁριστικῶς. Πρέπει νομίζω νὰ μᾶς ἔλθῃ μία τοιαύτη ὑπόδειξις καὶ ἡμεῖς νὰ ἀποφασίσωμεν ὅτι ἕνα ἕκαστον ἐκ τῶν κειμένων ἀναπέμπεται πλέον ὡς θέμα κεκλεισμένον εἰς τὴν Ἁγίαν καὶ Μεγάλην Σύνοδον. Ἐν *τρίτῳ* πρακτικόν σημεῖον, τὸ ὁποῖον ἐπισημαίνω καὶ ἐπὶ τοῦ ὁποίου θὰ ἤθελα τὴν προσοχὴν σας εἶναι τὸ ἑξῆς: Ἰδιαιτέρως εἰς τὸ κείμενον αὐτό, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰ ἐφ' ἑξῆς κείμενα, ὑπάρχει τὸ κατ' ἀρχὴν θέμα τῶν ἐπὶ μέρους Διαλόγων, τὸ ὁποῖον, ἐάν καὶ ἐφ' ὅσον γίνουν τὰ κείμενα ἀποδεκτά, παραπέμπεται εἰς τὴν Ἁγίαν καὶ Μεγάλην Σύνοδον. Ἀλλὰ ἡ φύσις τῶν θεμάτων, τὰ ὁποῖα ἐξετάζονται εἰς τὸ κείμενον αὐτό, οἱ Διάλογοι παρουσιάζουν ὠρισμένα στοιχεῖα ἐξελίξεως, ἐν πορείᾳ, τὰ ὁποῖα ἰσχύουν σήμερον, ἀλλὰ ἡμπορεῖ νὰ μὴ ἰσχύουν αὔριον, ὅταν ἡ Ἁγία καὶ Μεγάλη Σύνοδος θὰ ἀσχοληθῇ μετὰ αὐτά. Ὑπάρχουν δηλαδὴ σημεῖα, τὰ ὁποῖα πρέπει νὰ ἐπισημάνωμεν ὡς ἀμέσως κινητοποιηθῶσμενα, ὡς ἀμέσως κοινοποιητέα εἰς τὴν ἄλλην πλευράν καὶ ἐπομένως ὡς ἀμέσως προωθητέα ἀπὸ τὴν Διάσκεψίν μας αὐτήν, χωρὶς νὰ ἐλαττοῦται τὸ ἔργον τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου, ἢ ὁποῖα θὰ ἐξετάσῃ τὸ σύνολον τῶν Διαλόγων καὶ ἐν τῇ οὐσίᾳ του καὶ ἐν ταῖς λεπτομερείαις του. Προτείνω ταπεινῶς ἢ Ἐπιτροπῇ, ἢ ὁποῖα θὰ ἀσχοληθῇ μετὰ τὸ κείμενον αὐτό εἰς τὴν ἐκθεσὶν τῆς πρὸς τὴν Ὀλομέλειαν νὰ βάλῃ μίαν τελικὴν παράγραφον μετὰ τὴν ὁποίαν νὰ λέγῃ: «*Τὸ κείμενον αὐτό, ἀποδεκτὸν γενόμενον ἀπὸ τὴν Ὀλομέλειαν, παραπέμπεται εἰς τὴν Ἁγίαν καὶ Μεγάλην Σύνοδον. Ἐπειδὴ ὅμως ἐν τῷ κειμένῳ ὑπάρχουν τὰ σημεῖα α, β, γ, δ, ταῦτα προτείνονται πρὸς τὰς Ἐκκλησίας καὶ καλοῦνται αἱ Ἐκκλησίαι νὰ τὰ κοινοποιήσουν καὶ νὰ τὰ προωθήσουν δεόντως*». Εἶναι ὁ πρακτικώτερος τρόπος τῆς συνδέσεως τοῦ ἔργου τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου μετὰ τὴν τρέχουσαν καὶ ἐπιβεβλημένην ὑποχρέωσιν, τὴν ὁποίαν ἔχει ἡ Διάσκεψίς μας. Εἶναι μία ἀπλὴ πρακτικὴ πρότασις, τὴν ὁποίαν κάμνω, καὶ τὴν ὁποίαν, ἐάν τὸ ἐγκρίνετε, αἱ Ἐπιτροπαὶ θὰ πρέπει νὰ ἔχουν ὑπ' ὄψιν των εἰς τὰ ἐφεξῆς.

Ἐάν οὕτως ἔχουν τὰ πράγματα, δυνάμεθα νὰ ἀρχίσωμεν τὴν συζήτησιν ἐπὶ ἐνὸς ἑκάστου τῶν Διαλόγων.

Ὁ Σεβ. Καρθαγένης: Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε, θὰ ἤθελα πρῶτον κατὰ καθήκον ἀδελφικόν νὰ ἐκφράσω τὰς εὐχαριστίας μου εἰς τὸν Γραμματέα μας, τὸν Σεβ. Μητροπολίτην Ἑλβετίας κ. Δαμασκηνόν. Πραγματικά, αἱ εἰσηγήσεις καὶ αἱ παρατηρήσεις του μᾶς βοηθοῦν, μᾶς κατατοπίζουν διὰ τὸ ὅλον ἔργον καὶ γενικὰ αἱ ἀπόψεις του γεννοῦν κίνητρα, τὰ ὁποῖα διὰ κάθε

Διάλογον είναι ωφέλεια μεγάλη και δύναται κανείς να εἴπῃ ὅτι τὰ ἐρωτήματά του είναι και γενικῆς φύσεως γιά ὅλους τους Διαλόγους, τούς ὁποίους θά ἐξετάσωμεν. Προτοῦ εἰσέλθωμεν εἰς κάθε Διάλογον χωριστά θά ἤθελα νά ἐρωτήσω, ἐάν μπορῶ, λόγῳ ἑνός κινήτρου τό ὅποιον δίδει ὁ Γραμματεὺς και τό ὅποιον ἀφορᾷ εἰς ὅλους τούς Διαλόγους, νά τίξω ἕν θέμα γενικῆς φύσεως. Τό θέμα αὐτό μέ ἀναγκάζει πολλές φορές νά εἶμαι ἐφεκτικός. Τό σημειώνει ὁ Γραμματεὺς εἰς τήν τελευταίαν παράγραφον τοῦ κειμένου: «*Ἐν ὄψει τῶν νέων προοπτικῶν...*». Ὁμιλεῖ περί τοῦ ἐκτός της Ὁρθοδοξίας χριστιανικοῦ κόσμου. Πολλές φορές εἰς ὅλους τούς Διαλόγους μας μέ ὅλους διαλεγόμεθα ὡς πρός ἀδελφούς χριστιανούς. Ὅλοι τό παραδεχόμεθα αὐτό. Ἀλλά διερωτῶμαι: δέν εἶναι καιρός νά θεωρήσωμεν τήν θέσιν μας αὐτήν κάπως πιό εὐρύτεραν και κάπως πιό ἀληθινήν; Ἐχω τήν ἐντύπωσιν ὅτι μερικαί ἄλλαι χριστιανικαί Ἐκκλησίαι ἔχουν προχωρήσει ὡς πρός τό θέμα αὐτό. Ἐγώ, ὅταν διαλέγωμαι μέ τούς Ρωμαιοκαθολικούς - εἶναι ἡ κρίσιμος ἐρώτησις - παραδέχομαι ὅτι εἶναι Ἐκκλησία ἡ ὄχι; Εἶναι ἕνα καιρίον σημεῖον. Νά πούμε τί εἶναι αὐτοί οἱ ἄνθρωποι. Δηλαδή ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία εἶναι ἡ μόνη Ἐκκλησία και ὅλοι οἱ ἄλλοι εἶναι ἐκτός τῆς Ἐκκλησίας; Ἡ ἔχουν και αὐτοί κάτι ἀπό τήν Ἐκκλησίαν; Τί εἶναι οἱ Ρωμαιοκαθολικοί και τί εἶναι αἱ Ἀρχαίαι Ἀνατολικαί Ἐκκλησίαι; Ἐάν παραδεχθῶ ὅτι εἶναι Ἐκκλησίαι, θά ἀρχίσω νά διαλέγωμαι τουλάχιστον πιό ἀδελφικά. Ἐάν ὅμως δέν εἶναι Ἐκκλησίαι, τότε τί γίνεται; Αὐτήν τήν ἀπορίαν ἔχω και θά ἤθελα κάποια λύσιν. Ὅχι ἀμέσως. Ἀλλά νά ἀντιμετωπίζωμεν τό θέμα εἰς τούς Διαλόγους μας.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Εὐχαριστῶ ἅγιε Καρθαγένης. Θά ὑπενθυμίσω εἰς τήν Ὀλομέλειαν ὅτι εἰς τήν πρώτην φάσιν τῆς προσυνοδικῆς προπαρασκευῆς μας μεταξύ τῶν θεμάτων μας εἴχομεν και τό *θεολογικόν θέμα τῆς οἰκονομίας ἐν τῇ Ὁρθόδοξῳ Ἐκκλησίᾳ*. Καί τοῦ λόγου ὄντος περί τῆς οἰκονομίας, τήν ὁποίαν δύναται ἢ πρέπει ἢ ἐπιτρέπεται νά ἐφαρμόσῃ ἡ Ὁρθοδοξία πρός τούς ἐκτός αὐτῆς, εἴχομεν μίαν μακράν παράγραφον περί τοῦ στοιχείου τῆς ἐκκλησιαστικότητος τῶν μεθ' ὧν διαλεγόμεθα. Ὅπου και μέ κάποια δογματικήν και θεολογικήν εὐαισθησίαν ἐλέγετο, διατί διαλεγόμεθα, πῶς διαλεγόμεθα και εἰς ποῖον βαθμόν ἐκκλησιαστικότητος θεωροῦμεν ὅτι εὐρίσκονται οἱ ἀδελφοί μας μεθ' ὧν διαλεγόμεθα. Δυστυχῶς, τό θέμα ἐκεῖνο ἐξέπεσε, ἀλλά τό κείμενον μένει. Ἐχετε δίκαιον νά ἐπισημαίνετε τό θέμα, ἀλλά ἀκριβῶς και ἡ παρατήρησις τοῦ Γραμματέως μας ἀφορᾷ εἰς τοῦτο. Καί ἡμεῖς νά ἀποκτήσωμεν συνείδησιν τῆς αὐτοσυνειδησίας μας, ἀλλά και νά ἐξετάσωμεν ὅσον εἶναι δυνατόν τό στοιχεῖον τῆς ἐκκλησιαστικότητος, τό ὅποιον ἀντιπροσωπεύουν οἱ μεθ' ὧν διαλεγόμεθα. Ἴσως θά χρειασθῇ ὄχι εἰς αὐτήν τήν φάσιν πού ὀμιλοῦμεν περί Διαλόγων, ἀλλ' εἰς μίαν προσεχῆ φάσιν τῆς πορείας μας πρός τήν Ἁγίαν και Μεγάλην Σύνοδον, ὅταν θά περάσῃ ἡ ἡμερησία διάταξις τῶν δέκα θεμάτων, νά ἐπιληφθῶμεν σοβαρῶς και αὐτοῦ τοῦ θέματος, τό ὅποιον θά συμπληρώσῃ τήν περί Διαλόγων διατύπωσίν μας ἐν τῷ μέλλοντι.

Ὁ Ἐλλογιμ. Καθηγ. Γαλίτης: Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε, ὁ ἅγιος Καρθαγένης ἔθιξε ἓν πολύ σημαντικόν θέμα, τό ὅποιον ἠμποροῦμε νά ὀνομάσωμεν εἰς τήν θεολογικήν γλώσσαν τό θέμα *τῶν ὁρίων τῆς Ἐκκλησίας*. Εἶναι ἓν πολύ μεγάλο θέμα, διά τό ὅποιο ἔγινε πρῖν ἓνα χρόνον ἓν συνέδριον εἰς τόν χώρον αὐτόν τοῦ Ὁρθοδόξου Κέντρου. Ἀσχολήθηκε τό Θεολογικόν Σεμινάριον τοῦ Σαμπεζύ μέ τούς Διαλόγους τῆς Ἐκκλησίας καί ἓν κεντρικόν θέμα ἦταν καί τά ὅρια τῆς Ἐκκλησίας. Μέ τό θέμα αὐτό ἔχουν ἀσχοληθῆ πολλοί θεολόγοι (Florovsky, Bulgakov, Ἕλληνες κ. λπ.). Θέλω νά παραπέμψω καί εἰς τό θαυμάσιον αὐτό βιβλίον πού ἐλάβαμε ὄλοι καί ἔχει ἓν σχετικόν κεφάλαιον θαυμάσιον. Ἐπί τῇ εὐκαιρίᾳ αὐτῇ ἐπιτρέψατέ μου νά συγχαρῶ καί νά ἐκφράσω τήν μεγάλη μου χαρά γιά τήν ὅλη ἐργασία αὐτή, τήν ὅποια παρουσιάζει ὁ Σεβ. Γραμματεὺς στό βιβλίον αὐτό, τό ὅποιο εἶναι πολύ βοηθητικό καί πληροφοριακό γιά τούς Διαλόγους, ἀλλ' ἐπίσης καί ὡς συλλογή κειμένων σχετικῶν πρὸς τούς Διαλόγους. Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τό κείμενον, τό ὅποιον εὐρίσκεται ἐνώπιόν μας, θά ἐπεθύμουν νά εἶπω ὅτι τά στοιχεῖα τά ὅποια δίδει ὁ Γραμματεὺς εἰς τό τέλος τῆς Εἰσηγήσεώς του καλόν θά εἶναι καί πρέπει νά ληφθοῦν ὑπ' ὄψιν ἀπό τήν Ἐπιτροπὴν καί νά συμπεριληφθοῦν εἰς τό κείμενον διά τήν ἀρτιωτέραν παρουσιάσιν του.

Ὁ Σεβ. Περιστερίων: Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε, πρέπει νά συγχαρῶμεν τόν Σεβ. Γραμματέα. Παρ' ὅλα ταῦτα ὅμως θά ἠθελα νά εἶπω ὅτι δέν δύναμαι νά συμφωνήσω πλήρως μέ τήν ἀξιολόγησιν πού κάνει εἰς τούς ἐπί μέρους Διαλόγους. Τό ἐρώτημά μου εἶναι: θά συζητήσωμεν ἐπὶ τῶν σημείων τῆς ἀξιολογήσεως τοῦ Γραμματέως ἢ ὄχι; Διότι μερικαί τῶν ἀξιολογήσεων αὐτῶν εἶναι σωσταί, μερικαί ἄλλαι ὅμως δέν μᾶς εὐρίσκουν συμφώνους. Εἶναι ἓν γενικόν θέμα καί πρέπει νά δοθῆ μία ἀπάντησις.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Δέν κάμνω τήν ἀπολογίαν τοῦ Σεβ. Γραμματέως, ἀλλά θά ἠθελα νά δώσω μίαν ἐξηγήσιν ἀπλῆν καί λογικήν. Κυρίως εἰπεῖν, ἡ Γραμματεία δέν κάμνει ἀξιολόγησιν τῶν κειμένων, ἀλλά κάμνει μία ἀξιολόγησιν καί παράθεσιν τῶν γεγονότων. Εἶναι πολύ φυσικόν κάθε γεγονός νά φέρῃ μαζί του καί κάποιαν ἐπέκτασιν, νά ἔχῃ κάποιαν διάστασιν, ἡ ὅποια ἀντανακλᾷ εἰς τούς Διαλόγους. Νομίζω ὅτι τό κείμενον τοῦ Γραμματέως εἶναι τελείως οὐδέτερον, δέν ἐπηρεάζει τὰς συζητήσεις μας, αἱ ὅποια θά γίνουν ἐπὶ τοῦ κειμένου. Καί νομίζω ὅτι ἐκπροσωπῶ τήν ἄποψιν ὄλων, ὅταν λέγω αὐτό τό πράγμα.

Ὁ Σεβ. Δημητριάδος: Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε, ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Καρθαγένης ἔθεσε ἓν πελώριον θέμα πρὸς συζήτησιν, δηλαδή τό θέμα τῆς ἐκ μέρους μας θεωρήσεως τῶν ἐκτός τῆς ἰδικῆς μας Ἐκκλησίας εὐρισκομένων χριστιανικῶν Ἐκκλησιῶν καί Ὁμολογιῶν, μετὰ τῶν ὁποίων εὐρισκόμεθα ἐν διαλόγῳ. Ἐάν δέν λυθῆ τό θέμα αὐτό, νομίζω ὅτι «εἰς μάτην κοπιῶμεν». Ἐχαρκτήρισα τό ζήτημα αὐτό θεμελιώδες καί κεφαλαιώδες, διότι ἔχει ἄμεσον σύνδεσμον μέ τήν ἐκκλησιολογικήν αὐτοσυνειδησίαν μας. Κατά κάποιον τρόπον, ἀναστρέφων τό ἐρώτημα, θά διηρωτώμην: ἔχομεν ἡμεῖς ὡς Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία τήν δέουσαν αὐτοσυνειδησίαν; Ποιοὶ εἴμεθα ἡμεῖς;

Αυτό πρέπει νά εἰπωμεν προτοῦ ἐξετάσωμεν ποιοὶ εἶναι οἱ ἄλλοι. Τό λέγω αὐτό, καίτοι εἶναι αὐτονόητον. Διότι ἀλλοίμονον ἐάν προσερχώμεθα εἰς τόν Διάλογον μετά τῶν ἑτεροδόξων χωρίς νά πιστεύωμεν ὅτι εἴμεθα ἡμεῖς ἡ Μία, Ἁγία, Καθολική καί Ἀποστολική Ἐκκλησία. Ἡ ἐρώτησις τοῦ Σεβ. Καρθαγένης θέτει ἴσως ἐπὶ τάπητος - τό λέγω μέ πολλήν ἐπιφύλαξιν - αὐτό πού εἶναι γνωστόν ὡς θεωρία τῶν κλάδων, θά παραδεχθοῦμε αὐτήν τήν θεωρίαν ἢ θά παραμείνωμεν εἰς τήν *Unam Sanctam*; Ἐν ὄψει αὐτοῦ τοῦ προβλήματος, ἐπειδή θεωρῶ αὐτονόητον ὅτι ὅλοι συναντώμεθα εἰς τήν βᾶσιν, ὅτι ἡμεῖς εἴμεθα ἡ Μία, Ἁγία, Καθολική καί Ἀποστολική Ἐκκλησία, θά ἤθελα, ἅγιε Πρόεδρε, νά προτείνω εἰς τό προοίμιον, τό ὁποῖον προτάσσεται τῶν ἐπὶ μέρους Διαλόγων νά τεθῆ κάποια φράσις, ἀμέσως μετά τήν πρώτην, τονίζουσα τήν ἰδικήν μας αὐτοσυνειδησίαν, ἔστω καί ἂν αὐτό κακοφαίνεται ἐνδεχομένως εἰς τούς ἐκτός της ἰδικῆς μας Ἐκκλησίας εὐρισκομένους. Ἡ μία παρατήρησις μου εἶναι αὕτη.

Εἰς τό σημεῖον τοῦτο ὁ Σεβ. Πρόεδρος ἀναγινώσκει ἐκ τοῦ κειμένου τῆς Διορθοδόξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ 1971 ἐπὶ τοῦ θέματος τῆς οἰκονομίας τήν σχετικήν πρός τήν αὐτοσυνειδησίαν τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας παράγραφον: *«Διό καί ἡ ἁγία ἡμῶν Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία, ἔχουσα συνείδησιν τῆς σημασίας καί σπουδαιότητος τῆς παρουσίας δομῆς τοῦ συγχρόνου Χριστιανισμοῦ, ὅχι μόνον ἀναγνωρίζει, καίτοι αὕτη οὐσα ἡ Μία, Ἁγία, Καθολική καί Ἀποστολική Ἐκκλησία, τήν ὄντολογικὴν ὑπαρξιν ὅλων τούτων τῶν Χριστιανικῶν Ἐκκλησιῶν καί Ὁμολογιῶν, ἀλλά καί θετικῶς πιστεύει ὅτι αἱ πρός πάσας ταύτας σχέσεις αὐτῆς στηρίζονται ἐπὶ τῆς ὅσον ἔνεστι ταχύτερας καί ἀντικειμενικωτέρας ἀποσαφηνίσεως τοῦ ὅλου ἐκκλησιολογικοῦ θέματος καί τῆς παρ' αὐταῖς καθόλου δογματικῆς διδασκαλίας...»*

Ὁ Σεβ. Κιέβου: Ἐνταῦθα τίθενται οὐσιωδῆ ζητήματα. Τό ζήτημα τοῦτο ἀναφέρεται εἰς τήν αὐτοσυνειδησίαν ἡμῶν. Νομίζω ὅτι ἄνευ σαφοῦς καθορισμοῦ ὡς πρός τό τί ἐκπροσωπεῖ ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία εἶναι πολύ δύσκολον νά προχωρήσωμεν εἰς τό ζήτημα τῶν Διαλόγων. Εὐρισκόμεθα εἰς πεδῖον μὴ κατανοήσεως ὑπὸ τοῦ ποιμνίου ἡμῶν. Οἱ πιστοὶ ἡμῶν δύνανται νά ἀσκήσουν αὐστηράν καί δικαίαν κριτικήν ἡμῶν, διότι εἰς τό κείμενον δέν ὀρίζεται μέ σαφήνεια καί ἀκριβείαν τό τί περὶ ἑαυτῆς φρονεῖ ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία. Τοῦτο εἶναι τό πρῶτον. Τό δεύτερον ἐρώτημα ἀπευθύνεται πρός πάντας ἡμᾶς: Ἐχομεν πρό ἡμῶν τό κείμενον, τό ὁποῖον προητοιμάσεν ἡ Διορθόδοξος Προπαρασκευαστικὴ Ἐπιτροπή. Εἰς τό κείμενον αὐτό περιέχονται πάρα πολλὰ καί κατά πλειονότητα μεθοδολογικά ζητήματα. Σᾶς ἐρωτῶ. Ἡ Ἁγία καί Μεγάλῃ Σύνοδος ὀφείλει νά λάβῃ ἀποφάσεις ἐπὶ μεθοδολογικῶν ζητημάτων; Ποία τά συζητηθέντα θέματα, κατά ποίαν τάξιν, δυσχερῆ ἢ εὐκολώτερα θέματα, ποία ἢ ἔκτασις τῶν κειμένων, εἰς ποίαν γλώσσαν πρέπει νά συνταχθοῦν - εἰς τήν γαλλικήν, τήν ρωσικήν, τήν ἑλληνικήν, τήν ἀραβικήν ἢ ἄλλας γλώσσας; Τά προβλήματα αὐτά εἶναι ἄξια της Συνόδου; Ἐάν προτείνωμεν εἰς τήν Ἁγίαν καί Μεγάλῃν Σύνοδον σχέ-

διον απόφασεως, θά ἡδύνατό τις νά ἀντείπη ὅτι ἡ Σύνοδος δέν πρέπει νά ἀσχοληθῆ μέ τοιαῦτα ζητήματα. Αὐτά εἶναι δευτερευούσης σημασίας, ἔχουν καιρικόν χαρακτήρα καί ἡ Σύνοδος δέν θά ἀσχοληθῆ μέ τοιαῦτα ζητήματα. Ἐπί τῆ βάσει τῆς προοπτικῆς ταύτης, ὀφείλομεν νά χωρήσωμεν εἰς τήν σύνταξιν κειμένου διά τήν Ἁγίαν καί Μεγάλην Σύνοδον. Ἐννοῶ ὅτι ἡ Σύνοδος πρέπει νά ἐπίλυση θεμελιώδη ζητήματα ἐν σχέσει πρὸς τόν Διάλογον, τά δέ μεθοδολογικά ζητήματα, ἔχοντα καιρικόν χαρακτήρα, δέν ἡμπορεῖ καί δέν πρέπει νά ἀπασχολήσουν τήν Σύνοδον. Εὐχαριστῶ.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Εὐχαριστῶ πολύ τόν ἅγιον Κιέβου. Πλησιάζει νομίζω τό τρίτον σημεῖον τῶν παρατηρήσεών μου, ὅταν ἔλεγα ὅτι ὑπάρχουν καθαρώς περιστασιακά σημεῖα εἰς τό κείμενον αὐτό καί ὅτι αὐτά πρέπει νά ἐξαχθοῦν καί νά τύχουν ἀμέσου προωθήσεως ἀπό τήν Διάσκεψιν αὐτήν.

Ὁ Ἐλλογίμ. Καθηγ. Φειδάς: Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε, ἔχω τήν ἐντύπωσιν ὅτι τό θέμα, τό ὅποῖον τίθεται μέ τήν εἰσήγησιν τοῦ Σεβ. Γραμματέως εἶναι ἔν εὐρύτερον θέμα, ὄχι τόσον ὡς πρὸς τόν καθορισμόν τῆς αὐτοσυνειδησίας τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, τό ὅποῖον δέν εἶναι θέμα μελέτης, ἀλλά θέμα ὁμολογίας - ἀφοῦ νομίζω ὅτι δέν ὑπάρχει κανεῖς ὁ ὅποῖος αἰσθάνεται τήν ἀνάγκην νά ἐπιβεβαιώσῃ τήν ὁμολογίαν τῆς πίστεως εἰς τήν Ἐκκλησίαν εἰς τήν ὁποίαν ἀνήκει - ὅσον ὡς πρὸς τό τί ἀντιπροσωπεύουν ἐξ ἐπόψεως ἐκκλησιολογίας αἱ ἐκτός τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας χριστιανικαί κοινότητες. Ἡ κανονική παράδοσις καί ἡ πράξις τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας ἔχουν μεταβαλλομένας πρακτικάς καί ἡ σύγχρονος θεολογία προβληματίζεται. Εἶναι ἀναγκαῖα μία τοιαύτη μελέτη τοῦ θέματος ὡς πρὸς τό τί ἡμπορεῖ νά εἴπῃ ἡ Ἐκκλησία, ἐπί τῆ βάσει τῆς κανονικῆς καί τῆς πατερικῆς παραδόσεως, συνεκτιμῶσα πάσας τὰς ἑτερότητας, αἱ ὁποῖαι παρουσιάζονται εἰς τὰς κανονικάς πρακτικάς, καί ὡς πρὸς τό πῶς δέχεται ἡ Ἐκκλησία τούς ἑτεροδόξους. Αὐτό εἶναι ἔν κανονικόν κριτήριον διά νά ἡμπορεῖ ἡ Ἐκκλησία νά προσδιορίσῃ, τί θεωρεῖ ὅτι εἶναι οἱ ἑτεροδόξοι. Μία «ἐκκλησιολογία» δηλαδή τῶν ἐκτός τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας «Ἐκκλησιῶν». Πρέπει νά γίνῃ μελέτη διά νά γνωρίζομεν, πῶς ἡμπορεῖ νά συνειδητοποιηθῇ ἡ ἰδική μας εὐθύνη εἰς τούς Διαλόγους. Αὐτό θά ἦτο ἔν σημαντικόν, ἀλλά καί πολύ μεγάλο ἔργον. Τώρα ἀπλῶς γίνεται μία διατύπωσις. Ὁ Γ. Φλωρόφσκυ λ.χ. κάνει τήν διάκρισιν μεταξύ *κανονικῆς* καί *χαρισματικῆς* προσεγγίσεως τῶν ὁρίων τῆς Ἐκκλησίας. Ἡμπορεῖ ὅμως αὐτό νά λεχθῇ; Καί θά εἶναι συνεπές; Πρέπει νά γίνῃ ἐργασία, διά νά διευκολυνθῇ καί ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία εἰς τούς Διαλόγους. Ἄν αὐτή εἶναι ἡ πρόθεσις, τότε δέν λύεται εἰς τό κείμενον αὐτό. Εἶναι προγραμματισμός ἐργασίας.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Εὐχαριστῶ. Νομίζω ὅτι ὑπῆρξαν ἀρκετά διαφωτιστικά τά ὅσα ἐλέχθησαν ἐπί τοῦ γενικοῦ θέματος. Νομίζω ἀκόμη, ταπεινῶς, ὅτι ἡ Ἐπιτροπή, ἡ ὁποία θά ἐξετάσῃ τό κείμενον, θά πρέπει νά ἔχῃ ὑπ' ὄψιν τῆς καί τά ἐδῶ λεχθέντα γενικῶς ἐπί τοῦ ὅλου ζητήματος. Πιθανόν ἀπό τήν ἐργασίαν τῆς Ἐπιτροπῆς νά προκύψουν μία ἢ δύο παράγραφοι, αἱ ὁποῖαι θά καλύπτουν αὐτήν τήν ἀνάγκην, τουλάχιστον διά τό κείμενον αὐτό εἰς

αὐτὴν τὴν φάσιν. Θέτω, ἀδελφοί, τώρα ὑπὸ συζήτησιν τὸν πρόλογον τοῦ κειμένου καὶ εὐθύς ἀμέσως τὸν Διάλογον μετὰ τῶν Ἀγγλικανῶν.

Ὁ Σεβ. Δημητριάδος: Εἰς τὴν τελευταίαν παράγραφον τοῦ προοιμίου, ἅγιε Πρόεδρε, γίνεται λόγος περὶ τῆς ἀνάγκης ἀναλήψεως προσπαθείας συντονισμοῦ τοῦ ἔργου τῶν διαφόρων διορθοδόξων Θεολογικῶν Ἐπιτροπῶν. Δέν γνωρίζω τί ὑπονοεῖται κάτωθεν αὐτῆς τῆς φράσεως. Ἄλλ' ἐάν ἐννοεῖται ἡ δημιουργία ἑνος συντονιστικοῦ ὀργάνου, τό ὅποιον δέν ἠξεύρω ἀπό ποίους θά ἀπαρτίζεται, νομίζω ὅτι πρέπει νά ἐρευνηθῆ τό θέμα καί νά ἴδωμεν ποιοί θά εἶναι αὐτοί, οἱ ὅποιοι θά συμμετέχουν εἰς αὐτό καί οἱ ὅποιοι θά πρέπει νά ἔχουν μίαν ἄμεσον ἐπαφήν μέ τὴν διαδικασίαν τῶν Θεολογικῶν Διαλόγων, δηλαδή νά μή εἶναι ξένοι πρὸς τοὺς ἐν πορείᾳ Διαλόγους, προκειμένου νά γνωρίζουν ἐκ τοῦ πλησίον τὰ ἐκάστοτε ἀναφυόμενα προβλήματα καί νά ἔχουν τὴν δυνατότητα ἀναζητήσεως καί ἀνευρέσεως τῶν καταλλήλων λύσεων.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Εὐχαριστῶ Σεβασμώτατε. Νομίζω ὅτι ἀπό τό θέμα, τό ὅποιον ἐθέσατε ἐπισημαίνεται ὡς μία ἀνάγκη. Ἐάν καί ἐφ' ὅσον θά ἐγκριθοῦν ἐνταῦθα τὰ λεγόμενα ἐπὶ τῶν *μεθοδολογικῶν καί θεματολογικῶν* προβλημάτων πού ὑπάρχουν εἰς τοὺς Διαλόγους, ἐάν ἐγκριθοῦν, λέγω, καί προωθηθοῦν ἀμέσως μετὰ τὴν Γ' Προσυννοδικὴν Πανορθόδοξον Διάσκεψιν, θά πρέπει ὅπωςδήποτε νά γίνῃ ἓν συντονιστικόν ἔργον μέ τοὺς ὑπευθύνους τῶν διορθοδόξων Θεολογικῶν Ἐπιτροπῶν ἐπὶ τῶν Διαλόγων. Καί, ἐπομένως, πρέπει νά ἐνημερωθοῦν καί οἱ *πρόεδροι καί οἱ γραμματεῖς* ἐπὶ τοῦ ἔργου αὐτοῦ. Πιθανόν νά δημιουργηθῆ καί ἐν ἀνάγκη νά συγκληθῆ μία *σύσκεψις τῶν προέδρων καί τῶν γραμματέων* ὄλων τῶν Διαλόγων εἰς τρόπον ὥστε νά γίνῃ ἓνας ἀπολογισμός ἀπό μέρους των τοῦ ὅλου ἔργου, τό ὅποιον ἔχουν κάμει ἕως σήμερον, καί ἀπό μέρους φυσικά ἡμῶν νά λεχθῆ εἰς αὐτούς ὅτι αὐταί εἶναι αἱ ἀποφάσεις τῆς Γ' Προσυννοδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως, τοῦ μείζονος σώματος, τό ὅποιον καί συνιστᾷ, προτείνει ἢ καί ἐπιβάλλει νά γίνουν αὐτά καί αὐτά, ὥστε νά μή ὑπάρχη ἀντιφωνία καί ἀντίθεσις μετὰ τῶν Ἐπιτροπῶν τῶν Διαλόγων καί τῶν ἐνταῦθα ἀποφασιζομένων ἀπὸ τό μείζον σῶμα. Εὐχαριστῶ πολύ.

Ὁ Σεβ. Τρανσυλβανίας: Εὐρίσκομαι εἰς δυσκολίαν μέ τό κείμενον ἐν γένει καί εἰδικώτερον μέ τὴν εἰσαγωγὴν του, διότι αὐτό, τό ὅποιον τό κείμενον καί ἡ εἰσαγωγή παρουσιάζουν δέν εἶναι, κατὰ τὴν γνώμην μου, ἓν κείμενον διὰ τὴν Ἁγίαν καί Μεγάλην Σύνοδον. Εἶναι κατὰ τό μάλλον ἢ ἦττον μία ἀξιολόγησις τῶν συγχρόνων Διαλόγων, μία περιγραφή τοῦ σημείου, εἰς τό ὅποιον εὐρισκόμεθα σήμερον. Οἱ Διάλογοι ὅμως εὐρίσκονται ἐν ἐξελίξει. Ὅ,τι σήμερον ἰσχύει ἐκ τοῦ κειμένου δέν θά ἰσχύῃ αὐριον. Ὅθεν, δέν εἶναι ἓν κείμενον διὰ νά ὑποβληθῆ εἰς τὴν Ἁγίαν καί Μεγάλην Σύνοδον. Νομίζω ὅτι διὰ τὴν Ἁγίαν καί Μεγάλην Σύνοδον σπουδαιότερα εἶναι ἡ εἰσαγωγή. Μία εἰσαγωγή, ἡ ὁποία θά προσέφερε τὰς ἀρχάς, ἐπὶ τῶν ὁποίων θά ἔπρεπε νά στηρίζωνται αἱ διάφοροι Ἐπιτροπαὶ ἢ οἱ ἀναμειγμένοι εἰς τὰς διεθνεῖς Ἐπιτροπὰς. Αἱ ἀρχαὶ ὅμως αὐταί δέν ὑπάρχουν εἰς τὴν εἰσαγωγὴν.

Βεβαίως, συμφωνώ νά συζητήσωμεν ἐπί ἐκάστου Διαλόγου ειδικώτερον, ἀλλ' ὡς ἐπεσήμανα πᾶν ὅ,τι λέγομεν θά ἀχρηστευθῆ εἰς τό μέλλον. Πρέπει λοιπόν νά λεχθῆ τι εἰς τήν εἰσαγωγήν περὶ τῆς μεθοδολογίας καί περὶ τῶν ἡμετέρων ἐκτιμήσεων εἰς τὰ πλαίσια τῶν Διαλόγων αὐτῶν. Λέγεται τι εἰς τήν εἰσαγωγήν, τό ὅποιον εἶναι πολύ σπουδαῖον: εἶναι ἡ θετική στάσις ἡμῶν ἐν σχέσει πρὸς τοὺς Διαλόγους. Ἄλλ' αὐτό εἶναι τό μόνον. Πάντα τὰ ἄλλα σημεῖα ἀναφέρονται εἰς τοὺς Διαλόγους. Δέν λέγομεν π.χ. εἰς τήν εἰσαγωγήν μέ ποίους χριστιανούς εἴμεθα ἔτοιμοι νά διαλεχθῶμεν. Ἡ παρατήρησις τοῦ Μητροπολίτου Κιέβου ἦτο πολύ καλή εἰς ὅ,τι ἀφορᾷ εἰς τόν διάφορον π.χ. χαρακτήρα τῶν Διαλόγων. Εἶναι ἄλλο πρόβλημα ὁ Διάλογος μετὰ τῶν *Ρωμαιοκαθολικῶν*, τῶν *Παλαιοκαθολικῶν* καί τῶν *Ἀρχαίων Ἀνατολικῶν Ἐκκλησιῶν* καί ἄλλο πρόβλημα ὁ Διάλογος μετὰ τῶν *Μετερρυθμισμένων* ἢ τῶν *Λουθηρανῶν*. Μετὰ τῶν μὲν διαλεγόμεθα διὰ τήν ἐνότητα, μετὰ τῶν δέ διὰ μίαν μορφήν συμφωνίας. Ὑπάρχει ἄλλωστε μία ὠραιοτάτη διατύπωσις εἰς τήν εἰσήγησιν τοῦ Γραμματέως: «*Ὑπάρχουν διάλογοι οἱ ὅποιοι ἀποσκοποῦν εἰς τήν ἐνότητα, καί ὑπάρχουν διάλογοι, οἱ ὅποιοι ἀποσκοποῦν ἀπλῶς εἰς θεολογικήν προσέγγισιν*». Πάντως εἰς τόν σύγχρονον κόσμον ὑπάρχουν ἀκόμη πολλαί χριστιανικαί ὁμάδες, αἱ ὅποια ἀναπτύσσονται εὐρύτατα καί συγκροτοῦνται, ὡς λέγουν, εἰς Ἐκκλησίας. Ἀναφέρω ὡς παράδειγμα τὰς ἐλευθέρας Ἐκκλησίας (*Free Churches*). Εἴμεθα ἔτοιμοι νά διαλεχθῶμεν μετ' αὐτῶν; Οὐδέν λέγομεν ἐπ' αὐτοῦ. Θεωροῦμεν τούτους χριστιανούς ἢ ὄχι; Διότι εἰς τόν τίτλον λέγομεν: «*Διάλογοι μετὰ τοῦ λοιποῦ χριστιανικοῦ κόσμου*».

Ἴδού ὠρισμένοι παρατηρήσεις ἐν σχέσει πρὸς τήν εἰσαγωγήν. Θά προσέθετον ὅτι εἰς τήν εἰσαγωγήν ταύτην οὐδέν ὑπάρχει περὶ τῶν πρακτικῶν προβλημάτων, ἐπί τῶν ὁποίων δυνάμεθα νά διαλεχθῶμεν. Τό πρόβλημα π.χ. τῆς εἰρήνης, τό ὅποιον θά ἐξετάσωμεν εἰς ἕτερον κείμενον. Ὑπάρχουν πολλά πρακτικά ζητήματα, τὰ ὅποια δυνάμεθα νά συζητήσωμεν κατὰ τοὺς Διαλόγους καί ἐπί τῶν ὁποίων δυνάμεθα νά συμφωνήσωμεν ταχύτερον ἐν σχέσει πρὸς τὰ θεολογικά ζητήματα. Εἶναι καί ταῦτα ὁδοί, αἱ ὅποια θά ἠδύναντο ἐπίσης νά ὀδηγήσουν πρὸς τήν ἐνότητα.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Ἀπό τήν γενομένην συζήτησιν διαφαίνεται ἡ ἀνάγκη ὅπως τεθοῦν ὠρισμένοι ἀρχαί προκειμένου περὶ τοῦ Διαλόγου καί ὅτι ὅ,τι εἶναι δυνατόν νά λεχθῆ περὶ τῶν ἀρχῶν τῶν ἰσχυουσῶν διὰ τό ἔργον τῶν Διαλόγων πρέπει νά ἐνταχθῆ εἰς ἓν εὐρύτερον προοίμιον τοῦ κειμένου αὐτοῦ. Προοίμιον, τό ὅποιον θά εἶναι καί τό βασικόν μέρος τοῦ κειμένου μας διὰ τήν Ἁγίαν καί Μεγάλην Σύνοδον. Παρακαλῶ τήν Β' Ἐπιτροπήν νά ἐπισημάνῃ ὅλα αὐτά τὰ σημεῖα καί νά προβῆ εἰς μίαν ἀνάλογον ἐργασίαν.

Ἡ συζήτησις δέν ἔληξεν. Εἰς τήν ἀπογευματινὴν συνεδρίαν μας θά συζητήσωμεν ἐπί τοῦ ἰδίου θέματος.

Λύεται ἡ συνεδρία.

Β' ΗΜΕΡΑ ΕΡΓΑΣΙΩΝ
(Πέμπτη 30 Ὀκτωβρίου 1986)

Ἀπογευματινή Συνεδρία
(15.30 - 17.00)

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Πατέρες και ἀδελφοί, ἀρχίζομεν τήν ἀπογευματινήν συνεδρίασιν τῆς σήμερον και συνεχίζεται ἡ συζήτησις ἐπὶ τοῦ κειμένου, τὸ ὁποῖον ἀφορᾷ εἰς τὰς σχέσεις τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας μέ τόν λοιπόν χριστιανικόν κόσμον. Τό πρωί ἐγένετο μία γενική συζήτησις εἰς ὅτι ἀφορᾷ εἰς τήν κάλυψιν ἑνός μεγάλου και βασικοῦ τομέως εἰς τό κείμενον αὐτό, ὅπως εἶναι ἡ *θεολογική και ἐκκλησιολογική θεμελίωσις τῶν Διαλόγων και ἀκόμη ἡ ὑπάρχουσα και διαφαινομένη ἀνάγκη*, ὅπως ὑπάρξῃ εἰς τό κείμενον μία ἐπισήμανσις τόσον τῆς ἰδικῆς μας ἐκκλησιολογικῆς ταυτότητος, ὅσον και τῆς ἐκκλησιαστικότητος, τήν ὁποῖαν ἀποδίδομεν εἰς τὰς ἄλλας Ἐκκλησίας ἢ Ὁμολογίας μέ τὰς ὁποίας εὐρισκόμεθα ἐν διαλόγῳ. Ἡ Ἐπιτροπή, ἡ ὁποία θά ἀσχοληθῇ μέ τό θέμα αὐτό, θά ἔχῃ τήν δυνατότητα νά συντάξῃ ἢ και νά ἀνασυντάξῃ τόν πρόλογον τοῦ κειμένου αὐτοῦ πρός τήν κατεύθυνσιν αὐτήν και θά ἔχωμεν οὕτως ἐνώπιόν μας μίαν ἰκανοποιητικήν ἐπέκτασιν τοῦ κειμένου και πρός τόν χῶρον αὐτόν. Δυνάμεθα τώρα νά εἰσέλθωμεν εἰς τήν συζήτησιν ἑνός ἐκάστου τῶν Διαλόγων.

Ὁ Σεβ. Περιστερίου: Εἶπατε, ἅγιε Πρόεδρε, ὅτι θά ληφθῇ ὑπ' ὄψιν ἡ ἐπικαιρότης ὠρισμένων σημείων, τά ὁποία ἀφοροῦν εἰς τήν θεματολογίαν και εἰς τήν μεθοδολογίαν τῶν Διαλόγων εἰς τρόπον ὥστε τά σημεία αὐτά νά ἐφαρμοσθοῦν πρό τῆς συγκλήσεως τῆς Ἁγίας και Μεγάλης Συνόδου. Ὑπάρχουν ὅμως σημεία, τά ὁποία ἀναφέρουν τά κείμενα και τά ὁποία τυχόν θά ἐφαρμοσθοῦν και ἄλλα τά ὁποία δέν θά ἐφαρμοσθοῦν, διότι θά ἀποδειχθοῦν ἀνεφάρμοστα ἐν τῇ ροῇ τοῦ χρόνου και, τέλος, ὠρισμένα σημεία, τά ὁποία θά προκύψουν μετά ἀπό τήν παρούσαν Διάσκεψιν. Προκειμένου ἢ Ἁγία και Μεγάλη Σύνοδος νά ἔχῃ μίαν γενικήν ὄψιν τῆς προβληματολογίας τῶν Διαλόγων, νομίζω ὅτι θά εἶναι ἀπαραίτητον ὅπως, πρό τῆς συγκλήσεως ἢ κατά τήν σύγκλησιν τῆς τελευταίας Πανορθοδόξου Διασκέψεως, εἰς τό τέλος τοῦ παρόντος κειμένου τεθῇ ὡς παράρτημα μία ἐπεξηγήσις ὡς πρός τό ποῖα σημεία ἐφηρμόσθησαν, ποῖα δέν ἐφηρμόσθησαν και ποῖα θά εἶναι ἢ ἐν τῷ μεταξύ προκύψασα προβληματολογία. Τό παράρτημα περί τοῦ ὁποίου ὁμῶν δύναται νά συνταχθῇ εἴτε ὑπό μίας τῶν προσεχῶν Διασκέψεων, εἴτε ὑπό τοῦ Προέδρου, εἴτε ὑπό τοῦ Γραμματέως — πρός τόν ὁποῖον τρέφω ἰδιαιτέραν ἀγάπην, σεβασμόν και ἐκτίμησιν και τό τονίζω αὐτό εἰς τρόπον ὥστε νά μή ὑπάρχῃ καμμία παρεξήγησις και παρερμηνεία τῶν ὧσων ἐν τῇ προηγουμένη συνεδριάσει ἐλέχθησαν ὑπ' ἐμοῦ. Εὐχαριστῶ.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Εἶναι σαφές, Σεβασμώτατοι και Ἐλλογιμώτατοι, ὅτι θά γίνῃ μία ἐργασία διαλογῆς ἐν τῷ περιεχομένῳ τοῦ κειμένου αὐτοῦ περί τῶν Διαλόγων. Αὐτό ἐλέχθη σαφῶς. Ἐάν ὁ κύκλος θεωρηθῇ ἐπαρκής,

τό θέμα κλείει ἐδῶ καί δέν θά ἀσχοληθῆ ἄλλη Διάσκεψις πάλιν μέ αὐτό. Ἐάν δηλαδή θεωρηθῆ ἱκανοποιητική ἢ ἀνάπτυξις, τό θέμα αὐτό ὡς κλειστός πλέον φάκελος παραπέμπεται εἰς τήν Ἁγίαν καί Μεγάλην Σύνοδον. Ἐπομένως ὅ,τι εἶναι νά γίνη, θά γίνη ἐδῶ, ἐάν καί ἐφ' ὅσον βεβαίως ἐγκριθῆ τό κείμενον. Ἐάν δέν ἐγκριθῆ, θά παραπεμφθῆ εἰς δευτέραν σειράν συζητήσεων, ὅπως ἔγινε μέ τό θέμα τῆς νηστείας.

Ὁ Σεβ. Τρανσυλβανίας: Συζητῶμεν τώρα περὶ τῶν Διαλόγων μετὰ τῶν ἄλλων χριστιανικῶν οικογενειῶν καί συνειδητῶς ἀποφεύγω τόν ὄρον «Ἐκκλησιῶν». Τό πρόβλημα εἶναι ποῖος θά ἀξιολογήσῃ τούς διαφόρους Διαλόγους. Αἱ ἴδιαι αἱ Ἐπιτροπαί, αἱ ὁποῖαι ὠρίσθησαν διά νά διεξαγάγουν τούς Διαλόγους ἢ ἡ Ἁγία καί Μεγάλη Σύνοδος; Πρέπει νά ἀπαντήσωμεν εἰς τό ἐρώτημα αὐτό, διότι εὐρισκόμεθα ἤδη σχεδόν εἰς τό τέλος ἐνός Διαλόγου, ἤτοι τοῦ Διαλόγου μετὰ τῶν Παλαιοκαθολικῶν. Θά ἔχωμεν ἀποτελέσματα. Τά ἀποτελέσματα αὐτά θά εἶναι ὑποχρεωτικά διά πάσας τάς Ἐκκλησίας διά τῶν μελῶν αὐτῶν εἰς τήν Ἐπιτροπήν ταύτην ἢ θά ἔδει τά ἀποτελέσματα αὐτά νά ἀξιολογηθοῦν καί νά ληφθῆ ἀπόφασις ὑπό τινος εὐρυτέρου σώματος; Κατά τήν γνώμην μου, πρέπει νά σκεφθῶμεν μίαν μεθοδολογίαν, οὕτως ὥστε νά καταστήσωμεν τά ἀποτελέσματα τῶν Διαλόγων αὐτῶν κατάκτησιν θετικῆν, ἀποτελεσματικῆν καί γόνιμον διά τάς διαφόρους Ἐκκλησίας. Εἶναι τό τιθέμενον ἐρώτημα, διότι πιστεύω ὅτι θά τεθῆ εἰς τό τέλος ὄλων τῶν ἄλλων Διαλόγων. Τό *δεύτερον πρόβλημα*, τό ὁποῖον θά ἐπεθύμουν νά θέσω ἐνταῦθα, ἀναφέρεται ἐπίσης εἰς τούς Διαλόγους μετὰ τῶν ἄλλων Ἐκκλησιῶν. Εἶχομεν εἰς Βαρί ὠρισμένας ἀπουσίας καί δέν θά ἤθελον νά συζητήσω τά αἴτια. Εἶμαι βέβαιος ὅτι οἱ ἀπουσιάζοντες εἶχον πολύ ἰσχυρούς πρὸς τοῦτο λόγους. Καί ἡ ἡμέτερα Ἐκκλησία θά ἠδύνατο ἡμέραν τινά νά ἔχη λόγους διά νά μὴ συμμετάσχη εἰς μίαν συνεδρίαν Διαλόγου τινός. Θέτω λοιπόν τό ἐρώτημα: Τί ἤθελε συμβῆ, ἐάν μία Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία εἰς οὐδεμίαν συμμετέχει συνεδρίαν Διαλόγου μετὰ μᾶς ἄλλης χριστιανικῆς οικογένειας; Ἐχει μία Ἐκκλησία τό δικαίωμα τῆς ἀρνησικυρίας (veto); Καί ἐάν μία Ἐκκλησία δέν συμμετέχει εἰς τινά Διάλογον, εἶναι ἰσχυρά τά ἀποτελέσματα τοῦ Διαλόγου τούτου παρὰ τήν ἀπουσίαν μᾶς Ἐκκλησίας; Θά ἐπεθύμουν, συμπερασματικῶς, ἢ Προσυνοδικῆ αὐτῆ Πανορθόδοξος Διάσκεψις νά ἀποφασίσῃ τι σχετικῶς πρὸς τήν συμμετοχὴν τῆς ὀρθόδοξου πλευρᾶς εἰς τούς διαφόρους Διαλόγους. Ποῖα εἶναι τά καθήκοντα καί ποῖαι αἱ ὑποχρεώσεις ἐκάστης Ἐκκλησίας.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Τό θέμα αὐτό ἠμπορεῖ νά συζητηθῆ ἐπαρκῶς καί εἰς τήν Διάσκεψίν μας. Θά ἤθελα προσωπικῶς νά εἶπω τήν γνώμην μου ὄχι ἀπαντῶν εἰς τόν ἅγιον Τρανσυλβανίας, ἀλλά λέγων ἀπλῶς τήν σκέψιν μου, ὅπως βγαίνει ἀπό τάς πανορθόδοξους ἀποφάσεις. Τό θέμα ποῖοι ἀξιολογοῦν καί ποῖοι βγάζουν συμπεράσματα ἀπό ἕνα Διάλογον, ὅταν ὁ Διάλογος τελειώσῃ, εἶναι καθωρισμένον πανορθόδοξως ἀπό τήν Δ' Πανορθόδοξον Διάσκεψιν (1968). Ἡ σχετικὴ ἀπόφασις λέγει ὅτι ὅταν λήξῃ ἕνας Διάλογος, τήν ἀπόφασιν λήξεως τοῦ Διαλόγου ἀνακοινώνει ὁ πρόεδρος

εις τόν Οικουμενικόν Πατριάρχην καί ἐκεῖνος διά Γραμμάτων του ζητεῖ τήν ἄποψιν τῶν Ἐκκλησιῶν περί τοῦ δέοντος ἐφεξῆς γενέσθαι. Τό φυσικώτερον εἶναι εἰς τοιαύτην περίπτωσιν νά συγκληθῆ μία ad hoc Πανορθόδοξος Διάσκεψις, ἡ ὁποία θά κάμῃ τήν ἀξιολόγησιν τοῦ Διαλόγου καί θά ἀναζητήσῃ τούς τρόπους ἀποδοχῆς τῶν ἀποτελεσμάτων του καί τῆς προωθήσεως τῆς ἐνώσεως. Τό δεύτερον σημεῖον, ἐάν ἀπουσιάσῃ μία Ἐκκλησία τί γενήσεται καί κατά πόσον δεσμεύονται ὁ Διάλογος καί αἱ Ἐκκλησίαι ἀπό τήν ἀπουσίαν μᾶς ἢ δύο Ἐκκλησιῶν. Πράγματι τό θέμα αὐτό εἶναι πολύ σημαντικόν. Διότι ὄχι μόνον εἰς τό Βαρί ὑπήρχεν ἡ περίπτωσις αὐτῆ ἀπουσίας μᾶς ἢ δύο Ἐκκλησιῶν, ἀλλ' ὑπάρχει καί ἕνας Διάλογος εἰς τόν ὁποῖον δύο Ἐκκλησίαι τουλάχιστον δέν εἶναι διατεθειμέναι ἢ δέν μποροῦν ἢ διά λόγους τούς ὁποίους αὐταί γνωρίζουν δέν μετέχουν. Τό ζήτημα εἶναι σημαντικόν. Διότι ὁ Διάλογος αὐτός ἤρχισε πανορθόδοξως μέ ἀπόφασιν πανορθόδοξον καί συνεχίζεται σέ ἐπίπεδον πανορθόδοξον. Ὑπάρχει κάποια ἠθική δέσμευσις τῶν Ἐκκλησιῶν, αἱ ὁποῖαι δέν μετέχουν, εἰς μίαν δεδομένην στιγμὴν νά ἐπωμισθοῦν τὰς εὐθύνas των, ὅπως ἀπορρέουν ἐκ τῶν πανορθόδοξως ἐπιτευχθέντων ἀποτελεσμάτων. Παράδειγμα: ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος δέν μετέσχεν εἰς τήν Β' Πανορθόδοξον Διάσκεψιν τῆς Ρόδου (1963), ὅταν ἐπρόκειτο νά προταθῆ ὁ Διάλογος «ἐπί ἴσοις ὄροις» μέ τήν Ρωμαιοκαθολικὴν Ἐκκλησίαν, ἀλλ' ἡ Διάσκεψις συνήλθεν. Ἡ ἀπόφασις ἐλήφθη. Ἐκοινοποιήθη ἡ ἀπόφασις αὐτῆ εἰς τήν Ἐκκλησίαν τῆς Ἑλλάδος, ἡ ὁποία μετὰ σκέψιν μετέσχεν εἰς τὰ ἐφεξῆς καί μετέχει εἰς τόν Διάλογον. Συμφωνῶ πάντως μέ τόν ἅγιον Τρανσυλβανίας, ὅτι πρέπει κάτι νά γραφῆ εἰς τό κείμενόν μας, κάτι τό ὁποῖον τουλάχιστον ἠθικῶς νά δεσμεύῃ τὰς Ἐκκλησίας, ὥστε νά συμπορεύωνται εἰς τὰ πανορθόδοξως ἀποφασιζόμενα ἐπὶ τῶν Διαλόγων. Αὐτὴ εἶναι ἡ γνώμη μου.

Ὁ Σεβ. Πέτρος: Ἄγιε Πρόεδρε, εἰς τήν προηγουμένην Διορθόδοξον Προπαρασκευαστικὴν Ἐπιτροπὴν ὅταν ὠμίλησα μέ εἴπατε ἀπαισιόδοξον. Ἡ ἀπαισιόδοξία μου αὐτὴ συνεχίζεται ἀκόμη. Γίνεται πολλὴ συζήτησις διά τό θέμα τῶν Διαλόγων καί νομίζω ὅτι τό θέμα αὐτό πρέπει νά ἀπασχολήσῃ πολύ περισσότερον τήν παρούσαν Διάσκεψιν παρά τήν μέλλουσαν νά συνέλθῃ Ἁγίαν καί Μεγάλην Σύνοδον. Οἱ περισσότεροι Διάλογοι δέν θά φθάσουν μέχρι τῆς Ἁγίας καί Μεγάλης Συνόδου. Θά ἐκπέσουν ἀφ' ἑαυτῶν, διότι πολλάκις συζητοῦμεν μέ Ὄργανισμούς καί ὄχι μέ Ἐκκλησίας. Αἱ διαδικασίαι διά τὰς ὁποίας ἔγινε τότε συζήτησις, δέν εἶναι διαδικασίαι, αἱ ὁποῖαι θά ἀπασχολήσουν τήν Ἁγίαν καί Μεγάλην Σύνοδον. Ἡ συζήτησις, ἐπομένως, ἡ ὁποία γίνεται εἶναι πολύ μεγάλη καί ἐν πολλοῖς δέν ἔχει τόσην σημασίαν. Συμφωνῶ εἰς πολλά σημεῖα, τὰ ὁποῖα ἔθιξεν ὁ ἅγιος Τρανσυλβανίας. Διαφωνῶ ὅμως ὅτι, ὅταν μία Ἐκκλησία λάβῃ τήν ἀπόφασιν νά μὴ συμμετέχῃ εἰς ἕνα Διάλογον, πρέπει νά τῆς ἐπιβληθῆ κατόπιν νά ἀκολουθήσῃ ὀλόκληρον τήν Ἐκκλησίαν. Διὰ νά μὴ συμμετέχῃ εἰς ἕνα Διάλογον σημαίνει ὅτι ὑπάρχει κάποιος λόγος. Ἐκεῖνο πού θά παρεκάλουν εἶναι νά μὴ σταθῶμεν πολύ εἰς τὰς διαδικασίας αὐτάς. Ὑπάρχουν σπουδαιότερα σημεῖα πού πρέ-

πει νά συζητήσωμεν. Αί διαδικασίαι είναι θέμα τών Ἐπιτροπῶν Διαλόγου καί ὄχι τῆς Ἁγίας καί Μεγάλης Συνόδου.

Ὁ Σεβ. Πάφου: Ἄγιε Πρόεδρε, πιστεύω ὅτι διά τούς τρεῖς Διαλόγους - μετά τῶν *Παλαιοκαθολικῶν*, τῶν *Ἀρχαίων Ἀνατολικῶν Ἐκκλησιῶν* καί τῶν *Ρωμαιοκαθολικῶν* - πρέπει νά μή παρουσιαζώμεθα ὡς κατά τόπους Ἐκκλησίαι, ἀλλά πρέπει πρό τῶν Διαλόγων νά συσκεπτόμεθα διά τό τί δέον γενέσθαι, οὕτως ὥστε ἐάν μία Ἐκκλησία ἔχη κάποιους λόγους νά μή πάη εἰς τόν Διάλογον, νά ἐξετασθῇ ἐσωτερικά, ἐνδορθόδοξα. Θά διασκεδάσωμεν πιθανῶς τούς φόβους ἢ θά πάρωμεν ἀπόφασιν ὅτι, ἐάν δέν ρυθμίση τάς σχέσεις αὐτῆς ἢ μεθ' ἧς διαλεγόμεθα Ἐκκλησία - ἡ Ρωμαιοκαθολική φερ' εἰπεῖν - μέ ὅλην τήν Ὀρθοδοξίαν καί ὄχι μόνον μέ μίαν ἐπί μέρους Ἐκκλησίαν, θά συμπεριφερθῶμεν ὡς σῶμα ὀρθόδοξον. Τοιοῦτοτρόπως, δέν θά φέρῃ τό βάρος μία Ἐκκλησία, πού πιθανῶς δέν θά συμμετέχη εἰς κάποιον Διάλογον. Δράττομαι τῆς εὐκαιρίας διά νά θέσω καί ἕν ἄλλο θέμα. Ἡμεῖς ὡς Ἐκκλησία Κύπρου ἔχομεν λάβει ἀπόφασιν, ἐάν οἱ Ἀγγλικανοί προχωρήσουν εἰς τήν χειροτονίαν τῶν γυναικῶν νά διακόψωμεν τόν Διάλογον μετ' αὐτῶν. Καί ἀσφαλῶς θά φέρωμεν κάποιο βάρος. Δι' αὐτό πρέπει νά ἐξετασθῇ ἐνδορθόδοξα, ἐάν πράγματι ἡ χειροτονία τῶν γυναικῶν εἶναι σωστή καί ἀφοῦ ἐξετασθῇ ἐνδορθόδοξα, τήν ἀποψιν τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κύπρου νά τήν ἀσπασθοῦν ὅλαι αἱ Ἐκκλησίαι καί ὅλοι νά θέσωμεν τό θέμα ἐπί τάπητος, ὅτι εἶναι ἀπαράδεκτος ἡ χειροτονία τῶν γυναικῶν καί ὅτι, ἐάν προβῆτε εἰς τήν χειροτονίαν τῶν γυναικῶν, θά διακόψωμεν τόν Διάλογον. Διατί νά τόν διακόψῃ ἡ Ἐκκλησία Κύπρου μόνον; Νά ἐρχώμεθα, δηλαδή, εἰς βοήθειαν τῆς ἐπί μέρους Ἐκκλησίας, ὅταν ἔχη κάποιο πρόβλημα. Θά ἤθελα νά προτείνω καί κάτι πού μάς ἔχει ἐπιφορτίσει ἡ Σύνοδος τῆς Ἐκκλησίας μας. Ἐάν εἶναι δυνατόν - καί κάνω μίαν πρότασιν τώρα - ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος πού ἔχει Θεολογικάς σχολάς νά ἀνελάμβανε τήν ἐργασίαν αὐτήν διά τό θέμα τῆς χειροτονίας τῶν γυναικῶν, νά ἔφερνε τά πορίσματα ἐδῶ καί μία μικρή Διορθόδοξος Ἐπιτροπή νά τά ἐπεξεργασθῇ ἐνδεχομένως περαιτέρω καί νά τά φέρῃ εἰς μίαν Διορθόδοξον Προπαρασκευαστικήν Ἐπιτροπὴν διά νά λάβωμεν γνῶσιν ὅλαι αἱ Ὀρθόδοξοι Ἐκκλησίαι, τί δέον γενέσθαι διά τό ζήτημα αὐτό. Εὐχαριστῶ.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Εὐχαριστῶ ἄγιε Πάφου. Κατ' ἀρχήν ἡ διαφοροποίησις, τήν ὁποίαν κάμνετε μεταξύ Διαλόγων καί ὅτι εἰς τούς μὲν Διαλόγους μετά τῶν Ρωμαιοκαθολικῶν, Παλαιοκαθολικῶν καί Ἀρχαίων Ἀνατολικῶν πρέπει νά εἴμεθα ἠνωμένοι, ἐνῶ εἰς τούς ἄλλους Διαλόγους ἠμποροῦμε νά φανώμεν καί μή ἠνωμένοι ἢ νά ἐνεργώμεν ὡς μεμονωμένοι Ἐκκλησίαι, δέν μέ εὐρίσκει οὔτε ἐκκλησιολογικῶς οὔτε ἠθικῶς σύμφωνον. Ἀλλά εἶναι θέμα, τό ὅποιον ἠμπορεῖ νά συζητηθῇ. Διά τό θέμα τῆς χειροτονίας τῶν γυναικῶν εἶναι γενικόν αἶτημα ὅτι πρέπει κάτι νά γίνῃ, ὅτι ἐνδορθόδοξως πρέπει νά ἀντιμετωπισθῇ καί νά ὑπάρξῃ μία θεολογική καί γενικωτέρα θεμελίωσις τοῦ *non possumus* διά τήν χειροτονίαν τῶν γυναικῶν. Ἐπομένως, ἡ ἀποψίς σας εἶναι σωστή ὅτι κάποιος κάπου πρέπει νά ἀναλάβῃ τήν εὐθύνην νά φέρῃ ἐπί

τό αυτό τούς ὀρθόδοξους θεολόγους ἢ τούς ἐκπροσώπους τῶν Ὀρθοδόξων Ἐκκλησιῶν διά νά θεμελιώσουν τό διατί δέν συμμεριζόμεθα τήν χειροτονίαν τῶν γυναικῶν. Ἐν σημείον ἀκόμη θά μοῦ ἐπιτρέψετε, ἅγιο ἀδελφέ, νά εἶπω ὅτι μεμονωμένως μία Ἐκκλησία δι' ἓνα συγκεκριμένον λόγον δέν θά πρέπει νά κοινοποιῇ τήν ἀπόφασίν της, ὅτι «ἐάν γίνῃ αὐτό θά ἀπόσχω». Τό αἴτημα αὐτό πρέπει νά ἔρχεται εἰς τό σῶμα τῶν Ὀρθοδόξων Ἐκκλησιῶν, ἐκεῖ νά συζητήται, ἐκεῖ νά πείθεται ἢ νά πείθῃ καί ἐν συνεχείᾳ νά γίνωνται αἱ ἐνέργειαι πρὸς τά ἔξω. Ἀλλοίμονον, ἐάν ἡ Ἐκκλησία Κύπρου ἀνακοινώσῃ ἀπό τώρα τήν ἀπόφασίν της εἰς τήν Ἀγγλικανικήν Ἐκκλησίαν. Διότι ἡμπορεῖ ἢ ἄποψις τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας νά εἶναι νά συνεχίσωμεν τόν Διάλογον καί παρὰ τήν χειροτονίαν τῶν γυναικῶν, ὅπως τό κάμνωμεν μέ τούς Λουθηρανούς καί μέ τούς Μετερρυθμισμένους, μέ τούς ὁποίους ἤλθομεν εἰς νέον Διάλογον ἐν πλήρει γνώσει ὅτι ἔχουν τήν χειροτονίαν τῶν γυναικῶν. Αἱ ἐνστάσεις μας πρὸς ὠρισμένα ἀρνητικά σημεία ἐνός Διαλόγου καί ἡ συμμετοχή μας εἰς τόν Διάλογον καθ' ἑαυτόν εἶναι δύο διαφορετικά πράγματα.

Ὁ Σεβ. Πάφου: Τό ἀνέφερα αὐτό διά νά θίξω ἀκριβῶς τό πρόβλημα ὅτι δέν εἶναι σωστόν νά ἀπέχη μία Ἐκκλησία, ἀλλά προηγουμένως νά ἐξετάζεται τό θέμα ἐνδορθόδοξα.

Ὁ Ἐλλογμ. Καθηγ. Ζήσης: Σεβ. ἅγιο Πρόεδρε, θέλω νά ἀναφερθῶ εἰς τήν ἐκφρασθεῖσαν ἀπό πολλούς σεβαστούς συνέδρους ἄποψιν ὅτι ἡ διεργασία τῆς προετοιμασίας τῶν Διαλόγων ἐνδεχομένως δέν θά προλάβῃ τήν Ἁγίαν καί Μεγάλην Σύνοδον καί ἐπομένως ὅσα ἐδῶ λέγονται περὶ τῆς μεθοδολογίας καί τῆς θεματολογίας τῶν Διαλόγων εἶναι ἐκτός ἀντικείμενου. Θέλω νά ὑπενθυμίσω ὅτι ἓνας ἀπό τούς σοβαροῦς λόγους, διά τούς ὁποίους ἡ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία ἠθέλησε νά συγκαλέσῃ τήν Ἁγίαν καί Μεγάλην Σύνοδον ἦταν ἀκριβῶς τά θέματα τῆς σχέσεώς της πρὸς τόν λοιπόν χριστιανικόν κόσμον καί πρὸς τήν Οἰκουμενικήν κίνησιν. Ἄν ὑπάρχουν θέματα, ἐπὶ τῶν ὁποίων χρειάζεται νά λάβῃ θέσιν ἡ Ἁγία καί Μεγάλη Σύνοδος εἶναι ἀκριβῶς τά θέματα αὐτά. Θέλω ἐπίσης νά ἐπισημάνω ὅτι δέν πρέπει νά φαντασθῶμεν τό ἔργον τῆς μελλούσης Ἁγίας καί Μεγάλης Συνόδου ὡς ἔργον, τό ὁποῖον θά περιορισθῇ εἰς τήν διατύπωσιν ὠρισμένων ὄρων. Ἄν ἴδη κανεῖς τά πρακτικά τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων, θά διαπιστώσῃ ὅτι, μέχρις ὅτου φθάσουν οἱ συνοδικοὶ Πατέρες εἰς τήν διατύπωσιν ὄρων, προηγεῖται μία μακρὰ περίοδος, κατά τήν ὁποίαν ἐκτίθενται καί ἀναλύονται προβλήματα, ἀναλύονται θέσεις καί μελέται καί, ἐπὶ τῇ βάσει αὐτῆς τῆς προεργασίας, καταλήγει ἡ ἅγια Σύνοδος εἰς τήν διατύπωσιν ὠρισμένων ὄρων. Ἐπομένως, πιστεύω ὅτι ὅλη αὐτή ἡ προβληματική, τήν ὁποίαν ἐξέθεσεν ἡ Γραμματεία ἐπὶ τῆς Προπαρασκευῆς εἶναι - καί πρέπει νά εἶναι - *ad referendum* πρὸς τήν Ἁγίαν καί Μεγάλην Σύνοδον. Ἡ ἀδυναμία δέν ἔγκειται εἰς αὐτό, ἔγκειται εἰς τό ὅτι ἐπικρατεῖ ἀνάμεσα εἰς τούς Ὀρθοδόξους ἐν κλίμα, ὅτι ἡ Σύνοδος πρέπει νά συνέλθῃ μετὰ τό 2000 καί ὅτι ὠθοῦμεν τήν σύγκλησιν τῆς Ἁγίας καί Μεγάλης Συνόδου εἰς τήν τρίτην χιλιετίαν. Εἶπε χθές ὁ ἅγιος Τρανσυλβανίας, ὅτι ἡ *δευτέρα χιλιετία* τοῦ χριστιανισμοῦ ἦτο χιλιετία διασπάσεων

καί διαιρέσεων καί ὅτι θά πρέπει ἡ *τρίτη χιλιετία* νά γίνη χιλιετία ἐνότητος καί εἰρήνης. Συγχρόνως, πρέπει νά διεπιστώσαμεν ὅτι ἡ δευτέρα χιλιετία ἦταν χιλιετία ἀπουσίας τῆς συνοδικῆς λειτουργίας τῆς Ὁρθοδοξίας. Καί θά εἶναι μεγάλο κρίμα, ἐάν ἐπιτρέψωμεν ἡ Σύνοδος τῆς Ὁρθοδοξίας νά συνέλθῃ εἰς τήν τρίτην χιλιετίαν. Μέ τήν προοπτικήν, λοιπόν, ὅτι δέν πρέπει νά θεωρῶμεν ὡς πολύ μακράν τήν περίοδον τῆς Ἁγίας καί Μεγάλης Συνόδου, δέν ἀντιλαμβάνομαι διά ποῖον λόγον ἔχομεν τήν ἐντύπωσιν ὅτι ἡ μεθοδολογία καί ἡ θεματολογία θά πρέπει νά θεωρηθῶν ὡς κάτι τό ὁποῖον δέν ἔχει σχέσιν μέ τήν Ἁγίαν καί Μεγάλην Σύνοδον. Ὅλοι οἱ Διάλογοι - ἄν ἐξαίρεση κανεῖς τόν Διάλογον μέ τούς Παλαιοκαθολικούς - θά ἔχουν, νομίζω, ἀρκούντως μακράν ἱστορίαν καί θά φθάσουν τήν σύγκλησιν τῆς Ἁγίας καί Μεγάλης Συνόδου, ὥστε νά ἡμπορέσῃ νά ἀσχοληθῇ μέ αὐτούς. Εὐχαριστῶ.

Ὁ Ἐλλογιμ. Καθηγ. Γαλίτης: Εὐχαριστῶ ἅγιε Πρόεδρε. Ὁ κ. Ζήσης ὁμίλησε περί «*ὄρων*». Νομίζω ὅτι δέν ἡμποροῦμε νά ὁμιλῶμεν περί «*ὄρων*», ὅτι ἡ μέλλουσα Ἁγία καί Μεγάλη Σύνοδος θά ἐκφέρῃ *ὄρους*, ἀλλά μόνον *κανόνας*. Μία διόρθωσις διά νά μή νομίζωμεν ὅτι θά ἀσχοληθῶμεν καί μέ δογματικά θέματα. Εὐχαριστῶ.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Πατέρες καί ἀδελφοί, νομίζω ὅτι πρέπει νά προωθήσωμεν τήν ἐργασίαν μας καί ὅτι ἀρκούντως διεφωτίσθησαν ὠρισμένα σημεία. *Πρῶτον*, ἀπό τήν πρωινήν συζήτησιν βγαίνει σαφῶς τό συμπέρασμα, ὅτι πρέπει ὁπωσδήποτε νά διευρυνθῇ ὁ πρόλογος τοῦ κειμένου περί Διαλόγων. Καί νά εὐρυνθῇ πρὸς τήν κατεύθυνσιν νά ὑπάρχουν ὠρισμένοι παράγραφοι, αἱ ὁποῖαι θά καλύπτουν τὰς *ἐκκλησιολογικάς προϋποθέσεις*, ὑπό τὰς ὁποίας καί διά τὰς ὁποίας κάμνομεν τόν Διάλογόν μας. Αὐτό τό καθήκον πρῶτον καί κατ' ἀρχήν πρέπει νά τό ἀναθέσωμεν εἰς τήν Ἐπιτροπὴν καί νά μᾶς φέρῃ συγκεκριμένην διατύπωσιν. Ἐάν κάνωμεν αὐτό ἤδη θά ἔχωμεν νά παραπέμψωμεν εἰς τήν Ἁγίαν καί Μεγάλην Σύνοδον ἕν στοιχεῖον θεολογικώτερον, ἐπὶ τοῦ ὁποίου θά ἡμπορῇ ἐν καιρῷ νά ἀποφανθῇ. *Δεύτερον*, συμφωνῶ ὅτι ὅλα τὰ ἐνταῦθα ἀποφασιζόμενα, ἀκόμη καί τὰ πρακτικώτερα, δέν ἡμποροῦν νά ἔχουν ἰσχύν παρά μόνον ἐν ὄψει καί κατ' ἀναφοράν πρὸς τήν Ἁγίαν καί Μεγάλην Σύνοδον. Ἐπειδὴ ὅμως εἶναι προβλήματα σήμερον ἀντιμετωπιζόμενα, ὁ καλλίτερος τρόπος ἀντιμετωπίσεως εἶναι αὐτός, τόν ὁποῖον ἐξεθέσαμεν ὅλοι μας τό πρωί. Τά σημεία, τὰ ὁποῖα ἔχουν περιστασιακόν χαρακτήρα, νά ἐπισημανθῶν καί αὐτά νά προωθηθῶν ἀπό τὰς Ἐκκλησίας μας ὡς διορθωτέα, ὡς χρήζοντα ἀντιμετωπίσεως καί ἐπιλύσεως κατὰ τήν πορείαν τῶν Διαλόγων. Δέν εἶναι δυνατόν νά ἔχωμεν συνεχῶς παράπονα ἀπό τούς μεθ' ὧν διαλεγόμεθα καί νά μή τούς λέγωμεν πού θέλομεν νά διορθωθῶν τὰ πράγματα. Ἐάν ἰσχύουν αὐτά, τὰ ὁποῖα λέγω, δυνάμεθα νά εἰσέλθωμεν εἰς τήν συζήτησιν τῶν ἐπὶ μέρους Διαλόγων ἕνος πρὸς ἕνα. Εἰς τήν συνέχειαν θά ἴδωμεν τί θά συστήσωμεν εἰς τήν Ἐπιτροπὴν ὡς πρὸς τό ἔργον, τό ὁποῖον ἔχει νά κάμῃ.

Ὁ Σεβ. Κιέβου: Σεβασμιώτατε, θά ἐπεθύμουν νά διευκρινίσω δύο

ζητήματα: Τό πρώτον ἀναφέρεται εἰς τήν προετοιμασίαν τοῦ περί τῶν Διαλόγων κειμένου διά τήν Ἁγίαν καί Μεγάλην Σύνοδον. Τό δεύτερον ζήτημα, ἀναφέρεται εἰς τήν προετοιμασίαν μᾶς πανορθόδοξου ἀποφάσεως ἐπί τῆς διεξαγωγῆς, ἤτοι τῆς μεθόδου τῶν Διαλόγων. Εἰς ὅ,τι ἀφορᾷ εἰς τήν διεξαγωγήν καί τήν μέθοδον τῶν Διαλόγων, ἡ Προσυνοδική Πανορθόδοξος Διάσκεψις δύναται νά ἀποφασίσῃ οὕτως ὥστε, νά μή παραπεμφθῆ δι' ἀπόφασιν εἰς τήν Σύνοδον. Παρακαλῶ τήν Ὀλομέλειαν νά δώσῃ ἐντολήν εἰς τήν Ἐπιτροπὴν ἐπί τῶν Διαλόγων νά ἐργασθῆ πρὸς αὐτήν κυρίως τήν κατεύθυνσιν, ἤτοι ἀφ' ἑνὸς μὲν νά συντάξῃ ἐν κείμενον περί τῶν Διαλόγων διά τήν Σύνοδον καί ἀφ' ἑτέρου, κεχωρισμένως ἐν κείμενον διά τήν μέθοδον διεξαγωγῆς τῶν Διαλόγων, τό ὅποιον πρέπει νά γίνῃ δεκτόν ὑπό τῆς Προσυνοδικῆς Πανορθόδοξου Διασκέψεως διά κοινήν ἡμετέραν καθοδήγησιν εἰς τήν διεξαγωγήν ὅλων τῶν Διαλόγων, περί τῶν ὁποίων θά ὁμιλήσωμεν περαιτέρω. Εὐχαριστῶ.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Συμπίπτουν αἱ ἀπόψεις μας. Κατά τοῦτο μόνον δέν ἔχω σαφῆ ἔννοιαν, ἐάν τά ἐπί μέρους αὐτά μεθοδολογικά πρέπει παρ' ὅλα αὐτά νά ὑπάρχουν εἰς τόν φάκελον τόν πρὸς τήν Ἁγίαν καί Μεγάλην Σύνοδον. Διότι ὅ,τι καί ἐάν κάμνωμεν, τό κάμνομεν *ad referendum* πρὸς τήν Ἁγίαν καί Μεγάλην Σύνοδον. Εἶμαι προσωπικῶς σύμφωνος νά γίνῃ αὐτή ἡ διττή ἐργασία. Ἐντὸς τοῦ φακέλου ὅμως περί Διαλόγων νά ὑπάρχουν καί αὐτά πού θά κάμνωμεν ἀμέσως, εἰς τρόπον ὥστε ἡ Ἁγία καί Μεγάλη Σύνοδος νά ἔχῃ πλήρη εἰκόνα τοῦ τί ἔχει γίνεῖ μέχρι σήμερον ἐπί τῶν Διαλόγων.

Ὁ Σεβ. Καρθαγένης: Κατ' ἀρχήν ἠμπορῶ νά συμφωνήσω μέ τήν μεθοδολογίαν καί τήν θεματολογίαν, τήν ὁποίαν θά ὀρίσωμεν. Ἄλλ' ὅπως γνωρίζετε, οἱ Διάλογοι δέν γίνονται μέ ἑμάς, γίνονται καί μέ ἄλλους. Καί πρέπει νά συνεννοηθῶμεν καί μέ τούς ἄλλους, ἐάν θέλουν, τήν μεθοδολογίαν καί θεματολογίαν αὐτήν.

Ὁ Σεβ. Γραμματεὺς: Πρὶν ἢ ἀρχίσῃ ἡ συζήτησις ἐπί τοῦ Διαλόγου μετὰ τῶν Ἀγγλικανῶν, θά ἤθελα νά διευκρινήσω, ἅγιε Πρόεδρε, ὅτι ἐκρίθη σκόπιμον νά μή συμπεριληφθῆ εἰς τήν εἰσηγητικὴν παρουσίαν τοῦ θέματος ἡ πρόσφατος συνεδρία τῆς Ἐπιτροπῆς Διαλόγου. Τό Steering Committee συνεδρίασε τέλος Σεπτεμβρίου εἰς Μ. Βρεταννίαν μέ σκοπὸν νά ἀνασκοπήσῃ τὰ γενόμενα μετὰ τό κοινόν κείμενον τῆς Ἰρλανδίας καί νά ὀρίσῃ τά τοῦ νέου κύκλου συζητήσεων. Εὐχαριστῶ.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Ὁ Διάλογος μετὰ τῶν Ἀγγλικανῶν περιλαμβάνει, *πρῶτον*, τό στοιχεῖον τῆς θετικῆς ἀποτιμήσεως, τῆς ἰκανοποιήσεως τήν ὁποίαν ἔχομεν ὡς Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία καί, *εἰς τὴν συνέχειαν*, περιγράφει μερικά σημεῖα, ἐπί τῶν ὁποίων ὑπάρχει ποιά τις κατάστασις ἀνεπαρκείας ἐν τῷ Διαλόγῳ, τήν ὁποίαν ἐπισημαίνει ἡ ὀρθόδοξος πλευρά. Τὰ σημεῖα αὐτά εἶναι τέσσαρα: (α) ἡ μή ἀπάλειψις τοῦ Filioque, παρὰ τήν ὑπάρχουσαν συμφωνίαν, (β) ἡ χειροτονία τῶν γυναικῶν, (γ) αἱ ἐκκλησιολογικαὶ προϋποθέσεις τῶν Ἀγγλικανῶν, καί (δ) ὠρισμένοι διακηρύξεις, αἱ ὁποῖαι θίγουν τό κῦρος καί τῆς θεολογίας καί τοῦ Διαλόγου καθ' ἑαυτόν. Τὰ τέσσαρα αὐτά σημεῖα

είναι έξ εκείνων, τά όποία πρέπει νά έπισημανθούν διά νά προωθηθούν.

Ο Σεβ. Δημητριάδος: Σεβ. άγιε Πρόεδρε, ή άναφορά τών τεσσάρων σημείων, τά όποία έπεςημάνατε και έσεις εις τό κείμενον, γίνεται κατά κάποιον τρόπον διαπιστωτικώς. Δηλαδή μνημονεύονται τά τέσσαρα αυτά σημεία ως παρεμβάλλοντα δυσκολίας εις τήν όμαλήν πορείαν του Διαλόγου μετά τών Άγγλικανών. Έπιθυμών νά συμπληρώσω τήν πρότασίν σας, θά προέτεινα νά προχωρήσωμεν άκόμη έν βήμα και νά καταστήσωμεν σκληροτέραν τήν τοποθέτησίν μας. Πρόκειται περι σοβαρών πράγματι σημείων - όπως ή χειροτονία τών γυναικών και αί άτυχείς δηλώσεις επί δογματικών θεμάτων — τά όποία δυναμιτίζουν ούτως ειπείν τήν πορείαν του Διαλόγου. Μήπως θά έπρεπε νά δηλώση ή Όρθόδοξος Έκκλησία σαφώς ότι ή άρσις τών έμποδίων αυτών τίθεται ως προϋπόθεσις διά τήν περαιτέρω όμαλωτέραν πορείαν του Διαλόγου. Η πρότασίς μου είναι νά σκληρύνωμεν κάπως τήν γλώσσαν μας έν όψει τών δυσκολιών, αί όποία παρεμβάλλονται.

Ο Σεβ. Πρόεδρος: Έναπόκειται εις τήν Έπιτροπήν νά δώση τόν τόνον εις τό κείμενον και άσφαλώς θά ληφθούν ύπ' όψιν αί άπόψεις ότι πρέπει νά σκληρυνθή κάπως ή θέσις μας.

Ο Έλλογιμ. Καθηγ. Γαλίτης: Σεβασμώτατε, ως μέλος της Έπιτροπής Διαλόγου μετά τών Άγγλικανών δύναμαι νά ειπω ότι τά σημεία, τά όποία δίδονται έδώ άποδίδουν πλήρως, δι' όλίγων και συνοπτικώς, τήν πραγματικότητα του Διαλόγου. Τό κάθε έν από αυτά είχε συζητηθή διά μακρών εις τήν Διορθόδοξον Προπαρασκευαστικήν Έπιτροπήν και τό κείμενον άποδίδει τό νόημα αυτών πού έλέχθησαν. Εις τήν έπομένην σελίδα του κειμένου λέγεται ότι «ή Έπιτροπή συνιστά όπως μή δίδηται μεγάλη σημασία εις τήν παράλληλον έκθεσιν και περιγραφήν τών εκατέρωθεν θέσεων». Αυτό συμβαίνει μόνον εις περιπτώσεις κατά τάς όποίας ύπάρχει διαφωνία μεταξύ Όρθοδόξων και Άγγλικανών και σαφώς εκ τών συζητήσεων διαπιστούνται διαμετρικώς αντίθετοι άπόψεις, όποτε και ή λύσις είναι νά καταγραφούν έξ άμφοτέρων τών μερών. Και μία παρατήρησις διατυπώσεως. Εις τό τέλος της § 3 προτείνω νά προστεθή «ή πρότασις άπαλείψεως του *Filioque* δέν έτυχεν άνταποκρίσεως εκ μερους τών Άγγλικανών». Εύχαριστώ.

Ο Σεβ. Αξίωμας: Σεβ. άγιε Πρόεδρε, επί του έρωτήματος του άγιου Δημητριάδος έχω νά αναφέρω ότι κατά τήν τελευταίαν άκριβώς συνεδρίαν της Έπιτροπής Διαλόγου Όρθοδόξων - Άγγλικανών (28 Σεπτεμβρίου - 2 Οκτωβρίου 1986) εις τήν Άγγλίαν, ή όρθόδοξος πλευρά έσκήληνε τρόπον τινά τήν θέσιν της και έζήτησε ρητώς πλέον ή Άγγλικανική Έκκλησία νά μάς δώση τήν έπίσημον θέσιν πού λαμβάνει έναντι τών δηλώσεων του έπισκόπου του Durham. Μερικοί εκπρόσωποι μάλιστα τών Έκκλησιών ήπειλήσαν μέ άποχώρησιν εκ του Διαλόγου, εάν τά θέματα αυτά δέν τεθούν όριστικώς. Ηοχισε, δηλαδή, μία νέα μεθοδολογία. Έγράφησαν μάλιστα και πολλά νέα θέματα προς συζήτησιν. Δέν άδιαφορεί, μέ άλλα λόγια, ή Διορθόδοξος Έπιτροπή ως προς τό θέμα του Διαλόγου, άλλ' ούτε και περι της στάσεως, τήν όποίαν πρέπει νά τηρήση. Εύχαριστώ.

Ὁ Ἑλλογιμ. Καθηγ. Φειδάς: Ἐκαλύφθην ἐν τινι μέτρῳ ἀπὸ τόν κ. Γαλίτην. Ἐν σχέσει πρὸς ὅσα εἶπε ὁ ἅγιος Δημητριάδος, θά ἤθελα νά εἶπω ὅτι ἴσως αὐτή δέν εἶναι ἡ κατάλληλη στιγμή πού θά πρέπει νά ἐπιλεγῆ διὰ τήν σκλήρυνσιν τῆς τακτικῆς εἰς τόν Διάλογον μέ τούς Ἀγγλικανούς σχετικῶς μέ τό θέμα τῆς χειροτονίας τῶν γυναικῶν. Θά πρέπει πρῶτον οἱ Ὁρθόδοξοι, δι' αὐτῆς τῆς Ἐπιτροπῆς, διὰ τῆς ὁποίας σκεπτόμεθα νά μελετήσωμεν τό θέμα, νά ἔχη μερικά θεολογικά συμπεράσματα ὡς πρὸς τήν ὀρθόδοξον παράδοσιν διὰ τό θέμα τῆς χειροτονίας τῶν γυναικῶν, οὕτως ὥστε ἡ σκλήρυνσις νά εἶναι θεμελιωμένη σέ θεολογικούς λόγους.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Συμφωνῶ μέ τόν κ. Φειδά. Νομίζω ὅτι ἡ Ἐπιτροπή θά ἔχη καί τό δύσκολον αὐτό ἔργον νά ἐκθεολογήσῃ τήν ὅλην ὑπόθεσιν.

Ὁ Σεβ. Κορίνθου: Ἄγιε Πρόεδρε, ἅγιοι ἀδελφοί, τό λεχθέν ὑπό τοῦ ἁγίου Δημητριάδος εἶναι καί μία ἀπόφασις τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος. Ἄλλ' ὅπως ἀντελήφθημεν ἐκ τῶν ὄσων ἐλέχθησαν, ἤδη εἰς αὐτόν τοῦτον τόν Διάλογον ἔλαβε χώραν κάποια σκλήρυνσις ἐκ μέρους τοῦ ὀρθόδοξου συμπεροέδρου. Ὁ κ. Φειδάς εἶπε ὅτι δέν εἶναι ἀκόμη ἡ στιγμή νά σκληρύνωμεν τήν στάσιν μας. Πιθανόν. Τό ὅτι εἶναι ἀνάγκη νά σκληρυνθῆ ἡ θέσις μας εἶναι γεγονός. Τό πότε καί πῶς θά γίνῃ αὐτό εἶναι ἄλλο θέμα. Θέμα σταθμίσεως καί τακτικῆς. Νά γίνῃ μία προπαρασκευή. Ἐλέχθη πολύ σωστά καί αὐτό ἀπό τόν κ. Φειδά. Ἡ πρότασις μας εἶναι νά γίνῃ διορθόδοξον ἀκαδημαϊκόν Συμπόσιον, τό ὁποῖον θά ἐκπονήσῃ θεολογικόν κείμενον ἐπὶ τῆς χειροτονίας τῶν γυναικῶν διὰ νά διευκρινηθῆ ἔτι περισσότερο ἡ τοποθέτησις τῆς Ἐκκλησίας μας ἐπὶ τοῦ θέματος. Αὐτό εἶναι πλεον ἡ ἀπαραίτητον. Ἡμεῖς, οἱ ὁποῖοι ἔχομεν τήν χειροτονίαν καί γνωρίζομεν τά τῆς χειροτονίας, ἔχομεν τήν ἀποστολικήν διαδοχήν καί εἴμεθα ἐπηρεασμένοι ἀπό αὐτό, ὁμιλοῦμεν περὶ χειροτονίας. Ὅσον ἀφορᾷ ὁμως εἰς τούς Ἀγγλικανούς, πρόκειται πράγματι περὶ χειροτονίας; Αὐτοί οὗτοι οἱ Ἀγγλικανοί ἐπίσκοποι καί πρεσβύτεροι ἔχουν χειροτονίαν καί ἱερωσύνην; Κατά τινες δέν ἔχουν, κατ' ἄλλους ἔχουν. Εἶναι ἐν πρόβλημα. Ἄς τό ἀφήσωμεν καί ἄς προχωρήσωμεν, ἀφοῦ ἤδη ἔχουν γραφή πολλά ἐπ' αὐτοῦ. Ὑπάρχουν Διάλογοι μετ' ἄλλων Ἐκκλησιῶν καί Ὁμολογιῶν, αἱ ὁποῖαι χρησιμοποιοῦν ἤδη κατά τήν τελετουργίαν γυναῖκες. Ἐχουν ἱερωσύνην αἱ γυναῖκες αὐταί; Εἶναι «κεχειροτονημένα»; Ὅταν ὁμως οἱ Διαμαρτυρόμενοι ἀπορρίπτουν τήν ἱερωσύνην καθ' ἑαυτήν, πῶς ἡμεῖς ἠμποροῦμεν νά ὀμιλῶμεν περὶ τῆς ἱερωσύνης τῶν γυναικῶν; Κατ' ἐμέ πρόκειται μάλλον περὶ «διδασκαλισσῶν». Καί «διδασκαλίσσας» ἔχουν καί αἱ ἄλλαι προτεσταντικαί Ὁμολογίαι, «διδάσκαλοι» δέ εἶναι καί οἱ ἄνδρες κεχειροτονημένοι. Τό ἴδιον θά ἰσχύη καί διὰ τούς Ἀγγλικανούς. Ἐπομένως εἶναι ἀνάγκη νά ἐξετασθῆ τό θέμα ἀπό ὅλας τὰς πλευράς διὰ νά ἀποφεύγωνται ἀκριβῶς αἱ προστριβαί. Καί ἐκεῖνο πού τελικῶς θά πρέπει νά ἐπικρατήσῃ εἶναι ἡ ὀρθόδοξος ἄποψις, διότι ἡ ὀρθόδοξος διδασκαλία εἶναι ἡ ἀλήθεια καί ἡ ἀλήθεια πρέπει νά ἐπικρατῆ. Εὐχαριστώ.

Ὁ Σεβ. Κιέβου: Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε, ἐπιθυμῶ νά στρέψω τήν προσοχήν ὅλων τῶν μελῶν τῆς Ὀλομελείας εἰς τό ἐξῆς θέμα: Ἐπὶ τῇ βάσει τίνος κρι-

τηρίου ἐγένετο ἡ κατάταξις τῶν Διαλόγων; Διατί οἱ Ἀγγλικανοί ἐτέθησαν εἰς τὴν πρώτην θέσιν, μετὰ οἱ Παλαιοκαθολικοί, αἱ Ἀρχαῖαι Ἀνατολικαὶ Ἐκκλησίαι, οἱ Ρωμαιοκαθολικοί κ.λπ. Ὑπάρχει ποιά τις ἀρχὴ ἢ ἔχουν καταταχθῆ κατ' ἀλφαβητικὴν σειρὰν; Νομίζω ὅτι τοῦτο ἔχει σημασίαν, ἥτοι εἰς ποίαν σειρὰν κατατάσσομεν τοὺς Διαλόγους, καὶ θὰ ἤθελον νὰ ἀκούσω τὴν γνώμην ὑμῶν. Δέν θὰ ἔδει νὰ γίνῃ ἡ κατάταξις τῶν Διαλόγων ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ κριτηρίου, ἐάν αὐτὴ ἢ ἐκείνη ἡ Ἐκκλησία ἢ Ὁμολογία εὐρίσκεται πλησιέστερον πρὸς τὴν Ὁρθοδοξίαν; Καὶ ἂν ἐπιλέξωμεν τὸ κριτήριον τοῦτο, τότε δέν θὰ ἔδει νὰ κατατάξωμεν τοὺς Ἀγγλικανούς εἰς τὴν πρώτην θέσιν, ἀλλὰ νὰ εὕρωμεν μίαν θέσιν, ἢ ὅποια ἀνταποκρίνεται καλλίτερον εἰς τὴν τοιαύτην ἱεράρχησιν τῶν Διαλόγων. Μία τοιαύτη κατάταξις τῶν Διαλόγων θὰ δηλώνῃ κατὰ πόσον αὐτὴ ἢ ἐκείνη τῶν Ἐκκλησιῶν εὐρίσκεται πλησιέστερον εἰς τὴν ὀρθόδοξον κατανόησιν τῆς Ἐκκλησίας. Ἴσως, κατὰ τὴν γνώμην μου, θὰ ἔδει νὰ τοποθετήσωμεν εἰς τὴν πρώτην θέσιν τὰς Ἀρχαίας Ἀνατολικὰς Ἐκκλησίας ἢ τοὺς Παλαιοκαθολικούς. Τοῦτο δυνάμεθα νὰ τὸ συζητήσωμεν, ἀλλ' ἐν πάσῃ περιπτώσει, κατὰ τὴν ἀντίληψιν ἡμῶν, ἡ Παλαιοκαθολικὴ Ἐκκλησία καὶ αἱ Ἀρχαῖαι Ἀνατολικαὶ Ἐκκλησίαι εἶναι ἐγγύς τῆς Ὁρθοδοξίας καὶ πρέπει νὰ τοποθετηθοῦν εἰς τὴν πρώτην θέσιν. Εἶτα ὁ Διάλογος μετὰ τῶν Ρωμαιοκαθολικῶν, τῶν Ἀγγλικανῶν, τῶν Λουθηρανῶν καὶ, τέλος, τῶν Μετερρυθμισμένων. Νομίζω ὅτι τοῦτο ἔχει θεμελιώδη σπουδαιότητα, διότι εἰς τὸ προοίμιον ἢ εἰς τὸ κείμενον, τὸ ὅποιον ἀπευθύνεται εἰς τὴν Ἁγίαν καὶ Μεγάλην Σύνοδον, εἶναι ἀναγκαῖον νὰ καθορισθῇ ἡ θεμελιώδης διδασκαλία τῆς Ὁρθοδοξίας περὶ τῆς Ἐκκλησίας καὶ ποῖαι Ἐκκλησίαι εὐρίσκονται ἐγγύτερον εἰς ἡμᾶς. Οὕτω θὰ ὑπάρχῃ ποιά τις ἔννοια καὶ συνέπεια καὶ διὰ τοῦτο, ἐάν καθορισθῇ ὑφ' ἡμῶν τοιαύτη ἀρχὴ, τότε δυνάμεθα νὰ ἔχωμεν Διαλόγους μετὰ πάντων - ἥτοι μέ Παλαιοκαθολικούς, Ἀρχαίας Ἀνατολικὰς Ἐκκλησίας, Ρωμαιοκαθολικούς, Ἀγγλικανούς, Λουθηρανούς, Μετερρυθμισμένους, ἀλλ' οἱ Διάλογοι αὐτοὶ φέρουν διάφορον χαρακτῆρα, ἀναλόγως πρὸς τὸν βαθμὸν ἐγγύτητος ἢ ἀποστάσεως ἐκ τῆς Ὁρθοδοξίας. Ὁ Μητροπολίτης Κορίνθου ὀρθῶς εἶπεν ὅτι ἡ χειροτονία τῶν γυναικῶν εἶναι ἀρνητικὸν στοιχεῖον εἰς τὸν Διάλογον ἡμῶν μετὰ τῶν Ἀγγλικανῶν. Εἶναι ἀληθές, ἀλλὰ καὶ οἱ Λουθηρανοὶ ἐπίσης ἔχουν τὴν χειροτονίαν τῶν γυναικῶν. Οἱ Μετερρυθμισμένοι ἐπίσης ἔχουν γυναῖκας πάστορας. Συνεχίζομεν τὸν Διάλογον μετὰ τῶν Ἀγγλικανῶν, ἀλλ' ὁ χαρακτῆρ τοῦ Διαλόγου εἶναι διάφορος. Τοῦτο πρέπει νὰ διευκρινηθῇ ἐξ ἀρχῆς. Εὐχαριστῶ.

Ὁ Σεβ. Γραμματεὺς: Ὡς πρὸς τὸ πρῶτον ἐρώτημα τοῦ ἀγίου Κιέβου ἔχω νὰ παρατηρήσω, Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε, ὅτι ἡ Διορθόδοξος Προπαρασκευαστικὴ Ἐπιτροπὴ εἰς τὸ κείμενόν της περὶ τῶν σχέσεων τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας πρὸς τὸν λοιπὸν χριστιανικὸν κόσμον κατεχώρισεν ἀπλῶς τὰς Ἐκκλησίας μέ βάσιν τὸ *χρονικὸν κριτήριον* τῆς διορθοδόξου προετοιμασίας καὶ ἐνάρξεώς των καὶ ὄχι μέ βάσιν τὴν ἐκκλησιολογικὴν ἀξιολόγησίν των.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Νομίζω ὅτι τὸ κριτήριον τὸ ἱστορικὸν εἶναι τὸ καλλίτερον ἀπὸ ὅλα καὶ χωρὶς νὰ ἐπιμείνωμεν εἰς μίαν λογικὴν ἢ ἐκκλησιολογικὴν

ἡ θεολογικὴν σειρὰν παρακάμπτομεν τὴν δυσκολίαν. Εἶναι ἐπαρκῆς τὸ κριτήριον αὐτό, ὥστε νὰ μὴ χρῆζη περαιτέρω συζητήσεως.

Ὁ Σεβ. Πλοεσίτου: Σεβ. ἅγιο Πρόεδρε, ὡς μέλος τῆς Ἐπιτροπῆς Διαλόγου μετὰ τῶν Ἀγγλικανῶν νομίζω ὅτι θὰ ἔδει νὰ ἀναφέρω ὠρισμένα στοιχεῖα, σχετικὰ πρὸς τὴν συζήτησιν αὐτὴν καὶ θὰ ἐπεθύμουν νὰ τονίσω τὴν ιδέαν ὅτι ὁ Διάλογος εὐρισκῆται εἰσέτι ἐν ἐξελίξει καὶ ὅτι ὠρισμένοι Ὁρθόδοξοι καὶ οἱ Ἀγγλικανοὶ τῆς Ἐπιτροπῆς λέγουν ὅτι ὁ Διάλογος εὐρίσκεται εἰς τὴν πλέον δημοκρατικὴν φάσιν αὐτοῦ, ἀκριβῶς ἕνεκα δυὸ ἢ τριῶν ἀμφηρίστων θεμάτων, τὰ ὅποια ἐθέσαμεν κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ Διαλόγου. Ὅσον ἀφορᾷ λ.χ. εἰς τὴν χειροτονίαν τῶν γυναικῶν, οἱ Ἀγγλικανοὶ ἐπιμένουν ὅτι οἱ Ὁρθόδοξοι, προετοιμάζοντες τὴν Ἁγίαν καὶ Μεγάλην Σύνοδον, ὀφείλουσαν νὰ κάνουν σαφῆ δῆλωσιν ἐπ' αὐτοῦ καὶ νὰ ἀπαντήσουν διατί εἶναι ἐναντίον τῆς χειροτονίας τῶν γυναικῶν. Θὰ ἐπεθύμουν νὰ ἔχουν μίαν δι' ὑψηλῆς θεολογίας ἠτιολογημένην ἀπάντησιν, διατί εἴμεθα ἐναντίον τῆς χειροτονίας τῶν γυναικῶν. Βοηθοῦνται πολὺ εἰς τὸ θέμα, ἰδίως ἕνεκα τῆς μελλοντικῆς συνελεύσεως τοῦ Canterbury τὸ 1988. Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὸ ἄλλον ζήτημα σχετικῶς πρὸς ὠρισμένους ἐπισκόπους, οἱ ὅποιοι προέβησαν εἰς προκλητικὰς ἢ καὶ σκανδαλώδεις εἰσέτι δηλώσεις περὶ τὴν πίστιν καὶ τὴν διδασκαλίαν — ὡς ἡ περίπτωσις τοῦ ἐπισκόπου Jenkins — εἶναι ἐπίσης ἀντίθετοι. Δέν εἶναι γενικὸν φαινόμενον. Εἶναι ὑπὲρ τοῦ Διαλόγου, ἡ δὲ ἐντὸς τοῦ Διαλόγου ἀτμόσφαιρα εἶναι πολὺ δημοκρατικὴ καὶ ἀτενίζουσαν πρὸς τὸ μέλλον μὲ ἀισιοδοξίαν. Δέν πρέπει νὰ ἀπογοητευθῶμεν καὶ νὰ εἴμεθα ἀπαισιόδοξοι δι' αὐτό. Μόνον ἓν παράδειγμα διὰ νὰ τελειώσω: δύο ἐπισκοπὲς τῆς Β. Ἀμερικῆς ἐτύπωσαν τὸ *Prayer Book* χωρὶς τὸ *Filioque*, ὡς ἀποτέλεσμα τῆς Συμφωνίας τῆς Μόσχας. Εὐχαριστῶ πολὺ.

Ὁ Ἐλλογιμ. Καθηγ. Αναγνωστόπουλος: Σεβ. ἅγιο Πρόεδρε, ἤθελα νὰ ἐρωτήσω τὸ ἐξῆς εἰς ἐκείνους, οἱ ὅποιοι ὠμίλησαν διὰ σκλήρυνσιν τῆς ὀρθοδόξου στάσεως ἐναντι τῆς Ἀγγλικανικῆς Ἐκκλησίας. Ὑπο τὴν σκλήρυνσιν τί ἀκριβῶς ἐννοεῖται; Ἡ διακοπὴ τοῦ Διαλόγου; Τότε πῶς θὰ δικαιολογοῦνται οἱ Διάλογοί μας, ὅπως ἀνέφερε ὁ ἅγιος Κιέβου καὶ εἶπατε καὶ σεῖς, ἅγιο Πρόεδρε, μετὰ τοὺς Λουθηρανούς καὶ τοὺς Μετερρυθμισμένους, πού ἀρχίσαμε ἐπὶ ἴσοις ὅροις, ἐφ' ὅσον καὶ αὐτοὶ ἔχουν τὴν χειροτονίαν τῶν γυναικῶν. Συνεπῶς, δέν νομίζω ὅτι ἡμπορεῖ νὰ εἶναι ἡ διακοπὴ τοῦ Διαλόγου. Ἡ σκλήρυνσις ὡς πρὸς τὴν γλῶσσαν ἢ τὸν τρόπον ἐκφράσεως τῶν ὀρθοδόξων ἀπόψεων ἔχει ἀρχίσει ἀπὸ ἐτῶν. Ὅταν εἶχε τεθῆ τὸ θέμα τῆς χειροτονίας τῶν γυναικῶν, ἔλαβαν θέσιν οἱ Προκαθημένοι τῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν. Καὶ ἔχω ὑπ' ὄψιν μου τὴν ἐπίσκεψιν τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Καντουαρίας τὸ 1977 εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν πρὸς τὸν Οἰκουμενικὸν Πατριάρχην, ὅταν ἦτο ἀκόμη θερμὸν τὸ θέμα τῆς χειροτονίας τῶν γυναικῶν διὰ τὴν Ἀγγλικανικὴν Ἐκκλησίαν, ὅταν εἰς τὴν προσφώνησίν του σαφῶς καὶ πολὺ καθαρά ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης ἐτόνισεν ὅτι ὁ Διάλογος, μετὰ τὸν τρόπον πού ἡ Ἀγγλικανικὴ Ἐκκλησία προχωρεῖ εἰς τὴν χειροτονίαν τῶν γυναικῶν, ἀπομακρύνεται ἀπὸ τὴν ἔνωσιν καὶ ἀπὸ τοὺς σκοπούς, οἱ ὅποιοι

είχον τεθή πρό τεσσαρακονταετίας. Ἄφ' ἑτέρου τό 1978 εἰς τόν Διάλογον μεταξύ Ὁρθοδοξῶν καί Ἀγγλικανῶν, οἱ Ὁρθοδοξοὶ ἔκαναν δήλωσιν διά τό θέμα τῆς χειροτονίας τῶν γυναικῶν καί εἶπαν ποία εἶναι ἡ ὀρθόδοξος ἄποψις. Συνεπῶς, οἱ Ἀγγλικανοὶ δέν ἀγνοοῦν τήν ὀρθόδοξον ἄποψιν.

Πλήν τούτων μᾶς βοηθεῖ ἀκόμα καί τό Γράμμα πού ἔστειλε ὁ Πάπας τῆς Ρώμης πρός τόν Καντουαρίας. Εἰς αὐτό ὁ Πάπας ἀναφέρεται εἰς τό θέμα τῶν σχέσεων μεταξύ τῶν δύο Ἐκκλησιῶν καί ἀναφέρει τὰς ἀπόψεις τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας διά τήν χειροτονίαν τῶν γυναικῶν καί διά τὰς σχέσεις, αἱ ὁποῖαι δέν θά ἠμπορέσουν νά προχωρήσουν μεταξύ τῶν δύο Ἐκκλησιῶν. Ἡ δέ Ἐκκλησία τῆς Ρώμης εἶχε δημοσιεύσει πρό τετραετίας καί ὀλόκληρον κείμενον περί τοῦ θέματος καί τοῦτο ἀποκλειστικῶς διά τούς Ἀγγλικανούς. Συνεπῶς, ἐκεῖνο τό ὁποῖον θέλω νά ὑπογραμμίσω εἶναι ὅτι ὁποιαδήποτε σκληρή στάση καί ἄν λάβωμεν, ἡ Ἀγγλικανική Ἐκκλησία δέν πρόκειται νά ἀλλάξῃ σήμερα τόν δρόμον, τόν ὁποῖον ἀκολουθεῖ. Δυστυχῶς, αὐτή εἶναι μία διαπίστωσις. Ὅλαι αἱ κατά τόπους Ἀγγλικανικαί Ἐκκλησίαι ἔχουν ἐφαρμόσει τήν χειροτονίαν τῶν γυναικῶν, ἐκτός ἀπό τήν μητρόπολιν, ὅπου ὑπάρχει ἔστω καί μικρά μερίς ἐπισκόπων, κληρικῶν καί λαϊκῶν, οἱ ὁποῖοι ἐπιμένουν καί λέγουν ὅτι θά ἐπέλθῃ - ὅπως ἐπῆλθεν εἰς τήν Ἀμερικὴν - σχίσμα. Εἶναι ἐκεῖνοι οἱ ἐπίσκοποι, οἱ ὁποῖοι παραμένουν πιστοί εἰς τόν Διάλογον μετά τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας. Προσωπικῶς πιστεύω ὅτι ὁ Διάλογος μέ τούς Ἀγγλικανούς ἤρχισε πρό τεσσαρακονταετίας μέ πολύ καλοῦς οἰωνούς, διότι πρό τοῦ 1946 ἦτο ἡ καθαρὴ Ἀγγλικανική Ἐκκλησία - χωρισμένη βεβαίως εἰς τήν *High* καί τήν *Low Church* - ἀλλ' ἦτο Ἐκκλησία ἡ ὁποία ἐκυβερνᾶτο ἀπό ἓν κέντρον. Μέ τήν πάροδον ὅμως τοῦ χρόνου τὰ πράγματα ἔχουν ἀλλάξει. Σήμερον δέν ἠμπορεῖ νά ἐπιβάλλῃ ὁ Καντουαρίας ἢ ἡ Κληρικολαϊκὴ Συνέλευσις τήν γνώμην τῆς εἰς τόν ἐπίσκοπον, ὁ ὁποῖος ἐξεφράσθη ἐνάντιον εἴτε τοῦ προσώπου τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἴτε ἄλλων. Οὔτε καί ὅλοι οἱ κληρικοὶ εἰς τήν Ἀγγλικανικὴν Ἐκκλησίαν θά ἀναγνώσουν τό Σύμβολον χωρὶς τό *Filioque*. Ὅπως δέν θά περιμένωμεν τό ἴδιον πρᾶγμα καί ἀπό τούς Παλαιοκαθολικούς.

Ὁ Σεβ. Καρθαγένης: Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε, ὀλίγα μόνον λόγια διά τήν ἔννοιαν τοῦ Διαλόγου πού ἔχομεν μέ τόν κόσμον καί μέ ὅλες τῖς Ἐκκλησίες. Διάλογος, γιά μένα, καί πρό παντός χριστιανικός καί ἐκκλησιαστικός Διάλογος, δέν σημαίνει σκληρότητα, δέν σημαίνει ὄρους. Σημαίνει συζήτηση ἀπλή, εἰλικρινή, γεμάτη ἀγάπη καί γεμάτη ἀλήθεια. Δέν ἀλλάσσουν οἱ καταστάσεις. Δέν εἶναι καθόλου εὐκόλο. Θά συναντήσουμε καί ἄλλες δυσκολίες πολὺ μεγαλύτερες. Νά ἠμποροῦμε ὅμως νά καθόμαστε στό ἴδιο τραπέζι καί νά μιλάμε, ἤσυχα καί ἀπλά, χωρὶς νά ἐπιμένουμε, ἀλλά καί νά ὑπομένουμε ὁ ἓνας τόν ἄλλο. Καί θά βρεθῇ ἡ ὥρα, ὅχι ἡ δική μας, γιατί δέν εἶναι δική μας ἡ ὥρα τῆς ἐνότητος, εἶναι ἡ δική Του. Αὐτός ἓνα ζητάει ἀπό ἐμᾶς: ἀντικρύσατε ὁ ἓνας τὰ μάτια τοῦ ἄλλου καί μιλήστε σάν ἀπλοὶ ἄνθρωποι καί σάν ἀδελφοί. Τίποτε παραπάνω. Ὅχι ὄρους. Ὅπως ἐγὼ δέν θέλω ὄρους, γιατί εἶμαι ὀρθόδοξος, ἔτσι καί ὁ ἄλλος δέν θέλει ὄρους. Τό πιό εὐκόλο πρᾶγμα εἶναι νά μὴ ἔχομε Διαλόγους.

Ὁ Σεβ. Ὅρους Λιβάνου: Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε, πιστεύω ὅτι θά ἔδει νά ἀποφύγωμεν αὐτό, τό ὅποιο μού φαίνεται ὅτι εἶναι «πολιτικόν» πνεῦμα, διότι ὁμιλοῦντες περὶ «σκληρύνσεως» εἰσερχόμεθα εἰς τὰς ἀμέσους δυσκολίας μᾶς ἄλλης Ἐκκλησίας ἢ καί τῆς ἡμετέρας. Ἐσκληρύναμεν οἱ πλείονες ἐξ ἡμῶν τὰς θέσεις ἡμῶν πρό τινων μηνῶν πρὸς τὴν Ρωμαϊκὴν Ἐκκλησίαν. Εἶναι δυνατὸν κατὰ πᾶσαν πιθανότητα νά καταστοῦν ἡπιώτερα. Μεταξὺ τῶν Ἐκκλησιῶν ὑπάρχει ἡ ἐπιθυμία διὰ τὴν ἐνότητα ἢ διὰ τὴν μεγαλυτέραν δυνατὴν προσέγγισιν. Ἐάν ὅμως ἐπιθυμῆ τις νά ὁμιλήσωμεν διὰ τὰς δυσχερείας μετὰ τῆς Ἀγγλικανικῆς Ἐκκλησίας, ὑπάρχουν ὅπωςδήποτε πλείονα ἐμπόδια τῶν τεσσάρων μνημονευθέντων ἐνταῦθα, ἐξ ὧν ὠρισμένα μού φαίνονται περιστασιακά. Τό γεγονός ὅτι εἷς ἢ ἕτερος ἐπίσκοπος ἠρνήθη τὴν θεότητα ἢ τὴν ἀνάστασιν τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ εἶναι προφανῶς καταστροφικόν, ἀλλ' ἤδη πρὸ τούτου ἡ Ἀγγλικανικὴ Ἐκκλησία εἰς τό μοναδικόν ἐπισήμως παραδεκτὸν κείμενον, ἦτοι τὰ 39 Ἄρθρα, ἐτοποθετήθη τουλάχιστον ἀσαφῶς ἔναντι πλειάδος ὀρθόδοξων δογμάτων. Διατί νά μὴ ζητήσωμεν ἀπὸ τὴν Ἀγγλικανικὴν Ἐκκλησίαν νά δεχθῆ τὰς ἐπτὰ Οἰκουμενικάς συνόδους καί ὄχι μόνον τὰς τέσσαρας πρώτας; Ἐχομεν σοβαρὰς ἢ σχεδόν ἀνυπερβλήτους δυσχερείας μετὰ τὴν Ἀγγλικανικὴν Ἐκκλησίαν καί θά ἔδει νά προσέξωμεν τὰ ἐμπόδια αὐτά. Ἐάν εἷς ἀγγλικανὸς ἐπίσκοπος ἀρνήται τὴν θεότητα τοῦ Χριστοῦ, πλείονες τοῦ ἡμίσεος τῶν ἐπίσκοπων, τῶν κληρικῶν καί τῶν λαϊκῶν τῆς Ἐκκλησίας αὐτῆς ἀρνούνται τὴν πραγματικὴν παρουσίαν τοῦ Χριστοῦ εἰς τὴν Εὐχαριστίαν. Ὡς πρὸς τό ζήτημα - παρέμβλητον εἰσέτι - τῆς χειροτονίας τῶν γυναικῶν, ἔχω τό αἶσθημα ὅτι τείνομεν νά συρθῶμεν εἰς κινούμενον ἔδαφος, δηλαδή τείνομεν νά ἐπιβάλωμεν ἕν ἀνύπαρκτον διὰ τὴν ὀρθόδοξον συνειδήσιν πρόβλημα. Οὐδεὶς ὀρθόδοξος ὑπάρχει, ὁ ὁποῖος θά ἐπεθύμει τὴν χειροτονίαν τῶν γυναικῶν. Εἰς οὐδεμίαν ὀρθόδοξον χώραν ἤκουσα νά διεκδικοῦν γυναῖκες χειροτονίαν. Εἶναι καθαρῶς δυτικόν πρόβλημα, τό ὅποιο ἐπεβλήθη ἡμῖν ἔνεκα τῶν Διαλόγων καί δέν νομίζω ὅτι ὀφείλομεν ἡμεῖς νά καθορίσωμεν τὴν θέσιν ἡμῶν ἔναντι τοῦ προβλήματος τούτου. Θά ἠδύνατό τις μόνον νά εἶπῃ αὐθορμήτως - διότι δέν ὑπάρχει εἰσέτι ἐν γνώσει μου ἐξαντλητικὴ πρᾶγματι ὀρθόδοξος μελέτη τοῦ προβλήματος τούτου - ὅτι δέν ἐπιθυμοῦμεν νά εἰσέλθωμεν εἰς τὴν προβληματικὴν ταύτην, διότι πρόκειται διὰ προβαλλομένην ἡμῖν ὑπὸ τῆς Δύσεως πρόκλησιν.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Εὐχαριστῶ ἅγιε ἀδελφέ. Νομίζω ὅτι ἔχετε δίκαιον ὅταν λέγετε ὅτι ὑπάρχουν πλείστα ὅσα βαθύτερα προβλήματα, τὰ ὅποια μᾶς χωρίζουν. Ἀλλὰ αὐτὰ ἀκριβῶς ἀποτελοῦν τό ἀντικείμενον τοῦ Διαλόγου καί θά ἐπανέλθουν κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ Διαλόγου. Τὰ ἐπεισοδικὰ γεγονότα, τὰ ὅποια ἀναφέρονται ἐδῶ εἶναι ἐκεῖνα πού ἀνακόπτουν ἢ δυσκολεύουν τόν Διάλογον, δι' αὐτό καί ἀναφέρονται εἰς τό κείμενον αὐτό.

Ὁ Σεβ. Τρανσυλβανίας: Θά ἐπεθύμουν νά ὁμιλήσω κατὰ περισσότερον αἰσιόδοξον τρόπον σχετικῶς πρὸς τόν Διάλογον μετὰ τῶν Ἀγγλικανῶν. Βεβαίως ὑπάρχουν μεγάλαι δυσχέρειαι. Ὅπωςδήποτε ὅμως ὀφείλομεν νά ἱεραρχήσωμεν ταύτας. Εἰς ὅ,τι ἀφορᾷ π.χ. εἰς τό *Filioque*, ὠρισμένοι

ήλλαξαν και ώρισμένοι δέν ήλλαξαν. Η άλλαγή όμως αυτή καθ' έαυτήν θά ολοκληρωθή κατά τήν έπικύρωσιν τών άποτελεσμάτων του Διαλόγου. Τό αυτό ισχύει και διά τούς Καθολικούς. Ένίοτε αναγινώσκουν τό Σύμβολον χωρίς τό *Filioque*. Είς τό Μόναχον ώμλήσαμεν περί του *Filioque* και κατελήξαμεν είς μίαν όρθόδοξον θέσιν. Έφ' όσον όμως ό Διάλογος δέν έχει κυρωθή, ούδείς όφείλει νά αλλάξη ότιδήποτε. Όσον άφορᾶ είς τήν έλαστικότητα τής θεολογίας παρά τοίς Άγγλικανοίς, αύτη πράγματι ύπάρχει. Οί πάντες τό γνωρίζομεν, αλλά διαλεγόμεθα μετά τής έπισήμου Έκκλησίας και όχι μετά τών έκτός αυτής, μετά τών περιθωριοποιημένων και είς αυτές εισέτι τās Έκκλησίας αυτών. Πρέπει λοιπόν νά έχωμεν πρό όφθαλμών τόν Διάλογον ήμών μετά τής έπισήμου Έκκλησίας. Τουτ' αυτό ισχύει και διά τās άκραίας δηλώσεις, διότι οί έξτρεμιστάι δέν εκφράζουν τήν θέσιν τής Άγγλικανικής Έκκλησίας. Εκφράζουν προσωπικάς θέσεις. Ο *Robinson* μέ τήν θεολογίαν του δέν ήλλαξε τήν διδασκαλίαν τής Άγγλικανικής Έκκλησίας. Έχομεν και ήμεις έπίσης έξτρεμιστάς. Εάν αί κοιναί συμφωνία δέν τύχουν σεβασμού, θά έχωμεν τήν δυνατότητα και τό δικαίωμα νά άντιδράσωμεν. Τάσσομαι λοιπόν υπέρ τής άποφυγής του όρου «*σκλήρυνσις*». Ως πρός τήν χειροτονίαν τών γυναικών, έχομεν κοινήν τακτικήν; Ο Μητροπολίτης Όρους Λιβάνου είπεν ότι έχομεν κοινήν διδασκαλίαν. Είναι αλήθές. Εν τούτοις, μετέσχον πρό δεκαετίας ίσως είς τινα συνέλευσιν είς *Klingenthal* και είς έλλην όρθόδοξος θεολόγος ύπεστήριξε τήν χειροτονίαν τών γυναικών και ώρισμένοι όρθόδοξοι κυρίαί εκ Γαλλίας ύπεστήριξαν έπίσης τήν χειροτονίαν τών γυναικών. Συμφωνῶ νά έχωμεν μίαν θεολογίαν επί του θέματος, ίνα αί Έπιτροπαί τών Διαλόγων, αί όποιαί συζητοῦν τό θέμα, έχουν έν ισχυρόν και κοινόν σημείον. Εκεί, ένθα δέν συμφωνῶ μετά τών Άγγλικανών και τών άλλων, είναι ότι δέν σέβονται τό *statu quo* και ότι λαμβάνουν Άποφάσεις πριν ή ύπογράψωμεν τά κείμενα του μετ' αυτών Διαλόγου. Πρέπει, ως προέτεινόν τινες, νά έχωμεν μίαν συνάντησιν οί Όρθόδοξοι διά νά διατυπωσωμεν μίαν θεολογίαν έν σχέσει πρός τήν χειροτονίαν τών γυναικών.

Ο Σεβ. Αξώμης: Σεβ. άγιε Πρόεδρε, Άνέφερα διά τήν *σκλήρυνσιν* τής Διορθοδόξου Έπιτροπής, ή όποία έγένετο διότι δέν υπήρξε συνεπής ή Άγγλικανική Έκκλησία τόν τελευταίον καιρόν έναντι τών συμφωνιών τής Μόσχας και του Δουβλίνου. Η Άγγλικανική Έκκλησία, άγιε Πρόεδρε, είναι μία Έκκλησία πού αισθάνθηκε τήν άντικανονικότητά της πριν από όλες τίς Έκκλησίες. Αισθάνθηκε άπομονωμένη από τόν άλλον χριστιανικόν κόσμον και έξήτησε τόν διάλογον αυτόν. Τό 1967, τουλάχιστον, είς τό Βελιγράδι ή Άγγλικανική Έκκλησία εξέφρασε τήν εγκατάλειψιν είς τήν όποιαν βρισκόταν και έξήτησε τήν βοήθειαν τής Όρθοδόξου Έκκλησίας. Σήμερα, δυστυχώς, διέρχεται μεγάλη έσωτερική κρίση. Έχει έσωτερικά σχίσματα και είμεθα ύποχρεωμένοι νά τήν βοηθήσωμεν, διότι ή έσωτερική της κατάστασις δέν είναι καθόλου καλή.

Ο Σεβ. Δημητριάδος: Θά ήθελα νά είπω ότι ή διατύπωσις τής προτάσεως διά τήν *σκλήρυνσιν* τής γλώσσας μας είς τό προκείμενον κείμενον

ἀφεώρα εἰς δύο πρακτικούς στόχους. Ἄφ' ἑνός μὲν εἰς τὴν ἐπισημανοῦν τοῦ γεγονότος ὅτι ἡ χειροτονία τῶν γυναικῶν ἢ καὶ τὰ ἄλλα σημεῖα πού ἀναγράφονται ἐδῶ συνιστοῦν ἓνα ἐπὶ πλέον ἐμπόδιον εἰς τὴν κοινὴν πορείαν τοῦ Διαλόγου καὶ εἶναι ἀρκετὰ τὰ ὑπάρχοντα ἐμπόδια, ὥστε νὰ μὴ χρειάζεται νὰ προστίθενται νέα. Ἄφ' ἑτέρου δὲ εἰς τὴν ὑποστήριξιν τῶν ἐντὸς τῆς Ἀγγλικανικῆς Ἐκκλησίας ὑφισταμένων συντηρητικῶν στοιχείων, περὶ τῶν ὁποίων ὠμίλησεν ὁ Ἐπίσκοπος Νήφων, δηλαδή ἀνθρώπων, οἱ ὁποῖοι ζητοῦν τὴν στιγμὴν αὐτὴν — ἐξ ὅσων καὶ ἐγὼ ἔχω ἐμπειρίαν — χεῖρα βοηθείας ἀπὸ τῆς πλευρᾶς τῶν Ὁρθοδόξων προκειμένου νὰ ἐπιτευχθῆ, εἰ δυνατόν, ἡ ἀπόκρουσις τῆς καθιερώσεως τῆς χειροτονίας τῶν γυναικῶν. Ἐπίσης, θὰ ἤθελα νὰ ἐπισημάνω ὅτι ἡ γλῶσσα, τὴν ὁποίαν ἐπὶ τοῦ προκειμένου θέματος ἐχρησιμοποίησεν ὁ Παναγιώτατος Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης κατὰ τὴν ἐπίσημον προσφώνησίν του εἰς τὸν Ἀρχιεπίσκοπον Καντουαρίας, ὅταν οὗτος ἐπεσκέφθη τὸ Φανάριον τὸ 1977, κινεῖται ἀκριβῶς ἐπάνω εἰς αὐτὰ τὰ πλαίσια. Ἐνθυμοῦμαι ἓν μικρὸν ἀπόσπασμα, τὸ ὁποῖον εἶναι καὶ τὸ ποθοῦμενον. Ἐλεγε τότε ὁ Παναγιώτατος: «Ἀποκρούομεν πανορθόδοξως τὴν χειροτονίαν τῶν γυναικῶν ὡς ἀντιαποστολικὴν ἐνέργειαν, ἡ ὁποία μᾶς εὐρίσκει τελείως ἀντιθέτους». Δέν θὰ ἠμπορούσαμεν νὰ υἱοθετήσωμεν αὐτὴν τὴν γλῶσσαν; Νά εἴπωμεν τὸ ἴδιον πράγμα; Νομίζω ὅτι αὐτὸ ἐκφράζει τὴν πανορθόδοξον συνειδησιν ἐπὶ τοῦ προκειμένου ζητήματος. Εὐχαριστῶ.

Ὁ Σεβ. Φιλαδελφείας: Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε, «καὶ ταῦτα μὲν οὕτως». Δηλαδή ἀπὸ ὀρθόδοξου πλευρᾶς εἰς τὴν Γ' ταύτην Προσυνοδικὴν Πανορθόδοξον Διάσκεψιν εἶπομεν πολλὰ πράγματα, ὀλιγώτερον ἢ περισσότερον αἰσιόδοξα, διὰ τὸν Διάλογον μὲ τὴν Ἀγγλικανικὴν Ἐκκλησίαν ἢ Κοινωνίαν. Ὅλοι ὅμως συμπίπτομεν εἰς τὴν ἀναγκαιότητα συνεχίσεως τοῦ Διαλόγου αὐτοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον ἀποδίδομεν σημασίαν καὶ σπουδαιότητα. Ἀπὸ τὴν ἄλλην ὅμως πλευράν, ἡ Ἀγγλικανικὴ Κοινωνία - ὅπως ἀπέδειξεν ἡ Γεν. Συνέλευσις τοῦ Ἀγγλικανικοῦ Συμβουλευτικοῦ Συμβουλίου εἰς τὴν Ἀφρικὴν - ἔχει μίαν τάσιν ὑποβαθμίσεως τοῦ Διαλόγου μὲ τὴν Ὁρθοδοξίαν. Ἐάν, δηλαδή, συγκρίνωμεν τὴν σημασίαν, πού ἀποδίδουν οἱ Ἀγγλικανοὶ εἰς τὸν Διάλογόν των μὲ τὴν Ρωμαιοκαθολικὴν Ἐκκλησίαν, μὲ τὴν σημασίαν καὶ τὴν σπουδαιότητα, πού ἀποδίδουν εἰς τὸν Διάλογον των μὲ τὴν Ὁρθόδοξον Ἐκκλησίαν, βλέπομεν μίαν μεγάλην διαφοράν. Ὑπάρχει τὰ τελευταῖα ἔτη μία τάσις ὑποβαθμίσεως τοῦ Διαλόγου των μὲ τὴν Ὁρθοδοξίαν. Καὶ θὰ πρέπει, φρονῶ ταπεινῶς, νὰ εὑρεθῆ τρόπος ἐκφράσεως αὐτῆς τῆς δυσανεξείας τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας διὰ τὴν τάσιν αὐτὴν πού παρατηρεῖται εἰς τὴν Ἀγγλικανικὴν Ἐκκλησίαν. Εὐχαριστῶ.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Πατέρες καὶ ἀδελφοί, θὰ ἤθελα νὰ κατακλείσωμεν τὸ κεφάλαιον περὶ Ἀγγλικανῶν. Νομίζω ὅτι ἐπεσημάνθησαν ἐπαρκῶς τὰ διάφορα σημεῖα, τὰ ὁποῖα πρέπει νὰ ἔχη ὑπ' ὄψιν τῆς ἢ Ἐπιτροπῆς. Ὅπως ἐλέχθη ἤδη εἰς τὸ κείμενον: (α) θὰ πρέπει νὰ ἐπισημανθοῦν τὰ σημεῖα, τὰ ὁποῖα σήμερον ἐπηρεάζουν ἀρνητικῶς τὸν Διάλογον, (β) νὰ ἐκφρασθῆ ἡ λύπη τῆς ὀρθοδόξου πλευρᾶς, διότι ὠρισμένα ἀπὸ τὰ σημεῖα αὐτὰ ἠμποροῦν

νά ἔχουν ἀρνητικὴν ἐπίπτωσιν ἐπὶ τῆς πορείας τοῦ Διαλόγου, καὶ (γ) ὡς πρὸς τὰς Ἐκκλησίας μας νά ἐπισημανθῇ ἡ ἀνάγκη τῆς *θεολογικῆς θεμελιώσεως* τοῦ *non possumus* διὰ τὴν χειροτονίαν τῶν γυναικῶν, ὥστε αἱ Ἐκκλησίαι μας νά λάβουν ἀφορμὴν ἀπὸ μίαν τοιαύτην πρότασιν καὶ ὑπόδειξιν τῆς Διασκέψεώς μας καὶ νά προβοῦν εἰς τὸ δέον διὰ τὴν σύγκλησιν *Θεολογικοῦ Συμποσίου* ἢ *Διορθοδόξου Ἐπιτροπῆς* καὶ νά συζητήσουν τὸ θέμα, ὥστε νά ὑπάρχη μία σαφὴς τοποθέτησις τῆς Ὁρθοδοξίας ἔναντι τοῦ θέματος τούτου. Νομίζω ὅτι αὐτὰ εἶναι τὰ κύρια σημεῖα, τὰ ὅποια πρέπει νά ἐξετάσῃ ἡ Ἐπιτροπὴ καὶ νά μᾶς φέρῃ εἰσήγησιν καὶ τροποποιημένον τὸ κείμενον τῆς ἐκθέσεώς μας. Εὐχαριστῶ πολὺ.

Λύεται ἡ συνεδρία.

Β' ΗΜΕΡΑ ΕΡΓΑΣΙΩΝ
(Πέμπτη 30 Ὀκτωβρίου 1986)

Ἀπογευματινή Συνεδρία
(17.15 - 18.30)

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Πατέρες καὶ ἀδελφοί, ἐκινήθημεν μέ πολλήν ἄνεσιν ἀπὸ ἀπόψεως χρόνου καὶ ἀπὸ ἀπόψεως διατυπώσεως τῶν ἀπόψεών μας. Δυστυχῶς ὅμως ὁ χρόνος τρέχει καὶ δημιουργοῦνται ὠρισμένοι δυσκολία λειτουργίας τῶν Διασκέψεών μας. Θὰ ἤθελα νὰ παρακαλέσω δύο τινά: (α) εἰς τὴν ἐφεξῆς συζήτησιν, τουλάχιστον εἰς τὸ κείμενον αὐτὸ τῶν Διαλόγων, νὰ περιορισθῶμεν εἰς ὅ,τι λέγει τὸ κείμενον καὶ νὰ κάνωμεν εἰσηγήσεις καὶ προτάσεις, αἱ ὁποῖαι ἀφοροῦν εἰς τὸ κείμενον, καὶ (β) ἐκεῖ ὅπου εἶναι δυνατόν νὰ μὴ γίνῃ τροποποιήσις τοῦ κειμένου, νὰ μὴ ζητῶμεν πράγματα, τὰ ὁποῖα θὰ δυσκολεύσουν καὶ τὸ ἔργον τῆς Ἐπιτροπῆς, ἀλλὰ καὶ τὸ ἔργον τῆς Διασκέψεως. Ἐρχόμεθα εἰς τὸν *Διάλογον μετὰ τῶν Παλαιοκαθολικῶν*. Ὁ Διάλογος καθ' ἑαυτὸν εἶναι εἰς ἕκ τῶν καλλίτερον ἐξελιχθέντων. Καὶ ὅλοι ἡμεῖς ἔχομεν συνειδησιν τοῦ πράγματος αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ τὸ κείμενον κάμνει τὴν θετικὴν αὐτὴν ἀποτίμησιν. Διὰ τὸν Διάλογον αὐτὸν δέν ἔχομεν, νομίζω, νὰ ἐκφράσωμεν οὔτε περισσότερα παράπονα, οὔτε καὶ νὰ ἀλλάξωμεν τὴν διατύπωσιν ἀπὸ τὴν θετικὴν αὐτὴν προοπτικὴν, ὑπὸ τὴν ὁποῖαν τὸ κείμενόν μας τὸν ἐξετάζει. Φρονῶ ταπεινῶς, ὅτι θὰ ἔπρεπεν ἀπλῶς νὰ ὑπάρξῃ εἰς τὸ τέλος μία ὑπόδειξις τῆς Ἐπιτροπῆς πρὸς τὴν Ὀλομέλειαν ἐπὶ τοῦ ἐξῆς σημείου: ὅτι ἅμα τῷ πέρατι τοῦ *Θεολογικοῦ Διαλόγου, μετὰ ἕν ἢ δύο ἔτη, νὰ κληθοῦν αἱ Ἐκκλησίαι νὰ προβοῦν εἰς τὸ δέον, προκειμένον νὰ ἐφαρμοσθοῦν τὰ ἐκ τοῦ Θεολογικοῦ Διαλόγου ἀπορρέοντα συμπεράσματα*. Ἐάν ὑπάρξῃ εἰς τὸ τέλος μία τέτοια παράγραφος, τὸ θέμα τῶν Παλαιοκαθολικῶν ἠμπορεῖ νὰ θεωρηθῇ ὡς ὠλοκληρωμένον. Παρ' ὅλα αὐτά, τὸ θέμα εἶναι ἀνοιχτόν ἐνώπιόν σας καὶ παρακαλῶ νὰ εἴπητε ἐλεύθερως τὰς γνώμας σας.

Ὁ Σεβ. Περιστερίου: Ἐχω τρεῖς μικρὰς παρατηρήσεις, ἅγιε Πρόεδρε. Ἡ πρώτη ἀφορᾶ εἰς τὴν § 2, ἀπὸ τὴν ὁποῖαν πρέπει, κατὰ τὴν γνώμην μου, νὰ ἀπαλειφθῇ ἡ λέξις «τελευταίαν». Διότι ὑπάρχει μία προβληματολογία, ἡ ὁποία ἴσως θὰ ἀναγκάσῃ τὴν Μικτὴν Ἐπιτροπὴν Διαλόγου νὰ ἔχῃ ἀκόμη δύο ἢ τρεῖς ἐν ὀλομελείᾳ συνεδριάσεις. Δεύτερον, εἰς τὴν § 3, ἔχομεν δύο σημεία καὶ νομίζω ὅτι θὰ ἔπρεπε νὰ προστεθῇ καὶ ἕν τρίτον, τὸ ὁποῖον ἐμφανίζεται σήμερον εἰς τὴν Δυτικὴν Γερμανίαν καὶ τὸ ὁποῖον προωθεῖ ὁ νέος παλαιοκαθολικὸς Ἐπίσκοπος τῆς Δυτικῆς Γερμανίας καὶ ἀφορᾶ εἰς τὴν χειροτονίαν τῶν γυναικῶν. Ἡ τελευταία μου παρατήρησις ἀφορᾶ εἰς τὴν προτελευταίαν παράγραφον, ὅπου δέν διασαφηνίζεται ἐπαρκῶς ὁ ὅρος «*τῶν ἀρμοδίων ὀργάνων*». Πρόκειται περὶ τῶν Ἱ. Συνόδων τῶν κατὰ τόπους Ἐκκλησιῶν ἢ περὶ τῆς Μικτῆς Ἐπιτροπῆς; Διότι εἰς τὴν παράγραφον 2 μετὰ τῶν καθηκόντων τῆς Μικτῆς Ἐπιτροπῆς ἀναγράφεται καὶ ἡ ἐξέτασις τοῦ θέματος «*Αἱ προϋποθέσεις καὶ αἱ συνέπειαι τῆς πλήρους ἐκκλησιαστικῆς*

κοινωνίας». Εὐχαριστώ πολύ.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Νομίζω, πατέρες καὶ ἀδελφοί, ὅτι ἡ πρώτη παρατήρησις τοῦ ἁγίου Περιστερίου πρέπει νά ἀναφερθῆ εἰς τὴν Ἐπιτροπὴν, ἡ ὁποία καὶ θά ἐξέτασῃ, ἐάν πρέπει νά ὑπάρχῃ ἡ λέξις «τελευταία» ἢ ὄχι. Ἡ δευτέρα παρατήρησις περὶ τῆς χειροτονίας τῶν γυναικῶν, ἐμέ προσωπικῶς δέν μέ εὐρίσκει σύμφωνον. Ἐκεῖ ὅπου δέν ὑπάρχει φωτιὰ, δέν πρέπει ἡμεῖς νά ἀνάπτωμεν τὴν φωτιὰ. Εἰς τὸ τρίτον σημεῖον θά ἀπάντησῃ, νομίζω, ὁ ἅγιος Γραμματεὺς.

Ὁ Σεβ. Γραμματεὺς: Τὰ «ἀρμόδια ἐκκλησιαστικά ὄργανα» εἶναι αἱ Ἐκκλησίαι αὐταὶ καθ' ἑαυτάς. Τὸ τελευταῖον θέμα, μέ τὸ ὁποῖον θά κλεισῇ ὁ Διάλογος τὸ προσεχές ἔτος - ὅπως ὑπολογίζομεν - ἀναφέρεται εἰς τὰς προϋποθέσεις τῆς ἐκκλησιαστικῆς κοινωνίας, ὡς καὶ εἰς τὰς συνεπείας τῆς ἀποκαταστάσεως τῆς κοινωνίας. Ἀφοῦ ἡ Ἐπιτροπὴ τελειώσῃ τὸ ἔργον, διὰ τὸ ὁποῖον ἐκλήθη νά ἐργασθῆ, θά ὑποβάλλῃ εἰς τὰς Ἐκκλησίας τὸν ὅλον φάκελον τοῦ Διαλόγου προκειμένου νά γίνῃ αὐτό, τὸ ὁποῖον πρέπει νά γίνῃ ἀπὸ τὰς Ἐκκλησίας πλέον. Ἡ Ἐπιτροπὴ θά περατώσῃ τὸ ἔργον τῆς μέ τὸ τελευταῖον θέμα, εἰς τὸ ὁποῖον ἀνεφέρθη.

Ὁ Σεβ. Σαλαμίνος: Ἄγιε Πρόεδρε, ἀναφέρομαι εἰς τὴν § 2, ὅπου γίνεται λόγος περὶ κειμένων, τὰ ὁποῖα ἐγένοντο ἀπὸ κοινου δεκτά. Εἰς τὴν τελευταίαν συνεδρίασιν προέκυψαν διαφωνίαι εἰς τὰ μυστήρια Βάπτισμα, Θεία Εὐχαριστία, Ἱερωσύνη, καὶ ἀπλῶς εἰς τὰ κείμενα κατεγράφη ἡ γραμμὴ, τὴν ὁποῖαν ἀκολουθεῖ ἡ κάθε Ἐκκλησία. Λέγω τοῦτο διὰ νά μειώσω κάπως τὴν αἰσιοδοξίαν. Ἐχομεν διαφορὰς. Ἐχομεν μίαν παράλληλον πορείαν τῶν δύο μερῶν.

Ὁ Ἐλλογμ. Καθηγ. Φειδάς: Ὡς πρὸς τὸ θέμα τῶν ἀρμοδίων ἐκκλησιαστικῶν ὀργάνων, νομίζω ὅτι ἡ Διορθόδοξος Προπαρασκευαστικὴ Ἐπιτροπὴ, ἡ ὁποία καὶ εἰσηγήθη τὸ κείμενον, ἠννῶει τὰ ἀρμόδια ὄργανα ἐκάστης αὐτοκέφαλου Ἐκκλησίας. Ἡμπορεῖ νά εἶναι ἡ Πατριαρχικὴ Σύνοδος, ἡ Σύνοδος τῆς Ἱεραρχίας, ἡ Διαρκὴς Ἱερά Σύνοδος καὶ προφανῶς διὰ νά μὴ τὰ προσδιορίσῃ ἐπέλεξε τὴν διατύπωσιν αὐτὴν. Προσωπικῶς, θά ἤθελα νά ἐπισημάνω ὅτι αἱ Ἐκκλησίαι, αἱ ὁποῖαι θά λάβουν γνῶσιν ὅτι ἐπερατώθη τὸ θεολογικὸν ἔργον πού ἀνέθεσαν εἰς τὰς Ἐπιτροπὰς, θά πρέπει ὅπωςδήποτε νά ἐνημερωθοῦν καὶ ἀξιολογικῶς ὡς πρὸς τὸ περιεχόμενον καὶ τὴν προβληματικὴν, τὴν ὁποῖαν ἀντιμέτωπισαν τὰ μέλη τῆς Ὁρθοδόξου Ἐπιτροπῆς κατὰ τὴν διεξαγωγὴν τοῦ Διαλόγου αὐτοῦ. Ἡ ἔκθεσις, δηλαδὴ, θά πρέπει ἴσως νά συνταχθῆ εἰς χωριστὴν συνεδρίαν τῶν Ὁρθοδόξων μελῶν μετὰ τὸ πέρας τῶν συζητήσεων τῆς Μικτῆς Ἐπιτροπῆς, εἰς τρόπον ὥστε νά ὑπάρχῃ καὶ μία ἐνιαία προοπτικὴ τοῦ τί θά προτείνωμεν εἰς τὰς Ἐκκλησίας. Πιστεύω ὅμως ὅτι αἱ Ἐκκλησίαι θά σταθμίσουν καὶ ἄλλας εὐθύναι, αἱ ὁποῖαι προκύπτουν μετὰ τὸ πέρας τοῦ Θεολογικοῦ Διαλόγου καὶ αἱ ὁποῖαι δέν εἶναι ἀντικείμενον τῆς ἰδικῆς μας ἀποστολῆς εἰς τὸν Διάλογον. Ἡμεῖς ἐπιτελοῦμεν κυρίως τὸ θεολογικὸν ἔργον εἰς τὸν Διάλογον, τοῦτο δέ καὶ καταθέτομεν εἰς τὰς Ἐκκλησίας. Πάντως δέν νομίζω ὅτι ἠμπορεῖ νά κλεισῇ

ὁ Διάλογος χωρὶς ἢ Ἐκθεσίς μας νά εἶναι ἐκτενῶς ἀναλυτική ὡς πρὸς τὰς πιθανότητας, τὰ προβλήματα, τὰς δυνατότητας, τὰς ἐμπειρίας καὶ ὡς πρὸς τὴν δεοντολογία, τὰ ὅποια θά ἔπρεπε πιθανῶς νά ἀκολουθήσουν αἱ Ἐκκλησίαι εἰς τὴν ὅλην διαδικασίαν μετὰ τὸ πέρασ τοῦ θεολογικοῦ μέρους τοῦ Διαλόγου.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Ὁμιλῶ τουλάχιστον ἐκ μέρους τῆς Ἐκκλησίας μου. Θεωρεῖται παρ' ἡμῖν ὅτι ἡ Διορθόδοξος Θεολογική Ἐπιτροπή τοῦ Διαλόγου μέ τούς Παλαιοκαθολικούς δέν θά καταθέσῃ τὴν ἐντολήν ἅμα τῇ λήξει τοῦ Διαλόγου εἰς μικτόν ἐπίπεδον, ἀλλά θά ἔχη ἀκόμη νά ἀντιμετωπίσῃ διὰ μίαν μικρὰν περίοδον τὸ χρέος νά ὑποδείξῃ εἰς τὰς Ἐκκλησίας τὸ δέον γενέσθαι ἐπὶ τῶν ἤδη ἀπὸ κοινοῦ ἀποφασισθέντων μετὰ τῶν Παλαιοκαθολικῶν. Ἄλλωστε, αἱ Ἐκκλησίαι θά εὕρεθῶν ἐνώπιον ἐνός τεραστίου φακέλου συμφωνιῶν, αἱ ὅποια ἐπῆλθον μεταξύ τῶν δύο μερῶν, καὶ δέν θά ἤξεύρουν πῶς νά ὀδεύσουν περαιτέρω.

Ὁ Σεβ. Γραμματεὺς: Ἡ ἀξιολόγησις, τὴν ὁποίαν θά κάμῃ ἡ Διορθόδοξος Ἐπιτροπή Διαλόγου, θά εἶναι ἀκριβῶς σύντομος, διὰ νά μὴ χρειασθῇ νά ἐπανέλθῃ. Μόνον αἱ Ἐκκλησίαι ἡμποροῦν νά ἀποφασίσουν ὡς πρὸς τὸ περιεχόμενον αὐτῶν, εἰς τὰ ὅποια θά ἀναφέρεται ἡ Ἐκθεσίς τῆς Διορθόδοξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς. Δέν θά εἶναι θέματα, τὰ ὅποια δύναται νά λύσῃ ἡ Ἐπιτροπή Διαλόγου αὐτὴ καθ' ἑαυτήν, θά εἶναι θέματα Ἐκκλησιῶν. Ἡ Ἐκκλησία θά ἀποκαταστήσῃ τὴν κοινωνίαν ὑπὸ τὰς προϋποθέσεις, τὰς ὁποίας σαφῶς θά καταγράψῃ καὶ θά μεταφέρῃ εἰς αὐτήν ἡ Διορθόδοξος Ἐπιτροπή Διαλόγου.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Ἐάν ἀντιλαμβάνωμαι ὀρθῶς, καὶ νομίζω ὅτι εἶναι ἡ ἀποψὶς σας, ἡ ἔνωσις τῶν Ἐκκλησιῶν θά γίνῃ ἀπὸ μέρους τῶν Ἐκκλησιῶν. Τὸ δέον γενέσθαι θά ὑποδειχθῇ ἀπὸ τὴν Ἐπιτροπὴν. Καὶ αὐτὸ θά γίνῃ πάντοτε πρὸς τὰς Ἐκκλησίας καὶ ὄχι πρὸς ἕν οἰονδήποτε ἄλλο σῶμα.

Ὁ Σεβ. Γραμματεὺς: Ἀπολύτως, ἅγιε Πρόεδρε.

Ὁ Ἐλλογιμ. Καθηγ. Γαλίτης: Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε, δύο παρατηρήσεις εἰς τὴν § 2. Πρῶτον, γίνεται λόγος περὶ «*μαριολογικῶν θεμάτων*». Ὁ ὅρος εἶναι ἄγνωστος εἰς τὴν ὀρθόδοξον θεολογίαν καὶ δέν πρέπει νά νομιμοποιήσωμεν καὶ καλύψωμεν μέ τὸ κύρος μας ὅρους τῆς ρωμαιοκαθολικῆς θεολογίας. Δεύτερον, ὁ ὅρος «*πλήρους ἐκκλησιαστικῆς κοινωνίας*» δημιουργεῖ τὴν ἐντύπωσιν ὅτι ἔχομεν μίαν ἀτελεῖ ἐκκλησιαστικὴν κοινωνίαν καὶ θά ἀποκτήσωμεν μίαν πλήρη. Θά πρέπει νά ἀπαλειφθῇ τὸ «*πλήρους*» διὰ νά ἀποφευχθῶν αἱ ἀσάφειαι.

Ὁ Ἐλλογιμ. Καθηγ. Ζήσης: Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε, θά εἶμαι σύντομος καὶ θά περιορισθῶ εἰς τὴν ἐπισήμανσιν αὐτῶν τῶν ὁποίων παρατηρήθησαν. Μετέχω τοῦ Διαλόγου αὐτοῦ καὶ πιστεύω ὅτι πρέπει νά δοθῶν ὠρισμένοι διευκρινήσεις. Δέν καταλαβαίνω τὸν λόγον διὰ τὸν ὅποιον ὁ ἅγιος Περιστερίου δέν θέλει νά τελείωσῃ αὐτὸς ὁ Διάλογος. Ὁ Διάλογος τελειώνει. Τὰ θέματα καθωρίσθησαν ὑπὸ τῆς Μικτῆς Θεολογικῆς Ἐπιτροπῆς καὶ ἐλέγχθη σαφῶς ὅτι ἡ προσεχὴς συνέλευσις θά εἶναι ἡ τελευταία. Ἦδη ἡ Ἐπιτροπή ἤτοιμασε

τά τελευταία κείμενα και μάλιστα τό κείμενον τῆς ἔσχατολογίας, τό ὅποιον καί θά εἶναι τό «ἔσχατον». Ὁ Διάλογος αὐτός δέν πρέπει νά παραταθῆ καί πρέπει νά κλείσῃ διά σοβαροῦς λόγους. Διότι, ὅπως ὀρθῶς τονίζει καί ὁ Σεβ. ἅγιος Γραμματεὺς εἰς τὴν εἰσηγητικὴν του παρουσίαν καί εἰς τὰ σχόλια, ἂν εἰς τὸν Διάλογον αὐτόν δέν φθάσωμεν εἰς κάποιον τέλος καί ἐάν αἱ Ἐκκλησίαι δέν τοποθετηθοῦν ἀποφασιστικῶς ἔναντι ἐνὸς Διαλόγου, ὁ ὁποῖος τελειώνει, χάνει ἢ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία τὴν ἀξιοπιστίαν της καί ἀπέναντι ὄλων τῶν ἄλλων Διαλόγων. Ἐξ ἄλλου ὁ Διάλογος μετὰ τῶν Παλαιοκαθολικῶν ἤχθη καί μίαν ἄλλην φορὰν εἰς πέρας εἰς τὴν ἱστορίαν. Τό 1931 ἐπετεύχθη συμφωνία ἐπίσημος ἀνάμεσα εἰς τὰς δύο Ἐκκλησίας καί ἐπερίμεναν καί τότε οἱ Παλαιοκαθολικοί, ὅτι ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία θά ἀντιμετώπιζε τό πρόβλημα τῆς ἐνώσεως μέ τούς Παλαιοκαθολικούς. Δυστυχῶς ὁμως ἀπεγοητεύθησαν τότε καί εἰς δημοσιεύματα παλαιοκαθολικῶν θεολόγων καί ἐκκλησιαστικῶν προσωπικοτήτων ἐκφράζουν τὴν πικρίαν των, διότι ἐπληρώθη μία πορεία, ἡ ὁποία εἶχεν ἤδη συντελεσθῆ. Θέλω ἐπίσης νά προσθέσω ὅτι εἶναι πολὺ σωστή ἡ παρατήρησις τοῦ κ. Γαλίτη. Νά ἀποφευχθῆ ἢ χρῆσις τοῦ ὅρου «*μαριολογικῶν*», διότι πρόκειται ὄντως περὶ δυτικῆς προβληματικῆς. Ὡς πρὸς τό τί πρόκειται νά γίνῃ μετὰ τό τέλος αὐτοῦ τοῦ Διαλόγου, αὐτό ἔχει ἀντιμετωπισθῆ καί ἐπανειλημμένως ἔχει λεχθῆ καί εἰς τὸν ἴδιον τόν Διάλογον καί ἔχει διαβιβασθῆ καί εἰς τὰς Ἐκκλησίας. Τό 1973 ἡ Μικτὴ Ἐπιτροπὴ ἀπεφάσισε καί διεβίβασεν εἰς τὰς Ἐκκλησίας τὰ ἑξῆς: «*Συντελεσθείσης τῆς ἐξετάσεως ἀπάντων τῶν θεμάτων τοῦ καθ' ὅλου Διαλόγου τὰ ὑπογεγραμμένα κοινὰ κείμενα ὑποβληθῶσιν ἀφ' ἐνὸς μὲν τῷ Παναγιωτάτῳ Οἰκουμενικῷ Πατριάρχῃ καί τοῖς Μακαριωτάτοις Πατριάρχαις καί Προέδροις τῶν Ὁρθοδόξων Αὐτοκεφάλων Ἐκκλησιῶν, ἀφ' ἑτέρου δέ τῷ Σεβασμιωτάτῳ Ἀρχιεπισκόπῳ Οὐτρέχτης, Προέδρῳ τῆς Διεθνούς Παλαιοκαθολικῆς Ἐπισκοπικῆς Συνόδου, καί δι' αὐτοῦ τοῖς ἄλλοις Σεβασμιωτάτοις Ἐπισκόποις τῆς Παλαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας πρὸς κρίσιν, ἀνακλήρῳξιν ἐνδεχομένως τῆς λήξεως τοῦ Διαλόγου καί ἀπόφασιν ἐπὶ τῶν περαιτέρω*». Ἐπομένως, αἱ Ἐκκλησίαι θά ἀποφασίσουν μετὰ τὴν λήξιν τοῦ Διαλόγου. Ἐνδεχομένως, νά δοθῆ ἐντολή εἰς τὴν Ἐπιτροπὴν νά σκεφθῆ περὶ τῶν περαιτέρω. Ὡς πρὸς τὴν παρατήρησιν τοῦ ἁγίου Σαλαμίνος ὅτι δέν ἔχουν ὑπογραφή καθ' ὀλοκληρίαν κοινὰ κείμενα, ἐπιτρέπατέ μου νά παρατηρήσω ὅτι δέν εἶναι ἀκριβές. Ἀπλῶς εἰς ἓν ἢ δύο κείμενα, τὰ ὁποῖα ὑπεγράφησαν ὡς κοινὰ κείμενα, ἐτέθη μία ὑποσημείωσις ὅτι, π.χ. εἰς τό θέμα τοῦ Χρισματος ἢ Παλαιοκαθολικὴ Ἐκκλησία ἀκολουθεῖ μίαν ἄλλην παράδοσιν. Ἀλλά αὐτό δέν σημαίνει ὅτι δέν ἔχει ὑπογραφή τό κοινόν κείμενον περὶ τοῦ Χρισματος. Ὅλα τὰ κείμενα ἔχουν ὑπογραφή ὡς κοινὰ θεολογικά κείμενα. Εὐχαριστῶ.

Ὁ Σεβ. Περιστερίου: Ἄγιε Πρόεδρε, θέλω νά ἐρωτήσω ἀπλῶς τό ἑξῆς: Ἀποφασίζομεν τό προσεχές ἔτος ὡς Θεολογικὴ Ἐπιτροπὴ Διαλόγου τὴν λειτουργικὴν ἐνσωμάτωσιν τῆς Παλαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας. Ἡ ἀπάντησις τῶν Παλαιοκαθολικῶν θά εἶναι εὐθύς ἐξ ἀρχῆς: «*πρέπει νά ἐρωτήσωμεν τίς*

κοινότητες καί κατόπιν θά ἀπαντήσωμεν». Διότι δέν πρόκειται περί θεμάτων δογματικῶν μόνον. Πρόκειται περί ὠρισμένων τεχνικῶν θεμάτων, τά ὅποια πρέπει νά συζητησῆ ἡ Μικτή Θεολογική Ἐπιτροπή καί τά ὅποια ἀπαιτοῦν ὠρισμένας συνεδριάσεις. Δι' αὐτόν τόν λόγον λέγω ὅτι δέν ἴσχυει νά εἶναι ἡ τελευταία συνεδρίασις. Ὅχι ὅτι εἶμαι ὑπέρ τοῦ μή τερματισμοῦ τοῦ Διαλόγου. Εἶμαι ὑπέρ ἑνὸς τερματισμοῦ, ὁ ὁποῖος δέν θά ἀφησῆ οὐδέν κενόν. Εὐχαριστῶ.

Ὁ Σεβ. Μίνσκ: Σεβασμιώτατε, ἐπιτρέψατε μου νά ἐκθέσω τήν ἄποψιν τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας τῆς Ρωσσίας ἐπὶ τοῦ κειμένου, ἐν σχέσει πρὸς τόν Διάλογον μετὰ τῶν Παλαιοκαθολικῶν. Ἡ Ἐκκλησία τῆς Ρωσσίας ἔχει πρὸ πολλοῦ εἰσέλθει εἰς τόν Διάλογον αὐτόν καί τόν θεωρεῖ μετὰ μεγάλης συμπαθείας, ὡς παρετήρησε καί ὁ καθηγητής Ζήσης. Συμφωνῶ πρὸς τὰς παρατηρήσεις, αἱ ὅποια ἐγένοντο ὑπὸ τῶν συναδέλφων μου καί ἐπὶ τοῦ Διαλόγου μετὰ τῶν Παλαιοκαθολικῶν. Συμμετέχω εἰς τόν Διάλογον αὐτόν. Ἐπιθυμῶ νά κάνω μίαν διευκρίνησιν εἰς τήν φράσιν τοῦ κειμένου, ἐνθα γίνεται λόγος διὰ τό ἀρμόδιον ἐκκλησιαστικόν ὄργανον τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, τό ὅποion θά ἀποφανθῆ ὀριστικῶς περὶ τῆς ὀλοκληρώσεως τοῦ ἔργου τῆς Μικτῆς Θεολογικῆς Ἐπιτροπῆς. Νομίζω ὅτι δυνάμεθα ἐνταῦθα νά ἐκφρασθῶμεν μέ ἀκριβειαν, διότι ὑπάρχουν κανόνες τοῦς ὁποῖους ἐδέχθημεν, ἦτοι μετὰ τό τέλος τῶν ἐργασιῶν τῆς Μικτῆς Θεολογικῆς Ἐπιτροπῆς τά κείμενα θά ὑποβληθοῦν πρὸς τόν Οἰκουμενικόν Πατριάρχην καί τοῦς Ἀρχηγούς ὄλων τῶν κατὰ τόπους Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν διὰ τήν τελικήν αὐτῶν γνώμην. Αἱ Ἐκκλησίαι θά ἐπιλέξουν αἱ ἴδιαι τήν μέθοδον, διὰ τῆς ὁποίας θά ἀξιολογήσουν τά κείμενα αὐτά καί εἰς ποῖον ἐπίπεδον, ἦτοι εἰς ἐπίπεδον ἀρχιερέων, κληρικῶν, λαϊκῶν. Τοῦτο εἶναι ὑπόθεσις ἐκάστης Ἐκκλησίας. Ἐπίσης νομίζω ὅτι διὰ τελευταίαν ἴσως φορᾶν κατὰ τό προσεχές ἔτος θά ἔχωμεν συνάντησιν μετὰ τῶν ἀδελφῶν Παλαιοκαθολικῶν, ἀλλά θά ἐπεθύμουν νά εἶναι αὕτη ἡ τελευταία. Εἰς τήν πρώτην φράσιν ὑπάρχει εἰς ὅρος, ὁ ὁποῖος μέ ἐνοχλεῖ: «*τὴν πλήρη ικανοποίησιν αὐτῆς*». Θά ἦρκει ἴσως ἀπλῶς «*τὴν ικανοποίησιν αὐτῆς*». Δέν δυνάμεθα νά χρησιμοποιήσωμεν τόν ὅρον «*πλήρης*», διότι ἡ φάσις αὕτη τοῦ Διαλόγου ἀπαιτεῖ μεγάλην εἰσέτι προσπάθειαν. Συμφωνῶ ἀκόμη μέ τήν πρότασιν νά μή μνημονεύσωμεν τόν ὅρον τῆς *μαριολογίας*. Ἐξαιρουμένων τῶν παρατηρήσεων αὐτῶν, τό σύντομον αὐτό κείμενον, ἀντικατοπτρίζει πλήρως τήν ἡμετέραν ἀξιολόγησιν τοῦ Διαλόγου. Εὐχαριστῶ διὰ τήν προσοχήν.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Νομίζω ὅτι ἴσχυει νά εἶπω ὅτι αἱ διορθώσεις ἐπὶ τοῦ κειμένου εἶναι ἐποικοδομητικά.

Ὁ Σεβ. Σαλαμίνο: Δέν εἶπα, ἅγιε Πρόεδρε, ὅτι δέν ὑπεγράφησαν τά κείμενα. Ἀσφαλῶς ὑπεγράφησαν. Ἀλλά ἐτόνισα ὅτι ὑπεγράφησαν μέ διαφοράς. Ὑπάρχουν διαφοραὶ καί εἰς τά κείμενα περὶ Βαπτίσματος καί θείας Εὐχαριστίας. Ἀπλῶς ὑπεγράμμισα ὅτι δέν ἐπῆλθε πλήρης συμφωνία ὡς πρὸς τά τρία κείμενα.

Ὁ Σεβ. Τρανσυλβανίας: Ἐν πρόβλημα συντάξεως. Εἰς τήν § 3 ἡ δια-

τύπως “mise en valeur” είναι πολύ θετική. Ἐπειδή πρόκειται περί προβλημάτων, θά ἦτο προτιμότερον νά λεχθῆ «evaluation».

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Πατέρες καί ἀδελφοί, τό θέμα τῶν Παλαικαθολικῶν νομίζω ὅτι ἔμπορεῖ νά θεωρηθῆ ὅτι ἔληξεν ὡς θέμα συζητήσεως. Ἡ Ἐπιτροπή θά λάβῃ ὑπ’ ὄψιν τῆς τᾶς παρατηρήσεις αὐτάς καί θά ἐπισυνάψῃ μίαν τελικήν φράσιν μέ τᾶς συστάσεις τῆς πρὸς τᾶς Ἐκκλησίας περὶ τοῦ δέοντος γενέσθαι. Καί ἐρχόμεθα εἰς τόν *Διάλογον μετὰ τῶν Ἀρχαίων Ἀνατολικῶν Ἐκκλησιῶν*. Αὐτά τὰ ὁποῖα ἐλέχθησαν διά τούς Παλαιοκαθολικούς ἔμπορουν νά λεχθῶν καί διά τᾶς *Ἀρχαίας Ἀνατολικᾶς Ἐκκλησίας*. Εἰς τᾶς τρεῖς φράσεις τοῦ κειμένου ἔχομεν μίαν πλήρη ἀπεικόνισιν τῆς ὅλης καταστάσεως. Ἐκφράζομεν τήν ἱκανοποίησίν μας καί χαιρετίζομεν τήν ἔναρξιν τοῦ Διαλόγου, δεύτερον μίαν ἐλπίδα ὅτι ἡ συζήτησις καί ὁ Διάλογος θά ἐπεκταθῶν ἐπὶ τῶν θεμάτων τῶν Συνόδων καί γενικώτερον τῆς Δ’ ἐν Χαλκηδόνι Οἰκουμενικῆς Συνόδου καί τῶν Ἀναθεμάτων καί, τέλος, λέγομεν ὅτι θά πρέπει νά ληφθῶν ὑπ’ ὄψιν ὠρισμένα ποιμαντικά προβλήματα. Τό τελευταῖον σημεῖον προσετέθη κατόπιν μακρᾶς εἰσηγήσεως τοῦ ἀδελφοῦ ἀγίου Ὁρους Λιβάνου. Δέν νομίζω ὅτι ἔχομεν ἐδῶ νά παρατηρήσωμεν τίποτε τό ἰδιαίτερον. Πρὶν ἢ χωρήσωμεν εἰς ἄλλο θέμα θά ἤθελα νά χαιρετίσω τήν παρουσίαν τοῦ κ. Στόγιαν Γκόσεβιτς, τόν ὁποῖον καί καλωσορίζω ἐκ μέρους ὄλων ἡμῶν.

Ὁ *Διάλογος μετὰ τῶν Ρωμαιοκαθολικῶν*, πατέρες καί ἀδελφοί, εἶναι ἀνοικτός ἐνώπιόν σας διά περαιτέρω συζήτησιν. Δέν πρόκειται νά εἰσηγηθῶ τίποτε. Εἰς τό τμήμα αὐτό τοῦ κειμένου μας ἐκτίθενται ἀρκετά σαφῶς καί ἀντιπροσωπευτικῶς αἱ ἀπόψεις τῶν Ἐκκλησιῶν μας. Εἰσηγούμεθα ὠρισμένα στοιχεῖα, τὰ ὁποῖα εἶναι ἐξ ἐκείνων πού πρέπει νά προωθηθῶν καί οὐχί ἐν ἀναμονῇ ἀποφάνσεως τῆς Ἁγίας καί Μεγάλης Συνόδου.

Ὁ Σεβ. Στᾶρας Ζαγοράς: Σεβ. ἀδελφέ Πρόεδρε, τόν Φεβρουάριον, ὅταν συνεκλήθη εἰς τό Ὁρθόδοξον Κέντρον ἡ Διορθόδοξος Προπαρασκευαστική Ἐπιτροπή καί ἤρχισε τήν συζήτησιν ἐπὶ τοῦ θέματος τοῦ Διαλόγου μετὰ τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας, ὅλοι σχεδόν οἱ ἀδελφοί, οἱ ὁποῖοι ἦσαν τότε παρόντες, μέ πολλήν ἀνησυχίαν ἐπέστησαν τήν προσοχήν μας εἰς ἓν λυπηρόν γεγονός, καθ’ ὅσον ἀφορᾶ εἰς τᾶς σχέσεις μας μετὰ τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας. Τό γεγονός αὐτό εἶναι ἡ Οὐνία. Ἡ Οὐνία ὡς παρελθόν, παρόν καί μέλλον. Πράγματι, εἰς τό ἐνώπιον ἡμῶν εὐρισκόμενον κείμενον ὑπάρχει μία παράγραφος, ὅπου ἀναφέρεται ἡ ἀρνητική ἐπὶ τοῦ Διαλόγου ἐπίδρασις τῆς Οὐνίας. Νομίζω ὅμως ὅτι ὅσα λέγομεν εἰς τό κείμενον δέν ἔχουν σαφήνειαν, διότι τό θέμα δέν εἶναι μόνον ὅτι ἡ Οὐνία εἶναι ἓνα γεγονός εἰς τήν ἱστορίαν τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, ἀλλά καί γεγονός, τό ὁποῖον ἐπιδρᾶ εἰς τᾶς σχέσεις τῶν δύο Ἐκκλησιῶν σήμερον μέ τᾶς σημερινάς προσηλυτιστικάς ἐκδήλωσεις. Γνωρίζομεν καλῶς ὅτι οἱ ρωμαιοκαθολικοὶ ἀδελφοί βλέπουν τόν Διάλογον μετὰ τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας ὡς μίαν προέκτασιν τῆς Οὐνίας. Καί δέν εἶναι μυστικόν ὅτι τόσον ἡ ἱεραρχία, ὅσον καί οἱ θεολόγοι τῆς Ἐκκλησίας ταύτης προσπαθοῦν νά ἔχουν ὡς πρόσ-

θετον βάσιν τῶν προσπαθειῶν των καὶ τὸ θέμα τῶν ἁγίων Κυρίλλου καὶ Μεθοδίου, ἃν καὶ δέν ἔχουν κανέν ιστορικόν στήριγμα διὰ τὰς κατὰ καιροὺς δηλώσεις των ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου. Ἐάν ὁ ἅγιος Μεθόδιος ἔλαβε τὴν χειροτονίαν εἰς τὸν βαθμὸν τῆς ιερωσύνης ἀπὸ τὸν πάπαν καὶ ἐστάλη ὡς Ἀρχιεπίσκοπος Μοραβίας, προήρχετο ὅμως ἐκ τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας καὶ εἶναι ἅγιος καὶ ἰσαπόστολος. Οἱ γερμανοὶ ρωμαιοκαθολικοὶ κληρικοὶ ὄχι μόνον τὸν ἔστειλαν εἰς τὴν ἔξορίαν, ἀλλὰ καὶ συνετέλεσαν εἰς τὸν θάνατόν του. Ἐφέτος θὰ ἐορτάσωμεν τὰ 1100 ἔτη ἀπὸ τὴν ἐπιστροφὴν τῶν μαθητῶν τῶν ἁγίων Κυρίλλου καὶ Μεθοδίου εἰς τὴν Ἀνατολήν. Γίνονται ὅμως προσπάθειαι νὰ ἀποδειχθῇ ὁ ἰσχυρισμὸς ὅτι οἱ ἅγιοι εἶναι ἱεραπόστολοι τῆς Δύσεως πρὸς τὴν Ἀνατολικὴν Ἐκκλησίαν. Καὶ εἰς τὸ κείμενόν μας πρέπει νὰ ἐκφρασθῶμεν σαφῶς περὶ τῆς Οὐνίας. Ἡ πρότασίς μου εἶναι νὰ ἐνισχύσωμεν τὸ σημεῖον, ὅπου λέγομεν ὅτι ἡ Οὐνία συνδέεται μὲ τὸν προσηλυτισμὸν καὶ ὅτι ἀποτελεῖ διὰ τοὺς Ρωμαιοκαθολικοὺς τρόπον ἐνώσεως τῶν Ἐκκλησιῶν. Εὐχαριστῶ.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Εὐχαριστῶ τὸν ἅγιον Στάρας Ζαγοράς. Νομίζω ὅτι τὸ αἴτημά του θὰ ληφθῇ σοβαρῶς ὑπ' ὄψιν ὑπὸ τῆς Ἐπιτροπῆς, εἰς τρόπον ὥστε ὁ χαρακτηρισμὸς τῆς Οὐνίας νὰ γίνῃ κατὰ τὸν πρέποντα τρόπον.

Ὁ Αἰδεσιμολ. Ποπέσκου: Πορὰ τὸ γεγονός ὅτι συμφωνῶ μὲ τὸ κείμενον αὐτό, θὰ ἐπεθύμουν νὰ κάνω μίαν πρότασιν. Εἶναι ἀληθές ὅτι ὀφείλομεν νὰ συζητήσωμεν τὴν Οὐνίαν καὶ τὸν προσηλυτισμὸν. Εἶναι ἐπίσης ἀληθές ὅτι αἱ προκαταλήψεις, τὰς ὁποίας ἐδημιούργησεν ἡ Οὐνία εἰς τὴν Ὁρθόδοξον Ἐκκλησίαν διὰ μέσου τῶν αἰώνων εἶναι ἀναντίρρητοι. Ἐν τούτοις, δέν θὰ ἔδει νὰ προσέξωμεν μονομερῶς τὸν προσηλυτισμὸν, ὁ ὁποῖος βεβαίως ἀποτελεῖ ἀρνητικὸν στοιχεῖον εἰς τὰς σχέσεις ἡμῶν, ἀλλὰ νὰ ἀντιμετωπίσωμεν καὶ ὠρισμένα ἄλλα στοιχεῖα, τὰ ὁποῖα ἐκπροσωποῦν θετικὰ σημεῖα. Ἀναφέρομαι πρὸ πάντων εἰς ὅσα συνέβησαν ἀπὸ τῆς Β' Βατικανῆς Συνόδου, ἔνθα ἡ Καθολικὴ Ἐκκλησία μετὰ τόσους αἰῶνας ὠμίλησε περὶ τῆς συλλογικότητος τῶν ἐπίσκοπων (*collegialité*) καὶ περὶ τοῦ λαοῦ τοῦ Θεοῦ. Εἶναι ἀληθές ὅτι αἱ δύο αὐταὶ θέσεις ἐχρησιμοποιήθησαν ὑπὸ τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας μὲ συγκεκριμένην ἔννοιαν, διάφορον τῆς ἡμετέρας, ἀλλ' ἡ συζήτησις παραμένει ἀνοικτὴ. Κατὰ τὴν ἡμετέραν γνώμην αὐτὸ ἔχει μεγάλην σπουδαιότητα, διότι ἡ συλλογικότης τῶν ἐπισκόπων καὶ ὁ λαὸς τὸν Θεοῦ ὀδηγοῦν πρὸς τὴν *συνοδικὴν δομὴν* τῆς Ἐκκλησίας, ὡς αὐτὴ ἐβίωθη κατὰ τὴν πρώτην χιλιετίαν. Ὀφείλομεν νὰ ἐπιδείξωμεν ἀποφασιστικότητα ὡς πρὸς τὴν Οὐνίαν καὶ τὸν προσηλυτισμὸν, ἀλλ' ὀφείλομεν νὰ ἐπιδείξωμεν καὶ εὐρύτητα, λαμβάνοντες ὑπ' ὄψιν ὠρισμένα θετικὰ στοιχεῖα καὶ τοῦ γεγονότος εἰσέτι, ὅτι ἡ Ρωμαιοκαθολικὴ Ἐκκλησία κατήργησεν εἰς ὠρισμένας περιπτώσεις τὸ *Filioque* εἰς τὸ Σύμβολον Νικαίας-Κωνσταντινουπόλεως. Εὐχαριστῶ θερμῶς.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Τὸ ἐκκλησιολογικὸν θέμα ἔρχεται καὶ ἐμπραγματῶς εἰς τὴν πρώτην γραμμὴν τοῦ Διαλόγου, ἀλλὰ καὶ ἐδῶ συνιστάται, ὅπως τὸ θέμα τοῦ προσηλυτισμοῦ καὶ τῆς Οὐνίας ἔλθουν ὡς ἐκκλησιολογικαὶ προ-

τεραιότητες. Τούτου τεθέντος, αντιλαμβάνομαι πλήρως τήν ἄποψιν τοῦ π. Ποπέσκου ὅτι ὑπάρχουν καί θετικά στοιχεία εἰς τήν ρωμαιοκαθολικήν θεολογίαν. Ἄλλ' αὐτά θά ἀποτελέσουν ἀντικείμενον τοῦ Διαλόγου καί ὄχι φυσικά της ἰδικῆς μας Διασκέψεως.

Ὁ Ἑλλογιμ. Καθηγ. Φειδάς: Μέ ἐκαλύψατε, Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε. Θά ἤθελα μόνον νά παρατηρήσω ὅτι ἡ «*collegialité*» εἶναι αὐστηρῶς ρωμαιοκαθολική παράδοσις. Ἡ ὀρθόδοξος παράδοσις εἶναι ἡ «*synodalité*». Ὑπάρχει πολὺ *μεγάλη ἐκκλησιολογικὴ διαφορὰ* μεταξύ τῶν δύο. Ἡ θεωρία τῆς «*collegialité*» εἶναι ξένη καί ἀπορριπτέα ὡς ἱεροκρατικὴ ἀπὸ τήν ὀρθόδοξον παράδοσιν καί ἀπὸ τήν ὀρθόδοξον συνοδικήν συνείδησιν.

Ὁ Σεβ. Περιστερίου: Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε, εἰς τήν τελευταίαν παράγραφον γίνεται λόγος περὶ τῆς ἐξευρέσεως τῶν ἀπαραιτήτων λύσεων διὰ τὸ πρόβλημα τῆς Οὐνίας καί τοῦ προσηλυτισμοῦ. Νομίζω, ταπεινῶς, ὅτι πρέπει νά δοθῇ σημασία εἰς τήν πρότασιν αὐτήν, διότι ἄνευ τῆς ἐπιλύσεως τῶν προβλημάτων αὐτῶν ἡ πορεία τοῦ Διαλόγου καθίσταται, ἂν μὴ ἀδύνατος, τουλάχιστον προβληματικὴ δι' ἡμᾶς τοὺς Ὁρθοδόξους.

Ὁ Σεβ. Κιέβον: Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε, θά ἐπεθύμουν νά προτείνω ὅπως τὸ ζήτημα τῆς Οὐνίας, ὡς ἀρνητικῆς μεθόδου διὰ τήν ἐπίτευξιν τῆς ἐνώσεως μεταξύ τῆς Ὁρθοδόξου καί τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας, ἐνταχθῆ εἰς τὸ προοίμιον. Εἶναι ἀναγκαῖον νά γίνῃ λόγος ὄχι μόνον εἰς τὸ κεφάλαιον περὶ τοῦ Διαλόγου μετὰ τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας, ἀλλ' ἐπίσης καί εἰς τὸ προοίμιον, ἵνα ἡ Ἁγία καί Μεγάλη Σύνοδος λάβῃ ἀπόφασιν ἐπὶ τοῦ ζητήματος τῆς Οὐνίας. Ὁ λόγος διὰ τὸν ὁποῖον θεωρῶ τὸ ζήτημα αὐτὸ σοβαρὸν εἶναι ὅτι σήμερον εἰς τήν ἡμετέραν Ἐκκλησίαν ὑπάρχει ἡ γνώμη μετὰξὺ μερικῶν ὁμάδων Χριστιανῶν, ὅτι ὁ σύγχρονος Διάλογος Ὁρθοδόξων καί Ρωμαιοκαθολικῶν εἶναι μία νέα μορφή Οὐνίας. Οὕτω λοιπόν, πρὸς ἀποφυγὴν μᾶς τοιαύτης ἐσφαλμένης ἐντυπώσεως, νομίζω ὅτι ἡ Σύνοδος πρέπει νά ἀποφανθῆ κατὰ τρόπον σαφῆ καί ἀκριβῆ καί νά εἴπῃ ὅτι ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία, καίτοι ἐπιθυμῆ τήν ἀποκατάστασιν τῆς ἐνότητος μετὰ τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας, ἀπορρίπτει τήν ὁδὸν τῆς Οὐνίας ὡς τοιαύτης. Διὰ τοῦτο πρέπει αὐτὸ νά εἶναι ἀπόφασις ἀρχῆς. Διὰ νά κλείσω τὰς σκέψεις αὐτάς, ἐπιθυμῶ τοῦτο νά ἀναφερθῆ εἰς τὸ προοίμιον τοῦ κειμένου.

Ὁ Ἑλλογιμ. κ. Λαχάμ: Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε, θά ἐπεθύμουν νά προτείνω τήν ἀποσύνδεσιν τοῦ ζητήματος τῆς Οὐνίας ἐκ τοῦ ζητήματος τοῦ προσηλυτισμοῦ. Ἡ ἀντίθεσις πρὸς τήν Οὐνίαν διὰ νά σταματήσῃ ὁ προσηλυτισμὸς εἶναι εἰς πρῶτος στόχος. Πιστεύω ὅτι θά ἔδει νά ὑπάρχῃ γενικὴ συμφωνία μετὰ τήν Ρώμην διὰ τήν κατάργησιν τοῦ προσηλυτισμοῦ ὡς ὅρος διὰ τήν συνέχισιν τοῦ Διαλόγου. Ἡ σύστασις μᾶς κοινῆς Ἐπιτροπῆς, ἡ ὁποία θά ἐμελέτα τὰς συγχρόνους μορφὰς προσηλυτισμοῦ, εἶναι εἰς τύπος συνεργασίας μεταξύ τῶν Ἐκκλησιῶν ἡμῶν διὰ νά ἐπισημανθῆ ὅτι ἐκεῖ ἢ ἐκεῖ ἠσκήθη προσηλυτισμὸς ἐπὶ τῷ τέλει τῆς παρεμποδίσεως αὐτοῦ. Μετὰ ταῦτα θά ἠδύνατό τις νά ἀντιμετώπισῃ τὸ πρόβλημα τῆς Οὐνίας, τὸ ὁποῖον

είναι πολύ περισσότερον ἐκτενές διά μελέτην. Ὁ Διάλογος τουλάχιστον συνεπάγεται τήν κατάργησιν παντός, τό ὅποιον θά ἡδύνατο νά χαρακτηρισθῆ ἀνθρωπίνως ὡς ἐχθρότητες μεταξύ Καθολικῶν καί Ὁρθοδόξων.

Ὁ Σεβ. Πέτρος: Σεβ. ἅγιο Πρόεδρε, θά ἤθελα νά εἶπω ὅτι δέν βλέπω νά γίνεται διάκρισις μεταξύ Οὐνίας καί Καθολικῶν. Τόν προσηλυτισμόν σήμερον ἀσκεῖ περισσότερον παντός ἄλλου αὐτή αὕτη ἡ Ρωμαιοκαθολική Ἐκκλησία παρά ἡ Οὐνία. Ἡ Οὐνία ἔχει ἕν ἔνδυμα, μίαν μορφήν, μίαν ταυτότητα καί εἶναι δυνατόν νά καταπολεμηθῆ. Οἱ Ρωμαιοκαθολικοὶ ἔχουν πολλά τάγματα, τά ὅποια κινοῦνται μεταξύ τῶν Ὁρθοδόξων καί προσηλυτίζουν μέ μυρίους τρόπους. Ὁ Καθολικισμός, παρ' ὅλας τὰς ὑποσχέσεις πού δίδει εἰς τήν Ὁρθοδοξίαν, παρά τήν σύστασιν μικτῶν Ἐπιτροπῶν εἰς τόν χώρον τῆς Μέσης Ἀνατολῆς, ἀσκεῖ προσηλυτισμόν μέ ὅλα τά μέσα πού διαθέτει.

Ὁ Σεβ. Τρανσυλβανίας: Ἡ § 3 τοῦ κειμένου ἡμῶν εἶναι καλή, ἀλλά ἐμφανίζεται βραδέως. Δύναμαι νά σᾶς βεβαιώσω ὅτι εἰς τήν Ἐπιτροπήν τοῦ Διαλόγου ἔχομεν ἤδη φθάσει εἰς δύσκολα ζητήματα καί προβλήματα. Διά νά ἀναφέρω ἕν παράδειγμα, τό ἐπόμενον θέμα θά εἶναι τό παπικόν πρωτεῖον. Ὡς πρός τήν § 4 εἶμαι ἀπολύτως σύμφωνος. Δέον ὅπως πάντοτε ἀναλογιζώμεθα ὅτι ὑπάρχει εἰς *Κανονισμός* μεταξύ τῶν δύο Ἐκκλησιῶν ὡς πρός τήν ἐξέλιξιν τοῦ Διαλόγου. Ὅθεν, διά νά ἀλλάξωμεν ὠρισμένα πράγματα, ὀφείλομεν νά ὑποβάλωμεν τὰς ὑποδείξεις ἡμῶν εἰς τόν πρόεδρον τῆς ὀρθόδοξου πλευρᾶς τοῦ Διαλόγου διά νά τὰς γνωστοποιήσῃ εἰς τοὺς ρωμαιοκαθολικοὺς.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Ἡ συζήτησις μας ἐπὶ τοῦ θέματος αὐτοῦ ὑπῆρξεν ἐποικοδομητική. Ἡ Ἐπιτροπή θά κάνῃ τὰς σχετικὰς διορθώσεις. Μένουν ἀκόμη δύο Διάλογοι. Πρόκειται περὶ Διαλόγων, οἱ ὅποιοι μόλις ἤρχισαν καί περὶ μᾶς ἀποτιμήσεως ἀρκετά θετικῆς. Ἡ τελευταία παράγραφος, ἡ συμπληρώνουσα τοὺς Διαλόγους - ὅπου γίνεται λόγος περὶ προσηλυτισμοῦ καί περὶ μυστηριακῆς κοινωνίας - εἶναι ἀρκετά ρεαλιστική καί ἀρκετά αὐστηρή εἰς ὕψος, ὥστε *Λουθηρανοὶ καί Μετερρυνθμισμένοι* νά καταλάβουν τί θέλομεν νά εἴπωμεν.

Ὁ Σεβ. Περιστερίου: Θά ἐπεθύμουν, ἅγιο Πρόεδρε, νά ἐπανέλθω εἰς τόν Διάλογον μετὰ τῶν Ρωμαιοκαθολικῶν. Προτείνω εὐλαβῶς ὅπως ἡμέτερα Προσυνοδική Διάσκεψις προβῆ δι' ἐπίσημου πανορθόδοξου δηλώσεως εἰς καταδίκην τῆς Οὐνίας καί τοῦ προσηλυτισμοῦ. Τοῦτο φαίνεται ἀπολύτως ἀναγκαῖον καί θά προβληματίσῃ ἔτι περισσότερον τήν Ρωμαιοκαθολικὴν Ἐκκλησίαν, δοθέντος ὅτι ὅταν εἰς τήν Κρήτην ἡ Διορθόδοξος Θεολογική Ἐπιτροπή προσεπάθησε νά κάμῃ μίαν τοιαύτην ἐπίσημον δήλωσιν, ἡ Ρωμαιοκαθολικὴ Ἐκκλησία ἐδυσφόρησε καί ὅλη ἡ προσπάθεια τῶν Ὁρθοδόξων ἐναύαγησε. Τό θέμα, λοιπόν, ἐπανερχεται καί πάλιν ἐδῶ εἰς τήν Ὀλομέλειάν μας.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Ἡ πρότασις εἶναι ἀρκετά σοβαρή. Ἀλλά ἔχει τήν ἱστορίαν της. Τόσον ἀπό τήν Μικτὴν Προπαρασκευαστικὴν Ἐπιτροπήν τοῦ

Διαλόγου, ὅσον καί εἰς ἄλλας ἀνάλογους περιπτώσεις ἐγένοντο δηλώσεις καταδικαστικάί τῆς Οὐνίας. Ἐάν κατάλαβα καλῶς τάς ἀπόψεις ὠρισμένων ἀδελφῶν, καί ἰδίως τοῦ ἁγίου Κιέβου, μία τοιαύτη σημαντική πράξις πρέπει νά ἀφεθῆ εἰς τήν Ἁγίαν καί Μεγάλην Σύνοδον, ἡ ὁποία νά ἀποφανθῆ καί νά καταδικάσῃ καί τήν Οὐνίαν καί τόν προσηλυτισμόν. Φοβοῦμαι ὅτι εἰς αὐτήν τήν φάσιν, ἐάν προβῶμεν εἰς μίαν ἀκόμη καταδίκην, ἀποδυναμώνομεν τό ἔργον τῆς Ἁγίας καί Μεγάλης Συνόδου ἐν τῷ μέλλοντι. Αἱ διατυπώσεις τοῦ κειμένου μας περί Οὐνίας καί περί προσηλυτισμοῦ ὡς γεγονότος ἀρνητικοῦ - ἐάν μάλιστα ἐνισχυθῶν καί μέ αὐτά τά ὁποία εἶπεν ὁ ἅγιος Στάρας Ζαγοράς - εἶναι καλαί. Ἀρκεῖ ἡ ἐπισήμανσις τοῦ γεγονότος. Ἀλλά τόν λόγον ἔχει ἡ Ὀλομέλεια. Ἄν νομίζετε ὅτι πρέπει νά γίνῃ μία καταδίκη, ἡ συζήτησις εἶναι ἀνοικτή. Νομίζω ὅτι δέν ὑπάρχει κανείς, ὁ ὁποῖος θέλει νά ὁμιλήσῃ ὑπέρ τῆς ἀπόψεως αὐτῆς. Ὁ Διάλογος μετά τῶν Λουθηρανῶν καί ὁ Διάλογος μετά τῶν Μετερρουθμισμένων: Νομίζετε ὅτι εἶναι ἐπαρκῶς διατετυπωμένα τά πράγματα εἰς τάς δύο αὐτάς παραγράφους; Ἐάν ναί, παραπέμπομεν καί τά σημεῖα αὐτά εἰς τήν Ἐπιτροπήν καί, μέ τήν προοπτικήν τῶν εὐρύτερων συζητήσεων πού ἔγιναν διά τούς ἄλλους Διαλόγους, νά σκεφθῆ ἂν ὑπάρχῃ καί ἐδῶ, κάτι τό ὁποῖον πρέπει νά λεχθῆ ἢ ἡμπορεῖ νά λεχθῆ. Ἐάν οὕτως ἔχουν τά πράγματα, δυνάμεθα νά κατακλείσωμεν τήν σημερινήν ἐργασίαν μας.

Λύεται ἡ συνεδρία.

Γ' ΗΜΕΡΑ ΕΡΓΑΣΙΩΝ
(Παρασκευή 31 Ὀκτωβρίου 1986)

Πρωινή Συνεδρία
(9.15 - 10.30)

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Πατέρες καὶ ἀδελφοί, ἐναπομένουν δύο ἀκόμη κείμενα, τὰ ὅποια πρέπει νὰ συζητηθοῦν ἐν Ὁλομελείᾳ, πρὶν ἢ ἀρχίσουν αἱ ἐργασίαι ἐν Ἐπιτροπαῖς. Παρακαλῶ τὸν ἅγιον Γραμματέα νὰ προβῆ εἰς τὴν εἰσηγητικὴν παρουσίαισιν τοῦ θέματος «*Ὁρθοδοξία καὶ Οἰκουμενικὴ Κίνησις*».

Ὁ Σεβ. Γραμματεὺς:

ΟΡΘΟΔΟΞΙΑ ΚΑΙ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΗ ΚΙΝΗΣΙΣ

Εἰσηγητικὴ παρουσίασις
τοῦ Γραμματέως ἐπὶ τῆς Προπαρασκευῆς τῆς Συνόδου

Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε, σεβάσμιοι Πατέρες, ἀγαπητοὶ Ἀδελφοί, ἡ τρίτη Ἐπιτροπὴ ἐργασίας τῆς Διορθοδόξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς, προεδρευομένη ὑπὸ τοῦ Σεβ. Ἐπισκόπου Βροτσλάβ κ. Ἱερεμίου, γραμματεύοντος τοῦ Αἰδεσιμολ. Μ. Πρωτοπρεσβυτέρου κ. Γεωργίου Τσέτση, εἰργάσθη ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου, λαβοῦσα ὑπ' ὄψιν:

- α) τὰς προγενεστέρας Πανορθοδόξους ἀποφάσεις,
- β) τὰς ἐπὶ τοῦ θέματος ὑπὸ τοῦ Πατριαρχείου Ἱεροσολύμων καὶ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ἀποσταλείσας μελέτας,
- γ) τὰς Εἰσηγήσεις τοῦ Σεβ. Προέδρου τῆς Διορθοδόξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς ὡς καὶ τοῦ Γραμματέως ταύτης,
- δ) τὰς ἐν Ὁλομελείᾳ διεξαχθείσας συζητήσεις, καὶ
- ε) θεολογικὰς μελέτας τινὰς ἐπὶ τοῦ θέματος, αἱ ὅποια παρουσιάσθησαν εἰς τὸ σχετικὸν Θεολογικὸν Σεμινάριον ἐν τῷ Ὁρθοδόξῳ Κέντρῳ.

Τὸ κείμενον, τὸ ὅποιον ἐγένετο δεκτὸν κατόπιν φραστικῶν τινῶν μόνον βελτιώσεων, διαρθροῦται εἰς 12 παραγράφους, εἰς τὰς ὁποίας ἰσορροποῦνται ἀρμονικῶς ἀφ' ἑνὸς μὲν ἢ διὰ μέσου τῆς καθόλου Οἰκουμενικῆς Κινήσεως διήκουσα ἐνιαία γραμμὴ τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας ὡς καὶ αἱ ὑψηλαὶ ἀρχαί, αἱ ὅποια ἐνέπνευσαν καὶ διεμόρφωσαν ταύτην, ἀφ' ἑτέρου δέ αἱ κριθεῖσαι ἀναγκαῖαι ὑποδείξεις διὰ τὴν ἐκ βάθρων ἐπανατοποθέτησιν καὶ ἐκκλησιολογικὴν διασάφησιν τῆς θέσεως ἐν γένει τῆς Ὁρθοδοξίας ἐντὸς τῆς κινήσεως ταύτης, καὶ δὴ καὶ ἐντὸς τοῦ Π.Σ.Ε.

Τὸ ὑπὸ τῆς Διορθοδόξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς ἐγκριθὲν κείμενον ἔχει ὡς ἀκολούθως:

1. Ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία, ἐν τῇ βαθείᾳ πεποιθήσει καὶ ἐκκλησιαστικῇ

αὐτοσυνειδησία ὅτι ἀποτελεῖ φορέα καὶ δίδει μαρτυρίαν τῆς πίστεως καὶ τῆς παραδόσεως τῆς Μιάς, Ἁγίας, Καθολικῆς καὶ Ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας, ἀκραδάντως πιστεύει ὅτι κατέχει κεντρικὴν καὶ μοναδικὴν θέσιν ἐντὸς τοῦ συγχρόνου κόσμου, ἐπὶ τῷ τέλει τῆς προωθήσεως τῆς ἐνότητος τῆς Ἐκκλησίας.

2. Ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία, ἀδιαλείπτως προσενηχομένη «ὑπὲρ εὐσταθείας τῶν Ἁγίων τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησιῶν καὶ τῆς τῶν πάντων ἐνώσεως», μετέσχε τῆς Οἰκουμενικῆς Κινήσεως ἀπὸ τῆς πρώτης ἐμφανίσεως αὐτῆς καὶ συνετέλεσεν εἰς τὴν διάπλασιν καὶ περαιτέρω ἐξέλιξιν αὐτῆς. Τοῦτο ὀφείλεται εἰς τὸ βαθύτερον οἰκουμενικὸν πνεῦμα τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, ἡ ὁποία, κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἱστορίας, ἀείποτε ἠγωνίσθη πρὸς ἀποκατάστασιν τῆς χριστιανικῆς ἐνότητος, τῆς διασπασθείσης κυρίως κατὰ τοὺς αἰῶνας ε', ια' καὶ ιστ'. Διὸ καὶ ἡ ὀρθόδοξος μετοχὴ εἰς τὴν Οἰκουμενικὴν Κίνησιν οὐδόλως τυγχάνει ξενὴ πρὸς τὴν ἱστορίαν τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας. Ἀποτελεῖ νεωτέραν προσπάθειαν πρὸς ἔκφρασιν τῆς ἀποστολικῆς πίστεως ἐντὸς νέων ἱστορικῶν συνθηκῶν καὶ πρὸς ἀντιμετώπισιν νέων ὑπαρξιακῶν αἰτημάτων.

3. Ὑπὸ τὸ ἀνωτέρω πνεῦμα ἅπασαι αἱ κατὰ τόπους Ἁγιώταται Ὁρθόδοξοι Ἐκκλησῖαι συμμετέχουν σήμερον ἐνεργῶς εἰς διάφορα ἐθνικά, περιφερειακά καὶ διεθνή ὄργανα τῆς Οἰκουμενικῆς Κινήσεως, ὡς καὶ εἰς διαφόρους διμερεῖς καὶ πολυμερεῖς Διαλόγους, παρὰ τὰς κατὰ καιροὺς παρουσιαζομένας δυσκολίας καὶ κρίσεις εἰς τὴν ὁμαλὴν πορείαν τῆς κινήσεως ταύτης. Ἡ πολυδιάστατος αὐτῆ οἰκουμενιστικῆ δραστηριότητος πηγάζει ἐκ τοῦ αἰσθήματος ὑπευθυνότητος καὶ ἐκ τῆς πεποιθήσεως ὅτι ἡ συνύπαρξις, ἡ ἀμοιβαία κατανόησις, ἡ συνεργασία καὶ αἱ κοιναὶ προσπάθειαι πρὸς μίαν χριστιανικὴν ἐνότητα τυγχάνουν οὐσιώδεις: «ἵνα μὴ ἐγκοπήν τινα δώμεν τῷ Εὐαγγελίῳ τοῦ Χριστοῦ» (Α' Κορ. 9,12).

4. Ἐν ἐκ τῶν προνομιούχων ὀργάνων τῆς συγχρόνου Οἰκουμενικῆς Κινήσεως εἶναι καὶ τὸ Παγκόσμιον Συμβούλιον Ἐκκλησιῶν. Παρὰ τὸ γεγονός ὅτι δέν συμπεριλαμβάνει τοῦτο εἰς τοὺς κόλπους αὐτοῦ ἅπασας τὰς Χριστιανικὰς Ἐκκλησίας καὶ ὅτι καὶ ἄλλοι οἰκουμενικοὶ ὀργανισμοὶ πληροῦν μίαν σημαντικὴν ἀποστολὴν ἐν τῇ προωθήσει τῆς Οἰκουμενικῆς Κινήσεως εὐρύτερον, τὸ Π.Σ.Ε. ἀντιπροσωπεύει σήμερον μίαν συγκεκροτημένην οἰκουμενικὴν ἀδελφότητα. Πλείστα Ὁρθόδοξοι Ἐκκλησῖαι ὑπῆρξαν ἰδρυτικὰ μέλη αὐτοῦ καὶ κατὰ τὴν ροὴν τῆς ἱστορίας ἅπασαι αἱ Ὁρθόδοξοι Ἐκκλησῖαι ἀπέβησαν μέλη αὐτοῦ. Ἡ Δ' Πανορθόδοξος Διάσκεψις (1968) ὑπεγράμμισε τὴν γενικὴν τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας συνειδήσιν, ὅτι «ἀποτελεῖ ὀργανικὸν μέλος τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου τῶν Ἐκκλησιῶν, καὶ τὴν στερορὰν ἀπόφασιν αὐτῆς ὅπως δι' ὅλων τῶν εἰς τὴν διάθεσιν αὐτῆς μέσων, θεολογικῶν καὶ ἄλλων, συμβάλῃ εἰς τὴν προαγωγὴν καὶ εὐόδωσιν τοῦ ὅλου ἔργου τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου τῶν Ἐκκλησιῶν».

5. Ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία, παρὰ ταῦτα, πιστὴ εἰς τὴν ἐκκλησιολογίαν αὐτῆς, εἰς τὴν ταυτότητα τῆς ἐσωτερικῆς αὐτῆς δομῆς καὶ εἰς τὴν διδα-

σκαλίαν τῆς ἀδιαιρέτου Ἐκκλησίας, συμμετέχουσα ἐν τῷ Ὄργανισμῷ τοῦ Π.Σ.Ε., οὐδόλως παραδέχεται τὴν ἰδέαν τῆς «ισότητος τῶν Ὁμολογιῶν» καὶ οὐδόλως δύναται νὰ δεχθῆ τὴν ἐνότητα τῆς Ἐκκλησίας ὡς τινα διομολογιακὴν προσαρμογὴν. Ἐν τῷ πνεύματι τούτῳ, ἡ ἐνότης ἡ ὁποία ἀναζητεῖται ἐν τῷ Π.Σ.Ε. δὲν δύναται νὰ εἶναι προϊὼν θεολογικῶν συμφωνιῶν μόνον. Ὁ Θεὸς καλεῖ τὸν ἄνθρωπον εἰς τὴν ἐν τῷ μυστηρίῳ καὶ τῇ παραδόσει τῆς πίστεως βιουμένην ἐνότητα ἐν τῇ Ὁρθοδόξῳ Ἐκκλησίᾳ.

6. Αἱ Ὁρθόδοξοι Ἐκκλησιαί-μέλη τοῦ Π.Σ.Ε. ἀποδέχονται τὸ ἄρθρον-βάσις τοῦ Καταστατικοῦ καὶ τοὺς σκοποὺς καὶ τὰς ἐπιδόσεις αὐτοῦ. Ἔχουν δὲ αὐταὶ τὴν βαθεῖαν πεποιθησιν ὅτι αἱ ἐκκλησιολογικαὶ προϋποθέσεις τῆς Δηλώσεως τοῦ Toronto (1950), τιτλοφορουμένης «Ἡ Ἐκκλησία, αἱ Ἐκκλησιαὶ καὶ τὸ Παγκόσμιον Συμβούλιον Ἐκκλησιῶν», εἶναι κεφαλαϊκῶδους σημασίας διὰ τὴν Ὁρθόδοξον συμμετοχὴν εἰς τὸ Συμβούλιον. Ὅθεν, αὐτονόητον, ὅτι τὸ Π.Σ.Ε. δὲν εἶναι καὶ ἐν οὐδεμιᾷ περιπτώσει πρέπει νὰ καταστή ὑπερ-Ἐκκλησία: «Σκοπὸς τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου Ἐκκλησιῶν δὲν εἶναι νὰ διαπραγματεύηται ἐνώσεις μεταξὺ τῶν Ἐκκλησιῶν, ὅπερ δύναται νὰ γίνῃ μόνον ὑπὸ τῶν Ἐκκλησιῶν, ἐνεργουσῶν ἐξ ἰδίας πρωτοβουλίας, ἀλλὰ νὰ φέρῃ τὰς Ἐκκλησίας εἰς ζῶσαν ἐπαφὴν πρὸς ἀλλήλας καὶ νὰ προαγάγῃ τὴν μελέτην καὶ συζήτησιν τῶν ζητημάτων τῆς χριστιανικῆς ἐνότητος» (Δήλωσις τοῦ Toronto, § 2).

7. Θεολογικαὶ μελέται καὶ ἄλλαι δραστηριότητες προγραμμάτων τοῦ Π.Σ.Ε. ἀποτελοῦν μέσα προσεγγίσεως τῶν Ἐκκλησιῶν. Ἰδιαιτέρως πρέπει νὰ μνημονευθῆ ἡ Ἐπιτροπὴ Πίστις καὶ Τάξις, ἥτις συνεχίζει τὸ ἔργον τῆς «Παγκοσμίου Κινήσεως περὶ Πίστεως καὶ Τάξεως». Ἀναγνωρίζεται ὅτι τὸ κείμενον «Βάπτισμα, Εὐχαριστία, Λειτουργημα», καταρτισθὲν ὑπὸ τῆς Ἐπιτροπῆς ταύτης τῇ συμμετοχῇ καὶ ὀρθοδόξων θεολόγων, ἀποτελεῖ σημαντικὸν οἰκουμενιστικὸν κείμενον βασικῶν συγκλινουσῶν θεολογικῶν ἀπόψεων, κείμενον, ὅπερ ἐκφράζει ἐμπειρίαν, διανοίγουσαν νέον στάδιον ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς Οἰκουμενικῆς Κινήσεως.

8. Τὸ Π.Σ.Ε. ὅμως, ὡς ὄργανον τῶν Ἐκκλησιῶν—μελῶν αὐτοῦ, δὲν ἀσχολεῖται μόνον μέ τούς Θεολογικοὺς Διαλόγους. Αἱ πολὺπλευροὶ δραστηριότητες αὐτοῦ εἰς τοὺς χώρους τοῦ Εὐαγγελισμοῦ, τῆς Διακονίας, τῆς Ὑγείας, τῆς Θεολογικῆς Ἐκπαιδεύσεως, τοῦ Διαθρησκειακοῦ Διαλόγου, τῆς καταπολεμήσεως τοῦ Φυλετισμοῦ, τῆς προωθήσεως τῶν ἰδεωδῶν τῆς Εἰρήνης καὶ τῆς Δικαιοσύνης, καλύπτουν εἰδικὰς ἀνάγκας τῶν Ἐκκλησιῶν καὶ τοῦ κόσμου σήμερον καὶ παρέχουν εὐκαιρίαν κοινῆς μαρτυρίας καὶ δράσεως. Ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία πάντοτε ἐξετίμησε τὴν πολυδιάστατον αὐτὴν δραστηριότητα τοῦ Π.Σ.Ε. καὶ ἐν τῷ πλαισίῳ τῶν δυνατοτήτων αὐτῆς συνειργάσθη πλήρως εἰς τοὺς προμνημονευθέντας τομεῖς.

9. Μετὰ τὴν ΣΤ' Γενικὴν Συνέλευσιν ἐν Vancouver διανοίγονται νέα προοπτικὰ διὰ μίαν περισσότερον σημαίνουσαν ὀρθόδοξον συμμετοχὴν ἐν τῷ Συμβουλίῳ. Ἡ ἐξισορρόπησις τῆς ὀριζοντίου καὶ καθέτου διαστάσεως τοῦ ἔργου τοῦ Συμβουλίου, ἥτις ἐπεχειρήθη ἐν Vancouver, αἱ μελέται ἐπὶ τῶν

θεμάτων «Πρός μίαν κοινήν ἔκφρασιν τῆς Ἀποστολικῆς Πίστεως σήμερον», «Ἡ ἐνότης τῆς Ἐκκλησίας καί ἡ ἀνανέωσις τῆς ἀνθρωπίνης κοινωνίας», καί «Ἡ δικαιοσύνη, ἡ εἰρήνη καί ἡ ἀκεραιότης τῆς δημιουργίας», ὡς ἐπίσης καί ἡ Παγκόσμιος Διάσκεψις ἐπὶ τοῦ θέματος «Γεννηθῆτω τό θέλημά Σου: Ἱεραποστολή ἐπὶ τῆς ὁδοῦ τοῦ Χριστοῦ», διανοίγουν νέας ὁδούς πρὸς διείσδυσιν τῆς ὀρθοδόξου θεολογικῆς σκέψεως εἰς τὴν ζωὴν καί τὰς δραστηριότητας τοῦ Π.Σ.Ε.

10. Ἀποτελεῖ ὅμως γεγονός, ὅτι μία οὐσιαστικὴ Ὁρθόδοξος μαρτυρία καί ἡ ἰδιαίτερα αὐτῆς θεολογικὴ συμβολὴ δύναται νά τεθοῦν ἐν κινδύνῳ, ἐάν δέν ἀνερευθοῦν ἐντὸς τοῦ Π.Σ.Ε. αἱ ἀναγκαῖαι ἐκεῖναι προϋποθέσεις, αἱ ὁποῖαι θά παράσχουν εἰς τὰς Ὁρθοδόξους Ἐκκλησίας τὴν δυνατότητα νά ἐνεργήσουν ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἰδίας αὐτῶν ἐκκλησιολογίας καί συμφώνως πρὸς τὸν ἰδικόν των τρόπον τοῦ σκέπτεσθαι.

Ἀναφορικῶς πρὸς τοῦτο ἐκφράζεται ἀνησυχία ὡς πρὸς τὴν συνεχιζομένην ἀνευ διακρίσεως ἀποδοχὴν ποικιλίας ἐκκλησιῶν καί χριστιανικῶν κοινοτήτων ὡς μελῶν τοῦ Π.Σ.Ε. Τοιαύτη ἐξέλιξις θά μειώσῃ μακροπροθέσμως τὴν εἰς τὰ διάφορα διοικητικὰ καί συμβουλευτικὰ σώματα τοῦ Π.Σ.Ε. ὀρθόδοξον παρουσίαν καί θά ἀποβῇ εἰς βάρος ἐνός ὑγιούς Οἰκουμενικοῦ Διαλόγου ἐντὸς τοῦ Συμβουλίου. Πρέπει νά γίνονν νέαι καταστατικά καί ἄλλαι ἀναγκαῖαι ρυθμίσεις, ἐπὶ τῷ σκοπῷ ὅπως ἡ Ὁρθοδοξία δυνηθῇ νά δώσῃ ἐντὸς του Συμβουλίου τὴν μαρτυριαν καί θεολογικὴν αὐτῆς συνεισφοράν, τὴν ὁποῖαν ἀναμένει ἐξ αὐτῆς τό Π.Σ.Ε., κατὰ τὰ ἤδη μεταξὺ αὐτοῦ καί τῶν Ὁρθόδοξων-μελῶν αὐτοῦ ἐκατέρωθεν συμπεφωνημένα (*Desiderata Σόφιας*).

11. Ἐξ ἄλλου, ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία ἐν τῷ συνόλῳ αὐτῆς ὀφείλει ὅπως ἀνεύρῃ τρόπους χαράξεως κοινῆς οἰκουμενικῆς τακτικῆς καί συμφώνου ἀπόψεως, ἰδίως ἐν τῷ πλαίσῳ τῆς Πίστεως καί Τάξεως, ὡς ἂν συζητοῦνται θέματα ἀπτόμενα τῆς πίστεως. Εἰς τοιαύτας συζητήσεις ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία ὀφείλει ὅπως ἐμφανίζηται ὡς τό ἐν Σῶμα τοῦ Χριστοῦ, ὁμολογοῦσα καί δίδουσα μαρτυριαν τῆς πίστεως τῆς Μιᾶς, Ἁγίας, Καθολικῆς καί Ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας.

12. Ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία ἔχει συνείδησιν τοῦ γεγονότος, ὅτι ἡ Οἰκουμενικὴ Κίνησις λαμβάνει νέας μορφάς, προκειμένου ἵνα ἀνταποκριθῇ εἰς τὰς νέας συνθήκας καί ἀντιμετωπίσῃ τὰς νέας προκλήσεις τοῦ συγχρόνου κόσμου. Προσενχόμεθα ὅπως ἡ ἡμέρα εἶναι ἐγγύς, κατὰ τὴν ὁποῖαν ὁ Κύριος θά ἐκπλήρωσῃ τὴν ἐλπίδα τῶν Ἐκκλησιῶν, ὅπως γένηται «μία ποιμνὴ, εἰς ποιμνὴν» (Ἰω. 10,14), ἵνα ἡνωμένοι ἐν τῇ πίστει, ἀποβῶμεν πλέον ἀξιόπιστοι διάκονοι ἐν τῷ Ἀμπελῶνι τοῦ Κυρίου.

* * *

Σεβ. ἅγιο Πρόεδρε, σεβάσμοι Πατέρες, ἀγαπητοὶ Ἀδελφοί,

Τό ὑποβαλλόμενον διὰ τῆς παρούσης *Εἰσηγήσεως* ἐνώπιόν τῆς Γ' Προσυνδικτικῆς Πανορθόδοξου Διασκέψεως τελικόν κείμενον τῆς Διορθόδοξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς ἐπὶ τοῦ τρίτου θέματος τῆς

ήμερησίας διατάξεως, ἀφορώντος εἰς τὰς *Σχέσεις τῆς Ὁρθοδοξίας πρὸς τὴν Οἰκουμενικὴν Κίνησιν*, ἔχει κατ' ἀρχὴν διπτόν χαρακτήρα. Ἀποβλέπει τοῦτο μὲν εἰς τὴν ἐπανενθύμισιν - ὡς τονίζεται καὶ εἰς τὴν ἐνώπιον τῆς Διορθοδόξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς ἀναγνωσθεῖσαν *Ἐκθεσιν* τοῦ Σεβ. Προέδρου αὐτῆς - ὅλων ἐκείνων τῶν στοιχείων, τὰ ὅποια συνθέτουν τὴν εἰκόνα τῆς διὰ μέσου τῶν ἐτῶν διαμορφωθείσης συνεποῦς στάσεως τῆς Ὁρθοδοξίας ἐναντι τῆς Οἰκουμενικῆς Κινήσεως ἐν γένει καὶ τοῦ Π.Σ.Ε. εἰδικώτερον, τοῦτο δὲ εἰς μίαν ἐκ νέου συνθετικὴν ἀποτίμησιν τῶν σχέσεων αὐτῆς πρὸς τὴν Οἰκουμενικὴν Κίνησιν, ἐξαιρομένου ὄχι μόνον τοῦ ἐποικοδομητικοῦ ρόλου αὐτῆς ἐντὸς τῆς Κινήσεως, ἀλλ' ὅπωςδήποτε καὶ τῆς συμβολῆς τῆς τελευταίας ταύτης εἰς τὴν ἀποκατάστασιν τῶν αἰσθημάτων προσεγγίσεως, ἀλληλεγγύης, ἀδελφοσύνης καὶ ἐνότητος, ἅτινα διαπνέουν τὰς Ἐκκλησίας πρὸς ἀλλήλας, καὶ ὑπογραμμιζόμενων πάντοτε τῶν τυχόν ἐλλείψεων ἐν τῇ ἀπὸ κοινοῦ ἀναζητήσει τῶν τρόπων ἐνώσεως καὶ τῆς ἀπὸ κοινοῦ ἐκφράσεως τῆς ἀποστολικῆς πίστεως σήμερον.

Πέραν ὅμως τῶν διαπιστώσεων τούτων, τὸ ὑποβαλλόμενον κείμενον φιλοδοξεῖ νὰ θέσῃ τὸν δάκτυλον ἐπὶ τῶν τύπων τῶν ἡλῶν διὰ τῆς σαφοῦς ἀπαριθμήσεως καὶ τοῦ ἐξονομασμοῦ ὅλων ἐκείνων τῶν δεδομένων, τὰ ὅποια χρῆζον σήμερον ἐπανεξετάσεως, οὕτως ὥστε ἡ συμβολὴ τῆς Ὁρθοδοξίας εἰς τὴν ἐργασίαν, εἰδικώτερον τοῦ Π.Σ.Ε., νὰ καταστήτῃ περισσότερο ἐνεργὸς καὶ ἀποδοτικὴ, παραμεριζομένων ἐμφιλοχωρησασῶν τινων παρεξηγήσεων καὶ ἄλλων παραγόντων, οἱ ὅποιοι ἐπιδρῶν ἀρνητικῶς, τὸ γε νῦν ἔχον, εἰς τὴν κατὰ πάντα ἀρμονικὴν ἔνταξιν τῆς Ὁρθοδοξίας εἰς τὰ θεσμικὰ πλαίσια τοῦ Συμβουλίου τούτου. Οὕτως, εἰδικώτερον - ὡς ἐτόνισε καὶ εἰς τὴν πρὸς τὴν Ἐπιτροπὴν σχετικὴν *Εἰσήγησιν* του καὶ ὁ ὁμλῶν - ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία εἶναι ὑποχρεωμένη, πέραν τῶν παλαιότερων προτάσεων καὶ ὑποδείξεων αὐτῆς, τῶν ἀναφερόμενων π.χ. εἰς τὴν ἀνάγκην περισσότερο ἰσορροποῦ ἐκπροσωπήσεως ἐντὸς τῶν πλαισίων τοῦ Συμβουλίου τῆς *καθέτου* καὶ τῆς *ὀριζοντίου* γραμμῆς (Α' Προσυνοδικὴ Πανορθόδοξος Διάσκεψις, 1976) ἢ τοῦ εὐστοχωτέρου τρόπου ἐπιλογῆς τῶν ἐκπροσώπων τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας εἰς τὰ διοικητικὰ καὶ συμβουλευτικὰ σώματα τοῦ Συμβουλίου καὶ τῆς αὐξήσεως τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἐκπροσώπων τούτων κ.ο.κ., νὰ ἐπιδιώξῃ καὶ βαθυτέρας τινὰς διευκρινήσεις καὶ ἀλλαγὰς. Ὡς τοιαύτας ἀνέφερε:

(α) τὸν συντονισμόν τῶν προσπαθειῶν τῆς Ὁρθοδοξίας πρὸς ἀποσαφήνισιν τῶν *ἐκκλησιολογικῶν κριτηρίων* διὰ τὸν προωθούμενον ἐκκλησιολογικὸν Διάλογον καὶ πρὸς καθορισμόν τῶν προϋποθέσεων ἀποκαταστάσεως τῆς ἐκκλησιαστικῆς κοινωνίας·

(β) τὴν ἐπανεξέτασιν ἀπὸ κοινοῦ ὑπὸ τῶν Ὁρθοδόξων τῆς σημασίας τῶν κοινῶν κειμένων, ἰδίᾳ τῆς Ἐπιτροπῆς «*Πίστις καὶ Τάξις*», διὰ τὴν ὀρθόδοξον θεολογίαν καὶ ζωὴν, ὡς ἐπίσης καὶ διὰ τοὺς διμερεῖς *Θεολογικοὺς Διαλόγους* τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας·

(γ) τὴν ἐμβάθυνσιν εἰς τὴν ὀρθόδοξον ἐκκλησιολογίαν, καὶ δὴ καὶ

τήν μελέτην τῶν *κανονικῶν κριτηρίων* ὡς πρὸς τὴν *περὶ τῶν ὁρίων τῆς Ἐκκλησίας* ὀρθόδοξον παράδοσιν, διότι οὕτω μόνον εἶναι δυνατὴ ἡ τήρησις ἐνιαίας στάσεως ὄλων τῶν κατὰ τόπους Ὀρθόδοξων Ἐκκλησιῶν κατὰ τὴν συζήτησιν ἐκκλησιολογικῶν κειμένων·

(δ) τὸν προσδιορισμὸν πανορθόδοξως τῶν ἀναγκαίων προϋποθέσεων διὰ τὴν ἀποκατάστασιν τῆς πλήρους ἐκκλησιαστικῆς κοινωνίας·

(ε) τὴν λήψιν μέτρων «*πρὸς ἀποφυγὴν ἐμφιλοχωρήσεως συγκρητιστικῶν τάσεων εἰς τὸ Π.Σ.Ε.*».

Αἱ προϋποθέσεις αὗται θὰ ἠδύναντο νὰ θεωρηθοῦν ἀναγκαῖα ἐκκλησιαστικά πλαισία, ὄχι μόνον διὰ τὸ ἔργον τῶν ὀρθόδοξων ἐκπροσώπων εἰς τὸ Π.Σ.Ε., ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν γενικωτέραν γόνιμον καὶ ἀποτελεσματικὴν μαρτυρίαν τῆς Ὀρθοδοξίας εἰς τε τὸ Π.Σ.Ε. καὶ τοὺς διμερεῖς Θεολογικοὺς Διαλόγους.

Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε, σεβασμοὶ Πατέρες, ἀγαπητοὶ Ἀδελφοί,

Τοιοῦτον τὸ ὑποβαλλόμενον κείμενον. Εἶναι, κατὰ τὴν ταπεινὴν γνώμην μου, ἀρκούντως *περιεκτικόν* καὶ *προσεκτικόν* εἰς τὰς κρίσεις καὶ διατυπώσεις του, δὲν στερεῖται ὅμως κατὰ τὴν τελικὴν αὐτοῦ διατύπωσιν τοῦ παλμοῦ ἐκεῖνου, ὁ ὁποῖος θὰ πείσῃ τόσον τὸ ὀρθόδοξον ποιμνιον, ὅσον καὶ τὸν λοιπὸν χριστιανικὸν κόσμον, ὅτι ἡ Ὀρθοδοξία ὄχι ἀπλῶς ἔχει ἐξαίρετον θέσιν εἰς τοὺς κόλπους τῆς Οἰκουμενικῆς Κινήσεως, ἀλλὰ καὶ ὅτι διαπνέεται ὑπὸ τοῦ πάθους νὰ ἀγωνισθῇ, ἐπὶ τῇ βάσει ἀντικειμενικῶς ὀρθῶν κριτηρίων, διὰ τὴν τῶν πάντων ἐνότητα, ἥτις καὶ ἀποτελεῖ τὸ ὄραμα, τὴν πίστιν καὶ τὸν ἀμετακίνητον στόχον της. Σὰς εὐχαριστώ.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Εὐχαριστῶ τὸν Σεβ. Γραμματέα διὰ τὴν παρουσίαν καὶ τοῦ τρίτου τούτου κειμένου τῆς Διασκέψεως ἡμῶν. Τὸ θέμα εἶναι ἀνοικτὸν ἐνώπιόν σας διὰ πάσαν μορφήν συζητήσεως. Θὰ συμφωνήσω μὲ τὸν ἅγιον Γραμματέα, ὅτι τὸ κείμενον εἶναι καὶ προσεκτικῶς συντεταγμένον, ἀλλὰ καὶ *περιεκτικόν*.

Ὁ Σεβ. Νικολάεως: Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε καὶ ἀγαπητοὶ ἀδελφοί, τὸ κείμενον, ὅπως παρατηρήσατε, εἶναι πολὺ καλόν καὶ πολὺ προσεκτικῶς γραμμένον. Θὰ ἐπεθύμουν νὰ προτείνω ὠρισμένας λεκτικὰς παρατηρήσεις, αἱ ὁποῖαι ἤμπορεῖ νὰ θεωρηθῇ ὅτι ἔχουν καὶ κάποιαν ἰδιαιτέραν σημασίαν. Συγκεκριμένως, εἰς τὴν § 1 πρέπει νὰ καταστήτῃ περισσότερον σαφές ὅτι ἡ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία ἀποτελεῖ «*τόν*» φορέα καὶ δίδει «*τὴν*» μαρτυρίαν τῆς Ἐκκλησίας. Εἰς τὴν § 2 θὰ ἦταν καλόν νὰ ἀπαλειφθῇ ἡ φράσις «*ὑπὲρ εὐστάθειας τῶν ἁγίων τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησιῶν*», διότι μέσα εἰς τὴν συνάφειαν τοῦ κειμένου δίδει τὴν ἐντύπωσιν ὅτι ἀναφέρεται εἰς τὰς Ἐκκλησιαστικὰ μέλη τοῦ Π.Σ.Ε. καὶ φρονῶ ὅτι εἶναι κάπως ξένον πρὸς τὴν παράδοσιν τῆς Ὀρθόδοξου Ἐκκλησίας νὰ προσεύχεται ὑπὲρ εὐστάθειας Ἐκκλησιῶν, αἱ ὁποῖαι εἶναι κατὰ τὴν κρίσιν της ὄχι ὀρθόδοξοι. Εἰς τὴν § 4, ἡ λέξις «*προνομούχων*» θὰ ἦταν καλόν νὰ ἀντικατασταθῇ μὲ τὴν λέξιν «*κυρίων*», δηλαδή «*Τὸ Π.Σ.Ε. ἀποτελεῖ ἐν ἑκ τῶν κυρίων ὀργάνων τῆς συγχρόνου Οἰκουμενικῆς*

κινήσεως». Εἰς τὴν § 7, τὸ κείμενον χρήζει κάποιας ἀνασυντάξεως, διότι εἰς μίαν καὶ μόνην παρὰγραφον ἀπαντᾷ τρεῖς ἢ λέξεις «*κείμενον*».

Ὁ Σεβ. Βράτσης: Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε, ἐπειδὴ θὰ λάβω μέρος εἰς τὴν Ἐπιτροπὴν, θέλω νὰ προσανατολισθῶ ἤδη ἀπὸ τώρα, ὥστε ἡ συμμετοχή μου νὰ εἶναι ὅσον τὸ δυνατόν περισσότερον ἀποτελεσματική. Ἡ ἐκτίμησίς μου εἶναι, ὅτι τὸ κείμενον εἶναι καλόν καὶ ἐκφράζει τὴν ὀρθὴν ὀρθόδοξον ἄποψιν ἐπὶ τοῦ θέματος. Εἰδικώτερον, μέ ἐνετυπωσίασεν τὸ σημεῖον 4 τοῦ κειμένου. Καὶ ἐπειδὴ τὸ κείμενον τοῦτο θὰ λάβῃ ἐπίσημον χαρακτήρα, ὅταν ἐγκριθῇ ἀπὸ τὴν Διάσκεψίν μας, θὰ ἤθελα νὰ εἶναι ἀκριβές. Ἐξ ὅσων γνωρίζω, εἰς τὴν ἰδρυτικὴν Γενικὴν Συνέλευσιν τοῦ Amsterdam ἔλαβον μέρος μόνον τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον καὶ δύο ἢ τρεῖς ἄλλαι Ὀρθόδοξοι Ἐκκλησίαι. Εἰς τὸ ρωσικόν ὅμως κείμενον ἀναγράφεται «*πλείσται Ὀρθόδοξοι Ἐκκλησίαι ὑπῆρξαν ἰδρυτικά μέλη αὐτοῦ*». Προτείνω, λοιπόν, ἀντὶ τοῦ «πλείσται» νὰ εἴπωμεν «ὠρισμένα».

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Εὐχαριστῶ. Εἶναι ὀρθὴ ἡ παρατήρησις τοῦ ἀγίου Βράτσης καὶ θὰ ληφθῇ ὑπ' ὄψιν ὑπὸ τῆς Ἐπιτροπῆς.

Ὁ Σεβ. Μίνσκ: Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε, ἐξ ὀνόματος τῆς ἀντιπροσωπίας τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας τῆς Ρωσσίας θὰ ἐπεθύμουν νὰ ἐκφράσω τὴν ἱκανοποίησιν ἡμῶν διὰ τὰ κείμενα. Ἡ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία τῆς Ρωσσίας διαδραματίζει ἀπὸ εἰκοσιπενταετίας ἐνεργὸν ρόλον εἰς τὴν Οἰκουμενικὴν Κίνησιν καὶ χάρις εἰς τὴν συμμετοχὴν αὐτὴν ἀπέκτησεν αὕτη μεγάλην ἐμπειρίαν εἰς τὴν οἰκουμενικὴν ἐργασίαν. Εἰς τὸ κείμενον αὐτό, τὸ ὁποῖον ὑπεβλήθη ὑπὸ τῆς Διορθοδόξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς, παρατηροῦμεν μίαν ἀντικειμενικὴν ἐκτίμησιν τῆς σπουδαιότητος τῆς συμμετοχῆς τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας ὡς σώματος εἰς τὴν Οἰκουμενικὴν Κίνησιν. Ἐχομεν ἐπίσης νὰ ὑποβάλωμεν ὠρισμένας παρατηρήσεις διὰ τὸ κείμενον, ἀλλ' ὅμως νομίζω ὅτι δέν εἶναι ἀναγκαῖον νὰ πράξω τοῦτο ἀμέσως καὶ νὰ ἀποσπάσω τὴν προσοχὴν ὑμῶν. Θὰ ἦτο περισσότερον ἐποικοδομητικόν, ἐάν ὑπεβάλλωμεν τὰς σκέψεις αὐτάς εἰς τὴν Ἐπιτροπὴν. Ἐπιθυμῶ καὶ πάλιν νὰ ἐκφράσω τὴν γενικὴν συμφωνίαν ἐπὶ τῶν κειμένων καὶ νὰ εὐχαριστήσω τὴν Διορθόδοξον Προπαρασκευαστικὴν Ἐπιτροπὴν διὰ τὴν ὠραίαν ἐργασίαν καὶ τὴν Γραμματεῖαν διὰ τὰς ὠραίας καὶ ἐποικοδομητικὰς προτάσεις διὰ τὰς περαιτέρω ἐργασίας τῶν Ὀρθοδόξων Ἐκκλησιῶν εἰς τοὺς κόλπους τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου Ἐκκλησιῶν. Εὐχαριστῶ διὰ τὴν προσοχὴν.

Ὁ Σεβ. Βροτσλάβ: Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε, ἐπιτρέψατέ μοι νὰ εὐχαριστήσω ἐν πρώτοις τὸν Μητροπολίτην Δαμασκηνόν διὰ τὰ σημεῖα 3, 4 καὶ 5 τῆς τελευταίας σελίδος τῆς Εἰσηγήσεώς του. Τὸ περιεχόμενον αὐτῶν εἶναι πολὺ σημαντικόν διὰ τὸ ἐξεταζόμενον θέμα καὶ νομίζω ὅτι θὰ πρέπει νὰ τὰ λάβωμεν ὑπ' ὄψιν εἰς τὸ κείμενον. Δεύτερον, νομίζω ὅτι ὁ Μητροπολίτης Νικοπόλεως ἔχει δίκαιον διὰ τὴν § 1. Πρέπει νὰ τροποποιηθῇ. Τὸ τρίτον σημεῖον, τὸ ὁποῖον θὰ ἐπεθύμουν νὰ σημειώσω, ἔχει γενικὸν χαρακτήρα καὶ εἶναι τὸ ἀκόλουθον: Πρέπει νὰ προσπαθῆσωμεν ὥστε νὰ δηλώνεται εἰς τὰ κείμενα ἡ ἀληθὴς ὀρθόδοξος ἐκκλησιολογία. Νομίζω ὅτι τόσον εἰς τὸ παρὸν κείμενον,

ὅσον καί εἰς ἕτερα κείμενα τασσόμεθα πρὸς τὴν πλευράν τῆς κατανοήσεως τῆς Ἐκκλησίας ὡς ὀργανώσεως, ἢ ὁποία ὀφείλει νά ἀνταποκριθῆ εἰς τὰς ἀπαιτήσεις τῆς ἐποχῆς, καί σκεπτόμεθα ἐλάχιστα περὶ τῆς Ἐκκλησίας ὡς ζῶντος ὀργανισμοῦ - σώματος Χριστοῦ, πλήρους Πνεύματος Ἁγίου, πλήρους ζωῆς καί χαρισμάτων, προσφερούσης τὴν ζωὴν ταύτην εἰς τὸν κόσμον. Αὐτό εἶναι πολὺ σημαντικόν. Δέν θά ἤθελον νά ἐπεκταθῶ ἐδῶ καί νά καταχρασθῶ τὸν χρόνον ἡμῶν, ἀλλ' εἶναι μία θεμελιώδης θέσις δι' ὅλα τὰ κείμενα, ὥστε νά μὴ ἀγνοῆται μὲν ἡ κατανόησις τῆς Ἐκκλησίας ὡς θεσμοῦ, ἀλλ' ἐπίσης νά προβάλλεται ἡ ὀρθόδοξος διδασκαλία περὶ Ἐκκλησίας ὡς ζῶντος σώματος, ὡς ζῶντος ὀργανισμοῦ, ἐνθα ὁ Χριστός εἶναι πραγματικῶς παρὼν, ὄχι θεωρητικῶς, ἀλλὰ πραγματικῶς. Εἶναι παρὼν ὁ ἴδιος. Εὐχαριστῶ διὰ τὴν προσοχὴν.

Ὁ Ἑλλογιμ. Καθηγ. Γαλίτης: Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε, θέλω νά εὐχαριστήσω τὸν ἅγιον Γραμματέα διὰ τὸ ὡραῖον κείμενον πού ἀπέδωσε ὅλας τὰς συζητήσεις πού ἔχουν γίνεῖ εἰς τὴν Διορθόδοξον Προπαρασκευαστικὴν Ἐπιτροπὴν. Θά ἤθελα νά κάνω μίαν γενικωτέραν καί μίαν εἰδικὴν παρατήρησιν. Ἡ γενικὴ παρατήρησις ἀφορᾷ εἰς τὴν § 10. Συνδυάζω τὰ ὅσα λέγονται εἰς τὴν παράγραφον αὐτὴν μὲ τὰ διαδραματισθέντα εἰς τὸ Vancouver. Δέν γνωρίζω ἐάν ὠφελῆ τὴν Ὀρθοδοξίαν ἢ τὴν Οἰκουμενικὴν Κίνησιν, ὅπως ἐκφράζεται ἀπὸ τὸ Π.Σ.Ε. ἢ συμμετοχὴ εἰς τὰ διοικητικὰ ὄργανα τοῦ Π.Σ.Ε. ἢ μήπως εἶναι προτιμότερα ἢ πρακτικὴ τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας, ἢ ὁποία συμμετέχει εἰς ὅλα πλήν τῆς διοικήσεως. Αὐτό ὅπωςδήποτε δέν εἶναι θέμα ἐπὶ τοῦ ὁποίου θά ἀποφασίσωμεν ἡμεῖς. Εἶναι θέμα γενικώτερον τῆς Ὀρθόδοξου Ἐκκλησίας, πού δέν ἤξεύρω ἐάν ἡ μέλλουσα νά συνέλθῃ Σύνοδος θά θελήσῃ νά τὸ ἀντιμετωπίσῃ ἐγγύτερον. Ἔχων ὅμως ὑπ' ὄψιν ὅλα αὐτά, τὰ ὁποία διεδραματίσθησαν εἰς τὸ Vancouver, ὅπου οἱ Ὀρθόδοξοι ἔχασαν ἔδρας ἀπὸ τὴν Κεντρικὴν Ἐπιτροπὴν κατόπιν ἀποφάσεως τῆς πλειοψηφίας, ἢ ὁποία ἦτο προτεσταντικὴ. Νομίζω τὸ 1/5 τοῦ Π.Σ.Ε. ἀποτελοῦν οἱ Ὀρθόδοξοι καί συνεχῶς μειοῦνται τὸ ποσοστὸν αὐτὸ λόγῳ τῆς προσελεύσεως μὴ Ὀρθόδοξων Ἐκκλησιῶν εἰς τὸ Π.Σ.Ε. Θέλω νά ἐκφράσω τὴν σκέψιν μου ὑπὸ τύπον προτάσεως. Συμπεραίνω ἀπὸ τὴν § 10, ὅτι ἡ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία ἠμπορεῖ νά ζητήσῃ ἀλλαγὴν τοῦ Καταστατικοῦ, μὲ τὴν ἔννοιαν ὄχι ἀλλαγῆς τῆς βάσεως, ἀλλὰ τοῦ τρόπου διοικήσεως. Ἡ πρότασίς μου, λοιπόν, εἶναι ἡ ἑξῆς: κάθε ἀπόφασις τοῦ Π.Σ.Ε. νά λαμβάνεται ὄχι κατὰ πλειοψηφίαν ὅλων - Ὀρθόδοξων καί Προτεσταντῶν μαζί - ἀλλὰ κατὰ χωριστὴν πλειοψηφίαν. Δηλαδή, νά ἀποφασίζουσιν οἱ Προτεστάνται χωριστά καί οἱ Ὀρθόδοξοι χωριστά. Καί ὅπως σέ πολλὰ κράτη ὑπάρχουσιν δύο Βουλαι - ἢ Ἄνω καί Κάτω Βουλὴ, τὸ Κογκρέσσον καί ἡ Γερουσία, ἢ Βουλὴ τῶν Λόρδων καί ἡ Βουλὴ τῶν Κοινοτήτων - μὲ τὸν ἴδιον τρόπον, κάθε ἀπόφασις τοῦ Π.Σ.Ε. νά λαμβάνεται καί μὲ τὴν πλειοψηφίαν τῶν Ὀρθόδοξων. Δηλαδή, ἂν δέν συμφωνοῦν οἱ Ὀρθόδοξοι μὲ κάτι, νά μὴ γίνεταί. Ἡ εἰδικὴ παρατήρησίς μου ἀφορᾷ εἰς τὴν § 1. Θά προέτεινα νά λεχθῆ: «Ἡ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία ἔχει βαθεῖαν πεποίθησιν καί ἐκκλησιαστικὴν αὐτοσυνειδησίαν ὅτι ἀποτελεῖ

τόν φορέα τῆς Μιάς, Ἁγίας, Καθολικῆς καί Ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας καί ὡς τοιαύτη προωθεῖ τήν ἐνότητα...».

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Εὐχαριστῶ. Αἱ ἐπί μέρους παρατηρήσεις σας θά πρέπει νά ληφθοῦν ὑπ' ὄψιν ἀπό τήν Ἐπιτροπήν. Ὡς πρὸς τό γενικόν θέμα, τό ὁποῖον εἰσάγετε, περὶ καταστατικῶν ρυθμίσεων, βεβαίως ἡ Ὁρθοδοξία ἠμπορεῖ ἀνά πάσαν στιγμὴν νά ζητήσῃ τοιαύτας ρυθμίσεις. Ἀλλὰ ὑπάρχει ὀλόκληρος διαδικασία, ἡ ὁποία ἀκολουθεῖται καί ἡ ὁποία πολλακίς δέν ἠμπορεῖ νά ἀποβῇ ἐπ' ὠφελεία τῆς Ὁρθοδοξίας. Θά εἶναι τότε μείζον τό κακόν ἐάν, προσπαθοῦντες νά ἐπιτύχωμεν μίαν καταστατικὴν ρύθμισιν, ὑποστώμεν μίαν καθίζησιν ἐντὸς τοῦ Π.Σ.Ε. Πάντως, ἀποτελεῖ δικαίωμα τῆς Ὁρθοδοξίας νά ζητήσῃ ὅποιανδήποτε καταστατικὴν ρύθμισιν.

Ὁ Σεβ. Τρανσυλβανίας: Εὐχαριστῶ θερμῶς Σεβασμώτατε. Τό παρυσιασθὲν κείμενον εἶναι πολὺ καλόν κείμενον. Ἐκτιμῶ τήν ἐργασίαν τῆς Διορθοδόξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς. Ἐν τούτοις, θά ηὐχόμην ὅπως ἡ Ἐπιτροπή, ἡ ὁποία θά ἐξετάσῃ τό κείμενον τοῦτο, νά εἶναι περισσότερον ἀκριβῆς καί σαφῆς εἰς ὠρισμένα σημεῖα. Ἐλέχθη ὅτι τό κείμενον εἶναι ἀκριβές καί συνετόν. Θά ἔλεγον ὅτι εἶναι ὀλιγότερον ἀκριβές ἀπὸ συνετόν. Αὐτό εἶναι κατανοητόν. Ἐνεκα συνέσεως οἱ συντάκται ἀπέφυγον νά εἶναι ἀκριβεῖς. Κατανοοῦμεν ὅτι ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία ἔχει συνείδησιν ὅτι εἶναι ἡ ἀληθὴς Ἐκκλησία, ἀλλ' ὀλίγον μεγαλυτέρα σαφήνεια θά ἦτο ἀναγκαῖα, δεδομένου ὅτι τό κείμενον θά ἀναγνωσθῇ ὄχι μόνον ὑφ' ἡμῶν, ἀλλὰ καί ὑπ' ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι ἐργάζονται εἰς τό Π.Σ.Ε. Ἐχομεν εἰς τό κείμενον ὠρισμένας διατυπώσεις, αἱ ὁποῖαι δέν εἶναι ἐπαρκῶς σαφεῖς. Ἄς λάβωμεν ὡς παράδειγμα τὰς διατυπώσεις τῆς § 7 εἰς ὅ,τι ἀφορᾷ εἰς τό κείμενον ΒΕΜ. Ἴσως ὅ,τι λέγεται ἐδῶ νά εἶναι ἀληθές, ἀλλὰ δέν εἶμαι βέβαιος ὅτι πάσαι αἱ Ὁρθόδοξοι Ἐκκλησῖαι συμφωνοῦν μέ τήν διατύπωσιν αὐτήν. Κατὰ τό θέρος αὐτό, προεδρεύων τῆς συνελεύσεως τοῦ Τμήματος I τοῦ Π.Σ.Ε., διεπίστωσα ὅτι ὑπάρχουν πολλαὶ ἐπιφυλάξεις διὰ τό κείμενον τοῦ ΒΕΜ. Καί ἡμεῖς εἰσέτι, ὅτε ἠξιολογήσαμεν τό κείμενον τοῦτο ἐν Βοστώνῃ, διεπιστώσαμεν ὅτι ὑπάρχουν εἰσέτι ἀδιευκρίνητα σημεῖα, ἰδίᾳ εἰς τόν τομέα τῆς Ἱερωσύνης. Ἡ § 10 ἐπίσης προβλέπει ὅτι ἡ μαρτυρία τῆς Ὁρθοδοξίας θά ἠδύνατο νά ἀντιμετωπίσῃ κινδύνους. Δέν τό πιστεύω. Παραμένομεν Ὁρθόδοξοι εἰς πάσας τὰς συζητήσεις καί εἰς πάσας τὰς περιπτώσεις, εἰς τὰς ὁποίας μετέχομεν ἐν τῷ Π.Σ.Ε. Εἶτα εἰς τήν ἐπομένην παράγραφον ἐκφράζεται ἡ «ἀνησυχία ἡμῶν», ἀλλ' ἡ ἀνησυχία αὐτή ἐξηγεῖται ἐλάχιστα. Ἐάν ὑποδεικνύωμεν ἀλλαγὰς τοῦ Καταστατικοῦ τοῦ Π.Σ.Ε., ὀφείλομεν νά εἴμεθα πολὺ περισσότερον ἀκριβεῖς, ἄλλως τὰ ἡμέτερα αἰτήματα θά παρείχον τήν δυνατότητα ἐσκεμμένων ἐρμηνειῶν. Αὐτό εἶναι ἐπικίνδυνον. Ὀφείλομεν νά εἴπωμεν ρητῶς αὐτό, τό ὁποῖον θέλομεν νά εἴπωμεν.

Ἐκτιμῶ πολὺ τό λεγόμενον διὰ τήν ἀνάγκην μιᾶς «κοινῆς προοπτικῆς τῆς Ὁρθοδοξίας» εἰς τὰ θεολογικά προβλήματα, τὰ ὁποῖα ὑπάρχουν εἰς τήν ἡμερησίαν διάταξιν τοῦ Π.Σ.Ε. Ἐν ὑπόδειγμα πρὸς τήν κατεύθυνσιν αὐτήν εἶναι ἡ *συμφωνία τῆς Σόφιας*. Ἦτο μία σταθερὰ καί σφαιρικὴ ὀρθόδοξος

θέσις. Ἐτερον υπόδειγμα εἶναι ἡ ἀξιολόγησις τοῦ κειμένου BEM εἰς Βοστώνην. Πρέπει ὅμως νά πολλαπλασιάσωμεν τοιοῦτου εἶδους παραδείγματα. Ὅσάκις εἴμεθα ὑποχρεωμένοι νά ἀντιμετωπίσωμεν δογματικά προβλήματα, πρέπει νά συγκαλῶμεν τοιαύτας συναντήσεις διὰ νά ἔχωμεν κοινὰς θέσεις. Ἔρχομαι εἰς τό σημεῖον 5. Ὑπάρχει τι, τό ὁποῖον δέν κατανοῶ. Οἱ πάντες λέγομεν πάντοτε εἰς τὰς οἰκουμενικάς συνελεύσεις ὅτι ἡ ἐνότης θά πραγματοποιηθῇ ἐπὶ θεολογικῶν βάσεων. Τό κείμενον ὅμως βεβαίως ὅτι ἡ ἐνότης δέν δύναται νά εἶναι προϊόν θεολογικῶν συμφωνιῶν. Δέν θά εἶναι λοιπόν ἡ θεολογική συμφωνία ἡ βᾶσις διὰ τὴν ἐνότητα; Ἄν δέν συμβαίη τοῦτο, ὀφείλομεν νά τό εἰπώμεν, διατί ὀφείλομεν νά εἴμεθα σαφέστεροι. Διὰ νά κατακλείσω θά ἐπαναλάβω τὴν παρατήρησιν, τὴν ὁποίαν ἔκαμα εἰς τό κείμενον περὶ τῶν Διαλόγων. Πολλὰ προβλήματα, τὰ ὁποῖα ἀναφέρονται ἐδῶ, θά εἶναι παρωχημένα κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου. Πρέπει λοιπόν νά διαιρέσωμεν εἰς δύο τό κείμενον διὰ νά ἀναδείξωμεν ἀφ' ἐνός μὲν πᾶν ὅ,τι ἰσχύει διὰ τὴν Ἁγίαν καὶ Μεγάλην Σύνοδον, ἀφ' ἑτέρου δέ πᾶν ὅ,τι πρέπει ἀμέσως νά λυθῇ ἢ νά ξεπερασθῇ. Ὁ νέος Γενικός Γραμματεὺς τοῦ Π.Σ.Ε. εἶναι διατεθειμένος νά ἰκανοποιήσῃ πολλά ἡμέτερα αἰτήματα, νά αὐξήσῃ τὸν ἀριθμὸν τῶν Ὁρθόδοξων εἰς τό προσωπικόν, νά παραχωρήσῃ σημαντικὴν θέσιν εἰς τὴν ὀρθόδοξον θεολογίαν κ.λπ. Τὰ προβλήματα αὐτὰ λοιπόν θά ἐξαλειφθοῦν σὺν τῷ χρόνῳ, ἀλλ' ὑπάρχουν ἕτερα, ὡς ἡ ὀρθόδοξος ἐκπροσώπησις εἰς τό Π.Σ.Ε. ἢ ὁ τρόπος ψηφοφορίας. Ὁ μηχανισμὸς ψηφοφορίας τοῦ Π.Σ.Ε. παρέχει τὴν δυνατότητα εἰς τὴν προτεσταντικὴν πλειοψηφίαν νά ἐξουδετερώσῃ ἡμᾶς ὅποτεδήποτε. Μόνον ἔνεκα τῆς εὐσπλαχνίας τῶν Προτεσταντῶν ἡμεῖς οἱ Ὁρθόδοξοι παραμένομεν εἰς τὰς διαφόρους Ἐπιτροπὰς καὶ Ὁργανισμοὺς τοῦ Π.Σ.Ε. Εἶναι ὅμως δικαίωμα καὶ καθήκον μας νά ζητήσωμεν μὲ τό κείμενον αὐτό μίαν καλλιτέραν μορφήν ἐκπροσώπησεως καὶ ψηφοφορίας εἰς τό Π.Σ.Ε. Εὐχαριστῶ πολύ.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Εὐχαριστῶ τὸν ἅγιον Τρανσυλβανίας, τοῦ ὁποῖου αἱ παρατηρήσεις εἶναι ὀρθαί. Θά ἤθελα νά παρατηρήσω μόνον, ὅτι προκειμένου περὶ τῆς ψηφοφορίας, τὰ παράπονά μας ἔχουν ἤδη εὔρει μίαν πρῶτην ἀνταπόκρισιν ἐντὸς τοῦ Π.Σ.Ε. Αὐτοὶ οἱ ὁποῖοι μετέχουν εἰς τὰς ἐργασίας τῶν Κεντρικῶν Ἐπιτροπῶν θά ἐνθυμῶνται ὅτι εἰς τὴν Δρῆσδην ἐπετεύχθη τό ἐξῆς: ἐάν Ἐκκλησία τις ἐπὶ συζητήσεως δογματικῶν θεμάτων διαπιστώσῃ ὅτι διασαλεύεται ἢ διακυβεύεται ἡ ἐκκλησιολογική της ταυτότης, ἔχει δικαίωμα νά ἀντιδράσῃ καὶ νά εἴπῃ ὅτι δέν ψηφίζει, ὅποτε καὶ σταματᾷ ἡ ὅλη ψηφοφορία. Εἶναι ἐν βῆμα πολὺ θετικόν πρὸς τὴν γραμμὴν αὐτὴν, τὴν ὁποίαν ἐπιδιώκομεν. Βεβαίως, τό θέμα τῆς ψηφοφορίας πρέπει νά τεθῇ κάποτε πολὺ πιό ἔντονα. Ἀλλὰ αἱ κατακτήσεις εἰς τοὺς μεγάλους Ὁργανισμοὺς γίνονται σιγά-σιγά. Νομίζω, ὅτι ἡ πρώτη αὐτὴ ἐπιτυχία, ἡ ὁποία ἐπισημοποιήθη διὰ τῆς ἀναγραφῆς εἰς τοὺς *Κανονισμοὺς (Rules)* τοῦ Π.Σ.Ε., εἶναι ἤδη μία ἀγαθὴ προϋπόθεσις διὰ τό μέλλον.

Ὁ Σεβ. Περιστερίου: Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε, νομίζω ὅτι ἡ § 10, ἡ ὁποία ἐκφράζει τὴν καρδίαν τῶν σχέσεων τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας μετὰ

του Π.Σ.Ε., πρέπει νά συνταχθῆ ἐκ νέου καί νά διαλευκανθοῦν ὠρισμένα σημεῖα. Ἐπί παραδείγματι, δι' ἡμᾶς τούς Ὁρθοδόξους, τό γεγονός ὅτι τό Π.Σ.Ε. δέχεται νά γίνουν μέλη αὐτοῦ ὠρισμένοι κοινότητες δέν θίγει μόνον τήν παρουσίαν μας εἰς τά συμβουλευτικά σώματα, ἀλλά κυρίως, ἐξ ἐπόψεως ἐκκλησιολογικῆς, τό Π.Σ.Ε. γίνεται φορεῦς τῆς διατηρήσεως τῆς διαιρέσεως τῶν Ἐκκλησιῶν. Ἐάν τό Π.Σ.Ε. παύσῃ νά δέχεται τάς κοινότητας αὐτάς ὡς μέλη καί τάς παρακινεῖ εἰς τρόπον ὥστε νά ἐνσωματωθοῦν εἰς μεγαλύτερας κοινότητες ἢ Ἐκκλησίας, τότε θά προσφέρῃ θετικήν ὑπηρεσίαν εἰς τήν ἐνότητα τῶν Ἐκκλησιῶν. Ἐν δευτέρον σημεῖον εἶναι ὅτι πρέπει νά γίνῃ λόγος περί τῆς ἀναθεωρήσεως τῶν σχέσεων τῆς Ὁρθοδόξου ἡμῶν Ἐκκλησίας πρὸς τό Π.Σ.Ε., ἀναθεώρησις ἢ ὅποια νά ἐπιτευχθῆ διὰ νέων *καταστατικῶν ρυθμίσεων*. Τό κείμενον πρέπει νά γίνῃ σαφέστερον. Ἡ ἀναγκαιότης *καταστατικῶν ρυθμίσεων* δέν σημαίνει ἀναγκαστικά ἀναθεώρησιν τῶν σχέσεων μας πρὸς τό Π.Σ.Ε., πράγμα τό ὅποιον ἐπέγει ἰδιαίτερος καί ὀφείλει νά ὑπογραμμισθῆ εἰς τό κείμενον. Ἡ τρίτη παρατήρησίς μου ἀφορᾷ εἰς τό θέμα τῆς ψηφοφορίας, περί τοῦ ὁποίου θά εἴπω ἀπλῶς ὅτι πρέπει ἡ Ἁγία καί Μεγάλη Σύνοδος νά ἀσχοληθῆ καί νά ἀποφασίσῃ, ἐάν καί κατὰ πόσον εἶναι προσφορώτερον διὰ τήν Ὁρθόδοξον ἡμῶν Ἐκκλησίαν νά ἐπανέλθῃ εἰς τό παλαιόν σύστημα τῶν *χωριστῶν Δηλώσεων*. Διότι σήμερον τά κείμενα τοῦ Π.Σ.Ε. εἶναι καί ὀρθόδοξα καί προτεσταντικά καί ὁτιδήποτε ἄλλο. Εἶναι συγκρητιστικά κείμενα, τά ὅποια ἱκανοποιοῦν τούς πάντας καί δέν ἱκανοποιοῦν κανένα. Νομίζω ταπεινῶς ὅτι θά προσφέρωμεν περισσότεραν ὑπηρεσίαν εἰς τήν ἐνότητα τῶν Ἐκκλησιῶν μέ μίαν ὀρθόδοξον δογματικήν Δήλωσιν. Τέλος, νομίζω ὅτι πρέπει νά ἐκφράσωμεν τήν εὐχήν νά συσταθῆ ἕν ὄργανον, τό ὅποιον θά ἀναλάβῃ ἀκριβῶς τήν ρύθμισιν τῶν σχέσεων μεταξύ Π.Σ.Ε. καί Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας. Ἐν ὄργανον, τό ὅποιον θά ἔχῃ πανορθόδοξον κύρος, πανορθόδοξον ἐκπροσώπησιν καί τό ὅποιον θά διαπραγματευθῆ μετά τοῦ Π.Σ.Ε. διὰ τό θέμα τῆς ἀναθεωρήσεως τῶν σχέσεων Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας καί Π.Σ.Ε. Εὐχαριστῶ.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Εὐχαριστῶ ἅγιε Περιστερίου. Θά ἤθελα νά παρατηρήσω εἰς τό πρῶτον σημεῖον σας, ὅτι ἀποτελεῖ πολλάκις κεφάλαιον καί δυσαρεσκείας καί ἀγανακτήσεως διὰ τάς Ὁρθοδόξους Ἐκκλησίας, ὅταν παρουσιάζονται ἐνώπιον τῆς Ὀλομελείας ὑποψηφιότητες κοινοτήτων τριῶν ἢ πέντε χιλιάδων ἀνθρώπων. Τό Οἰκουμενικόν Πατριαρχεῖον ἀρχήθεν εἶναι ἡ μόνη ἐκ τῶν Ὁρθόδοξων Ἐκκλησιῶν πού καταπιφίζει τάς περιπτώσεις αὐτάς. Καί μετά λύπης βλέπει ὅτι μόνον δύο ἢ τρία χέρια Ὁρθόδοξων ὑψώνονται εἰς καταπήφισιν τῆς εἰσδοχῆς ὡς μελῶν τοιούτων κοινοτήτων ἢ Ἐκκλησιῶν. Καί διερωτῶμαι, ἅγιε Περιστερίου, διατί δέν ἔχετε τήν ἰδίαν εὐαισθησίαν καί ἐσεῖς καί ὅλαι αἱ ἀδελφαί Ἐκκλησῖαι; Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τό τελευταῖον σας σημεῖον, ἀπλῶς ἀπαντῶ, ὅχι ὑπό τήν ιδιότητά μου ὡς προέδρου, ἀλλ' ὡς ἐκπροσώπου τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου. Θά ἤθελα νά σᾶς παρακαλέσω νά σκεφθῆτε ὅτι τά ὄργανα τῆς Ὁρθοδοξίας, τά πανορθόδοξα, εἶναι αὐτά τά ὅποια ἔχουν θεσπισθῆ. Δέν

ήμπορεί διά πάν αναφυόμενον θέμα, μικρόν ή μέγα, νά ζητώμεν από τήν Ὁρθοδοξίαν νά δημιουργή ὄργανα επί ὀργάνων. Θά δημιουργηθῆ μία Βαβυλών, ή ὁποία δέν ήξεύρομεν πού θά μάς ὀδηγήσῃ. Αυτό τό ὁποῖον εἶπεν ὁ ἅγιος Τρανσυλβανίας εἶναι τό καλλίτερον. Ὅταν υπάρχουν γενικωτέρου ἐνδιαφέροντος ζητήματα νά συγκαλήται ἐν συμπόσιον, μία συνέλευσις, μία συνάντησις Ὁρθόδοξων καί νά ἀντιμετωπίζεται τό ζήτημα. Ὅχι ὅμως ὄργανα ἐπί ὀργάνων ἐντός τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας. Αὐτή εἶναι ή ἄποψις τῆς Ἐκκλησίας μου.

Ὁ Σεβ. Περιστερίου: Δέν ἐννοῶ ὄργανον, εἰς τό ὁποῖον θά μετέχουν ὅλαι αἱ Ὁρθόδοξοι Ἐκκλησίαι. Θά ήμποροῦσε, ἐπί παραδείγματι, τό Οἰκουμενικόν Πατριαρχεῖον, ἐξ ὀνόματος τῶν Ὁρθόδοξων Ἐκκλησιῶν, νά κάμῃ τόν Διάλογον αὐτόν τῆς ἀναθεωρήσεως.

Ὁ Αἰδεσιμολ. Μ. Πρωτοπ. Τσέτσης: Εὐχαριστῶ ἅγιε Πρόεδρε. Αἱ πέντε παρατηρήσεις τοῦ ἁγίου Γραμματέως εἶναι πολύ σωστές καί πρέπει νά ληφθοῦν ὑπ' ὄψιν κατά τήν χάραξιν τοῦ πλαισίου τῶν περαιτέρω σχέσεων μας μέ τό Π.Σ.Ε. Τό κείμενον πού ἔχομεν ἐνώπιόν μας τιτλοφορεῖται «Ὁρθοδοξία καί Οἰκουμενική Κίνησις» καί ἐνώ μέν εἰς τās τρεῖς πρώτας παραγράφους δίδεται τό γενικόν πλαίσιον τῆς συμμετοχῆς μας εἰς τήν Οἰκουμενικήν κίνησιν, εἰς τό ὑπολοιπον κείμενον γίνεται ἀποκλειστικά λόγος διά τό Π.Σ.Ε. Τό ὅτι αἱ ἐπτά ἄλλα παράγραφοι ὀμιλοῦν περὶ τοῦ Π.Σ.Ε. ὀφείλεται εἰς τό ὅτι καί τόν Φεβρουάριον ή συζητήσις ἐστράφη κυρίως περὶ τοῦ Π.Σ.Ε. Νομίζω ὅμως ὅτι αὐτά, τά ὁποία λέγονται διά τό Π.Σ.Ε., ἰσχύουν ἐξ ἴσου καί διά ἄλλα Συμβούλια Ἐκκλησιῶν - καί μάς τό ἀπέδειξεν ή πείρα τοῦ καλοκαιριοῦ - ὅπως ή Διάσκεψις Εὐρωπαϊκῶν Ἐκκλησιῶν. Καί ἐκεῖ ἀκριβῶς εἴχομεν τά ἴδια προβλήματα πού ἔχομεν μέ τό Π.Σ.Ε. Δι' αὐτό νομίζω ὅτι ή Ἐπιτροπή πού θά ἀσχοληθῆ μέ τό θέμα αὐτό καλόν θά ήτο νά λάβῃ ὑπ' ὄψιν καί τήν πρόσφατον αὐτήν ἐμπειρίαν καί νά ἀναφέρῃ καί ἄλλους Ὁργανισμούς μέ τούς ὁποίους ἔχομεν προβλήματα. Εὐχαριστῶ.

Ὁ Αἰδεσιμολ. π. Ἄλλεν: Σεβασμῶτατε, νομίζω ὅτι εἶναι πολύ σημαντικόν νά γνωρίζωμεν, πῶς ὁ λαός ήμῶν κατανοεῖ ήμάς εἰς τό σημεῖον τοῦτο. Τοῦτο εἶναι καίριον ζήτημα. Εἶμαι ἐδῶ ὁ ὀμόνος ἐκ Β. Ἀμερικής καί θά ἐπεθύμουν νά τονίσω ὅτι εἶναι βασικόν διά τήν ὄλην ἐργασίαν ήμῶν νά καταστήσωμεν τήν θέσιν ήμῶν ἀπολύτως σαφή. Ὡς πρός τήν σχέσιν ήμῶν ἐν τῷ Π.Σ.Ε., ὅτι δέν εἶναι μία ὑπερ-Ἐκκλησία, εἰς τήν ὁποίαν ήμεῖς ἀπλῶς ἐνετάχθημεν. Εἰς τό δυτικόν ἡμισφαίριον, εἴπέρ ποτε καί ἄλλοτε, τοῦτο προεβλήθη σαφέστατα, διότι εὐρισκόμεθα εἰς τόν μέγαν κίνδυνον νά προβάλωμεν τήν ἐσφαλμένην ταύτην ἐντύπωσιν τόσον εἰς τό ὀρθόδοξον ήμῶν πλήρωμα, ὅσον καί εἰς ἑτέρας χριστιανικάς ὀμάδας ἀντί νά καταστήσωμεν, ὡς νομίζω, σαφή τήν θέλησιν ήμῶν νά συζητήσωμεν ἐπί τοῦ πεδίου τούτου, διότι παραμένομεν κατά τήν ἐντολήν τῆς ἀγάπης καί δι' οὐδένα ἑτερον λόγον. Εὐχαριστῶ.

Ὁ Σεβ. Κορίνθου: Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε, αἰσθάνομαι τήν ἀνάγκην νά ἐκφράσω συγχαρητήρια πρός τόν ἅγιον Γραμματέα, ὁ ὁποῖος συνέταξεν ὀχι

μόνον τήν σημερινήν Εισήγησιν, ἀλλά ὅλας τὰς Εἰσηγήσεις, αἱ ὁποῖαι εἶναι ἀπαύγασμα ὄλων ἐκείνων, τὰ ὅποια ἐλέχθησαν ἤδη καί εἶναι ἡ συνισταμένη ὄλων αὐτῶν. Πράγμα τό ὅποιον σημαίνει ὅτι ὁ ἅγιος Γραμματεὺς ἔκαμε πολὺ μεγάλον κόπον. Ἐπίσης, νά τόν εὐχαριστήσω δι' αὐτό. Νά τόν εὐχαριστήσω καί προκαταβολικῶς διά τόν ἄλλον κόπον πού θά κάνῃ. Διότι ὅλα ἐκεῖνα ἔγιναν βάσει αὐτῶν πού ἐλέχθησαν. Καί τώρα ἔχει νά τὰ συμπληρώσῃ πάλιν ἀπό τήν ἀρχήν μέ αὐτά πού ἐλέχθησαν ἐδῶ. Αὐτό σημαίνει πολύν κόπον, πολλήν κατανάλωσιν χρόνου καί πολλήν κατανάλωσιν φαιᾶς οὐσίας. Συγχαρητήρια, λοιπόν, καί εὐχαριστίας. Ἔρχομαι τώρα εἰς τήν παρατήρησίν μου ἐπί τοῦ κειμένου, ἡ ὁποία εἶναι συνέχεια τῶν παρεμβάσεων τοῦ κ. Γαλίτη καί τοῦ ἁγίου Τρανσυλβανίας, πού ἀφοροῦν εἰς τήν ἀναμόρφωσιν τοῦ Καταστατικοῦ τοῦ Π.Σ.Ε. Ἡ θέσις μας ὡς Ὁρθόδοξον πρέπει νά εἶναι εἰδική μέσα ἐκεῖ, διότι ἤδη εἶναι σημαντική. Καί εἶναι σημαντική, διότι ἐάν δέν ἦσαν οἱ Ὁρθόδοξοι, τό Π.Σ.Ε. δέ θά ἦτο Παγκόσμιον Συμβούλιον Ἐκκλησιῶν, ἀλλ' ἐν Παν-προτεσταντικόν Συμβούλιον. Αὐτό εἶναι ἐν πολὺ μεγάλον προτέρημα, τό ὅποιον ἔχομεν καί τοῦ ὁποίου σφωρόνως καί διά τό ὄφελος τῆς Ὁρθοδοξίας πρέπει νά κάνωμεν χρήσιν. Ἐάν ὅμως δέν θέλωμεν αὐτό - καί θά πρέπει ὅπωςδήποτε νά τό θέλωμεν ὅλοι - ὑπάρχει καί κάτι ἄλλο. Ἐλέχθη ἐδῶ ὅτι ἡμεῖς οἱ Ὁρθόδοξοι εἴμεθα τό 1/5 στό Π.Σ.Ε. Ἄρα εἴμαστε μία μειοψηφία. Ἡμποροῦμεν νά ἀπαιτήσωμεν τὰ δικαιώματα τῆς κάθε μειοψηφίας. Εἰς κάθε συλλογικόν ὄργανον καί εἰς τὰ κράτη καί εἰς τὰ ἔθνη εἶναι σεβαστά, ἀπόλυτα σεβαστά, τὰ δικαιώματα τῆς κάθε μειοψηφίας. Καί ὡς μειοψηφία, λοιπόν, ἡμποροῦμεν νά ζητήσωμεν τήν εἰδικήν αὐτήν θέσιν. Ἐν τρίτον σημείον, τοῦ ὁποίου δέν θά κάμωμεν χρήσιν βεβαίως, ἀλλά τό ἀναφέρω ἀπλῶς. Ἐάν ἡ κάθε κοινότης ἔχει μίαν ψήφον καί διά ψήφον ἔρχεται ἐκεῖ, τότε ὡς Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος ἔχει 90 ἐπισκοπᾶς. Θέλομεν λοιπόν 90 ψήφους. Τό ἴδιον καί αἱ ἄλλαι ἀδελφαί Ὁρθόδοξοι Ἐκκλησίαι. Δέν θά φθάσωμεν βέβαια εἰς τό σημείον αὐτό. Τά δύο πρῶτα εἶναι ἀρκετά διά νά φθάσωμεν εἰς τήν ἀναμόρφωσιν τοῦ Κανονισμοῦ.

Ὁ Σεβ. Σουμαδιάς: Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε, εἰς τήν § 6 λέγεται ὅτι τό Π.Σ.Ε. «δέν εἶναι καί δέν πρέπει νά καταστή ὑπερ-Ἐκκλησία». Θά ἔλεγον ὅτι ἡ λέξις «δέν πρέπει» θά ἦτο καλλίτερον νά ἀντικατασταθῇ μέ τό «δέν δύναται».

Ὁ Σεβ. Καρθαγένης: Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε, εὐρίσκομαι εἰς τό Π.Σ.Ε. πολλά χρόνια. Ξέρω ὅτι συνεχῶς παλαιομέν ἐκεῖ γιά νά προσφέρωμεν κάτι καί ἡμεῖς, οἱ ὅποιοι εἴμεθα ἡ μία Ἐκκλησία. Ἡ μία Ἐκκλησία, ἡ ὁποία εἶναι μέσα εἰς τό Π.Σ.Ε. Εἶναι βέβαια λίγο παράδοξον. Δέν ξεύρω, ἐάν τό Π.Σ.Ε. εἶναι μέσα εἰς τήν μίαν Ἐκκλησίαν, ἀλλ' ἡ μία Ἐκκλησία εἶναι καί πρέπει νά εἶναι μέσα στό Π.Σ.Ε. Πρέπει καί αὐτή νά προσφέρῃ. Εἶναι μεγάλο τό θέμα. Ζητοῦμε καί ἔχομεν δίκαιο νά ζητοῦμε τήν θέσιν μας, ἀλλά μέ πάθος πρέπει νά προσφέρωμεν. Ἐχω ὅμως τήν ἐντύπωσιν ὅτι δέν προσφέρομεν ὅ,τι πρέπει νά προσφέρωμεν. Ἡ οὐσία εἶναι μία: πιστεύομεν εἰς τήν ἀποστολήν τοῦ Π.Σ.Ε. ἢ ὄχι; Νά ἐρωτήσῃ ὁ καθένας μας τή συνειδήσιν του. Εἶναι μεγάλο

αυτό. Ὅχι μόνον ὅταν τό ἔχομεν ἀνάγκην. Πέραν αὐτοῦ, μᾶς ἔχει ἀνάγκην. Καί ἐπειδή μᾶς ἔχει ἀνάγκην, γι' αὐτό καί ἐμεῖς πρέπει νά φανώμεν ἄξιοι τῆς ἀποστολῆς μας ὡς Μιάς Ἐκκλησίας, τῆς μόνης Ἀποστολικῆς καί Καθολικῆς. Νά φανώμεν ἄξιοι αὐτῆς τῆς ἀποστολῆς μας. Εὐχαριστῶ πολύ.

Ὁ Σεβ. Δημητριάδος: Σεβ. ἅγιο Πρόεδρε, ἐκφράζω καί ἐγώ τήν βαθυτάτην ἱκανοποίησίν μου διά τήν ἐπί ἀσφαλοῦς ἐκκλησιολογικῆς ὀρθοδόξου βάσεως θεμελιώσιν τοῦ κειμένου αὐτοῦ καί βεβαίως τά ἀδελφικά συγχαρητήριά μου καί εἰς τήν Ἐπιτροπήν καί εἰς τόν ἅγιον Γραμματέα. Ἔχω ἐν τούτοις τήν ἐντύπωσιν ὅτι ὑπάρχουν δύο σημεῖα εἰς τό κείμενον, τά ὁποῖα συνιστοῦν κάποιαν ἐπικίνδυνον, θά ἔλεγα, ἀντινομίαν. Εἰς τήν § 1 γίνεται καί ὀρθῶς λόγος ὅτι ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία συνιστᾷ τόν φορέα τῆς Μιάς, Ἁγίας, Καθολικῆς καί Ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας. Εἰς τήν § 11 ὅμως ὁμολογεῖται ὅτι αἱ ἐπί μέρους Ὁρθόδοξοι Ἐκκλησῖαι δέν ἔχομεν κοινόν δογματικόν προσανατολισμόν, μέ ἀποτέλεσμα νά ἐμφανιζώμεθα εἰς τό Π.Σ.Ε. διαφωνοῦντες ἐπί δογματικῶν ζητημάτων καί ζητεῖται εἰς τήν παράγραφον αὐτήν, ὅπως ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία *«ἐμφανίζεται ὡς τό ἐν Σῶμα τοῦ Χριστοῦ, ὁμολογοῦσα καί δίδουσα μαρτυρίαν τῆς πίστεως τῆς Μιάς, Ἁγίας, Καθολικῆς καί Ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας»*. Δέν εἶναι ἀντίφασις αὐτό; Ἴσως εἶναι ἀληθές, ἀλλά δέν πρέπει νά γραφῆ ἐδῶ. Ἡ πρότασις μου εἶναι νά ἀπαλειφθῆ τελειῶς ἡ § 11 ὡς ἀφορῶσα τάς ἐνδορθοδόξους σχέσεις καί ἐν πάσῃ περιπτώσει ἐκθέτουσα ἡμᾶς εἰς τά μάτια τῶν ἄλλων. Ἡ δευτέρα παρατήρησις μου ἐκκινεῖ ἀπό τήν § 5, εἰς τό τέλος τῆς ὁποίας ὁμολογεῖται καί πάλιν ὀρθῶς, ὅτι ἡμεῖς ἐκλαμβάνομεν τήν ἐνότητα ὡς *«ἐν τῷ μυστηρίῳ καί τῇ παραδόσει βιουμένην ἐν τῇ Ὁρθόδοξῳ Ἐκκλησίᾳ»*. Αὐτό εἶναι πολύ σημαντικόν. Ἴσως εἶναι ἡ καρδιά τῆς αὐτοσυνειδησίας μας. Ἐν τούτοις, εἰς τήν § 7, ὅπου γίνεται ἡ ἀποτίμησις τοῦ κειμένου τοῦ «Β.Ε.Μ.», ἔχω τόν φόβον μήπως ἡ τόσον θετική ἀπό μέρους μας ἀποτίμησις αὐτοῦ τοῦ κειμένου ἀναιρεῖ κατά κάποιον τρόπον τήν προηγουμένην θεολογικήν βάσιν. Καί τό λέγω αὐτό, διότι ἔχω ὑπ' ὄψιν μου ὅτι ἐξ ἐπόψεως ὀρθοδόξου ἔχουν γίνει καί ἀρνητικαί κριτικαί τοῦ κειμένου τοῦ «Β.Ε.Μ.», ἡ δέ ἡμέτερα Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος ἡρνηθῆ νά συμμετάσχῃ εἰς τήν διαδικασίαν, τήν ὁποίαν τό Π.Σ.Ε. ἔθεσε, δηλαδή νά γίνῃ ἀποδοχή τοῦ κειμένου αὐτοῦ, διότι ἐθεώρησε ὅτι διά τῆς διαδικασίας αὐτῆς τό Π.Σ.Ε. ἀνυψώνεται εἰς μίαν *ὑπέρ-Ἐκκλησίαν*, ἡ ὁποία θέτει ὅλας τάς ἄλλας Ἐκκλησίας νά συνεννοοῦνται μεταξύ των ὑπό τήν ὑψηλήν ἐποπτεῖαν καί αἰγίδα του, ὅτι δηλαδή διαλέγεται τό ἴδιον τό Π.Σ.Ε. μέ ὅλας τάς Ἐκκλησίας. Ἡ πρότασις μου, ἐπομένως, εἶναι μήπως καί ἐδῶ εἰς τήν § 7 διαμορφωθῆ κάποια ἄλλη διατύπωσις, ἡ ὁποία δέν θά ἔρχεται εἰς ἀντίφασιν μέ τήν κυρίως ἐκκλησιολογικήν μας βάσιν. Εὐχαριστῶ.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Εὐχαριστῶ πολύ. Ἡ πρώτη παρατήρησις σας εἶναι πολύ ὀρθή καί θά πρέπει νά ληφθῆ ὑπ' ὄψιν ἀπό τήν Ἐπιτροπήν. Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τήν δευτέραν, διά τό κείμενον τοῦ Β.Ε.Μ., λέγεται ἀπλῶς ὅτι εἶναι *«κείμενον συγκλινουσῶν θεολογικῶν ἀπόψεων»* καί ὡς τοιοῦτο δέν ὑποβάλλεται εἰς τάς Ἐκκλησίας πρὸς ἀποδοχήν, ἀλλά μόνον πρὸς

ἀπάντησιν. Είναι σαφής ή διαφοροποιήσις, τήν όποίαν κάμνομεν και ήμείς και οί του Συμβουλίου, ότι άλλο είναι «*reception*» και άλλο είναι «*response*». Αί Έκκλησίαί άπαντούν, αλλά δέν είναι ύποχρεωμένα να άποδεχθούν. Έν πάση περιπτώσει, ή Έπιτροπή πρέπει να έπανασκεφθή επί του σημείου τούτου διά να μή ύπάρξη καμία αντίδρασις από μέρους των Άντιπροσωπιών.

Ό Αίδεσμολ. Μποροβόι: Σεβ. άγιε Πρόεδρε, τας παρατηρήσεις, τας όποιας έχω, θα τας έκφράσω βεβαίως εις τήν Έπιτροπήν, άλλ' έδώ έπιθυμώ να άποσπάσω δι' όλίγον τήν προσοχήν της Όλομελείας εις έν πολύ σημαντικό δι' άπαντας ζήτημα. Είναι σαφές ότι δέν δυνάμεθα τώρα πλέον να ψηφίσωμεν κεχωρισμένως κατά όμολογίαν ή καθ' όμάδα ή, ως άλλοτε, να κάνωμεν χωριστάς δηλώσεις, διότι τούτο θα ώδήγει εις μίαν όπισθοδρομήσιν της Οικουμενικής Κινήσεως και θα έκλόνιζε πολύ τήν ένότητα του Παγκοσμίου Συμβουλίου Έκκλησιών. Τά συμφέροντα της Όρθοδοξίας, επί των όποιών τώρα συζητούμεν, έξεφράσθησαν κατ' έξοχον τρόπον κατά τήν Πανορθόδοξον Διάσκεψιν της Σόφιας. Πρέπει να έπιστρέψωμεν εις τοιαύτας προτάσεις, διά τας όποιας τό Παγκόσμιον Συμβούλιον Έκκλησιών έπραξε πάν τό δυνατόν διά να τας άπορρίψη ή διά να μή τας εισαγάγη εις τήν ζωήν του. Τοιαύται ύπήρξαν αι προτάσεις της Πανορθόδοξου Διασκέψεως της Σόφιας. Δέν ύπεστήριξαν τας προτάσεις αυτάς πάσαι αι Όρθόδοξοι Έκκλησίαί, αλλά αυταί είναι ή μόνη όδός, διά της όποιας δυνάμεθα να φθάσωμεν εις τήν άληθή έννοιαν της μαρτυρίας ήμών εις τό Π.Σ.Ε., Διά τά λοιπά είμεθα έλεύθεροι. Πράγματι, τό Π.Σ.Ε. και ή Οικουμενική Κίνησις έχουν τούτο τό έξαιρετικόν, ότι αι Έκκλησίαί ενεργούν από κοινου εκεί ένθα έχουν κοινά ένδιαφέροντα. Κατά τά άλλα πάσαι αι τοπικαί Έκκλησίαί έχουν κατ' ευθείαν σχέσεις μέ τό Π.Σ.Ε., ότε όμως τά κοινά ένδιαφέροντα αυτών τό άπαιτούν συνέρχονται κατά καιρούς εις γενικάς συνελεύσεις. Και ήμείς έπίσης δυνάμεθα να ενεργήσωμεν όμοίως. Η όδός δι' ήμάς είναι εκείνη, ή όποία ύπεδείχθη κατά τήν συνάντησιν της Σόφιας. Ευχαριστώ.

Ό Αίδεσμολ. Μπρία: Σεβασμώτατε, είμαι άπολύτως σύμφωνος μέ τό κείμενον, τό όποιον προεάθη, και μέ τήν άξιολόγησιν αυτου υπό του Σεβ. Γραμματέως. Θα έπεθύμουν να ύποβάλω τρεις συντόμους παρατηρήσεις. Η πρώτη αναφέρεται εις τόν τίτλον του θέματος ήμών. Νομίζω ότι είναι σημαντικό να έπιστήσωμεν τήν προσοχήν της Έπιτροπής ότι δέν έξετάζομεν μόνον τας σχέσεις της Όρθοδόξου Έκκλησίας προς τό Π.Σ.Ε., διότι τό θέμα ήμών είναι «Όρθοδοξία και Οικουμενική Κίνησις». Νομίζω λοιπόν ότι όφείλομεν να βοηθήσωμεν τας Έκκλησίας ήμών να είπουν τι περί της Οικουμενικής Κινήσεως γενικώτερον, περί του μεγάλου θέματος του Οικουμενισμού. Τό Π.Σ.Ε. είναι βεβαίως έν κεφάλαιον της Οικουμενικής Κινήσεως, αλλά δέν δυνάμεθα να περιορίσωμεν τήν οικουμενικήν συνείδησιν εις τήν συμμετοχήν ήμών εις τό Π.Σ.Ε. Ο Οικουμενισμός είναι ευρύτατον ριπίδιον, εις πολύ σημαντικό δι' ήμάς τομεύς, αλλά δέν πρέπει να περιορίσωμεν μόνον εις τό Π.Σ.Ε. Πιστεύω ότι είναι μεγάλη ευκαιρία διά τήν Σύνοδον να έκφρασθή επί του Οικουμενισμού. Η Σύνοδος όφείλει να διατυπώση

τήν θέσιν αὐτῆς, λαμβάνουσα ὑπ' ὄψιν τὴν ἡμετέραν οἰκουμενικὴν παράδοσιν. Δεύτερον, νομίζω ὅτι τὸ σημεῖον 2 εἶναι κεφαλαιῶδες. Πρέπει λοιπὸν νὰ ἀναπτυχθῆ, διότι πρόκειται διὰ τὸ μόνιμον τμήμα, τὴν βάσιν, ἢ ὁποία θὰ παραμείνῃ μέχρι τῆς Συνόδου. Ἐπὶ πλέον, πρέπει νὰ εἴπωμεν ὅτι εἴμεθα παρόντες εἰς τὴν Οἰκουμενικὴν Κίνησιν, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἀποφάσεων τῶν Ἐκκλησιῶν ἡμῶν. Ἐκεῖναι ἀπεφάσισαν νὰ εἶναι μέλη τοῦ Π.Σ.Ε. καὶ ἡμεῖς προσφέρομεν μέχρι σήμερον σημαντικὴν συμβολὴν εἰς τὸν Ὄργανισμόν αὐτόν καὶ εἰς τὴν εὐρύτεραν Οἰκουμενικὴν Κίνησιν. Ὅμως ἐδῶ δὲν γίνεται σαφές, ποία ὑπῆρξεν ἡ ἐπίδρασις ἡμῶν εἰς τὸ Π.Σ.Ε. καὶ εἰς τὴν σύγχρονον Οἰκουμενικὴν Κίνησιν. Ἐπὶ παραδείγματι, τὸ Π.Σ.Ε. ἐνεργεῖ τώρα ἐπὶ τῇ βάσει ὀρθοδόξων διατυπώσεων. Γνωρίζετε ὅτι ἡ ὅλη κατανόησις τῆς Ἁγίας Τριάδος ἐγένετο δεκτὴ ἀπὸ τὴν Οἰκουμενικὴν Κίνησιν καὶ τὸ Π.Σ.Ε. Γνωρίζετε ὅτι ἡ κατανόησις τοῦ Οἰκουμενισμοῦ «in trine» ἀποτελεῖ μέρος τῆς ὁρολογίας τοῦ Π.Σ.Ε. Γνωρίζετε ἐπίσης ὅτι ἡ ἰδέα τῆς κατανόησεως τῆς τοπικῆς Ἐκκλησίας, ὡς αὐτὴ ὀρίζεται ὑφ' ἡμῶν, ἀνήκει πλέον εἰς τὴν οἰκουμενικὴν κληρονομίαν. Νομίζω λοιπὸν ὅτι πρέπει νὰ ἐπιμείνωμεν εἰς τὴν προοπτικὴν αὐτήν. Τρίτον, νομίζω ὅτι ἡ συζήτησις περὶ «*ὑπερ-Ἐκκλησίας*» εἶναι πλέον παρωχημένη. Οὐδεὶς εἰς τὸ Π.Σ.Ε. δέχεται ὅτι αὐτὸ εἶναι «*ὑπερ-Ἐκκλησία*». Λέγομεν ἐπίσης εἰς τὸ ἡμέτερον κείμενον, ἐπανερχόμενοι εἰς τὴν δήλωσιν τοῦ Τορόντο, ὅτι τὸ Π.Σ.Ε. «δὲν ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ διαπραγματεύεται τὴν ἐνότητα τῶν Ἐκκλησιῶν». Τὸ Π.Σ.Ε. ἔχει ὅρια. Δημιουργεῖ τὴν κατάλληλον ἀτμοσφαίραν πρὸς διευκόλυνσιν τῶν συζητήσεων, ἀλλὰ δὲν εἶναι ὄργανον, τὸ ὁποῖον θὰ ἠδύνατο νὰ συζητήσῃ τὴν ἐνότητα τῶν Ἐκκλησιῶν. Διὰ νὰ κατακλείσω, θὰ ἔλεγον ὅτι ὀφείλομεν νὰ διευρύνωμεν τὸ ἐκκλησιολογικὸν τμήμα τοῦ κειμένου, διατυπώντες τὰς οἰκουμενικὰς ἀρχὰς τῆς Ὄρθοδοξίας, καὶ νὰ προσθέσωμεν εἰς τὸ δεύτερον μέρος πᾶσαν τὴν ὀρθόδοξον συμβολὴν εἰς τὴν Οἰκουμενικὴν Κίνησιν. Εὐχαριστῶ.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Εὐχαριστῶ πολύ. Νομίζω ὅτι κατακλείομεν ἐδῶ τὴν συζήτησιν ἐπὶ τοῦ θέματος τῆς *Οἰκουμενικῆς κινήσεως*. Αἱ παρατηρήσεις, αἱ ὁποῖαι ἔγιναν ἦσαν ἀπολύτως ἐποικοδομητικαὶ καὶ ἔχουν ληφθῆ ὑπ' ὄψιν ἀπὸ τὸ Γραφεῖον. Θὰ παραπεμφθοῦν εἰς τὴν Ἐπιτροπὴν, τὴν ὁποίαν καὶ θὰ παρακαλέσωμεν νὰ κάμῃ τὰς σχετικὰς βελτιώσεις.

Λύεται ἡ συνεδρία.

Γ' ΗΜΕΡΑ ΕΡΓΑΣΙΩΝ
(Παρασκευή 31 Ὀκτωβρίου)

Πρωινή Συνεδρία
(11.00 - 12.15)

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Πρὶν ἢ εἰσέλθωμεν εἰς τὴν παρουσίασιν τοῦ τετάρτου κειμένου μας, θὰ ἤθελα νὰ ἀπασχολήσω τὴν Ὀλομέλειαν δι' ὀλίγα μόνον λεπτά καὶ νὰ εἶπω ὅτι ἔχουν ἤδη ἔλθει ὠρισμένοι εὐχετήριοι ἀπάντησις τῶν ἀρχηγῶν τῶν Ὀρθόδοξων Ἐκκλησιῶν, εἰς τὸ τηλεγράφημά μας, τὸ ὁποῖον ἐκάμαμεν κατὰ τὴν πρώτην ἡμέραν. Κατὰ τὸ κρατοῦν ἔθος τὰ τηλεγραφήματα αὐτά τῶν εὐχῶν καὶ εὐλογιῶν τῶν Προκαθημένων τῶν Ὀρθόδοξων Ἐκκλησιῶν πρέπει νὰ ἀναγνωσθοῦν καὶ νὰ ἀκουσθοῦν ἐν εὐγνωμοσύνη ἀπὸ τὴν Ὀλομέλειαν. Παρακαλῶ τὸν ἅγιον Γραμματέα νὰ ἀναγνώσῃ τὰ ἀφιχθέντα τηλεγραφήματα.

Ὁ Σεβ. Γραμματεὺς:

«*Ἱερώτατον*

Μητροπολίτην Μύρων κ. Χρυσόστομον,

Πρόεδρον Γ' Προσυννοδικῆς Πανορθόδοξου Διασκέψεως

Χαιρετίζοντες χαρᾶ μεγάλη ἑναρξιν θεία εὐδοκία ἐργασιῶν Γ' Προσυννοδικῆς Πανορθόδοξου Διασκέψεως καὶ εὐχαριστοῦντες καὶ δοξάζοντες ἐπὶ τούτῳ τὸ ὄνομα εὐδοκοῦντος Θεοῦ, ἀπευθύνομεν πρὸς ἅπαντας ἀγαπητοὺς καὶ τιμίους ἐκπροσώπους ἀδελφῶν Ἐκκλησιῶν ἐγκάρδιον χαιρετισμόν, θερμὰς εὐχὰς καὶ ὀλόθυμον πατριαρχικὴν ἡμῶν εὐλογίαν. Ἐπικαλούμενοι ἐπὶ πάντας ἐνίσχυσιν Παρακλητοῦ, εὐχόμεθα ἐκ βαθέων εὐδώσιν ἐργασιῶν Διασκέψεως ἐπ' ἀγαθῶ ἀγίας ἡμῶν Ἐκκλησίας καὶ πρὸς δόξαν Θεοῦ.

Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης Δημήτριος

Ἐν Φαναρίῳ, τῇ 28ῃ Ὀκτωβρίου 1986»

«*Σεβασμιώτατον*

Μητροπολίτην Μύρων κ. Χρυσόστομον

Πρόεδρον Γ' Προσυννοδικῆς Πανορθόδοξου Διασκέψεως

Εἰς Σαμπεζύ

Ὀλοκαρδίως χαιρετίζοντες ὑμᾶς καὶ ὅλους τοὺς ἐξονομασθέντας ἀντιπροσώπους τῶν κατὰ τόπους Ὀρθόδοξων Ἐκκλησιῶν, συνελθόντας ἐν Σαμπεζύ διὰ τὴν Γ' Προσυννοδικὴν Πανορθόδοξον Διάσκεψιν ἐπὶ τῷ τέλει, ἵνα ἐν ἀρμονίᾳ μετ' ἀγάπης συζητήσωσιν τὰ θέματα τῆς νηστείας, τοῦ οἰκουμενισμοῦ, τῶν Διαλόγων καὶ τῆς εἰρήνης. Εἴθε ὁ Θεὸς νὰ φωτίσῃ ὑμᾶς καὶ ὁδήγησῃ τὰς ἐν ὄψει προσπαθείας ὑμῶν διὰ τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ καὶ διὰ τὸ καλὸν τῆς Μιάς, Ἀγίας, Καθολικῆς καὶ Ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας. Μετ' ἀγάπης ἐν Χριστῷ.

Πατριάρχης Ποιμὴν

Ἐν Μόσχᾳ, τῇ 27ῃ Ὀκτωβρίου 1986»

«Σεβασμιώτατον Μητροπολίτην Μύρων
κ. Χρυσόστομον,
Πρόεδρον τῆς Γ' Προσυνοδικῆς Πανορθόδοξου Διασκέψεως
Ἄπευθύνοντες χαιρετισμόν πρὸς ἅπαντα τὰ μέλη τῆς Διασκέψε-
ως, εὐχόμεθα εἰς τὸν Κύριον καρποφόρον ἐργασίαν ἐπ' ἀγαθῷ τῆς
Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ.

Γερμανός, Πατριάρχης τῶν Σέρβων
Ἐν Βελιγράδι, τῆ 30ῇ Ὀκτωβρίου 1986»

«Σεβασμιώτατον Μητροπολίτην Μύρων
κ. Χρυσόστομον,
Πρόεδρον.

Ἐπ' εὐκαιρίᾳ ἐνάρξεως ἐργασιῶν Γ' Προσυνοδικῆς Πανορθόδοξου Δια-
σκέψεως ἀπευθύνομεν προσωπικῶς πρὸς τὴν Ὑμετέραν Σεβασμι-
ότητα, ὡς ἐπίσης καὶ εἰς τοὺς ὑψηλοὺς ἐκπροσώπους τῶν ἀδελφῶν
Ὁρθόδοξων Ἐκκλησιῶν, θερμοτάτας προσρήσεις, εὐχόμενοι πλουσί-
αν εὐλογίαν παρὰ Κυρίου, ἵνα αἱ ἐργασίαι ὑμῶν ἀποφέρωσι πλουσί-
ους καρπούς διὰ τὰς Ἐκκλησίας ἡμῶν καὶ διὰ τὴν εἰρήνην τοῦ κό-
σμου. Ὑμέτερος ἐν Χριστῷ ἀδελφός.

Ὁ Μολδαβίας καὶ Σουτσεάβας Θεόκτιστος
Τοποτηρητὴς τοῦ Πατριαρχικοῦ θρόνου
Ἐν Βουκουρεστίῳ, τῆ 30ῇ Ὀκτωβρίου 1986»

«Σεβασμιώτατον
Μητροπολίτην Μύρων κ. Χρυσόστομον
Εἰς Σαμπεζύ

Σεβασμιώτατε, μετ' ἀδελφικῆς ἐν Χριστῷ ἀγάπης, ἡ Ἱερά Σύνοδος
τῆς Ὁρθόδοξου Ἐκκλησίας τῆς Βουλγαρίας αἰτεῖται ἐν προσευχαίς
τὴν εὐλογίαν τοῦ Θεοῦ διὰ καρποφόρον ἐργασίαν ἐπ' ἀγαθῷ τῆς
Ὁρθοδοξίας ἐν τῇ παρουσίᾳ προπαρασκευαστικῆς Διασκέψεως διὰ τὴν
Ἀγίαν καὶ Μεγάλην Πανορθόδοξον Σύνοδον.

Πατριάρχης Βουλγαρίας Μάξιμος
Πρόεδρος τῆς Ἱερᾶς Συνόδου
Ἐν Σόφια, τῆ 27ῇ Ὀκτωβρίου 1986»

«Σεβασμιώτατον Μητροπολίτην
Μύρων κ. Χρυσόστομον

Ἐπὶ ἐνάρξει ἐργασιῶν Γ' Προσυνοδικῆς Πανορθόδοξου Διασκέψεως
εὐχόμεθα πλούσιον τὸν παρὰ τοῦ Κυρίου φωτισμόν καὶ τὰς εὐλογίας
Αὐτοῦ ἐπὶ πάντας τοὺς συμμετέχοντες τῆς Διασκέψεως σεβασμίους
καὶ τιμίους ἐκπροσώπους τῶν ἀδελφῶν Ὁρθόδοξων Ἐκκλησιῶν πρὸς
ἐπιτυχίαν ἔργου καὶ στόχων αὐτῆς ἐπ' ἀγαθῷ Ὁρθοδοξίας.

Ὁ Κύπρου Χρυσόστομος
Ἐν Λευκωσίᾳ, τῆ 30ῇ Ὀκτωβρίου 1986»

«Σεβασμιώτατον Μητροπολίτην
Μύρων κ. Χρυσόστομον
Χαιρετίζοντες ἑναρξιν Γ' Προσυνοδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέ-
ψεως, εὐχόμεθα ὑμῖν ἐνίσχυσιν παρὰ Κυρίου καὶ εὐόδωσιν ὑψηλοῦ
ὑμῶν ἔργου ἐπ' ἀγαθῷ Ἀγίας Αὐτοῦ Ἐκκλησίας.

Ὁ Ἀθηνῶν Σεραφεῖμ Πρόεδρος
Ἐν Ἀθηναῖς, τῆ 30ῇ Ὀκτωβρίου 1986»

«Σεβασμιώτατον Μητροπολίτην
Μύρων κ. Χρυσόστομον
Εὐχαριστοῦμεν θερμῶς δι' ὑμέτερον τηλεγράφημα. Εὐχόμεθα
εὐόδωσιν ἐργασιῶν Γ' Προσυνοδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως.
Μετ' ἐν Χριστῷ ἀγάπης.

Ὁ Φιλλανδίας Παῦλος
Ἐν Κουόπιο, τῆ 30ῇ Ὀκτωβρίου 1986»

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Νομίζω ὅτι ἐκφράζω τὰ αἰσθήματα τῆς Ὀλομελείας,
ἐάν εἶπω ὅτι ἐν βαθεῖα εὐγνωμοσύνη ἠκούσαμεν καὶ ἐδέχθημεν τὰς εὐχὰς
καὶ εὐλογίας τῶν Προκαθημένων τῶν Ἀγιωτάτων Ὁρθόδοξων Ἐκκλησιῶν.
Εὐχαριστοῦμεν θερμότατα διὰ τὰ ἀφιχθέντα αὐτὰ τηλεγραφήματα.

Ἐπὶ τῆς ὑπαρξούσης καὶ ἄλλαι ἐκδήλωσις πρὸς τὴν Συνέλευσίν μας,
εἴτε διὰ τηλεγραφημάτων εἴτε καὶ ἄλλως, μεταξύ τῶν ὁποίων εἶναι καὶ τὸ
τηλεγράφημα τοῦ Ρωμαιοκαθολικοῦ Ἐπισκόπου Λωζάννης, Γενεύης καὶ
Φριβούργου, Σεβ. κ. Pierre Mamie. Ἀναγνώσατέ το, ἅγιε Γραμματεῦ, διότι
εἶναι τοῦ τοπικοῦ Ἐπισκόπου τῶν Ρωμαιοκαθολικῶν.

Ὁ Σεβ. Γραμματεὺς:

«Σεβ. Μητροπολίτην Ἑλβετίας κ. Δαμασκηνόν
Μετ' ἀδελφικῶν χαιρετισμῶν, μετ' ἐγκαρδίων εὐχῶν, μετὰ διαβεβαι-
ώσεως περὶ τῆς προσευχῆς ἡμῶν πρὸς τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, ἵνα ὁ Θεὸς
εὐλογῆσιν τὰς ἐργασίας ἐκείνων, οἱ ὅποιοι προετοιμάζουν τὴν Πανορ-
θόδοξον Σύνοδον. Ἡνωμένοι ἐν Κυρίῳ Ἰησοῦ.

Pierre Mamie
Ἐπίσκοπος Λωζάννης, Γενεύης, Φριβούργου»

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Εὐχαριστοῦμεν τὸν Σεβ. Ἐπίσκοπον Mamie διὰ τὸ
τηλεγράφημά του αὐτό. Καὶ ἤδη εἰσερχόμεθα εἰς τὴν ἐξέτασιν τοῦ τετάρτου
κατὰ σειρᾶν θέματος. Θέλω νὰ ἐλπίζω ὅτι θὰ τελειώσωμεν τὴν συζήτησιν
ἐπὶ τοῦ κειμένου αὐτοῦ κατὰ τὴν παρούσαν συνεδρίαν, ὥστε νὰ δυνηθῶμεν
τὸ ἀπόγευμα νὰ ἀρχίσωμεν τὰς ἐργασίας μας ἐν Ἐπιτροπαῖς. Αὐτὸ δὲν
σημαίνει ὅτι θὰ περιορίσωμεν τὸν λόγον. Ἀπλῶς ἐκφράζω τὴν εὐχὴν νὰ

εἴμεθα σύντομοι, ὥστε αἱ Ἐπιτροπαί νά ἔχουν περισσότερον χρόνον διά νά ἐργασθῶν. Παρακαλῶ τόν Σεβ. Γραμματέα νά ἀναγνώσῃ τήν εἰσηγησίαν του.

Ὁ Σεβ. Γραμματεὺς:

**ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΩΝ ΚΑΤΑ ΤΟΠΟΥΣ ΟΡΘΟΔΟΞΩΝ ΕΚΚΛΗΣΙΩΝ ΕΙΣ
ΕΠΙΚΡΑΤΗΣΙΝ ΤΩΝ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΩΝ ΙΔΕΩΔΩΝ ΤΗΣ ΕΙΡΗΝΗΣ,
ΤΗΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ, ΤΗΣ ΑΔΕΛΦΟΣΥΝΗΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΓΑΠΗΣ
ΜΕΤΑΞΥ ΤΩΝ ΛΑΩΝ, ΚΑΙ ΑΡΣΙΝ ΤΩΝ ΦΥΛΕΤΙΚΩΝ ΔΙΑΚΡΙΣΕΩΝ**

Εισηγητική παρουσίασις
τοῦ Γραμματέως ἐπὶ τῆς Προπαρασκευῆς τῆς Συνόδου

Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε, σεβάσμοι Πατέρες, ἀγαπητοὶ Ἀδελφοί,

Προβαίνων εἰς τήν εἰσηγητικὴν παρουσίασιν τοῦ τετάρτου θέματος τῆς ἡμερησίας διατάξεως ἡμῶν, ἀφορῶντος εἰς τήν «*Συμβολὴν τῶν κατὰ τόπους Ὁρθόδοξων Ἐκκλησιῶν εἰς ἐπικράτησιν τῶν χριστιανικῶν ἰδεωδῶν τῆς εἰρήνης, τῆς ἐλευθερίας, τῆς ἀδελφοσύνης καὶ τῆς ἀγάπης μεταξύ τῶν λαῶν, καὶ ἀρσιν τῶν φυλετικῶν διακρίσεων*», ὀφείλω κατ' ἀρχὴν νά δηλώσω ὅτι συμμερίζομαι πλήρως τὴν ἀποψιν τοῦ Σεβ. Προέδρου τῆς Διορθοδόξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς, καθ' ἣν «ἐγένετο κατ' ἔμπνευσιν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἀσφαλῶς ἡ ἔνταξις τοῦ θέματος τούτου μεταξύ τῶν δέκα θεμάτων τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου, καὶ ἀποτελεῖ τιμὴν διὰ τὴν Ἐπιτροπὴν ἡμῶν τό ὅτι εἰς αὐτὴν ἔλαχεν ἡ εὐθύνη νά ἀποτυπώσῃ εἰς ἓν πρῶτον κείμενον τὰς θεμελιώδεις ἀντιλήψεις τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας ἐπὶ τῶν κυρίων τούτων προβλημάτων, ἅτινα ἀπασχολοῦν τὴν παγκόσμιον κοινὴν γνώμην καὶ κατακαίουν τὰς ψυχὰς τῶν πιστῶν μελῶν τῆς Ἐκκλησίας, τὰ ὅποια, εἴτερ ποτε καὶ ἄλλοτε σήμερον, μέσα εἰς τὸν ἀναμοχλευόμενον ἐκ ποικίλων καταστάσεων, ταλαιπωριῶν καὶ προβλημάτων κόσμον, αἰσθάνονται ἐπιτακτικωτέραν τὴν ἀνάγκην νά ἀκούσουν τὴν αὐθεντικὴν φωνὴν τῆς Ἐκκλησίας τῶν ἐπ' αὐτῶν καὶ νά ἴδουν ταύτην λαμβάνουσαν θέσιν, σαφὴ καὶ συγκεκριμένην».

Αἱ ἐργασίαι ἐν τε τῇ Ὀλομελείᾳ καὶ ἐν τῇ Ἐπιτροπῇ ἐργασίας τῆς Διορθοδόξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς ἐγένοντο ἐπὶ τῇ βάσει:

- α) τῶν συμβολῶν τῶν ἀγιώτατων Ὁρθόδοξων Ἐκκλησιῶν Βουλγαρίας, Ἑλλάδος καὶ Τσεχοσλοβακίας,
- β) τῆς εἰσηγήσεως τοῦ Γραμματέως ἐπὶ τῆς Προπαρασκευῆς τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου καὶ τῶν ἐπ' αὐτῆς χαρακτηριστικῶν ἐν ὀλομελείᾳ συζητήσεων, καὶ
- γ) τῶν ἀνακοινώσεων εἰς τό περὶ εἰρήνης Θεολογικόν Σεμινάριον τοῦ Σαμπεζύ τοῦ ἔτους 1985, ἔχοντος ὡς θέμα τὴν «*Συμβολὴν τῶν Ὁρθόδοξων Ἐκκλησιῶν εἰς ἐπικράτησιν τῆς εἰρήνης*».

Τό πρόβλημα, ἐνώπιον τοῦ ὁποίου εὐρέθη ἡ ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Κιέβου κ. Φιλαρέτου, γραμματεύοντος τοῦ Ἑλλογιμ.

Καθηγ. κ. Θεοδώρου Ζήση, τετάρτη Ἐπιτροπή ἐργασίας, συνοψίζεται ἄριστα εἰς τὰς ἐν ὀλομελείᾳ δηλώσεις τοῦ πρώτου. Εἶπεν οὗτος: «Εἰς τὴν ἐποχὴν μας εἶναι πολὺ δύσκολον νὰ φθάσωμεν εἰς συμφωνίαν διὰ κοινόν κείμενον περὶ εἰρήνης. Τοῦτο δὲ διότι, ἂν ἐξαιρέση κανεὶς τὰς κατ' ἰδίαν μελέτας ὠρισμένων Ὁρθόδοξων Ἐκκλησιῶν, τώρα μόλις ἡμεῖς οἱ Ὁρθόδοξοι ἠρχίσασμεν, ὡς ἐνιαῖον ὀρθόδοξον πλήρωμα, νὰ μελετῶμεν τὸ θέμα αὐτό, θὰ πρέπει δὲ νὰ ἔχωμεν συνείδησιν ὅτι τὸ πρόβλημα τοῦτο εἶναι καὶ πολὺπλοκον καὶ σοβαρόν, ἢ δὲ λύσις του δυσχερεστάτη. Βεβαίως, ὅλοι οἱ Ὁρθόδοξοι δυνάμεθα νὰ στηριχθῶμεν ἐπὶ τῶν αὐτῶν ἐπιχειρημάτων, ἐφ' ὅσον ἔχομεν καὶ τὴν αὐτὴν ὀρθόδοξον διδασκαλίαν, τοὺς αὐτοὺς ἁγίους Πατέρας, καὶ ἐπὶ τῶν δεδομένων τούτων αἱ ἀπόψεις μας δέν εἶναι δυνατόν παρὰ νὰ συμπίπτουν. Ὅμως πάντα ταῦτα ἀφοροῦν εἰς τὴν κάθετον θεμελίωσιν τοῦ θέματος τούτου. Σήμερον, ἀντιθέτως, εὐρισκόμεθα ἀντιμέτωποι πρὸς τὴν ὀριζόντιον ὄψιν αὐτοῦ, καὶ δὴ εἰς τὰ πλαίσια τῆς οἰκουμενικῆς κινήσεως, ἐντὸς τῆς ὁποίας ἡ *κάθετος* καὶ ἡ *ὀριζόντιος γραμμὴ* θὰ πρέπει νὰ συνδυασθῶν. Ὅσον δὲ προχωροῦμεν πρὸς τὴν ὀριζόντιον γραμμὴν, τόσον δέν δυνάμεθα νὰ ἀποφύγωμεν τὰς συνθήκας, ὑπὸ τὰς ὁποίας ζῶμεν». Τοῦτο, πράγματι, ἀποτελεῖ τὸν «σταυρόν» τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας καὶ ἐνός ἐκάστου ἐξ ἡμῶν προσωπικῶς προκειμένου νὰ δώσωμεν πειστικὴν ἀπάντησιν εἰς τὸ πρόβλημα, τὸ ὁποῖον ἐθέσαμεν, ἢ μᾶλλον τὸ ὁποῖον αὐτὴ αὐτὴ ἢ σημερινὴ πραγματικότης, ὡς βιοῦμεν αὐτὴν καθ' ἡμέραν, μᾶς ἔθεσε. Πῶς θὰ τὸ ἀντιμετωπίσωμεν; «Δέν ὑπάρχουν ἀθῶοι ὄροι», παρετήρησεν ὀρθῶς ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Ὁρους Λιβάνου κ. Γεώργιος. «Τίποτε δέν εἶναι ἀθῶον, οὔτε ἡ χρῆσις αὐτοῦ ἢ ἐκείνου τοῦ χωρίου τῆς Βίβλου. Ὅλα ἔχουν λάβει πολιτικόν νόημα. Εἰρήνη - Ἐλευθερία: ὑπὸ ποίαν σημασίαν προφέρονται αἱ λέξεις αὐταί; Εἰς τὴν πραγματικότητά, ὅλη ἡ πολιτικὴ θεωρία τοῦ ὀρθοδόξου κόσμου ἀπορρέει ἀπὸ τὴν βυζαντινὴν συμφωνίαν αὐτοκρατορίας καὶ Ἐκκλησίας, ἔστω καὶ ἂν οἱ Ὁρθόδοξοι ζοῦν πλέον ἄλλοι ὑπὸ μουσουλμανικόν, ἄλλοι ὑπὸ ἄλλα, ἄσχετα πρὸς τὴν Ὁρθοδοξίαν, καθεστῶτα».

Τὸ ὑπὸ τῆς Ἐπιτροπῆς ἐργασίας συντεθέν καὶ ὑπὸ τῆς Ὀλομελείας τῆς Διορθοδόξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς ἐγκριθὲν κείμενον ἔχει ὡς ἀκολούθως:

* * *

Ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία, ἔχουσα συνείδησιν τῶν φλεγόντων προβλημάτων, τὰ ὁποῖα ἀπασχολοῦν σήμερον ὀλόκληρον τὴν ἀνθρωπότητα, ἐξεδήλωσε κατὰ τὴν Α' Προσνοδικὴν Πανορθόδοξον Διάσκεψιν, συνελθοῦσαν τὸ 1976 εἰς Σαμπεζύ, τὴν ἐπιθυμίαν της «νὰ συμβάλῃ εἰς τὴν διαθηρησιακὴν συνεργασίαν, δι' αὐτῆς δὲ εἰς τὴν ἀπάλειψιν τοῦ φανατισμοῦ ἀπὸ πάσης πλευρᾶς, καὶ τοιουτοτρόπως εἰς τὴν συμφιλίωσιν τῶν λαῶν καὶ ἐπικράτησιν τῶν ιδεῶν της ἐλευθερίας καὶ τῆς εἰρήνης εἰς τὸν κόσμον πρὸς ἐξυπηρέτησιν τοῦ συγχρόνου ἀνθρώπου ἀνεξαρτήτως φυλῆς καὶ θρησκευματος». Ἐπὶ πλέον ἀνέγραψεν εἰς τὴν ἡμερησίαν διά-

ταξιν τῆς Ἁγίας καί Μεγάλης Συνόδου τό θέμα: «Συμβολή τῶν κατά τόπους Ὁρθόδοξων Ἐκκλησιῶν εἰς ἐπικράτησιν τῶν χριστιανικῶν ιδεωδῶν τῆς εἰρήνης, τῆς ἐλευθερίας, τῆς ἀδελφοσύνης καί τῆς ἀγάπης μεταξύ τῶν λαῶν, καί ἄρσιν τῶν φυλετικῶν διακρίσεων». Εἶναι, βεβαίως, αὐτονόητον ὅτι ὁ προβληματισμός αὐτός τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας δέν ἔχει ἀποκλειστικόν χαρακτήρα: Ἀπασχολεῖ ὅλους τοὺς χριστιανούς καί, ὑπὸ διαφόρους μορφάς καί ἀποχρώσεις, ἐναρμονίζεται πρὸς τὸν προβληματισμὸν ὀλοκλήρου τῆς ἀνθρωπότητος ὡς πρὸς τὴν τύχην καί τό μέλλον της.

Ποία ὅμως θά εἶναι ἡ κοινή βάση, ἐπὶ τῆς ὁποίας οἱ Ὁρθόδοξοι, ζῶντες ὑπὸ διαφόρους συνθήκας, θά πραγματοποιήσουν τὰ χριστιανικά ιδεώδη τῆς εἰρήνης, τῆς ἐλευθερίας, τῆς ἀδελφοσύνης καί τῆς ἀγάπης μεταξύ τῶν λαῶν; Ποία εἶναι, εἰδικώτερον, ἡ θέσις τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας ἐπὶ τῶν ιδεωδῶν αὐτῶν καί ποίας προτάσεις δύνανται αὐτὴ νά κάμῃ, εἰς ποίας συγκεκριμένας ἐνεργείας νά προβῇ, διὰ νά συμβάλῃ τό κατ' αὐτὴν εἰς τὴν πραγματοποίησιν τῶν ιδεωδῶν τούτων; Ἐπὶ τοῦ σημείου τούτου ἡ Διορθόδοξος Προπαρασκευαστικὴ Ἐπιτροπὴ κατέληξεν εἰς τὰς ἀκολουθούσας θέσεις, τὰς ὁποίας ὑποβάλλει τῇ Γ' Προσυνοδικῇ Πανορθόδοξῳ Διασκέψει ἐν τῇ συνειδήσει ὅτι δι' αὐτῶν ἐκφράζει οὐχὶ μόνον τὴν ἐν Κυρίῳ καύχησιν διὰ τὰ ὑπὸ τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας ἐπιτελεσθέντα, ἀλλὰ καί τό βαθύ αἶσθημα τῆς μετανοίας διὰ τὰς κατά τό ἀνθρώπινον παραλείψεις.

1. Ἡ ἀξία τοῦ ἀνθρώπινου προσώπου, θεμέλιον διὰ τὴν εἰρήνην

Ἐχει ἰδιαιτέραν σημασίαν νά τονισθῇ, ἐν πρώτοις, ὅτι ἡ βιβλικὴ ἔννοια τῆς εἰρήνης δέν συμπίπτει πρὸς μίαν οὐδετέραν ἀρνητικὴν ἀντίληψιν, ἢ ὁποία θά τὴν ἐταῦτιζεν ἀπλῶς πρὸς ἀπουσίαν πολέμου. Ἡ ἔννοια τῆς εἰρήνης ταυτίζεται πρὸς τὴν ἀποκατάστασιν τῶν πραγμάτων εἰς τὴν ἀρχικὴν προοπτικὴν τῶν ἀκεραιότητά, ὅταν ὁ ἄνθρωπος ἔξῃ καί ἀνέπνεεν ὑπὸ τὴν ζωογόνον πνοὴν τῆς κατ' εἰκόνα καί ὁμοίωσιν Θεοῦ δημιουργίας του, δηλαδή τὴν ἀποκατάστασιν τῶν σχέσεων καί τὴν εἰρήνην μεταξύ Θεοῦ καί ἀνθρώπων.

Πράγματι δέ, καθ' ὅλην τὴν περίοδον τοῦ ἱστορικοῦ βίου της, ἡ Ὁρθοδοξία ὑπῆρέτησε μέ συνέπειαν, συνέχειαν καί ζήλον τό μεγαλεῖον αὐτοῦ τοῦ ἀνθρώπινου προσώπου μέ ὅλην τὴν ἀπολυτότητα καί καθολικότητα, μέ τὰς ὁποίας συνδεδέθη τοῦτο εἰς τὰ πλαίσια τῆς χριστιανικῆς ἀνθρωπολογίας. Ὁ ἄνθρωπος, ὡς κορύφωσις καί συγκεφαλαίωσις τῆς θείας δημιουργίας καί ὡς κατ' εἰκόνα καί καθ' ὁμοίωσιν πλασθεὶς τοῦ Δημιουργοῦ του, ὑπῆρξε διὰ τὴν Ὁρθόδοξον Ἐκκλησίαν τό καθ' ὅλου περιεχόμενον τῆς ἀποστολῆς της εἰς τὸν κόσμον καί τὴν ἱστορίαν τῆς σωτηρίας. Ἡ ἀποκατάστασις τοῦ ἀνθρώπου εἰς τό ἀρχέγονον μεγαλεῖον καί κάλλος τοῦ «κατ' εἰκόνα καί καθ' ὁμοίωσιν» ἐταῦτισθη ἀπολύτως μέ τὴν ἀποστολήν της. Καί αὐταὶ ἀκόμη αἱ καθαρῶς θεολογικαὶ ἔριδες τῆς Ἐκκλησίας, αἱ καταλήξασαι εἰς τὴν δογματικὴν διατύπωσιν τῆς Τριαδολογικῆς, τῆς Χριστολογικῆς καί τῆς Ἐκκλησιολογικῆς διδασκαλίας τοῦ Χριστιανισμοῦ, ἀπεσκοποῦν, ἐν τελευταίᾳ ἀναλύσει, εἰς τὴν διαφύλαξιν τῆς ἀθθεντικότητος καί τῆς πληρότητος τῆς χριστιανικῆς

διδασκαλίας διά τόν άνθρωπον και τήν σωτηρίαν του.

Ἡ ιερότης και θεϊότης τοῦ ἀνθρωπίνου προσώπου ὑπῆρξεν ἡ πηγὴ ἐμπνεύσεως δι' ὅσους Πατέρας τῆς Ἐκκλησίας ἐνεβάθυναν εἰς τό μυστήριον τῆς θείας οἰκονομίας. Ὁ ἅγιος Γρηγόριος ὁ Θεολόγος τονίζει χαρακτηριστικῶς διά τόν άνθρωπον, ὅτι ὁ δημιουργός «οἶόν τινα κόσμον ἕτερον, ἐν μικρῷ μέγαν, ἐπὶ τῆς γῆς ἴστησιν, ἄγγελον ἄλλον, προσκυνητὴν μικτόν, ἐπόπτῃν τῆς ὄρατῆς κτίσεως, μύστην τῆς νοουμένης, βασιλέα τῶν ἐπὶ γῆς, ... ζῶων ἐνταῦθα οἰκονομούμενον και ἀλλαχοῦ μεθιστάμενον, και πέρας τοῦ μυστηρίου, τῇ πρὸς Θεόν νεύσει θεούμενον» (Ὁμ. 45,7. PG 36,632). Ὁ λόγος τῆς δημιουργίας συνεκεφαλαιώθη μέ τήν ἐνανθρώπησιν τοῦ λόγου τοῦ Θεοῦ και τήν θέωσιν τοῦ ἀνθρώπου. «Ὁ Χριστός, νέον τόν παλαιόν ἄνθρωπον ἀποτελών» (Ἰπολύτου, Κατά αἰρέσεων, 10,34. PG 16,3454), «συναπεθέου γε τόν ἄνθρωπον, ἀπαρχὴν τῆς ἐν ἡμῖν ἐλπίδος» (Εὐσεβίου, Εὐαγγελικὴ Ἀπόδειξις, 4,14. PG 22,289). Τοῦτο διότι, ὅπως εἰς τόν παλαιόν Ἀδάμ ἐνυπήρχεν ἡδη ὀλόκληρον τό ἀνθρώπινον γένος, οὕτω και εἰς τόν νέον Ἀδάμ συνεκεφαλαιώθη ὀλόκληρον ἐπίσης τό ἀνθρώπινον γένος. Ὁ ἅγιος Γρηγόριος ὁ Θεολόγος ἐτόνιζε χαρακτηριστικῶς, ὅτι «παρ' ἡμῖν ἀνθρωπότης μία, τό γένος ἅπαν» (Ὁμ. 31,15. PG 36,149). Ἡ διδασκαλία αὐτῆ τοῦ Χριστιανισμοῦ διά τήν ιερότητα τοῦ ἀνθρωπίνου γένους ὑπῆρξε μέχρι τῶν νεωτέρων χρόνων ἡ μοναδικὴ και ἀνεξάντλητος πηγὴ οὐχὶ μόνον κάθε ἀνθρωπολογικῆς διδασκαλίας, ἀλλὰ και κάθε προσπαθείας διά τήν περιφρούρησιν τῆς ἀξίας και τοῦ μεγαλείου τοῦ ἀνθρωπίνου προσώπου.

2. Ἡ ἀξία τῆς ἀνθρωπίνης ἐλευθερίας.

Ἐπιστέγασμα τοῦ ἀνθρωπίνου προσώπου, τόσον ὡς μεμονωμένον φορέως τῆς εἰκόνας τοῦ προσωπικοῦ θεοῦ, ὅσον και ὡς κοινωνίας προσώπων ἀντανακλώντων, διά τῆς ἐνότητος τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, τήν ἐν τῇ Ἁγίᾳ Τριάδι ζωὴν και κοινωνίαν τῶν θείων προσώπων, ἀποτελεῖ τό θεῖον δῶρον τῆς ἐλευθερίας, διά τοῦ ὁποῖου ὁ ἄνθρωπος, ἀποκτῶν συνείδησιν τοῦ ἑαυτοῦ του, ἀποκτᾶ συγχρόνως τήν δυνατότητα νά ἐκλέγῃ μεταξύ του καλοῦ και τοῦ κακοῦ (Γέν. 2,16-17). Ἡ ἐλευθερία, ἐπομένως, ἀποτελεῖ διά τόν ἄνθρωπον θεῖον δῶρον, τό ὁποῖον τόν καθιστᾶ μὲν ἱκανόν νά προσοδεύῃ συνεχῶς κατά ἀνοδικὴν πορείαν πρὸς τήν πνευματικὴν τελειότητα, ἀλλὰ τό ὁποῖον, συγχρόνως, ἐμπερικλείει τόν κίνδυνον τῆς παρακοῆς, τῆς ἐναντι τοῦ Θεοῦ αὐτονομήσεως και, δι' αὐτῆς, τῆς πώσεως. Ἐξ οὗ και ὁ τρομακτικὸς ρόλος, τόν ὁποῖον διαδραματίζει εἰς τὰ θέματα εἰρήνης και ἐλευθερίας τό ἐν τῷ ἀνθρώπῳ και ἐν τῷ κόσμῳ κακόν. Συνέπεια τοῦ κακοῦ τούτου εἶναι αἱ ἐπικρατοῦσαι σήμερον ἐν τῇ ζωῇ ἀτέλεια και ἐλλείψεις: ἡ ἔκκοσμίκευσις, ἡ βία, ἡ ἐκλυσίς τῶν ἠθῶν, τὰ προβλήματα τῆς συγχρόνου νεότητος, ὁ φυλετισμός, οἱ ἐξοπλισμοί, οἱ πόλεμοι και τὰ τούτων ἀπὸτοκα κοινωνικὰ κακά, ἢτοι ἡ κατάθλιψις τῶν μαζῶν, ἡ κοινωνικὴ ἀνισότης, ἡ οἰκονομικὴ ἀθλιότης, ἡ ἀνισος κατανομή ἢ και ἡ παντελής ἐλλείψις τῶν καταναλωτικῶν ἀγαθῶν, ὁ φυσικὸς μαρασμός, ἡ πείνα τῶν ὑποσιτιζομένων ἑκατομμυρίων

άνθρωπων, αἱ βίαιαι μετακινήσεις, τό προσφυγικόν χάος καί αἱ μεταναστεύσεις πληθυσμῶν, ἡ καταστροφή τοῦ περιβάλλοντος, τά προβλήματα τῶν ἐν ἐξελίξει κοινωνιῶν ἐν μέσῳ μιᾶς ἀνίσως ἐκβιομηχανοποιημένης καί τεχνοκρατουμένης ἀνθρωπότητας, αἱ προσδοκίαι τῆς μελλοντολογίας - πάντα ταῦτα ὑφαίνουν τό ἀπέραντον ἄγχος τῆς ἀγωνιώδους συγχρόνου ἀνθρωπότητας. Μιᾶς ἀνθρωπότητας ὅμως, ἡ ὁποία, ἀκριβῶς ἐν τῷ μέσῳ τῶν διαιρέσεων τῆς, ἀποκτᾷ ἐντονώτερον τήν συνείδησιν, ὅτι περιλαμβάνει τά σπέρματα τῆς ὄντολογικῆς ἐνότητας τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, τό ὁποῖον, ὅπως διά τοῦ πρώτου Ἀδάμ συνάπτεται πρὸς τόν Δημιουργόν, οὕτω καί διά τοῦ δευτέρου Ἀδάμ τηρεῖται ἐν ἐνότητι μετὰ τοῦ Θεοῦ καί Πατρός.

Ἐναντι τῆς καταστάσεως αὐτῆς, ἡ ὁποία ὠδήγησεν εἰς τήν ἀποδυνάμωσιν τῆς θεωρήσεως τοῦ ἀνθρωπίνου προσώπου, καθήκον τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας εἶναι ὅπως, ἀποφεύγουσα τοὺς προβληματισμούς τοῦ δυτικῆς ὀρθολογισμοῦ, προβάλλῃ σήμερον, μέσα ἀπὸ τό κήρυγμα, τήν θεολογίαν, τήν λατρείαν καί τό ποιμαντικόν ἔργον τῆς, τό πρόσωπον τοῦ χριστιανοῦ ἀνθρώπου ὡς προσώπου-ὑποκειμένου. Εἰς τό καθήκον τοῦτο ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία καλεῖται νά ἀνταποκριθῇ ἐπιτυχῶς, διότι ὁ πυρὴν τῆς ἀνθρωπολογίας τῆς εὐρίσκειται εἰς τήν ἐλευθερίαν τοῦ ἀνθρώπου, μέ τήν ὁποίαν τόν ἐπροίκισεν ὁ Δημιουργός του καί ἡ ὁποία διασώζεται κατὰ τό μέτρον, κατὰ τό ὁποῖον ἐκλέγει οὗτος νά εἶναι ἐλεύθερος ὄχι ἀνεξαρτήτως τοῦ Δημιουργοῦ του, ἀλλ' ἐλευθέρως ὑποτασσόμενος εἰς Αὐτόν καί εἰς τό σχέδιον, τό ὁποῖον Οὗτος συνέλαβε δι' αὐτόν.

3. Ἡ εἰρήνη ὡς ἀποτροπή τοῦ πυρηνικοῦ πολέμου.

Ἡ Ὁρθοδοξία καταδικάζει γενικῶς τόν πόλεμον, τόν ὁποῖον θεωρεῖ ὡς ἀπόρροίαν τοῦ ἐν τῷ κόσμῳ κακοῦ καί τῆς ἁμαρτίας, ἐπιτρέψασα κατὰ συγκατάβασιν τοὺς ἀμυντικούς πολέμους πρὸς ἀποκατάστασιν τῆς καταπατηθείσης δικαιοσύνης.

Δέν ἔχει διά τοῦτο κανένα δισταγμόν νά διακηρύξῃ ὅτι εἶναι ἐναντίον πάσης μορφῆς ἐξοπλισμῶν, συμβατικῶν καί πυρηνικῶν, ἰδιαίτερος δέ ἐναντίον τῶν πυρηνικῶν, ὅθενδήποτε προερχομένων, διότι ὁ πυρηνικός πόλεμος ἔχει ὡς ἐπακόλουθον τήν καταστροφὴν τῆς δημιουργίας, τήν ἐξαφάνισιν τῆς ζωῆς ἀπὸ προσώπου τῆς γῆς. Αὐτό δέ ὀφείλει νά τό πράξῃ πολὺ περισσότερο σήμερον, ὅτε γνωρίζομεν καλλίτερον τήν καταστρεπτικὴν δύναμιν τῶν πυρηνικῶν ὀπλῶν. Αἱ συνέπειαι ἐνδεχομένου πυρηνικοῦ πολέμου θά εἶναι τρομακτικαί, ὄχι μόνον διότι θά ἐπέλθῃ ὁ θάνατος εἰς ἀπρόβλεπτον ἀριθμόν ἀνθρώπων, ἀλλὰ καί διότι δι' ὅσους θά ἐπιζήσουν ὁ βίος θά καταστῇ ἀβίωτος. Θά ἐμφανισθοῦν ἀνίατοι ἀσθένειαι καί θά προκληθοῦν γενετικά ἀλλαγáι, αἱ ὁποῖαι θά ἐπηρεάζουν καταστρεπτικῶς καί τὰς ἐπομένας γενεάς, ἐάν βεβαίως ἐναπομείνῃ κάτι ἐπὶ τῆς γῆς. Συμφώνως πρὸς γνώμας εἰδικῶν ἐπιστημόνων, ἄλλη φοβερά συνέπεια ἐνός πυρηνικοῦ πολέμου θά εἶναι ὁ ὀνομαζόμενος «πυρηνικός χειμῶν»· θά προκληθῇ ἀλλαγὴ τοῦ κλίματος εἰς τόν πλανήτην μας καί θά ἐκλείψῃ ἡ ζωὴ.

Ἐξ αὐτῶν συνάγεται ὅτι ὁ πυρηνικός πόλεμος εἶναι ἀνεπίτρεπτος ἀπό πάσης ἐπόψεως, φυσικῆς καὶ ἠθικῆς. Εἶναι ἔγκλημα κατὰ τῆς ἀνθρωπότητος καὶ θανάσιμον ἀμάρτημα ἐναντι τοῦ Θεοῦ, τό ἔργον τοῦ ὁποῖου καταστρέφει. Καθῆκον λοιπόν τῶν Ὁρθόδοξων Ἐκκλησιῶν, τῶν ἄλλων Χριστιανῶν καὶ ὅλης τῆς ἀνθρωπότητος εἶναι νά προλάβουν αὐτόν τόν κίνδυνον.

4. Ἀποστολή τῆς Ὁρθοδοξίας εἰς τόν σύγχρονον κόσμον

Ἡ Ὁρθοδοξία δύναται καὶ ὀφείλει νά συμβάλῃ θετικῶς εἰς τήν ἀποκατάστασιν τῆς ὀργανικῆς σχέσεως τοῦ συγχρόνου διεθνούς Διαλόγου πρὸς τὰ κατ' ἐξοχὴν χριστιανικά ἰδεώδη τῆς εἰρήνης, τῆς ἐλευθερίας, τῆς ἀδελφοσύνης, τῆς ἀγάπης καὶ τῆς κοινωνικῆς δικαιοσύνης μεταξὺ τῶν λαῶν, διακηρύττουσα τὴν περὶ ἀνθρώπου καὶ κόσμου χριστιανικὴν πίστιν, ὡς ἐπραξε τοῦτο εἰς τὴν καθόλου ἱστορικὴν πορείαν αὐτῆς καὶ ὡς ἐπέτυχε νά ἀναμορφώσῃ τὴν πνευματικὴν καὶ πολιτιστικὴν ταυτότητα τοῦ κόσμου. Ἡ περὶ θείας προελεύσεως καὶ ἐνότητος τοῦ ἀνθρωπίνου γένους καὶ τοῦ κόσμου χριστιανικὴ πίστις, ἐν ἀρρήκτῳ πάντοτε σχέσει πρὸς τὴν ἱερότητα, τὴν αὐτοτέλειαν καὶ τὴν ὑψίστην ἀξίαν τοῦ ἀνθρωπίνου προσώπου, εὐρίσκεται ὑπολανθανόντως εἰς τὴν βάσιν τοῦ συγχρόνου διεθνούς Διαλόγου διὰ τὴν εἰρήνην, τὴν κοινωνικὴν δικαιοσύνην καὶ τὰ ἀνθρώπινα δικαιώματα. Ἡ ἰδέα τῆς καθολικότητος τῶν ἰδεωδῶν τούτων, ἥτις ἀποτελεῖ τὴν βάσιν τοῦ συγχρόνου Διαλόγου, θά ἦτο σχεδόν ἀδιανόητος ἄνευ τῆς χριστιανικῆς διδασκαλίας διὰ τὴν ὄντολογικὴν ἐνότητα τοῦ ἀνθρωπίνου γένους.

Ἡ ἀναγωγή τῆς ἐνότητος τοῦ ἀνθρωπίνου γένους εἰς τό ἀρχέτυπον ζεῦγος τῆς θείας δημιουργίας καθίσταται ἡ μοναδικὴ πηγὴ τῆς καθολικῆς ὄντολογικῆς ἀναφορᾶς εἰς πάντα ἀνθρώπον τῶν ἰδεωδῶν τῆς ἐλευθερίας, τῆς ἰσότητος, τῆς ἀδελφοσύνης καὶ τῆς κοινωνικῆς δικαιοσύνης, ἡ δὲ χριστιανικὴ διδασκαλία διὰ τὴν ἐν Χριστῷ «ἀνακεφαλαίωσιν» τῶν πάντων (Ἐφ. 1,10) ἀποκατέστησε τὴν ἱερότητα καὶ τό ὑπέροχον μεγαλεῖον τοῦ ἀνθρωπίνου προσώπου καὶ κατήργησε τὸν κόσμον τῆς διασπάσεως, τῆς ἀλλοτριώσεως, τῶν φυλετικῶν διακρίσεων καὶ τοῦ μίσους. Ἡ ἐν Χριστῷ πρόσληψις ὀλοκλήρου τοῦ ἀνθρωπίνου γένους καὶ τοῦ κόσμου ἀνασυνέθεσε τὴν ὀργανικὴν ἐνότητα αὐτῶν εἰς ἓν σῶμα, διό καὶ διεκηρύχθη ὅτι «οὐκ ἔνι Ἰουδαῖος οὐδέ Ἕλλην, οὐκ ἔνι δούλος οὐδέ ἐλεύθερος, οὐκ ἔνι ἄρσεν καὶ θήλυ· πάντες γὰρ εἰς ἓς ἐστέ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ» (Γαλ. 3,28). Συγχρόνως πιστεύομεν ὅτι ἡ ἐνότης αὐτὴ δέν εἶναι κάτι στατικόν καὶ μονολιθικόν. Ἔχει ἀπέραντον δυναμισμόν καὶ ποικιλίαν, διότι ἐκπηγάζει ἐκ τῆς ἐν κοινωνίᾳ προσώπων ἐπιτυγχανομένης ἐνότητος, κατὰ τό πρότυπον τῆς ἐνότητος τῶν τριῶν προσώπων τῆς Ἁγίας Τριάδος.

Ἐν τῷ πνεύμα τούτῳ ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία ἀγωνίζεται πάντοτε διὰ τὴν ἐπικράτησιν τῶν χριστιανικῶν ἰδεωδῶν τῆς εἰρήνης, τῆς ἐλευθερίας, τῆς ἰσότητος, τῆς ἀδελφοσύνης, τῆς κοινωνικῆς δικαιοσύνης καὶ τῆς ἀγάπης μεταξὺ τῶν λαῶν. Αὐτὴ αὕτη ἡ ἐν Χριστῷ Ἀποκάλυψις χαρακτηρίζεται «εὐαγγέλιον τῆς εἰρήνης» (Ἐφ. 6,15), διότι ὁ Χριστός, «εἰρηνοποιήσας διὰ

του αίματος του Σταυρού» τά πάντα (Κολ. 1,20), «εὐηγγελίσατο εἰρήνην τοῖς μακρὰν καὶ τοῖς ἐγγύς» (Ἐφ. 2,17) καὶ κατέστη «ἡ εἰρήνη ἡμῶν» (Ἐφ. 2,14). Ἡ εἰρήνη αὐτή, ἡ «πάντα νοῦν ὑπερέχουσα» (Φιλ. 4,7), ὡς εἶπεν ὁ ἴδιος ὁ Κύριος εἰς τοὺς μαθητὰς Του κατὰ τὴν ἐσπέραν τοῦ Μυστικοῦ Δείπνου, εἶναι εὐρύτερα καὶ οὐσιαστικώτερα ἀπὸ τὴν εἰρήνην, τὴν ὁποῖαν ἐπαγγέλλεται ὁ κόσμος: «Εἰρήνην ἀφήμι ὑμῖν, εἰρήνην τὴν ἐμὴν δίδωμι ὑμῖν, οὐ καθὼς ὁ κόσμος δίδωσιν, ἐγὼ δίδωμι ὑμῖν» (Ἰω. 14,27). Καὶ τοῦτο διότι ἡ εἰρήνη τοῦ Χριστοῦ εἶναι ὁ ὥριμος καρπὸς τῆς ἐν αὐτῷ ἀνακεφαλαιώσεως τῶν πάντων, τῆς ἀναδειξεως τῆς ἱερότητος καὶ τοῦ μεγαλείου τοῦ ἀνθρωπίνου προσώπου ὡς εἰκόνας Θεοῦ, τῆς προβολῆς τῆς ἐν αὐτῷ ὀργανικῆς ἐνότητος τοῦ ἀνθρωπίνου γένους καὶ τοῦ κόσμου, τῆς ἐν τῷ σώματι τοῦ Χριστοῦ καθολικότητος τῶν ιδεωδῶν τῆς εἰρήνης, τῆς ἐλευθερίας, τῆς ἰσότητος καὶ τῆς κοινωνικῆς δικαιοσύνης καὶ, τέλος, τῆς καρποφορίας τῆς χριστιανικῆς ἀγάπης μεταξύ τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν λαῶν τοῦ κόσμου. Ἡ πραγματικὴ εἰρήνη εἶναι ὁ καρπὸς τῆς ἐπικρατήσεως ἐπὶ τῆς γῆς ὅλων αὐτῶν τῶν χριστιανικῶν ιδεωδῶν.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω καθίσταται δηλόν, διατὶ ἡ Ἐκκλησία, ὡς «Σῶμα Χριστοῦ» (Α΄ Κορ. 12,27), προεβλήθη ὡς «ἡ ὄρασις τῆς εἰρήνης» τοῦ κόσμου (Ὁριγένους, εἰς Ἱερ. 9,2. PG 13,349), ἤτοι τῆς πραγματικῆς καὶ καθολικῆς εἰρήνης, οἷαν εὐηγγελίσατο ὁ Χριστός. «Ἡμεῖς», λέγει Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεὺς, εἴμεθα «τό εἰρηνικόν γένος» (Παιδαγ. 2,2. PG 8,428), εἴμεθα οἱ «εἰρηνικοὶ στρατιῶται» τοῦ Χριστοῦ (Προτρεπτ. 11. PG 8,236). Ἡ εἰρήνη, λέγει ἀλλαχοῦ ὁ ἴδιος, εἶναι συνώνυμὸν τῆς δικαιοσύνης (Στρῶμ. 4,25. PG 8,1369-72). Ὁ δὲ ἅγιος Βασίλειος προσθέτει: «οὐ δύναμαι πείσαι ἑμαυτόν, ὅτι ἄνευ τῆς εἰς ἀλλήλους ἀγάπης καὶ ἄνευ τοῦ, τό εἰς ἐμέ ἦκον, εἰρηνεύειν πρὸς πάντας δύναμαι ἄξιός κληθῆναι δούλος Ἰησοῦ Χριστοῦ» (Ἐπιστ. 203,2. PG 32,737). Τοῦτο εἶναι τόσον αὐτονόητον διὰ τὸν Χριστιανόν, ὥστε «οὐδέν οὕτως ἰδίον ἐστὶ Χριστιανοῦ ὡς τό εἰρηνοποιεῖν» (Ἐπιστ. 114. PG 32,528). Ἡ εἰρήνη τοῦ Χριστοῦ εἶναι ἡ μυστικὴ δύναμις, ἡ ὁποία κατευθύνει τό ἀνθρώπινον γένος πρὸς τὴν τελικὴν καταλλαγὴν του μετὰ τὸν οὐράνιον Πατέρα του: «κατὰ πρόνοιαν Ἰησοῦ τοῦ τά πάντα ἐν πᾶσιν ἐνεργοῦντος, καὶ ποιῶντος εἰρήνην ἄρρητον καὶ ἐξ αἰῶνος προωρισμένην, καὶ ἀποκαταλλάσσοντος ἡμᾶς ἑαυτῷ καὶ ἐν ἑαυτῷ τῷ Πατρὶ» (Διονυσίου Ἀρεοπαγίτου, Περί θ. ὀνομ. 11,2,4. PG 3,953).

Ὁφείλομεν συγχρόνως νὰ ὑπογραμμίσωμεν ὅτι τό πνευματικόν δῶρον τῆς εἰρήνης ἐξαρτᾶται καὶ ἀπὸ τὴν ἀνθρωπίνην συνεργίαν. Τό Ἅγιον Πνεῦμα χορηγεῖ πνευματικὰ δῶρα ὅταν ὑπάρχη ἀνάβασις τῆς ἀνθρώπινης καρδίας πρὸς τὸν Θεόν, ὅταν ἐν μετανοίᾳ ἐπιζητῆ κανεῖς τὴν δικαιοσύνην τοῦ Θεοῦ. Τό θεῖον δῶρον τῆς εἰρήνης ἐμφανίζεται ἐκεῖ ἔνθα οἱ Χριστιανοὶ καταβάλλουν προσπαθείας εἰς τό ἔργον τῆς πίστεως, τῆς ἀγάπης καὶ τῆς ἐλπίδος ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν (Α Θεσ. 1,3).

Ὁμλοῦντες περὶ τῆς εἰρήνης τοῦ Χριστοῦ, ὡς τῆς ἀληθοῦς εἰρήνης, ἐννοοῦμεν τὴν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ἐπιτυγχανομένην εἰρήνην. Ἡ ἁμαρτία εἶναι

πνευματική ασθένεια, τῆς ὁποίας τὰ ἐξωτερικά συμπτώματα εἶναι αἱ ταραχαί, αἱ ἐριδες, οἱ πόλεμοι μέ τās τραγικὰς τῶν συνέπειας. Ἡ Ἐκκλησία ἐπιδιώκει νά ἐξαλείψῃ ὄχι μόνον τὰ ἐξωτερικά συμπτώματα αὐτῆς τῆς ἀσθενείας, ἀλλά καί τήν αἰτίαν αὐτῶν, τήν ἁμαρτίαν.

Συγχρόνως ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία θεωρεῖ καθήκον αὐτῆς νά ἐπιπροσέτι πᾶν ὅ,τι ἐξυτηρεῖται πράγματι τήν εἰρήνην (Ρώμ. 14,19) καί ἀνοίγει τήν ὁδόν πρός τήν ἀδελφοσύνην, τήν ἀληθῆ ἐλευθερίαν καί τήν ἀμοιβαίαν ἀγάπην μεταξύ ὄλων τῶν τέκνων τοῦ ἐνός οὐρανίου Πατρός, ὡς καί μεταξύ ὄλων τῶν λαῶν, τῶν ἀποτελούντων τήν ἐνιαίαν ἀνθρωπίνην οἰκογένειαν. Ἡ Ἐκκλησία εὐλογεῖ τās προσπαθείας, τās ἀποσκοπούσας εἰς τās δικαίας καί φιλανθρώπους σχέσεις.

Ἡ ἀνθρωπότης καταβάλλει προσπαθείας, ὅπως ἡ ἔχθρα καί ἡ δυσπιστία, αἱ δηλητηριάζουσαι τήν διεθνή ἀτμοσφαῖραν, παραχωρήσωσι τήν θέσιν εἰς τήν φιλίαν καί τήν ἀλληλοκατανόησιν, ὅπως ἡ ἄμιλλα εἰς τόν ἐξοπλισμόν ἀντικατασταθῇ ὑπό ὀλοκληρωτικοῦ καί πλήρους ἀφοπλισμοῦ, ὅπως ὁ πόλεμος, ὡς μέσον ἐπιλύσεως τῶν διεθνῶν προβλημάτων, ἀποβληθῇ διά παντός ἀπό τήν ζωὴν τῆς κοινωρίας.

5. Ὁρθοδοξία καί φυλετικά διακρίσεις

Ὁ Κύριος, ὡς Βασιλεύς τῆς δικαιοσύνης (Ἐβρ. 7,2-3), ἀποδοκιμάζει τήν βίαν καί τήν ἀδικίαν (Ψαλμ. 10,5), καταδικάζει τήν ἀπάνθρωπον στάσιν πρός τόν συνάνθρωπον (Μάρκ. 25,41-46. Ἰακ. 2,15-16). Εἰς τήν βασιλείαν αὐτοῦ, ἡ ὁποία ἀρχίζει ἤδη ἐδῶ εἰς τήν γῆν, καί ἔχει κατ' ἐξοχήν πνευματικόν χαρακτήρα, δέν ὑπάρχει τόπος οὔτε διά τὰ ἐθνικά μίση, οὔτε δι' οἰανδήποτε ἔχθραν καί μισαλλοδοξίαν (Ἦσ. 11,6. Ρώμ. 12,10).

Ἰδιαιτέρα μνεῖα θά πρέπει νά γίνῃ εἰς τό σημεῖον αὐτό διά τήν θέσιν τῆς Ὁρθοδοξίας ἐναντι τῶν φυλετικῶν διακρίσεων. Ἡ θέσις αὐτή εἶναι, ἐν προκειμένῳ σαφῆς: ἡ Ὁρθοδοξία πιστεύει ὅτι ὁ Θεός «ἐποίησέν τε ἐξ ἐνός αἵματος πᾶν ἔθνος ἀνθρώπων κατοικεῖν ἐπί πᾶν τό πρόσωπον τῆς γῆς» (Πράξ. 17,26) καί ὅτι ἐν Χριστῷ «οὐκ ἐν Ἰουδαίῳ οὐδέ Ἕλλην, οὐκ ἐν δούλῳ οὐδέ ἐλεύθερῳ, οὐκ ἐν ἄρσεν καί θήλῳ· πάντες γάρ εἰς ἓστε ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ» (Γαλ. 3,28). Συνεπῆς πρός τήν πίστιν αὐτήν, ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία δέν δέχεται τās φυλετικάς διακρίσεις, ἔστω καί ὑπό ἡμίαν μορφῆν, ἐφ' ὅσον αὐταί προϋποθέτουν ἀξιολογικήν διαφοράν μεταξύ τῶν ἀνθρωπίνων φυλῶν καί συνεπάγονται διαβάθμισιν δικαιωμάτων. Διακηρύσσουσα δέ τήν ἐπείγουσαν ἀνάγκην τῆς πλήρους ἄρσεως τῶν διακρίσεων καί τῆς παροχῆς δυνατότητος ὀλοπλεύρου ἀναπτύξεως ὄλων τῶν κατοίκων τῆς γῆς, δέν περιορίζει τήν ὑποστήριξιν αὐτῆς εἰς μόνην τήν ἄρσιν τῶν διακρίσεων, αἱ ὁποῖαι ἔχουν ὡς κριτήριον τό χροῶμα τῆς φυλῆς καί ἐντοπίζονται μόνον εἰς ὠρισμένας περιοχάς τοῦ πλανήτου μας, ἀλλά ἐπεκτείνει αὐτήν καί εἰς τήν καταπολέμησιν ὄλων τῶν διακρίσεων εἰς βάρος διαφόρων μειονοτήτων.

6. Ὁρθοδοξία, ἀδελφοσύνη καὶ ἀλληλεγγύη μεταξὺ τῶν λαῶν

Ἡ τελευταία αὐτὴ διαπίστωση μᾶς ὁδηγεῖ ἀβιάστως εἰς τὴν βαθύτεραν σύλληψιν τῆς ἰδιοτύπου συμβολῆς τῆς Ὁρθοδοξίας εἰς τὴν μεταξὺ τῶν λαῶν ἀλληλεγγύην καὶ καλλιέργειαν τῆς πρὸς ἀλλήλους ἀδελφοσύνης. Πράγματι, αἱ Ὁρθόδοξοι Ἐκκλησίαι ἔχουν τὴν δυνατότητα νὰ συμβάλουν διὰ τῆς καλλιέργειας τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ πληρώματος καὶ γενικώτερον τοῦ λαοῦ, καθὼς καὶ διὰ τῆς ὅλης πνευματικῆς τῶν δραστηριοτήτων, εἰς μίαν μεταβολὴν πρὸς τὸ ἠπιώτερον τοῦ γενικοῦ κλίματος καὶ φρονήματος. Ἐνταῦθα πρόκειται περὶ ποικίλων πνευματικῶν δυνατοτήτων, διαφορουσῶν ἐκείνων τῶν διεθνῶν Ὄργανισμῶν καὶ τῶν κρατῶν. Αἱ δυνατότητες αὗται ἐκπηγάζουν ἐκ τῆς φύσεως τῆς Ἐκκλησίας, ἀποβλέπουν εἰς οὐσιαστικώτερα καὶ μονιμώτερα ἀποτελέσματα εἰς τὰ ζητήματα εἰρήνης καὶ ἀδελφοσύνης, καὶ πρέπει νὰ ἀναπτυχθῶν εἰς τὸ μέγιστον δυνατόν. Ἐδῶ διανοίγεται εὐρὺ στάδιον διὰ τὰς Ὁρθόδοξους Ἐκκλησίας, δεδομένου ὅτι αὗται ὡς οὐσιαστικόν στοιχεῖον τῆς ἐκκλησιολογικῆς καὶ κοινωνικῆς διδασκαλίας των προβάλλουν εἰς τὸν διεσπασμένον κόσμον τὸ ἰδεώδες τῆς λατρευτικῆς, τῆς εὐχαριστιακῆς κοινωνίας.

Οὕτω, κατανοεῖται καὶ ἡ τεραστία εὐθύνη τῆς Ἐκκλησίας εἰς τὴν καταπολέμησιν τῆς πείνης καὶ τῆς ἀπολύτου ἐνδείας, ἡ ὁποία μαστίζει σήμερον κατὰ ἀπαράδεκτον τρόπον μεγάλας μάζας ἀνθρώπων ἢ καὶ ὀλόκληρων λαῶν, κυρίως εἰς τὸν Τρίτον Κόσμον. Ἐν τοιοῦτον φοβερόν φαινόμενον εἰς τὴν ἐποχὴν μας, κατὰ τὴν ὁποίαν οἱ οικονομικῶς προηγμένοι λαοὶ ζοῦν ὑπὸ καθεστῶς ἀφθονίας καὶ σπατάλης ἢ καὶ ἀναλίσκονται εἰς ἐξοπλισμούς, ὑποδηλοῖ σοβαρὰν κρίσιν ταυτότητος τοῦ χριστιανικοῦ κόσμου, τοῦτο δὲ διὰ δύο κυρίως λόγους:

- α) διότι ἡ πείνα ὄχι μόνον ἀπειλεῖ τὸ θεῖον δῶρον τῆς ζωῆς ὀλοκλήρων λαῶν τοῦ ἀναπτυσσομένου κόσμου, ἀλλὰ καὶ συντριβεῖ ὀλοκληρωτικὰ τὸ μεγαλεῖον καὶ τὴν ἱερότητα τοῦ ἀνθρωπίνου προσώπου, καὶ
- β) διότι ὁ οικονομικῶς ἀνεπτυγμένος χριστιανικὸς κόσμος, μέ τὴν ἄδικον ἢ καὶ, συχνά, ἐγκληματικὴν κατανομήν καὶ διαχείρισιν τῶν ὑλικῶν ἀγαθῶν, προσβάλλει ὄχι μόνον τὴν εἰκόνα τοῦ Θεοῦ εἰς τὸ κάθε ἀνθρώπινον πρόσωπον, ἀλλὰ καὶ τὸν ἴδιον τὸν Θεόν, ὁ ὁποῖος ἐτατίσθη πρὸς τὸ πρόσωπον αὐτό.

Ἡ οἰαδήποτε, ἐπομένως, ἀδράνεια καὶ ἀδιαφορία τοῦ κάθε Χριστιανοῦ καὶ τῆς Ἐκκλησίας γενικώτερον ἐμπρὸς εἰς τὸ τρομακτικόν σύγχρονον σύνδρομον τῆς πείνης ὀλοκλήρων λαῶν θά ἐτατίζετο μέ προδοσίαν τοῦ Χριστοῦ καὶ μέ ἀπουσίαν ἐνεργοῦ πίστεως. Διότι, ἂν ἡ μέριμνα διὰ τὴν ἰδικὴν μας τροφήν εἶναι συχνά θέμα ὑλικόν, ἡ μέριμνα διὰ τὴν τροφήν τοῦ συνανθρώπου μας εἶναι θέμα καθαρῶς πνευματικόν. Ἀποτελεῖ, ἐπομένως, ὑψιστον καθήκον ὅλων τῶν Ὁρθόδοξων Ἐκκλησιῶν νὰ ὀργανώσουν ἀμέσως καὶ ἀποτελεσματικῶς τὴν βοήθειάν των πρὸς τοὺς πεινῶντας συνανθρώπους των. Εἰς τὰς ἀναληφθείσας εὐρύτερον πρωτοβουλίας πρέπει νὰ ἐξαρθῇ καὶ

ή πρόσφατος σχετική πρωτοβουλία του Μακαριωτάτου Προκαθημένου της Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, ἡ ὁποία, ὑπό τὴν διάστασιν διεθνούς Συνεδρίου διὰ τὴν πείναν, ἔτυχεν ἤδη τῆς δεούσης πανορθόδοξου καὶ παγκριστιανικῆς ὑποστηρίξεως. Αὐτή, πράγματι, ἀνοίγει τὴν ὁδὸν τῆς συνεργασίας τῶν Ὁρθόδοξων Ἐκκλησιῶν ὡς πρὸς τὸ ἀντικείμενον τοῦτο ὄχι μόνον μεταξὺ των, ἀλλὰ καὶ μέ τὰς ἄλλας χριστιανικὰς Ἐκκλησίας καὶ Ὁμολογίας, μέ τὸ Παγκόσμιον Συμβούλιον Ἐκκλησιῶν, ὡς καὶ μέ τούς Διεθνείς Ὄργανισμούς, οἱ ὅποιοι ἐτάχθησαν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς καταπολεμήσεως τῆς φοβερᾶς αὐτῆς μάστιγος. Ὁ ἀφοπλισμὸς δὲν θά ἐξουδετέρωνε μόνον τὸν κίνδυνον τοῦ πυρηνικοῦ ἀφανισμοῦ, ἀλλὰ θά ἐξοικονομοῦντο καὶ ἄφθονα χρήματα διὰ τὴν ἀνακούφισιν τῶν πεινῶντων καὶ τῶν ἐνδεῶν.

Ἄς μὴ ἀπατώμεθα. Ἡ πείνα καὶ ἡ χαίνουσα ἀνισότης, ἡ ὁποία μαστίζει σήμερον τὴν ἀνθρωπίνην κοινότητα, καταδικάζει τὴν ἐποχὴν μας τὸσον εἰς τὰ ἴδια ἐαυτῆς ὄμματα, ὅσον καὶ εἰς τὰ ὄμματα τοῦ δικαιοκρίτου Θεοῦ. Καὶ τοῦτο διότι τὸ θέλημα αὐτοῦ σήμερον, ταυτιζόμενον πρὸς τὴν λύτρωσιν τοῦ συγκεκριμένου ἀνθρώπου, τοῦ τώρα καὶ τοῦ ἐδῶ (*hic et nunc*), μᾶς ὑποχρεώνει νὰ ὑπηρετήσωμεν τὸν ἀνθρώπον εἰς τὴν ἀντιμετώπισιν τῶν συγκεκριμένων προβλημάτων του. Ἡ πίστις εἰς τὸν Χριστὸν χωρὶς διακοινωνικὴν ἀποστολὴν χάνει τὴν σημασίαν της. Τὸ νὰ εἴμεθα Χριστιανοὶ σημαίνει νὰ μιμούμεθα τὸν Χριστὸν καὶ νὰ εἴμεθα ἔτοιμοι νὰ τὸν ὑπηρετήσωμεν εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ ἀδυνάτου, τοῦ πεινῶντος, τοῦ καταδυναστευομένου καὶ γενικῶς τοῦ ἔχοντος ἀνάγκην βοήθειας. Πᾶσα ἄλλη προσπάθεια διὰ νὰ ἴδωμεν τὸν Χριστὸν ὡς πραγματικὴν παρουσίαν, χωρὶς ὑπαρξιακὴν σχέσιν πρὸς αὐτόν, ὁ ὁποῖος χρειάζεται βοήθειαν, δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο ἀπὸ ἀπλή θεωρία.

7. Ἡ προφητικὴ ἀποστολὴ τῆς Ὁρθοδοξίας: μαρτυρία ἀγάπης

Πέραν ὅμως καὶ ὑπεράνω τῆς κοινωνικῆς αὐτῆς ἀποστολῆς, ἡ εἰς τὰ πλαίσια τοῦ συγχρόνου κόσμου συμβολὴ τῆς Ὁρθόδοξου Ἐκκλησίας εἰς τὴν εἰρήνην, τὴν ἐλευθερίαν, τὴν δικαιοσύνην καὶ τὴν ἀδελφοσύνην μεταξὺ τῶν λαῶν, θά πρέπει νὰ εἶναι πρωτίστως μία μαρτυρία ἀγάπης. Ἡ μαρτυρία δὲ αὐτὴ θά πρέπει νὰ δίδεται πάντοτε, ἀνεξαρτήτως τῶν ἐπὶ μέρους συνθηκῶν, ὑπὸ τὰς ὁποίας ζῆ σήμερον μία ἐκάστη τῶν Ὁρθόδοξων Ἐκκλησιῶν, κατόπιν ὅμως σῶφρονος, βεβαίως, καὶ ρεαλιστικῆς ἐκτιμήσεως τῶν δυνατοτήτων, τὰς ὁποίας αἱ συνθήκαι παρέχουν εἰς τὰς Ἐκκλησίας αὐτάς. Μαρτυρία ἀγάπης σημαίνει ὅτι αἱ Ὁρθόδοξοι Ἐκκλησίαι δύνανται νὰ ἐπεμβαίνουν εἰς ἐκείνας τὰς καταστάσεις, αἱ ὁποῖαι κρίνονται ἀντίθετοι πρὸς τὸ Εὐαγγέλιον καὶ τὴν παράδοσίν των. Ἐδῶ ἀνακύπτει ἐπιτακτικὴ ἢ προφητικὴ ἀποστολὴ τῆς Ὁρθοδοξίας, τὸ καθήκόν της νὰ μαρτυρῇ «περὶ τῆς ἐν ἡμῖν ἐλπίδος» εἰς κάθε θέμα ἀπτόμενον τῆς προαγωγῆς τῆς εἰρήνης, τῆς ἐλευθερίας, τῆς δικαιοσύνης καὶ τῆς ἀδελφοσύνης, ὡς καὶ τοῦ σεβασμοῦ τοῦ ἀνθρωπίνου προσώπου καὶ τῆς ἐν αὐτῷ ὑποτυπουμένης εἰκόνας Θεοῦ. Κατὰ τὴν ἐνάσκησιν τῆς προφητικῆς αὐτῆς ἀποστολῆς των, αἱ Ὁρθόδοξοι Ἐκκλησίαι ἔχουν τὴν

ὑποχρέωσιν νά φροντίζουσι διά τήν γαλήνην τοῦ ποιμνίου των, τό ὅποιον ἐτάχθησαν νά κατευθύνουσι εἰς τήν ὁδόν τοῦ Εὐαγγελίου. Πιστεύομεν ὅτι πρὸς πραγμάτωσιν τούτου ἡ ἀγάπη εἶναι ἐκείνη, ἡ ὅποια θά γαλβανίσῃ τήν θέλησιν τῶν Ὀρθόδοξων Ἐκκλησιῶν, ὅπως, ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τῶν ἀδελφῶν των τῶν ἄλλων χριστιανικῶν Ἐκκλησιῶν καί Ὁμολογιῶν, ἀλλά καί μετὰ τῶν ἄλλων ἀνθρώπων, δώσουσι σήμερον τήν μαρτυρίαν των - μαρτυρίαν πίστεως καί ἐλπίδος - εἰς ἕνα κόσμον ὁ ὅποιος, περισσότερον ἴσως ἀπό ποτέ ἄλλοτε, ἔχει τήν ἀνάγκην αὐτῆς.

Ἡμεῖς οἱ Χριστιανοί, ἐπειδή κατανοοῦμεν τό νόημα τῆς σωτηρίας, αισθανόμεθα τό χρέος νά ἀγωνιζώμεθα διά τήν ἀνακούφισιν τῆς ἀσθενείας, τῆς δυστυχίας καί τῆς ἀγωνίας. Ἐπειδή βιώνομεν τήν ἐμπειρίαν τῆς εἰρήνης, δέν δυνάμεθα νά εἴμεθα ἀδιάφοροι διά τήν ἀπουσίαν τῆς ἀπό τήν σύγχρονον κοινωνίαν. Ἐπειδή εὐηργετήθημεν ἀπό τήν θείαν δικαιοσύνην, ἀγωνιζόμεθα διά μίαν πληρεστέραν δικαιοσύνην εἰς τόν κόσμον καί διά τήν ἐξουδετέρωσιν πάσης καταπίεσεως. Ἐπειδή ζῶμεν κάθε ἡμέραν τήν θείαν συγκατάβασιν, μαχόμεθα ἐναντίον κάθε φανατισμοῦ καί μισαλλοδοξίας μεταξύ τῶν ἀνθρώπων καί τῶν λαῶν. Ἐπειδή διακηρύσσομεν συνεχῶς τήν ἐνανθρώπησιν τοῦ Θεοῦ καί τήν θέωσιν τοῦ ἀνθρώπου, ὑπερασπιζόμεθα τά ἀνθρώπινα δικαιώματα δι' ὅλους τοὺς ἀνθρώπους καί ὅλους τοὺς λαούς. Ἐπειδή βιώνομεν τήν θείαν δωρεάν τῆς ἐλευθερίας μέ τό ἀπολυτρωτικόν ἔργον τοῦ Χριστοῦ, δυνάμεθα νά προβάλωμεν πληρέστερα τήν καθολικὴν ἀξίαν τῆς διὰ κάθε ἀνθρώπου καί κάθε λαόν. Ἐπειδή τρεφόμεθα μέ τό σῶμα καί τό αἷμα τοῦ Κυρίου ἐν τῇ θείᾳ Εὐχαριστίᾳ, κατανοοῦμεν πληρέστερον τήν πείναν καί τήν στέρησιν. Ἐπειδή προσδοκῶμεν καινὴν γῆν καί καινοὺς οὐρανοὺς, ὅπου θά ἐπικρατῇ ἡ ἀπόλυτος δικαιοσύνη, ἀγωνιζόμεθα ἐδῶ καί τώρα (*hic et nunc*) διά τήν ἀναγέννησιν καί τήν ἀνακαινίσιν τοῦ ἀνθρώπου καί τῆς κοινωνίας.

Ἡ μαρτυρία μας δε αὐτή καί ἡ δι' αὐτῆς ἄρδενσις τοῦ ἀύχμηροῦ ἐδάφους τῆς ἐποχῆς μας, ἡ ὅποια, περισσότερον ἀπό κάθε ἄλλην, ἔχει ἀνάγκην τοῦ Θεοῦ, θά ἀποτελέσῃ ἴσως τόν καλλίτερον τρόπον συμβολῆς τῶν Ἐκκλησιῶν μας εἰς τήν εἰρήνην καί τά ιδεώδη, τά ὅποια τήν συνοδεύουσι καί τήν πραγματοποιοῦν. Αἱ Ὀρθόδοξοι Ἐκκλησίαι ἀπευθύνονται ἐν ἀγάπῃ πρὸς πᾶσαν κατεύθυνσιν, ὥστε ὅλοι νά συνεργήσουσι εἰς τήν ἐπικράτησιν τῆς ἀγάπης καί τῆς εἰρήνης μεταξύ τῶν ἀνθρώπων καί τῶν λαῶν.

* * *

Σεβ. ἅγιο Πρόεδρε, Σεβάσμοι Πατέρες, ἀγαπητοὶ Ἀδελφοί,

Ἡ Ἐπιτροπὴ εὐρισκομένη ἐνώπιον δύο ἐκ πρώτης ὄψεως ἀντιτιθεμένων ἀρχῶν, ἡτοι ἀφ' ἐνός μὲν τῆς ἀνάγκης ὅπως μὴ ἀρκεσθῇ εἰς τήν κάθετον-θεολογικὴν, ἀλλὰ νά προχωρήσῃ καί εἰς τήν ὀριζόντιον-ποιμαντικὴν διάστασιν τοῦ προβλήματος, ἀφ' ἐτέρου δέ τοῦ ἀκανθώδους διλήμματος μεταξύ θέσεων ἐκφραζουσῶν εἴτε γενικῶς τήν ὀρθόδοξον ἀποψιν, εἴτε, εἰδικώτερον, συγκεκριμένως περιστάσεις καί ἐπιλογάς, ἐπέλεξε τελικῶς

τήν μέσην ὁδόν. Οὕτως, ἡδυνήθη, ἀποφεύγουσα τὰς ἀκρότητας, νά συντάξῃ κείμενον ἐκ τοῦ ὁποίου νά ἀπορρέουν καί ἐξειδικευμένοι καί θαρραλέαι ἀντιμετώπισεις τῶν φλεγόντων προβλημάτων τοῦ συγχρόνου κόσμου. Καί βεβαίως, παρὰ τινος περὶ τοῦ ἀντιθέτου γνώμας μελῶν τινων τῆς Ἐπιτροπῆς, τό κείμενον ἀπέφυγε νά καταδικάσῃ ρητῶς ὠρισμένας κοινωνικάς δομάς, αἱ ὁποῖαι, κρινόμεναι ὑπὸ τῶν ὁπαδῶν διαφορετικῶν κοινωνικῶν συστημάτων, δυνατόν νά ἐρμηνευθοῦν ὡς δημιουργοῦσαι ἀντικειμενικάς καταστάσεις κραυγαλέων κοινωνικῶν ἀδικιῶν, πράγμα τό ὁποῖον μοίρῳ ὡδήγησεν καί εἰς τόν παραμερισμόν θεολογιῶν τινων εὐρέως κυκλοφοροῦμένων σήμερον μεταξύ τῶν θεολόγων τοῦ δυτικοῦ Χριστιανισμοῦ («*Θεολογία τῆς ἀπελευθερώσεως*» ἢ τῆς «*ἐπαναστάσεως*» κ. ο. κ.).

Τοῦτο ὅμως ἐκρίθη ἀναγκαῖον, ἵνα διασφαλισθῇ ἀκριβῶς ἡ ἀρχή, καθ' ἣν ἡ μέλλουσα νά συγκληθῇ Σύνοδος θά πρέπει νά μαρτυρήσῃ ἀπό κοινού καί ἐν ὀνόματι ὅλων τῶν Ὁρθόδοξων. Δέν ἀπέφυγε δέ, παρὰ τὰ ἐν προλόγῳ λεγόμενα, καί τινά *θριαμβολογικόν τόνον*, ἐνώ μία περισσότερον «*κενωτική*» αὐτοσυνειδησία ὄχι τῆς Ὁρθοδοξίας, ἀλλά τῶν κατὰ ἐποχάς ἀνθρωπίνων φορέων τῆς θά ἦτο πολύ ἐγγύτερον πρὸς τό πνεῦμα τοῦ Εὐαγγελίου. Παρὰ ταῦτα ἡ Γ' Προσυνοδική Πανορθόδοξος Διάσκεψις δύναται νά ἀποδεχθῇ τό κείμενον, ὡς δύναται καί ἐπὶ τινων ἐκ τῶν ὡς ἄνω σημείων νά ἀποφανθῇ διαφοροτρόπως, κυρίαρχος οὖσα νά διαμορφώσῃ ἡ ἰδία τό τελικόν κείμενον *ad referendum* πρὸς τήν Ἁγίαν καί Μεγάλην Σύνοδον.

Σὰς εὐχαριστώ.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Εὐχαριστώ τόν Σεβ. Γραμματέα τῆς Διασκέψεως διά τήν ὠραίαν αὐτήν παρουσίαν τοῦ κειμένου καί διά τὰς παρατηρήσεις, τὰς ὁποίας ἐπισυνάπτει ἐν μεγάλῃ συντομίᾳ εἰς τό τέλος τῆς παρουσιάσεώς του.

Ἡ ἐργασία, ἡ ὁποία ἐγένετο ὑπὸ τῆς Διορθόδοξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς, ἐγένετο μετὰ πολλῆς συνέσεως καί πολλῆς ἀντιδόσεως ἀπόψεων καί ἀντιλήψεων, μέ ἀγαθὴν συνάντησιν πολλῶν καί πολλαχόθεν ἐρχόμενων σκέψεων ἐπὶ τοῦ θέματος τῆς εἰρήνης, τῆς ἀδελφοσύνης, τῆς ἐλευθερίας καί τῶν φυλετικῶν διακρίσεων καί, τελικῶς, χωρὶς νά σημαίνει ὅτι προέβημεν εἰς συμφωνίας ἀναγκαστικάς, εὐρέθημεν σύμφωνοι εἰς τό νά διατυπώσωμεν μέ ἐλευθερίαν καί μέ σύνεσιν καί μέ μέτρον τὰς ἀπόψεις αὐτάς εἰς τό κείμενον αὐτό, τό ὁποῖον καί, γενικῶς εἰπεῖν, πρέπει νά θεωρηθῇ ὅτι ἐγένετο εὐχαρίστως καί θετικῶς ἀποδεκτόν ἀπό μέρους τῶν Ἐκκλησιῶν μας.

Ἐπομένως, ἡ μεγάλη ἐργασία ἐπὶ τοῦ κεντρικοῦ αὐτοῦ θέματος πρέπει νά θεωρηθῇ ὅτι ἔχει γίνει. Ὅπως κατὰ κόρον εἶπομεν, βελτιώσεις ἐν τῷ κειμένῳ ἤμπορουν νά γίνουν. Ἀλλά δέν νομίζω ὅτι ἤμπορεῖ νά γίνη ἄλλη ἐργασία πρωτόβουλος τήν στιγμὴν αὐτήν, καθ' ἣν τό κείμενον αὐτό ἠτοιμάσθη μετὰ πολλοῦ κόπου εἰς τήν Διορθόδοξον Προπαρασκευαστικὴν Ἐπιτροπὴν. Τό κείμενον καί φυσικά τό ὅλον θέμα εἶναι ἀνοικτόν ἐνώπιόν

σας διά συζήτησιν.

Προσωπικῶς, ἔχω μίαν τεχνικὴν παρατήρησιν. Θά ἐπεθύμουν νά ὑπάρχη ὡς τίτλος μᾶς παραγράφου: *ἡ περί εἰρήνης διδασκαλία τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας*. Προτείνω ταπεινῶς ὅπως ὁ ὑπότιτλος αὐτός προστεθῆ εἰς τὴν σελ. 6, τῆς § 4. Μία δευτέρα δομικὴ παρατήρησις. Ἡ § 3 νά πάη μετὰ τὴν διατύπωσιν τῶν γενικῶν ἀρχῶν περί εἰρήνης, δηλαδή πρὸ τῆς § 5. Θά ὑπάρχη μία ἱεράρχησις τῶν θεμάτων. Τέλος, εἰς τὴν προτελευταίαν παράγραφον τοῦ κειμένου, ἀντὶ «*ἡμεῖς οἱ χριστιανοί...*», νά λεχθῆ «*ἡμεῖς οἱ ὀρθόδοξοι χριστιανοί...*», διότι πρόκειται περί τῆς ὀρθοδόξου συμβολῆς εἰς τὸ θέμα τῆς εἰρήνης, τῆς δικαιοσύνης κ. λπ.

Ὁ Σεβ. Κρουτίτσκις: Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε, ἀγαπητοὶ ἀδελφοί, ἡ σημασία τοῦ κειμένου αὐτοῦ ὑπερβαίνει τὰ ὅρια τῆς Ἐκκλησίας, διότι πρέπει νά υἰοθετήσωμεν διατύπωσιν τοῦ συγχρόνου κόσμου καὶ συγχρόνως νά ἀντιμετωπίσωμεν τὰ προβλήματα μέ τὰ ὅποια ζεῖ. Διὰ νά ὁμλήσῃ τις ἐπὶ συνόλου τοῦ ὑποβληθέντος κειμένου καὶ ἰδίᾳ διὰ νά μὴ χάσῃ τὴν προοπτικὴν τῆς εἰσηγήσεως τοῦ ἡμέτερου Γραμματέως, τοῦ Μητροπολίτου Δαμασκηνοῦ, εἶναι δυνατόν νά λεχθῆ ὅτι τὸ κείμενον ἐν γένει εἶναι καλῶς δομημένον καὶ ὅτι δύναται νά τεθῆ ὡς βᾶσις διὰ τὸ τελικόν κείμενον, τὸ ὁποῖον θά γίνῃ δεκτόν καὶ θά ὑποβληθῆ εἰς τὴν Ἁγίαν καὶ Μεγάλην Σύνοδον. Ἐν τούτοις, θά ἤθελον νά μὴν ὁμλήσω ἐδῶ διὰ τὸ περιεχόμενον τοῦ κειμένου αὐτοῦ, ἀλλὰ νά ἐπιστήσω τὴν προσοχὴν ὑμῶν ἐπὶ τῶν ἐλλείψεων τοῦ κειμένου. Ἐν ἀρχῇ ὑπάρχει μία παραπομπή εἰς τὴν Α' Προσυνοδικὴν Πανορθόδοξον Διάσκεψιν τοῦ 1976, ἔνθα γίνεται λόγος περί τῆς ἐπιθυμίας διὰ συνεργασίαν μετὰ τῶν ἄλλων θρησκείων. Εἰς τὸ ἡμέτερον κείμενον τὸ ζήτημα αὐτὸ δὲν ἐξετάζεται, παρὰ τὸ γεγονὸς ὅτι αἱ Ὁρθόδοξοι Ἐκκλησίαι εἶχον μίαν τοιαύτην συνεργασίαν κατὰ τὸ παρελθόν ἔτος. Θά ἐπεθύμουν ὡς παράδειγμα νά σημειώσω ἐδῶ τὰς δύο παγκοσμίους *Διαθρησκειακάς Διασκέψεις* τοῦ 1977 καὶ τοῦ 1982. Πέρα τῆς συνεργασίας μετὰ τῶν ἄλλων θρησκείων, πρέπει νά ἐνσωματωθῆ ἐπίσης εἰς τὸ κείμενον ἡ συνεργασία μετὰ τῶν λαϊκῶν ὀργανώσεων, δηλαδή μετὰ τῶν μὴ θρησκευόντων ἀδελφῶν, ὡς συνηθίζεται νά λέγεται, μετὰ τῶν καλῆς θελήσεως ἀνθρώπων. Περνῶ τώρα εἰς τὰς παρατηρήσεις μου, αἱ ὅποια ἀναφέρονται εἰς τὸ κεφάλαιον 3. Ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία τῆς Ρωσσίας ἐψήφισε τὸν παρελθόντα Φεβρουάριον μίαν δήλωσιν περί τοῦ πολέμου καὶ τῆς εἰρήνης εἰς τὴν πυρηνικὴν ἐποχὴν. Εἰς αὐτὴν ἐφιστάται ἡ προσοχὴ ἐπὶ μᾶς νέας μορφῆς ἐξοπλισμοῦ εἰς τὸν σύγχρονον κόσμον - περί τῆς ὁποίας μόλις πρὸ ὀλίγου ἐγένετο λόγος - τοῦ θέματος τῆς *στρατικοποιήσεως τοῦ Διαστήματος*. Εἰς τὴν δήλωσιν αὐτὴν τονίζεται ὅτι *ἡ στρατικοποιήσις τοῦ Διαστήματος* αὐξάνει τὸν κίνδυνον ἐμφανίσεως μᾶς τοιαύτης καταστάσεως, εἰς τὴν ὁποίαν οἱ ἄνθρωποι, παρὰ τὴν ἐπιθυμίαν των, δὲν θά δύνανται νά ἀποτρέψουν μίαν πυρηνικὴν καταστροφὴν. Ἡ συνάντησις τῶν ἀρχηγῶν τῶν δύο μεγάλων δυνάμεων εἰς *Reykjavik* ἀπέδειξε σαφῶς ὅτι ἡ πρόθεσις στρατικοποιήσεως τοῦ Διαστήματος εἶναι τὸ κύριον ἐμπόδιον διὰ τὸν πυρηνικὸν ἀφοπλισμὸν καὶ ὅτι

αυτή απειλεί νά προσδώση νέαν μορφήν εἰς τόν πυρηνικόν ἐξοπλισμόν. Ὁφειλομέν ἐπίσης νά συζητήσωμεν τήν ἠθικὴν πλευράν τοῦ νέου αὐτοῦ φαινομένου. Πρέπει νά ἐπιστήσωμεν τήν προσοχήν ἐπὶ τοῦ γεγονότος ὅτι ὁ αὐξάνων κίνδυνος μᾶς πυρηνικῆς καταστροφῆς καὶ τό αἶσθημα ἀδυναμίας ἐνώπιον αὐτῆς ὀδηγοῦν ὠρισμένους Χριστιανούς νά σκεφθοῦν ὅτι ἡ γενικὴ αὐτὴ ἀπειλή εἶναι σημεῖον τῆς *δευτέρας Παρουσίας* τοῦ Κυρίου. Πρέπει νά θέσωμεν τέρμα εἰς μίαν τοιαύτην ἀντίληψιν - μεταξύ εἰσαγωγικῶν - «*τῆς πυρηνικῆς προοπτικῆς τῆς ἐσχατολογίας*». Τέλος, αἱ ἐπὶ τῆς § 5 σκέψεις μου: εἶναι ἀπαραίτητον νά ἐμβαθύνωμεν εἰς τήν θεολογικὴν πλευράν καὶ νά ἐπιστήσωμεν σοβαρῶς τήν προσοχήν ἐπὶ τοῦ πολὺ συγχρόνου προβλήματος τῆς ἐποχῆς, ὡς αἱ φυλετικαὶ διακρίσεις καὶ τό *apartheid*. Ἐπὶ πάντων τῶν ζητημάτων αὐτῶν ἡ ἡμέτερα ἀντιπροσωπία ἔχει νά παρουσιάσῃ γραπτὰς προτάσεις. Ἔχομεν ἐπίσης ὠρισμένας διορθώσεις ὕφους ἐπὶ τοῦ θέματος, ἀλλὰ περὶ αὐτῶν δέν θά ὁμιλήσωμεν τώρα. Θά τὰς παρουσιάσωμεν εἰς τήν Ἐπιτροπὴν, διότι εἶναι δευτερευούσης σημασίας, ὑφολογικοῦ μόνον χαρακτήρος. Εὐχαριστῶ.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Εὐχαριστῶ πολὺ. Τὰ στοιχεῖα αὐτὰ θά ληφθοῦν ὑπ' ὄψιν ὑπὸ τῆς Ἐπιτροπῆς καὶ θά ἀναζητηθοῦν τρόποι ἐνσωματώσεως τῶν ὅπου καὶ ὅπως εἶναι δυνατόν.

Ὁ Σεβ. Βηρυττοῦ: Σεβασμιώτατε, ἀγαπητοὶ ἀδελφοί, προέρχομαι ἀπὸ μίαν χώραν, ἀπὸ μίαν περιοχὴν, ἡ ὁποία ὑποφέρει δώδεκα ἔτη, βασανίζεται ἀπὸ τόν πόλεμον, ἀπὸ τὴν ἀδικίαν καὶ ἀπὸ ὅ,τιδήποτε θά ἠθέλατε νά ὀνομάσητε αὐτό. Μετέχων διὰ πρώτην φορὰν εἰς τὴν ἱεράν αὐτὴν σύναξιν καὶ παρακολουθῶν τὰ καλῶς συντεταγμένα κείμενα, εἶχον τό συναίσθημα ὅτι εὐρίσκομαι εἰς ἀκαδημαϊκὴν ἀτμοσφαῖραν, ἡ ὁποία χρησιμοποιοῖ πᾶσαν περιπτωσεολογίαν καὶ ἄσκησιν τοῦ νοῦς. Παρακολουθῶν πάσας τὰς θεολογικὰς θεωρίας, ἤδη ἀπὸ τοῦ πρώτου κειμένου περὶ τῆς νηστείας, ἠσθάνθην ὅτι ἀνησυχοῦμεν τόσον πολὺ διὰ τοὺς Πατέρας καὶ τὴν Παράδοσιν καὶ ἀποφεύγομεν τό οὐσιῶδες, τόν λαόν, τό ποιμνιον, τόν ἄνθρωπον. Αὐτό τό κείμενον εἶναι ἐξαιρετικόν, εἶναι πολὺ ὠραῖον κείμενον, ἀλλ' ἀκούων αὐτό αἰσθάνομαι διεψευσμένος καὶ πλήρης θλίψεως, διότι ζῶμεν εἰς ἓνα κόσμον ἰδεῶν, εἶμεθα - ὡς εἶπε κάποτε ὁ πατὴρ Φλωρόφσκυ - «ἔλληνες» ἢ «πλατωνικοί» εἰς τὴν σκέψιν. Εἶμαι ὀρθόδοξος προερχόμενος ἐκ Λιβάνου. Δέν ἤκουσα μίαν λέξιν Ἐκκλησίας τινός ἐκ τοῦ ὀρθοδόξου κόσμου νά ἐρωτᾷ δι' ἐμέ. Δέν ἔλαβον ἐπιστολήν ὀρθοδόξου τινός ἐπισκόπου νά ἐρωτᾷ διὰ τόν ὀρθόδοξον λαόν τοῦ Λιβάνου. Οὐδέποτε εἶδον ἱερέα ἢ διάκονον ἢ μοναχόν ἢ ἐπίσκοπον νά ἐπισκεφθῇ τόν λαόν τοῦ Λιβάνου, ἐνῶ κάθε μῆνα ἔχομεν ἓνα καρδινάλιον, προερχόμενον ἐκ Ρώμης, διὰ νά ἐνδιαφερθῇ περὶ τῶν χριστιανῶν, συμπεριλαμβανομένων καὶ τῶν Ὀρθόδοξων. Ἐπισκέπτεται ἡμᾶς καὶ πᾶς ἐπισκέπτης ἔρχεται πρὸς ἡμᾶς. Οἱ Ὀρθόδοξοι ἐδιώχθησαν καὶ ὑπέφερον οικονομικῶς, ἔχασαν τὰς οἰκίας αὐτῶν, μετῴκηθησαν καὶ οὐδεὶς ἀπέστειλεν εἰς ἡμᾶς τεμάχιον ἄρτου. Παρακολουθῶν τό ὠραῖον, καλογραμμένον καὶ καλῶς τεθεμελιωμένον κείμενον διερωτῶμαι: Τί ἐννοοῦμεν διὰ

τῶν «κενωτικός», «ποιμαντικός», «συμπάσχων μετὰ τῶν ἄλλων»; Ὁμιλεῖτε περὶ τῆς νηστείας καὶ μετέσχον εἰς μίαν Λειτουργίαν, εἰς τὴν ὁποίαν δὲν ἐκοινωνήσα, διότι οὐδεὶς ἐπίσκοπος ἐκοινωνήσεν. Ὁμλοῦμεν περὶ θεολογίας καὶ εἴμεθα ἴσως οἱ καλλίτεροι θεολόγοι, ἀλλὰ ἀφήνομεν τὸν λαὸν ἡμῶν εἰς τοὺς Καθολικούς, τοὺς Μαρωνίτας, εἰς ὁποῖονδήποτε. Καὶ ὅμως ἀκούω εἰσέτι ὅτι εἴμεθα οἱ φορεῖς τοῦ θησαυροῦ. Λυποῦμαι πολὺ καὶ ζητῶ συγγνώμην, ἀλλ' εἶναι γεγονός ὅτι εἰς τὸν Λίβανον δὲν εἶδομεν ὀρθόδοξον ἀδελφόν, ὁ ὁποῖος νὰ ἦλθε διὰ νὰ ἴδῃ ἡμᾶς καὶ νὰ ἐνδιαφερθῇ, ἐὰν ἀκόμη ζῶμεν ἢ ὄχι. Δὲν ἀρκεῖ ἡ θεολογία, πρέπει νὰ μεταβῶμεν εἰς τὴν πεδιάδα καὶ νὰ ἴδωμεν, ἐὰν εἶναι καρποφόρος ἢ ὄχι. Συγγνώμη, ἀλλὰ προέρχομαι ἀπὸ ἕνα χῶρον, ἔνθα οἱ Ὁρθόδοξοι ὑποφέρουν καὶ φοβοῦνται ὅτι θὰ ἐκδιωχθοῦν ἐκ τῆς χώρας μακρὰν ἢ ἐγγύς. Καὶ ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι ὑποφέρουν περισσότερο εἰς τὸν Λίβανον, εἶναι ὁ ὀρθόδοξος λαός. Εὐχαριστῶ.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Πατέρες καὶ ἀδελφοί, ἡ κραυγὴ αὐτῆς πόνου, ἡ ὁποία προέρχεται ἀπὸ ἕνα ἀδελφόν πού ἐκπροσώπει ταλαιπωρημένον ποίμνιον, πρέπει νὰ μᾶς συνταράξῃ. Δὲν εἶναι μικρὸν τὸ γεγονός, ὅτι ἀνεφέρθησαν γεγονότα, διὰ τὰ ὁποῖα πρέπει αἱ Ἐκκλησίαι ἡμῶν νὰ αἰσθάνωνται ὄχι πολὺ καλά. Νομίζω ὅτι, συζητουμένου τοῦ θέματος περὶ εἰρήνης, δικαιοσύνης, ἀγάπης καὶ φυλετικῶν διακρίσεων, πρέπει νὰ σκεφθῶμεν τοὺς χειμαζομένους ἀδελφούς, νὰ ἀκούσωμεν τὴν φωνὴν των.

Ὁ Σεβ. Καρθαγένης: Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε, τὸ κείμενό μας εἶναι καλὸ καὶ εὐχαριστῶ καὶ συγχαίρω ὅσους συνέβαλαν στὴ σύνταξή του καὶ πρῶτον ἀπὸ ὅλους τὸν Σεβ. Γραμματέα μας. Ἐπιτρέψατέ μου πάντως νὰ εἶπω ὅτι εἶναι καὶ κείμενον θριαμβολογικόν. Ἡ μόνη φράσις πού πάει νὰ πῆ κάτι καὶ σταματᾷ εἶναι στὴν πρώτη παράγραφο τῆς σελίδας 3: «ἀλλὰ καὶ τὸ βαθύ αἶσθημα τῆς μετανοίας διὰ τὰς κατὰ τὸ ἀνθρώπινον παραλείψεις». Αὐτὴ ἡ φράσις πρέπει νὰ μεγαλώσῃ. Νὰ πούμε πόσο φταίμε. Νὰ πούμε πόσο ἔνοχοι εἴμεθα ἔναντι τῶν Ὁρθόδοξων καὶ ἔναντι τοῦ κόσμου. Αὐτὸ πρέπει νὰ τὸ πούμε μὲ εὐκρίνεια. Καὶ ἔρχομαι σὲ ἕνα θέμα πού, ὁμολογῶ, δὲν ξεύρω ἂν ἔχω τὸ δικαίωμα νὰ τὸ πῶ καὶ παρακαλῶ νὰ μὴ παρεξηγηθῶ. Δὲν τὸ ἐνώνω μὲ κανέναν ἀπὸ ἐμᾶς, ἢ ἂν θέλετε, τὸ ἐνώνω μὲ ὅλους μας, μὲ ὅ,τι ἀντιπροσωπεύομεν ὡς Ἐκκλησίαι, ὡς ἔθνη, ὡς κράτη, ὡς κόσμος. Μιλᾶμε διὰ τὴν ἐλευθερία. Καὶ εἴμεθα βέβαια ἄνθρωποι πού ἀνήκομεν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν καὶ τὴν θρησκείαν. Νομίζω ὅτι πρέπει νὰ πούμε κάτι γι' αὐτούς - καὶ ὑπάρχουν εἰς ὅλον τὸν κόσμον, εἴτε ἀνατολικὸ εἴτε δυτικὸ - πού δὲν ἔχουν τὸ δικαίωμα ἢ φοβοῦνται νὰ λατρεύουν τὸν Θεὸν των, πού δὲν μποροῦν νὰ ἐξασκήσουν τὴν ἐλευθερίαν των, νὰ γονατίσουν καὶ νὰ κάνουν τὴν προσευχὴν των. Καὶ ζοῦμε σὲ ἕνα κόσμον, ὁ ὁποῖος πάει νὰ πνίξῃ τὴν θρησκείαν. Παντοῦ. Τιθέμεθα εἰς τὸ περιθώριον. Ἡ θρησκεία βγαίνει ἀπὸ τὸν κόσμον. Χάνεται. Ὑπάρχει μία τάσις νὰ τὴν πνίξῃ. Σ' αὐτὸ τὸ θέμα, ἂν μποροῦμε, ἅς πούμε κάτι - εἶναι δύσκολο, τὸ νοιώθω - καὶ ἂν δὲν μποροῦμε ἐμεῖς, στὰ Ἑνωμένα Ἔθνη τὸ συζητήσαν· 25-30 χρόνια συζητήσαν διὰ νὰ βγάλουν 5 γραμμὲς περὶ τῆς ἐλευθερίας τῆς θρησκείας. Καὶ ἐμεῖς

πού είμεθα - λέμε - άνθρωποι του Χριστού, αν μπορούμε, να πούμε κάτι, γιατί ἄς θυμηθούμε τά λόγια Του: μή φοβηθεῖτε ἀπό ἐκείνους πού πάνε νά σκοτώσουν τό σῶμα, φοβηθεῖτε ἀπό ἐκείνους πού πάνε νά σκοτώσουν τήν ψυχή μας. Εὐχαριστῶ.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Εὐχαριστῶ ἅγιε Καρθαγένης. Αἱ συνεδριάσεις μας βαίνουν ἀπό κραυγήν εἰς κραυγήν. Ἀλλά, δόξα τῷ Θεῷ, διότι ἀκούονται αἱ φωναί αὐταί καί τουλάχιστον συνειδητοποιοῦμεν μόνοι μας τήν τραγικότητα τῶν καιρῶν. Συμφωνῶ μαζί σας, ὅτι ὁ Θεός πρέπει νά συγχωρήσῃ ὅλους μας.

Θά συνεχίσωμεν τάς ἐργασίας μας ἐν Ὁλομελείᾳ τό ἀπόγευμα, ἀπό 14.30 ἕως 15.45, διά νά δυνηθοῦν αἱ Ἐπιτροπαί νά ἐργασθοῦν ἀπό αὔριον.

Λύεται ἡ συνεδρία.

Γ' ΗΜΕΡΑ ΕΡΓΑΣΙΩΝ
(Παρασκευή 31 Ὀκτωβρίου 1986)

Ἀπογευματινὴ Συνεδρία
(14.30 - 15.45)

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Ἐχω ἐνώπιόν μου, ἀδελφοί, τὸν κατάλογον τῶν ζητησάντων τὸν λόγον. Αἱ συζητήσεις μας θὰ συνεχισθοῦν μέχρι τῆς ἐξαντλήσεως τοῦ θέματος. Τὸν λόγον ἔχει ὁ ἅγιος Στάρας Ζαγοράς.

Ὁ Σεβ. Στάρας Ζαγοράς: Σεβ. ἀδελφέ Πρόεδρε, κατὰ τὸν μῆνα Φεβρουάριον, ὅταν συνεδρίαζεν εἰς τὸ Κέντρον αὐτὸ ἡ Διορθόδοξος Προπαρασκευαστικὴ Ἐπιτροπὴ, μοῦ ἐδόθη ἡ εὐκαιρία νὰ προσφέρω, ὡς ἐκπρόσωπος τῆς Ὁρθόδοξου Ἐκκλησίας τῆς Βουλγαρίας, τὴν ταπεινὴν μου συμβολὴν εἰς τὴν προετοιμασίαν τοῦ κειμένου, τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖ σήμερον τὸ ἀντικείμενον τῶν συζητήσεών μας. Πράγματι, ἡ ἀγνωστὴ Ὁρθόδοξος ἡμῶν Ἐκκλησία, ἔχουσα συνείδησιν τῆς σπουδαιότητος τῶν προβλημάτων, τὰ ὁποῖα ἀνησυχοῦν σήμερον ὀλόκληρον τὴν ἀνθρωπότητα, ἐξέφρασε, κατὰ τὴν Ἀ' Προσυνοδικὴν Πανορθόδοξον Διάσκεψιν τὸ 1976, τὴν γνώμην ὅπως γίνῃ δεκτὴ ὑπὸ τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου μία ἀπόφασις ἐπὶ τοῦ θέματος τῶν ιδεωδῶν τῆς εἰρήνης καὶ τῆς δικαιοσύνης. Διὸ καὶ εἰς τὴν ἡμερησίαν διάταξιν τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου ἀνεγράφη τὸ θέμα: «*Ἡ συμβολὴ τῶν κατὰ τόπους Ὁρθόδοξων Ἐκκλησιῶν εἰς ἐπικράτησιν τῶν χριστιανικῶν ιδεωδῶν τῆς εἰρήνης, τῆς ἐλευθερίας, τῆς ἀδελφοσύνης καὶ τῆς ἀγάπης μετὰ τῶν λαῶν, καὶ ἄρσιν τῶν φυλετικῶν διακρίσεων*». Τὸ θέμα αὐτὸ εἶναι ἰδιαίτερος ἐπίκαιρον εἰς τὴν σύγχρονον ἡμῶν πυρηνικὴν ἐποχὴν. Ὁ Προκαθήμενος καὶ ἡ Ἱεραρχία τῆς Ὁρθόδοξου Ἐκκλησίας τῆς Βουλγαρίας μετὰ προσοχῆς ἐμελέτησαν τὸ ὑπὸ τῆς Διορθόδοξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς καταρτισθὲν κείμενον καὶ μετ' ἰδιαίτερας ἱκανοποιήσεως διεπίστωσαν, ὅτι τὰ ἐν τῷ κειμένῳ τούτῳ λεγόμενα ἐκφράζουσιν τὴν περὶ εἰρήνης καὶ τῶν ἄλλων χριστιανικῶν ιδεωδῶν χριστιανικὴν ἀνησυχίαν. Διὰ νὰ βελτιωθῇ πῶς τὸ κείμενον τοῦτο ἐδόθησαν εἰς τὴν ἐνταῦθα Ἀντιπροσωπίαν ἡμῶν αἰ ὀδηγίαι, ὅπως κατὰ τὴν συζήτησιν αὐτοῦ γίνουν ὠρισμένα προσθήκαι. Ταύτας θὰ προτείνωμεν κατὰ τὰς ἐργασίας τῆς Ἐπιτροπῆς.

Κατὰ τὴν παρούσαν ἐν Ὁλομελείᾳ συζήτησιν θὰ ἐπεθύμουν νὰ προτείνω, ἐξ ὀνόματος τῆς Ἀντιπροσωπίας ἡμῶν, ὅπως προστεθῇ εἰς τὸ σημεῖον 3, «*ἡ εἰρήνη ὡς ἀποτροπὴ τοῦ πυρηνικοῦ πολέμου*», τὸ ἐξῆς: «*νὰ μὴ ἐπιτρέψωμεν τὴν στρατικοποίησιν τοῦ διαστήματος*». Ὡς γνωστὸν, εἰς τὸν πλανήτην μας ἔχει συσσωρευθῆ τεραστία ποσότης πυρηνικῶν ὀπλων. Ὁ κόσμος εὐρίσκεται πρᾶγματι εἰς τὸ χεῖλος τῆς καταστροφῆς. Ἕνας μελλοντικὸς πυρηνικὸς πόλεμος - ὁ ὁποῖος μέ τὴν βοήθειαν τοῦ Θεοῦ ἐλπίζομεν νὰ μὴ ἐκτραγῇ - θὰ καλύψῃ ὅλην τὴν γῆν μέ ἓν μαῦρον νέφος καὶ θὰ μετατρέψῃ αὐτὴν εἰς μίαν ἔρημον χωρὶς ἴχνος ζωῆς. Τὰ συσσωρευθέντα πυρηνικὰ ὄπλα ἀπειλοῦν ἤδη ὄχι μόνον μίαν συγκεκριμένην χώραν ἢ περιοχὴν, ἀλλὰ τὸν

πλανήτην όλόκληρον. Ἐάν συνεχισθῆ ἡ *στρατικοποίησις* καί τοῦ διαστήματος, ἡ ἀπειλή αὐτή ἑκατονταπλασιάζεται. Ὁ *πυρηνικός χειμὼν*, ἡ αἰωνία νύκτα, θά εἶναι τότε δύσκολον νά ἀποφευχθῆ. Ἡ στρατικοποίησις τοῦ διαστήματος θά ἐσήμαινε τήν ἀπαρχήν μιᾶς νέας ἰδιαίτερας ἀπειλῆς καί τήν προσθήκην ἐνός νέου ἐμποδίου διά τόν ἀφοπλισμόν. Ἐνώπιον, λοιπόν, τῆς πραγματικῆς αὐτῆς ἀπειλῆς, εἴμεθα ὑποχρεωμένοι νά πράξωμεν πᾶν ὅ,τι δυνάμεθα διά νά ἀποτρέψωμεν τήν στρατικοποίησιν τοῦ διαστήματος καί νά διατηρήσωμεν οὕτω τήν ζωήν ἐπί τοῦ πλανήτου μας. Εἴμεθα πεπεισμένοι ὅτι αἱ ἔρευναι εἰς τό διάστημα πρέπει νά συνεχισθοῦν. Τό διάστημα ὅμως πρέπει νά χρησιμοποιηθῆ ἀποκλειστικῶς καί μόνον δι' εἰρηνικούς καί ἐποικοδομητικούς σκοπούς. Τοῦτο οὐδόλως ἀντιτίθεται εἰς τό θέλημα τοῦ Θεοῦ, τό ὅποιον ἀκριβῶς ἔθετο τόν ἄνθρωπον κυρίαρχον ἐπί τῆς γῆς καί ἐπί τῶν ἄλλων δημιουργημάτων, προκειμένου ἵνα μετά συνέσεως καί σοφίας ἐπωφεληθῆ πάντων τῶν ἀγαθῶν. Εἰς τό κείμενον ἡμῶν, λοιπόν, πρέπει ρητῶς νά καταδικασθοῦν τά σχέδια στρατικοποιήσεως καί τοῦ διαστήματος. Νά προστεθῆ κάτι ὥστε νά φαίνεται ὅτι ἐπιθυμοῦμεν ἕν εἰρηνικόν διάστημα. Οἱ λαοί καλοῦνται σήμερον νά προσθέσουν ἕν νέον κεφάλαιον εἰς τήν μακραιώνα ἱστορίαν τοῦ ἀνθρωπίνου πολιτισμοῦ. Ἐν κεφάλαιον, τό ὅποιον θά δίδῃ τήν εἰκόνα ἐνός κόσμου ἄνευ ὅπλων καί ἄνευ πολέμων. Αὐτό ζητεῖ ἀπό ἡμᾶς ὁ Κύριος, ὁ δημιουργός πάντων τῶν ὄρατων καί τῶν ἀόρατων, ἡ πηγὴ τῆς ζωῆς. Ἡ ἀγιωτάτη Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία, ἡ ὅποια εἶναι ἐν τῷ κόσμῳ διά τήν σωτηρίαν τοῦ κόσμου, ἔχει ἀποστολήν νά συμβάλῃ τόσον διά τῆς προσευχῆς, ὅσον καί τῶν πράξεων αὐτῆς εἰς τήν πραγματοποίησιν τοῦ εὐλογημένου τούτου σκοποῦ. Σᾶς εὐχαριστῶ.

Ὁ Ἐλλογιμ. κ. Λαχάμ: Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε, θά ἐπεθύμουν νά ἐπιστήσω τήν προσοχήν εἰς τό γεγονός ὅτι τό κείμενον ἀφιερώνει ἕν κεφάλαιον εἰς τήν *εἰρήνην*, ἕν εἰς τήν *ἐλευθερίαν*, ἀλλά δέν βλέπω κεφάλαιον διά τήν *δικαιοσύνην* καί εἰδικώτερον τήν *κοινωνικὴν δικαιοσύνην*. Νομίζω ὅτι ἡ ἐν τῷ κόσμῳ εἰρήνη ἐπί τῶν ἡμερῶν ἡμῶν εἶναι συνδεδεμένη πρὸς τήν κοινωνικὴν δικαιοσύνην τόσον εἰς τὰς ἐθνικάς, ὅσον καί εἰς τὰς διεθνεῖς σχέσεις. Εἰς τόν τομέα αὐτόν τῆς δικαιοσύνης, νομίζω ὅτι ἡ ἡμετέρα Ἐκκλησία ἔχει πλουσίαν παράδοσιν σκέψεως, ἡ ὅποια κινεῖται ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῶν Προφητῶν τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης καί τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας, ἔχει κοινὰς διδασκαλίας περὶ τῶν ἀγαθῶν τοῦ κόσμου τούτου, τὰ ὅποια ἐχορηγήθησαν εἰς τήν ἀνθρωπότητα, εἰς τό ἀνθρώπινον γένος, εἰς τόν Ἀδάμ ὡς ἐνότητα: περὶ τοῦ ἀνθρώπου ὡς διαχειριστοῦ καί οἰκονόμου τῶν ἀγαθῶν τοῦ κόσμου τούτου, περὶ τῆς ἀσκήσεως καί τοῦ σταυροῦ ὡς κέντρου διανομῆς μεταξύ ἐχόντων καί μὴ ἐχόντων, περὶ τοῦ σταυροῦ, ὁ ὁποῖος εἶναι καθ' ἑαυτόν τό θεμέλιον τῆς εἰρήνης ἡμῶν, διότι διά τοῦ σταυροῦ ὁ Κύριος συνεφίλωσε τοὺς δύο λαοὺς καί ἐδημιούργησεν ἐξ αὐτῶν ἕνα. Ἐπομένως νομίζω ὅτι ἄνευ ἐνός κεφαλαίου, τό ὅποιον νά δεικνύῃ τήν σχέσηιν τῆς εἰρήνης πρὸς τήν δικαιοσύνην καί τῆς ἐλευθερίας πρὸς τήν δικαιοσύνην, θά εὐρεθῶμεν ὀλίγον ἕξω τοῦ καθαρῶς ἱστορικοῦ πλαισίου. Ἄνευ τῆς σχέσεως μεταξύ τῆς δικαιοσύ-

νης, ὡς κατανοεῖ ταύτην ὁ ὀρθόδοξος χριστιανός εἰς τὴν διδασκαλίαν τῆς Ἐκκλησίας αὐτοῦ, καὶ τοῦ σταυροῦ τῆς ἀγάπης τοῦ Χριστοῦ, ἡ ὁποία ὠθεῖ ἡμᾶς συνεχῶς πρὸς μείζονα δικαιοσύνην εἰς τὰς διανοητώδεις σχέσεις, ἔχομεν κάτι, τὸ ὁποῖον δέν εἶναι πλήρες εἰς τὴν παρουσίαν. Ἡ δευτέρα παρατήρησις, Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε, ἀναφέρεται εἰς εἰδικόν σημεῖον τοῦ κειμένου. Διερωτῶμαι κατὰ πόσον ἡ φράσις «*Ἡ ἀναγωγή τῆς ἐνότητος τοῦ ἀνθρώπινου γένους εἰς τὸ ἀρχέτυπον ζεύγος*» εἶναι ὀρθή. Διερωτῶμαι ἐάν ἡ «*πηγὴ ἀναφορᾶς*» εἰς τὴν ἐλευθερίαν, τὴν ἀδελφοσύνην καὶ τὴν ἰσότητά δέν ὑπάρχη κατ' ἀρχὴν εἰς αὐτὴν ταύτην τὴν ἀγάπην τοῦ Θεοῦ, ὁ ὁποῖος εἶναι ἀγάπη, εἰς τὴν εἰκόνα τοῦ Θεοῦ ἐν τῷ ἀνθρώπῳ καὶ εἰς τὴν ἐν Χριστῷ πραγματώσιν τῆς τελείας ταύτης εἰκόνας, ἡ ὁποία, βεβαίως, εἶναι ὁ ἴδιος ὁ Ἰησοῦς καὶ ὁ «*καθολικός*» ἄνθρωπος. Δέν γνωρίζω, ἐάν ὁ πρῶτος ἄνθρωπος δέν εἶναι ἐδῶ περισσότερο τὸ σύμβολον ἢ ἂν ἀκόμη θέλετε τὸ μυστήριον, παρὰ ἡ ὄντολογικὴ πηγὴ τῆς ἐλευθερίας.

Διαπιστώνω ἐπίσης, Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε, ὅτι χρησιμοποιοῦμεν τὴν φράσιν «*ὁ οἰκονομικῶς ἀνεπτυγμένος χριστιανικὸς κόσμος*». Δέν νομίζω ὅτι δυνάμεθα νὰ ὀμιλῶμεν περὶ χριστιανικοῦ κόσμου. Θὰ ἐπεθύμουν ἡ ἀναφορὰ αὐτὴ εἰς τὸν χριστιανικὸν κόσμον νὰ ἐξετασθῇ μὲ μεγαλυτέραν προσοχὴν εἰς τὴν Ἐπιτροπὴν. Τέλος, εἰς τὴν προτελευταίαν παράγραφον λέγομεν «*ἡμεῖς οἱ Χριστιανοί, ἐπειδὴ κατανοοῦμεν τὸ νόημα τῆς σωτηρίας...*». Νομίζω ὅτι πρέπει νὰ χρησιμοποιήσωμεν μᾶλλον τὸ ρῆμα «*ὀφείλομεν*» ἢ τὰ ρήματα μὲ θετικὴν ἔννοιαν «*ἀγωνιζόμεθα*», «*πράττομεν*», κ.λπ. Τοῦτο ἀνταποκρίνεται περισσότερο εἰς τὴν ἡμετέραν πραγματικότητα. Δέν ἀγωνιζόμεθα ἐπαρκῶς, γνωρίζομεν ὅτι «*ὀφείλομεν νὰ ἀγωνισθῶμεν*». Διὰ νὰ κατακλείσω, ἐν σχέσει καὶ πρὸς ὅσα ὁ Μητροπολίτης Βηρυττοῦ εἶπε τὴν πρωίαν, διερωτῶμαι, ἐάν ὡς κορωνίδα τοῦ κειμένου τούτου θὰ ἦτο δυνατόν αἱ Ἐκκλησίαι ἡμῶν νὰ συμφωνήσουν εἰς τὴν δημιουργίαν ὑπηρεσίας *Πανορθόδοξου διακονίας*, ἡ ὁποία θὰ ἀνετίθετο ὑπὸ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου εἰς τὰς φροντίδας συνόλου τοῦ πληρώματος τῶν Ὀρθόδοξων Ἐκκλησιῶν καὶ ἡ ὁποία θὰ ἐξέφραζεν οὕτω συνεχῶς ἐπὶ τοῦ ἠθικοῦ, πρακτικοῦ καὶ ὑλικοῦ πεδίου συγχρόνως τὴν ἀλληλεγγύην τῶν Ὀρθόδοξων Ἐκκλησιῶν πρὸς τοὺς ἀπανταχοῦ ὀρθόδοξους λαούς, ὅπουδήποτε ἂν εὕρισκωνται, καί, συγχρόνως τὴν ἀλληλεγγύην τῶν Ἐκκλησιῶν καὶ τοῦ ὀρθόδοξου λαοῦ πρὸς τὸν κόσμον. Εὐχαριστῶ.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Εὐχαριστῶ κ. Λαχάμ διὰ τὴν ἐπέμβασιν καὶ διὰ τὰς παρατηρήσεις σας.

Ὁ Σεβ. Τρανσυλβανίας: Εὐχαριστῶ πολὺ Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε, ἀγαπητοὶ ἀδελφοί. Θὰ ἐπεθύμουν νὰ ἀρχίσω μὲ αἴτησιν συγγνώμης. Ἴσως ὠρισμένοι λέξεις, τὰς ὁποίας θὰ χρησιμοποίησω ἐδῶ, νὰ φανοῦν ὑπερβολικῶς σκληροαί, ἀλλὰ θὰ εἶναι ἡ ἔκφρασις μᾶς εἰλικρινοῦς προσωπικῆς γνώμης καὶ τῆς γνώμης ἐπίσης τῆς Ἐκκλησίας ἡμῶν. Ὅτε ἔλαβον τὸ κείμενον, εἶπον: ἰδοὺ ἐν καλῶς ὠργανωμένον κείμενον, τὸ ὁποῖον ἔχει ποιὰν τινα ἔκτασιν καὶ ὠρισμένον περιεχόμενον καλῶς ἐπεξεργασμένον, καὶ ἐσκέφθην τὸ

«*Gaudium et spes*». Είπα διεπίστωσα επίσης ότι τό κείμενον καί θεολογικῶς εἶναι πράγματι πολύ καλόν. Δέν δύναται τις νά κάνη πολλές παρατηρήσεις ἐξ ἐπόψεως θεολογικῆς. Ὅμως εἶναι ἕν εὐσεβές κείμενον, τό ὁποῖον ὁμοιάζει πρὸς κήρυγμα, εἶναι ἕν κείμενον, τό ὁποῖον θά ἠδύνατο νά ἀναγνωσθῆ εἰς τούς ναούς σήμερον καί αὔριον, ἀλλ' ἐπίσης καί κατά τό παρελθόν, κατά τόν Ζ' ἢ τόν Θ' αἰῶνα. Τό θετικόν πάντως στοιχείον συνίσταται εἰς τό γεγονός ὅτι τό κείμενον αὐτό ἀποτελεῖ ἀπόδειξιν τοῦ ἐνδιαφέροντος τῶν Ὁρθόδοξων Ἐκκλησιῶν διά τήν ὑπόθεσιν τῆς εἰρήνης. Πλήν ὅμως τό περιεχόμενον δέν ἀνταποκρίνεται πλήρως εἰς ὅ,τι ἀναμένομεν ἐξ ἑνός τοιούτου κειμένου. Ὅμιλεῖ πολύ καλῶς, π.χ. διά τάς διακρίσεις, ἀλλ' εἰς ὅ,τι ἀφορᾷ εἰς τήν εἰρήνην ἐλλείπουν πολλά καί ἰδίᾳ τό κείμενον δέν εἶναι ἱκανόν νά κινητοποιήσῃ τόν σύγχρονον κόσμον. Μᾶς προτρέπει νά προσευχώμεθα, νά σεβώμεθα τάς ὀρθόδοξους ἀρχάς, ἀλλ' ὡς εἶπέ τις παρ' ἡμῖν «*οφείλομεν νά προσευχώμεθα ὡς ἐάν τά πάντα ἐξαρτῶνται ἐκ τοῦ Θεοῦ καί οφείλομεν νά ἐργαζώμεθα ὡς ἐάν τά πάντα ἐξαρτῶνται ἐξ ἡμῶν*». Πρέπει λοιπόν νά προσέξωμεν τούς λόγους τοῦ ἀποστόλου Παύλου «*συνεργοί Θεοῦ ἐσμεν*». Νομίζω ὅτι ἡ προοπτική αὐτή τῆς συνεργασίας ἀπουσιάζει ἀπό τό κείμενον. Θά ἤθελον νά γίνω καλῶς κατανοητός. Δέχομαι πᾶν ὅ, τι λέγεται εἰς τό κείμενον, ἀλλά δέν εἶναι ὅλα, ὅσα ἔχομεν νά εἴπωμεν. Ὁ τόνος ἐτέθη εἰς τήν μαρτυρίαν τῶν ἀρχῶν. Πρόκειται δι' ἀνανέωσιν τῶν ὀρθόδοξων θέσεων - βιβλικῶν καί πατερικῶν - περὶ τῆς εἰρήνης, ἀλλ' ἀπουσιάζει πλήρως ἡ ὀριζοντία διάστασις. Ἡ διάστασις αὐτή εἶναι εἰς τάς ἡμέρας μας πολύ ἐπίκαιρος καί θά εἶναι περισσότερο εἰς τό μέλλον. Συμφωνῶ μέ τόν κ. Laham λέγοντα ὅτι λείπει ἡ σχέσις μεταξύ τῆς εἰρήνης καί τῆς κοινωνικῆς δικαιοσύνης, ἡ εὐθύνη τῶν ἀνθρώπων καί τῶν χριστιανῶν διά τήν πραγμάτωσιν ταύτην τῆς εἰρήνης διά τῆς κοινωνικῆς δικαιοσύνης. Δέν εἶναι δυνατόν νά ὑπάρξῃ εἰρήνη ἄνευ κοινωνικῆς δικαιοσύνης. Ἔχομεν εἰς τήν Ἁγίαν Γραφήν καί εἰς τούς Πατέρας πολλές μαρτυρίας ὡς πρὸς τήν σχέσιν μεταξύ εἰρήνης καί κοινωνικῆς δικαιοσύνης. Εἰς τό κείμενον οὐδέν λέγεται π.χ. διά τήν νέαν οικονομικήν τάξιν τοῦ συγχρόνου κόσμου, ἡ ὁποία θά ἠδύνατο νά εἶναι μία λύσις διά τάς σχέσεις μεταξύ εἰρήνης καί κοινωνικῆς δικαιοσύνης. Ἄρκει νά σκεφθῶμεν τάς Πράξεις τῶν Ἀποστόλων, ὡς τήν περίπτωσιν τοῦ Ἀνανίου καί τῆς Σαπφείρας. Εἶναι ἕν καθαρώς οικονομικόν ἐπεισόδιον.

Τό ἡμέτερον κείμενον, τό ἐπαναλαμβάνω, εἶναι καλόν, ἀλλ' ἀγνοεῖ τάς συγχρόνους συγκρούσεις, ὡς ὁ ἀδελφός ἡμῶν Μητροπολίτης Βηρυττοῦ μᾶς εἶπε τό προῖ. Ὑπάρχουν σήμερον εἰς τόν κόσμον περισσότεραι τῶν 60 ἐνόπλων συγκρούσεων. Δέν ἔχομεν πράγματι νά εἴπωμεν τίποτε διά τάς συγκρούσεις αὐτάς; Ἡ ἐντύπωσίς μου λοιπόν εἶναι ὅτι τό κείμενον δέν ἀνταποκρίνεται εἰς τάς ἀνάγκας τῶν «Χριστιανῶν τῆς σήμερον». Δέν συνδέεται μέ τά σύγχρονα προβλήματα, τά ὁποία δημιουργοῦν τάς ἐντάσεις καί τούς κινδύνους πολέμου. Ἐν ἄλλο παράδειγμα: Τό κείμενον οὐδέν λέγει διά τήν προσπάθειαν, τήν ὁποίαν ἔκαναν ὠρισμένοι Ὁρθόδοξοι Ἐκκλησιαί, ὠρισμένα χῶρα, τήν πρακτικήν προσπάθειαν διά τήν πραγμάτωσιν τῆς εἰρήνης. Βεβαίως

ἀναφέρεται μία πρωτοβουλία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος. Ὁρθῶς. Ἀλλά νομίζω ὅτι αἱ λύσεις τῶν συγχρόνων προβλημάτων - καίτοι συμφωνῶ μέ τόν κ. Laham διά τήν ἀνάγκην μιᾶς Διακονίας - εἶναι αἱ αὐταί, ὡς εἰς τούς χρόνους τοῦ Μ. Βασιλείου ἢ τοῦ Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου, ὅτε ἡ ἐλεημοσύνη ἦτο τό κύριον ἐπιχείρημα τῶν Χριστιανῶν διά νά λύσουν τά κοινωνικά προβλήματα τῆς ἐποχῆς. Ἡ ἐλεημοσύνη καί ἡ διακονία παραμένουν, ἀλλά σήμερον εἶναι ἀναγκαῖα καί ἕτερα μέσα. Δέν ἔχομεν νά εἴπωμεν τίποτε διά τήν ἐκεχειρίαν (*moratorium*) ὠρισμένων χωρῶν καί ὠρισμένων Ἐκκλησιῶν πρός κατάπαυσιν τῶν πυρηνικῶν δοκιμῶν; Τίποτε δέν λέγεται διά τās πρωτοβουλίας ὄλων τῶν θρησκευτῶν εἰς Μόσχαν κ.λπ. Εἶχομεν εἰς Ρουμανίαν τρία συνέδρια διά τήν εἰρήνην μέ συμμετοχήν ὄλων τῶν χριστιανῶν καί μέ ἐκπροσώπους ὄλων τῶν θρησκευτῶν. Ἦτο μία πρωτοβουλία τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας τῆς Ρουμανίας. Δέν θά ἠδυνάμεθα νά εἴπωμεν κάτι διά τās πρωτοβουλίας, ὡς ἐκείνην τῆς χώρας μας, ἡ ὁποία προέτεινε τήν μείωσιν κατά 5% τῶν δαπανῶν διά τούς ἐξοπλισμούς; Ἐχομεν αὐτόν τόν μήνα δημοψήφισμα διά τό ζήτημα αὐτό. Ἐπί πλέον, δέν ἔχομεν τίποτε νά εἴπωμεν δι' ὠρισμένας συγχρόνους θεωρίας, αἱ ὁποῖαι εἶναι πανταχοῦ σχεδόν τοῦ συρμοῦ; Διά τήν θεωρίαν π.χ., καθ' ἣν πρέπει νά συνεχισθῇ ὁ ἀνταγωνισμός τῶν ἐξοπλισμῶν διά νά ἀπειληθῇ ὁ ἐχθρός καί νά ἀποθαρρυνθῇ νά ἐμπλακῇ εἰς πόλεμον. Εἴμεθα σύμφωνοι μέ μίαν τοιαύτην θεωρίαν; Μήπως ἀγνοοῦμεν πράγματι ὅσα συμβαίνουν εἰς τόν σύγχρονον κόσμον; Εἶναι ἰδικόν μας καθήκον νά δημιουργήσωμεν γέφυραν μεταξύ τῆς ἡμετέρας ὀρθοδόξου πίστεως καί τῶν συγχρόνων προβλημάτων τοῦ κόσμου. Ἄλλως, παραμένομεν εἰς «γκέττο» καλῶν προθέσεων. Θά ἔλεγον ἐπίσης ὅτι εἰς τό ἡμέτερον κείμενον δέν γίνεται μνεῖα μιᾶς συνεργασίας τῶν Ὁρθόδοξων μετά τῶν ἄλλων χριστιανῶν καί τῶν ἄλλων θρησκευτῶν. Θά ἔδει νά τονισθῇ ἡ προοπτική αὐτή. Δέν προτείνω νά ἀναμιχθῶμεν εἰς τās διαμάχας μεταξύ τῶν ἰδεολογιῶν. Διά τοῦτο ἴσως τό κείμενον παρέμεινε κάθετον. Ἄλλ' ἔχομεν ὁπωσδήποτε τό καθήκον νά διακηρύξωμεν ὅτι ὑποστηρίζομεν τήν εἰρήνην καί ὅτι διά νά λυθῇ τό πρόβλημα προτείνομεν τήν ὁδόν τοῦ Διαλόγου. Εὐχαριστῶ θερμῶς.

Ὁ Ἑλλογμ. Καθηγ. Γαλίτης: Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε, νομίζω ὅτι τό κείμενον αὐτό εἶναι τόσον θαυμάσιον, τόσον αὐταρκες καί ἀποτελεσματικότων διεργασιῶν εἰς τήν Διορθόδοξον Προπαρασκευαστικήν Ἐπιτροπήν, ὥστε δέν θά ἔπρεπε νά χαλάσωμεν τήν δομήν του. Θά ἦταν πολύ κρίμα νά ἀλλάξωμεν τήν δομήν καί νά τό χαλάσωμεν καί θά ἦταν πολύ δύσκολον νά ξαναβροῦμε τήν ἰσορροπίαν. Δέν θά εἶχα βεβαίως ἀντίρρησην, ἐάν καί ἡ Ὀλομέλεια τό ἀπαιτήσῃ, νά ἀναφερθοῦν τά ὅσα καί ὁ Σεβ. Κρουτίτσκις καί ὁ Σεβ. Τρανσυλβανίας ἐξέθεσαν. Νά ἀπαριθμηθοῦν μαζί μέ τό παράδειγμα τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος καί αἱ προσπάθειαι τῶν Ἐκκλησιῶν περὶ τῆς εἰρήνης, ὅπως ἐκείναι τοῦ 1977 καί τοῦ 1982 τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ρωσσίας καί αἱ τρεῖς προσπάθειαι τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ρουμανίας καί ἡ τελευταία τῶν Ἱεροσολύμων, ἡ ὁποία πρό ἐλάχιστων ἡμερῶν ἐτελείωσε. Θά εἶχα ὅμως σοβαράς ἐπιφυλάξεις ἐάν θά προχωροῦσαν αἱ προσθήκαι εἰς θέματα

πολιτικής. Π.χ. εάν όμιλήσωμεν περί τής στρατικοποιήσεως του διαστήματος, περί νέας οικονομικής τάξεως, φοβούμαι ότι θά δώσωμεν πολιτικήν χροιάν εις τό κείμενον και θά πρέπει τότε νά όμιλήσωμεν και περί άλλων πραγμάτων όπως, φερ' ειπείν, τό θέμα τής ειρηνικής χρήσεως τής πυρηνικής ενέργειας, τό όποιον ευρέως συζητείται εις τόν δυτικόν λεγόμενον κόσμον κατόπιν του τελευταίου άτυχήματος που έγινε πρό όλίγων μηνών. Συνεπώς, νομίζω ότι οι άναγνώσται του κειμένου μας είναι αρκετά έξυπνοι διά νά πάρουν τό μήνυμα, τό όποιον θέλομεν νά τους δώσωμεν και νά βγάλουν τά αναγκαία συμπεράσματα, τά όποια θέλομεν νά τους δώσωμεν και δι' αυτών νά αναχθούν εις εκείνα, τά όποια θέλομεν τυχόν νά βάλωμεν εις τό κείμενον. Δέν χρειάζεται, λοιπόν, νά είπωμεν εμείς αυτά τά πράγματα. Νά ανακατέψωμεν, δηλαδή, τό μήνυμά μας μέ τήν πολιτικήν και νά κινδυνεύσωμεν νά απορριφθή τό μήνυμά μας μαζί μέ τήν πολιτικήν.

Ό Σεβ. Πρόεδρος: Σεβασμώτατοι και αγαπητοί άδελφοί, επιτρέψατέ μου μίαν γενικήν παρατήρησιν. Τόν Φεβρουάριον, όταν επελήφθημεν του ζητήματος αυτου, όλοι εγνωρίζομεν τήν δυσκολίαν, ή όποία ύπαρχει γύρω από τήν διατύπωσιν σκέψεων εις έν τόσον σημαντικόν θέμα. Προσεπαθήσαμεν νά διατηρηθή μία έξισορροπημένη διατύπωσις από όλας τάς πλευράς. Ίδιαιτέρως επισημαίνω τό γεγονός, ότι και εις τάς κατ' ιδίαν συνομιλίαις μας και εις τήν συνεδρίασιν των Αρχηγών των Αντιπροσωπιών εγένετο έν είδος «*gentlements agreement*», μία «*συμφωνία κυριών*», νά αποφευχθή όπωσδήποτε πάσα πολιτικοποίησις του θεματος αυτου. Είμεθα χριστιανοί και, έτι περισσότερον, είμεθα ορθόδοξοι χριστιανοί. Γνωρίζομεν τά προβλήματα, συγκινούμεθα από τήν κατάστασιν, θέλομεν νά είμεθα σαφεις και οριστικοί εις αυτό τό όποιον, θά είπωμεν, αλλά ουδόλωι νά ξεχάσωμεν τάς βασικάς χριστιανικάς αρχάς επί των λεγομένων. Ύπενθυμίζω απλώς ότι αυτή ήτο «*ή συμφωνία κυριών*».

Ό Σεβ. Ευδοκιάδος: Σεβ. άγιε Πρόεδρε, επιτρέψατέ μου νά όμιλήσω ρωσιστί, διότι εκ των τριών επίσημων γλωσσών αυτήν γνωρίζω καλλίτερον. Τό ήμέτερον κείμενον είναι μία εκκλησις διά τήν ειρήνην και ή εκκλησις αυτή πρέπει νά είναι πειστική. Διά νά είναι όμως πειστική, πρέπει νά αποφευχθή πάσης μορφής υπερβολή, πάσης μορφής ακρότης. Ύπό τήν έννοιαν αυτήν, επιθυμώ νά ευχαριστήσω τους συντάκτας του κειμένου. Τό κείμενον αυτό δύναται βεβαίως νά είναι μία λαμπρά μαρτυρία τής θελήσεως τής Ορθοδόξου Εκκλησίας νά διαφυλάξη τήν ειρήνην. Δυστυχώς, ως πρός έν πρακτικόν ζήτημα, δέν δύναμαι νά είπω ότι πάσαι αι μεταφράσεις συμφωνούν πλήρως πρός άλλήλας. Οφείλω νά είπω ότι εις τήν γαλλικήν μετάφρασιν ύπάρχουν ώρισμένα υπερβολαί, αι όποια δέν ύπάρχουν ούτε εις τό ελληνικόν πρωτότυπον, ούτε εις τήν ρωσικήν μετάφρασιν. Νομίζω ότι πρέπει νά γίνη επαλήθευσις των τριών κειμένων και θά προέτεινον προθύμως, εάν τούτο είναι αναγκαίον, τήν βοήθειάν μου. Διά νά μήν εισέλθω εις μίαν ανάλυσιν του κειμένου, τό όποιον αναφέρεται εις σύγχρονα ζητήματα, δίδω μόνον έν μικρόν παράδειγμα: Εις τό κείμενον λέγεται: «*Επειδή τρε-*

φόμεθα μέ τό σώμα καί τό αίμα...». Είς τήν γαλλικήν μετάφρασιν ὑπάρχει ἡ φράσις «*τρέφόμεθα πνευματικῶς*» (*nourris spirituellement*). Νομίζω ὅτι τοῦτο εἶναι ὁπωσδήποτε μία ἐλεύθερα μετάφρασις. Δυστυχῶς, τοιαῦται διαφοραί ἐμφανίζονται ἐπίσης εἰς σημεία, τά ὅποια ἀναφέρονται εἰς σύγχρονα ζητήματα. Εὐχαριστῶ.

Ὁ Σεβ. Σουχοῦμης: Σεβ. ἄγιε Πρόεδρε, εὐχαριστῶ διότι μοῦ ἐδώσατε τόν λόγον. Θά ἤθελον νά εἶπω ὅτι τό τέταρτον θέμα, τό ὅποιον περιλαμβάνει τά θέματα τῆς εἰρήνης, τῆς ἐλευθερίας, τῆς ἀδελφοσύνης καί τῆς ἀγάπης μεταξύ τῶν λαῶν καί τῶν φυλετικῶν διακρίσεων, ἡ Βίβλος ὀμιλεῖ περὶ αὐτῶν ὠρισμένας φοράς. Διά τόν λόγον αὐτόν, τό ὑποβληθέν κείμενον εἶναι πλήρως ἀποδεκτόν ἐξ ἐπόψεως τόσον θεολογικῆς, ὅσον καί ποιμαντικῆς. Θά ἐπεθύμουν λοιπόν νά εὐχαριστήσω εὐλικρινῶς τόν Σεβ. Μητροπολίτην Δαμασκηνόν διά τήν σύνταξιν τοῦ λαμπροῦ τούτου κειμένου. Ἡ εἰρήνη εἶναι ἓν ζήτημα, τό ὅποιον ἀπασχολεῖ ὄχι μόνον τόν χριστιανικόν κόσμον, ἀλλ'ἐπίσης ὀλόκληρον τήν ἀνθρωπότητα. Θά ἔλεγον ὅτι ἡ μεγαλύτερα ἀξία τῆς ἀνθρωπίνης ἐλευθερίας εἶναι τό ἀνθρώπινον δικαίωμα τῆς ζωῆς. Ὑπό τήν ἔννοιαν αὐτήν, ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία τῆς Γεωργίας ἀγωνίζεται καί προσεύχεται διά τήν εἰρήνην καί τήν δικαιοσύνην. Σήμερον, ὅτε τά πυρηνικά ὄπλα συνεσωρεύθησαν εἰς τοιοῦτον σημεῖον εἰς τόν κόσμον, ὥστε ἡ γῆ νά εἶναι δυνατόν νά καταστραφῇ πολλάκις, ἡμέτερον καθήκον εἶναι νά ὑψώσωμεν τήν φωνήν διά τήν πλήρη καταστροφὴν παντός πυρηνικοῦ ἐξοπλισμοῦ. Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τήν *στρατικοποίησιν τοῦ διαστήματος* δέν δύναμαι νά συμφωνήσω μέ τούς προλαλήσαντας καί νά εἶπω ὅτι ὁ ὀμιλῶν περὶ τῆς στρατικοποιήσεως τοῦ διαστήματος κάνει πολιτικῆν. Δέν ὑπάρχει ἐδῶ πολιτικῆ. Εἶναι ἀσέβεια ἐκ μέρους τῶν ἐπιθυμούντων τήν στρατικοποίησιν αὐτήν καί προσβολή εἰς τόν πιστόν ἄνθρωπον, εἴτε εἶναι χριστιανός ὀρθόδοξος εἴτε ὀπαδός μᾶς ἄλλης θρησκείας. Ἴδού, θά ἔλεγον ὅτι οὕτω ἀγνοεῖται ὁ ἄνθρωπος. Φαντασθεῖτε, προσευχόμεθα, ἐπικαλούμεθα τόν Παντοδύναμον καί ὑπεράνω τῶν κεφαλῶν ἡμῶν ἐπικρέμαται ἡ ἀτομική βόμβα. Πῶς νά κατανοηθῇ τοῦτο; Δέν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι ἡ ἡμέτερα Προσυνοδική Πανορθόδοξος Διάσκεψις στρέφει τήν ἰδιαιτέραν προσοχήν ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου. Ἐδῶ δέν ὑπάρχει πολιτικῆ. Βεβαίως, τά θέματα τῆς εἰρήνης ἄπτονται εἰς τινά βαθμό καί τῆς πολιτικῆς, ἀλλά δέν ἀναμεινόμεθα εἰς οἰανδήποτε πολιτικῆν ἢ εἰς ὅποιονδήποτε σύστημα. Δέν καλοῦμεν οἰανδήποτε κυβέρνησιν νά μεταφερθῇ εἰς ἄλλην βάσιν. Ὁχι, αὐτό εἶναι ἰδικήν των ὑπόθεσις. Ὡς ὀρθόδοξοι ὅμως χριστιανοί ἔχομεν καθήκον νά προβάλωμεν ἐκεῖνο, τό ὅποιον ἐγγίζει τήν ἀνθρωπίνην ζωήν. Οὐδένα καί οὐδέν πρέπει νά φοβούμεθα. Ὡς πρὸς ὅ,τι ἀνέφερεν ἐδῶ ὁ Μητροπολίτης Βηρυττοῦ, θά ἐπεθύμουν νά ἐκφράσω ταπεινήν συγγνώμην. Ὡς ὀρθόδοξοι Χριστιανοί θά ἔδει ἀναμφιβόλως νά ἐπιδεικνύωμεν μείζον ἐνδιαφέρον, ἀλλά θά ἔλεγον ταπεινῶς ὅτι διά τὰς Ἐκκλησίας ἡμῶν τό ζήτημα τοῦ Λιβάνου δέν εἶναι ἀδιάφορον. Εἶχον τήν εὐκαιρίαν νά ὀμιλήσω δύο φοράς εἰς τό ραδιόφωνον τῆς Μόσχας διά τό ζήτημα τοῦ Λιβάνου καί ἀνέπτυσσα ἐκεῖ

τήν λύπην μου καί τῆς Ἐκκλησίας μου διά τό ζήτημα αὐτό. Θά ἐπεθύμουν ἀκόμη νά εἶπω εἰς τόν ἐκ Λιβάνου ἀδελφόν ἡμῶν ὅτι ἐντός μηνός θά ἐμφανισθῇ τό βιβλίον μου μέ τίτλον «*Ζεῖν ἐν εἰρήνῃ καί δικαιοσύνῃ*». Τό ζήτημα τοῦ Λιβάνου, τό παλαιστινιακόν πρόβλημα καί τό θέμα τῆς εἰρήνης, τά ὁποῖα ἀπασχολοῦν τόσον τήν Ὁρθόδοξον Ἐκκλησίαν, ὅσον καί τόν κόσμον, ἀναφέρονται ἐκεῖ. Εὐχαριστῶ.

Ὁ Σεβ. Περιστερίου: Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε, φρονῶ ταπεινῶς ὅτι πρό πάσης πράξεως, σκέψεως καί ἀποφάσεως τῆς Γ' Προσυνοδικῆς Πανορθόδοξου Διασκέψεως περί ἀλλαγῆς τοῦ κειμένου ἢ περί προσθηκῶν τινων, πρέπει ἀπαραιτήτως νά ληφθῇ σοβαρῶς ὑπ' ὄψιν ἡ πάση θυσίᾳ διατήρησις τῆς ἐσωτερικῆς ἐνότητος τῆς ἁγίας Ὁρθόδοξου Ἐκκλησίας, ἡ ὁποία κινδυνεύει εἰς τήν παρούσαν περίπτωσιν νά κλονισθῇ ἢ νά διαρραγῇ διά τῆς μεταφορᾶς εἰς τήν συζήτησιν ταύτην καί, κατά συνέπειαν, εἰς τό πανορθόδοξον τοῦτο περί εἰρήνης τοῦ κόσμου κείμενον τῆς προβληματολογίας ὠρισμένων δυνάμεων, αἱ ὁποῖαι ἀντιλαμβάνονται καί ἐρμηνεύουν τό θέμα τῆς εἰρήνης, τῶν κοινωνικῶν προβλημάτων καί τῶν δικαιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου κατά τόν ἴδιον αὐτῶν τρόπον καί συμφώνως πρός τήν ἰδίαν αὐτῶν κοινωνιολογικήν καί φιλοσοφικήν ἰδεολογίαν. Συμμετέχομεν ἐνταῦθα ὡς ἐκπρόσωποι ἀποκλειστικῶς καί μόνον τῶν Ἐκκλησιῶν καί οὐχί ἄλλων Ὁργανισμῶν, οἱ ὁποῖοι τυχόν εὐρίσκονται ἐν ἰδεολογικῇ διαμάχῃ καί κοινωνικῇ ἢ πολιτικῇ διαστάσει μεταξύ των. Γεγονός εἶναι ὅτι αἱ Ὁρθόδοξοι Ἐκκλησίαι εὐρίσκονται ὑπό διαφορετικά καθεστῶτα, τά ὁποῖα διαφορετικῶς ἐρμηνεύουν καί ἐφαρμόζουν τά δικαιώματα τοῦ ἀνθρώπου καί τήν ἐπίτευξιν τῆς εἰρήνης. Διό καί ἀδυνατοῦμεν νά λάβωμεν - καί δέν πρέπει νά λάβωμεν - θέσιν ὑπέρ τῶν θέσεων τῆς μᾶς ἢ τῆς ἄλλης ἰδεολογικῆς παρατάξεως, παραμένοντες πιστοί εἰς τήν βασικήν ἀρχήν, ἡ ὁποία ἠκολουθήθη ἐν τῇ συντάξει τοῦ κειμένου τούτου καί ἡ ὁποία συνίσταται εἰς τήν ἀποφυγὴν τῆς πολιτικοποιήσεως τοῦ μηνύματος τούτου, τό ὁποῖον ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία καλεῖται νά δώσῃ εἰς τόν κόσμον.

Ἐάν καταργηθῇ ἡ θεμελιώδης αὕτη ἀρχή, χάρις εἰς τήν ὁποίαν ἐπετεύχθη μία ἐξισορρόπησις εἰς τό κείμενον καί μία ἀντίδοσις τῶν ἰδεῶν καί τῶν αἰτημάτων, τότε διά τῆς τυχόν ἀποδοχῆς μᾶς προβληματολογίας, τήν ὁποίαν ἀντιμετωπίζει μία τοπική Ἐκκλησία καί εἰσοδοχῆς αὐτῆς εἰς τό κείμενον, κινδυνεύομεν νά δημιουργήσωμεν προβλήματα εἰς ἕτεραν Ἐκκλησίαν, ἡ ὁποία εὐρίσκειται ὑπό διαφορετικῆν κατάστασιν, καί τοιοῦτοτρόπως νά θέσωμεν, ἐκουσίως ἢ ἀκουσίως, ἐν κινδύνῳ αὐτήν ταύτην τήν ἐπιβίωσιν τῆς ἕτερας Ἐκκλησίας. Θεωρῶ, λοιπόν, σκόπιμον νά ἀποφύγωμεν τήν ἀντιπαράθεσιν τῶν ἰδεῶν, διαβεβαιοῦντες ἐν τούτοις ὅτι ἡ σημερινή ἀνάπτυξις τῶν πυρηνικῶν καί τῶν συμβατικῶν ὄπλων μᾶς ὑποχρεώνει νά ἀγωνισθῶμεν ὅλοι μαζί ἐναντίον αὐτῶν καί νά βεβαιώσωμεν τόν λαόν μας - καί ὅλους τούς λαούς τῆς γῆς - ὅτι ἢ θά ζήσωμεν ὁμοῦ, ἢ θά ἀποθάνωμεν ὁμοῦ. Τοῦτο καθίσταται ἔτι περισσότερον φανερόν, ἐάν ληφθῇ ὑπ' ὄψιν ὅτι ἐν περιπτώσει ἐνός πυρηνικοῦ πολέμου δέν θά δυνάμεθα νά διακρίνωμεν

τήν στάκτην τῶν ἐρειπίων, ἡ ὁποία θά προέλθῃ ἐκ τῶν πυρηνικῶν ὄπλων τῆς μιᾶς ὑπερδυνάμεως, ἐκ τῆς στάκτης, ἡ ὁποία θά προέλθῃ ἐκ τῶν ἰδίων ὄπλων τῆς ἄλλης. Πρέπει νά εἴμεθα ρεαλισταί. Τό ἐμπερίστατον ὠρισμένων ἀδελφῶν Ἐκκλησιῶν κωλύει ἡμᾶς νά εἴπωμεν μερικά πράγματα, τά ὁποία πρέπει νά εἴπωμεν, δέν τά λέγομεν ὅμως διά νά μή φέρωμεν εἰς δύσκολον θέσιν κάποιαν ἀδελφήν Ὁρθόδοξον Ἐκκλησίαν, ἡ ὁποία εἶναι ὑποχρεωμένη νά ἀκολουθῇ τήν γραμμήν, τήν ὁποίαν ἀκολουθεῖ προκειμένου, ἵνα ἐπιβιώσῃ. Ἐν κατακλειδί λέγω, ὅτι τό κείμενον, ἐάν δέν εἶναι ἄριστον, τουλάχιστον εἶναι καλόν καί ἰσορροπημένον καί ὡς τοιοῦτον δύναται κάλλιστα νά γίνῃ ἀποδεκτόν ὑφ' ὄλων.

Ὁ Σεβ. Μίνσκ: Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε, οἱ λόγοι τοῦ Μητροπολίτου Βηρυττοῦ δέν θά ἔδει νά ἀφήσουν ἡμᾶς ἀδιαφόρους. Τόν εὐχαριστοῦμεν, διότι διά τῶν λόγων αὐτῶν ἀφύπνισε τήν συνείδησιν ἡμῶν. Συμφωνῶ μέ τούς λόγους καί τά αἰσθήματα, τά ὁποία ἐξέφρασε ὁ Πρόεδρος ἡμῶν, ὁ Μητροπολίτης Χρυσόστομος, κατ' ἀναφοράν πρός τήν παρέμβασιν αὐτήν. Εἰς αὐτά θά ἠθελον νά προσθέσω μίαν μικράν πληροφορίαν – πράγμα τό ὁποῖον ἐλλεῖπει συνήθως εἰς ἡμᾶς. Νομίζω ὅμως ὅτι εἶναι πολύ σημαντικόν ὅτι παρακολουθοῦμεν μέ πόνον καί βαθεῖαν συμπάθειαν τά γεγονότα τοῦ Λιβάνου. Δέν εἴμεθα πάντοτε πάντες εἰς θέσιν νά πράξωμεν ἐκεῖνο, τό ὁποῖον θά ἠθέλομεν, ἀλλ' ἐνθυμούμεθα ὅτι κατά τήν πρώτην ἀνακοίνωσιν τοῦ βομβαρδισμοῦ τῆς Βηρυττοῦ, ἰδίᾳ τοῦ ἀεροδρομίου αὐτῆς, Ἀρχιεπίσκοποι Ἐκκλησιῶν, ἐν οἷς καί ὁ Πατριάρχης Μόσχας, διεμαρτυρήθησαν δημοσίως, τό Παγκόσμιον Συμβούλιον Ἐκκλησιῶν, ἡ Διάσκεψις Εὐρωπαϊκῶν Ἐκκλησιῶν, ἡ Χριστιανική Διάσκεψις διά τήν εἰρήνην, παρακολουθοῦν μέ προσοχήν τά γεγονότα τοῦ Λιβάνου. Τό Π.Σ.Ε. ἀπέστειλεν ἐπί τόπου ἐιδικήν ἀποστολήν, ἡ ὁποία ὑπέβαλεν λεπτομερεστάτην ἔκθεσιν εἰς τήν Κεντρικήν Ἐπιτροπήν, ἐπί τῆ βάσει τῆς ὁποίας τό Π.Σ.Ε. ἔκανε τήν δημοσίαν δήλωσιν. Ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία τῆς Ρωσσίας, ἐν συμφωνίᾳ μέ τόν Μακαριώτατον Πατριάρχην Ἀντιοχείας Ἰγνάτιον, βοηθεῖ κατά τό δυνατόν καί κατά τούς δυνατούς εἰς τήν ἡμετέραν Ἐκκλησίαν τρόπους ἰδιαιτέρως διά τούς κατεστραμμένους ἢ βομβαρδισμένους ναούς καί προσφέρει διά τῶν ἀντιστοίχων ἐκπροσώπων ἡμῶν ἀντικείμενα λατρείας, εἰκόνας καί λειτουργικά ἄμφια. Ἐχομεν συνείδησιν ὅτι αὐτό δέν εἶναι ἀρκετόν, ἀλλά πράττομεν πᾶν ὅ,τι εἶναι δυνατόν. Ἡ σημερινή παρέμβασις τοῦ Μητροπολίτου Βηρυττοῦ κινεῖ ἡμᾶς νά ἐγκύψωμεν μετὰ μείζονος προσοχῆς εἰς τά προβλήματα τῶν ἀδελφῶν Ἐκκλησιῶν καί, ἐν γένει, τῶν λαῶν καί αἰσθανόμεθα οὕτω περισσότερον ἀλληλέγγυοι διά τās κακουχίας τῶν ἀνθρώπων, ἐνθυμούμενοι τήν εὐαγγελικήν εἰκόνα τοῦ καλοῦ Σαμαρείτου. Εὐχαριστῶ διά τήν προσοχήν ὑμῶν.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Εὐχαριστῶ Σεβασμώτατε. Μετά ἀπό ὅσα ἐλέχθησαν τόσον ἀπό τήν ἔδραν, ὅσον καί ἀπό τόν ἀδελφόν ἅγιον Μίνσκ, καταφαίνεται ὅτι τό ἐνδιαφέρον τῶν Ὁρθόδοξων Ἐκκλησιῶν δέν εἶναι μικρόν διά τās Ἐκκλησίας τοῦ Λιβάνου καί γενικῶς διά τήν κατάστασιν

του Λιβάνου. Διεπιστώθη εις συνομιλίας ὅτι καί ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος προέβη καί προβαίνει εις ὠρισμένας προσφοράς εις τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Βηρυττοῦ καί τοῦ Λιβάνου. Τό δέ Οἰκουμενικόν Πατριαρχεῖον ἔσπευσε καί διά μηνυμάτων του νά παρασταθῆ εις τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Λιβάνου, εις δέ τὴν Ἀντιπροσωπίαν τοῦ Π.Σ.Ε. ἐζήτησε καί ἐπέτυχε νά ὑπάρχη ἐκπρόσωπός του, ὁ Ἐπίσκοπος Πισβούργου Μάξιμος. Ἀλλά ὅλα αὐτά, ὅπως εἶπεν ὁ ἅγιος Μίνσκ, δέν ἀρκοῦν. Χρειάζεται νά γίνῃ κάτι τό πῶ σημαντικό καί τό πῶ ἔμπρακτον. Εὐχαριστώ.

Ὁ Σεβ. Κόρινθος: Εὐχαριστώ, ἅγιε Πρόεδρε. Ἄγιοι ἀδελφοί ἤδη μέ προελάβατε. Ἀλλά ἤθελα νά εὐχαριστήσω ιδιαίτερα τόν ἅγιον Γραμματέα διά τό κείμενον, τό ὁποῖον εις τὴν μορφήν του εἶναι τέλειον, διά τόν λόγον ὅτι εἶναι τό ἀποτέλεσμα τῶν ἐργασιῶν πού ἐγιναν εις τὴν Προπαρασκευαστικήν Ἐπιτροπήν. Νά μή ξεχάσωμεν καί μίαν ἄλλην ἐργασίαν πού ἔκανε ὁ ἅγιος Γραμματεὺς: τὴν συλλογήν, ἡ ὁποία ἐξεδόθη πάνω εις αὐτό τό θέμα, τό ὁποῖο συζητοῦμεν, «*Un regard orthodoxe sur la paix*». Εἶναι καί αὐτό ἐξαιρετικό ἔργο καί συμβάλλει πολύ εις τό ὅλον θέμα, τό ὁποῖον τόσον πολύ μᾶς ἀπασχολεῖ καί διά τό ὁποῖον τόσα πολλά ὠραία καί κατατοπιστικά ἠκούσθησαν ἐδῶ. Ἄς μοῦ ἐπιτραπῆ ἐπίσης νά προσθέσω, ὅτι ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος ἔδωσε καταφύγιον εις τούς φυγάδας τοῦ Λιβάνου, ἔδωσε πνευματικήν τροφήν, ναόν καί ιερέα εις τούς Ὀρθοδόξους τοῦ Λιβάνου εις τὴν Ἀθήνα, καί, ἐπὶ πλέον, εὐρίσκεται περὶ τό τέρμα νά πάνε καθηγηταί εις τὴν Θεολογικὴν Σχολὴν τοῦ Μπαλαμάντ. Ὑπάρχει ὁμως καί μία ἄλλη φωνὴ ὀδύνης, ἡ ὁποία δέν ἔχει σταματήσει, μία φωνὴ ὀδύνης τόσων ἐτῶν, ὅσον καί ἡ φωνὴ ὀδύνης τοῦ Λιβάνου. Ἡ φωνὴ τῆς ὀδύνης τῆς Κύπρου. Εἶναι καί αὐτό μία σπουδαία περίπτωσις τῶν ἀνθρωπίνων δικαιωμάτων καί τῆς εἰρήνης. Παρ' ὅλα ταῦτα, ἡ Κύπρος ἐγινε τό καταφύγιον τῶν φυγάδων ἀπὸ τόν Λίβανον καί τὴν Βηρυττόν. Ὀδυνομένη συνοδუნάται καί βοηθεῖ εις τὴν περίπτωσιν αὐτήν. Θά τελειώσω μέ μίαν ἄλλην φωνὴν ὀδύνης. Ὁ ἅγιος Περιστερίου εἶπεν ὅτι μερικά πράγματα δέν τά λέμε. Ἀλλά κάποτε πρέπει νά τά πούμε. Ὑπάρχουν χριστιανοὶ Ὀρθόδοξοι καί εις τὴν Ἀλβανίαν. Αὐτοὶ δέν ἔχουν οὔτε ναοὺς, τούς γκρέμισαν ἢ τούς ἔκαναν πολιτιστικά κέντρα καί θέατρα, δέν ἔχουν οὔτε ἐπισκόπους οὔτε ἀρχιεπίσκοπους, ἂν καί εἶναι Ἐκκλησία αὐτοκέφαλος, δέν ἔχουν ιερεῖς καί διακόνους, δέν ἔχουν τίποτε. Οἱ χριστιανοὶ καταπιέζονται τόσον πολύ, ὥστε ἀντιμετωπίζουν τὴν ποινήν τοῦ θανάτου, ἐάν κάμουν καί μόνον τόν σταυρόν τους. Δέν ἔχουν μυστήρια- δέν βαπτίζονται- δέν ἀγιαζονται. Ὑπάρχει δηλαδή πλήρης ἐξολόθρευσις τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας ἐκεῖ. Κάποτε ἔπρεπε νά τό πούμε. Καί δυστυχῶς εἶμαι εις τὴν δυσάρεστον θέσιν νά τό εἶπω ἐγώ. Καί τό λέγω. Σᾶς εὐχαριστώ πολύ. Καί, ἂν λύπησα κανέναν, ζητῶ συγγνώμην.

Λύεται ἡ συνεδρία.

Μετά ταῦτα οἱ Ἀρχηγοὶ τῶν Ἀντιπροσωπιῶν, συνοδευόμενοι καί ὑπὸ τοῦ Γραμματέως τῆς Διασκέψεως, ἐπισκέπτονται τὰς πολιτικὰς ἀρχὰς τῆς Γενεύης.

Γ' ΗΜΕΡΑ ΕΡΓΑΣΙΩΝ
(Παρασκευή 31 Ὀκτωβρίου 1986)

Ἀπογευματινὴ Συνεδρία
(17.30 - 18.30)

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Πατέρες καὶ ἀδελφοί θὰ παρακαλέσω νὰ εἴμεθα σύντομοι, ὥστε νὰ τελειώσωμεν ἀποψε τὴν συζήτησιν ἐπὶ τοῦ κειμένου περὶ εἰρήνης καὶ ἀκούσωμεν τὴν εἰσήγησιν τοῦ Γραμματέως ἐπὶ τῶν θεμάτων τῆς ἡμερησίας διατάξεως τῆς προσεχοῦς Προσυνοδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως. Πρέπει νὰ τελειώσωμεν ἀπόψε διὰ νὰ δυνηθοῦν αἱ Ἐπιτροπαὶ νὰ ἐργασθοῦν αὔριον, Σάββατον, δι' ὅλης τῆς ἡμέρας.

Ὁ Σεβ. Τσεχοσλοβακίας: Σεβ. Πρόεδρε, παρηκολούθησα μετὰ βαθυτάτης προσοχῆς τὴν εἰσήγησιν ἐπὶ τοῦ *τετάρτου θέματος*, τὸ ὁποῖον συζητοῦμεν ἐνταῦθα. Ἡ Ἐκκλησία ἡμῶν προσέφερε τὴν ταπεινὴν συμβολὴν αὐτῆς εἰς τὸν τομέα αὐτόν. Χαίρω ἰδιαίτερος διὰ τὴν ὁμοφωνίαν καὶ διὰ τὴν ἀπόλυτον συμφωνίαν ἰδεῶν εἰς ὅ,τι ἀφορᾷ εἰς τὴν περιφρούρησιν τῆς εἰρήνης καὶ τῆς δικαιοσύνης. Χαίρομεν διὰ τὴν ὁμοφωνίαν καὶ ὁμοψηφίαν πάντων τῶν ἐκπροσώπων τῶν Ἐκκλησιῶν διὰ τὸ γεγονός, ὅτι ἀνταπεκρίθημεν εἰς τὴν φωνὴν αὐτῶν καὶ ἐνετάξαμεν εἰς τὸ πρόγραμμα ἡμῶν διὰ τὴν Ἁγίαν καὶ Μεγάλην Σύνοδον τὸ ζήτημα τῆς ὑπερασπίσεως τῆς εἰρήνης εἰς ὅλον τὸν κόσμον, ὡς ἐπίσης καὶ τῆς ἀναπτύξεως τῆς ἀδελφοσύνης καὶ τῆς σημασίας αὐτῆς. Ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου προσέφερε τὴν ταπεινὴν συμβολὴν αὐτῆς καὶ ἡ ἡμετέρα Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία τῆς Τσεχοσλοβακίας. Οἱ πάντες ἔχομεν πλήρη συνείδησιν, ὑφ'οἰανδήποτε περίπτωσιν, ὅτι ἡ ζωὴ εἶναι ἓν συγκινητικὸν δῶρον τοῦ Θεοῦ. Οὐδεὶς δύναται νὰ ἐξουδετερώσῃ τὴν βούλησιν τοῦ ἀνθρώπου, ὥστε οὗτος νὰ μὴ ταχθῇ ὑπὲρ τῆς ὑπερασπίσεως τῆς εἰρήνης, ὑπὲρ τῆς ὑπερασπίσεως τῆς ζωῆς αὐτοῦ, ὑπὲρ τῆς ὑπερασπίσεως τῆς ζωῆς πάντων τῶν ἀνθρώπων. Τοῦθ' ὅπερ συγκινεῖ ἡμᾶς εἰδικώτερον εἶναι αἱ ἀθῶαι ὑπάρξεις, τὰ παιδιὰ, τὰ ὁποῖα θὰ ἐκινδύνουν νὰ ἀποθάνουν ἔκ τινος πυρηνικοῦ πολέμου. Αἱ ἀθῶαι αὐταὶ ὑπάρξεις εἶναι ἄγγελοι. Τὸ αἷμα αὐτῶν θὰ ἀνεζήτηι τὸν Θεόν ὡς τὸ ἀθῶον αἷμα τοῦ Ἄβελ. Ἡμεῖς εἴμεθα ἁμαρτωλοί. Ὁ Θεὸς ἡμῶν θὰ ἠδύνατο νὰ τιμωρήσῃ ἡμᾶς διὰ τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν, ἀλλ' ἐκεῖνα εἶναι ἀθῶα καί, ἐν ὀνόματι ὄλων ἐκείνων τῶν ὑπάρξεων, πάντες ἡμεῖς ὁμοφώνως ἐπιδιώκομεν νὰ συμπληρώσωμεν πᾶν ὅ,τι λείπει εἰς τὸ κείμενον ἡμῶν. Οὕτως, μετὰ χαρᾶς θὰ ἀναχωρήσωμεν ἐντεῦθεν πρὸς τὰς Ἐκκλησίας ἡμῶν διακηρύσσοντες τὴν εἰρήνην ἐκείνην, ἡ ὁποία ἐκηρύχθη ὑπὸ τοῦ ἱεροῦ Εὐαγγελίου. Εὐχαριστῶ.

Ὁ Ἐλλογιμ. Καθηγ. Ζήσης: Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε, ὁ ἅγιος Βηρυττοῦ εἰς τὴν συγκινητικὴν πράγματι ἀγόρευσίν του, σὺν τοῖς ἄλλοις, ἐπεσήμανεν ὅτι ἀκόμη καὶ εἰς τὸν τίτλον τοῦ κειμένου περὶ εἰρήνης, ὅπου γίνεται λόγος περὶ «*ιδεωδῶν*», ἔχει κανεὶς τὴν ἐντύπωσιν ὅτι εὐρίσκεται εἰς τὸν κόσμον τῶν πλατωνικῶν ἰδεῶν καὶ ὅτι τὸ κείμενόν μας δέν ἔχει πολλήν ἐπαφήν μετὰ τὴν

πραγματικότητα. Δέν συμφωνῶ ὡς πρὸς τὸ περιεχόμενον τοῦ κειμένου, τὸ ὁποῖον πραγματικά ἔχει πολλήν ἐπαφήν μετὰ τὴν πραγματικότητα. Ἀλλά ἴσως, διὰ νὰ μὴ δημιουργηταὶ αὐτὴ ἡ ἐντύπωσις, ἔχω νὰ κάνω μίαν συγκεκριμένην πρότασιν σχετικῶς μετὰ τὴν χρῆσιν τῶν λέξεων «ιδεῶν» καὶ «ιδεωδῶν» καὶ εἰς τὸν τίτλον καὶ ὅπου μέσα εἰς τὸ κείμενον γίνεται χρῆσις αὐτῶν. Θὰ ἤμπορούσε ὁ τίτλος νὰ εἶναι «*Συμβολὴ τῶν κατὰ τόπους Ὁρθόδοξων Ἐκκλησιῶν εἰς ἐπικράτησιν ἐπὶ τῆς γῆς τῆς εἰρήνης, τῆς ἐλευθερίας, τῆς ἀδελφοσύνης καὶ τῆς ἀγάπης μεταξὺ τῶν λαῶν*». Ἐκτός ἀπὸ τὴν συγκεκριμένην μου αὐτὴν πρότασιν, θὰ ἤθελα νὰ παρατηρήσω ὅτι, ὅπως καὶ ἐσεῖς Σεβ. ἄγιε Πρόεδρε καὶ ὁ ἅγιος Γραμματεὺς παρατηρεῖ εἰς τὰ σχόλιά του, τὸ κείμενον τὸ ὁποῖον ἔχομεν ἐνώπιόν μας εἶναι ἐν κείμενον ἰσορροπημένον, τὸ ὁποῖον, ἐπιτρέπατέ μου νὰ χρησιμοποιήσω τὴν ἔκφρασιν, ἐξήχθη μετὰ ἀπὸ ἓνα «κονταροκτύπημα» ἀντιθέτων ἀπόψεων καὶ εἰς τὴν Ὀλομέλειαν καὶ εἰς τὴν συνεδρίαν τῆς Ἐπιτροπῆς. Νομίζω ὅτι δέν ἀποδίδει τὴν πραγματικότητα ὡς πρὸς τὸ κείμενον ἡ ἐκφραστὴ ἀποψις - ἀπὸ τὸν ἅγιον Τρανσυλβανίας - ὅτι τὸ κείμενον δέν εἶναι ἰσορροπημένον καὶ ὅτι ὑπάρχει μόνον ἡ κάθετος διάστασις καὶ ἀγνοεῖται ἡ ὀριζόντιος. Εἶναι ἐν κείμενον σύνθετον, τὸ ὁποῖον ἔλαβε ὑπ' ὄψιν καὶ τὰς δύο αὐτάς διαστάσεις. Θέλω ἐπίσης νὰ παρατηρήσω, ὅτι ἐγένοντο πολλαὶ παρατηρήσεις ἐκ μέρους σεβασμίων μελῶν τῆς παρούσης Διασκέψεως, σχετικῶς μετὰ ὀρισμένα ἀσθενῆ, κατὰ τὰς ἀπόψεις των, σημεῖα τοῦ κειμένου. Θέλω νὰ ὑπενθυμίσω ὅτι τὰ ἀσθενῆ αὐτὰ σημεῖα τοῦ κειμένου ἐπεσημάνθησαν καὶ εἰς τὴν Διορθόδοξον Προπαρασκευαστικὴν Ἐπιτροπὴν καὶ ὅτι ἡ Ὑποεπιτροπὴ προσεπάθησε νὰ ἰατρεύσῃ τὰ ἀσθενῆ αὐτὰ σημεῖα. Ἐγένετο τότε αὐτὴ ἡ ἰατρικὴ καὶ μετὰ ἀπὸ τὴν ἰατρικὴν αὐτὴν τὸ κείμενον ἤλθε καὶ πάλιν εἰς τὴν Ὀλομέλειαν καὶ ἐθεωρήθη ὡς ἀποδίδον πρᾶγματι τὰς ἀπόψεις τῆς ὀλομελείας. Θὰ ὑπενθυμίσω χαρακτηριστικῶς ἐν μόνον ἡ δύο σημεῖα, τὰ ὁποῖα καὶ σήμερον ἐτονίσθησαν. Πράγματι, ἐτονίσθη καὶ τότε καὶ σήμερον ὅτι τὸ κείμενον εἶχεν χαρακτήρα θριαμβολογικόν. Καὶ ὅτι ἔλειπε τὸ στοιχεῖον τῆς μετανοίας. Καὶ προσετέθη τὸ στοιχεῖον αὐτό. Τὸ ἐτόνισε καὶ ὁ ἅγιος Καρθαγένης. Θέλω ἐπίσης νὰ ὑπενθυμίσω ὅτι προετάθη ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ρωσσίας κείμενον περὶ πυρηνικῶν ἐξοπλισμῶν καὶ ὅτι ὀλόκληρος ἡ § 3, ἡ ὁποία ἔχει ὡς τίτλον «*Ἡ εἰρήνη ὡς ἀποτροπὴ τοῦ πυρηνικοῦ πολέμου*», δέν ὑπάρχει καθόλου εἰς τὸ ἀρχικόν κείμενον καὶ προσετέθη μετὰ ἀπὸ τὴν εἰρημένην πρότασιν. Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὰς προτάσεις περὶ συνεργασίας μετὰ ἀνθρώπους ἄλλων Ὁμολογιῶν καὶ ἄλλων θρησκευτῶν, εἶναι πρᾶγματι ἐν σημεῖον πού δέν ἔπρεπε νὰ περάσῃ ἀπαρατήρητον καὶ ἔπρεπε νὰ λεχθῆ. Ἀλλά ὑπάρχει εἰς τὸ κείμενον. Καὶ συνεφώνησαν ὅλοι τότε ὅτι ἡ διατύπωσις εἶναι ἐπαρκής.

Παρατηρήθη ἐπίσης ὅτι δέν ὑπάρχει εἰς τὸ κείμενον μνεία τῆς κοινωνικῆς δικαιοσύνης. Ἡ παρατήρησις αὐτὴ ἔχει δίκαιον ὅχι ὡς πρὸς τὸ περιεχόμενον τοῦ θέματος, ὡς πρὸς τὴν ἀπουσίαν μόνον τοῦ τίτλου. Τίτλος πρᾶγματι μέσα εἰς τὸ κείμενον πού νὰ ἀναφέρεται εἰς τὴν ἔννοιαν τῆς κοινωνικῆς δικαιοσύνης δέν ὑπάρχει. Ἀλλά ὑπάρχει τὸ πρᾶγμα εἰς τὴν § 6,

«*Ὁρθοδοξία, ἀδελφосύνη καὶ ἀλληλεγγύη*». Ἐκεῖ, ἀρχετὰ ἐν ἐκτάσει γίνεται λόγος περὶ τοῦ φαινομένου τῆς πείνης καὶ τῆς ἀδίκου κατανομῆς τῶν ὑλικῶν. Ὅμως, ὅταν γίνεται ἐν ἐκτάσει λόγος περὶ τῆς ἀδίκου κατανομῆς τῶν ὑλικῶν ἀγαθῶν, δέν θίγομεν τό πρόβλημα τῆς κοινωνικῆς δικαιοσύνης; Συναφῶς πρὸς τό θέμα τῆς κοινωνικῆς δικαιοσύνης θέλω νά ἐπισημάνω μίαν παρατήρησιν, ἐκφράζων καὶ ἀπόψεις μελῶν τῆς Διασκέψεως, ὅτι ἐνῶ διευτυπώθη ἡ ἄποψις ὅτι τό κείμενον αὐτό δέν ἔχει πολύ ὀριζόντιον διάστασιν, πολλά μέλη τῆς Διασκέψεως πιστεύουν ὅτι τό κείμενον ἔχει περισσότερον τοῦ δέοντος ὀριζόντιον διάστασιν καὶ ὅτι ἔπρεπε νά τονισθῆ περισσότερον ὁ πνευματικός χαρακτήρ εἰς τό θέμα τῆς εἰρήνης. Θέλω ἀκόμη νά ἐπισημάνω ὅτι ἡ διευτυπωθεῖσα ἄποψις - ἀπό τόν ἅγιον Τρανσυλβανίας - ὅτι ἡ εἰρήνη εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς κοινωνικῆς δικαιοσύνης, τήν ὅποιαν ἄποψιν ἠθέλησεν ὁ ἅγιος Τρανσυλβανίας νά θεμελιώσῃ καὶ ἐπὶ τῆς Ἀγίας Γραφῆς καὶ ἐπὶ τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας, δέν εἶναι ὀρθή. Οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας δέν θεμελιώνουν τήν εἰρήνην ἐπὶ τῆς κοινωνικῆς δικαιοσύνης, ἀλλά ἐπὶ πολλῶν ἄλλων παραγόντων. Ὁμιλοῦντες περὶ εἰρήνης καὶ περὶ ἀγάπης, τονίζουν πάντοτε πνευματικές ἀρετάς καὶ πνευματικά κριτήρια. Εἰς τό συγκεκριμένον περιστατικόν τῶν Πράξεων τῶν Ἀποστόλων, ὑπάρχει ἕν θαυμάσιον χωρίον τοῦ ἀγίου Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου, τό ὅποιον θά πρέπει νά δώσῃ τήν ἄλλην διάστασιν τῆς Διασκέψεώς μας, ὅπου ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος, ἀναφερόμενος εἰς ἐκείνην τῆς «*κοινοκτημοσύνης*» καὶ τήν «*κοινωνικήν δικαιοσύνην*» τῆς πρώτης Ἐκκλησίας, ἐρωτᾷ: «*εἰπέ δέ μοι ἡ ἀγάπη τήν κοινοκτημοσύνην ἔτεκεν ἢ ἡ κοινοκτημοσύνη τήν ἀγάπην;*». Καὶ ἡ ἀπάντησις τοῦ ἰδίου πατρός εἶναι: «*ἡ ἀγάπη τήν κοινοκτημοσύνην*». Ἐπομένως, ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία δέν περιορίζει τὰς ἐπιδιώξεις της μόνον εἰς τὰς ἔξωτερικὰς ἐκδήλωσεις τῆς ἀπουσίας ἀγάπης καὶ δικαιοσύνης. Ἀλλά θέλει νά κατορθώσῃ τήν δικαιοσύνην καὶ τήν εἰρήνην καὶ τήν ἀγάπην διὰ τῆς ἐσωτερικῆς καλλιέργειας. Διὰ νά τελειώσω, θά εἶπω ὅτι, ἐνῶ ὀμιλῶμεν περὶ ὀριζοντίου καὶ καθέτου διαστάσεως, λείπει παντελῶς ἀπό τό κείμενον ἡ ἐσχατολογική διάστασις καὶ ἡ ἐσχατολογική προοπτική. Καὶ ἡ θέσις τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας εἶναι ὅτι ἂν οἱ χριστιανοὶ εἴχομεν ἐσχατολογικήν προοπτικήν καὶ ἂν ἐκρίνομεν ὅλα τὰ προβλήματα τοῦ παρόντος, τῆς δικαιοσύνης, τοῦ πλούτου, τῆς πενίας, τῶν δικαιωμάτων κ.λπ. ὑπό ἐσχατολογικήν προοπτικήν, καὶ ἐβλέπομεν ὅτι ἡ παρούσα μορφή τῆς γῆς δέν εἶναι ὀριστική, θά ὀδηγούμεθα εἰς ἄλλας λύσεις. Εὐχαριστῶ πολύ.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Εὐχαριστῶ. Ἐπειδή μένει ἕνας μόνον ὀμιλητής ἐπέτρεψα στόν κ. Ζήση νά μακρηγορήσῃ. Ὁ κ. Ζήσης ὅμως, μεταξύ ἄλλων, ἔθεσε καὶ τό θέμα ἀλλαγῆς τοῦ τίτλου. Γιά νά γίνῃ ὅμως ἡ ἀλλαγή τοῦ τίτλου, ὁ ὅποιος ἔχει καθορισθῆ πανορθοδόξως, χρειάζεται νά δώσωμεν ἡμεῖς νεωτέραν ἐντολήν ἐπὶ τοῦ προκειμένου. Καὶ ἐρωτῶ: νομίζει ἡ Ὁλομέλεια ὅτι ἡ Ἐπιτροπή, ἡ ὅποια θά ἀσχοληθῆ μέ αὐτό τό κείμενον, ἠμπορεῖ νά ἐπιφέρει τήν ἀλλαγὴν, τήν ὅποιαν προτείνει ὁ κ. Ζήσης; Ἐάν ναί, τό θέμα νά παραπεμφθῆ εἰς τήν Ἐπιτροπήν.

Ἡ πλειονότης τῶν συνέδρων τάσσεται ὑπέρ τῆς ἀπόψεως ὁ τίτλος νά μείνῃ ὡς ἔχει.

Ὁ Ἐλλογμ. Καθηγ. Φειδάς: Εὐχαριστῶ ἅγιε Πρόεδρε. Ἐχω τήν ἐντύπωσιν ὅτι αἱ παρατηρήσεις, αἱ ὁποῖαι ἔγιναν ἀπό τόν ἅγιον Τρανσυλβανίας, ἐάν ἀναχθοῦν εἰς τήν διατύπωσιν τοῦ τίτλου ἔχουν κατά κάποιον τρόπον μίαν δικαίωσιν. Ἐπειδή ὅμως τό κείμενον εἶναι εἰσηγητικόν κείμενον πρός τήν Ἁγίαν καί Μεγάλην Σύνοδον, εἶναι εὐνόητον ὅτι ἡ δομή πού ἐδόθη ἀναφέρεται περισσότερον εἰς αὐτό, τό ὅποιον ἡ Σύνοδος θά ἠμποροῦσε νά προσφέρει ὡς ἀποτύπωσιν τῆς ὅλης διδασκαλίας τῆς διά τήν εἰρήνην καί νά κληροδοτήσῃ εἰς τό μέλλον μίαν προσαρμογήν εἰς τήν σύγχρονον ἀναζήτησιν. Νομίζω ὅτι τό κείμενον ἔκανε τήν ιδανικήν ἐπιλογήν, ἥτοι νά μή ἐξαντληθῇ εἰς περιγραφήν τῶν δραστηριοτήτων ἢ τῶν πιθανῶν δραστηριοτήτων τῶν κατά τόπους Ἐκκλησιῶν, ἀλλά νά δώσῃ ἓν σύστημα ἐπί τοῦ ὁποίου θά ἠμποροῦσαν νά θεμελιωθοῦν αἱ δραστηριότητες αὐταί. Τό μέγαλον πρᾶγμα πού προβάλλει αὐτό τό κείμενον καί πού ὀπωσδήποτε ἀποτελεῖ κρίσιν τοῦ διεθνούς συστήματος σήμερον, εἶναι ἡ ἀναγωγή ὡς ἀπολύτου τοῦ κριτηρίου τῆς ἱερότητος καί τῆς ἀξίας τοῦ ἀνθρωπίνου προσώπου ὡς ὑποκείμενον τῶν διακιωμάτων του. Αὐτό γίνεται κριτήριον καί κρίσις τῶν ἀπροσώπων καί ἀκτιβιστικῶν συστημάτων, τῶν εἰρηνολογικῶν κατακλυσμῶν, εἰς τά ὁποῖα δέν ἔχει τήν πρέπουσαν θέσιν τό ἀνθρώπινον πρόσωπον. Μέ αὐτήν τήν προοπτικήν, νομίζω ὅτι τό κείμενον μᾶς βοηθεῖ νά διαπιστώσωμεν ὅτι πρέπει νά γίνῃ μία ὑπέρβασις τοῦ ἰσχύοντος συστήματος. Κριτήριον, δέν εἶναι μόνον τό κράτος ἢ ἡ ἰδεολογία, ἀλλά εἶναι καί ὁ ἴδιος ὁ ἄνθρωπος ὡς αὐταξία, ὡς διεμορφώθη διά τῆς ἐν Χριστῷ προσλήψεως αὐτοῦ. Εὐχαριστῶ.

Ὁ Σεβ. Κιέβου: Σεβ. Πρόεδρε, ὡς πρόεδρος τῆς Ἐπιτροπῆς, ἡ ὁποία ἐπωμίσθη τήν σύνταξιν τοῦ κειμένου τούτου, ὀφείλω βεβαίως νά ὑπερασπισθῶ τοῦτο. Κατά τήν γνώμην μου, ἡ ὁποία εἶναι καί γνώμη τῆς ἡμετέρας ἀντιπροσωπίας, τό κείμενον αὐτό εἶναι ἐν γένει καλόν. Ἐτονίσθη ἐπίσης καί ὑπό ἄλλων ὁμιλητῶν ἐδῶ ὅτι τό κείμενον εἶναι καλόν, εἰδικώτερον δέ εἰς τό θεολογικόν μέρος αὐτοῦ. Νομίζω ὅτι τοῦτο εἶναι σημαντικόν εἰς τό κείμενον ἡμῶν. Εἰδικώτερον ὀφείλομεν νά λάβωμεν ὑπ' ὄψιν τό γεγονός ὅτι τοῦτο εἶναι σχέδιον κειμένου, τό ὅποιον πρέπει νά γίνῃ δεκτόν ὑπό Συνόδου, ὑπό ἐκκλησιαστικῆς Συνόδου. Διά τοῦτο καί ἡ γλώσσα τοῦ κειμένου αὐτοῦ πρέπει νά εἶναι ἐκκλησιαστική, βασισμένη εἰς τās Ἁγίας Γραφάς, εἰς τούς ἁγίους Πατέρας. Δέν πρέπει νά παραθεωρηθῇ ἡ ἰδιαιτερότης αὐτή τοῦ ἡμετέρου κειμένου. Ἐπίσης, ὀφείλομεν νά ἔχωμεν ἐν νῷ καί ἕτερον πολύ σημαντικόν παράγοντα, ὅτι δηλαδή ἡ Σύνοδος θά ὁμιλήσῃ εἰς τόν κόσμον. Θά ἀπευθυνθῇ ὄχι μόνον εἰς τό ποιμνιον τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, ἀλλ' εἰς πάντας τούς χριστιανούς, εἰς τās ἄλλας θρησκείας καί εἰς ὅλον τόν κόσμον. Ἐάν τοῦτο οὕτως ἔχη - καί θά ἔχη οὕτως -, τότε ὁ κόσμος πρέπει νά ἀκούσῃ τήν ἀπάντησιν τῆς Ὁρθοδοξίας εἰς τά σύγχρονα προβλήματα, περὶ τῶν ὁποίων μετὰ τοιαύτης ἐντάσεως ὠμίλησεν ὁ Μητροπολίτης Βηρυττοῦ

του Λιβάνου. Αυτό τό όποιον είπεν ό άδελφός είναι αντίδρασις όχι μόνον αυτού ως Μητροπολίτου Βηρυττού, τό ποίμνιον του όποίου εύρίσκεται εις ένοπλον σύγκρουσιν, αλλά και όλων των άνθρωπων εκείνων, οι όποιοι εύρίσκονται εις άνάλογους συνθήκας. Έάν ό Μητροπολίτης Βηρυττού δέν ώμίλησεν ειμή μόνον διά τήν περιοχήν τής Βηρυττού, ήμεις όφείλομεν νά λάβωμεν ύπ' όψιν ότι ύπάρχουν πολλά τοιαύτα περιοχαί εις τόν κόσμον και ή Σύνοδος όφείλει νά άντιμετωπίση όλας τάς σχετικάς περιπτώσεις εις τόν κόσμον. Έκ των σκέψεων αυτών έξάγεται, νομίζω, τό συμπέρασμα ότι ήμεις όφείλομεν νά έχωμεν ύπ' όψιν τουτο, ότι θά δεχθώμεν τήν τελικήν διατύπωσιν του ήμετέρου κειμένου. Δέν λέγω ότι τά ζητήματα αυτά δέν άντιμετωπίσθησαν εις τό κείμενον ήμών. Συνεζητήθησαν και συμφωνώ μέ τόν καθηγητήν Ζήσιν ότι τά προβλήματα αυτά άντιμετωπίζονται εις τό κείμενον. Παρατηρήθη κατά τήν έδώ συζήτησιν ότι δέν έμνημονεύθησαν ώρισμένα πολύ σοβαρά προβλήματα.

Έχω τήν έντύπωσιν ότι άποστολή τής Έπιτροπής ήτο ή βελτίωσις του κειμένου. Νομίζω όμως ότι ουδεις ύπάρχει λόγος νά έπεξεργασθώμεν και νά μεταβάλωμεν τό κείμενον τόσον έξ έπόψεως δομής, όσον και έξ έπόψεως νοήματος. Πρέπει μόνον νά εργασθώμεν προς τήν κατεύθυνσιν τής βελτιώσεως, έχοντες ύπ' όψιν τάς δύο ιδιαιτερότητας, ήτοι ότι τό κείμενον θά γίνη δεκτόν υπό Συνόδου και ότι ή Σύνοδος θά άπευθυνθη προς τόν σύγκρουον κόσμον. Διά τουτο θά πρέπει νά έξετασθουν σύγχρονα προβλήματα. Τώρα επιθυμώ νά όμλησω διά τήν συζήτησιν. Κατά τήν έδώ συζήτησιν έτονίσθη ότι δέν πρέπει νά αναμχθώμεν εις τήν πολιτικήν. Συμφωνώ ότι τό ήμέτερον κείμενον δέν είναι πολιτική πράξις και ήμεις δέν είμεθα πολιτικοί. Τουτο όμως έτονίσθη εις τήν σχέσιν προς τόν κόσμον. Όρισμένοι νομίζουν ότι και τό νά όμλη τις διά τόν κόσμον είναι επίσης μία πολιτική πράξις. Μία άλλη πολιτική. Όφείλομεν όμως, αγαπητοί Πατέρες και άδελφοί, νά έξετάσωμεν τό πρόβλημα του κόσμου υπό μίαν μή πολιτική άποψιν. Όφείλομεν νά έξετάσωμεν τό ζήτημα του έξοπλισμου του κόσμου, τής στρατικοποίησεως, έξ έπόψεως εκκλησιαστικής και ήθικής. Αυτή είναι ή άποστολή μας και δέν επιδιδόμεθα εις τήν πολιτικήν. Ζητώ λοιπόν από τήν Έπιτροπήν και δέν γνωρίζω κατά ποιον τρόπον θά λυθη τό πρόβλημα - νά έξετάση τό ζήτημα τής στρατικοποίησης του κόσμου έξ έπόψεως εκκλησιαστικής και ήθικής. Όσον άφορᾷ εις τό θέμα τής συνεργασίας μετά των άλλων θρησκειών, έχω τήν γνώμη, ότι τουτο δι' ήμάς τους Όρθοδόξους είναι πολύ ένδιαφέρον, άν ληφθη ύπ' όψιν τό γεγονός ότι τώρα ή Ρώμη κάνει τά πρώτα βήματα προς μίαν συνεργασίαν μετά των άλλων θρησκειών, άπόδειξις δέ τουτου είναι ή προσευχή εις τήν Άσσίζην. Ημεις δέν πρέπει νά νομίσωμεν ότι ή Ρώμη υπήρξε ή πρώτη, ή όποία ήρξατο τήν συνεργασίαν μετά των άλλων θρησκειών, διότι γνωρίζομεν πολύ καλώς ότι ή μετά των άλλων θρησκειών συνεργασία ήρξατο πολύ πριν από τήν Άσσίζην. Έν σχέσει προς ταύτα υποστηρίζω ότι τό ήμέτερον κείμενον θά έδει ίσως νά όμλη περισσότερον διά τήν συνεργασίαν μετά των άλλων θρησκειών εις θέματα ειρήνης.

Ἔχω ἀκόμη ὠρισμένας σκέψεις, ἀλλά, νομίζω, ὅτι ταῦτα ἀρκοῦν. Εἰς τὴν Ἐπιτροπὴν οἱ ἐκπρόσωποι τῆς ἀντιπροσωπίας ἡμῶν θὰ ἐκθέσουν σκέψεις καὶ προτάσεις, τὰς ὁποίας ἔχει ὑπ' ὄψιν αὐτῆς ἡ ἡμέτερα ἀντιπροσωπία. Εὐχαριστῶ.

Ὁ Σεβ. Δημητριάδος: Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε, δύο συντόμους προτάσεις ἔχω νὰ ὑποβάλω εἰς τὴν ὁμήγουριν, πού κατὰ τὴν γνώμην μου θὰ συμβάλουν εἰς τὴν πληρεστέραν διατύπωσιν τοῦ ἤδη ἀρίστου τούτου κατὰ πάντα κειμένου. Εἰς τὴν § 2 γίνεται ἡ ἀπαρίθμησις τῶν συνεπειῶν τοῦ ὑπάρχοντος εἰς τὸν κόσμον κακοῦ. Μεταξὺ αὐτῶν τῶν συνεπειῶν ἀναφέρονται ἡ ἐκκοσμίκευσις, ἡ βία, ἡ ἔκλυσις τῶν ἠθῶν, τὰ προβλήματα τῆς συγχρόνου νεότητος κ.ἄ. Θὰ ἠθελα, λοιπόν, νὰ προστεθοῦν εἰς τὰ κακὰ αὐτὰ «*ἡ στέρησις τοῦ δικαιώματος τῆς θρησκευτικῆς ἐλευθερίας*», «*ἡ χρήσις βασανιστηρίων*», «*ἡ ψυχολογικὴ πίεσις*» καὶ «*ἡ δίωξις τῶν ἀντιφρονούντων*». Νομίζω ὅτι οὕτω συμπληροῦται ἡ ἀπαρίθμησις τῶν κακῶν. Εἰς τὴν σελίδα 8, πρὶν ἀπὸ τὴν § 6, γίνεται μνεῖα διὰ τὰς φυλετικὰς διακρίσεις, αἱ ὁποῖαι ἔχουν ὡς κριτήριον τὸ χρῶμα τῆς φυλῆς καὶ ἐντοπίζονται εἰς ὠρισμένας περιοχὰς τοῦ πλανήτου μας. Μήπως θὰ ἔπρεπε καὶ αὐτὸ τὸ σημεῖον νὰ ἐμπλουτισθῇ; Ἄντι νὰ λέγεται «*τὸ χρῶμα τῆς φυλῆς*», νὰ λέγεται «*τὸ χρῶμα, ἡ φυλὴ, τὸ θρήσκευμα*». Ἐπειδὴ καὶ αὐτὰ εἶναι, δυστυχῶς, κριτήρια διακρίσεων. Εὐχαριστῶ.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Εὐχαριστῶ ἅγιε ἀδελφέ διὰ τὴν συμβολὴν σας.

Ὁ Σεβ. Τρανσυλβανίας: Χαίρω, διότι οἱ ἐδῶ παρόντες ἀδελφοὶ κατενόησαν καλῶς αὐτὸ, τὸ ὅποιον εἶπον εἰς τὴν προηγουμένην παρέμβασίν μου. Εἶχον ζητήσῃ νὰ κατανοηθῶ ὀρθῶς καὶ εἶμαι ἐγγνώμων πρὸς τὸν κύριον Φειδάν, ὁ ὁποῖος ἀνεγνώρισεν ὅτι τὰ ὑπ' ἐμοῦ λεχθέντα ἀναφέρονται εἰς αὐτόν τοῦτον τόν τίτλον τοῦ κειμένου μας. Εἶναι λοιπόν ἕν πρόβλημα, ἐπὶ τοῦ ὁποίου πρέπει νὰ ἐγκύψωμεν. Δεύτερον, θὰ ἐπεθύμουν νὰ ἀναφερθῶ εἰς τὴν συνάντησιν ἡμῶν μετὰ τῶν πολιτικῶν ἀρχῶν τῆς Γενεύης. Ἐξηγήσατε, Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε, πολὺ καλῶς τὸν σκοπὸν τῆς παραμονῆς μας ἐδῶ καὶ τὸ πνεῦμα τῶν ἐργασιῶν μας. Καὶ ὅτε ἐφθάσατε εἰς τὴν παρουσίαν τοῦ τετάρτου θέματός μας καὶ ἐπεσημάνατε τὴν θέλησιν μας νὰ εἴμεθα εἰς ἐπαφὴν μὲ τὸν κόσμον, ἠσθάνθημεν ὅτι οἱ οἰκοδεσπότης μας ἦσαν ὁ «*κόσμος*» οὗτος. Ἄλλωστε, ὁ Μητροπολίτης Κιέβου ὀρθῶς διηυκρίνησεν ὅτι τὸ κείμενον τοῦτο δέν ἀπρηθύνετο εἰς μόνους τοὺς Ὁρθοδόξους. Συνωψίσατε λοιπόν, Σεβασμώτατε Πρόεδρε, τὸ τέταρτον αὐτὸ κείμενον, εἰπὼν ὅτι συζητοῦμεν περὶ τῆς εἰρήνης καὶ τῆς δικαιοσύνης ἐν τῷ κόσμῳ. Εὐχαριστῶ πολὺ.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Πατέρες καὶ ἀδελφοί, καταλήγομεν μὲ τὴν συζήτησιν αὐτὴν καὶ τοῦ τετάρτου θέματος. Ἡ ὅλη συζήτησις ὑπῆρξεν ἐποικοδομητικὴ καὶ ἐπωφελῆς. Εἴμεθα ἐγγνώμονες πρὸς ὄλους ὅσοι ἔλαβαν τὸν λόγον καὶ ἐξέθεσαν μὲ τόσῃ ἐλευθερίαν καὶ ἄνεσιν τὰς ἀπόψεις των. Ἡ ὅλη ἐργασία ἐναπόκειται τώρα εἰς τὴν Ἐπιτροπὴν, εἰς τὴν ὁποῖαν καὶ πρέπει νὰ δοθοῦν ὠρισμέναι κατευθύνσεις.

Ἐπιτρέψατέ μοι νὰ συνοψίσω τὴν ὅλην ἐδῶ γενομένην συζήτησιν καὶ νὰ βγάλω μερικὰ γενικά συμπεράσματα:

(α) Ὅλοι συμφωνοῦμεν ὅτι τό κείμενον καλῶς ἔχει εἰς τήν βάσιν του καί κατά τήν μορφήν, τήν ὁποίαν παρουσιάζει καί, ἐπομένως, ὡς τοιοῦτον δέν πρέπει νά ἀλλάξη ἢ νά ἀντικατασταθῇ·

(β) τό τόσον καλόν κριθέν κείμενον τοῦτο χρήζει μερικῶν συμπληρώσεων, δίκην βελτιώσεων, ἐπί ὠρισμένων σημείων, τά ὁποῖα εἴτε περιλαμβάνονται εἰς τό κείμενον, ἀλλ' ἀνεπαρκῶς, εἴτε καί ὡς μή σαφῶς περιλαμβανόμενα πρέπει νά θιγοῦν εἰς τήν νέαν μορφήν τοῦ κειμένου μας·

(γ) ὅλοι συμφωνοῦμεν ὅτι αὐτό τό ὁποῖον ἀπετέλεσεν εὐθύς ἐξ ἀρχῆς τήν συμφωνίαν κυρίων, ὅτι δέν πρέπει νά πολιτικοποιήσωμεν τά προβλήματα αὐτά, ἰσχύει καί διά σήμερον καί κατά μείζονα λόγον θά ἰσχύσῃ φυσικά καί διά τήν Ἁγίαν καί Μεγάλην Σύνοδον. Δέν κάμνομεν πολιτικήν, ἀλλ' ἀπλῶς ἐκθέτομεν τά χριστιανικά ἰδεώδη καί ἀπευθυνόμεθα πρὸς τοὺς πιστοὺς μας, πρὸς τόν χριστιανικόν κόσμον καί εὐρύτερον πρὸς ὅλον τόν κόσμον·

(δ) ἐάν θά γίνουν προσθήκαι εἰς τό κείμενον, θά πρέπει νά προσέξωμεν τό ἐξῆς βασικόν στοιχεῖον: Νά μή θελήσωμεν νά εἰσαγάγωμεν ἐννοίας, αἱ ὁποῖαι εἶναι προσιταί ἢ εὐχάριστοι εἰς ὠρισμένας Ἐκκλησίας, ἀλλ' εἶναι δυσάρεστοι ἢ καί ἀπαράδεκτοι δι' ἄλλας Ἐκκλησίας, λόγω τῆς διαρθρώσεως τῶν ὀρθόδοξων πραγμάτων·

(ε) νά συμπληρωθῇ τό κείμενον καί ἐπισημαίνω μερικά ἀπό τά βασικώτερα σημεῖα τοῦ κειμένου πρὸς συμπλήρωσιν: τό ἐσχατολογικόν ὄραμα εἰς τήν ὅλην ὑπόθεσιν τῶν χριστιανικῶν ἰδεωδῶν, ἡ προσπάθεια καί ἡ τάσις νά θελήσωμεν νά κρατήσωμεν τό κακόν τοῦ πολέμου εἰς τόν πλανήτην μας καί νά μή τόν ἐπεκτείνωμεν καί ἔξω ἀπό τόν πλανήτην μας - δέν εἶναι ἀνάγκη νά ὀμλήσωμεν περὶ στρατικοποιήσεως τοῦ σύμπαντος, ἀρκεῖ νά εἴπωμεν ὅτι δέν θέλωμεν τό κακόν τοῦ πολέμου νά ἐκφύγῃ ἀπό τά ὅρια τοῦ πλανήτου μας καί νά πάῃ πολύ εὐρύτερον· εἶναι τό ἴδιον πρᾶγμα.

Ἡ *διαθρησκειακὴ συνεργασία*. Ἐπὶ τοῦ σημείου αὐτοῦ θά ἤθελα νά ὑπογραμμίσω τά ἐξῆς δύο δεδομένα: Πρῶτον, ἡ Α' Προσυνοδικὴ Πανορθόδοξος Διάσκεψις τοῦ 1976 εἰς τό μεθοδολογικόν της (§ 4 τῶν ἀποφάσεων) ἀναφέρεται εἰς τήν διαθρησκειακὴν συνεργασίαν καί τήν δι' αὐτῆς ἀπάλειψιν τοῦ φανατισμοῦ καί συμφιλίωσιν τῶν λαῶν. Ἦδη, λοιπόν, ἔχομεν λάβει ἐντολήν ἀπὸ τήν Α' Προσυνοδικὴν Πανορθόδοξον Διάσκεψιν νά δώσωμεν τήν διάστασιν αὐτήν εἰς τὰς ἐργασίας μας καί τὰς ἀποφάσεις μας. Ὡς δευτέρον δεδομένον, ἀναφέρω τήν ὑπόμνησιν τοῦ Γραμματέως κατὰ τήν εἰσηγητικὴν παρουσιάσιν του ἐνώπιον τῆς Διορθόδοξου Προπαρασκευαστικῆς Επιτροπῆς, ὅτι πρέπει νά λάβωμεν ὑπ' ὄψιν τήν σύστασιν ταύτην τῆς Α' Προσυνοδικῆς Πανορθόδοξου Διασκέψεως καί δώσωμεν καί *διαθρησκειακὴν διάστασιν* εἰς τό περὶ χριστιανικῶν ἰδεωδῶν κείμενόν μας.

Ἐν ἑτερον σημείον, τό ὁποῖον θά ἔπρεπε ἰδιαίτερος νά προσεχθῇ καί νά λεχθῇ κατὰ σαφέστερον τρόπον εἶναι αἱ *φυλετικαὶ διακρίσεις* καί εἶμαι εὐγνώμων πρὸς τόν ἅγιον Δημητριάδος, διότι τό θέμα αὐτό τό ἔφερεν ὑπὸ τήν καλλιτέραν καί πλατυτέραν του μορφήν.

Ἐν ἄλλο σημεῖον εἶναι ἡ *θρησκευτική ἐλευθερία*. Νομίζω ὅτι καί περὶ αὐτῆς θά πρέπει νά λεχθῆ κάτι τό συγκεκριμένον, διότι αἱ καταπιέσεις εἰς τόν χώρον αὐτόν εἶναι ἀξιοσημεῖωτοι, χωρὶς νά γίνεται βεβαίως διαφοροποιήσις Βορρά ἢ Νότου, Ἀνατολῆς ἢ Δύσεως.

Μέ αὐτάς τάς προϋποθέσεις ἡ Δ' Ἐπιτροπή ἠμπορεῖ νομίζω νά κάμῃ ὡς ἄριστα τό καθήκον της. Εὐχόμεθα εἰς αὐτὴν καλὴν ἐπιτυχίαν.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Θά ἤθελα τώρα νά εἰσαγάγω τό θέμα τῆς ἡμερησίας διατάξεως τῆς προσεχοῦς προπαρασκευαστικῆς περιόδου τῆς Ἁγίας καί Μεγάλης Συνόδου, διότι ἔχομεν νά σκεφθῶμεν ἐν Ὁλομελείᾳ ποῖα θέματα θά ἐξετάσωμεν εἰς τό προσεχές στάδιον τῆς προπαρασκευαστικῆς μας ἐργασίας. Ἡ Γραμματεία ἔχει κάνει ἐπὶ τοῦ προκειμένου μίαν συνοπτικὴν ἐργασίαν. Παρακαλῶ τόν ἅγιον Γραμματέα νά λάβῃ τόν λόγον καί παρουσιάσῃ τὴν εἰσήγησιν ταύτην.

Ὁ Σεβ. Γραμματεὺς: Εὐχαριστῶ, Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε.

ΤΑ ΥΠΟΛΕΙΠΟΜΕΝΑ ΤΕΣΣΑΡΑ ΘΕΜΑΤΑ ΤΗΣ ΗΜΕΡΗΣΙΑΣ ΔΙΑΤΑΞΕΩΣ ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΚΑΙ ΜΕΓΑΛΗΣ ΣΥΝΟΔΟΥ

Ἐνημερωτικὴ παρουσίασις
τῆς Γραμματείας ἐπὶ τῆς Προπαρασκευῆς τῆς Συνόδου.

Συμφώνως πρὸς τὴν ἀπόφασιν τῆς Α' Προσυνοδικῆς Πανορθόδοξου Διασκέψεως, αἱ κατὰ τόπους Ὁρθόδοξοι Ἐκκλησίαι ἐκλήθησαν ὅπως δηλώσουν εἰς τὴν Γραμματεῖαν ἐπὶ τῆς Προπαρασκευῆς τῆς Ἁγίας καί Μεγάλης Συνόδου τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας ποῖον ἢ ποῖα θέματα ἐκ τῶν ὀρισθέντων δέκα τῆς ἡμερησίας διατάξεως τῆς Συνόδου θά ἀναλάβῃ ἐκάστη πρὸς διαπραγματέυσιν (πρβλ. Ἀποφάσεις τῆς Α' Προσυνοδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως, Β' 2, ἐν: Συνοδικά ΙΙ, Σαμπεζύ, 1978, σ. 127).

Ὁρισμέναι Ἐκκλησίαι, λαβοῦσαι ὑπ' ὄψιν τὰς ὑποδιαιρέσεις τῶν θεμάτων τῆς ἡμερησίας διατάξεως, ὡς αὐταὶ διευπλώθησαν εἰς τόν Κατάλογον θεμάτων τῆς Ρόδου (πρβλ. Κείμενα—Πρακτικά τῆς Α' Πανορθόδοξου Διασκέψεως, Ρόδος 24.9. - 1.10.1961. Ἐκ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, 1967, σσ. 116 κ.έ. ὡσαύτως ἐν: Συνοδικά ΙΙ, σσ. 140 κ.έξ.), περιώρισαν τό εὔρος τῶν μελετῶν, τὰς ὁποίας ἀνέλαβον. Οὕτως, αἱ δηλωθεῖσαι ἀναλήψεις ἐκ μέρους τῶν κατὰ τόπους Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν (πρβλ. Ἐπίσκεψις, Ἄριθμ. 163 - 1.3.1977, σσ. 2 κ.έ.) ὡς πρὸς τὰ ὑπολειπόμενα τέσσαρα θέματα τῆς ἡμερησίας διατάξεως εἶχον ὡς ἀκολούθως:

Οἰκουμενικόν Πατριαρχεῖον

1. Ὁρθόδοξος Διασπορά
2. Τό Αὐτοκέφαλον καί τρόπος ἀνακηρύξεως αὐτοῦ
3. Δίπτυχα

Πατριαρχεῖον Ἀλεξανδρείας

1. Ἐκ τοῦ θέματος «Τό Αὐτοκέφαλον καί τρόπος ἀνακηρύξεως αὐτοῦ»:
 - α) Τό Αὐτοκέφαλον ἐν τῇ Ὁρθοδόξῳ Ἐκκλησίᾳ
2. Ἐκ τοῦ θέματος «Τό Αὐτόνομον καί τρόπος ἀνακηρύξεως αὐτοῦ»:
 - α) Τό Αὐτόνομον ἐν τῇ Ὁρθοδόξῳ Ἐκκλησίᾳ
 - β) Καθορισμός τῶν ὅρων ἀναγνώρισεως Ἐκκλησίας τινός ὡς αὐτόνομου

Πατριαρχεῖον Ἀντιοχείας

1. Ὁρθόδοξος Διασπορά
- Πατριαρχεῖον Ἱεροσολύμων***
1. Ἐκ τοῦ θέματος «Τό Αὐτοκέφαλον καί τρόπος ἀνακηρύξεως αὐτοῦ»:
 - α) Τό Αὐτοκέφαλον ἐν τῇ Ὁρθοδόξῳ Ἐκκλησίᾳ
 2. Ἐκ τοῦ θέματος «Τό Αὐτόνομον καί τρόπος ἀνακηρύξεως αὐτοῦ»:
 - α) Τό Αὐτόνομον ἐν τῇ Ὁρθοδόξῳ Ἐκκλησίᾳ
 - β) Καθορισμός τῶν ὅρων ἀναγνώρισεως Ἐκκλησίας τινός ὡς αὐτόνομου

Πατριαρχεῖον Ρωσσίας

1. Ὁρθόδοξος Διασπορά
2. Τό Αὐτοκέφαλον καί τρόπος ἀνακηρύξεως αὐτοῦ
3. Τό Αὐτόνομον καί τρόπος ἀνακηρύξεως αὐτοῦ

Πατριαρχεῖον Ρουμανίας

1. Ὁρθόδοξος Διασπορά
2. Ἐκ τοῦ θέματος «Τό Αὐτόνομον καί τρόπος ἀνακηρύξεως αὐτοῦ»:
 - α) Τό Αὐτόνομον ἐν τῇ Ὁρθοδόξῳ Ἐκκλησίᾳ

Ἐκκλησία Κύπρου

1. Δίπτυχα

Ἐκκλησία Ἑλλάδος

1. Ὁρθόδοξος Διασπορά
2. Τό Αὐτοκέφαλον καί τρόπος ἀνακηρύξεως αὐτοῦ
3. Τό Αὐτόνομον καί τρόπος ἀνακηρύξεως αὐτοῦ
4. Δίπτυχα

Αἱ περισσότεραι Ἐκκλησίαι ἐτήρησαν τήν ἀπόφασιν τῆς Β' Προσυνδικῆς Πανορθόδοξου Διασκέψεως, κατὰ τήν ὁποίαν «*πάσα Ἐκκλησία, ἀναλαμβάνουσα τήν διαπραγμάτευσιν ἑνός τῶν θεμάτων τῆς Ἁγίας καί Μεγάλης Συνόδου, ἀποστέλλει τῇ Γραμματείᾳ ἐπί τῆς Προπαρασκευῆς τήν ἐργασίαν αὐτῆς ἐντός ἑξαμήνου ἀπό τῆς ἀναλήψεως τῆς εὐθύνης, τό ἀργότερον δέ, εἰς περίπτωσιν καθ' ἣν ὑφίσταται ἀποχρῶν λόγος, ἐντός ἔτους*» (πρβλ. Συνδικά II, σ. 127). Τοιουτοτρόπως, ἐστάλησαν

εις τήν Γραμματείαν ἐπί τῆς Προπαρασκευῆς αἱ ἀκόλουθοι ἐργασίαι τῶν Ὁρθόδοξων Ἐκκλησιῶν, αἱ ὁποῖαι ὑπεβλήθησαν ἐν συνεχείᾳ ὑπ' αὐτῆς καθηκόντως εἰς ὅλας τὰς κατά τόπους Ὁρθοδόξους Ἐκκλησίας εἰς τὰς τρεῖς ἐπίσημους γλώσσας ἐργασίας τῶν Προσυνοδικῶν Πανορθόδοξων Διασκέψεων, ἤτοι τήν ἑλληνικὴν, τήν ρωσικὴν καὶ τήν γαλλικὴν:

1. Ὁρθόδοξος Διασπορά:

Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον, Πατριαρχεῖον Ἀλεξανδρείας (ἐργασία ἀναληφθεῖσα ἐκ τῶν ὑστέρων), Πατριαρχεῖον Ἀντιοχείας, Πατριαρχεῖον Ρωσσίας, Πατριαρχεῖον Ρωσσίας (Β' ἐργασία: Παρατηρήσεις ἐπὶ τοῦ θέματος...), Πατριαρχεῖον Ρουμανίας.

2. Τὸ Αὐτοκέφαλον καὶ τρόπος Ἀνακηρύξεως αὐτοῦ:

Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον, Πατριαρχεῖον Ἀλεξανδρείας, Πατριαρχεῖον Ἱεροσολύμων, Πατριαρχεῖον Ρωσσίας, Πατριαρχεῖον Ρουμανίας.

3. Τὸ Αὐτόνομον καὶ τρόπος Ἀνακηρύξεως αὐτοῦ:

Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον (ἐργασία ἀναληφθεῖσα ἐκ τῶν ὑστέρων) Πατριαρχεῖον Ἀλεξανδρείας, Πατριαρχεῖον Ἱεροσολύμων, Πατριαρχεῖον Ρωσσίας, Πατριαρχεῖον Ρουμανίας.

4. Τὰ Δίπτυχα:

Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον, Πατριαρχεῖον Ρωσσίας (ἐργασία ἀναληφθεῖσα ἐκ τῶν ὑστέρων), Ἐκκλησία Ἑλλάδος.

Σύμφωνος πρὸς τὴν διαδικασίαν τῆς προπαρασκευῆς τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου εἶναι ἡ ἐκ μέρους τῶν Ἐκκλησιῶν *Κωνσταντινουπόλεως, Ἀλεξανδρείας καὶ Ρωσσίας* ἀποστολὴ εἰς τὴν Γραμματείαν ἐπὶ τῆς Προπαρασκευῆς τῆς Συνόδου ἐργασιῶν ἐπὶ θεμάτων, τῶν ὁποίων δὲν εἶχον ἀναλάβει αὐταὶ τὴν διαπραγματεύσιν διαρκούσης τῆς Α' Προσυνοδικῆς Πανορθόδοξου Διασκέψεως (πρβλ. Ἀπόφασιν Δ' Πανορθόδοξου Διασκέψεως, 6 β, ἐν: *Συνοδικὰ VI*, Σαμπεζύ, 1982, σ. 78). Σύμφωνος ὡσαύτως πρὸς τὴν διαδικασίαν τῆς προπαρασκευῆς τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου εἶναι καὶ ἡ ἐκ μέρους τῆς Ἐκκλησίας *Ρωσσίας* ἀποστολὴ «Παρατηρήσεων» ἐπὶ τῶν εἰσηγητικῶν μελετῶν τοῦ θέματος τῆς Ὁρθοδόξου Διασποράς (πρβλ. Ἀπόφασιν Δ' Πανορθόδοξου Διασκέψεως, 6 ε, ἐν: *Συνοδικὰ VI*, σ.78).

Συντόμως θὰ ἀποσταλοῦνεῖς τὴν Γραμματείαν ἐπὶ τῆς Προπαρασκευῆς τῆς Συνόδου αἱ ἐργασίαι τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ἐπὶ τῶν θεμάτων «*Ὁρθόδοξος Διασπορά*», «*Τὸ Αὐτοκέφαλον καὶ τρόπος ἀνακηρύξεως αὐτοῦ*», «*Τὸ Αὐτόνομον καὶ τρόπος ἀνακηρύξεως αὐτοῦ*», ὡς ἐπίσης καὶ ἡ ἐργασία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κύπρου ἐπὶ τοῦ θέματος «*Δίπτυχα*».

Τοιοτοτρόπως θὰ εὐρίσκωνται εἰς τὴν διάθεσιν τῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν ὅλαι αἱ ἐργασίαι ἐπὶ τῶν ὑπολειπομένων τεσσάρων θεμάτων τῆς ἡμερησίας διατάξεως τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου. Παραλλήλως, ἡ Γραμματεία ἐπὶ τῆς Προπαρασκευῆς τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου

συνεκέντρωσε καί ἄπασαν σχεδόν τήν ἐπί τῶν ὡς ἄνω θεμάτων σχετικήν βιβλιογραφίαν διά τήν κάλυψιν πάσης τυχόν ἀναζητήσεως πρὸς περαιτέρω ἐπ' αὐτῶν ἐνημέρωσιν ὑπὸ τῶν κατὰ τόπους ἀγιωτάτων Ὁρθόδοξων Ἐκκλησιῶν.

Κατ' ἀκολουθίαν, ἡ ὁλοκλήρωσις τῆς διαδικασίας τῆς συγκροτήσεως τῶν φακέλων ἐπὶ τῶν τεσσάρων ὑπολειπόμενων θεμάτων καί ἡ συγκέντρωσις τοῦ ἐπ' αὐτῶν σχετικοῦ ὕλικου προσφέρουν συγκεκριμένας θετικὰς προϋποθέσεις διά τόν ἄμεσον ὑπὸ τῆς παρουσίας Προσυνοδικῆς Διασκέψεως προγραμματισμόν τοῦ ὅλου ἔργου. *Ἡ κατὰ τὴν προετοιμασίαν τῆς παρουσίας Προσυνοδικῆς Πανορθόδοξου Διασκέψεως ἀκολουθηθεῖσα διαδικασία ἀποτελεῖ ὡποσδήποτε ἠλεγμένον καί καθιερωμένον ἤδη ὑπόδειγμα τῆς ὑπὸ τῆς Γραμματείας προετοιμασίας τοῦ ἔργου τῆς ἐπομένης Προσυνοδικῆς Πανορθόδοξου Διασκέψεως, ὡς καί τῆς πορείας πρὸς τὴν Ἁγίαν καί Μεγάλην Σύνοδον.*

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Εὐχαριστῶ τόν Σεβ. Γραμματέα διά τὴν λεπτομερῆ αὐτὴν παρουσίαν τῆς καταστάσεως, εἰς τὴν ὁποίαν εὐρίσκεται τό ὅλον θέμα. Νομίζω, ἀδελφοί μου, ὅτι θὰ πρέπει νά ὑπενθυμίσω ταπεινῶς εἰς τὴν Ὀλομέλειαν ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα ἔλεγον εἰς τόν ἐναρκτήριον λόγον μου εἰς ὃ,τι ἀφορᾷ εἰς τὴν περαιτέρω ἐργασίαν τῆς προπαρασκευῆς τῆς Ἁγίας καί Μεγάλης Συνόδου. Ἐνώπιον ἡμῶν ἔχομεν τέσσαρα σημαντικώτατα θέματα, τὰ ὁποῖα εἶναι τελείως ἀλληλένδετα πρὸς ἄλληλα, καί ὀφείλομεν νά ἐπιλέξωμεν τὰ πλέον ὁμοιογενῆ ἐξ αὐτῶν ἢ νά προτιμήσωμεν τὴν ἐξέτασιν καί τῶν τεσσάρων αὐτῶν θεμάτων ὁμοῦ, ὁπότε, φυσικά, καί ἡ διαδικασία τῆς προπαρασκευῆς θὰ εἶναι ἀνάλογος. Ἐπειδὴ δέ εἶχον τὴν ταπεινὴν ἰδέαν τῆς συστάσεως μᾶς *τεχνικῆς Ἐπιτροπῆς* καί διεπίστωσα ὅτι εἶναι μᾶλλον σύμφωνος ἢ γνώμη τῆς Ὀλομελείας, προτείνω καί πάλιν τό ἐξῆς. Ταυτοχρόνως πρὸς τὰς τέσσαρας Ἐπιτροπὰς νά ἐργασθῆ μία *τεχνικὴ Ἐπιτροπὴ* ἐκ τριῶν προσώπων μέ ἐπικεφαλῆς τόν Σεβ. Γραμματέα. Ἐάν μοῦ ἐπιτρέπετε, θὰ προτείνω δύο ἐκ τῶν ἀδελφῶν μας καθηγητῶν, τόν Αἰδεσιμολ. Πρωτοπρ. Βιτάλιο Μποροβόι καί τόν Αἰδεσιμολ. Πρωθιερ. Στέφανον Ἀλέξε.

Ἡ Ὀλομέλεια δέχεται ὁμοφώνως τὴν γενομένην πρότασιν.

Μετά ταῦτα, ἐπιτελῶν τό ἐκ τοῦ *Κανονισμοῦ* ἀπορρέον καθήκον αὐτοῦ, ὁ Σεβ. Γραμματεὺς παρουσιάζει τῇ Ὀλομελείᾳ τὴν σύνθεσιν τῶν τεσσάρων Ἐπιτροπῶν, ἥτις καθηρτίσθη κατόπιν διαβουλεύσεων μετὰ τῶν ἀρχηγῶν τῶν Ἀντιπροσωπιῶν τῶν κατὰ τόπους Ὁρθόδοξων Ἐκκλησιῶν:

ΕΠΙΤΡΟΠΗ Α΄

Ἀναπροσαρμογὴ τῶν περὶ νηστείας ἐκκλησιαστικῶν διατάξεων
Σεβ. Μητροπολίτης Σουηδίας κ. Παῦλος

Ἐλλογιμ. Καθηγ. κ. Βασίλειος Ἀναγνωστόπουλος, σύμβουλος
Σεβ. Μητροπολίτης Ἐρμούπολεως κ. Παῦλος
Αἰδεσιμολ. κ. Ἰωσηφ Ἄλλεν
Σεβ. Μητροπολίτης Πέτρας κ. Γερμανός
Θεοφιλ. Ἐπίσκοπος Ντύσελντορφ κ. Λογγίνος
Αἰδεσιμολ. Πρωθιερ. κ. Νικόλαος Γκουντιάεβ, σύμβουλος
Σεβ. Ἐπίσκοπος Σουμαδίας κ. Σάββας
Θεοφιλ. Ἐπίσκοπος Πλοεστίου κ. Νήφων
Σεβ. Μητροπολίτης Σλίβεν κ. Ἰωαννίκιος
Ἐλλογιμ. κ. Πέτκο Μπαλτζιέφ, σύμβουλος
Σεβ. Μητροπολίτης Πάφου κ. Χρυσόστομος
Σεβ. Μητροπολίτης Νικοπόλεως κ. Μελέτιος
Αἰδεσιμολ. κ. Γεώργιος Τοφιλούκ
Σεβ. Ἐπίσκοπος Τσκονδίδης κ. Ζωσίμος
Σεβ. Μητροπολίτης Προάγας καί πάσης Τσεχοσλοβακίας κ. Δωρόθεος

ΕΠΙΤΡΟΠΗ Β΄

*Σχέσεις τῶν Ὁρθόδοξων Ἐκκλησιῶν πρὸς τὸν λοιπὸν
χριστιανικὸν κόσμον*

Σεβ. Μητροπολίτης Φιλαδελφείας κ. Βαρθολομαῖος :
Ἐλλογιμ. Καθηγ. κ. Ἐμμανουήλ Φωτιάδης, σύμβουλος
Σεβ. Μητροπολίτης Καρθαγένης κ. Παρθένιος
Σεβ. Μητροπολίτης Βηρυττοῦ κ. Ἡλίας
Ἐλλογιμ. Καθηγ. κ. Βλάσιος Φειδᾶς
Σεβ. Μητροπολίτης Κιέβου καί Γαλικίας κ. Φιλάρετος
Ἐλλογιμ. κ. Γρηγόριος Νικολάεβιτς Σκομπέι, σύμβουλος
Ἐλλογιμ. Καθηγ. κ. Στόγιαν Γκόσεβιτς
Σεβ. Μητροπολίτης Τρανσυλβανίας κ. Ἀντώνιος
Αἰδεσιμολ. Καθηγ. Ντουμίτρου Ποπέσκου, σύμβουλος
Θεοφιλ. Ἐπίσκοπος Ζνεπολέκ κ. Δομητιανός
Αἰδεσιμολ. Πρωτοπρ. κ. Νικόλαος Σιβάρωφ, σύμβουλος
Ἐλλογιμ. Καθηγ. κ. Ἀνδρέας Μιτσίδης
Σεβ. Μητροπολίτης Περιστερίου κ. Χρυσόστομος
Ἐλλογιμ. κ. Νικόλαος Κοζλόφσκυ
Αἰδεσιμολ. Πρωτοπρ. κ. Τκουράμ Σαλαμπερίτζε
Θεοφιλ. Ἐπίσκοπος Πρέσοβ κ. Νικόλαος
Αἰδεσιμολ. π. Βέικκο Πούρμονεν

ΕΠΙΤΡΟΠΗ Γ΄

Ὁρθοδοξία καί Οἰκουμενική Κίνησις

Σεβ. Αρχιεπίσκοπος Εὐδοκιάδος κ. Γεώργιος
Αἰδεσιμολ. Μ. Πρωτοπρ. κ. Γεώργιος Τσέτσης, σύμβουλος
Σεβ. Μητροπολίτης Κεντρῶας Ἀφρικής κ. Τιμόθεος

Ἐλλογιμ. κ. Ἀλμπέρ Λαχάμ
Πανοσιολ. Ἀρχιμανδρίτης κ. Τιμόθεος
Σεβ. Μητροπολίτης Μίνσκ καὶ Λευκορωσίας κ. Φιλάρετος
Ἐλλογιμ. κ. Μίλος Βέσιν
Αἰδεσιμολ. Καθηγ. κ. Ἰων Μπρία
Σεβ. Μητροπολίτης Βράτσης κ. Καλλίνικος
Ἐλλογιμ. Καθηγ. κ. Τότιου Κόεβ, σύμβουλος
Πανοσιολ. Ἀρχιμανδρίτης κ. Βασίλειος Καραγιάννης
Σεβ. Μητροπολίτης Δημητριάδος κ. Χριστόδουλος
Σεβ. Ἐπίσκοπος Βροτσλάβ κ. Ἱερεμιάς
Ἐλλογιμ. κ. Μπόρις Γκάγκουα, σύμβουλος
Αἰδεσιμολ. Πρωτοπρ. Δρ Γιαροσλάβ Σουβάροσκυ
Σεβ. Μητροπολίτης Ἐλσιγκίου κ. Ἰωάννης

ΕΠΙΤΡΟΠΗ Δ'

*Συμβολή τῶν κατὰ τόπους Ὀρθοδόξων Ἐκκλησιῶν εἰς ἐπικράτησιν τῶν
χριστιανικῶν ιδεωδῶν τῆς εἰρήνης, τῆς ἐλευθερίας, τῆς ἀδελφοσύνης
καὶ τῆς ἀγάπης μεταξύ τῶν λαῶν, καὶ ἄρσιν τῶν φυλετικῶν διακρί-
σεων*

Σεβ. Μητροπολίτης Μύρων κ. Χρυσόστομος
Ἐλλογιμ. Καθηγ. κ. Θεόδωρος Ζήσης, σύμβουλος
Σεβ. Μητροπολίτης Ἀξώμης κ. Πέτρος
Σεβ. Μητροπολίτης Ὁρους Λιβάνου κ. Γεώργιος
Ἐλλογιμ. Καθηγ. κ. Γεώργιος Γαλίτης
Σεβ. Μητροπολίτης Κρουτίσκης καὶ Κολόμνης κ. Ἰουβενάλιος
Ἐλλογιμ. κ. Ἀλέξιος Σεργκίεβιτς Μπουέβσκυ, σύμβουλος
Σεβ. Μητροπολίτης Βανάτου κ. Νικόλαος
Σεβ. Μητροπολίτης Στάρας Ζαγοράς κ. Παγκράτιος
Ἐλλογιμ. κ. Ἰβάν Δημητρώφ, σύμβουλος
Ἐλλογιμ. κ. Ἀλέξανδρος Γκοσποντίνωφ, διερμηνεὺς τῆς
ἀντιπροσωπείας
Θεοφιλ. Χωρεπίσκοπος Σαλαμίνοσ κ. Βαρνάβας
Σεβ. Μητροπολίτης Κορίνθου κ. Παντελεήμων
Σεβ. Μητροπολίτης Σουχούμης καὶ Ἀμπιχαζίας κ. Δαυίδ
Θεοφιλ. Ἐπίσκοπος Μιχαλόβτσε κ. Ἰωάννης

Ἡ σύνθεσις αὕτη τῶν Ἐπιτροπῶν γίνεται ὁμοφώνως ἀποδεκτὴ.
Ὁ Σεβ. Γραμματεὺς ὑπομνήσκει, ὅτι, κατὰ τὸ Πον ἄρθρον τοῦ
Κανονισμοῦ Λειτουργίας τῶν Προσυνοδικῶν Πανορθόξων Δια-
σκέψεων, ἐκάστη Ἐπιτροπή ἐκλέγει τὸν Πρόεδρον καὶ τὸν Γραμμα-
τέα αὐτῆς.

Λύεται ἡ συνεδρία.

— 195 —

Δ' ΗΜΕΡΑ ΕΡΓΑΣΙΩΝ
(Σάββατον 1η Νοεμβρίου 1986)

ΣΥΝΕΔΡΙΑΣΙΣ ΤΩΝ ΕΠΙΤΡΟΠΩΝ

**Ε΄ ΗΜΕΡΑ ΕΡΓΑΣΙΩΝ –
(Κυριακή, 2 Νοεμβρίου 1986)**

Τὴν Κυριακὴν ἐτελέσθη ἡ θεία Λειτουργία, ἐν συλλειτουργίᾳ τῶν ἀρχηγῶν τῶν Ἀντιπροσωπιῶν ἐν τῷ Ἱερῷ Ναῷ τοῦ Ἀποστόλου τῶν Ἐθνῶν Παύλου τοῦ ἐν Σαμπεζύ, Γενεύης, Πατριαρχικοῦ Σταυροπηγίου, προεξάρχοντος τοῦ Προέδρου τῆς Διασκέψεως Σεβ. Μητροπολίτου Μύρων κ. Χρυσσοτόμου, καὶ συλλειτουργούντων τῶν Σεβ. Κεντρῶας Ἀφρικῆς κ. Τιμοθέου, Ὅρους Λιβάνου κ. Γεωργίου, Πέτρας κ. Γερμανοῦ, Κιέβου κ. Φιλαρέτου, Σουμαδίας κ. Σάββα, Τρανσυλβανίας κ. Ἀντωνίου, Στάρας Ζαγοράς κ. Παγκρατίου, Πάφου κ. Χρυσσοτόμου, Δημητριάδος κ. Χριστοδούλου, Βροτσλάβ κ. Ἱερεμίου, Σουχούμης κ. Δαβὶδ, Πράγας κ. Δωροθέου, καὶ Ἑλσιγκίου κ. Ἰωάννου (Παράρτημα 2: Τάξις Ἀρχιερατικῆς Συλλειτουργίας). Εἰς τὸ τέλος τῆς θείας Λειτουργίας ὁ Σεβ. Πρόεδρος τῆς Διασκέψεως, ἀπευθυνόμενος πρὸς τὸ ἐκκλησίασμα, ἐξεφώνησε τὴν ἐξῆς Ὁμιλία:

ΟΜΙΛΙΑ

τοῦ Προέδρου τῆς Γ΄ Προσυνοδικῆς Πανορθόδοξου Διασκέψεως

Ἀγαπητοὶ μου ἀδελφοί,

Ἰδοὺ καὶ πάλιν ἡμεῖς, ὡς μέλη τῆς Γ΄ Προσυνοδικῆς Πανορθόδοξου Διασκέψεως τὴν φορὰν αὐτὴν, ἐνώπιόν σας, ἔτοιμοι νὰ δώσωμεν μαρτυρίαν τοῦ ἔργου, τὸ ὁποῖον μᾶς ἀνέθεσαν αἱ Ἐκκλησίαι μας καὶ τὸ ὁποῖον μέ πολλὴν φροντίδα, ἀλλὰ καὶ πολλὴν ταπεινώσιν προσπαθοῦμεν νὰ ἐπιτελέσωμεν κατὰ τὰς ἡμέρας αὐτάς. Συνήλθομεν διὰ δευτέραν φορὰν — ἢ προηγουμένη ἡτο τὸν παρελθόντα Φεβρουάριον — μέ τὸν συγκεκριμένον σκοπὸν νὰ ὀλοκληρώσωμεν τὴν τρίτην φάσιν τῆς προετοιμασίας τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου τῆς Ὁρθόδοξου Ἐκκλησίας.

Συμπληροῦται ἐφέτος εἰκοσιπενταετία ἀφ' ὅτου ἤρχισεν, ἀπὸ τὴν Ἀ΄ Πανορθόδοξον Διάσκεψιν τῆς Ρόδου, τὸ ἔτος 1961, ἡ περίοδος αὐτὴ τῆς πορείας τῆς Ὁρθοδοξίας πρὸς τὴν Ἁγίαν καὶ Μεγάλην Σύνοδόν της. Καὶ ἡ περίοδος αὐτὴ ὑπῆρξε γόνιμος καὶ θετικὴ εἰς σταδιακὴν προετοιμασίαν τῶν Ἐκκλησιῶν πρὸς τὸν τελικὸν σκοπὸν τῆς Συνόδου, ἀλλὰ καὶ ἀποδοτικὴ εἰς τὴν δημιουργίαν συνειδήσεως εἰς τὸ πλήρωμα διὰ τὴν ἔννοιαν τῆς Συνόδου καὶ τῆς συνοδικότητος τῆς Ἐκκλησίας.

Δοξάζομεν τὸν Θεόν, διότι ἐπιτρέπει εἰς τὴν Ἐκκλησίαν Του, μέ τὴν συλλογικὴν εὐθύνην τῶν ποιμένων της καὶ τὴν συνέργειαν τῶν λειτουργῶν τῆς ἱερᾶς ἐπιστήμης, νὰ ἀντιμετωπίσῃ ὠρισμένα τουλάχιστον ἀπὸ τὰ φλέγοντα θέματα εἰς τὴν ζωὴν τῆς Ὁρθοδοξίας, καὶ νὰ καταστήσῃ ἀκουστήν τὴν φωνὴν της καὶ τὴν ἀπόφασίν της ἐπάνω εἰς θέματα, τὰ ὁποῖα δομοῦν καὶ ὑφαίνουν τὴν ὑπόστασίν της καὶ ἐπὶ τῶν ὁποίων προβληματίζεται ὁ πιστὸς λαὸς τοῦ Θεοῦ. Ταῦτα, ἅπαξ λυόμενα, θὰ παρουσιάσουν τὴν Ὁρθοδοξίαν εἰς τὸν κόσμον ὑπὸ τὴν καλλιτέραν της μορφήν.

Θεωρώ καθήκον μου νά ἐπισημάνω, ὡς Πρόεδρος τῆς Πανορθοδόξου ταύτης Διασκέψεως, τό γεγονός ὅτι, αὐτό τό ὁποῖον ἐπετελέσθη ἕως σήμερον καί αὐτό ὅπερ ἀπομένει νά γίνη εἰς τό ἀμέσως προσεχές μέλλον, εἰς τοῦτο καί μόνον ἀποβλέπει: εἰς τό νά ἀπαλλάξη τούς πιστούς ἀπό τούς οἰουσδήποτε προβληματισμούς των καί νά ἐπανασφίγξῃ τούς ἀκατάλυτους δεσμούς τῆς ἐνότητος, οἱ ὅποιοι συνδέουν τήν Ὁρθοδοξίαν, καθισταμένης ταυτοχρόνως ἀκουστής τῆς φωνῆς τῆς ἐπάνω σέ φλέγοντα θέματα τῆς ἀνθρωπότητος.

Εἶπα προηγουμένως διά τό ἔργον, ὅπερ ἐπετελέσθη. Εἰς αὐτό θά ἀφιερῶσω ὀλίγας σκέψεις μου. Ἠσχολήθημεν καί προσπαθοῦμεν νά ὀριστικοποιήσωμεν τήν ἄποψιν τῆς Ἐκκλησίας ἐπί τῶν ἐξῆς τεσσάρων θεμάτων:

Πρῶτον, ἐπί τῆς *Νηστείας*, τήν ὁποίαν θεωροῦμεν ἀκατάλυτον θεσμόν τῆς Ἐκκλησίας, ὁ ὁποῖος ὀδηγεῖ τόν ἄνθρωπον εἰς τήν ἠθικήν τελείωσιν καί ὁ ὁποῖος πρέπει νά συμπορεύεται μέ τήν ἀπό μέρους τῆς Ἐκκλησίας φιλόανθρωπον οἰκονομίαν, διά νά ἡμποροῦν νά τόν τηροῦν οἱ ἄνθρωποι ὅπως πρέπει, ὅπου πρέπει καί ὅταν πρέπει, μέσα εἰς τά πλαίσια τῆς ὀρθοδόξου παραδόσεως, ἀλλά καί τοῦ πνεύματος τῆς συγκαταβάσεως πρός τόν ἄνθρωπον.

Δεύτερον, ἐπί τῶν *Διαλόγων*, πρός τούς ὁποίους εἴμεθα ἀπολύτως ἀνοικτοί καί τούς ὁποίους ὁμως θέλομεν νά διεξάγωμεν ἐν ἀγάπῃ, ἀλλά καί ἐν ἀληθείᾳ, τηρουμένων τῶν ὄρων τῆς ἀμοιβαιότητος, καί πρό πάντων μέ τά μέσα τῆς θεολογικῆς συζητήσεως καί τῆς πειθοῦς, διά νά ἀναφανῆ ἡ μόνη ἀλήθεια τῆς Μιάς, Ἁγίας, Καθολικῆς καί Ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας ὑπό τόν ἕνα ποιμένα, τόν Χριστόν.

Τρίτον, ἐπί τῆς *Οἰκουμενικῆς Κινήσεως*, τῆς ὁποίας θεωροῦμεθα καί εἴμεθα φυσικά καί ἀναφαίρετα μέλη μέ τήν πρωτόβουλον ἔνταξιν μας ἀρχήθεν εἰς αὐτήν, καί εἰς τήν ὁποίαν μετέχομεν, διά νά ἔχωμεν ἀνοικτόν Διάλογον πρός ὅλους τούς ἀδελφούς μας χριστιανούς, διά νά καλλιερῶμεν αἰσθήματα καί σχέσεις ἀμοιβαιότητος, ἀλληλεγγύης, ἀλληλοκατανοήσεως καί ἀδελφικῆς συνεπικουρίας, δίδοντες μαρτυρίαν τῆς ἐν ἡμῖν πίστεως καί ἐμπλουτιζόμενοι ἀμοιβαίως.

Τέτατον, ἐπί τῶν χριστιανικῶν ιδεωδῶν τῆς εἰρήνης, τῆς ἐλευθερίας, τῆς ἀδελφοσύνης, τῆς ἀγάπης μεταξύ τῶν λαῶν καί τῆς ἄρσεως τῶν φυλετικῶν διακρίσεων. Πλησιάζοντες εἰς τό τέλος τῆς δευτέρας ταύτης χιλιετηρίδος τοῦ Χριστιανισμοῦ, τῆς χιλιετηρίδος ἡ ὁποία βαρύνεται μέ σχίσματα, μέ αἰρέσεις, μέ πάσης μορφῆς ἀντιδικίας, μέ κοινωνικάς ἀναστατώσεις, ταξικὰς συγκρούσεις καί φαινόμενα βίας, ἀκόμη δέ καί μέ δύο παγκοσμίους πολέμους καί μέ τήν ἀπειλήν ἐνός τρίτου, τρομακτικότερου δέ καί ὀπωσδήποτε ὀλεθριωτέρου διά τήν ἀνθρωπότητα, πόλεμου, τόν ὁποῖον προετοιμάζουν ἐξωφρενικοί ἐξοπλισμοί, οἱ ὅποιοι ξεπερνοῦν τά ὅρια τοῦ πλανήτου μας καί οἱ ὅποιοι ἀπειλοῦν τήν ἀνθρωπότητα διά καταστροφῆς ἀπό τό ὑπερέραν. Εἰς τό τέλος τῆς δευτέρας ταύτης χιλιετηρίδος, λέγω, πλησιάζοντες, αἰσθανόμεθα, ὡς Ὁρθόδοξοι Ἐκκλησίου, τήν ἀνάγκην νά κατα-

στήσωμεν ἀκουστήν τήν φωνήν μας ἐπάνω εἰς ὅλας αὐτάς τάς θεμελιώδεις ἀρχάς τῆς εἰρήνης, τῆς ἐλευθερίας, τῆς ἀδελφοσύνης, τῆς ἀγάπης μεταξύ τῶν λαῶν καί τῆς ἄρσεως τῶν φυλετικῶν διακρίσεων. Ἔχομεν βεβαίαν τήν ἐλπίδα, ὅτι μέσα εἰς τήν χαώδη ἀντιφωνίαν τῶν ἀπειλῶν καί τῶν διεκδικήσεων, ἡ εἰρηνεύουσα καί ρεαλιστική φωνή τῆς ὀρθοδόξου πνευματικότητος θά ἀποτελέσῃ στήριγμα διά τās κλονιζομένας συνειδήσεις τῆς συγχρόνου ζωῆς.

Τά κείμενά μας ἐπί τῶν θεμάτων αὐτῶν θά κυκλοφορήσουν προσεχῶς, θά γνωσθοῦν εἰς τό ὀρθόδοξον πλήρωμα, εἰς τόν εὐρύτερον χριστιανικόν κύκλον τῶν Ἐκκλησιῶν καί Ὁμολογιῶν, καί ἀκόμη εὐρύτερον εἰς ὀλόκληρον τόν κόσμον. Εἰς ὅλα αὐτά, ἀδελφοί μου, ὑπάρχει πολὺς κόπος καί πολλή προσπάθεια, ἀλλ' ὅ,τι γίνεται, γίνεται διά τόν Θεόν καί διά τόν λαόν τοῦ Θεοῦ. Ὅχι καθ' ὑπεροχήν λόγου ἢ σοφίας, ἀλλ' ἐν πνεύματι Θεοῦ καί ἐν φόβῳ Θεοῦ. Ὅπωςδήποτε δέ χωρίς ἐγκαύχησιν καί χωρίς ὅποιανδήποτε διάθεσιν θριαμβολογίας. Ὁ ἀπόστολος Παῦλος τό λέγει εἰς τήν σημερινήν περικοπήν του κατά τρόπον πολὺ σαφή: «Ἐπὲρ δέ ἑμαυτοῦ οὐ καυχῆσομαι, εἰμὶ ἐν ταῖς ἀσθενείαις μου» (Β' Κορ. 12,5). Γνωρίζετε ὅτι πολλὰ εἶναι τά ἀσθενή σημεῖα τῶν καταβαλλομένων προσπαθειῶν, ἀλλά ἔρχεται ἀρωγός ἡ πρὸς τόν ἀπόστολον Παῦλον φωνή τοῦ Κυρίου: «ἀρκεῖ σοί ἡ χάρις μου· ἡ γάρ δύναμίς μου ἐν ἀσθενείᾳ τελειοῦται» (ἐνθ. ἀν., 12,9).

Καί ταῦτα μὲν τά ἤδη ἐπιτελούμενα. Ἀλλά ἀνεφέρθη καί εἰς τό ἐνώπιον ἡμῶν διανοιγόμενον νέον στάδιον προετοιμασίας τῆς Ἁγίας καί Μεγάλης Συνόδου μέ τά ὑπολειπόμενα τέσσαρα θέματα, ἐπί τῶν ὁποίων θά ἀποφανθῇ αὐτή. Ἀναγνωρίζομεν ὅτι εἶναι τά δυσκολώτερα καί πολυπλοκώτερα. Ἀνάγονται εἰς τήν σημερινήν δομὴν τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας ἀνά τόν κόσμον. Καί πρέπει νά ἐπιλυθοῦν. Αἱ Ἐκκλησίαι μας εἶναι ἀποφασισμένα νά τά ἐπιλύσουν. Μέ τήν χάριν τοῦ Θεοῦ. Μέ τήν συμπαράστασιν τοῦ Παρακλητοῦ. Μέ τήν ἐπιδειχθησομένην πανταχόθεν καλὴν διάθεσιν. Ἀλλά, ἀδελφοί μου, καί μέ τās ἰδικάς σας ἐκτενεῖς προσευχάς. Καί ὑπὸ τό φῶς τῆς παραδόσεως, τῆς ἱστορίας καί τῆς κανονικῆς τάξεως ἐν τῇ ζωῇ τῆς Ἐκκλησίας.

Πρῶτον θέμα, ἡ Ὁρθόδοξος Διασπορά, δηλαδή ἡ εἰς τά πέρατα τῆς Οἰκουμένης διεσπαρμένη, ζῶσα καί δραστηριοποιουμένη Ὁρθοδοξία, ἡ ὁποία ζητεῖ τήν κανονικὴν δομὴν καί ὀργάνωσίν της. Μέ τήν ὄψιν τῆν ὁποίαν παρουσιάζει σήμερον ἡ Διασπορά ὑποβαθμίζει τήν ἐνότητα τῆς Ὁρθοδοξίας εἰς τά ὅμματα τῶν ἐκτός. Μέ τήν ἐπίλυσιν τοῦ προβλήματος θά βγῇ κερδισμένη ἡ Ὁρθοδοξία καί αἱ κατά τόπους Ὁρθόδοξοι Ἐκκλησίαι θά ἔχουν ἐπιτελέσει τό ἱερόν των καθηκῶν ἀπέναντι τῆς ἱστορίας, ἀπέναντι τῆς κανονικῆς τάξεως καί ἀπέναντι τῶν προσδοκιῶν τοῦ λαοῦ τοῦ Θεοῦ. Δεηθῶμεν τοῦ Κυρίου, ἀδελφοί!

Δεύτερον θέμα, ἡ *Ἀυτοκεφαλία* καί τό συναφές πρὸς αὐτήν τρίτον θέμα, ἡ *Ἀυτονομία*, δηλαδή τό ἰσχύον σύστημα, τό ὁποῖον συγκροτεῖ τό ἐν σῶμα τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας. Πρέπει νά τεθοῦν αἱ βασικαὶ ἀρχαὶ εἰς

τόν χρόνον αὐτόν. Νά παύση ἡ ποικιλομορφία καί ὁ πλουραλισμός εἰς τούς τρόπους ἐφαρμογῆς τοῦ συστήματος αὐτοῦ, τρόποι οἱ ὅποιοι διασαλεύουν τήν τάξιν καί τήν παράδοσιν τῆς Ἐκκλησίας. Εἶναι ιδεώδης ἡ ἰσχύουσα δομή τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, μέ βάσιν τήν ἐλευθερίαν, τόν αὐτοδυναμισμὸν καί τό αὐτοδιοίκητον ἐσωτερικῶς ἐκάστης Ἐκκλησίας. Στοιχεῖα πού δέν διασαλεύουν καί δέν διασποῦν τήν ἐνότητα τῆς Ὁρθοδοξίας. Ἄλλ' ἀπό τῆς στιγμῆς πού θά ὑπεσέλθουν ἀτυχεῖς παρεκκλίσεις εἰς τήν ἐφαρμογήν τοῦ συστήματος, τό ἀποτέλεσμα γίνεται ἀρνητικόν. Πρέπει νά λυθῇ καί τό θέμα αὐτό. Αἱ Ἐκκλησίαι εἶναι ἀποφασισμέναι νά λύσουν καί τό ζήτημα αὐτό, ἀνομολογοῦσαι τὰς ἀδυναμίας των, ἀλλά καί προτάσσουσαι τό γενικόν καλόν τῆς Ὁρθοδοξίας ὑπεράνω κάθε ἰδιοτελείας. Δεηθῶμεν τοῦ Κυρίου, ἀδελφοί!

Τρίτον θέμα, τὰ Δίπτυχα εἰς τήν ζωὴν τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας. Δέν εἶναι θέμα μικροφιλοτιμιῶν, οὔτε παρερμηνείας τῆς ἱστορίας καί τῶν ἱστορικῶν καί κανονικῶν δεδομένων ἢ σειρά πού ἀκολουθοῦν αἱ Ἐκκλησῖαι μας σήμερον. Εἶναι θέμα ἀρχῆς, τό ὅποιον διήκει διά μέσου τῶν αἰώνων καί εὐρίσκει τήν δικαίωσίν του — τό ὅποιον πρέπει νά εὕρη τήν δικαίωσίν του — εἰς μίαν ἀνιδιοτελή, πρόθυμον καί ἀντικειμενικήν ἔρευναν, μελέτην καί ἐπίλυσιν αὐτοῦ. Πρέπει νά ἐπιλυθῇ καί τό ζήτημα αὐτό. Αἱ Ἐκκλησίαι ἐπιθυμοῦν νά λύσουν καί τό θέμα τοῦτο. Δεηθῶμεν τοῦ Κυρίου, ἀδελφοί!

Ἰδοῦ τό νέον στάδιον, ὅπερ διανοίγεται ἐνώπιον τῶν Ἐκκλησιῶν μας ὡς ἡ τετάρτη φάσις — καί εὐχόμεθα νά εἶναι ἡ τελευταία — εἰς τήν πορείαν πρὸς τήν Ἁγίαν καί Μεγάλην Σύνοδον. Θά ἔλθωμεν καί πάλιν ἐδῶ, διά τὰς ἐπί μέρους ἐργασίας μας, τὰς ὁποίας προβλέπει καί ἡ φάσις αὐτή, καί θά ἐμφανισθῶμεν ἐνώπιόν σας, πληροφοροῦντες τήν διακονίαν μας καί δίδοντες μαρτυρίαν τῆς καλῆς θελήσεώς μας διά τήν ἐπίλυσιν τῶν ζητημάτων αὐτῶν. Ἐλπίζομεν νά εἴμεθα θετικοί εἰς ὅσα θά ἔχωμεν νά σᾶς εἴπωμεν. Εἰς ὅσα θά ἔχουν νά εἴπουν αἱ Ἐκκλησίαι πρὸς ἀλλήλας. Εἰς ὅσα θά ἔχη νά εἴπῃ ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία πρὸς τόν Δομήτορα τῆς Ἐκκλησίας Χριστόν, ὁ Ὅποιος θέλει ὅπως οἱ εἰς Αὐτόν πιστεύοντες εἶναι ἠνωμένοι ἐν τῇ αὐτῇ πίστει καί τῇ αὐτῇ ἀγάπῃ. Δεήθητε, ἀδελφοί, ὑπέρ τῆς εὐοδώσεως τοῦ μεγάλου αὐτοῦ ἔργου τῆς Ὁρθοδόξου ἡμῶν Ἐκκλησίας.

Περαίνων ἐπιθυμῶ, ὑπὸ τήν ιδιότητά μου ὡς Ἀρχηγοῦ τῆς Ἀντιπροσωπίας τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, νά κομίσω πρὸς ὅλους σας τὰς εὐχὰς καί εὐλογίας τῆς Αὐτοῦ θειοτάτης Παναγιότητος, τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου κ.κ. Δημητρίου καί τῆς κατ'Αὐτόν Ἁγίας τοῦ Χριστοῦ Μεγάλῆς Ἐκκλησίας, μέ τήν ἐκφρασιν τῶν χρηστῶν ἐλπίδων τῆς Μητρὸς Ἐκκλησίας, ὅτι θά προκόπτετε καί θά αὐξάνετε ἐν Κυρίῳ, ἐπιτελοῦντες ἀγιωσύνην ἐν φόβῳ Θεοῦ.

Ἀμήν.

ΣΤ΄ ΗΜΕΡΑ ΕΡΓΑΣΙΩΝ
(Δευτέρα, 3 Νοεμβρίου 1986)

ΣΥΝΕΔΡΙΑΣΙΣ ΤΩΝ ΕΠΙΤΡΟΠΩΝ

Τό απόγευμα, οί Αρχηγοί τών Αντιπροσωπιών, συνοδευόμενοι και υπό του Σεβ. Γραμματέως, επισκέπτονται επίσημως τήν έν Γενεύη έδραν του Παγκοσμίου Συμβουλίου Έκκλησιών και της Διασκέψεως Εύρωπαϊκών Έκκλησιών.

**Ζ' ΗΜΕΡΑ ΕΡΓΑΣΙΩΝ
(Τρίτη, 4 Νοεμβρίου 1986)**

**Πρωινή Συνεδρία
(09.00 - 10.30)**

Ο Σεβ. Πρόεδρος: Πατέρες και αδελφοί, πριν ή προβώμεν εις τήν ανάγνωσιν τῶν Ἐκθέσεων, θά ἤθελα νά συγχαρῶ τόν ἀδελφόν Μητροπολίτην Σλίβεν κ. Ἰωαννίκιον, τῆς Ἀντιπροσωπίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Βουλγαρίας, ἄγοντα σήμερον τά ὀνομαστήριά του. Ἐπιτρέψατέ μου νά ἐκφράσω ἐξ ὀνόματος τῆς Ὀλομελείας τάς εὐχάς μας καί νά ἐπαναλάβωμεν εἰς αὐτόν τόν πολυχρονισμόν του, ὀλοψύχως εὐχόμενοι μακράν καί καρποφόρον ἀρχιερατείαν. Νά ζήσετε, ἅγιε ἀδελφέ, χρόνια πολλά.

Μετά ταῦτα, ὁ Σεβ. Πρόεδρος ἐνημερώνει τά μέλη τῆς Διασκέψεως περὶ τῶν ἐπισκέψεων τῶν Ἀρχηγῶν τῶν Ἀντιπροσωπιῶν εἰς τήν ἔδραν τοῦ Π.Σ.Ε. καί τῆς Διασκέψεως τῶν Εὐρωπαϊκῶν Ἐκκλησιῶν, ἀναφερόμενος εἰς τάς γενομένας συζητήσεις καί ἀνταλλαγάς ἀπόψεων.

Ο Σεβ. Πρόεδρος: Πατέρες καί αδελφοί, συνεχίζουν φθάνοντα τά τηλεγραφήματα τῶν Μακαριωτάτων καί Σεβασμιωτάτων Προκαθημένων τῶν Ὁρθόδοξων Ἐκκλησιῶν. Παρακαλῶ τόν ἅγιον Γραμματέα νά ἀναγνώσῃ τά ληφθέντα μηνύματα.

Ο Σεβ. Γραμματεὺς:

*«Ἱερώτατον Μητροπολίτην Μύρων κ. Χρυσόστομον
Ἐπὶ ἐνάρξει Γ' Προσυννοδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως
δεόμεθα ἀπὸ Παναγίου Τάφου πλήρη ἐπιτυχίαν ἐργασιῶν ἐπ'
ἀγαθῷ συμπάσῃς Ἐκκλησίας.»*

*Διόδωρος, Πατριάρχης Ἱεροσολύμων
Ἐν Ἱεροσολύμοις, τῇ 3ῃ Νοεμβρίου 1986»*

*«Σεβασμιώτατον Μητροπολίτην Μύρων κ. Χρυσόστομον
Σεβασμιώτατε, ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῆς ἐνάρξεως τῶν ἐργασιῶν τῆς
Γ' Προσυννοδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως ἀποστέλλω τόν
πλέον ἐγκάρδιον χαιρετισμόν μου, δέομαι τοῦ Κυρίου ὑπέρ
τῶν ἀποτελεσμάτων αὐτῆς καί διατελῶ μετὰ πολλῆς ἀδελφικῆς
ἀγάπης.»*

*Βασίλειος, Μητροπολίτης Βαρσοβίας
καί πάσης Πολωνίας*

Ἐν Βαρσοβίᾳ, τῇ 1ῃ Νοεμβρίου 1986»

«Σεβ. Μητροπολίτην Μύρων κ. Χρυσόστομον

Πρόεδρον

*Σεβασμιώτατε, ἐγκαρδίως χαιρετίζομεν τά μέλη τῆς Γ'
Προσυννοδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως. Εὐχόμεθα
ἐπιτυχίαν καί χάριν τοῦ Θεοῦ. Ἐλπίζομεν ὅτι τά ἀποτελέσματα
τῆς Διασκέψεως θά εἶναι καρποφόρα καί ἀποδεκτά δι' ὅλας*

τάς Ἐκκλησίας.

*Μετ' ἀδελφικῆς τοῦ Χριστοῦ ἀγάπης
Ἡλίας Β', Καθολικός Πατριάρχης πάσης Γεωργίας
Ἐν Τιφλίδι, τῇ 1ῃ Νοεμβρίου 1986»*

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Ἐχομεν ἐπίσης δύο ἄλλα τηλεγραφήματα: Ἐν ἀπό τόν Σεβ. Μητροπολίτην Γέροντα Χαλκηδόνας κ. Μελίτων καί ἐν μακρόν καί θερμόν τηλεγράφημα τῆς Α.Χ. τοῦ Ἀρχιεπίσκοπου Καντουαρίας κ. Runcie, εὑρισκομένου ἐν Ἑλβετία τὰς ἡμέρας ταύτας.

Ὁ Σεβ. Γραμματεὺς:

*«Σεβασμιώτατον Μητροπολίτην Μύρων κ. Χρυσόστομον
Πρόεδρον*

*Εὐγνωμονῶ καί προσεύχομαι δι' ἕνα ἕκαστον ἐξ ὑμῶν καί διὰ
τό προκείμενον ὑμῖν ἱερόν ἔργον. Ἐλάχιστος*

Χαλκηδόνας Μελίτων

Ἐν Φαναρίῳ, τῇ 1ῃ Νοεμβρίου 1986»

«Σεβασμιώτατον Μητροπολίτην Μύρων κ. Χρυσόστομον

Ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῆς ἐπισκέψεως Ἀρχιεπίσκοπον Καντουαρίας εἰς Ἑλβετίαν, ὡς προσκεκλημένον τῆς Ὁμοσπονδίας Μετερρυνθμισμένων Ἐκκλησιῶν Ἑλβετίας, ἐν προσευχαίς καί εὐχαριστίαις μνηνησόμεθα ὑμῶν, συνηγμένων ἐν Σαμπεζύ διὰ τὴν προσπαρασκευὴν τῆς Ἁγίας καί Μεγάλης Συνόδου τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας. Ὁ Θεός, διὰ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ἄς κατευθύνῃ καί εὐλογῇ τὰς συζητήσεις ὑμῶν. Εἶθε νὰ ἀποκαταστήσῃ πλήρως τὴν μεταξὺ ἡμῶν ἐνότητα, διὰ τὴν ὁποίαν προσηυχῆθη ὁ Ἰησοῦς καί ἀξιώσῃ ἡμᾶς νὰ δώσωμεν ἀπὸ κοινοῦ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Εὐαγγελίου Του.

Robert, Ἀρχιεπίσκοπος Καντουαρίας

Ernst Meili, Πρόεδρος τῆς Ἐκκλησίας Ζυρίχης

Ἐν Ζυρίχῃ, τῇ 3ῃ Νοεμβρίου 1986»

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Πατέρες καί ἀδελφοί, ἀρχίζομεν τώρα τὴν ἐργασίαν μας μέ τὴν ἀνάγνωσιν τῆς πρώτης ἐκθέσεως ἐπὶ τοῦ θέματος τῆς νηστείας. Παρακαλῶ τόν Σεβ. Πρόεδρον τῆς Ἐπιτροπῆς, Μητροπολίτην Πράγας καί πάσης Τσεχοσλοβακίας κ. Δωρόθεον, νὰ παρουσιάσῃ τὴν ἐκθεσιν.

Ὁ Σεβ. Γραμματεὺς: ἀναγινώσκει τό διαβιβαστικόν ἔγγραφον:

Πρὸς τὴν Σεβαστὴν Ὀλομέλειαν

τῆς Γ' Προσυνοδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως

Σεβασμιώτατε ἅγιε Πρόεδρε,

Ἡ ὑπὸ τῆς Ὀλομελείας τῆς Γ' Προσυνοδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως ὀρισθεῖσα Α' Ἐπιτροπὴ πρὸς ἐξέτασιν τοῦ *περὶ Νηστείας* θέματος, συνελθοῦσα, ἐν πρώτοις προέβη εἰς τὴν ἐκλογὴν τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Πράγας καί πάσης Τσεχοσλοβακίας κ. Δωροθέου, ὡς Προέδρου, καί τῶν Σεβ. Μητροπολίτου Σουηδίας κ. Παύλου καί Ἑλλογιμωτάτου καθηγητοῦ κ. Βασιλείου Ἀναγνωστοπούλου, ὡς Γραμματέων αὐτῆς. Ἐν συνεχείᾳ, ἡ

Ἐπιτροπή ἤρξατο τοῦ ἀνατεθέντος αὐτῆ ἔργου βάσει τῆς ἐν τῇ Ὀλομελείᾳ τῆς Γ΄ Προσυνοδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως διεξαχθείσης συζητήσεως καί τῶν γενομένων κατ' αὐτὴν παρατηρήσεων.

Ἡ Ἐπιτροπή, ὡς πρὸς τὸν τίτλον τοῦ *περὶ Νηστείας* κειμένου κατέληξεν ὅτι ὁ πλέον ἀνταποκρινόμενος εἰς τὸ περιεχόμενον τοῦ κειμένου τίτλος θὰ ἔδει νὰ εἶναι: «*Ἡ σπουδαιότης τῆς νηστείας καὶ ἡ τήρησις αὐτῆς σήμερον*». Ἐπίσης κατόπιν εὐρείας συζητήσεως καὶ ἀνταλλαγῆς ἀπόψεων ἐπήνεγκεν εἰς τὸ κείμενον τὰς κατὰ τὴν γνώμην αὐτῆς βελτιώσεις.

Τὸ οὕτω καταρτισθὲν κείμενον ἡ ἡμετέρα Ἐπιτροπή ὑποβάλλει εὐσεβάστως πρὸς τὴν Ὀλομέλειαν διὰ τὰ περαιτέρω.

Τῇ 4ῃ Νοεμβρίου 1986

ὁ Τσεχοσλοβακίας Δωρόθεος

ὁ Σουηδίας Παῦλος

Βασίλειος Αναγνωστόπουλος

Ὁ Σεβ. Τσεχοσλοβακίας: Ἡ ὁμάς ἡμῶν συμμετέσχε πλήρως εἰς τὴν ἐργασίαν. Ἐλάβομεν ὑπ' ὄψιν, βεβαίως, τὸ πρωταρχικόν ἐνδιαφέρον τοῦ θέματος καὶ τὸ ἐθέσαμεν ὡς βάσιν εἰς τὴν ἡμετέραν ἐργασίαν. Ἀπ' ἀρχῆς τῆς ἐργασίας ἡμῶν ἐστρέψαμεν τὴν προσοχὴν εἰς πάσας τὰς παρατηρήσεις, αἱ ὁποῖαι ἐγένοντο κατὰ τὴν ἐν Ὀλομελείᾳ συνεδρίαν καὶ συμπεριελάβομεν βεβαίως ἐκείνας, αἱ ὁποῖαι ἠδύναντο νὰ ἐμπλουτίσουν τὴν *Ἐκθεσιν* ἡμῶν. Μετὰ βαθεῖαν μελέτην τοῦ θέματος ἐξεθέσαμεν τὰς σκέψεις, τὰς ὁποίας ὁ Κύριος ἐνέπνευσεν εἰς ἡμᾶς, διὰ νὰ ἐνισχύσωμεν τὸ πρῶτον κείμενον ἡμῶν πρὶν ἢ τὸ παρουσιάσωμεν εἰς τὴν τελικὴν μορφήν αὐτοῦ ἐν τῇ συνεδρίᾳ τῆς Ὀλομελείας. Ἐπειδὴ τὸ κείμενον συνετάχθη εἰς τὴν ἐλληνικὴν παρακαλῶ τὸν ἀδελφόν ἡμῶν, καθηγητὴν κ. Αναγνωστόπουλον, τὸν γραμματέα, νὰ τὸ ἀναγνώσῃ.

Ὁ Ἑλλογιμ. Καθηγ. Αναγνωστόπουλος: Σεβ. ἄγιε Πρόεδρε, ὡς ἀνέφερον ἤδη ὁ Πρόεδρος τῆς Ἐπιτροπῆς μας, Σεβ. Μητροπολίτης Πράγας καὶ πάσης Τσεχοσλοβακίας κ. Δωρόθεος, τὸ κείμενον, τὸ ὁποῖον ὑπάρχει πρὸ ἡμῶν εἶναι προῖόν ἐπεξεργασίας (1) τοῦ κειμένου τῆς Διορθοδόξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς, (2) τῶν παρατηρήσεων τῆς Ὀλομελείας, αἱ ὁποῖαι μᾶς ἐδόθησαν προκειμένου ἵνα προβῶμεν εἰς τὰς δεούσας τροποποιήσεις, καὶ (3) τῶν κατὰ τὰς συζητήσεις εἰς τὴν Ἐπιτροπὴν διατυπωθεισῶν παρατηρήσεων, οὕτως ὥστε νὰ λάβῃ τὴν μορφήν, μὲ τὴν ὁποῖαν τὸ παρουσιάζομεν σήμερον. Τὸ πρῶτον πρᾶγμα, τὸ ὁποῖον μᾶς ἀπησχόλησεν ἦτο τὸ θέμα τοῦ τίτλου. Ἐλάβομεν ὑπ' ὄψιν τὰς δύο ὑποδείξεις τῆς Ὀλομελείας καὶ κατελήξαμεν εἰς τὴν ἐξῆς διατύπωσιν: «*Ἡ σπουδαιότης τῆς νηστείας καὶ ἡ τήρησις αὐτῆς σήμερον*». Ἐθεωρήσαμεν ὅτι ἦτο ὁ πλέον ἀρμόζων ὡς πρὸς τὸ περιεχόμενον τοῦ κειμένου. Εἰς τὴν § 1, ἐθεωρήσαμεν καλόν νὰ παραλείψωμεν τὸν ὄρον «ἀμετάβλητος», διότι ἐφ' ὅσον λέγωμεν ὅτι πρόκειται περὶ θείας ἐντολῆς δέν εἶναι ἀνάγκη νὰ χαρακτηρίσωμεν τοῦτο περαιτέρω. Ἐπομένως, ἡ φράσις διευτυπώθη: «*Ἡ νηστεία εἶναι θεία ἐντολή*». Ἡ παράγραφος δέν

ἔχει ἄλλας ἀλλαγάς. Εἰς τὴν § 2, μεταξύ τῶν διαφόρων παλαιοδιαθηκικῶν κειμένων, εἰς τὰ ὅποια παραπέμπομεν, προσετέθη μετὰ τὸ Δευτ. 9,18, Ἦσ. 58,4-10. Προσεθέσαμεν ἐπίσης εἰς τὰς καινοδιαθηκικάς τὴν Α' Κόρ. 8,8. Εἰς τὴν § 3 προσεθέσαμεν Ἦσ. 58,4-10. Εἰς τὴν § 5, ἡ Ὀλομέλεια εἶχε ζητήσει τὴν προσθήκην μνείας τῆς νηστείας τῶν μοναχῶν. Ἡ Ἐπιτροπὴ ἐθεώρησε σκόπιμον νὰ μὴ ἀναμχθῶμεν εἰς τὸ θέμα τοῦτο, διότι πολλαὶ μοναστικά κοινότητες ἔχουν πολὺ αὐστηρὰς διατάξεις, ἐνῶ ὑπάρχουν ἄλλαι μὲ ἐλαφροτέρας διατάξεις. Ἐπομένως, δὲν προσετέθη τίποτε εἰς τὴν παράγραφον αὐτήν. Ἡ § 6 ἔγινε συντομωτέρα. Παρελείψαμεν ἓν μέρος αὐτῆς καὶ ἐχωρήσαμεν εἰς τὸν ὀρισμὸν θεσμικῶν καὶ μὴ θεσμικῶν νηστειῶν μὲ τὰς ἐξῆς ἐκφράσεις: «.. αἵτινες μαρτυροῦνται ὑπὸ τῶν ἱερῶν κανόνων» καὶ «.. τῶν ἐκ παραδόσεων εἰλημμένων». Εἰς τὴν § 8 ἡ φράσις: «Ἡ φιλόνητος αὐτὴ συγκατάθεσις δύναται νὰ ἀσκηθῆ», διευπλώθη: «Ἡ φιλόνητος αὐτὴ συγκατάθεσις πρέπει νὰ ἀσκηθῆ». Εἰς τὴν § 9 ἐθεωρήσαμεν ὅτι ἡ ἀνάγκη νηστείας πρὸ τῆς θείας Μεταλήψεως πρέπει νὰ τεθῆ πρὸ τῶν εἰς ἰδιαιτέρας περιστάσεις τῆς ζωῆς τοῦ πληρώματος νηστειῶν. Ἐξ ἄλλου παρελείψαμεν τὴν φράσιν «κλήρος καὶ λαός», ἐννοοῦντες ἀμφοτέρους διὰ τοῦ ὅρου «πλήρωμα». Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε, οὕτως ἔχουν αἱ γενόμεναι ἀλλαγαί. Θὰ ἤθελα καὶ ἐγὼ νὰ ἐκφράσω τὰς εὐχαριστίας μου πρὸς ὅλα τὰ μέλη τῆς Ἐπιτροπῆς, τὰ ὅποια μὲ μεγάλην κατανόησιν ἐτήρησαν ὅλας τὰς ὑπὸ τῆς Ὀλομελείας δοθείσας ὁδηγίας καὶ, κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν συζητήσεων, ἐβοήθησαν τὸ συντακτικὸν ἔργον τῆς Ἐπιτροπῆς.

Τὸ κείμενον τῆς Ἐπιτροπῆς ἔχει ὡς ἀκολούθως:

Α' ΕΠΙΤΡΟΠΗ

Η ΣΠΟΥΔΑΙΟΤΗΣ ΤΗΣ ΝΗΣΤΕΙΑΣ ΚΑΙ Η ΤΗΡΗΣΙΣ ΑΥΤΗΣ ΣΗΜΕΡΟΝ

1. Ἡ νηστεία εἶναι θεία ἐντολή (Γεν. 2,16-17). Κατὰ τὸν Μ. Βασίλειον, «συνηλικιωτὶς ἐστὶ τῆς ἀνθρωπότητος, νηστεία γάρ ἐν τῷ παραδείσῳ ἐνομοθετήθη» (Περὶ νηστείας, Λόγος 1,3). Εἶναι μέγα πνευματικὸν ἀγώνισμα καὶ ἡ καθ' ἐξοχὴν ἐκφρασις τοῦ ἀσκητικοῦ ιδεώδους τῆς Ὀρθοδοξίας. Ἡ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία, ἀπαρεγκλίτως στοιχοῦσα εἰς τε τὰ ἀποστολικά θεσπίσματα καὶ τοὺς συνοδικοὺς κανόνας καὶ εἰς τὴν καθ' ὅλον πατερικὴν παράδοσιν, διεκήρυξε πάντοτε τὴν ὑψίστην ἀξίαν τῆς νηστείας διὰ τὸν πνευματικὸν βίον τοῦ ἀνθρώπου καὶ τὴν σωτηρίαν αὐτοῦ. Εἰς τὸν λατρευτικὸν κύκλον τοῦ ἐνιαυτοῦ τοῦ Κυρίου προβάλλεται ἡ ὅλη περὶ τῆς νηστείας πατερικὴ παράδοσις καὶ διδασκαλία διὰ τὴν συνεχῆ καὶ ἀδιάπτωτον ἐργήγορσιν τοῦ ἀνθρώπου καὶ τὴν ἐπίδοσιν αὐτοῦ εἰς τοὺς πνευματικὸς ἀγῶνας. Διὸ καὶ ὑμνεῖται ὡς χάρις πολύφωτος, ὡς ὄπλον ἀκαταμάχητον, ὡς πνευματικῶν ἀγῶνων ἀρχή, ὡς καλλίστη τρίβος ἀρετῶν, ὡς τροφή ψυχῆς, ὡς πηγὴ φιλοσοφίας ἀπάσης, ὡς ἀφθάρτου διαγωγῆς καὶ ἰσαγγέλου πολι-

τείας τό μίμημα, ὡς μήτηρ τῶν ἀγαθῶν ἀπάντων καί τῶν ἀρετῶν, καί ὡς εἰκῶν τῆς μελλούσης ζωῆς.

2. Ἡ νηστεία ὡς ἀρχαιότατος θεσμός ἀπαντᾷ ἤδη εἰς τήν Παλαιάν Διαθήκην (Δευτ. 9,18. Ἦσ. 58,4-10. Ἰωήλ 2,15. Ἰωνᾶς 3,5-7), βεβαιούται δέ ὑπό τῆς Καινῆς. Αὐτός ὁ Κύριος ἐνήστευσεν ἐπὶ τεσσαράκοντα ἡμέρας πρὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς δημοσίας δράσεως αὐτοῦ (Ματθ. 4,2) καί ἔδωκεν ὁδηγίας ὡς πρὸς τόν τρόπον ἀσκήσεως τῆς νηστείας (Ματθ. 6,16-18). Εἰς τήν Καινὴν Διαθήκην γενικώτερον συνιστάται ἡ νηστεία ὡς μέσον ἐγκρατείας, μετανοίας καί πνευματικῆς ἀνατάσεως (Μαρκ. 1,6. Πραξ. 13,2. 14,23. Α' Κορ. 8,8). Ἡ Ἐκκλησία ἀπὸ τῆς ἀποστολικῆς ἐποχῆς διεκήρυξε τήν ὑψίστην σημασίαν τῆς νηστείας καί ὥρισε τὴν Τετάρτην καί Παρασκευὴν ὡς ἡμέρας νηστείας (Διδαχὴ 8,1), ὡς ἐπίσης καί τὴν πρὸ τοῦ Πάσχα νηστείαν (Εἰρηναῖος Λουγδούνου, ἐν Εὐσεβίου, Ἐκκλ. Ἱστορία, 5,24). Ἡ κρατήσασα ποικιλία ὡς πρὸς τὴν ἔκτασιν καί τό περιεχόμενον τῶν νηστειῶν τούτων (Διονυσίου Ἀλεξανδρείας, Ἐπιστολὴ πρὸς Βασιλείδην, PG 10,1278) ἀναδεικνύει τὸν πνευματικὸν χαρακτήρα τῆς νηστείας, εἰς τὴν ὁποίαν καλοῦνται ἅπαντες οἱ πιστοὶ νά ἀνταποκριθοῦν, ἕκαστος κατὰ τὴν ἰδίαν αὐτοῦ δύναμιν καί δυνατότητα, χωρὶς ὅμως νά παρέχεται καί ἐλευθερία καταφρονήσεως τοῦ ἱεροῦ τούτου θεσμοῦ: «ὄρα μὴ τις σέ πλανήσῃ ἀπὸ ταύτης τῆς ὁδοῦ τῆς διδαχῆς... Εἰ μὲν γάρ δύνασαι βαστάσαι ὅλον τὸν ζυγὸν τοῦ Κυρίου, τέλειος ἔσει· εἰ δέ οὐ δύνασαι, ὃ δύνῃ, τοῦτο ποιεῖ. Περί δέ τῆς βρώσεως, ὃ δύνασαι, βάστασον» (Διδαχὴ, 6,1-3).

3. Ἡ ἀληθὴς νηστεία, ὡς πνευματικὸν ἀγώνισμα, συνδέεται πρὸς τὴν ἀδιάλειπτον προσευχὴν καί τὴν εἰλικρινὴ μετάνοιαν. «Μετάνοια χωρὶς νηστείας ἀργή» (Μ. Βασιλείου, Περί νηστείας 1,3), ὡς ἐπίσης καί νηστεία ἄνευ ἔργων εὐποίας εἶναι νεκρά, ἰδίᾳ δέ κατὰ τὴν σύγχρονον ἐποχὴν, καθ' ἣν ἡ ἄνισος καί ἄδικος κατανομή τῶν ἀγαθῶν στερεῖ καί αὐτοῦ τοῦ ἐπιουσίου ἄρτου ὀλοκλήρους λαοῦς. «Νηστεύοντες ἀδελφοί σωματικῶς, νηστεύσωμεν καί πνευματικῶς· λύσωμεν πάντα σύνδεσμον ἀδικίας διαρρήξωμεν στραγγαλίᾳς βιαίων συναλλαγμάτων· πάσαν συγγραφὴν ἀδικικὸν διασπάσωμεν· δώσωμεν πεινώσιν ἄρτον, καί πτωχοῦς ἀστέγους εἰσαγάγωμεν εἰς οἴκους» (Στιχηρὸν Ἰδιόμελον Τετάρτης Α' Ἑβδομάδος νηστειῶν. Πρβλ. Ἠσαΐου 58,4-10). Ἡ νηστεία δὲν ἐξαντλεῖται εἰς ἀπλὴν καί τυπικὴν ἀποχὴν ἐκ τινῶν μόνον καθωρισμένων τροφῶν. «Οὐ μέντοι ἐξαρκεῖ καθ' ἑαυτὴν ἡ ἀποχὴ βρωμάτων πρὸς τὴν ἐπαινετὴν νηστείαν, ἀλλὰ νηστεύσωμεν νηστείαν δεκτὴν, εὐάρεστον τῷ Θεῷ. Ἀληθὴς νηστεία ἡ τοῦ κακοῦ ἀλλοτριώσις, ἐγκράτεια γλώσσης, θυμοῦ ἀποχὴ, ἐπιθυμιῶν χωρισμός, καταλαλιάς, ψεύδους, ἐπιπορκίας. Ἡ τούτων ἐνδεια νηστεία ἀληθὴς. Ἐν τούτοις μὲν ἡ νηστεία καλόν» (Μ. Βασιλείου, Περί νηστείας 2,7). Ἡ κατὰ τὴν νηστείαν ἀποχὴ ἐκ τινῶν καθωρισμένων τροφῶν καί ἡ κατ' αὐτὴν ὀλιγαρχία, οὐ μόνον κατὰ τό εἶδος, ἀλλὰ καί κατὰ τὴν ποσότητα τῶν μεταλαμβανομένων τροφῶν, ἀποτελοῦν τό αἰσθητὸν στοιχεῖον τοῦ πνευματικοῦ ἀγωνίσματος. «Ἡ νηστεία ἀποχὴ τροφῆς ἐστὶ κατὰ τό σημαίνόμενον, τροφή δέ οὐδὲν δικαιο-

τέρους ἡμᾶς ἢ ἀδικωτέρους ἀπεργάζεται. Κατά δέ τό μυστικόν δηλοῖ ὅτι, ὡσπερ τοῖς καθ' ἓνα ἐκ τροφῆς ἢ ζωῆς, ἢ δέ ἀτροφία θανάτου σύμβολον, οὕτω καί ἡμᾶς τῶν κοσμικῶν νηστεύειν χρῆ, ἵνα τῷ κόσμῳ ἀποθάνωμεν καί μετὰ τοῦτο, τροφῆς θείας μεταλαβόντες, Θεῷ ζήσωμεν» (Κλήμεντος Ἀλεξ., Ἐκλογαί, PG 9,704-705). Οὕτως, ἡ ἀληθῆς νηστεία ἀναφέρεται εἰς τήν καθ' ὅλου ἐν Χριστῷ ζωὴν τῶν πιστῶν καί κορυφοῦται διὰ τῆς συμμετοχῆς αὐτῶν εἰς τήν θεϊαν λατρείαν καί ἰδίᾳ εἰς τό μυστήριον τῆς θείας Εὐχαριστίας.

4. Ἡ τεσσαρακονθήμερος νηστεία τοῦ Κυρίου κατέστη ὑπόδειγμα τῆς νηστείας τῶν πιστῶν, ἢ ὅποια ἐνεργοποιεῖ τήν μετοχὴν αὐτῶν εἰς τήν ὑπακοήν τοῦ Κυρίου, ἵνα δι' αὐτῆς, «ὄ μὴ φυλάξαντες ἀποβέβηκαμεν, φυλάξαντες ἀπολάβωμεν» (Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου, Λόγος 45, Εἰς τό ἅγιον Πάσχα, 28). Ἡ χριστοκεντρικὴ κατανόησις τοῦ πνευματικοῦ χαρακτήρος τῆς νηστείας, ἰδίᾳ τῆς Μ. Τεσσαρακοστῆς, κανὼν εἰς τήν καθ' ὅλου πατερικὴν παράδοσιν, συγκεφαλαιοῦται χαρακτηριστικῶς ὑπὸ τοῦ ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ: «Ἐάν οὕτω νηστεύης, οὐ μόνον συμπάσχων ἔση καί συννεκρούμενος, ἀλλὰ καί συνναιστώμενος καί συμβασιλεύων Χριστῷ εἰς αἰῶνας τοὺς ἀπεράντους· σύμφυτος γάρ γεγρονώς διὰ τῆς τοιαύτης νηστείας τῷ ὁμοιώματι τοῦ θανάτου αὐτοῦ, καί τῆς ἀνατάσεως κοινωνός ἔση καί τῆς ἐν αὐτῷ ζωῆς κληρονόμος» (Ὁμιλία 13, τῆ πέμπτῃ Κυριακῇ τῶν νηστειῶν, PG 151,161).

5. Κατὰ τὴν ὀρθόδοξον παράδοσιν, τό ἰδεώδες τῆς πνευματικῆς τελειώσεως εὐρίσκεται πολὺ ὑψηλὰ καί ἕκαστος ὀφείλει, ἂν θέλῃ νὰ φθάσῃ εἰς αὐτό, νὰ ὑψωθῇ ἀναλόγως. Ἀκριβῶς δέ διὰ τοῦτο ἡ ἄσκησις καί ὁ πνευματικὸς ἀγὼν δέν ἔχει μέτρον, ὅπως καί ἡ τελειότης τῶν τελείων. Ἐλάχιστοι ἀνταποκρίνονται εἰς τὰς ἐπιταγὰς τοῦ ὀρθοδόξου ὑψηλοῦ ἰδεώδους, ὥστε νὰ θεοῦνται ζῶντες. Καί αὐτοί, παρ' ὅτι πράττουν πάντα τὰ διατεταγμένα, οὐδέποτε ὑψηλοφρονοῦν, ἀλλ' ὁμολογοῦν ὅτι «δούλοι ἀχρεῖοι ἔσμεν καί ὁ ὀφείλομεν ποιῆσαι πεποῦήκαμεν». Ὅλοι οἱ ἄλλοι ἔχουν - κατὰ τὴν ὀρθόδοξον περὶ πνευματικῆς ζωῆς ἀντίληψιν - χρέος νὰ μὴ ἐγκαταλείπουν τὸν καλὸν τῆς νηστείας ἀγῶνα, ἀλλ' ἐν αὐτομεμψίᾳ καί ἐν συνναισθήσει τῆς ταπεινότητος τῆς καταστάσεως αὐτῶν νὰ ἐπαφίενται διὰ τὰς παραλείψεις των εἰς τό ἔλεος τοῦ Θεοῦ, καθ' ὅσον ὀρθόδοξος πνευματικὴ ζωὴ εἶναι ἀνεπίτευκτος χωρὶς τὸν πνευματικὸν ἀγῶνα τῆς νηστείας.

6. Ἡ Ὄρθόδοξος Ἐκκλησία, θεωροῦσα τὴν νηστείαν «φυλακτήριον» τῆς καινῆς ἐν Χριστῷ ζωῆς τῶν πιστῶν κατὰ πάσης ἐπιβουλῆς τοῦ ἀλλοτρίου, ὡς φιλόστοργος μήτηρ προέταξε τοὺς ἱερούς καιρούς τῆς νηστείας καί κηρύσσει τὴν ἀνάγκην τηρήσεως τῶν τεταγμένων νηστειῶν τοῦ ἐνιαυτοῦ τοῦ Κυρίου, ἧτοι τῆς Μεγάλῃς Τεσσαρακοστῆς καί τῆς Τετάρτης καί Παρασκευῆς, αἵτινες μαρτυροῦνται ὑπὸ τῶν ἱερῶν κανόνων, καί τῶν νηστειῶν τῶν Χριστουγέννων, τῶν Ἀγίων Ἀποστόλων, τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου καί τῶν μονοημέρων τῆς Ὑψώσεως τοῦ Τιμίου Σταυροῦ, τῆς παραμονῆς τῶν Θεοφανείων καί ἀποτομῆς τῆς τιμίας κεφαλῆς Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου, τῶν ἐκ παραδόσεως εἰλημμένων.

7. Ἡ Ἐκκλησία, ὀρίασα τὰ πρὸς σωτηρίαν τοῦ ἀνθρώπου συμφέροντα ἐν τοῖς ἱεροῖς τῆς νηστείας καιροῖς, ἔθετο ἅμα, κατὰ ποιμαντικὴν διάκρισιν, καὶ ὅρια φιλανθρώπου οἰκονομίας τοῦ καθεστῶτος τῆς νηστείας. Διό καὶ προέβλεψε τὴν δι' ἀσθένειαν τοῦ σώματος ἢ δι' ἀδήριτον ἀνάγκην ἢ καὶ διὰ τὴν χαλεπότητα τῶν καιρῶν ἀνάλογον ἐφαρμογὴν τῆς ἀρχῆς τῆς ἐκκλησιαστικῆς οἰκονομίας, κατὰ τὴν ὑπεύθυνον κρίσιν καὶ ποιμαντικὴν μέριμναν τοῦ σώματος τῶν ἐπισκόπων τῶν κατὰ τόπους Ἐκκλησιῶν.

8. Εἶναι γεγονός ὅτι σήμερον πολλοὶ πιστοὶ δέν τηροῦν ἀπάσας τὰς περὶ νηστείας διατάξεις, εἴτε ἐξ ὀλιγωρίας εἴτε λόγῳ τῶν ὑπαρχουσῶν συνθηκῶν ζωῆς, οἰαιδήποτε κἂν ὧσιν αὐταί. Ἄπασαι ὅμως αἱ περιπτώσεις αὐταὶ τῆς χαλαρώσεως τῶν περὶ νηστείας ἱερῶν διατάξεων, εἴτε εἶναι γενικώτεροι, εἴτε ἀτομικαί, δέον ὅπως τυγχάνουν φιλοστόργου μητρικῆς μεριμνῆς ἐκ μέρους τῆς Ἐκκλησίας, ἥτις οὐδέποτε «θέλει τὸν θάνατον τοῦ ἁμαρτωλοῦ ὡς τὸ ἐπιστρέψαι καὶ ζῆν αὐτόν». Ὅθεν, διὰ τοὺς ἔχοντας δυσκολίαν εἰς τὴν τήρησιν τῶν ἰσχυουσῶν περὶ νηστείας διατάξεων εἴτε ἐκ λόγων ἀτομικῶν (ἀσθένεια, στράτευσις, συνθήκαι ἐργασίας, διαβίωσις ἐν τῇ Διασπορᾷ κ.λπ.), εἴτε γενικωτέρων (εἰδικαὶ συνθήκαι ἐπικρατοῦσαι εἰς τινὰς χώρας ἀπὸ πλευρᾶς κλίματος, ἀδυναμία εὐρέσεως νησιτίμων τροφῶν καὶ κοινωνικῶν δομῶν) ἐπαφίεται εἰς τὴν πνευματικὴν διάκρισιν τῶν κατὰ τόπους Ὁρθόδοξων Ἐκκλησιῶν νά καθορίσουν τὸ μέτρον τῆς φιλανθρώπου οἰκονομίας καὶ ἐπεικειάς, ἀπαλύνουσαι, κατὰ τὰς εἰδικὰς ταύτας περιπτώσεις, τὸ τυχόν «στύφον» τῶν ἱερῶν νηστειῶν. Πάντα δέ ταῦτα ἐντὸς τῶν πλαισίων τῶν ὡς ἄνω λεχθέντων καὶ ἐπὶ τῷ σκοπῷ νά μὴ ἀτονήσῃ ποσῶς ὁ ἱερός θεσμός τῆς νηστείας. Ἡ φιλόανθρωπος αὐτῆς συγκατάβασις πρέπει νά ἀσκηθῆ ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας μετὰ πάσης φειδοῦς, ὅπωςδὴποτε δέ ἐπὶ τὸ ἐπεικέστερον διὰ τὰς νηστείας ἐκεῖνας, δι' ἃς δέν ὑπάρχει ὁμοιόμορφος πάντοτε καὶ εἰς ἅπασας τὰς περιπτώσεις παράδοσις καὶ πράξις ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ. «Καλόν τὸ νηστεύειν πᾶσαν ἡμέραν, ἀλλ' ὁ μὴ ἐσθίων τὸν ἐσθίοντα μὴ κρινέτω. Ἐν τοῖς τοιούτοις οὐ νομοθετεῖν, οὐ βιάζεσθαι, οὐκ ἀναγκαστικῶς ἄγειν τὸ ἐγχειρισθὲν προσήκει ποιμνιον, πειθοὶ δέ μᾶλλον καὶ ἡπιότητι καὶ λόγῳ ἄλατι ἡρτυμένῳ...» (Ἰωάννου Δαμασκηνοῦ, Περί τῶν ἀγίων νηστειῶν, 7).

9. Ὡσαύτως πρέπει τὸ πλήρωμα τῆς Ἐκκλησίας νά νηστεύῃ πρὸ τῆς θείας Μεταλήψεως καὶ εἰς ἰδιαιτέρας περιστάσεις τῆς ζωῆς αὐτοῦ, ἥτοι εἰς ἐνδειξιν μετανοίας, εἰς ἐκπλήρωσιν πνευματικῆς ὑποσχέσεως, πρὸς ἐπίτευξιν ἱεροῦ τινός σκοποῦ, εἰς καιροῦς πειρασμοῦ, ἐν συνδυασμῷ πρὸς αἰτήματα αὐτοῦ παρὰ τοῦ Θεοῦ, εἰς θεομηνίας, πρὸ τοῦ Βαπτίσματος (διὰ τοὺς προσερχομένους εἰς τὸ Βάπτισμα ἐνηλίκους), εἰς περιπτώσεις ἐπιτιμίων, πρὸ τῆς χειροτονίας καὶ εἰς παρομοίας περιστάσεις.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Εὐχαριστοῦμεν θερμῶς τὸν Πρόεδρον, τοὺς Γραμματεῖς καὶ ὅλα τὰ μέλη τῆς Ἐπιτροπῆς διὰ τὴν ἀρίστην ἐργασίαν των. Ἡ συζήτησις εἶναι ἀνοικτή. Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Κιέβου κ. Φιλάρετος

ἐζήτησε πρώτος τόν λόγον.

Ὁ Σεβ. Κιέβου: Θεωροῦμεν τό κείμενον καλόν καί βελτιωμένον καί εἴμεθα εὐτυχεῖς, διότι ἡ Ἐπιτροπή ἔλαβεν ὑπ' ὄψιν αὐτῆς τὰς ὑπό τῶν μελῶν γενομένας προτάσεις. Ἡ παρατήρησίς μου ἀναφέρεται εἰς τήν § 6. Ἐπειδή τό ρωσικόν κείμενον εἶναι ἐπίσης ἐπίσημον, ὑποθέτω ὅτι πρέπει νά ταυτίζηται πρός τό ἑλληνικόν. Εἰς τό ρωσικόν ὅμως κείμενον ἐλλείπει ἡ μνεία τῆς νηστείας τῶν Χριστουγέννων καί τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων. Θέτω ἕν ἐρώτημα εἰς τήν Ἐπιτροπήν: Εἶναι σκόπιμον ἢ συμπτωματικόν; Ἐάν εἶναι συμπτωματικόν, ζητῶ νά συμπεριληφθῶν ἐπίσης καί εἰς τό ρωσικόν κείμενον ἡ νηστεία τῶν Χριστουγέννων καί ἡ νηστεία τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων, ὡς εἰς τό ἑλληνικόν καί εἰς πάντα τά ἄλλα κείμενα. Εὐχαριστῶ.

Ὁ Σεβ. Ὅρουσ Λιβάνου: Σεβ. Πρόεδρε, ἔχω κι ἐγώ ἐπίσης ὠρισμένα προβλήματα μεταφράσεως. Θά ἦτο καλλίτερον νά ἀπεφασίζετο νά ληφθῇ ὡς βᾶσις τό πρωτότυπον κείμενον καί νά ἀφεθῇ ποιά τις ἐλαστικότης εἰς ἐκείνους, οἱ ὅποιοι χρησιμοποιοῦν τό κείμενον ἐν μεταφράσει.

Ὁ Ἐλλογίμ. Καθηγ. Ζήσης: Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε, εἰς τήν § 1 ὑπάρχει παραπομπή εἰς τήν Γένεσιν. Ἐπειδή ἡ παραπομπή αὐτή δέν ἀνταποκρίνεται πλήρως εἰς τό νόημα, ἡ πρότασίς μου εἶναι νά πάη εἰς τήν § 2 πρό τοῦ Δευτερονομίου. Εἰς τήν § 6 γίνεται διάκρισις μεταξύ νηστειῶν «μαρτυρουμένων ὑπό τῶν ἱερῶν κανόνων» καί νηστειῶν «μὴ μαρτυρουμένων ὑπό τῶν ἱερῶν κανόνων». Ἡ διάκρισις αὕτη δέν πρέπει νά γίνῃ. Οἱ ἱεροὶ κανόνες εἶναι παράδοσις τῆς Ἐκκλησίας, ἀλλά καί αἱ ἐπικρατήσασαι νηστεῖαι τῶν Χριστουγέννων κ.λπ. ἀποτελοῦν ὡσαύτως παράδοσιν τῆς Ἐκκλησίας. Εἶναι καλλίτερον νά παρουσιάσωμεν ὅλας τὰς νηστείας ἀνεξαιρέτως ὡς παράδοσιν τῆς Ἐκκλησίας.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Εἰς τήν § 6 νά ἀπαλειφθῇ ἡ ἔκφρασις ὡς «φιλόστοργος μήτηρ». Ἡ Ἐκκλησία δέν προτάσσει καιρούς τῆς νηστείας ὡς φιλόστοργος μήτηρ. Ὡς τοιαύτη ἀσκεῖ τήν οἰκονομίαν. Συμφωνῶ μέ τόν κ. Ζήσην νά μεταφερθῇ τό χωρίον τῆς Γενέσεως εἰς τήν § 2. Ὅταν λέγωμεν «ὁ Κύριος ἤρχισε τόν δημόσιον βίον του νηστεύσας» καί παραπέμπομεν εἰς τόν Ματθαῖον, πρέπει, νομίζω, νά προσθέσωμεν καί τό κατάλληλον χωρίον Λουκᾶ 4,1-2, ὅπου εἶναι πλέον σαφῆς ἡ νηστεία τοῦ Κυρίου ἐπὶ τεσσαράκοντα ἡμέρας. Μία βασική παρατήρησις εἶναι ὅτι ἐλέχθη ὑπό τῆς Ὀλομελείας ὅτι δέν ὑπάρχει εἰς τό κείμενον παυλική διάστασις εἰς τήν νηστείαν. Καί πράγματι λείπουν μαρτυρίαι τοῦ Παύλου. Πρέπει, λοιπόν, νά προστεθοῦν διότι, *πρῶτον*, τό ἐζήτησεν ἡ Ὀλομέλεια, καί, *δεύτερον*, αἱ μαρτυρίαι τοῦ Παύλου δίδουν μίαν διάστασιν «πνευματικότητος». Δύο τουλάχιστον χωρία θά πρέπει νά ληφθοῦν ὑπ' ὄψιν: τό Α' Κορ. 8,13 καί τό Ρώμ. 14,21.

Ὁ Σεβ. Βροτσλάβ: Σεβ. Πρόεδρε, εἰς τήν § 1, πρώτην φράσιν, θά ἦτο ἴσως καλόν νά ἐκπέσῃ ἡ παραπομπή εἰς τήν Γένεσιν, καί νά μείνῃ: «Ἡ νηστεία εἶναι θεία ἐντολή», νά ἀφαιρεθοῦν δέ τὰ ἐντός παρενθέσεων, διότι ὁ ἀναγνώστης, ἀναγινώσκων τὰ βιβλικά αὐτά χωρία, δέν βλέπει αὐτομάτως εἰς αὐτά τήν καθιέρωσιν τοῦ θεομοῦ τῆς νηστείας. Ἐπ' αὐτοῦ ὠμίλησεν ἡδη

ὁ καθηγητής Ζήσης. Εἰς τὴν § 5, περὶ τὸ μέσον, καὶ μετὰ τὴν φράσιν: «*Καὶ αὐταί, παρ' ὅτι...*» θά ἠδύνατο νά προστεθῆ ἡ φράσις λ.χ. «*Εἶναι ἀναγκαῖα εἰδική σύννεσις, ὥστε ἡ νηστεία νά μὴ καταστῆ πηγὴ ὑπερηφανείας*». Μία τοιαύτη διατύπωσις ἀπέχει πολὺ ἀπὸ τοῦ νά εἶναι τελεία, ἀλλὰ μία τοιαύτη πρότασις κρίνεται ἀπὸ ἐμέ ἀναγκαῖα. Νομίζω, ὅτι ἀπορρέει ἐκ τῆς διδασκαλίας τῶν ἁγίων Πατέρων. Φοβοῦμαι ὅτι ὁ ὅρος «*τό πλήρωμα τῆς Ἐκκλησίας*» θά ὀδηγήσῃ πολλοὺς εἰς παρανοήσεις. Θά ἠδύνατο νά ἀντικατασταθῆ διὰ τῶν ὄρων «*οἱ πιστοί*», ἢ «*τά μέλη τῆς Ἐκκλησίας - κληρικοὶ καὶ λαϊκοί*»; θά ἦτο ἴσως περισσότερον κατανοητόν, διότι συνήθως ὁ ὅρος «*πλήρωμα τῆς Ἐκκλησίας*» ὑπνοεῖ τὴν δύναμιν τῆς Ἐκκλησίας, τὴν Ἁγίαν Ἐκκλησίαν, ἀλλὰ καὶ τὴν θριαμβεύουσαν Ἐκκλησίαν. Εὐχαριστῶ διὰ τὴν προσοχὴν.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Ἐπειδὴ ὑπάρχει ἀντίδρασις δύο ἀδελφῶν ὡς πρὸς τὸν ὄρον «*πλήρωμα*», θά προέτεινα τὴν διατύπωσιν «*τό σύνολον τῶν πιστῶν τῆς Ἐκκλησίας*».

Ὁ Σεβ. Περιστερίου: Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε, μία παρατήρησις ἀρχῆς, ἡ ὁποία ἀφορᾷ εἰς τὴν § 6. Φρονῶ, ὅτι ἡ παράγραφος αὐτὴ ἦτο πολὺ καλλιτέρα εἰς τὸ προηγούμενον κείμενον. Ἐπειδὴ δέ ἀποτελεῖ τὴν καρδίαν καὶ τὸ πνεῦμα τοῦ ὅλου κειμένου, προτείνω νά ἀφεθῆ ὡς εἶχεν εἰς τὸ ἀρχικόν κείμενον. Εἰς τὴν § 9 νά προστεθῆ εἰ δυνατόν καὶ μία ἄλλη περίπτωσις: «*κατὰ τὸν καιρὸν τῶν ἱερῶν ἀποδημῶν*». Ὑπάρχει εἰς τὴν παράδοσιν μία θεολογία τῶν ἱερῶν αὐτῶν ἀποδημῶν. Εὐχαριστῶ.

Προτάσει τοῦ Σεβ. Προέδρου, ὁ Ἐλλογιμ. Καθηγ. κ. Ἀναγνωστόπουλος ἀναγινώσκει τὴν § 6 ὡς εἶχεν εἰς τὸ ἀρχικόν κείμενον.

Ὁ Ἐλλογιμ. Καθηγ. Ἀναγνωστόπουλος: Τὸ «*στοιχοῦσα τοῖς Πατράσιν*» ὑπάρχει ἤδη εἰς τὴν § 1, δι' αὐτὸ δέ καὶ παρελείφθη. Ὡς πρὸς τὰς «*ιεράς παραδόσεις*» ἐγένετο μακρὰ συζήτησις εἰς τὴν Ἐπιτροπὴν. Ὑπάρχει διάκρισις μεταξὺ «*Παραδόσεως*» καὶ «*παραδόσεων*». Παρελείφθη ὡσαύτως τὸ «*πασῶν τῶν κατὰ ποιμαντικὴν μέριμναν ὀριζόμενων ἐκάστοτε νηστειῶν*—», διότι ταυτίζεται κατ' οὐσίαν μέ ὅσα λέγονται εἰς τὸ τέλος τῆς § 9. Αὐτοὶ εἶναι, Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε, οἱ λόγοι διὰ τοὺς ὁποίους ἐπεφέρομεν τὰς τροποποιήσεις ταύτας.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Τὸ θέμα εἶναι βασικῆς σημασίας. Ὑπάρχει συγκεκριμένη πρότασις τοῦ ἁγίου Περιστερίου. Ἐδόθησαν αἱ ἐξηγήσεις ὑπὸ τῆς Ἐπιτροπῆς. Τὸ θέμα ἐναπόκειται εἰς τὴν κρίσιν τῆς Ὀλομέλειας.

Ὁ Ἐλλογιμ. Καθηγ. Φειδᾶς: Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε, νομίζω ὅτι ἡ διάκρισις, ἡ ὁποία γίνεται εἰς τὸ κείμενον εἶναι σωστὴ, ἀφοῦ ἡ ἴδια ἡ Ἐκκλησία τὴν κάμνει. Ἡ «*Μεγάλη*» καὶ ἡ «*Μικρά*» Τεσσαρακοστὴ εἶναι καθιερωμένη συνείδησις καὶ πράξις τῆς Ἐκκλησίας μας, διὸ καὶ ἡ λατρευτικὴ πράξις διαφέρει. Ἐχομεν λειτουργίαν τῶν Προηγιασμένων κατὰ τὴν περίοδον τῆς νηστείας τῶν Χριστουγέννων; Ὁχι. Ἐχομεν τὰς ἀπαγορεύσεις, αἱ ὁποῖαι ἰσχύουν κατὰ τὴν νηστείαν τῆς Μεγάλης Τεσσαρακοστῆς - ἐορτῶν ἁγίων, μυστηρίων, κ. λπ. - κατὰ τὰς ἄλλας περιόδους νηστείας; Ὁχι. Αὐτὸ πού ἔκανε ἡ Ἐπιτροπὴ δέν εἶναι λοιπὸν λάθος, διότι ὑπῆρχεν ἤδη εἰς τὸ κείμενον καὶ

είναι ή αυθεντική καταγραφή τής αυτοσυνειδησίας τής Ἐκκλησίας.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Ἡ σχετική παράγραφος τοῦ ἀρχικοῦ κειμένου ἦτο πιό πλουσία. Νά ἐπιχειρήσωμεν, ὅθεν, συνδυασμόν.

Ὁ Σεβ. Καρθαγένης: Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε, συμφωνῶ μέ τήν διατύπωσιν «τεθεσπισμένων» καί «μή τεθεσπισμένων» νηστειῶν. Ἡ διάκρισις αὐτή πρέπει νά γραφῆ, διότι ἐκφράζει μίαν ἀλήθειαν. Αἱ κατά καιρούς ἐξελίξεις δέν εἶναι κανόνες τής Ἐκκλησίας. Οἱ κανόνες δέν ἦσαν ποτέ αὐστηροί. Ἡμεῖς θέλομεν νά ἐφαρμόσωμεν αὐστηροτάτην νηστείαν διά τόν κόσμον. Πιστεύομεν εἰς τό ἀσκητικόν ιδεῶδες, ἀλλά τό ιδεῶδες αὐτό δέν εἶναι δι' ὅλους. «Ὁ δυνάμενος χωρεῖν, χωρεῖτω...».

Ὁ Ἑλλογιμ. Καθηγ. Ζήσης: Ἡ διατύπωσις τοῦ προηγουμένου κειμένου ἦτο καθ' ὅλα ἀρίστη. Πρέπει νά παραμείνῃ εἰς ὅλα τά σημεῖα ὡς ἔχει ἡ προηγουμένη παράγραφος. Τό κείμενόν μας εἶναι ποιμαντικοῦ χαρακτήρος καί ὄχι ἐπιστημονική πραγματεία. Διό καί δέν εἶναι ὀρθόν νά προβῶμεν εἰς διάκρισιν μεταξύ τῶν νηστειῶν.

Ὁ Ἑλλογιμ. Καθηγ. Φειδᾶς: Ἡ ἴδια ἡ Ἐκκλησία δίδει σαφῶς τήν διαφοροποίησιν τῶν νηστειῶν. Ἡ ἀπόκρυψις τής διακρίσεως τί νόημα ἔχει; Ἀρνούμεθα νά καταγράψωμεν τήν αὐτοσυνειδησίαν τής Ἐκκλησίας περὶ τής διακρίσεως τῶν νηστειῶν;

Ὁ Σεβ. Εὐδοκιάδος: Προσωπικῶς τάσσομαι ὑπέρ της διαφοροποιήσεως μεταξύ τῶν νηστειῶν, αἱ ὁποῖαι ἀναφέρονται εἰς τοὺς ἱερούς κανόνας, καί τῶν ἄλλων νηστειῶν, αἱ ὁποῖαι δέν ἀναφέρονται εἰς αὐτούς. Νομίζω ὅμως ὅτι ἐνταῦθα ὑπάρχει δυσχερεῖά τις, ἕν μικρόν πρόβλημα: ἐξ ὅσων ἔχω εἰς τήν μνήμην μου ἡ νηστεία τής παραμονῆς τῶν Θεοφανείων ὑπάρχει εἰς τόν κανόνα τοῦ Ἁγίου Διονυσίου Ἀλεξανδρείας, ὁ ὁποῖος ἀνεγνωρίσθη ὑπό τῆς ἐν Τρούλλῳ συνόδου.

Ὁ Ἑλλογιμ. Καθηγ. Γαλίτης: Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε, ἡ συζήτησις γίνεται ἐπὶ ἐσφαλμένης βάσεως. Ἐάν μία νηστεία μαρτυρεῖται ἀπό τοὺς κανόνας ἡ τήν ἱεράν παράδοσιν δέν ἀποτελεῖ θέμα, διότι καί οἱ ἱεροὶ κανόνες εἶναι μέρος τῆς παραδόσεως τής Ἐκκλησίας. Συνεπῶς, εἰς τήν συνείδησιν τοῦ λαοῦ, ὅλες οἱ νηστείες αὐτές δέν ἔχουν τήν διαβάθμισιν, τήν ὁποίαν ἡμεῖς δίδομεν. Ἡ διάκρισις θά βοηθήσῃ τοὺς ποιμένας, ὁ λαός ὅμως δέν θά ἐπηρεασθῆ. Νομίζω, ὅτι τό προηγούμενον κείμενον εἶναι σαφῶς καλλίτερον.

Ὁ Σεβ. Πάφου: Ἄγιε Πρόεδρε, τό κείμενον εἶναι καλόν, σαφές καί δέν ἐνοχλεῖ καθόλου. Δέν πρέπει νά φοβούμεθα νά λέγωμεν τήν ἀλήθειαν. Ἡ διάκρισις αὐτή πρέπει νά παραμείνῃ εἰς τό κείμενον.

Ὁ Σεβ. Πέτρας: Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε, ἐγώ εἰσηγήθην τήν μεταβολήν αὐτήν καί δι' αὐτό πρέπει νά τήν ὑποστηρίξω. Αἱ νηστεῖαι τῆς Τετάρτης καί Παρασκευῆς ὡς καί αἱ νηστεῖαι τῆς Μ. Τεσσαρακοστῆς μαρτυροῦνται ὑπό τῶν κανόνων. Διά νά μή ἀφήνωμεν τὰς λοιπὰς νηστείας «αἰωρουμένας» ἐθεωρήσαμεν καλόν νά σημειώσωμεν ὅτι εἶναι εἰλημμένα ἐκ τῆς ἱεράς παραδόσεως.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Ὑπάρχει κοινή ὁμολογία ὅτι ἡ προηγουμένη δια-

τύπως τῆς παραγράφου εἶναι καλλιτέρα. Ἐάν οὕτως ἔχη τό πράγμα, θά ἤθελα νά εἰσηγηθῶ τήν ἐξῆς διατύπωσιν: «Ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία, ὡς φιλόστοργος μήτηρ, ὥρισε τά εἰς τήν σωτηρίαν συμφέροντα καί προέταξε τούς ἱερούς καιρούς τῆς νηστείας ὡς θεοδώρητον φυλακτήριον τῆς καινῆς ἐν Χριστῷ ζωῆς τῶν πιστῶν κατά πάσης ἐπιβουλής τοῦ ἀλλοτρίου. Στοιχοῦσα τοῖς θείοις Πατρῶσι φυλάσσει ἀπαρασαλεύτως ὡς καί πρότερον τά ἱερά ἀποστολικά θεσπίσματα, τούς συνοδικούς κανόνας καί τās ἱεράς παραδόσεις, προβάλλει πάντοτε τās ἱεράς νηστείας ὡς ἀρίστην ἐν τῇ ἀσκήσει τρίβον πνευματικῆς τελειώσεως καί σωτηρίας τῶν πιστῶν καί κηρύσσει τήν ἀνάγκην τηρήσεως ὑπ' αὐτῶν τῶν τεταγμένων νηστειῶν τοῦ ἑνιαυτοῦ τοῦ Κυρίου, ἤτοι τῆς Μ. Τεσσαρακοστῆς, καί τῆς Τετάρτης καί Παρασκευῆς, αἵτινες μαρτυροῦνται ὑπό τῶν ἱερῶν κανόνων, ὡς καί τῶν νηστειῶν τῶν Χριστουγέννων, τῶν ἀγίων Ἀποστόλων, τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου, καί τῶν μονοήμερων τῆς Ὑψώσεως τοῦ Τιμίου Σταυροῦ, τῆς παραμονῆς τῶν Θεοφανείων καί τῆς Ἀποτομῆς τῆς τιμίας κεφαλῆς Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου, πρός ταύταις δέ καί πασῶν τῶν κατά ποιμαντικὴν μέριμναν ὀριζόμενων ἐκάστοτε νηστειῶν ἢ τῶν κατά τήν προαίρεσιν τῶν πιστῶν τηρουμένων». Γίνεται ποιὰ τις διάκρισις, χωρὶς ὅμως νά προβαίνωμεν εἰς διαφοροποιήσιν μεταξύ κανόνων καί παραδόσεων. Ἡ πρότασις αὐτὴ προσπαθεῖ νά συνδυάσῃ τās δύο ἀπόψεις.

Ἡ πρότασις γίνεται ὁμοφώνως δεκτὴ.

Ὁ Σεβ. Βανάτου: Εἶμαι σύμφωνος πρὸς τήν πρότασιν ὑμῶν. Θά ἐπεθύμουν ὅμως νά στρέψω τήν προσοχήν εἰς τό γεγονός ὅτι ἡ ἔκφρασις «τηρεῖ ἀπαρασαλεύτως» προεκάλεσε συζητήσεις εἰς τās συνεδρίας τῆς Ὀλομελείας.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Δυνάμεθα νά εἰπώμεν ἀπλῶς: «φυλάσσει ὡς καί πρότερον τά ἱερά θεσπίσματα».

Ὁ Ἐλλογμ. Καθηγ. Φειδάς: Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε, οἱ ἐνδοιασμοὶ τοῦ ἁγίου Βανάτου δέν ἀπαιτοῦν νά φύγῃ τό «ἀπαρασαλεύτως». Οἱ κανόνες εἶναι πολλῶ μᾶλλον ἀνοικτοὶ εἰς τήν οἰκονομίαν, ἀπό τήν οἰκονομίαν τήν ὁποίαν ἡμεῖς ἐφαρμόζομεν. Μακάρι νά ἐφηρμόζομεν τήν οἰκονομίαν «ἀπαρασαλεύτως». Ἐπειδὴ ἀναφερόμεθα ἀκριβῶς εἰς τήν «ἀπαρασάλευτον τηρήσιν τῆς κανονικῆς παραδόσεως διὰ τήν νηστείαν», γι' αὐτό ἡ παράδοσις, ἡ ὁποία συμπεριλαμβάνει τόσον τήν ἀσκήσιν τῆς οἰκονομίας, ὅσον καί τήν διάκρισιν τῶν νηστειῶν, παρακαλῶ νά μείνῃ ὡς ἔχει. Προσφέρομεν κάτι τό νέον.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Εἰς τήν προκειμένην περίπτωσιν τό «ἀπαρασαλεύτως» ἀναφέρεται εἰς τό «προβάλλει τās νηστείας εἰς τηρήσιν».

Ἡ πρότασις τοῦ ἁγίου Βανάτου γίνεται ἀποδεκτὴ.

Λύεται ἡ συνεδρία.

Ζ' ΗΜΕΡΑ ΕΡΓΑΣΙΩΝ
(Τρίτη, 4 Νοεμβρίου 1986)

Πρωινή Συνεδρία
(11.00 - 12.30)

Ὁ Πανοσιολ. Ἀρχιμ. Τιμόθεος: Ἐάν προστεθῆ ἡ § 6 τοῦ προηγουμένου κειμένου, πρέπει νά ἀφαιρεθῆ ἡ § 7, ἡ ὁποία ἔχει τό ἴδιον περιεχόμενον.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Ἐχετε δίκαιον. Ἡ § 7 δύναται νά ἀρχίζη: «*Ἡ Ἐκκλησία ἔθετο ἅμα...*»

Ὁ Σεβ. Δημητριάδος: Διά νά φαίνεται ἡ ἀντίθεσις, νά λεχθῆ: «*Ἡ Ἐκκλησία ὅμως ἔθετο ἅμα...*»

Ὁ Σεβ. Σλίβεν: Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε, εὐχαριστῶ διά τὰς πρός τό πρόσωπόν μου ἀπευθυνθείσας εὐχάς καί συγχαρητηρίους προσρήσεις. Ὁ ἅγιος Ἰωαννίκιος ὁ Μέγας ἦτο ἀγωνιστής τῆς Ὁρθοδοξίας. Ἡ σημερινή, ἐορτή του μάς καλεῖ νά εἴμεθα προσεκτικοί. Ἡ Ἐκκλησία μας στηρίζεται εἰς τούς ἀγῶνας καί τήν μαρτυρίαν τῶν ἀγίων τῆς. Παρακαλῶ, λοιπόν, νά ληφθῆ ὑπ' ὄψιν ἡ ἤδη ἐκφρασθεῖσα παρατήρησις μου καί νά προστεθῆ ἡ λέξις «ἅγιος» εἰς ὅλας τὰς παραπομπάς, αἱ ὁποῖαι ἀναφέρονται εἰς τούς Πατέρας.

Ὁ Ἐλλογιμ. Καθηγ. Γαλίτης: Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε, ὡς πρός τό χωρίον τῆς Γενέσεως, συμφωνῶ νά μεταφερθῆ. Τό χωρίον ὅμως τοῦ Μ. Βασιλείου μένει τοιουτοτρόπως ἀδικαιολόγητον. Θά ἤμποροῦσε, ἐπομένως, νά συνοδεύη τήν παραπομπήν τοῦ Μ. Βασιλείου. Ἡ νά λεχθῆ «*ἡ νηστεία εἶναι ἡ πρώτη ἐντολή τοῦ Θεοῦ πρός τόν ἄνθρωπον*».

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Ἡ χρησιμοποιοιμένη ἐκφρασις «*θεία ἐντολή*» εἶναι πολύ δυνατή. Θά προέτεινα, λοιπόν, τήν διατύπωσιν: «*Ἡ νηστεία εἶναι ἡ πρώτη πρός τόν ἄνθρωπον θεία ἐντολή*». Καί τό χωρίον τῆς Γενέσεως νά μείνῃ.

Ὁ Σεβ. Γραμματεὺς: Νά μή εἴπωμεν «*ἡ πρώτη θεία ἐντολή*». Ἴσως δίδεται τοιουτοτρόπως οὐσιαστική προτεραιότης εἰς τήν νηστείαν, ἔναντι ἄλλων ἐντολῶν τοῦ Θεοῦ. Ἀρκεῖ νά λεχθῆ «*θεία ἐντολή*».

Ὁ Σεβ. Κιέβον: Σεβ. Πρόεδρε, τό χωρίον τοῦτο τῆς Γενέσεως δι' ὠρισμένους, οἱ ὁποῖοι δέν λαμβάνουν μέρος εἰς τὰς συζητήσεις ἡμῶν, καί διά τήν πλειονότητα τῶν πιστῶν δέν θά εἶναι κατανοητόν, διότι εἰς αὐτό δέν γίνεται εὐθέως λόγος περὶ τῆς νηστείας. Διά τοῦτο εἶναι δυνατόν νά προκαλέσῃ σύγχυσιν καί παρανοήσεις. Ἡ πρότασις ἡμῶν εἶναι νά ἀφαιρεθῆ ἡ παραπομπή ἐκ τοῦ κειμένου τούτου.

Ὁ Ἐλλογιμ. Καθηγ. Ἀναγνωστοπουλος: Ἐάν ἀπαλειφθῆ τό χωρίον τῆς Γενέσεως, τό αὐτό νά ἰσχύσῃ καί διά τό χωρίον τοῦ Μ. Βασιλείου.

Ὁ Ἐλλογιμ. Καθηγ. Φειδάς: Ἡ παραπομπή, Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε, λειτουργεῖ διά νά ἀποδειχθῆ ἡ ἀρχαιότης τῆς νηστείας. Ἐχει ὅμως ἀπόλυτον σχέσιν μέ τήν ὅλην δομήν τοῦ κειμένου. Ὁλόκληρον τό θεολογι-

κόν υπόβαθρον τῆς νηστείας στηρίζεται εἰς τὴν *βαθεῖαν θεολογικὴν σχέσιν προοπτικῆς καταστάσεως τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῆς μετοχῆς εἰς αὐτὴν διὰ τῆς τεσσαρακονθήμερου νηστείας τοῦ Κυρίου.*

Ὁ Σεβ. Νικοπόλεως: Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε, ἔχω τὴν γνώμην ὅτι ἄρισται εἶναι αἱ παρατηρήσεις καὶ ὅτι πρόκειται περὶ θείας ἐντολῆς καὶ ὅτι τὸ χωρίον τῆς Γενέσεως εἶναι βασικόν. Ἡ πατερικὴ παράδοσις ποιεῖται εὐρῶς χρῆσιν τοῦ χωρίου αὐτοῦ διὰ νὰ ὑπενθυμῆσθῃ ὅτι ἡ νηστεία εἶναι ἡ πρώτη ἐντολὴ πρὸς τοὺς ἀνθρώπους. Ἐάν ἀποσυνδέσωμεν τὴν ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ περὶ νηστείας ἀπὸ τοῦ χωρίου αὐτό, ἐρχόμεθα εἰς ἀντίθεσιν πρὸς τὴν πατερικὴν παράδοσιν, ἀντίθεσις ἡ ὁποία δὲν εἶναι οὔτε δυνατὴ, οὔτε ἐπιτρεπτὴ. Τὸ κείμενον δὲν ἔχει χαρακτῆρα ποιμαντικόν, ἀλλ' εἶναι κείμενον εἰσηγητικόν πρὸς τὴν Ἁγίαν καὶ Μεγάλην Σύνοδον. Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν § 6 θὰ ἐπεθύμουν νὰ παρατηρήσω ὅτι ἡ Ἐπιτροπὴ προσεπάθησε νὰ τὴν ἀπλουστεύσῃ. Καὶ μάλιστα νὰ ἀποφύγῃ μίαν ἀνακριβείαν. Δὲν δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν «*Ἡ Ἐκκλησία στοιχοῦσα τοῖς θεοῖς Πατρᾶσιν...*». Οἱ Πατέρες στοιχοῦσιν τῇ Ἐκκλησίᾳ. Τὸ ἀπλουστευμένον καὶ συντομευμένον αὐτό κείμενον εἶναι πολὺ προτιμότερον.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Ἡ Ὀλομέλεια ἀπεφάσισε ὡς πρὸς τὸ θέμα αὐτό. Ἐχετε ὅμως δίκαιον. Θὰ ἠδυνάμεθα νὰ εἴπωμεν «ἀκολουθοῦσα τοῖς Πατρᾶσιν».

Ὁ Σεβ. Κιέβον: Σεβ. Πρόεδρε, ἐπιθυμῶ νὰ ἐπανέλθω εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ ἡμετέρου κειμένου. Ἐχων ὑπ' ὄψιν πᾶν ὅ,τι ἐνταῦθα ἐλέχθη κατὰ τὴν συζήτησιν καὶ συμφωνῶν ἐσωτερικῶς πρὸς πάντα ταῦτα, νομίζω, ὅτι, διὰ νὰ ἀποφύγωμεν τὰς διαφωνίας καὶ τὰς ἀντιθέσεις, συμφωνοῦμεν νὰ ἀφήσωμεν τὴν πρώτην ταύτην φράσιν ὡς ἔχει μετὰ τῆς παραπομπῆς. Καὶ ἔχω τὴν γνώμην, ὅτι οὕτω δὲν θὰ ἔχωμεν διαφοροποιήσεις καὶ δὲν θὰ ἐπεκταθῇ ἡ ἐπὶ τοῦ σημείου τούτου συζήτησις.

Ὁ Σεβ. Βηρυττοῦ: Εἰς τὴν § 8 ἀναφέρομεν τὴν περίπτωσιν τῆς «*Διασπορᾶς*». Ἐκ πείρας γνωρίζω, ὅτι ἡ διαβίωσις ἐν τῇ Διασπορᾷ δὲν δημιουργεῖ προβλήματα εἰς τὴν τήρησιν τῆς νηστείας. Ὅντως, τοπικαί τινες Ἐκκλησία ἔχουν πολὺ περισσότερα προβλήματα ἀπὸ τὸν ἐν διασπορᾷ εὐρισκόμενον λαόν των.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Κατὰ βάσιν ἡ παρατήρησις τοῦ ἁγίου Βηρυττοῦ εἶναι σωστὴ. Τὸ θέμα ἀπασχόλησε τὴν Ἐπιτροπὴν. Ὑπάρχουν συνθήκαι διαβιώσεως εἰς τὴν Διασποράν, αἱ ὁποῖαι δημιουργοῦν ὠρισμένας δυσκολίας, ὠρισμένας περιοριστικὰς καταστάσεις. Πατέρες καὶ ἀδελφοί, νομίζω ὅτι δυνάμεθα νὰ σταματήσωμεν τὴν συζήτησιν ἐπὶ τοῦ κειμένου τῆς νηστείας. Οἱ δύο γραμματεῖς τῆς Ἐπιτροπῆς κατέγραψαν τὰς γενομένας προτάσεις καὶ παρατηρήσεις.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος ἀπαριθμεῖ συνοπτικῶς τὰς προταθείσας βελτιώσεις καὶ ἐρωτᾷ, ἐάν ἡ Ὀλομέλεια δέχεται ὅπως τὸ κείμενον τοῦτο γίνῃ ἀποδεκτόν καὶ παραπεμφθῇ εἰς τὴν Ἁγίαν καὶ Μεγάλην Σύνοδον.

Ἡ πρότασις τοῦ Σεβ. Προέδρου γίνεται ὁμοφώνως ἀποδεκτὴ.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Εὐχαριστῶ ἅγιοι ἀδελφοί. Δυνάμεθα τώρα νά προχωρήσωμεν πρὸς τὸ δεύτερον θέμα, τὸ ἀναγόμενον εἰς τὰς *Σχέσεις τῶν Ὁρθόδοξων Ἐκκλησιῶν πρὸς τὸν λοιπὸν χριστιανικὸν κόσμον*.

Ὁ Σεβ. Τρανσυλβανίας: Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε, ἠργάσθημεν ἐν πνεύματι ἀδελφικῆς συνεργασίας, ἀναζητοῦντες νά εὕρωμεν φραστικές διατυπώσεις ἰσορροπούς καὶ μεμετροημένας, δηλαδή ἐκφράσεις ἀνοίγματος πρὸς τὴν ἐνότητα, ἀλλ' ἐπίσης ἐκφράσεις ἐμμονῆς εἰς ὅ,τι ἀφορᾶ, εἰς τὰ τῆς πίστεως. Ἡ ἡμετέρα Ἐπιτροπὴ ἐστηρίχθη εἰς τὸ κείμενον τῆς Διορθοδόξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς, τὸ ὁποῖον παρουσιάσθη διὰ τῆς εἰσηγήσεως τοῦ Γραμματέως ἐπὶ τῆς προπαρασκευῆς τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου. Ἐλάβομεν ἐπίσης ὑπ' ὄψιν τὰς συζητήσεις, αἱ ὁποῖαι διεξήχθησαν ἐν Ὀλομελείᾳ. Θά ἠδυνάμην νά σὰς διαβεβαιώσω ὅτι συνεζητήσαμεν ὅλα τὰ σχόλια, τὰ ὁποῖα ἐγένοντο εἰς τὴν Ὀλομέλειαν. Τὰ σχόλια αὐτὰ ἀκριβῶς μὰς ὠδήγησαν νά τροποποιήσωμεν τὸν τίτλον, νά προσθέσωμεν ἐν ὀλόκληρον τμῆμα μέ τὸν χαρακτηρισμὸν «*εἰσαγωγή*» καὶ νά τροποποιήσωμεν ὠρισμένα σημεῖα τοῦ κειμένου.

Ἐν συνεχείᾳ, ὁ Πρόεδρος τῆς Β' Ἐπιτροπῆς, Σεβ. Μητροπολίτης Τρανσυλβανίας κ. Ἀντώνιος, ἀναγινώσκει τὸ διαβιβαστικὸν ἔγγραφον ὡς καὶ τὰς προτεινομένας προσθήκας, βελτιώσεις καὶ ἀλλαγὰς.

«Πρὸς τὴν Σεβαστὴν Ὀλομέλειαν
τῆς Γ' Προσυνοδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως
Σεβασμώτατε ἅγιε Πρόεδρε,

Ἡ ὑπὸ τῆς Ὀλομελείας τῆς Γ' Προσυνοδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως ὀρισθεῖσα Β' Ἐπιτροπὴ πρὸς ἐξέτασιν τοῦ θέματος: «*Σχέσεις τῶν Ὁρθόδοξων Ἐκκλησιῶν πρὸς τὸν λοιπὸν χριστιανικὸν κόσμον*», συνελθοῦσα προέβη κατ' ἀρχὴν εἰς τὴν ἐκλογὴν τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Τρανσυλβανίας κ. Ἀντωνίου ὡς Προέδρου καὶ τοῦ Ἐλλογιμ. Καθηγ. κ. Βλασίου Φειδᾶ ὡς Γραμματέως αὐτῆς.

Αἱ ἐργασίαι τῆς Ἐπιτροπῆς ἐγένοντο ἐπὶ τῆ βάσει τοῦ παρουσιασθέντος διὰ τῆς εἰσηγήσεως τοῦ Γραμματέως ἐπὶ τῆς Προπαρασκευῆς τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου κειμένου τῆς Διορθοδόξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς καὶ τῶν ἐν Ὀλομελείᾳ συζητήσεων, ἀφ' ἑνὸς μὲν ὡς πρὸς τὸν τίτλον τοῦ θέματος καὶ τὴν συμπλήρωσιν τοῦ περιεχομένου τοῦ εἰσαγωγικοῦ (θεωρητικοῦ) πρώτου τμήματος, ἀφ' ἑτέρου δέ ὡς πρὸς τὴν ἀναθεώρησιν τοῦ σχετικοῦ πρὸς τοὺς ἐν πορείᾳ συγκεκριμένους Θεολογικοὺς Διαλόγους δευτέρου τμήματος τοῦ κειμένου.

Οὕτως, ἡ Ἐπιτροπὴ

(α) *προτείνει ὁμοφώνως ὡς πρὸς τὸν τίτλον τοῦ κειμένου τὴν ἐν αὐτῷ χρησιμοποίησιν τοῦ ὅρου Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία ἀντὶ τῆς πληθυντικῆς χρήσεως Ὁρθόδοξων Ἐκκλησιῶν καὶ τὴν τελικὴν διαμόρφωσιν τοῦ τίτλου ὡς ἀκολούθως: «Σχέσεις τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας πρὸς τὸν λοιπὸν χριστιανικὸν κόσμον»*

β) ανασυντάξε μετά μακράς συζητήσεις τό πρώτον εισαγωγικόν τμήμα τοῦ κειμένου, τό ὁποῖον, μετά τήν τελικήν ἐπεξεργασίαν αὐτοῦ, προσέλαβε τήν ἐν τῷ συνημμένῳ κειμένῳ μορφήν καί προτείνεται πρὸς τήν Ὀλομέλειαν δι' ἔγκρισιν, καί

(γ) ἐπήνεγκεν ὠρισμένας βελτιώσεις εἰς τό δεύτερον μέρος τοῦ κειμένου, συμφώνως ἀφ' ἑνός μὲν πρὸς τάς γενομένας παρατηρήσεις κατὰ τάς ἐν Ὀλομελείᾳ συζητήσεις, ἀφ' ἑτέρου δέ πρὸς τάς ἐν τῇ Ἐπιτροπῇ συζητηθείσας προτάσεις. Αἱ εἰς τό τμήμα αὐτό εἰσαχθεῖσαι βελτιώσεις δέν ἐπήνεγκον οὐσιώδη διαφοροποιήσιν εἰς τό πνεῦμα τοῦ κειμένου, συμφώνως, ἄλλως τε, καί πρὸς τήν σχετικήν ἐντολήν τῆς Ὀλομελείας.

Τέλος ἡ Ἐπιτροπή ἔκρινεν ὅτι εἰς τό κείμενον δύναται νά προστεθῇ ἡ ἀκόλουθος ὑποσημείωσις:

«Καίτοι ἡ Β' Προσυννοδική Πανορθόδοξος Διασκεψίς ὥρισεν ὅτι αἱ μέχρι τῆς συγκλήσεως τῆς Ἁγίας καί Μεγάλης Συνόδου λαμβανόμεναι ὑπό τῶν Προσυννοδικῶν Πανορθόδοξων Διασκέψεων ἀποφάσεις δέν ἔχουσι κανονικήν ἰσχύν πρὸ τῆς ἐπ' αὐτῶν ἀποφάνσεως τῆς Ἁγίας καί Μεγάλης Συνόδου, ἄλλ' ὅμως, λόγῳ τῆς φύσεως τοῦ θέματος κρίνεται ὑπό τῆς παρούσης Διασκέψεως ὅτι αἱ οὕτω λαμβανόμεναι εἰσηγητικαί ἀποφάσεις δύνανται νά ἔχουν ἄμεσον ἐφαρμογήν».

Εἰδικώτερον ὡς πρὸς τάς ἐπενεχθείσας εἰς τό δεύτερον μέρος τοῦ κειμένου βελτιώσεις παρατηροῦμεν:

Α'. Ὁ Διάλογος μετά τῶν Ἀγγλικανῶν

1. Εἰς τήν § α' προσετέθη ἡ φράσις: «...παρά τάς ὑπό τῶν Ἀγγλικανῶν ἐκδηλουμένας τάσεις ὑποβαθμίσεως τοῦ Διαλόγου».
2. Εἰς τήν § β'
 - (I) ἀντικατεστάθη ἡ φράσις: «...κατά τήν αὐτήν ἐν Μόσχᾳ συνέλευσιν τῆς Μικτῆς Θεολογικῆς Ἐπιτροπῆς...» διὰ τῆς φράσεως «...ἐν Ἀθήναις 1978».
 - (II) διωρθώθη ἡ φράσις «δέν ἔτυχεν εἰσέτι ἐπικυρώσεως» ὡς ἀκολούθως: «δέν ἔτυχεν εἰσέτι εὐρείας ἐπικυρώσεως».
 - (III) διωρθώθη ἡ φράσις «...προβαίνουν εἰς τοιαύτας χειροτονίας» ὡς ἀκολούθως: «συνέχισαν νά προβαίνουν εἰς τοιαύτας χειροτονίας».
 - (IV) Προσετέθη ἡ φράσις: «Αἱ τάσεις αὗται δύνανται νά ἔχουν ἀρνητικὰς ἐπιπτώσεις εἰς τήν περαιτέρω πορείαν τοῦ Διαλόγου».
3. Εἰς τήν τελευταίαν § προσετέθη ἡ ἀκροτελεύτιος φράσις: «θά ἠδύναντο ἐπίσης νά ἐνταχθοῦν...».

Β'. Ὁ Διάλογος μετά τῶν Παλαιοκαθολικῶν

1. Εἰς τήν § α' ἀπηλείφθη τό «πλήρης» εἰς τήν διατύπωσιν «πλήρη

2. Εἰς τὴν § β' *ἱκανοποίησιν*». (I) ἀντικατεστάθη ὁ ὅρος «*μαριολογικῶν*» διὰ τῆς φράσεως «*τῶν περὶ τοῦ προσώπου τῆς Θεομήτορος...*». (II) ἀπηλείφθησαν αἱ λέξεις «*τελευταίαν, ὡς ὑπολογίζεται*».
3. Εἰς τὴν § γ' ἀναδιετυπώθη ἐπὶ τό σαφέστερον ἡ εἰσαγωγικὴ φράσις.
4. Εἰς τὴν § δ' (I) ἡ εἰσαγωγικὴ φράσις «*Τὰ θέματα ταῦτα*» ἀπεσαφηνίσθη ὡς ἀκολούθως: «*Τὰ δύο ταῦτα θέματα*». (II) ἀπηλείφθησαν οἱ ἀσαφεῖς ὅροι «*ἐκκλησιαστικῶν*» ὀργάνων καὶ «*πλήρους*» ἐκκλησιαστικῆς κοινωνίας.

Γ'. Ὁ Διάλογος μετὰ τῶν Ἀρχαίων Ἀνατολικῶν Ἐκκλησιῶν

- Εἰς τὴν § β' ἡ φράσις «... εἶναι ἄριστα, ἐλπίζει δ' ὅτι...» ἀντικατεστάθη διὰ τῆς φράσεως «*...Παρέχον βασίμους ἐλπίδας...*»

Δ'. Ὁ Διάλογος μετὰ τῶν Ρωμαιοκαθολικῶν

1. Εἰς τὴν § δ' ἡ ἀκροτελεύτιος φράσις «*...ἀλλ' ὑπὸ τῶν δύο Ἐκκλησιῶν...*» διωρθώθη ὡς ἀκολούθως: «*... ἀλλ' ὑπὸ τῶν δύο Ἐπιτροπῶν...*».
2. Εἰς τὴν § στ' ἡ ἀκροτελεύτιος φράσις «*... Διὰ τὸν ἡμέτερον διμερῆ Διάλογον...*» ἀντικατεστάθη διὰ τῆς φράσεως «*...προβληματίζοντες τὴν περαιτέρω πορείαν τοῦ Διαλόγου*».
3. Εἰς τὴν § η' ἀπαλείφεται ἐν τέλει ἡ φράσις «*...τοῦ προβλήματος τῆς Οὐνίας, ὡς καὶ τοῦ παραλλήλου προβλήματος τοῦ Προσηλυτισμοῦ*».

Ε'. Ὁ Διάλογος μετὰ τῶν Λουθηρανῶν

- Εἰς τὴν § β' ἀντικαθίσταται ἡ φράσις «*... καὶ ὅτι αἱ ἀντίθετοι θεολογικαὶ θέσεις...*» διὰ τῆς φράσεως: «*Ἄν καὶ δυνάμεθα ἤδη νὰ προβλέπωμεν μελλοντικὰς δυσχερείας...*».

ΣΤ'. Ὁ Διάλογος μετὰ τῶν Μετερορθμισμένων

- Εἰς τὴν § β' ἀντικατεστάθη διὰ τῆς νέας ὁλόκληρος ἡ παλαιὰ διατύπωσις.

Σεβασμῶτατε ἅγιε Πρόεδρε, ἡ ἡμέτερα Ἐπιτροπὴ ὑποβάλλει τό οὔτω καταρτισθέν κείμενον εἰς τὴν Ὀλομέλειαν διὰ τὰ περαιτέρω.

† Ὁ Τρανσυλβανίας Ἀντώνιος
καθηγητῆς Βλάσιος Φειδᾶς

Ἡ Ὀλομέλεια τῆς Διασκέψεως ἐκφράζει μετὰ ταῦτα τὴν ἐπιθυμίαν

ὅπως ἀναγνωσθῆ τό προοίμιον τοῦ κειμένου, δεδομένου ὅτι πρόκειται περί προσθήκης, ἢ ὅποια δέν ὑπῆρχεν εἰς τό ὑπό τῆς Διορθοδόξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς προταθέν σχέδιον κειμένου. Τῆς προτάσεως γενομένης ἀποδεκτῆς, ὁ Πρόεδρος τῆς Ἐπιτροπῆς ἀναγινώσκει τό περί οὗ ὁ λόγος τμήμα τοῦ κειμένου.

Τό ὑπό τῆς Β' Ἐπιτροπῆς ἐργασίας προτεινόμενον τῆ Ὀλομελείᾳ κείμενον ἔχει ὡς ἀκολούθως:

Β' ΕΠΙΤΡΟΠΗ

ΣΧΕΣΕΙΣ ΤΗΣ ΟΡΘΟΔΟΞΟΥ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΛΟΙΠΟΝ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΟΝ ΚΟΣΜΟΝ

Ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία ἀνέκαθεν ἦτο εὖνους καί θετικῶς διατεθειμένη πρὸς πάντα Διάλογον τόσον διὰ θεολογικούς, ὅσον καί διὰ ποιμαντικούς λόγους. Κατά τὰ τελευταῖα ἔτη ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία ἐχώρησε πράγματι εἰς Θεολογικόν Διάλογον μετὰ πλείστων χριστιανικῶν Ἐκκλησιῶν καί Ὁμολογιῶν, ἐν τῇ πεποιθῆσει ὅτι διὰ τοῦ Διαλόγου δίδει δυναμικὴν μαρτυρίαν τῶν πνευματικῶν αὐτῆς θησαυρῶν πρὸς τοὺς ἐκτός αὐτῆς, μέ ἀντικειμενικόν σκοπὸν τὴν προλείανσιν τῆς ὁδοῦ τῆς ὁδηγούσης πρὸς τὴν ἐνότητα.

Ἡ ἀγία ἡμῶν Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία, ἔχουσα πλήρη συνείδησιν τῆς εὐθύνης αὐτῆς διὰ τὴν ἐνότητα τοῦ χριστιανικοῦ κόσμου, ὄχι μόνον ἀναγνωρίζει, καίπερ αὐτὴ οὐσα ἢ Μία, Ἁγία, Καθολικὴ καί Ἀποστολικὴ Ἐκκλησία, τὴν ὄντολογικὴν ὑπαρξιν ὅλων αὐτῶν τῶν χριστιανικῶν Ἐκκλησιῶν καί Ὁμολογιῶν, ἀλλὰ καί θετικῶς πιστεύει ὅτι αἱ πρὸς πάσας ταύτας σχέσεις αὐτῆς στηρίζονται ἐπὶ τῆς ὅσον ἔνεστι ταχύτερας καί ἀντικειμενικωτέρας ἀποσαφηνίσεως τοῦ ὅλου ἐκκλησιολογικοῦ θέματος καί τῆς γενικωτέρας παρ' αὐταῖς διδασκαλίας περὶ μυστηρίων, χάριτος, ἱερωσύνης καί ἀποστολικῆς διαδοχῆς. Οἱ σύγχρονοι διμερεῖς Θεολογικοὶ διάλογοι τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας ἐκφράζουν κατὰ τρόπον αὐθεντικόν τὴν συνείδησιν ταύτην τῆς Ὁρθοδοξίας.

Βεβαίως, ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία, διαλεγόμενη μετὰ τῶν λοιπῶν Χριστιανῶν, δέν παραγνωρίζει τὰς δυσκολίας τοῦ τοιούτου ἐγχειρήματος, κατανοεῖ ὅμως ταύτας ἐν τῇ πορείᾳ πρὸς τὴν κοινὴν παράδοσιν τῆς ἀρχαίας ἀδιαιρέτου Ἐκκλησίας καί ἐπὶ τῇ ἐλπίδι ὅτι τό ἅγιον Πνεῦμα, ὅπερ ὅλον συγκροτεῖ τὸν θεσμόν τῆς Ἐκκλησίας, θά ἀναπληρώσῃ τὰ ἐλλείποντα. Ἐν τῇ ἐννοίᾳ ταύτῃ, ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία εἰς τοὺς Θεολογικοὺς διαλόγους δέν στηρίζεται μόνον εἰς τὰς ἀνθρωπίνας δυνάμεις τῶν διεξαγόντων τοὺς Διαλόγους, ἀλλ' ἀπεκδέχεται καί τὴν ἐπιστάσιαν τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐν τῇ χάριτι τοῦ Κυρίου, εὐχηθέντος «ἵνα πάντες ἐν ὧσιν» (Ἰω. 17,21).

Οἱ σύγχρονοι διμερεῖς Θεολογικοὶ διάλογοι, κηρυχθέντες ὑπὸ Πανορθοδόξων Διασκέψεων, ἐκφράζουν τὴν ὁμόθυμον ἀπόφασιν πασῶν τῶν

κατά τόπους άγιωτάτων Όρθόδοξων Έκκλησιών, αί όποια έχουν ύψιστον χρέος νά συμμετέχουν ενεργώς και συνεχώς εις τήν διεξαγωγήν αυτών, ίνα μή παρακωλύηται ή όμόφωνος μαρτυρία τής Όρθοδοξίας προς δόξαν του έν Τριάδι Θεου. Έν ή περιπτώσει Έκκλησία τις ήθελεν άποφασίσει νά μή όρίση εκπροσώπους αυτής εις τινα Διάλογον ή συνέλευσιν Διαλόγου, εάν ή άπόφασις αυτή δέν είναι πανορθόδοξος, ό Διάλογος συνεχίζεται. Πρό τής έναρξεως τής συνελεύσεως ή του Διαλόγου άντιστοιχως, ή άπουσία Έκκλησίας τινός δέον όπως συζητηθή όπωσδήποτε υπό τής Όρθοδόξου Έπιτροπής του Διαλόγου άφ' ενός μέν προς έκφρασιν τής άλληλεγγύης και τής ενότητας τής Όρθοδόξου Έκκλησίας, άφ' έτερον δέ προς πρόσκλησιν τής έν λόγω Έκκλησίας δι' άναθεώρησιν τής άποφάσεως αυτής.

Τά προβλήματα, τά όποια ανακύπτουν κατά τās θεολογικές συζητήσεις των Μικτών Θεολογικών Έπιτροπών και άφορουν εις παραδεδομένας ή και εις νέας θεολογικές διαφοράς, δέν συνιστούν πάντοτε έπαρκή αιτιολόγησιν μονομερούς ανακλήσεως των αντιπροσώπων αυτής ή και όριστικής διακοπής τής συμμετοχής αυτής υπό τινος κατά τόπον Όρθοδόξου Έκκλησίας. Τοϋτο προϋποθέτει πανορθόδοξον άπόφασιν, καταβαλλομένων των δεουσών διορθοδόξων προσπαθειών διά τήν άποκατάστασιν τής αντιπροσωπευτικής όλοκληρίας τής έν τῷ Διαλόγῳ τούτῳ όρθοδόξου Θεολογικής Έπιτροπής.

Η κατά τήν διεξαγωγήν των Θεολογικών Διαλόγων άκολουθουμένη μεθοδολογία άποσκοπεί όχι μόνον εις τήν αναζήτησιν των κοινών στοιχείων τής χριστιανικής πίστεως, αλλά και εις τήν υπέρβασιν των παραδεδομένων θεολογικών διαφορών ή και των τυχόν νέων διαφοροποιήσεων. Έν περιπτώσει αδυναμίας υπεμβάσεως συγκεκριμένης τινός θεολογικής διαφοράς ό Θεολογικός διάλογος συνεχίζεται, καταγραφομένης τής διαπιστωθείσης επί του συγκεκριμένου θέματος θεολογικής διαφωνίας και ανακοινουμένης τής διαφωνίας ταύτης προς πάσας τās κατά τόπους Όρθοδόξους Έκκλησίας.

Είναι ενόητον ότι κατά τήν διεξαγωγήν των Θεολογικών διαλόγων κοινός πάντων σκοπός είναι ή τελική άποκατάστασις τής έν τῇ όρθῇ πίστει και τῇ αγάπῃ ενότητας. Όπωσδήποτε όμως αί ύφιστάμεναι θεολογικαί και εκκλησιολογικαί διαφοραί επιτρέπουν ποιάν τινα ιεράρχησιν ως προς τās ύφισταμένας δυσχερείας διά τήν πραγμάτωσιν του πανορθοδόξως τεθειμένου σκοποϋ. Η έτερότης των προβλημάτων εκάστου διμερούς Διαλόγου προϋποθέτει διαφοροποίησιν μέν τής τηρηθησομένης έν αυτῷ μεθοδολογίας, άλλ' οϋχι και διαφοροποίησιν σκοποϋ, διότι ό σκοπός είναι ενιαίος εις πάντας τούς Διαλόγους.

Έν τούτοις, επιβάλλεται, όπως αναληφθῆ προσπάθεια συντονισμού του έργου των διαφόρων διορθοδόξων Θεολογικών Έπιτροπών τοσούτῳ μάλλον, όσω ή υπάρχουσα άρρηκτος όντολογική ενότης τής Όρθοδόξου Έκκλησίας πρέπει νά άποκαλύπτηται και εκδηλοϋται και έν τῷ χώρῳ τούτῳ των Διαλόγων. Εις τό συντονιστικόν όργανον δέον νά μετέχουν οί Πρόεδροι και οί Γραμματεῖς πάντων των έν εξελίξει Διαλόγων, ως και έν μέλος

Ὁρθόδοξον Ἐπιτροπῆς Διαλόγου τινός πρὸς ἐκπροσώπησιν Ἐκκλησίας, ἐκ τῶν ἀντιπροσωπιῶν τῆς ὁποίας δὲν ἔχει ἐκλεγῆ Πρόεδρος ἢ Γραμματεὺς εἰς τινα Διάλογον.

Ἡ περὰ τωσις οἰουδήποτε ἐπίσημως κηρυχθέντος Θεολογικοῦ διαλόγου συντελεῖται διὰ τῆς ὀλοκληρώσεως τοῦ ἔργου τῆς ἀντιστοίχου Μικτῆς Θεολογικῆς Ἐπιτροπῆς, ὅποτε ὁ Πρόεδρος τῆς Διορθόδοξου Ἐπιτροπῆς ὑποβάλλει ἐκθεσιν πρὸς τὸν Οἰκονομικὸν Πατριάρχην, ὁ ὅποιος, ἐν συμφωνίᾳ καὶ μετὰ τῶν ἐπὶ κεφαλῆς τῶν κατὰ τόπους Ὁρθόδοξων Ἐκκλησιῶν, κηρύσσει τὴν λήξιν τοῦ Διαλόγου. Οὐδεὶς Διάλογος θεωρεῖται περατωθεὶς πρὶν ἢ κηρυχθῆ λήξας διὰ τοιαύτης πανορθόδοξου ἀποφάνσεως.

Ἡ μετὰ τὴν τυχόν ἐπιτυχὴ ὀλοκλήρωσιν τοῦ ἔργου Θεολογικοῦ τινος διαλόγου πανορθόδοξος ἀπόφασις διὰ τὴν ἀποκατάστασιν τῆς ἐκκλησιαστικῆς κοινωνίας δέον ὅπως ἐρεῖδῆται ἐπὶ τῆς ὁμοφωνίας πασῶν τῶν κατὰ τόπους Ὁρθόδοξων Ἐκκλησιῶν ἢ τουλάχιστον ἐπὶ τῆς μὴ ἀντιθέσεώς τινος τούτων.

Α΄. Ὁ Διάλογος μετὰ τῶν Ἀγγλικανῶν

Ἡ Γ' Προσυνοδικὴ Πανορθόδοξος Διάσκεψις ἐκφράζει τὴν ἱκανοποίησιν αὐτῆς διὰ τὸ μέχρι σήμερον, παρὰ τὰς ὑπὸ τῶν Ἀγγλικανῶν ἐκδηλουμένας τάσεις ὑποβαθμίσεως τοῦ Διαλόγου, ἐπιτελεσθέν ἔργον ὑπὸ τῆς Μικτῆς Θεολογικῆς Ἐπιτροπῆς ἐπὶ τοῦ Διαλόγου μετὰ τῶν Ἐκκλησιῶν Ὁρθόδοξου καὶ Ἀγγλικανικῆς. Συνετάχθησαν ὑπ' αὐτῆς κοινὰ κείμενα ἐπὶ θεμάτων τριαδολογικῶν καὶ ἐκκλησιολογικῶν, ὡς καὶ ζωῆς, λατρείας καὶ παραδόσεως τῆς Ἐκκλησίας.

Ἡ Διάσκεψις παρατηρεῖ συνάμα ὅτι ἡ κατὰ τὸ 1976 ὑπογραφείσα ἐν Μόσχᾳ συμφωνία πρὸς πρότασιν ἀπαλείψεως τοῦ *Filioque* ἐκ τοῦ Συμβόλου τῆς πίστεως δὲν ἔτυχεν εἰσέτι εὐρείας ἐπικυρώσεως. Ὁμοίως, παρὰ τὴν ἐν Ἀθήναις (1978) γενομένην Δήλωσιν τῶν Ὁρθόδοξων ἐναντίον τῆς χειροτονίας τῶν γυναικῶν, Ἐκκλησίαι τινές τῆς Ἀγγλικανικῆς Κοινωνίας συνέχισαν νὰ προβαίνουν εἰς τοιαύτας χειροτονίας. Αἱ τάσεις αὗται δύνανται νὰ ἔχουν ἀρνητικὰς ἐπιπτώσεις εἰς τὴν περαιτέρω πορείαν τοῦ Διαλόγου.

Σοβαρὰν δυσχέρειαν εἰς τὴν ὁμαλὴν διεξαγωγὴν τοῦ Διαλόγου τούτου ἀποτελοῦν ἐπίσης αἱ ἐλαστικαὶ καὶ ἀσαφεῖς ἐκκλησιολογικαὶ προϋποθέσεις τῶν Ἀγγλικανῶν, αἱ ὁποῖαι θὰ ἠδύναντο νὰ σχετικοποιήσουν καὶ τὸ περιεχόμενον τῶν συνυπογραφομένων κοινῶν θεολογικῶν κειμένων. Ἀνάλογος εἶναι καὶ ἡ δυσκολία, ἢ προερχομένη ἐκ διαφορῶν ἀκραίων διακηρύξεων ἡγετικῶν στελεχῶν τῶν Ἀγγλικανῶν εἰς θέματα πίστεως.

Περὶ τοῦ θεματολογίου τοῦ Διαλόγου εἰδικώτερον, ἡ Διάσκεψις συνιστᾷ, ὅπως μὴ δίδῃται μεγάλη σημασία εἰς τὴν παράλληλον ἐκθεσιν καὶ περιγραφὴν τῶν ἐκατέρωθεν θέσεων, ἥτις προδίδει μᾶλλον ἀσυμφωνίαν, ἀλλ' ὅπως τονίζεται ἡ δυναμένη νὰ ὑπάρχῃ συμφωνία ἐπὶ δογματικῶν θεμάτων. Θὰ ἠδύναντο ἐπίσης νὰ ἐνταχθοῦν εἰς τὸ θεματολόγιον καὶ θέματα πνευματικότητος, ποιμαντικῆς μερίμνης καὶ διακονίας διὰ τὰς ἀνάγκας τοῦ συγχρόνου κόσμου.

Β'. Ὁ Διάλογος μετὰ τῶν Παλαιοκαθολικῶν

Ἡ Γ' Προσυννοδική Πανορθόδοξος Διάσκεψις ἐκφράζει τὴν ἱκανοποίησιν αὐτῆς διὰ τὴν μέχρι τοῦδε πορείαν τοῦ μεταξὺ τῶν Ἐκκλησιῶν Ὁρθοδόξου καὶ Παλαιοκαθολικῆς Θεολογικοῦ διαλόγου, ὁ ὁποῖος βαίνει ὁσονοῦπω πρὸς τὴν ὀλοκλήρωσιν αὐτοῦ.

Ἐχουν ἤδη συνταχθῆ καὶ γίνεαι ἀπὸ κοινοῦ δεκτὰ εἴκοσιν ἐν ὅλῳ κείμενα ἐπὶ ἰσαριθμῶν θεολογικῶν, χριστολογικῶν, ἐκκλησιολογικῶν, σωτηριολογικῶν, ὡς καὶ τῶν περὶ τοῦ προσώπου τῆς Θεομήτορος θεμάτων, πρόκειται δὲ κατὰ τὴν ἐπομένην συνεδρίαν τῆς Μικτῆς Θεολογικῆς Ἐπιτροπῆς νὰ ἐξετασθῶν θέματα σχετικὰ μὲ τὴν μυστηριολογίαν καὶ ἐσχατολογίαν, ὡς καὶ αἱ προϋποθέσεις καὶ αἱ συνέπειαι τῆς ἐκκλησιαστικῆς κοινωνίας.

Ἡ Διάσκεψις κρίνει, ὅτι διὰ τὴν πληρεστέραν ἀξιολόγησιν τοῦ Διαλόγου τούτου δὲν θὰ ἔδει νὰ ἀγνοηθῶν τὰ ἐξῆς: (α) ἡ παλαιὰ πράξις τῆς Παλαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας νὰ διατηρῆ τὴν μυστηριακὴν κοινωνίαν μετὰ τῆς Ἀγγλικανικῆς Ἐκκλησίας, ὡς ἐπίσης καὶ αἱ ἐν Γερμανίᾳ ἀναφανείσαι νεώτεραι τάσεις μυστηριακῆς κοινωνίας μετὰ τῆς Εὐαγγελικῆς Ἐκκλησίας, διότι αἱ τάσεις αὗται, καίτοι περιορισμέναι καὶ τοπικαί, συρρικνῶνουν τὴν σπουδαιότητα τῶν συνυπογραφομένων ἐν τῷ Διαλόγῳ κοινῶν ἐκκλησιολογικῶν κειμένων, καὶ (β) αἱ δυσχέρειαι ἐνσωματώσεως καὶ ἀναπτύξεως εἰς τὸν καθόλου βίον τῆς Παλαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας τῆς θεολογίας τῶν συνυπογραφομένων κοινῶν θεολογικῶν κειμένων.

Τὰ δύο ταῦτα θέματα δεόν νὰ ἀξιολογηθῶν ὡς πρὸς τὰς ἐκκλησιολογικὰς καὶ τὰς ἐκκλησιαστικὰς συνεπείας αὐτῶν ὑπὸ τῶν ἀρμοδίων ὀργάνων τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, οὕτως ὥστε νὰ καθορισθῶν, ὡς οἶόν τε τάχιον, αἱ ἐκκλησιαστικαὶ προϋποθέσεις ἀποκαταστάσεως τῆς μετὰ τῶν Παλαιοκαθολικῶν ἐκκλησιαστικῆς κοινωνίας.

Ἡ τυχόν ἐπιτυχὴς περάτωσις τοῦ Θεολογικοῦ τούτου διαλόγου θὰ ἔχῃ εὐεργετικὰ ἀποτελέσματα διὰ τὴν πορείαν καὶ τῶν ἄλλων Διαλόγων, διότι θὰ ἐνισχύσῃ τὴν ἀξιοπιστίαν αὐτῶν.

Γ'. Ὁ Διάλογος μετὰ τῶν Ἀρχαίων Ἀνατολικῶν Ἐκκλησιῶν

Ἡ Γ' Προσυννοδική Πανορθόδοξος Διάσκεψις χαιρετίζει τὴν πρὸ τινων μηνῶν ἑναρξιν τοῦ Διαλόγου τούτου καὶ ἐξαίρει τὴν ἐπιλογὴν τῆς Χριστολογίας ὡς πρώτου πρὸς ἐξέτασιν θέματος.

Αἱ προοπτικαὶ τοῦ ἐν λόγῳ Διαλόγου παρέχουν βασίμους ἐλπίδας ὅτι θὰ εὐρεθῶν λύσεις διὰ τὰ ὑφιστάμενα προβλήματα τῆς ἀποδοχῆς τοῦ Ὁρου τῆς Δ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου ἐν ἀρρήκτῳ ἐνότητι πρὸς τὰς χριστολογικὰς ἀποφάσεις τῶν ἄλλων Οἰκουμενικῶν Συνόδων, τῆς ἀποδοχῆς τῶν Δ', Ε', ΣΤ' καὶ Ζ' Οἰκουμενικῶν Συνόδων, τῆς ἄρσεως τῶν ἐκατέρωθεν ἐπιβληθέντων Ἀναθεμάτων, κ.λπ.

Ὁ Διάλογος οὗτος θὰ ἐνισχύετο ὅπωςδῆποτε διὰ τῆς παραλλήλου μελέτης καὶ ἀντιμετωπίσεως τῶν ὑπαρχόντων κοινῶν ποιμαντικῶν προβλη-

μάτων, καθ' ὅτι ἀμφοτέραι αἱ οἰκογένειαι Ἐκκλησιῶν ἀφ' ἑνός μὲν ζοῦν εἰς κοινόν δι' αὐτάς περιβάλλον, ἀφ' ἑτέρου δέ ἔχουν κοινὰς ἐκκλησιαστικὰς προϋποθέσεις, αἱ ὁποῖαι δύνανται νὰ συμβάλουν εἰς τὴν ἐπίλυσιν τούτων.

Δ'. Ὁ Διάλογος μετὰ τῶν Ρωμαιοκαθολικῶν

Ἡ Γ' Προσυνοδική Πανορθόδοξος Διάσκεψις ἀναγνωρίζει τὴν θετικὴν μέχρι σήμερον πορείαν τοῦ Διαλόγου τούτου, ὅστις ὠδήγησεν εἰς τὴν σύνταξιν κοινῶν κειμένων ἐπὶ τοῦ θέματος «Τὸ Μυστήριον τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς θείας Ἐνχαριστίας ὑπὸ τὸ φῶς τοῦ Μυστηρίου τῆς Ἁγίας Τριάδος» καὶ εἰς τὴν ἀπὸ κοινῶν μελέτην τοῦ θέματος «Πίστις, Μυστήρια καὶ Ἐνότης τῆς Ἐκκλησίας». Ἡ Διάσκεψις χαιρετίζει μεθ' ἰκανοποιήσεως τὰ γενόμενα ἐποικοδομητικὰ βήματα καὶ διαδηλοῖ τὴν θέλησιν καὶ ἀπόφασιν τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας περὶ τῆς συνεχίσεως τοῦ σπουδαίου τούτου Διαλόγου.

Ἄλλ' ἡ ἡμετέρα Διάσκεψις ἐπισημαίνει ἐκ παραλλήλου καὶ τὴν ὑπαρξιν ὠρισμένων θεματολογικῶν, μεθοδολογικῶν καὶ ἄλλων προβλημάτων, τὰ ὁποῖα δυσχεραίνουν τὴν ταχείαν καὶ ἀποτελεσματικὴν διεξαγωγὴν καὶ προώθησιν τοῦ Διαλόγου. Πρὸς ὑπερπήδησιν κατὰ τὸ δυνατόν τῶν προβλημάτων τούτων καὶ βελτίωσιν γενικῶς τῶν συνθηκῶν διεξαγωγῆς τοῦ Διαλόγου, ἡ Διάσκεψις ἐπιθυμεῖ νὰ προβῆ εἰς ὠρισμένας εἰσηγήσεις. Αὐτονόητον εἶναι ὅτι τὰ προτεινόμενα θὰ τύχουν τῆς ἀποδοχῆς καὶ τῆς ἑτέρας πλευρᾶς, κατὰ τὴν καθιερωμένην καὶ ἀπὸ κοινῶν δεκτὴν γενομένην διαδικασίαν διεξαγωγῆς τοῦ Διαλόγου.

Ὡς πρὸς τὴν θεματολογίαν, ἡ Διάσκεψις εἰσηγεῖται τὴν ἐπιλογὴν τῶν ἐφεξῆς θεμάτων διὰ τὸν Διάλογον οὐχὶ ἀπλῶς καὶ μόνον ἐκ τῶν «ἐνούντων» τὰς δύο Ἐκκλησίας, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν «χωριζόντων» αὐτάς, καὶ ἰδίως ἐκ τοῦ χώρου τῆς Ἐκκλησιολογίας.

Ὡς πρὸς τὴν μεθοδολογίαν, ἡ Διάσκεψις εἰσηγεῖται: (α) τὴν ὑπαρξιν κεχωρισμένων σχεδίων κειμένων, ἑνὸς ὀρθοδόξου καὶ ἑνὸς ρωμαιοκαθολικοῦ, εἰς τὴν ἀρχὴν καὶ τὴν βᾶσιν τῆς ὅλης διεργασίας τῆς ὑπὸ τῶν Ὑποεπιτροπῶν συντάξεως τῆς πρώτης μορφῆς τῶν κοινῶν κειμένων (β) τὴν διεξαγωγὴν τῆς ἐνδορθοδόξου κριτικῆς ἐπὶ τῶν ὑπὸ τῆς Συντονιστικῆς Ἐπιτροπῆς συντασσόμενων κοινῶν κειμένων ἐντὸς τῆς Διορθοδόξου Ἐπιτροπῆς (γ) τὴν καθιέρωσιν δύο, καὶ οὐχὶ ἑνός, πρωτοτύπων κειμένων, ἑνὸς εἰς τὴν ἑλληνικὴν καὶ ἑνὸς εἰς τὴν γαλλικὴν, καὶ τὴν μείζονα χρῆσιν ἐν αὐτοῖς βιβλικῆς καὶ πατερικῆς γλώσσης καὶ ὀρολογίας, καὶ (δ) τὴν ἀποδοχὴν τῶν κοινῶν κειμένων ἐν ἐκάστη συνελύσει τῆς Μικτῆς Ἐπιτροπῆς οὐχὶ κατ' ἄτομα, ἀλλ' ὑπὸ τῶν δύο Ἐπιτροπῶν, ὡς ἐπὶ ἴσοις ὅροις συμβαλλόμενων εἰς τὸν Διάλογον μερῶν.

Εἰδικώτερον, προκειμένου νὰ προαχθῇ ἀπροσκόπτως ὁ Διάλογος οὗτος, τυγχάνει ἀπαραίτητον νὰ γίνῃ συντόμως συζήτησις ἐπὶ τῶν δυσμενῶν ἐπιπτώσεων, τὰς ὁποίας ἔχουν εἰς αὐτὸν ὠρισμένα ἀκανθώδη θέματα, ὡς εἶναι ἡ Οὐνία καὶ ὁ Προσηλυτισμός. Ἡ ὑπαρξις καὶ ἡ συνέχισις

τού ἀρνητικοῦ ἐν τῇ ζωῇ τῶν Ἐκκλησιῶν ἡμῶν γεγονότος τῆς Οὐνίας, τόσον ὑπό τὰς ἱστορικές αὐτῆς μορφάς, ὅσον καί ὑπό τὰς συγχρόνους αὐτῆς ἐνεργείας, καθὼς καί ὁ ὑπό οἰανδήποτε μορφήν ἀσκούμενος Προσηλυτισμός, εἶναι πραγματικότητες ἀπαράδεκτοι διὰ τὴν Ὁρθοδοξίαν καί καθίστανται παράγοντες ἀρνητικοί, προβληματίζοντες τὴν περαιτέρω πορείαν τοῦ Διαλόγου.

Ἐν τῇ προοπτικῇ ταύτῃ προτείνομεν, ὅπως τὸ γεγονός τοῦτο τῆς Οὐνίας καί ὁ δι' αὐτῆς ἢ καί ἄλλως διενεργούμενος Προσηλυτισμός ἐξετασθῶν ὡς μία ἐκκλησιολογικὴ προτεραιότης τοῦ Διαλόγου ἡμῶν κατὰ τινὰ ἐκ τῶν ἀμέσως προσεχῶν φάσεων αὐτοῦ. Ὡσαύτως, ἐν ὄψει τῶν ἀρνητικῶν διὰ τὴν Ὁρθοδοξίαν καί διὰ τὸν Διάλογον αὐτῆς μετὰ τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας ποιμαντικῶν καί ἄλλων συνεπειῶν τῆς Οὐνίας καί τοῦ Προσηλυτισμοῦ, προτείνομεν, ὅπως ἀναζητηθῶν τὸ ταχύτερον δυνατὸν οἱ κατάλληλοι τρόποι ἐξευρέσεως τῶν ἀπαραιτήτων πρακτικῶν λύσεων.

Ε'. Ὁ Διάλογος μετὰ τῶν Λουθηρανῶν

Ἡ Γ' Προσυνοδικὴ Πανορθόδοξος Διάσκεψις διαπιστοί μεθ' ἱκανοποιήσεως τὸ γεγονός, ὅτι ὁ Διάλογος ἤρξατο ὑπὸ καλοῦς οἰωνοῦς καί ὅτι οἱ διεξάγοντες τοῦτον ἐπέλεξαν ὡς πρῶτον θέμα πρὸς ἐξέτασιν τὴν Ἐκκλησιολογίαν, ἣτις ἄπτεται κατὰ βάσιν τῶν σημαντικωτέρων προβλημάτων καί τῶν ἐκ τούτων θεολογικῶν διαφορῶν.

Ἡ Διάσκεψις ἐλπίζει ὅτι τόσο κατὰ τὰς διμερεῖς συζητήσεις, ὅσον καί κατὰ τὴν ἐπεξεργασίαν τῶν κοινῶν κειμένων, θά δίδηται ἴση ἔμφασις εἰς τε τὸ ἀκαδημαϊκὸν στοιχεῖον καί εἰς τὸ ἐκκλησιαστικὸν τοιοῦτον. Ἄν καί δυνάμεθα ἤδη νά προβλέψωμεν μελλοντικὰς δυσχερεῖας εἰς τὴν διεξαγωγὴν τοῦ Διαλόγου, ἐν τούτοις ἐλπίζομεν ὅτι θά καταστή σὺν Θεῷ καρποφόρος καί ἐπωφελής.

ΣΤ'. Ὁ Διάλογος μετὰ τῶν Μετερρυθμισμένων

Ἡ Γ' Προσυνοδικὴ Πανορθόδοξος Διάσκεψις εὐχεται, ὅπως ὁ ὑπὸ ἑναρξιν Θεολογικός Διάλογος τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας μετὰ τῶν Μετερρυθμισμένων ἀρξῆται ἐπισημῶς καί ἐξελιχθῆ ἐν πνεύματι θετικῶ καί δημιουργικῶ. Ἐκφράζεται ὡσαύτως ἡ ἐλπίς, ὅτι ὁ Διάλογος οὗτος θά ἐπωφεληθῆ ἐκ τῆς κτηθείσης πείρας κατὰ τὴν διεξαγωγὴν τῶν ἄλλων Θεολογικῶν Διαλόγων, υἱοθετῶν τὰ ἐξ αὐτῶν θετικά συμπεράσματα καί ἀποφεύγων τὴν ἐπανάληψιν τῶν ἀρνητικῶν τοιοῦτων.

Ἡ εὐλογος ἀνησυχία ὠρισμένων κατὰ τόπους Ὁρθόδοξων Ἐκκλησιῶν διὰ τὴν ἀσκησιν ὑπὸ τῶν Λουθηρανῶν καί τῶν Μετερρυθμισμένων προσηλυτισμοῦ εἰς βάρος τοῦ ὀρθόδοξου πληρώματος δύναται νά δημιουργήσῃ περιπλοκάς καί νά δυσκολεύσῃ τὴν περαιτέρω πορείαν τῶν Διαλόγων τούτων».

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Εὐχαριστῶ πολύ τόν Μητροπολίτην Τρανσυλβανίας κ. Ἀντώνιον διά τήν παρουσίαν τῆς ἐκθέσεως ἐπί τοῦ κειμένου τῶν σχέσεων τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας πρός τόν λοιπόν χριστιανικόν κόσμον. Εὐχαριστῶ τήν Ἐπιτροπήν διά τήν ἐργασίαν τῆς καί ἐπιθυμῶ νά ζητήσω συγγνώμην διά μίαν παράλειψιν: νά εὐχαριστήσω θερμῶς τόν Σεβ. Μητροπολίτην Πράγας καί πάσης Τσεχοσλοβακίας κ. Δωρόθεον, τοὺς δύο γραμματεῖς καί τά μέλη τῆς Ἀ' Ἐπιτροπῆς, οἱ ὅποιοι τόσον φιλοτίμως εἰργάσθησαν διά νά παρουσιάσουν τό κείμενον περὶ νηστείας.

Ἡ ἐργασία, ἡ ὁποία ἔχει γίνεῖς τήν Β' Ἐπιτροπήν εἶναι ὁμολογουμένως ἐκτάκτως ἱκανοποιητική. Καί ὡς ἐργασία, ἀλλά καί ὡς παρουσίασις τῆς ἐργασίας αὐτῆς. *Ἰδιαίτερος ἱκανοποιητικόν εἶναι τό νέον εἰσαγωγικόν τμήμα τοῦ κειμένου, τό ὁποῖον καί αὐτομάτως καθιστᾷ τό κείμενόν μας περὶ τῶν Διαλόγων κείμενον τῆς Ἁγίας καί Μεγάλης Συνόδου.* Διότι, μέ τήν ἀπόφασιν τήν ὁποίαν λαμβάνομεν νά ἐφαρμοσθοῦν καί νά προωθηθοῦν τά περὶ τῶν Διαλόγων ἐνταῦθα λεγόμενα, θά ἔμενον ἀπογυμνωμένον τό κείμενον ἐνώπιον τῆς Ἁγίας καί Μεγάλης Συνόδου. Μέ τόν Πρόλογον αὐτόν ὁ χώρος αὐτός καλύπτεται ἄριστα καί πρέπει νά εἴμεθα εὐγνώμονες διά τήν γενομένην ἐργασίαν. Ἡ συζήτησις εἶναι ἀνοικτή πρός σχολιασμόν τόσον τοῦ προοιμίου, ὅσον καί τῶν ἐπί μέρους στοιχείων τοῦ Διαλόγου.

Ὁ Σεβ. Κρουτίτσκις: Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε, δέν θά ἀναφερθῶ εἰς τήν ἀξίαν τοῦ ὅλου κειμένου, τό ὁποῖον εἶναι πολύ καλόν, ἀλλά θά ἐπεθύμουν νά ἐπιστήσω τήν προσοχήν σας εἰς δύο σημεία, τά ὁποῖα, κατά τήν γνώμην μου, θά ἠδύναντο νά δημιουργήσουν ποιάν τινα παρανόησιν καί παρεξήγησιν. Πρόκειται διά δύο παράλληλα σημεία εἰς τοὺς Διαλόγους μετά τῶν Ἀγγλικανῶν καί μετά τῶν Ρωμαιοκαθολικῶν. Ἐν σχέσει πρός τά προταθέντα θέματα εἰς τόν Διάλογον μετά τῶν Ἀγγλικανῶν, εἰς τό τελευταῖον ἐδάφιον λέγεται ὅτι ἡ Ἐπιτροπή «*συνιστᾷ, ὅπως μὴ δίδηται μεγάλη σημασία εἰς τήν παράλληλον ἔκθεσιν καί περιγραφὴν τῶν ἐκατέρωθεν θέσεων, ἥτις προδίδει μᾶλλον ἀσυμφωνίαν, ἀλλ' ὅπως τονίζεται ἡ δυναμένη νά ὑπάρχη συμφωνία ἐπὶ δογματικῶν θεμάτων*». Ἐπανερχόμενοι εἰς τό ἀναφερόμενον εἰς τόν Διάλογον μετά τῶν Ρωμαιοκαθολικῶν κείμενον ἀναγινώσκομεν: «*Περὶ τοῦ θεματολογίου τοῦ Διαλόγου εἰδικώτερον, ἡ Διάσκεψις συνιστᾷ, ὅπως μὴ δίδηται μεγάλη σημασία εἰς τήν παράλληλον ἔκθεσιν καί περιγραφὴν τῶν ἐκατέρωθεν θέσεων, ἥτις προδίδει μᾶλλον ἀσυμφωνίαν, ἀλλ' ὅπως τονίζεται ἡ δυναμένη νά ὑπάρχη συμφωνία ἐπὶ δογματικῶν θεμάτων*». Νομίζω ὅτι αἱ θέσεις αὗται εἶναι κατανοηταί ὑφ' ἡμῶν, συμμετέχομεν εἰς τήν συζήτησιν, διότι, κατά τήν γνώμην ἡμῶν, ὁ Διάλογος μετά τῶν Ἀγγλικανῶν πρέπει νά λάβῃ ἄλλον χαρακτήρα χειροτονίας τῶν γυναικῶν. Ὅταν ὅμως τά κείμενα θά δημοσιευθοῦν καί θά τεθοῦν διάθεσιν ἐκείνων, οἱ ὅποιοι δέν γνωρίζουν τό θέμα τῆς συζητήσεως, αὐτοὶ θά ἠδύναντο νά σχηματίσουν κακὴν γνώμην διαφορετικῆς κρίσεως τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας ἐπὶ τῶν Διαλόγων Ἀγγλικανῶν καί τῶν Ρωμαιοκαθολικῶν. Διά νά ἀποφευχθῇ ἡ φαινομενικὴ αὐτῇ ἀντίθεσις θά ἐπεθύμουν νά προτείνω μίαν διόρθωσιν. Εἰς τό τελευταῖον

εδάφιον, ἔνθα ὁ λόγος περὶ τοῦ Διαλόγου μετὰ τῶν Ἀγγλικανῶν, μετὰ τὴν λέξιν «συνιστῶ» νά ἐκπέσῃ ἢ συνέχεια καὶ νά ἀντικατασταθῇ διὰ τῆς φράσεως: «παρὰ τὰ ἐμπόδια τῶν προαναφερθεισῶν δυσχερειῶν, νά συνεχισθῇ ἐπίσης ἡ συζήτησις ἐπὶ τῶν δογματικῶν θεμάτων». Εὐχαριστῶ.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Εὐχαριστῶ πολύ. Νομίζω, ὅτι ὑπάρχει πρᾶγματι μία ἀντίφασις μετὰξὺ αὐτῶν πού λέγονται διὰ τόν Διάλογον μετὰ τῶν Ἀγγλικανῶν καὶ ἐκείνων πού λέγονται διὰ τόν Διάλογον μετὰ τῶν Ρωμαιοκαθολικῶν.

Ὁ Ἑλλογιμ. Καθηγ. Φειδάς: Δέν νομίζω, ἅγιε Πρόεδρε, ὅτι ὑπάρχει ἀντίφασις. Εἰς τόν Διάλογον μετὰ τῶν Ρωμαιοκαθολικῶν ἡ διάκρισις «ἐνούνητων – χωριζόντων» σαφῶς ἀναφέρεται εἰς τὴν ἐπιλογὴν τῶν θεμάτων, ἐνῶ εἰς τόν Διάλογον μέ τούς Ἀγγλικανούς ἀναφέρεται εἰς τὴν διαδικασίαν, μέ τὴν ὁποίαν ἐργάζεται ἡ Μικτὴ Ἐπιτροπὴ. Εἰς τὴν πρώτην περίπτωσιν ἀναφερόμεθα εἰς τὸ *θεματολόγιον*, ἐνῶ εἰς τὴν δευτέραν εἰς τὴν *μεθοδολογίαν*. Ἡ διαφοροποίησις εἶναι σαφής.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Ἴσως θά ἠδυνάμεθα νά ἐπιχειρήσωμεν κάποιαν διασάφησιν, διὰ νά ἀποφύγωμεν τυχόν παρερμηνείας ἢ δυσχερείας κατανοήσεως.

Ὁ Σεβ. Καρθαγένης: Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε, ἐτόνισα ἐπανελημμένως ὅτι δέν μέ εὐρίσκει σύμφωνον ἡ ἰδέα τῆς ἀλλαγῆς τῆς μεθοδολογίας καὶ τῆς θεματολογίας τοῦ Διαλόγου μετὰ τῶν Ρωμαιοκαθολικῶν. Τά ὅσα λέγονται εἰς τὸ προοίμιον, ὅσον ἀφορᾷ εἰς «τὴν ἑτερότητα τῶν προβλημάτων ἐκάστου Διαλόγου» καὶ τὴν ἀνάγκην «διαφοροποιήσεως τῆς τηρουμένης μεθοδολογίας» (§ 7), δύνανται ἴσως νά διασκεδάσουν τούς ἐνδοιασμούς τοῦ ἁγίου Κρουτίτσκης. Ἡμποροῦμε νά ἀλλάξωμε μεθοδολογίαν ἀναλόγως τῶν ἀναγκῶν τῶν Διαλόγων, ἀλλ' ὁ σκοπὸς παραμένει πάντοτε ὁ ἴδιος.

Ὁ Σεβ. Κρουτίτσκης: Ἡ Ὑμέτερα Σεβασμότης προέτεινε μίαν διόρθωσιν εἰς τὴν διατύπωσιν αὐτὴν, ἀλλὰ παραμένει ἡ φράσις: «ὅπως μὴ δίδηται μεγάλη σημασία εἰς τὴν παράλληλον ἔκθεσιν καὶ περιγραφὴν τῶν ἐκατέρωθεν θέσεων». Νομίζω ὅτι ἡ ἀκολουθοῦσα φράσις αὕτη δέν εἶναι ἐπίσης σαφής. Πρέπει νά ἀπαλειφθῇ, διότι κατὰ τὰς συναντήσεις ἡμῶν μετὰ τῶν Ἀγγλικανῶν, πρὶν ἢ οὗτοι λάβουν ἀπόφασιν περὶ τῆς χειροτονίας τῶν γυναικῶν, οἱ ἐκπρόσωποι τῶν κατὰ τόπους Ἐκκλησιῶν ἐπεσήμαιναν ὅτι ἡ τοιαύτη ἀπόφασις θά ἦτο αἰτία ἀλλαγῆς αὐτοῦ τούτου τοῦ χαρακτηρισμοῦ τοῦ Διαλόγου. Τώρα εὐρισκόμεθα προ τετελεσμένου γεγονότος. Ἡ Ἀγγλικανικὴ Ἐκκλησία εὐνοεῖ τὴν ἱερωσύνην τῶν γυναικῶν εἰς τὰς τοπικὰς Ἐκκλησίας αὐτῆς. Ἡ φράσις «ὅπως μὴ δίδηται...» φαίνεται νά ἐνθαρρύνῃ τὴν ἀπομάκρυνσιν τῶν Ἀγγλικανῶν ἐκ τῆς παραδόσεως αὐτῶν ὡς πρὸς τὴν περὶ ἱερωσύνης διδασκαλίαν. Οὕτω, θά ἐπεθύμουν ἅπαξ εἰσέτι νά ζητήσω ἀπὸ τόν Πρόεδρον νά σκεφθῇ τὴν δυνατότητα ἀποφυγῆς τῆς φράσεως, ἢ ὁποία θά ἠδύνατο εἰς τὸ μέλλον νά ἀποδυναμώσῃ τὴν θέσιν τῶν Ὁρθόδοξων Ἐκκλησιῶν εἰς τόν Διάλογον.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Εὐχαριστῶ. Τὸ κείμενον, ἅγιε ἀδελφέ, προσπαθεῖ

νά αποφυγή την παράλληλον ἔκθεσιν τῶν ἐκατέρωθεν θεολογικῶν ἀπόψεων. Πράγμα τό ὅποσον ἀκριβῶς δέν βοηθεῖ τόν Διάλογον.

Ὁ Ἑλλογιμ. Καθηγ. Γαλίτης: Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε, ὡς μέλος τῆς Ἐπιτροπῆς Διαλόγου μετά τῶν Ἀγγλικανῶν θά ἤθελα νά ἐπισημάνω ὅτι ἐκεῖ ὅπου ὑπάρχουν συμφωνία ἀπόψεων καταρτίζεται κοινόν κείμενον. Ἐάν δέν ἐπιτευχθῇ τοιαύτη συμφωνία, τότε καταγράφονται αἱ διαφωνίαί ἐκατέρας πλευράς εἰς τό κοινόν κείμενον. Τηρεῖται δηλαδή κατ' οὐσίαν ἡ ἀρχή, τήν ὅποιαν προβάλλει τό προτεινόμενον προοίμιον, ὅταν λέγει: «ἐν περιπτώσει ἀδυναμίας ὑπερβάσεως συγκεκριμένης θεολογικῆς διαφορᾶς...» (§ 7).

Ὁ Σεβ. Κρουτίσκης: Νομίζω ὅτι θά ἦτο καλλίτερον νά ἀπαλειφθῇ ἡ φράσις «ὅπως μή δίδηται μεγάλη σημασία εἰς τήν παράλληλον ἔκθεσιν καί περιγραφῆν τῶν ἐκατέρωθεν θέσεων».

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Παραλείπεται ἡ φράσις «ἤτις προδίδει μᾶλλον ἀσυμφωνίαν».

Ὁ Σεβ. Γραμματεὺς: Θά ἡδυνάμεθα ὡσαύτως νά παραλείψωμεν καί τό «ὅπως μή δίδηται μεγάλη σημασία εἰς τήν παράλληλον ἔκθεσιν».

Ὁ Σεβ. Κεντρῶας Ἀφρικῆς: Νά ἀπαλειφθῇ ἡ μεταξύ τῶν δύο κομμάτων φράσις καί νά ἀναγνωσθῇ «ὅπως τονίζηται».

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Νομίζω ὅτι ἡ πρότασις τοῦ ἁγίου Γραμματέως καλύπτει καί τās δύο πλευράς.

Ὁ Σεβ. Κρουτίσκης: Σεβ. Πρόεδρε, ἐπανερχομαι εἰς τήν πρώτην πρότασίν μου. *Πρώτον*, θά ἐπεθύμουν νά γίνῃ σαφές: θά ἀλλάξωμεν ἢ ὄχι τόν χαρακτήρα τοῦ ἡμετέρου Διαλόγου μετά τῶν Ἀγγλικανῶν μετά τήν ἀπόφασιν αὐτῶν διά τήν ἱερωσύνην τῶν γυναικῶν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ; Ἐάν ἀντιλαμβάνομαι καλῶς, ὄχι. Κατά συνέπειαν, ἡ ἡμετέρα διατύπωσις θά ἡδύνατο νά εἶναι ὡς ἀκολούθως: «*Εἰδικώτερον ὡς πρός τό θεματολόγιον τοῦ Διαλόγου ἢ Ἐπιτροπῆ προτείνει*», ἀπαλείφεται ἡ ἐπομένη φράσις καί ἀντικαθίσταται διά τῆς φράσεως: «*παρά τά ἐκ τῶν προαναφερθεισῶν δυσχερειῶν σχετικά ἐμπόδια, συνεχίζεται ἐπίσης ἡ συζήτησις ἐπὶ τῶν δογματικῶν θεμάτων*». Ἐν συνεχείᾳ ἐνδείκνυται νά ὑποδειχθῇ ὅτι καί ἕτερα θέματα δύνανται νά ἐπιλεγούν.

Ὁ Σεβ. Περιστερίου: Συμμερίζομαι τήν ἄποψιν τοῦ ἀδελφοῦ ἁγίου Κεντρῶας Ἀφρικῆς.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει, νά προστεθῇ καί «ἐπί δογματικῶν θεμάτων διαχωριζόντων τās δύο Ἐκκλησίας». Συμφωνεῖτε ἅγιε Κρουτίσκης;

Ὁ Σεβ. Κρουτίσκης: Μάλιστα, ἅγιε Πρόεδρε. Εὐχαριστῶ.

Λύεται ἡ συνεδρία.

Ζ΄ ΗΜΕΡΑ ΕΡΓΑΣΙΩΝ
(Τρίτη, 4 Νοεμβρίου 1986)

Άπογευματινή Συνεδρία
(15.00 - 16.45)

Ο Σεβ. Πρόεδρος: Συνεχίζομεν τήν συζήτησιν ἐπί του δευτέρου κειμένου. Ὁ ἅγιος Τρανσυλβανίας ἐζήτησε τόν λόγον διά νά κάμη μίαν διόρθωσιν.

Ο Σεβ. Τρανσυλβανίας: Εὐχαριστῶ. Θά ἤθελον νά εἶπω τι εἰς τήν σελίδα 2 τῆς εἰσαγωγῆς, ἐκεῖ ἔνθα ὁμιλοῦμεν περὶ προσπαθείας διά τόν συντονισμόν τῶν Διαλόγων. Πρέπει νά καταστήσωμεν σαφές ὅτι δέν πρόκειται ἐδῶ νά δημιουργήσωμεν μίαν νέαν Ἐπιτροπὴν. Διά τοῦτο μετὰ τήν λέξιν «ἐπιβάλλεται» θά ἔδει νά προσθέσωμεν «ἐν περιπτώσει ἀνάγκης». Ἐπίσης, ἐάν συμφωνήτε, θά ἠδυνάμεθα νά ἀπαλείψωμεν τήν τελευταίαν φράσιν, ἡ ὁποία ἀναφέρεται εἰς ἓν συντονιστικόν ὄργανον, διά νά ἀποφύγωμεν τήν ιδέαν ἐνός διαρκοῦς ὄργανου.

Ο Σεβ. Πρόεδρος: Εὐχαριστῶ τόν ἅγιον Τρανσυλβανίας διά τήν ἐπεξήγησιν. Οἱ Διάλογοι διεξάγονται ἀπό ὑπεύθυνα σώματα, τά ὁποία ὀρίζονται ἀπό τάς Ἐκκλησίας των. Ἐπομένως, χρειάζεται νά γίνῃ μία ἀπλή προσαρμογή αὐτῶν πού γίνονται εἰς τούς Διαλόγους, ἐδῶ εἰς τήν Διάσκεψιν. Ὁ Πρόεδρος τῆς Ἐπιτροπῆς προτείνει ἀπάλειψιν τοῦ δευτέρου μέρους τῆς φράσεως. Μόνον ἐάν παραστῇ ἀνάγκη θά ὑπάρξῃ προσπάθεια συντονισμοῦ ἀπό κάποιον ὄμιλον προσώπων.

Ο Ἐλλογμ. Καθηγ. Γαλίτης: Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε, εἰς τήν § 2 ἀντί «καίπερ οὐσα ἡ ἀγία, καθολική καί ἀποστολική Ἐκκλησία» νά εἴπωμεν «καίπερ ἔχει συνείδησιν ὅτι εἶναι...». Ὀλίγον κατωτέρω, ἐκεῖ ὅπου γίνεται λόγος περὶ «ἀποσαφηνίσεως τοῦ ὅλου ἐκκλησιολογικοῦ θέματος», διατί ἀναφέρομεν μόνον τά μυστήρια, τήν χάριν, τήν ἱερωσύνην καί τήν ἀποστολικήν διαδοχήν; Ὑπάρχουν καί ἄλλα θέματα, τά ὁποία συνδέονται μέ τήν ἐκκλησιολογίαν καί χρειάζονται κάποιαν συζήτησιν καί διευκρίνησιν. Θά προέτεινα νά μὴ ἀπαριθμήσωμεν τά ἐπί μέρους θέματα.

Εἰς τήν § 3 ὑπάρχει μία ἀνακρίβεια, διότι δέν «πορευόμεθα πρὸς τήν κοινήν παράδοσιν». Ἡ Ὀρθοδοξία εὐρίσκεται ἐντός της παραδόσεως τῆς ἀδιαιρέτου Ἐκκλησίας. Εἰς τήν § 4 θά ἦτο προτιμότερον νά λεχθῇ ὅτι οἱ διμερεῖς Θεολογικοὶ διάλογοι «στοιχοῦσι τῇ ὁμοφώνῳ ἀποφάσει». Εἰς τήν § 2 τῆς δευτέρας σελίδος ἡ λέξις «ὑπέρβασις» μπορεῖ νά σημαίῃ καί παραμερισμόν. Ἐνῶ ἡμεῖς θέλομεν λύσιν τῶν βασικῶν θεολογικῶν διαφορῶν.

Ο Σεβ. Πρόεδρος: Ἡ γραμματεία τῆς Ἐπιτροπῆς δέχεται τάς προτεινομένας ἀλλαγάς;

Ο Ἐλλογμ. Καθηγ. Φειδάς: Αἱ περισσότεραι παρατηρήσεις ἀναφέρονται εἰς σημεία, τά ὁποία ἐλάβομεν αὐτούσια ἀπό τό σχέδιον κειμένου τῆς Διορθοδόξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς, καί ἐπί τῶν ὁποίων

δέν ἐγένοντο παρατηρήσεις κατά τὰς ἐν Ὀλομελείᾳ συζητήσεις. Τό θέμα τῆς «πορείας πρὸς τὴν κοινὴν παράδοσιν» ἀναφέρεται εἰς τὰς *Μικτὰς Θεολογικὰς Ἐπιτροπὰς κατά τὸν Διάλογον καὶ ὄχι εἰς τὴν Ὁρθόδοξον Ἐκκλησίαν*. Ὅπωςδήποτε ὑπάρχουν πολλοὶ τρόποι διατυπώσεως ἐνός καὶ τοῦ αὐτοῦ πράγματος. Ἀκολουθεῖ συζήτησις πρὸς βελτίωσιν τοῦ κειμένου, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν γενομένων λεκτικῶν καὶ ἄλλων παρατηρήσεων. Ἡ Ὀλομέλεια στρέφει τὴν προσοχὴν αὐτῆς πρὸς τὴν ἔκφρασιν «πορεία πρὸς τὴν κοινὴν παράδοσιν», ἣτις καὶ ἔρχεται ὡς ἀντιστάθμισμα τῆς καταφάσεως, ὅτι ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία «ἔχει συνείδησιν ὅτι εἶναι ἡ Μία, Ἁγία, Καθολικὴ καὶ Ἀποστολικὴ Ἐκκλησία». Ἐπιτυγχάνεται οὕτως ποιὰ τις ἰσορροπία, ἀποφεύγεται κάθε θριαμβολογία καὶ ὑπογραμμίζεται ὅτι κριτήριον καὶ σκοπὸς τῶν Διαλόγων εἶναι αὐτὴ αὕτη ἡ παράδοσις.

Ὁ Ἑλλογμ. Καθηγ. Γαλίτης: Εἰς τὴν § 2 τοῦ Διαλόγου μετὰ τῶν Ἀγγλικανῶν θὰ ἐπεθύμουν νὰ προστεθῆ καὶ ἡ ἐν Μόσχᾳ δήλωσις τοῦ 1976. Εἰς τό τέλος τοῦ ἀφορῶντος εἰς τὸν αὐτὸν Διάλογον τμήματος συνιστάται ὅπως συζητηθῶν θέματα πνευματικότητας, ποιμαντικῆς μερίμνης καὶ διακονίας. Τοιαῦτα θέματα ἔχουν ἤδη συζητηθῆ. Καὶ ἴσως ἀντὶ τοῦ ὅρου «πνευματικότης» θὰ ἦτο προτιμότερον νὰ χρησιμοποιήσωμεν τὸν ὅρον «πνευματικὴ ζωή». Ἡ πρότασίς μου εἶναι, πάντως, νὰ ἀπαλειφθῆ ὅλη ἡ παράγραφος.

Ὁ Ἑλλογμ. Καθηγ. Κοζλόφσκυ: Σεβ. Πρόεδρε, ἐξ ὅσων γνωρίζω δέν ἤμην τότε εἰς τὴν Μόσχαν, ἀλλ' ἀνέγνωσα τὴν ἔκθεσιν. Γνωρίζω ὅτι εἰς τὴν Μόσχαν ἐγένετο συζήτησις ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου, ἀλλὰ δέν ὑπάρχει κείμενον, τό ὁποῖον περιέχει δήλωσιν. Ἔχω τό κείμενον τῆς Συμφωνίας τῆς Μόσχας, ἀλλὰ εἰς τοῦτο δέν ὑπάρχει τοιαύτη δήλωσις. Γνωρίζω ὅτι τοιαύτη δήλωσις ὑπάρχει τό 1978 εἰς Ἀθήνας καὶ ὅτι ἡ δήλωσις αὕτη εὐρίσκεται εἰς τὴν Συμφωνίαν τοῦ Δουβλίνου ὡς παράρτημα εἰς τό κείμενον. Διὰ τοῦτο ἐφιστῶ τὴν προσοχὴν ὑμῶν ἐπὶ τοῦ γεγονότος ὅτι, παρὰ τὰς γενομένας βεβαίως εἰς Μόσχαν συζητήσεις, εἰς ἕν κείμενον ὡς τό ὑφ' ἡμῶν καταρτιζόμενον τώρα εἶναι καλλίτερον, νομίζω, νὰ ἀναφερώμεθα εἰς γραπτὰ μᾶλλον κείμενα παρὰ εἰς προφορικὰς συζητήσεις. Αὐτό εἶναι ἕν σημεῖον. Ἔτερον σημεῖον εἶναι τό ἐξῆς: Χειροτονία γυναικῶν ἐγένοντο πολὺ πρὶν τό 1976. Ἐάν ἐνθυμοῦμαι καλῶς, πρό πολλῶν ἤδη ἐτῶν εἰς τό Χόγκ-Κόνγκ, λ.χ. καὶ εἰς τινὰς ἄλλας ἐπαρχίας ἡ Ἀγγλικανικὴ Ἐκκλησία εἰσήγαγε τὴν χειροτονίαν τῶν γυναικῶν καὶ δέν ἤρχισαν αἱ χειροτονία γυναικῶν μόλις κατά τὴν δεκαετίαν τοῦ 1970. Διὰ τοῦτο νομίζω ὅτι ἐάν τοῦτο προὔπηρχε, θὰ ἔδει νὰ ἀναφέρεται ρητῶς εἰς τό κείμενον τοῦ 1978. Μνημονεύεται ἐκεῖ ἐν «*Treatment*» τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας. Βεβαίως θὰ ἦτο δυνατόν νὰ χρησιμοποιηθῆ ἄλλη λέξις καὶ νὰ λεχθῆ ὅτι συζήτησις ἐπὶ τοῦ θέματος ἐγένετο εἰς Μόσχαν, ἀλλὰ δέν ὑπάρχει ἐπίσημον κείμενον. Αὐτὴ εἶναι ἡ πρότασίς μου.

Ὁ Σεβ. Κιέβου: Σεβ. Πρόεδρε, ἀντιτίθεμαι εἰς τὴν ἀπάλειψιν τοῦ τέλους τῆς παραγράφου αὐτῆς διὰ τὸν ἐξῆς λόγον: Ἐφ' ὅσον ἡ Ἀγγλικανικὴ Ἐκκλησία εἰσάγει τὴν ἱερωσύνην τῶν γυναικῶν, καὶ ὁ χαρακτήρ τοῦ Διαλό-

γου μεταξύ τῶν Ἀγγλικανῶν καί τῶν Ὀρθόδοξων ἀλλάζει κατά τι. Νομίζω ὅτι πρέπει νά ὑπογραμμίσωμεν τήν ἀλλαγὴν αὐτήν. Ἐάν ἡμεῖς ἀπαλείψωμεν τὰ θέματα αὐτά, τότε δέν θά δυνάμεθα νά καθορίσωμεν τήν θέσιν ἡμῶν ἐν τῷ Διαλόγῳ τούτῳ. Διά τοῦτο, ἐπιμένω νά διατηρηθοῦν τὰ θέματα αὐτά εἰς τό κείμενον.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Εὐχαριστῶ. Θέτω τό θέμα ἐνώπιον τῆς Ὀλομελείας. Θέλετε νά μείνη ἢ νά ἀπαλειφθῇ ἡ παράγραφος;

Ἡ Ὀλομέλεια προτείνει ὅπως τό κείμενον παραμείνη ὡς πρός τό σημεῖον τοῦτο ὡς ἔχει.

Ὁ Ἑλλογμ. Καθηγ. Γαλίτης: Εἰς τόν Διάλογον μετά τῶν Παλαιοκαθολικῶν, σελ. 4, σημεῖον α', ὁμιλοῦμεν περὶ «τάσεων περιορισμένων καί τοπικῶν». Δέν εἶναι σαφές. Ἐάν ἐννοοῦμεν μόνον τήν Εὐαγγελικὴν Ἐκκλησίαν τῆς Γερμανίας, δέν ἔχω ἀντίρρησην. Αἱ τάσεις ὅμως πρός μυστηριακὴν κοινωνίαν μετά τῶν Ἀγγλικανῶν δέν εἶναι περιορισμέναι, οὔτε τοπικαί.

Ὁ Ἑλλογμ. Καθηγ. Φειδάς: Ἄδικοῦμεν τούς Παλαιοκαθολικούς μέ τήν ἀπάλειψιν τοῦ σημείου τούτου. *Πρῶτον*, δέν ἐπεμβαίνομεν εἰς τὰ ὅσα ἀπεφασίσθησαν καί ἔγιναν πρό τῆς ἐνάρξεως τοῦ Διαλόγου. Ἄπλῶς προσπαθοῦμεν νά προβληματίσωμεν τούς Παλαιοκαθολικούς ὡς πρός τὰς συνεπειάς τοῦ Διαλόγου ἡμῶν ἐπὶ «παλαιῶν πράξεων» αὐτῶν. *Δεύτερον*, ἡ μυστηριακὴ διακοινωνία μετά τῆς Εὐαγγελικῆς Ἐκκλησίας τῆς Γερμανίας δέν ἔχει εἰσέτι τύχει ἐπίσημου ἐγκρίσεως, ἀλλ' εἶναι μάλλον ἀπόρροια προσωπικῶν τινῶν ἐκκεντρικότητων ἢ σκοπιμοτήτων.

Ὁ Ἑλλογμ. Καθηγ. Γαλίτης: Δέν διαφωνῶ ὡς πρός τήν προβληματικὴν, ἀλλ' ὡς πρός τήν διατύπωσιν: «ἀφ' ἑτέρου δέ πρός πρόσκλησιν τῆς ἐν λόγῳ Ἐκκλησίας δι' ἀναθεώρησιν τῆς ἀποφάσεως αὐτῆς». Ὅταν μία Ἐκκλησία φθάσῃ εἰς τήν λήψιν ἀποφάσεως νά μὴ συμμετάσχη εἰς κάποιον Διάλογον ἢ νά διακόψῃ κάποιον Διάλογον, πιστεύω ὅτι θά ἔχη μελετήσῃ εἰς βάθος καί πλάτος τό θέμα. Προτείνω, λοιπόν, νά παραλείψωμεν τό δεύτερον αὐτό μέρος τῆς προτάσεως. Τό θέμα ἐνδιαφέρει ἰδιαίτερος τήν Ἐκκλησίαν Ἱεροσολύμων, ἡ ὁποία ἤδη ἐδήλωσε ὅτι δέν θά λάβῃ μέρος εἰς τόν Διάλογον μετά τῶν Μετερρρυθμισμένων.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Ὁ Πρόεδρος καί ὁ Γραμματεὺς τῆς Ἐπιτροπῆς ἔχουν τόν λόγον.

Ὁ Ἑλλογμ. Καθηγ. Φειδάς: Δέν ζημοῦται τό κείμενον ἐάν ἀπαλειφθῇ ἡ σχετικὴ διατύπωσις. Καί ἴσως πρέπει νά ἀποφασίσωμεν τήν ἀπάλειψιν αὐτῆς, ἐφ' ὅσον ὑπάρχει ρητὴ εὐαισθησία μᾶς τοπικῆς Ἐκκλησίας.

Ὁ Σεβ. Τρανσυλβανίας: Συμφωνῶ ἐπίσης. Θά ἐπεθύμουν ὅμως νά ἐπιστήσω τήν προσοχὴν ὑμῶν εἰς τό γεγονός ὅτι τό «καλεῖσθαι» δέν εἶναι συνώνυμον τοῦ «ὑποχρεοῦσθαι». Θά ἐπρόκειτο δι' ἀδελφικὴν πρόσκλησιν, ἀπευθυνόμενῃ πρός μίαν Ἐκκλησίαν διὰ νά διαφυλαχθῇ ἡ ἐνότης τῆς Ὀρθοδοξίας.

Ἡ Ὀλομέλεια ἀποφασίζει τήν ἀπάλειψιν τοῦ δευτέρου σκέλους τῆς προτάσεως.

Ὁ Ἐλλογιμ. Καθηγ. Μπουέβσκυ: Σεβ. Πρόεδρε, εὐχαριστῶ. Θά ὀμιλήσω ἐπὶ τοῦ τελευταίου μέρους τοῦ Προλόγου. Εἶναι ἀκριβῶς τό θέμα, τό ὁποῖον ἐτέθη ὑπό τοῦ πατρός Τιμοθέου, ἀλλ' ἔχω ἐπ' αὐτοῦ νά θέσω ἕτερον ἐρώτημα. Εἰς τό τελευταῖον ἐδάφιον τοῦ Προλόγου λέγεται ὅτι: «*Ἡ μετὰ τήν τυχόν ἐπιτυχή ὀλοκλήρωσιν τοῦ ἔργου Θεολογικοῦ τινός Διαλόγου πανορθόδοξος ἀπόφασις διὰ τήν ἀποκατάστασιν τῆς ἐκκλησιαστικῆς κοινωνίας δέον ὅπως ἐρείδῃται ἐπὶ τῆς ὁμοφωνίας πασῶν τῶν κατὰ τόπους Ὁρθόδοξων Ἐκκλησιῶν*». Εἶναι προφανῶς ὀρθόν καί φυσικόν. Ἐν συνεχείᾳ ὁμως λέγεται: «*... ἢ τουλάχιστον ἐπὶ τῆς μὴ ἀντιθέσεώς τινος τούτων*». Ἐπιθυμῶ νά ἐρωτήσω: Ἐάν μία οἰαδήποτε τῶν Ὁρθόδοξων Ἐκκλησιῶν δέν δέχεται τόν Διάλογον αὐτόν ἢ τουλάχιστον τά ἀποτελέσματα τοῦ Διαλόγου τούτου - ἐννοῶ τήν ἀποκατάστασιν τῆς ἐκκλησιαστικῆς κοινωνίας - ἐάν οὐδέν λέγῃ ἐναντίον, δέν ἀντιδρᾷ, ἀλλά παραμένει εἰς τό περιθώριον, νομίζω ὅτι ἐκ τοῦ γεγονότος τούτου θά διασπασθῇ ἡ ἐνότης τῆς Ὁρθοδοξίας, διότι ἡ ἐκκλησιαστική κοινωνία δέν εἶναι ἀποτέλεσμα ἀποφάσεως μέρους τινός τῶν Ὁρθόδοξων Ἐκκλησιῶν, καί ἂν ἀκόμη μία τούτων δέν τήν ἀποδέχεται, ἀλλά τοῦ πληρώματος τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας. Ὑποθέτω μίαν περίπτωσιν καθ' ἣν, μετὰ τό πέρας τοῦ Διαλόγου, ἀποφασίζεται ἡ ἀποκατάστασις τῆς ἐκκλησιαστικῆς κοινωνίας. Γνωρίζετε ὅτι προβλέπεται μία συνάντησις μετὰ τῶν ἐκπροσώπων τῆς Ἐκκλησίας, μεθ' ἧς ἀποκατεστάθῃ ἡ ἐκκλησιαστική κοινωνία. Ὅμως Ὁρθόδοξός τις τοπική Ἐκκλησία παραμένει εἰς τό περιθώριον, λέγουσα ὅτι «*δέν δύναμαι νά δεχθῶ τούτο*». Δέν ἀντιδρᾷ, ἀλλά καί δέν ἀποδέχεται. Κατανοεῖτε ὅτι τοιαύτη κατάστασις διασπᾷ τήν ὀρθόδοξον ἐνότητα. Δέν πρέπει ἴσως νά παραβλεφθῇ ὅτι ὑφ' οἰανδήποτε διαδικασίαν ἡ ἀποκατάστασις τῆς ἐκκλησιαστικῆς κοινωνίας δέν θά πραγματοποιηθῇ, εἰ μὴ μόνον ἐάν τήν δεχθοῦν πᾶσαι αἱ κατὰ τόπους Ἐκκλησίαι. Δέν ὀμιλῶ περὶ τῆς ἀκολουθητέας διαδικασίας διὰ τήν ἀναθεώρησιν τοῦ κειμένου, ἀλλά περὶ αὐτῆς ταύτης τῆς ἀρχῆς. Νομίζω ὅτι ἡ ἀρχή εἶναι ἀντιφατική. Εὐχαριστῶ.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Θέτω ἐνώπιον τῆς Ὀλομελείας τήν πρότασιν περὶ ἀπαλείψεως τοῦ τελευταίου τμήματος τῆς τελευταίας φράσεως τοῦ προοιμίου.

Ὁ Ἐλλογιμ. Καθηγ. Φειδάς: Διά τήν σύνταξιν τῆς ἐν λόγῳ προτάσεως ὁ Σεβ. Πρόεδρος τῆς Ἐπιτροπῆς ἔβαλε τήν σφραγίδα ὅλης τῆς ὀρθοδόξου θεολογικῆς εὐαισθησίας του καί ἐγώ προσέθεσα τήν πρότασιν, τήν ὁποῖαν συζητοῦμεν τώρα καί ἡ ὁποία ἐκφράζει τήν κανονικὴν εὐαισθησίαν. Ἡ σιωπή δέν εἶναι στοιχεῖον ἄγνωστον εἰς τήν κανονικὴν παράδοσιν τῆς Ἐκκλησίας μας, σημαίνει δε πάντοτε ἀποδοχὴν ὑπό τῆς ἐκκλησιαστικῆς συνειδήσεως. Ὅταν ὁμως λέγωμεν «*δέν θά τό δεχθῶ*», τότε πρόκειται περὶ ἀπορρίψεως καί ὄχι βεβαίως περὶ σιγῆς. Ἡ πρότασις ἀντικατοπτρίζει σαφῶς τήν κανονικὴν παράδοσιν. Δυνάμεθα βεβαίως νά τήν ἀπαλείψωμεν, ἀλλά παρακαλῶ νά ἀναλογισθῆτε καί τὰς συνεπειάς τῆς ἀπαλείψεως.

Ὁ Σεβ. Πέτρας: Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε, ὅπως εἶναι διατυπωμένη ἡ παρά-

γραφος δίδει τό δικαίωμα εις κάθε Ἐκκλησίαν νά αναχωρή ἀπό ἕνα Διάλογον ὅποτε θέλει. Καί αἱ λοιπαί Ἐκκλησίαι μένουσιν ἀπλῶς θεαταί αὐτῆς τῆς καταστάσεως. Ἀφήνουσιν δηλαδή τήν ἀδελφὴν Ἐκκλησίαν ὄχι μόνον ἐλευθέραν, ἀλλά καί ἀκάλυπτον. Πρέπει νά εὑρεθῆ μία διατύπωσις, ἡ ὁποία θά ἐνθαρρύνῃ τήν συμπαράστασιν τῆς ἐχούσης δυσκολίας Ἐκκλησίας.

Ὁ Ἐλλογιμ. Καθηγ. Ζήσης: Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε, τό θέμα τό ὁποῖον θίγει ἡ παράγραφος εἶναι σπουδαῖον, δι' αὐτό δέ καί πρέπει αὕτη νά παραμείνῃ. Ὅπως εἶπε καί ὁ κ. Φειδάς, εἰς τήν ὀρθόδοξον παράδοσιν διά τῆς *σιωπῆς* ἐκφράζεται κατ' οὐσίαν ἡ συγκατάθεσις. Ἡ διατύπωσις εἶναι ἀρίστη.

Ὁ Σεβ. Καρθαγένης: Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε, οὐδεμίαν ἔχω ἀντίρρησην ὡς πρός τήν παράγραφον ταύτην. Ἐχω ὅμως ἀντιρρήσεις ὅσον ἀφορᾷ εἰς τά ὅσα ὁ ἀδελφός ἅγιος Πέτρος ἀνέφερεν. Ἐνας Διάλογος ἀρχίζει μέ πανορθόδοξον ἀπόφασιν. Πιστεύω λοιπόν ὅτι καμμία Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία δέν ἔχει δικαίωμα νά ἐγκαταλείψῃ ἕνα Διάλογον χωρίς πανορθόδοξον ἀπόφασιν.

Ὁ Αἰδεσιμολ. Προτοπ. Μπροβόι: Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε, ἡ πρότασις μου εἶναι ἡ ἐξῆς: Τό τέλος τοῦ προλόγου, εἰς τήν τελευταίαν παράγραφον, ἐπί τῆς ὁποίας διεξήχθη ἐδῶ τοιαύτη ζωντανή συζήτησις, νά κλείνῃ διά τῆς φράσεως: «*Ἡ ἀποκατάστασις τῆς ἐκκλησιαστικῆς κοινωνίας δέον ὅπως ἐρεῖδῆται ἐπί τῆς ὁμοφωνίας πασῶν τῶν κατὰ τόπους Ὁρθόδοξων Ἐκκλησιῶν, ἐκφραζόμενης εἰς εἰδικήν Πανορθόδοξον συνέλευσιν*». Διατί; Πρῶτον, ἵνα ἀποκατασταθῇ ἡ εὐχαριστιακή κοινωνία, ὅπερ σημαίνει κατ' οὐσίαν ἔνωσιν μετά τινος ἄλλης ἐτεροδόξου Ἐκκλησίας, δέν ἀρκεῖ μόνον ἡ περάτωσις τοῦ Θεολογικοῦ Διαλόγου. Τοῦτο ὀδηγεῖ εἰς μεγάλην ἀλλαγὴν τῆς ζωῆς τῆς ὅλης Ὁρθοδοξίας. Διά τοῦτο, ἐάν πάσαι οἱ Ὁρθόδοξοι Ἐκκλησίαι συμφωνοῦν ὅτι ἐπερατώθῃ ὁ Διάλογος, δέον νά δεχθῶμεν ὅτι τότε πρέπει νά συγκληθῇ εἰδική Πανορθόδοξος συνέλευσις, εἰς τήν ὁποίαν νά διακηρυχθῇ πανηγυρικῶς ἡ ἐνότητις τῆς Ὁρθοδοξίας ἐν τῇ ἀποκαταστάσει τῆς κοινωνίας. Εἰς τήν συνέλευσιν αὐτήν θά εἶναι παρούσα ἐπίσης καί ἡ Ἐκκλησία, ἡ ὁποία ἔχει ἀντιρρήσεις, ἐάν βεβαίως ἔχη ἢ ἂν ἔχη ἐπιφυλάξεις τινάς ἢ ἔστω ἐάν τηρῇ σιγήν. Αὕτη ὀφείλει νά διευκρινήσῃ εἰς τήν κοινήν συνέλευσιν τήν θέσιν αὐτῆς. Οὕτως, ἐν πάσῃ περιπτώσει, ἡ ἀποκατάστασις τῆς κοινωνίας θά ἀποφασισθῇ διά Πανορθόδοξον συνέλευσιν. Θά ἐπεθύμουν, ἐν τούτοις, νά ὑπομνήσω ὅτι δέν εἴμεθα ὁμοσπονδία Ἐκκλησιῶν, ὡς τό Παγκόσμιον Συμβούλιον Ἐκκλησιῶν. Θεός φυλάξοι! Ὅτε Ἐκκλησία τίς καθίσταται μέλος διατηρεῖ τό κυριαρχικόν δικαίωμα αὐτῆς νά δεχθῇ μίαν κοινήν πρᾶξιν, νά τήν ἀπορρίψῃ ἢ καί νά τηρῇ σιγήν. Εἶναι σαφῶς καθωρισμένον εἰς τό Π.Σ.Ε., ὡς καί ἐν τῇ Οἰκουμενικῇ Κινήσει, ὅτι ἡ ἔνωσις θά ἐπιτευχθῇ, τότε, ὅτε θά γίνῃ ὁμοφώνως ἀποδεκτή. Νομίζω ὅτι πρέπει νά συγκληθῇ μία Πανορθόδοξος Διάσκεψις, ἡ ὁποία θά ἀποκαταστήσῃ τήν ἐκκλησιαστικὴν κοινωνίαν.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Εὐχαριστῶ αἰδεσιμολογιώτατε. Θέλω ὅμως νά ὑπενθυμίσω ὅτι ἔχει καθορισθῆ πανορθόδοξως ἡ διαδικασία λήξεως τῶν

Διαλόγων. Όταν μία Διορθόδοξος Έπιτροπή πού διεξάγει τόν Διάλογον φθάση εις τό σημείον νά κρίνη ότι ό Διάλογος έχει λήξει, διά του Προέδρου της κοινοποιεί τήν απόφασιν αὐτήν εις τόν Οικουμενικόν Πατριάρχην καί εκείνος διά Γραμμάτων αναγγέλλει τό πράγμα εις τάς Έκκλησίας, αἱ όποἱα ἠμποροῦν νά ἀπαντήσουν ότι δέχονται ἢ ὄχι, ἀκόμη, νά ζητήσουν όποιαδήποτε ἄλλην ἀντιμετώπισιν τοῦ ζητήματος. Αὐτομάτως δέν ἠμπορεῖ νά συγκληθῆ Πανορθόδοξος Διάσκεψις διά νά ἀποφασισθῆ, ἐάν ἐτελείωσεν ἢ δέν ἐτελείωσεν ό Διάλογος.

Ο Σεβ. Περιστερίου: Νομίζω, ἅγιε Πρόεδρε, ότι πρέπει νά ἀποφασίσωμεν, ἐάν δυνάμεθα νά ἀφήσωμεν μερικά περιθώρια εὐλυγισίας εις τάς Έκκλησίας ἢ ὄχι. Ἐάν τοιαύτη εἶναι ἡ ἐπιθυμία μας, ἡ πρότασις πρέπει νά παραμείνῃ. Εἰς περίπτωσιν ὅμως κατά τήν όποἴαν ἐπιθυμοῦμεν νά διατηρήσωμεν ἐμφανῆ τήν ἐνότητα τῆς Ὁρθοδοξίας ἐντός τῶν πλαισίων τῶν Διαλόγων, τότε πρέπει ἡ πρότασις νά ἀπαλειφθῆ.

Ο Σεβ. Κιέβου: Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε, συγχέομεν ἐνταῦθα δύο θέσεις. *Πρῶτον*, ἡ περᾶτωσις τοῦ Διαλόγου εἶναι ἐν πράγμα, ἡ δέ εἴσοδος εις ἐκκλησιαστικήν κοινωνίαν - εὐχαριστιακήν κοινωνίαν - εἶναι ἕτερον πράγμα. Ἡ διαδικασία περατώσεως τοῦ Θεολογικοῦ Διαλόγου ἀναφέρεται εις τήν προτελευταίαν παράγραφον. Δέν ἔχομεν ἀντιρροήσεις ἐπ' αὐτοῦ. Ἀντιθέτως, ὡς πρός τήν ἀποκατάστασιν τῆς ἐκκλησιαστικῆς κοινωνίας ἐν τῇ Εὐχαριστίᾳ, μία τοιαύτη ἀπόφασις δέν εἶναι δυνατόν νά ληφθῆ ἄνευ συμμετοχῆς πασῶν τῶν Ὁρθόδοξων Έκκλησιῶν, ἄνευ οὐδεμιᾶς ἐξαιρέσεως. Διά τοῦτο ἡ τελευταία παράγραφος πρέπει νά ἐκφράζει σαφῶς καί ἀκριβῶς τήν ιδέαν ότι δυνάμεθα νά εἰσέλθωμεν εις ἐκκλησιαστικήν κοινωνίαν ὡς μία Ὁρθόδοξος Έκκλησία. Καί ἐάν μία τῶν τοπικῶν Έκκλησιῶν ἀντιτίθεται εις τήν εἴσοδον εις ἐκκλησιαστικήν κοινωνίαν, ἡ κοινωνία αὐτή δέν εἶναι δυνατόν νά πραγματοποιηθῆ. Διὰτί; Διότι διά τῆς ἀποκαστάσεως τῆς κοινωνίας μετὰ τῆς ἑτερόδοξου Έκκλησίας, ἡ όποἴα ἐπέστρεψεν εις τήν διδασκαλίαν τῆς Ἀρχαίας Έκκλησίας, διασπῶμεν τήν ἡμετέραν ἐνότητα μετὰ τινος τῶν ἡμετέρων τοπικῶν Έκκλησιῶν. Οὕτως, εἶναι σαφές ότι ἡ ἐκκλησιαστική κοινωνία δέν εἶναι δυνατόν νά ἀποκατασταθῆ ἄνευ συμφωνίας πασῶν τῶν Ὁρθόδοξων Έκκλησιῶν, ἄνευ ἐξαιρέσεως τινος. Κατά τήν γνώμην μου δέν ὑπάρχει ἄλλη ὁδός.

Ο Σεβ. Τρανσυλβανίας: Ἀντιμετωπίζομεν ἀντίφασιν μεταξύ δύο ἀρχῶν. Ἀφ' ἐνός τῆς ἀρχῆς τῆς ἐνότητος τῆς Ὁρθοδοξίας καί ἀφ' ἑτέρου τῆς ἐλευθερίας ἐκάστης τοπικῆς Έκκλησίας. Διά νά λύσωμεν τό πρόβλημα ἔχομεν τήν ἐμπειρίαν τῆς Ὁρθοδοξίας κατά τήν πρώτην χιλιετίαν. Ἡ Ὁρθοδοξία τῶν ἐπτὰ Οικουμενικῶν Συνόδων ἀπέδωσε πάντοτε προτεραιότητα εις τήν ἐνότητα τῆς Ὁρθοδόξου Έκκλησίας. Διά τοῦτο θά προέτεινον καί ἐγώ τήν ἀπάλειψιν τοῦ δευτέρου σκέλους τῆς ἐπίμαχου φράσεως.

Ο Σεβ. Πρόεδρος: Πατέρες καί ἀδελφοί, νομίζω ότι ἡ κατάστασις ἀποσαφηνίζεται. Ἡ ἄποψις τῶν περισσοτέρων ὁμλητῶν εἶναι ότι

πρέπει νά ἀπαλειφθῆ τό τελευταῖον μέρος τῆς φράσεως. Ἐφ' ὅσον τοῦτο ἐγένετο ἀποδεκτόν καί ὑπό τοῦ Προέδρου τῆς Ἐπιτροπῆς δυνάμεθα νά τό ἀποδεχθῶμεν καί ὡς Ὀλομέλεια.

Ὁ Ἑλλογιμ. Καθηγ. Ζήσης: Σεβ. ἅγιο Πρόεδρε, θά ἀρχίσω μέ ὠρισμένας ἐπί μέρους παρατηρήσεις ἐπί τοῦ κειμένου καί θά καταλήξω μέ βασικάς τινάς σκέψεις ἐπί τοῦ Προοιμίου, τό ὁποῖον καί ἐνέχει ἰδιαιτέραν σπουδαιότητα. Εἰς τόν Διάλογον μετά τῶν Ἀγγλικανῶν, σελ. 3, § 1, λέγεται ὅτι ὑπάρχουν τάσεις ὑποβαθμίσεως τοῦ Διαλόγου ἀπό μέρους τῶν Ἀγγλικανῶν. Νομίζω ὅτι δέν πρέπει νά παραμείνῃ ἡ φράσις αὐτή. Εἰς περίπτωση ὅμως κατά τήν ὁποῖαν θά ἐπέμενεν ἡ Ὀλομέλεια, προτείνω νά μεταφερθῆ εἰς τό τέλος τῆς προτάσεως.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Ἴσως δέν εἶναι ὀρθόν εἰς κείμενον, τό ὁποῖον παραπέμπεται εἰς τήν Ἁγίαν καί Μεγάλην Σύνοδον νά ὑπάρχῃ μία ἀνομολόγησις, ὅτι ἡ Ἀγγλικανική Ἐκκλησία τείνει νά ὑποβαθμίσῃ τόν Διάλογόν μας. Προσωπικῶς, δέν θά ἤθελα νά ὑπάρχῃ ἡ φράσις αὐτή. Εἰς τήν Ὀλομέλειαν ἐγένετο μία διαπίστωσις. Ἄς μή τήν συμπεριλάβωμεν εἰς τό κείμενόν μας.

Ὁ Σεβ. Φιλαδελφείας: Εἶναι μία πραγματικότητα, τήν ὁποῖαν δέν πρέπει νά ἀρνούμεθα καί ἐνώπιόν τῆς ὁποίας δέν πρέπει νά ἐθελουτυφλοῦμεν. Ἐνῶ ὁ Διάλογος τῆς Ἀγγλικανικῆς Ἐκκλησίας μέ τήν Ρωμαιοκαθολικήν Ἐκκλησίαν παρουσίασε δυσκολίας καί περιπετειάς, αἱ ὁποῖαι εἶναι εἰς ὅλους μας γνωσταί, ἡ Συνέλευσις τοῦ Ἀγγλικανικοῦ Συμβουλευτικοῦ Συμβουλίου, πού συνήλθεν εἰς τήν Ἀφρικήν, κατέταξε αὐτόν πρῶτον καί τόν Διάλογον μετά τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας εἰς τήν τετάρτην καί τελευταίαν θέσιν. Αὐτό δέν εἶναι ὑποβάθμισις;

Ὁ Σεβ. Κεντρῶας Ἀφρικής: Θά προτιμοῦσα, ἅγιο Πρόεδρε, νά παραμείνῃ ἡ φράσις, μετατιθεμένη εἰς τό τέλος τῆς προτάσεως, ὡς εἶπε καί ὁ κ. Ζήσης.

Ὁ Σεβ. Ἀξιώμης: Αὐτή εἶναι καί ἡ δική μου ἄποψις, ἅγιο Πρόεδρε.

Ὁ Σεβ. Κροντίτσκης: Σεβ. Πρόεδρε, κι' ἐγώ βλέπω εἰς τό ἐδάφιον τοῦτο μίαν ἐσωτερικήν ἀντίφασιν. Πράγματι, ἐκφράζομεν εἰς τοῦτο ὄχι μόνον μετριοπάθειαν, ἀλλ' ἐπίσης καί περιέργον ἐνθουσιασμόν, καίτοι διαπιστοῦμεν ὅτι ἡ Ἀγγλικανική Ἐκκλησία ὑποβαθμίζει τήν ἀξίαν τοῦ Διαλόγου τούτου. Διά νά εἶναι ἡ φράσις ἐξισορροπημένη προτείνω τήν ἀκόλουθον τροποποίησιν: «*Ἡ Γ' Προσυνοδική Πανορθόδοξος Διάσκεψις διαπιστώνει ὅτι τό ἔργον τῆς Μικτῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ Θεολογικοῦ Διαλόγου μεταξύ τῆς Ὁρθοδόξου καί τῆς Ἀγγλικανικῆς Ἐκκλησίας συνεχίζεται ἄχρι τοῦδε, παρά τὰς τάσεις τῶν Ἀγγλικανῶν νά ὑποβαθμίσουν τήν ἀξίαν τοῦ Διαλόγου τούτου*». Οὐδεμίαν ἐκφράζομεν ικανοποίησιν, ἀλλά διαπιστοῦμεν τό γεγονός ὅτι ὁ Διάλογος συνεχίζεται παρά τήν ἐκ μέρους τῶν Ἀγγλικανῶν ὑποβάθμισιν. Εὐχαριστώ.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Προτείνεται μία τροπολογία. Ἄντί νά εἴπωμεν «*ἐκφράζει τήν ικανοποίησιν αὐτῆς*» νά εἴπωμεν «*ἀναγνωρίζει ὅτι συνεχίζεται*».

Ὁ Ἐλλογιμ. Καθηγ. Γαλίτης: Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε, ἡ τάσις ὑποβαθμίσεως τοῦ Διαλόγου δέν παρατηρεῖται μόνον ἐκ μέρους τῶν Ἀγγλικανῶν, ἀλλά καί ἐκ μέρους ἡμῶν. Ὁ Διάλογος οὗτος εἶναι ἐξ ἀντικειμένου ὑποβαθμισμένος, διά τούς λόγους οἱ ὅποιοι ἀναφέρονται εἰς τό κείμενον (χειροτονία γυναικῶν, ἀσαφείς ἐκκλησιολογικά προϋποθέσεις, μυστηριακή κοινωνία, μή ἀπάλειψις τοῦ Filioque κ.τ.λ.). Γι' αὐτό καί θά προέτεινα νά μή ἀναφέρωμεν καθόλου τάς τάσεις ὑποβαθμίσεως.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Θά ἐπανέλθω καί πάλιν εἰς τήν πρότασιν τοῦ ἁγίου Κρουτίτσκις. Ἀντί νά ἐκφράσωμεν τήν ικανοποίησίν μας, νά εἴπωμεν ὅτι ἀναγνωρίζομεν ὅτι συνεχίζεται τό ἔργον.

Ὁ Σεβ. Κρουτίτσκις: Εὐχαριστῶ, διότι ἐθέσατε εἰς ψηφοφορίαν τήν διόρθωσιν αὐτήν. Διά νά τήν ὑποστηρίξω θά ἐπεθύμουν νά παρατηρήσω ἀκόμη ὅτι ἐκ μέρους τῶν Ὀρθόδοξων οὐδέποτε ὑπῆρξε ψυχρά θέσις εἰς τόν Διάλογον αὐτόν. Ἀντιθέτως, ὑπῆρξαμεν πάντοτε πολύ αἰσιόδοξοι εἰς τόν Διάλογον αὐτόν, ἐξεφράσαμεν ζωηρῶς τάς προειδοποιήσεις καί τούς φόβους ἡμῶν εἰς τόν Πριμάτον τῆς Ἀγγλικανικῆς Ἐκκλησίας, τόν Ἀρχιεπίσκοπον τοῦ Καντέρμπουρου, διότι ἡ καθιέρωσις τῆς ἱερωσύνης τῶν γυναικῶν δύναται νά περιπλέξῃ τόν ἡμέτερον Διάλογον, τοῦθ' ὅπερ δέν εἶναι ἐπιθυμητόν. Οὕτω, διεκηρύξαμεν πάντοτε τήν θετικήν πλευράν τῆς δεσμεύσεως ἡμῶν εἰς τόν Διάλογον αὐτόν.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Γίνεται δεκτόν τό σημεῖον αὐτό, πατέρες καί ἀδελφοί. Ἐπειδή ὅμως δι' ὅλους τούς ἄλλους Διαλόγους ἐκφράζομεν ικανοποίησιν, μήπως θά ἔπρεπε νά εἴπωμεν κάτι καί ἐδῶ.

Ἡ Ὁλομέλεια νιοθετεῖ ὁμοφώνως τήν πρότασιν τοῦ ἁγίου Κρουτίτσκις.

Ὁ Ἐλλογιμ. Καθηγ. Ζήσης: Συνεχίζω τάς παρατηρήσεις μου ἅγιε Πρόεδρε. Εἰς τόν ἴδιον Διάλογον ἔχει ἐκπέσει μία παράγραφος ἀπό τό παλαιόν κείμενον, ἡ ὁποία ἀναφέρεται εἰς τά ἤδη ἐξετασθέντα θέματα, τά ὅποια δέν θά ἔπρεπε νά ἐπανέρχωνται ἐνώπιον τῆς Ἐπιτροπῆς Διαλόγου.

Ὁ Ἐλλογιμ. Καθηγ. Φειδάς: Ἐθεωρήσαμεν σκόπιμον νά παραλείψωμεν τήν παράγραφον διά νά ἀφήσωμεν εἰς τήν κρίσιν τῆς Ἐπιτροπῆς Διαλόγου τά ἐσωτερικά ζητήματα τῆς διεξαγωγῆς τοῦ Διαλόγου.

Ὁ Ἐλλογιμ. Καθηγ. Γαλίτης: Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε, ὡς εἰσηγητής τῆς προτάσεως θά ἐπεθύμουν νά δώσω μερικᾶς ἐξηγήσεις. Συνεζητήθησαν ὠρισμένα θέματα καί ἐλήφθησαν ἀποφάσεις τό 1870 ἐν Βόννη. Ἐν συνεχείᾳ, τά ἴδια θέματα συνεζητήθησαν καί ἐλήφθησαν καί αὐθις ἀποφάσεις τό 1930 ἐν Βουκουρεστίῳ. Ὑπῆρχαν πολλαί ἐπαναλήψεις. Ἀλλά καί ἡμεῖς σήμερον ἐπανερχόμεθα ἐν πολλοῖς εἰς τά τότε συζητηθέντα θέματα. Ἡ ἀποψίς μου εἶναι νά δεχθῶμεν καί ἡμεῖς τάς ἤδη ληφθείσας ἀποφάσεις, ἐφ' ὅσον μάλιστα αὐταί ἐγένοντο ἀποδεκταί καί ἀπό τήν ἄλλην πλευράν, καί νά προχωρήσωμεν πρός τά πρόσωπα.

Ὁ Σεβ. Κιέβου: Σεβ. Πρόεδρε, κατανοῶ τό ζήτημα τοῦτο κατά τόν ἀκόλουθον τρόπον: Ἐάν κατά τόν ΙΘ' αἰῶνα ἐλήφθησαν ἀποφάσεις τινές

ὑπό τινων Ἐκκλησιῶν, ἀλλ' ὄχι ὑπό πασῶν τῶν Ὀρθοδόξων Ἐκκλησιῶν, τοῦτο οὐδόλως σημαίνει ὅτι ὀφείλομεν νά στηριχθῶμεν ἐπ' αὐτῶν. Διά τοῦτο, θέματα, τά ὁποῖα ἐμελετήθησαν κατά τόν ΙΘ' αἰῶνα, πρέπει νά ἐξετασθοῦν εἰς πανορθόδοξον Διάλογον, διότι τότε - κατά τόν ΙΘ' αἰῶνα - δέν ἔλαβον μέρος εἰς τὰς διμερεῖς ταύτας σχέσεις πᾶσαι αἱ Ἐκκλησίαι. Οὕτω, νομίζω ὅτι τοῦτο δέν εἶναι ἐπιστροφή εἰς τὰ αὐτά θέματα. Εἶναι νέα θέματα, τά ὁποῖα ἀποφασίζονται εἰς πανορθόδοξον πλαίσιον.

Ὁ Ἑλλογιμ. Καθηγ. Αναγνωστόπουλος: Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε, μέ ἐκάλυψε πλήρως ὁ ἅγιος Κιέβου.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Ἡ Ὀλομέλεια συμφωνεῖ μέ τήν ἀπάλειψιν τῆς παραγράφου. Παρακαλῶ τόν κ. Ζήσιν νά μή ἔχη ἀντιρρήσεις ἐπί τοῦ θέματος. Εὐχαριστῶ.

Ὁ Ἑλλογιμ. Καθηγ. Ζήσης: Εἰς τόν Διάλογον μετά τῶν Παλαιοκαθολικῶν, σελ. 3, τελευταία παράγραφος, λέγομεν «*κείμενα... περί τοῦ προσώπου τῆς Θεομήτορος*». Πρότασίς μου εἶναι νά λεχθῆ «*περί τῆς Θεοτόκου*». Δέν ὑπάρχει πρόβλημα ὡς πρός τό πρόσωπον τῆς Θεοτόκου. Νά προστεθῆ ἐπίσης εἰς τὰ ἐξετασθέντα θέματα ἡ ἐσχατολογία.

Ὁ Ἑλλογιμ. Καθηγ. Φειδάς: Ἡ Γραμματεία τῆς Ἐπιτροπῆς εὐχαριστεῖ διά τήν πρότασιν, τήν ὁποῖαν καί δέχεται.

Ὁ Ἑλλογιμ. Καθηγ. Ζήσης: Εἰς τόν ἴδιον Διάλογον, σελ. 4, § 2, προτείνω τήν ἀπάλειψιν τῆς λέξεως «*δύο*». Νά εἴπωμεν ἀπλῶς «*τά θέματα ταῦτα*».

Ὁ Ἑλλογιμ. Καθηγ. Φειδάς: Ἐπειδή ἔχομεν δύο σημεία, α' καί β', θά ἦτο προτιμότερον νά διατηρηθῆ ἡ λέξις.

Ὁ Ἑλλογιμ. Καθηγ. Ζήσης: Εἰς τόν Διάλογον μετά τῶν Ρωμαιοκαθολικῶν λέγομεν «*ἡ Προσυνοδική Πανορθόδοξος Διάσκεψις ἀναγνωρίζει τήν θετικὴν μέχρι σήμερον...*». Νομίζω ὅτι τό πνεῦμα τῶν ἐδῶ συζητήσεων ἦτο ἐπιφυλακτικόν ὡς πρός τό ἐάν ὁ Διάλογος οὗτος εἶχε θετικά ἀποτελέσματα. Εἶναι ἀρεκτά αὐτά τά ὁποῖα λέγομεν ἐν συνεχείᾳ. Προτείνω τήν ἀπάλειψιν τῆς φράσεως αὐτῆς.

Ὁ Ἑλλογιμ. Καθηγ. Φειδάς: Δέν ὑπάρχει ἀντίρρησης, ἅγιε Πρόεδρε. Ἡ Γραμματεία δέχεται τήν πρότασιν.

Ὁ Ἑλλογιμ. Καθηγ. Ζήσης: Εἰς τήν σελ. 5, σέβ. ἅγιε Πρόεδρε, εἰς τόν τελευταῖον στίχον τῆς προτελευταίας παραγράφου προτείνω ἀντί τοῦ «*προβληματίζοντες τήν πορείαν τοῦ Διαλόγου*», «*δυσχεραίνοντες τήν πορείαν τοῦ Διαλόγου*». Καί ἐπιτρέψατέ μου τώρα, Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε, νά παρουσιάσω τὰς ἐξῆς σκέψεις ἐπί τοῦ προοιμίου. Ἡ Ὀλομέλεια ἐζήτησε μίαν ἐκκλησιολογικὴν θεμελίωσιν τῶν ὅσων λέγονται εἰς τό κείμενον. Τήν θεμελίωσιν ταύτην ἐπιχειρεῖ ἡ § 2. Τά ὅσα λέγονται εἰς τὰς λοιπὰς παραγράφους τοῦ προοιμίου εἶναι νέα προβλήματα, τά ὁποῖα ἡ Διορθόδοξος Προπαρασκευαστικὴ Ἐπιτροπὴ δέν συνεζήτησε, ἀλλ' οὔτε καί ἡ Γραμματεία ἐπὶ τῆς Προπαρασκευῆς τῆς Ἀγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου προέβη εἰς σχετικές εἰσηγήσεις. Ἔχω μάλιστα τήν ἐντύπωσιν ὅτι αἱ Ἐκκλησίαι δέν ἔχουν δώσει

έντολήν νά κωδικοποιηθοῦν τά θέματα αὐτά. Εἶναι προβλήματα πολύ δύσκολα. Ἀντιλαμβάνομαι ὅτι εἰσάγω ἕν πολύ δύσκολον θέμα, ἀλλά θά πρέπει ἡ ἀντιμετώπισίς του νά γίνη μετά πολλῆς περισκέψεως.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Πατέρες καί ἀδελφοί, νομίζω ὅτι οἱ ἀντιπρόσωποι εἰς μίαν Προσυνοδικήν Πανορθόδοξον Διάσκεψιν ἔρχονται μέ πλήρη δικαιοδοσίαν ἀπό μέρους τῆς Ἐκκλησίας των νά εἰσηγηθοῦν καί νά συζητήσουν τά θέματα, τά ὅποια νομίζουν. Τό ὅτι ἕν θέμα δέν συνεζητήθη εἰς τήν Διορθόδοξον Προπαρασκευαστικήν Ἐπιτροπήν δέν δεσμεύει τάς ἀντιπροσωπίας ἐδῶ εἰς τήν Διάσκεψιν νά θίξουν θέματα οὐσίας καί νά κάμουν προτάσεις. Ἄλλωστε, τό θέμα αὐτό δέν εἶναι νέον, ἀποτελεῖ συνέχειαν καί συνέπειαν τοῦ γενικωτέρου θέματος τῶν Διαλόγων.

Ὁ Σεβ. Ἐλσιγκίου: Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε, τό περί Διαλόγου μετά τῶν Λουθηρανῶν κείμενόν μας εἶναι καλόν, ἀλλά παρατηρῶ μίαν ἔλλειψιν, σοβαράν κατά τήν ταπεινήν μου γνώμην. Δέν ἀναφέρομεν τίποτε ὡς πρός τό θέμα τῆς χειροτονίας τῶν γυναικῶν εἰς τήν Λουθηρανικήν Ἐκκλησίαν. Ὑπάρχουν Λουθηρανικά Ἐκκλησία καί λουθηρανοί θεολόγοι, οἱ ὅποιοι ἀναμένουν ὑποστήριξιν καί βοήθειαν ἀπό τούς ὀρθοδόξους ὡς πρός τό θέμα αὐτό. Προτείνω νά προστεθῆ μία παράγραφος.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Εὐχαριστῶ, ἅγιε ἀδελφέ. Ἐπειδή πρέπει νά ἀναχωρήσωμεν διακόπτεται ἡ συζήτησις, ἡ ὅποια θά συνεχισθῆ αὔριον.

Λύεται ἡ συνεδρία.

Μετά ταῦτα οἱ ἀρχηγοί τῶν Ἀντιπροσωπιῶν ἐπισκέπτονται τήν Ἐθνικήν Προτεσταντικήν Ἐκκλησίαν τῆς Γενεύης.

Η΄ ΗΜΕΡΑ ΕΡΓΑΣΙΩΝ
(Τετάρτη, 5 Νοεμβρίου 1986)

Πρωινή Συνεδρία
(9.00 - 10.30)

Ό Σεβ. Πρόεδρος: Σεβάσιμοι πατέρες και άδελφοί, εφθάσαμεν σύν Θεώ εις τήν τελευταίαν ήμέραν των έργασιών μας. Πρώτη μέριμνα μας είναι ή όλοκληρώσις τής συζητήσεως επί του κειμένου των Διαλόγων. Ό τελευταίος όμιλητής, Σεβ. άγιος Έλσιγκίου, έθεσε τό θέμα τής χειροτονίας των γυναικών διά τόν Λουθηρανισμόν και τάς Μετερρρυθμισμένας Έκκλησίας. Νομίζω και προτείνω ταπεινώς, ότι δυνάμεθα νά προσθέσωμεν μίαν ακόμη άκροτελεύτιον παράγραφον, ως εκείνην περί προσηλυτισμού, ή όποία θά αναφέρεται εις τό θέμα τής χειροτονίας των γυναικών εις άμφότερας τάς Έκκλησίας.

Ό Σεβ. Τρανσυλβανίας: Σεβ. άγιε Πρόεδρε, κατά τήν έν Όλομελεία συζήτησιν ένέγενετο πρότασις, όπως έν *Πανορθόδοξον Συνέδριον* μελετήσῃ τό πρόβλημα τής χειροτονίας των γυναικών. Όφείλω νά όμολογήσω ότι ή ήμέτερα Έπιτροπή έλσημόνησε τήν σύστασιν αὐτήν. Συμφωνώ μέ Έγμάς νά προστεθῆ μία φράσις εις τό τέλος του κειμένου και νά λεχθῆ ότι ή ήμέτερα Διάσκεψις «*συνιστᾷ τήν μελέτην του ζητήματος τής χειροτονίας των γυναικών υπό Πανορθόδοξον Έπιτροπῆς*». Η μελέτη αὐτή θά ήτο χρήσιμος δι' όλους τούς Διαλόγους.

Ό Έλλογιμ. Καθηγ. Φειδάς: Σεβ. άγιε Πρόεδρε, νομίζω ότι ή πρότασις του άγίου Τρανσυλβανίας είναι όρθή. Ημπορεί νά γίνη έν τούτοις ειδική μνεία επί των Διαλόγων μετά των Λουθηρανών και Μετερρρυθμισμένων.

Η Όλομέλεια εκφράζει τήν συμφωνίαν αὐτῆς και επαφίει εις τήν Γραμματείαν τής Έπιτροπῆς τήν σύνταξιν τής σχετικῆς παραγράφου.

Ό Σεβ. Βανάτου: Εύχαριστώ, Σεβ. άγιε Πρόεδρε. Θα έπεθύμουν νά επιστήσω τήν προσοχήν σας εις τόν *Διάλογον μετά των Αρχαίων Ανατολικών Έκκλησιών*. Έχομεν τό χρέος, πρώτον, νά ένθαρρύνωμεν τόν Διάλογον αὐτόν μετά των Έκκλησιών, αι όποιαι εύρίσκονται πολύ πλησίον εις ήμάς. Νά υπογραμμίσωμεν όχι μόνον τήν «*έλπίδα*», άλλ' επίσης και τήν «*έπιθυμίαν*» μας νά φθάσωμεν εις τόν σκοπόν. Δεύτερον, τό ίδιον κείμενον παρέχει τήν έντύπωσιν ότι θέτωμεν όρους, ως π.χ. τήν άποδοχήν του Όρου τής Δ' Οικουμενικῆς Συνόδου. Προτείνω νά αλλάξωμεν τήν διατυπώσιν μας.

Ό Σεβ. Τρανσυλβανίας: Δυνάμεθα νά δεχθώμεν τάς γενομένας προτάσεις.

Ό Έλλογιμ. Καθηγ. Φειδάς: Άγιε Πρόεδρε, προσωπικώς εύχαριστώ πολύ διά τήν παρέμβασιν του Σεβ. Μητροπολίτου Βανάτου κ. Νικολάου, διότι, πράγματι, θά έπρεπε νά βελτιωθῆ ή διατύπωσις.

Ό Σεβ. Δημητριάδος: Σεβ. άγιε Πρόεδρε, παρατηρώ ότι εις τό προ-

οίμον του κειμένου, ενώ εξαντλούνται τά διαδικασιακά θέματα, δέν γίνεται καμμία αναφορά εις τήν ανάγκην ἐνημερώσεως του λαού. Δέν ξέρω ἄν αὐτός εἶναι ὁ κατάλληλος χώρος διά νά συμπεριληφθῇ κάποια διάταξις, ἡ ὁποία θα συνιστᾶ - ἄν ὄχι νά ἐπιβάλλῃ - εις τάς ἐπί μέρους Ἐκκλησίας νά ἀναλάβουν ἤδη μίαν σπουδαίαν προσπάθειαν διαφωτίσεως καί ἐνημερώσεως του λαού μας ἐπί τῶν γιγνομένων. Κινδυνεύομεν νά προχωροῦμεν εις συμφωνίας εις τήν κορυφήν, ἀγνοοῦντες τήν βᾶσιν.

Ὁ Σεβ. Τρανσυλβανίας: Νομίζω ὅτι δυνάμεθα νά δεχθῶμεν τήν πρότασιν. Θά παρακαλοῦσα τόν ἀδελφόν μας νά μάς παρουσιάσῃ τήν προτεινόμενην τροποποίησιν γραπτήν καί θά ληφθῇ αὕτη ὑπ' ὄψιν.

Ὁ Σεβ. Πάφου: Νομίζω, ἅγιε Πρόεδρε, ὅτι δέν πρέπει νά περιληφθῇ κάτι τέτοιο εις τό κείμενόν μας. Ὡς ποιμένες καί ὡς Ἐκκλησίαι ἐνημερώνομεν τόν λαόν μας. Τοιαύτη προσθήκη δέν ἔχει θέσιν εις εἰσηγητικόν πρός τήν Ἀγίαν καί Μεγάλην Σύνοδον κείμενον.

Ὁ Σεβ. Δημητριάδος: Ἄγιε Πρόεδρε, θεωρῶ τό θέμα τῆς ἐνημερώσεως του λαού ὡς θέμα χρήζον ἀμέσου ἐνεργείας, συμφώνως πρός τήν σημείωσιν του κειμένου μας. Θεωρῶ τήν πρότασίν μου βασικήν. Εἰς τήν Ἑλλάδα, τό ποίμνιόν μας δέν εἶναι ἀρκοῦντως ἐνημερωμένον.

Ὁ Αἰδεσιμολ. Πρωτοπρ. Μποροβόι: Σεβ. Πρόεδρε, ὁ σεβασμώτατος Μητροπολίτης Δημητριάδος, ὡς ἐπίσης καί ὁ σεβασμώτατος Μητροπολίτης Πάφου ἔθεσαν ἕν πολύ σπουδαῖον ζήτημα. Πάντα ὅσα εἶπον ὑπῆρξαν ἐν γένει πολύ ἀκριβῆ. Οἱ πιστοί μας πρέπει νά εἶναι πληροφορημένοι ὄχι μόνον ἐπί του τελευταίου ὑπό συζήτησιν θέματος, ἀλλ' ἐξ ἴσου καί ἐπί τῶν τεσσάρων θεμάτων, ἐπί του τί ἤδη ἐγένετο καί ἐπί του τί θά γίνῃ εις τό μέλλον. Δέν δυνάμεθα νά πράξωμέν τι ἄνευ τῶν πιστῶν. Νομίζω ὅτι ἐκάστη Ἐκκλησία ὀφείλει νά πληροφορηθῇ τό ποίμνιον αὐτῆς διά τῶν ὑφισταμένων εις τήν Ἐκκλησίαν ταύτην μέσων καί δυνατοτήτων. Καί τοῦτο δι' ἴδιον ὄφελος καί διά τήν ἐπιτυχίαν τῆς προπαρασκευῆς τῆς μελλούσης Ἀγίας καί Μεγάλης Συνόδου.

Ὁ Σεβ. Ἀζώμης: Δέν θεωρῶ ἀπαραίτητον, ἅγιε Πρόεδρε, νά προσθέσωμεν μίαν τοιαύτην φράσιν. Αἱ τοπικαί Ἐκκλησίαι ἐνημερώνουν τό ποίμνιόν των, λαμβάνουσαι ὑπ' ὄψιν τάς ἐκάστοτε ἀνάγκας καί συνθήκας.

Ὁ Σεβ. Περιστερίου: Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε, συμφωνῶ μέ τήν πρότασιν του ἀδελφού Ἁγίου Δημητριάδος ὅτι πρέπει νά γίνῃ ἐνημέρωσις του λαού μας. Πλήν ὅμως, δέν θεωρῶ ἀναγκαῖον νά τεθῇ τοιαύτη σύστασις εις τό κείμενον, διότι τοῦτο θίγει τό ποιμαντικόν ἔργον ἐκάστης τοπικῆς Ἐκκλησίας. Εἶναι αὐτονόητον ὅτι ὅ,τι ἔγινε, ὅ,τι γίνεται καί ὅ,τι θά γίνῃ εις τό μέλλον γίνεται πάντοτε ἐν ἀναφορᾷ καί κατόπιν ἐνημερώσεως του λαού. Εὐχαριστῶ.

Ὁ Ἑλλογμ. Καθηγ. Φειδάς: Κατανοῶ, ἅγιε Πρόεδρε, τήν ἐκατέρωθεν εὐαισθησίαν. Θά ἠδυνάμεθα, ἐν τούτοις, νά προσθέσωμεν μίαν σύστασιν. Δέν πρόκειται περί ἐπεμβάσεως εις τό ποιμαντικόν ἔργον ἐκάστης τοπικῆς Ἐκκλησίας. Εἶναι δυνατόν νά εὐρεθῇ τρόπος, ὥστε ἡ

προσθήκη αυτή νά μή προκαλέση αντιδράσεις.

Ο Σεβ. Πρόεδρος: Ἄς μοῦ ἐπιτραπῆ νά εἶπω ὅτι μία ἀναφορά εἰς τό ποιμνίον μας εἶναι καί μία ἀναφορά τιμῆς πρὸς αὐτό. Ἡ Ἁγία καί Μεγάλη Σύνοδος ἐξυπηρετεῖται ἀπό μίαν τοιαύτην συμπλήρωσιν, διότι ὁ λαὸς τοῦ Θεοῦ εἶναι ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος τελικά θά ἀποδεχθῆ καί θά ἀποφανθῆ ἐπὶ τῶν ἀποφασιζομένων.

Ο Σεβ. Κιέβον: Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε, ἐπιθυμῶ νά δώσω μίαν πληροφορίαν περὶ τῶν Ἀγγλικανῶν. Συνεζητήσαμεν ἐδῶ περὶ τοῦ ὅτι εἰς τὴν Μόσχαν ἐπήλθε συμφωνία διὰ τὴν ἀπάλειψιν τοῦ *Filioque* ἐκ τοῦ Συμβόλου τῆς πίστεως. Σᾶς προτείνω νά ἴδητε τὴν σελίδα 225 εἰς τό βιβλίον περὶ τῶν Διαλόγων, ἔνθα θά εὔρητε τὴν Συμφωνίαν ταύτην καί ἔνθα λέγεται ρητῶς ὅτι τό *Filioque* δεόν νά ἀπαλειφθῆ ἐκ τοῦ Συμβόλου τῆς πίστεως. Διὰ τοῦτο προτείνω νά παραμείνῃ τό κείμενον ὡς τοῦτο ἠτοιμάσθη ὑπὸ τῆς Β' Ἐπιτροπῆς.

Ο Σεβ. Πρόεδρος: Νομίζω ὅτι δέν ὑπάρχει θέμα ὡς πρὸς τὴν παράγραφον αὐτήν. Τό κείμενόν μας μένει ὡς ἔχει. Ἡ Μόσχα εἶναι συνδεδεμένη μέ τὴν δήλωσιν περὶ τοῦ *Filioque*.

Ο Ἑλλογιμ. Καθηγ. Ζήσης: Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε, ἔχω μερικὰς θεολογικὰς παρατηρήσεις ἐπὶ τοῦ προοιμίου. Εἰς τὴν § 2, ὅπου ἐκφράζεται ἡ αὐτοσυνειδησία τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, λέγεται ὅτι «ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία, καίπερ οὐσα ἡ Μία, Ἁγία, Καθολικὴ καὶ Ἀποστολικὴ Ἐκκλησία», θά προέτεινα νά λεχθῆ σαφῶς καί ἀπεριφράστως «οὐσα». Ὀλίγον περαιτέρω γίνεται λόγος περὶ τῆς ἀναγνωρίσεως τῆς «ὄντολογικῆς ὑπάρξεως» τῶν ἄλλων χριστιανικῶν Ἐκκλησιῶν. Πρόκειται περὶ ἀντιφάσεως. Δυνάμεθα νά ἀναγνωρίσωμεν τὴν «ὑπαρξιν», ἀλλ' ὄχι τὴν «ὄντολογικὴν ὑπαρξιν» τῶν ἄλλων χριστιανικῶν Ἐκκλησιῶν. Καί ἔτι περαιτέρω, ὅταν ὁμιλῶμεν περὶ «ἀποσαφηνίσεως τοῦ ἐκκλησιολογικοῦ θέματος», προτείνω νά προστεθῆ «τῆς ὑπ' αὐτῶν ἀποσαφηνίσεως...», διὰ νά ἀποφευχθῆ πᾶσα παρεξήγησις καί παρερμηνεία.

Ο Σεβ. Πρόεδρος: Πῶς δέχονται τὰς παρατηρήσεις αὐτάς ὁ Πρόεδρος καὶ ὁ Γραμματεὺς τῆς Ἐπιτροπῆς;

Ο Ἑλλογιμ. Καθηγ. Φειδάς: Πρόκειται περὶ διατύπωσεων, αἱ ὁποῖαι δέν δημιουργοῦν πρόβλημα.

Ο Σεβ. Βροτσλάβ: Μία ἀντιπρότασις. Χθες μικρὴ τις ὁμάς συνεζητήσαμεν καί συνεφωνήσαμεν ὅτι θά ἤρκει νά ἀντικατασταθῆ ἡ λέξις «ὄντολογικὴ» διὰ τῆς λέξεως «πραγματικὴ». Τοῦτο θά καθίστα τουλάχιστον σαφές τό ρωσικόν κείμενον. Πράγματι, εἰς τὴν ἐπίγειον ὑπαρξιν αὐτῆς, τὴν ἀναγνωρίζομεν, ἀλλ' ὄχι ὡς «ὄντολογικὴν».

Ο Σεβ. Πρόεδρος: Τί ἔχετε νά παρατηρήσετε κ. Ζήση;

Ο Ἑλλογιμ. Καθηγ. Ζήσης: Ἅγιε Πρόεδρε, οἱ ἄλλοι ἠμποροῦν νά λέγουν δι' ἡμᾶς «καίτοι εἶναι». Ἡμεῖς ὅμως πρέπει νά εἴπωμεν «εἶναι», «ὡς οὐσα».

Ο Σεβ. Πρόεδρος: Ἐφ' ὅσον ὁ Πρόεδρος καὶ ὁ Γραμματεὺς δέχον-

ται τήν διατύπωσιν δέν βλέπω δυσχερείας. Δυνάμεθα να προχωρήσωμεν.

Ο Έλλογμ. Καθηγ. Ζήσης: Εἰς τήν σελ. 2 τοῦ προοιμίου λέγομεν ὅτι τά προβλήματα καί αἱ θεολογικά διαφοραί ἀποτελοῦν λόγον ἀποχωρήσεως ἀπό τούς Διαλόγους. Οἱ Διάλογοι γίνονται ἀκριβῶς διά νά συζητηθοῦν τά προβλήματα καί αἱ θεολογικά δυσχέρειαι.

Ο Σεβ. Τρανσυλβανίας: Τό κείμενον λέγει ὅλα τά οὐσιώδη. Ὁ Διάλογος συνεχίζεται ἄν εισέτι ὑπάρχουν προβλήματα. Δέν δύναται νά διακοπῆ, εἰ μή μόνον ἐάν ὑπάρξῃ πανορθόδοξος ἀπόφασις.

Ο Πανοσιολ. Ἀρχιμ. Τιμόθεος: Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε, θά παρεκάλουν ἡ διατύπωσις νά παραμείνῃ ὡς ἔχει, διότι, ἄν ἐνθυμείσθε, καλύπτει τήν χθεσινήν μου παρέμβασιν. Τυχόν διαμόρφωσις αὐτῆς θά δημιουργήσῃ προβλήματα.

Ο Σεβ. Πρόεδρος: Ὑπάρχουν τά «*παραδεδομένα προβλήματα*» ἀλλά καί αἱ ἐκάστοτε ἀνακύπτουσαι δυσχέρειαι. Ὑπάρχει μία διαφορά, ὡς ἀπέδειξεν ἡ ἐν Βαρι συνάντησις Ὁρθόδοξων - Ρωμαιοκαθολικῶν. Δέν ἐπρόκειτο ἐκεῖ περὶ παραδεδομένων θεολογικῶν προβλημάτων ἢ διαφορῶν.

Ο Σεβ. Περιστερίου: Δέν θά πρέπει, ἅγιε Πρόεδρε, νά προχωρή ὁ Διάλογος εἰς τήν ἐξέτασιν ἄλλων θεμάτων, ἐάν καί ἐφ' ὅσον δέν ἔχει ἐξευρεθῆ ἱκανοποιητική διά τάς δύο πλευράς λύσις ἐπὶ τῶν ἀνακυπτουσῶν θεολογικῶν δυσχερειῶν ἢ προβλημάτων.

Ο Πανοσιολ. Ἀρχιμ. Τιμόθεος: Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε, οἱ Διάλογοι ἔχουν ἀρχίσει διά νά συζητηθοῦν παραδεδομένα θεολογικά διαφοραί. Ἐάν, λοιπόν, ἐμφανισθοῦν νέα διαφοραί καί νέα προβλήματα, ἡ διακοπή ἢ ἡ ἀνακοπή ἐνός Διαλόγου εἶναι ἠτιολογημένη.

Ο Σεβ. Καρθαγένης: Σεβ. Πρόεδρε, νομίζω ὅτι πρέπει νά ξεκαθαρίσωμεν τό θέμα. Εἶναι πολύ βασικόν διά τό μέλλον τοῦ Διαλόγου. Συμφωνῶ μέ τήν γνώμην τοῦ Προέδρου τῆς Ἐπιτροπῆς, Σεβ. ἀγίου Τρανσυλβανίας. Ἀλλά πρέπει νά ἀποφασίσωμεν, ἐάν μία αὐτοκέφαλος Ἐκκλησία ἔχῃ, διά θεολογικούς ἢ δι' ἄλλους λόγους, τό δικαίωμα νά ἀνακαλέσῃ τούς ἐκπροσώπους τῆς, ἐάν δηλαδή δύναται μόνη τῆς νά προβαίνει εἰς μίαν τοιαύτην ἐνέργειαν. Ἡ παρουσία μας εἰς τούς Διαλόγους ὀφείλεται εἰς πανορθόδοξους ἀποφάσεις. Ἡ εἴμεθα ἠνωμένοι ἢ δέν εἴμεθα. Ἐάν κάθε αὐτοκέφαλος Ἐκκλησία, χωρὶς νά ζητήσῃ τήν γνώμην τῶν ἄλλων, κινεῖται μόνη τῆς, τότε νά τό ἀποφασίσωμεν καί νά τό καταγράψωμεν. Προσωπικῶς, ὅμως, πιστεύω ὅτι αἱ κατά τόπους Ἐκκλησίαι δέν ἔχουν τοιοῦτον δικαίωμα. Πολύ περισσότερο ἐάν θέλωμεν νά προχωρήσωμεν ἠνωμένοι.

Ο Πανοσιολ. Ἀρχιμ. Τιμόθεος: Ἄς μοῦ ἐπιτραπῆ, ἅγιε Πρόεδρε, νά μή συμφωνήσω μετά τοῦ ἀγίου Καρθαγένης. Παρά τάς πανορθόδοξους ἀποφάσεις, ὑπάρχουν Ὁρθόδοξοι Ἐκκλησιαί, αἱ ὁποῖαι προέβησαν εἰς μονομερεῖς ἐνεργείας καί ἔφθασαν καί μέχρι τῆς μερικῆς ἀποδοχῆς τῆς μυστηριακῆς διακοινωνίας.

Ο Σεβ. Κιέβου: Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε, ἐπιθυμῶ νά τονίσω ὅτι ἡ διαπί-

στωσις, ἡ ὁποία ἐγένετο ὑπὸ τῆς Β' Ἐπιτροπῆς, εἶναι πολύ λεπτή. Ἄφ' ἑνὸς μὲν ὑποχρεώνει τὰς Ἐκκλησίας νά συμμετάσχουν εἰς τὸν Διάλογον, διότι πᾶσαι αἱ Ἐκκλησῖαι συνεφώνησαν εἰς τοῦτο διὰ πανορθόδοξο ἀποφάσεως - τοῦτο εἶναι θέμα ἀρχῆς -, ἀφ' ἑτέρου δέ κατὰ τὴν πορείαν τοῦ Διαλόγου εἶναι δυνατόν νά δημιουργηθοῦν δυσχέρειαι, αἱ ὁποῖαι νά προκαλέσουν τὴν ὑπὸ μᾶς ἢ ἄλλης Ἐκκλησίας καιρικὴν ἀνάκλησιν τῶν ἐκπροσώπων αὐτῶν εἰς τὴν Ἐπιτροπὴν. Νομίζω ὅτι τοῦτο δέν ἀποτελεῖ ἀντίθεσιν πρὸς τὴν κοινὴν ἀπόφασιν περὶ συμμετοχῆς εἰς τὸν Διάλογον. Μετὰ τὴν διευθέτησιν τῶν δυσχερειῶν, ἡ Ἐκκλησία δύναται νά ἐπανεέλθῃ εἰς τὴν Μικτὴν Ἐπιτροπὴν. Δύνανται ὅμως νά δημιουργηθοῦν τοιαῦται δυσχέρειαι, αἱ ὁποῖαι ὑποχρεοῦν καὶ ἄλλας Ὀρθοδόξους Ἐκκλησίας νά ἐπιδειξοῦν ἀλληλεγγύην πρὸς τὴν ἀδελφὴν Ἐκκλησίαν αὐτῶν. Εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν ὁ Διάλογος διακόπτεται πρὸς καιρὸν. Ἡ καιρικὴ αὕτη διακοπὴ δέν σημαίνει κατ' ἀρχὴν τὴν ὀριστικὴν διακοπὴν τοῦ Διαλόγου μετ' ἐκείνης ἢ τῆς ἄλλης Ἐκκλησίας, ἀλλὰ δέν δύναται νά ἀποκλεισθῇ ἡ τοιαύτη δυνατότης προσωρινῆς ἀποχῆς ἐκ τῆς Ἐπιτροπῆς. Ἡ ἡμέτερα διατύπωσις ἐγένετο μετὰ μακροῦ καὶ σκληροῦ συζητήσεως, διὸ καὶ, νομίζω, ὅτι πρέπει νά τὴν διατηρήσωμεν.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Τὸ κέντρον βάρους τῆς συζητήσεώς μας εἶναι ἡ διατύπωσις: *«Καὶ ἀφοροῦν εἰς παραδεδομένας ἢ καὶ νέας θεολογικὰς διαφοράς»*. Μήπως ὁ Γραμματεὺς τῆς Ἐπιτροπῆς θά ἤθελε νά λάβῃ τὸν λόγον;

Ὁ Ἐλλογιμ. Καθηγ. Φειδᾶς: Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε, ἡ διεξαγωγὴ τῶν Διαλόγων ἐνέχει ὀπωσδήποτε τὴν πιθανότητα τῆς προβληματικῆς αὐτῆς ὡς πρὸς τὴν συνέχισιν τοῦ Διαλόγου ἢ τὴν ἀνάκλησιν τῶν ἀντιπροσώπων τόσον διὰ τὰς παλαιάς, ὅσον καὶ διὰ τὰς νέας διαφοράς. Εἶχομεν τό σαφές προηγούμενον τῆς χειροτονίας τῶν γυναικῶν εἰς τὸν Διάλογον μετὰ τῶν Ἀγγλικανῶν. Λέγει, λοιπόν, τό κείμενον, *«ὅτι πρέπει νά γίνῃ κοινὴ ὑπὸ πάντων καὶ ὄχι μονομερῆς ἀντιμετώπισις τοῦ ζητήματος»*. Δέν βλέπω ποῖον εἶναι τὸ πρόβλημα, ἀφοῦ αὐτὴ εἶναι καὶ ἡ ἤδη ἐπικρατοῦσα πράξις.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Ἄς μοῦ ἐπιτραπῇ νά προτείνω τὴν ἐξῆς τροπολογίαν: *«Τὰ προβλήματα, τὰ ὁποῖα ἀνακύπτουν κατὰ τὰς θεολογικὰς συζητήσεις τῶν Μικτῶν θεολογικῶν Ἐπιτροπῶν δέν συνιστοῦν πάντοτε ἐπαρκῆ αἰτιολόγησιν...»*. Χωρὶς δηλαδή, νά καθορίσωμεν ἐάν εἶναι παραδεδομένα ἢ νέα θεολογικὰ διαφορά.

Ὁ Σεβ. Βροτσλάβ: Δυνάμεθα ἴσως νά εὔρωμεν μίαν λύσιν εἰς τὴν συζήτησιν ἡμῶν, ἐάν κάνωμεν τὰς ἀκολουθοῦσας προσθήκας: Πρώτη φράσις: *«Τὰ προβλήματα, τὰ ὁποῖα ἀνακύπτουν κατὰ τὰς θεολογικὰς συζητήσεις τῶν Μικτῶν Θεολογικῶν Ἐπιτροπῶν καὶ ἀφοροῦν εἰς παραδεδομένας ἢ καὶ νέας...»*. Ἐδῶ νά προστεθῇ *«καὶ ἄλλας»*, διότι ὑπάρχουν καὶ ἄλλοι λόγοι, οἱ ὁποῖοι ἐπηρεάζουν τὸν Διάλογον. Τοιαύτη ὑπῆρξεν ἡ περίπτωσις εἰς Μπάρι. Ὅθεν, μετὰ τὴν προσθήκην, ἔχομεν: *«...θεολογικὰς καὶ ἄλλας διαφοράς»*. Εἰς τὴν δευτέραν φράσιν: *«Τοῦτο προϋποθέτει πανορθόδοξον ἀπόφασιν, καταβαλλομένων τῶν δεουσῶν διορθοδόξων προσπαθειῶν διὰ τὴν ἀποκατάστασιν τῆς ἀντιπροσωπευτικῆς ὀλοκληρίας τῆς ἐν τῷ Διαλόγῳ»*

τούτω ὀρθόδοξου Θεολογικῆς Ἐπιτροπῆς», θά προέτεινον νά ἀπαλειφθῆ ἡ ἀρχή τῆς φράσεως καί νά παραμείνῃ: «Πᾶσαι αἱ δέουσαι διορθόδοξοι προσπάθειαι...». Νομίζω ὅτι τούτο θά ἦτο μία ὑποχώρησις. Εὐχαριστῶ.

Ὁ Σεβ. Περιστερίου: Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε, ἐκείνο τό ὅποῖον δημιουργεῖ σοβαρά προβλήματα εἶναι τό δεύτερον σκέλος τῆς προτάσεως, καί δῆ ἡ ἔκφρασις «προϋποθέτει πανορθόδοξον ἀπόφασιν». Κατά τήν ταπεινήν μου γνώμην πρέπει νά γίνῃ τροπολογία καί νά δοθῆ εἰς κάθε τοπικήν Ἐκκλησίαν ἡ δυνατότης νά ἐνεργῆ κατά τήν ἰδικήν της ἀξιολόγησιν καί κρίσιν. Ἡ πρότασις μου συμπίπτει κατ' οὐσίαν μέ ἐκείνην τοῦ Σεβ. Ἐπισκόπου κ. Ἱερεμίου.

Ὁ Σεβ. Κεντρῶας Ἀφρικῆς: Ἅγιε Πρόεδρε, αἱ διαφωνίαι καί διαφοραὶ εἶναι «ἀντικειμενικοῦ» ἢ «ὑποκειμενικοῦ» χαρακτήρος; Ἡ εἴμεθα ἡ Ὄρθόδοξος Ἐκκλησία καί ἐνεργοῦμεν πάντοτε ἀπό κοινοῦ, ἢ ἡ κάθε Ἐκκλησία ἀντιμετωπίζει τό κάθε θέμα κατά τόν ἰδικόν της τρόπον.

Ὁ Αἰδεσιμολ. Πρωτοπ. Μπροβόι: Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε, ἐξετάζομεν τώρα ἓν πολύ σοβαρόν ζήτημα καί νομίζω ὅτι πρέπει νά εὐρωμεν ἐδῶ μίαν κοινήν λύσιν καί ἓνα ἐνιαῖον τρόπον νά προσεγγίσωμεν αὐτά. Ἀναμφιβολως θά τό ἐπιτύχωμεν. Εἴμεθα ἐδῶ ἡ Μία Ἐκκλησία, ἀλλ' ἐπίσης τό σύνολον τῶν Αὐτοκεφάλων Ὄρθόδοξων Ἐκκλησιῶν, αἱ ὁποῖαι συγκροτοῦν τήν Ἐκκλησίαν ταύτην. Πᾶσαι αἱ Αὐτοκέφαλοι Ἐκκλησίαι συμμετέχουν εἰς τόν Οἰκουμενικόν Διάλογον. Εἶναι ἀναγκαῖον τόσον διά τήν ἡμετέραν μαρτυρίαν τῆς αὐθεντικότητος τῆς Ὄρθοδοξίας, ὅσον καί διά τήν ἡμετέραν ἐπιθυμίαν καί ὑποχρέωσιν νά πράξωμεν πᾶν τό δυνατόν διά νά ἐνωθοῦν πάντες οἱ χριστιανοί εἰς τούς κόλπους τῆς Μιάς, Ἁγίας, Καθολικῆς καί Ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας. Αἱ συζητήσεις καί αἱ ἀποφάσεις σχετικῶς πρός τήν συμμετοχήν εἰς τόν Οἰκουμενικόν Διάλογον ἐλήφθησαν διά τῆς συμφώνου γνώμης τῶν διαφόρων Ὄρθόδοξων Ἐκκλησιῶν ἐν τῷ συνόλῳ αὐτῶν. Δέν δυνάμεθα νά ἀποχωρισθῶμεν ἐκ τῆς Ὄρθοδοξίας, ἀλλ' ἡ ἀπόφασις νά ἀναλάβωμεν ἓνα Διάλογον δέν εἶναι οὔτε δογματική τις ἀπόφασις, οὔτε ἀπόφασις τῆς Ἁγίας καί Μεγάλης Συνόδου. Εἶναι μία ἀπόφασις ἐμπειρική, ἱστορική. Ἐδῶ πρέπει νά λάβωμεν μίαν εὐέλκτον θέσιν, διά νά εἶναι δυνατή ἡ συνέχισις τῶν Διαλόγων καί διά νά εἶναι σεβαστή ἡ ἀρμοδιότης, ἡ εὐαισθησία καί τά ἐνδιαφέροντα τῶν Αὐτοκεφάλων Ἐκκλησιῶν. Δέν γνωρίζω τόν λόγον τῆς μή συμμετοχῆς τῆς ἁγίας Ἐκκλησίας τῶν Ἱεροσολύμων εἰς τόν Διάλογον μετά τῶν Μετερρυσθμισμένων, ἀλλά σέβομαι βαθέως τό ἱερόν δικαίωμα αὐτῆς νά υἰοθετήσῃ τήν μίαν ἢ τήν ἄλλην τῶν λύσεων, χωρίς ὅμως νά διασπάσῃ τήν δογματικήν, τήν εὐχαριστιακήν καί τήν κανονικήν ἐνότητα τῆς Ὄρθοδοξίας. Νομίζω ὅτι ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Κιέβου καί ἄλλα μέλη τῆς Ἐπιτροπῆς προέτεινον ἐδῶ μίαν εὐέλκτον καί ἀποδεκτὴν διατύπωσιν, χάρις εἰς τήν ὁποῖαν οἱ Διάλογοι θά συνεχίσουν τό ἔργον αὐτῶν, τοῦθ' ὅπερ εἶναι ἀναγκαῖον. Ἐξ ἄλλου, τά ἐνδιαφέροντα καί αἱ θέσεις τῶν διαφόρων ἀδελφῶν Αὐτοκεφάλων Ἐκκλησιῶν θά τύχουν τοῦ σεβασμοῦ τοῦ ὀρθόδοξου πληρώματος.

Ὁ Σεβ. Τρανσυλβανίας: Σεβασμῶτατε, τό πρόβλημα αὐτό μᾶς

ἀπησχόλησεν εἰς τὴν Ἐπιτροπὴν Ἐργασίας. Συνεζητήσαμεν ἐπ' αὐτοῦ ἐπὶ μακρὸν καὶ προσεπαθήσαμεν νὰ εὕρωμεν μετριοπαθῆ διατύπων. Ἐχομεν ὅμως ἀνάγκην ἐνὸς κανόνος καὶ τοῦτο ἀκριβῶς προσεπαθήσαμεν νὰ εἰσαγάγωμεν. Ἴσως ἡ διατύπωσις νὰ μὴ εἶναι τελεία, ἀλλὰ δὲν δυνάμεθα νὰ ἀφήσωμεν τὴν διακοπὴν ἐνὸς Διαλόγου εἰς ἓν μεμονωμένον νετο. Ἴδού ὁ λόγος διὰ τὸν ὁποῖον ὁμιλοῦμεν περὶ τῆς ἀνάγκης μᾶς πανορθοδόξου ἀποφάσεως. Ὑπάρχει μία λογικὴ συνοχή: Ὁ Διάλογος ἄρχεται διὰ πανορθοδόξου ἀποφάσεως, δὲν δύναται νὰ διακοπῆ, εἰ μὴ δι' ἀναλόγου ἀποφάσεως.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Προτείνω τὴν ἐξῆς τροπολογίαν: *«Τὰ προβλήματα τὰ ὁποῖα ἀνακύπτουν κατὰ τὰς θεολογικὰς συζητήσεις τῶν Μικτῶν Θεολογικῶν Ἐπιτροπῶν δὲν συνιστοῦν πάντοτε ἐπαρκῆ αἰτιολόγησιν μονομεροῦς ἀνακλήσεως τῶν Ἀντιπροσώπων αὐτῆς ἢ καὶ ὀριστικῆς διακοπῆς τῆς συμμετοχῆς αὐτῆς ὑπὸ τινος κατὰ τὸπον Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας. Τοῦτο προϋποθέτει δραστηριοποίησιν τῶν λοιπῶν Ὁρθόδοξων Ἐκκλησιῶν πρὸς καταβολὴν τῶν δεουσῶν διορθοδόξων προσπαθειῶν. . .»*.

Ὁ Σεβ. Τρανσυλβανίας: Ἡ πρότασίς σας ἐκφράζει πλήρως τὸ πνεῦμα τοῦ κειμένου.

Ἡ Ὁλομέλεια ἀποδέχεται τὴν τροπολογίαν.

Ὁ Ἑλλογιμ. Καθηγ. Ζήσης: Εἰς τὴν § 6 τοῦ προοιμίου, ἅγιε Πρόεδρε, προτείνω νὰ εἴπωμεν, πρῶτον, *«ἀποσκοπεῖ εἰς τὴν λύσιν»*, καὶ δευτέρου, *«εἰς τὴν ἀναζήτησιν τῆς κοινῆς ταυτότητος»*. Εἰς τὸ δεύτερον μέρος τῆς αὐτῆς παραγράφου δημιουργεῖται ἓν πρόβλημα. Θὰ συνεχισθῆ ὁ Διάλογος, ἐὰν διαπιστωθῆ βασικὴ θεολογικὴ διαφορὰ ἐπὶ ἐνὸς βασικοῦ θέματος; Ἐὰν δηλαδὴ φθάσωμεν εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι τὸ πρωτεῖον τοῦ πάπα εἶναι ἀνυπέρβλητος θεολογικὴ διαφορὰ, θὰ συνεχίσωμεν τὸν Διάλογον ἢ θὰ ἐπιτρέψωμεν οὕτω τὴν προπαγάνδαν τῆς Οὐνίας;

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Εἰς τοιαύτην περίπτωσιν καταγράφεται ἡ θεολογικὴ διαφωνία διὰ νὰ συζητηθῆ εἰς μίαν ἄλλην καταλληλοτέραν ἴσως στιγμήν. Δὲν νομίζω ὅμως ὅτι ἐπειδὴ ὑπάρχει μία θεολογικὴ διαφορὰ πρέπει νὰ διακοπῆ ὁ Διάλογος. Δι' αὐτὸ ἄλλωστε καὶ λέγομεν ὅτι ὁ Διάλογος *«ἀποσκοπεῖ εἰς τὴν ὑπέρβασιν»* ἢ *«εἰς τὴν λύσιν»* τῶν προβλημάτων.

Ὁ Σεβ. Δημητριάδος: Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε, μήπως θὰ ἔπρεπε νὰ ἐπαναλάβωμεν αὐτὸ, τὸ ὁποῖον ἤδη ἐλέχθη, ὅτι δηλαδὴ ὁ Διάλογος δὲν προχωρεῖ περαιτέρω, ἐὰν δὲν λυθῆ ἓν συγκεκριμένον πρόβλημα, τὸ ὁποῖον ἀνεφύη. Νὰ μὴ καταγράφεται ἀπλῶς ἡ διαφωνία, ἀλλὰ νὰ καταβάλλωνται προσπάθειαι ἐπιλύσεως.

Ὁ Ἑλλογιμ. Καθηγ. Φειδᾶς: Ἡ παράγραφος ἀναφέρεται εἰς μεθοδολογικὸν θέμα. Αἱ Ἐπιτροπαὶ Διαλόγου καταγράφουν τὴν τυχόν διαφωνίαν ἢ διαφορὰν καὶ αἱ Ἐκκλησίαι, συμφώνως πρὸς τὰ πανορθοδόξως καθιερωμένα, ἀποφασίζουν διὰ τὰ περαιτέρω. Αἱ Ἐπιτροπαὶ ἐκπροσωποῦν Ἐκκλησίας καὶ δὲν ἔχουν αὐτοδύναμον αὐθεντίαν εἰς τὸ ζήτημα αὐτό. Ἐδῶ ἀναφερόμεθα μόνον εἰς τὸ ἔργον τῶν Ἐπιτροπῶν καὶ ὄχι εἰς τὴν πα-

ροπομένην εϋθύνην τῶν Ἐκκλησιῶν.

Ὁ Σεβ. Περιστερίου: Ἐφ' ὅσον, Σεβ. ἅγιο Πρόεδρε, ἀνεφέρθησαν εἰς τὴν § 2 τὰ περὶ τῆς εϋθύνης ἐκάστης Ἐκκλησίας, δύναται νὰ ἀπαλειφθῇ τὸ ἐπίμαχον σημεῖον τῆς παρουσίας παραγράφου.

Ὁ Ἐλλογμ. Καθηγ. Ζήσης: Νομίζω ὅτι τὸ πρόβλημα λύεται, ἐάν ἀπαλειφθοῦν αἱ λέξεις «ὁ θεολογικός Διάλογος συνεχίζεται».

Ὁ Σεβ. Τρανσυλβανίας: Δέν ἔχω ἀντιρρήσεις. Ἡ πρότασις ἐντάσσεται εἰς τὸ πνεῦμα τοῦ κειμένου.

Ὁ Ἐλλογμ. Καθηγ. Κοζλόφσκυ: Σεβ. ἅγιο Πρόεδρε, ἐπιθυμῶ νὰ συνεχίσω τὸ θέμα, διότι ἡ ἡμέτερα Μικτὴ Ἐπιτροπὴ εἶχε τὴν γνώμην ὅτι, ἂν ὑπάρχουν θεολογικαὶ διαφοραὶ, αὐταὶ καταγράφονται, ὁ δὲ Διάλογος συνεχίζεται. Τοῦτο δέν σημαίνει ὅτι εἰς τὸ μέλλον δέν θὰ ἐπανεέλθωμεν ἐπ' αὐτοῦ. Ἄς ἀναφερθῶμεν π.χ. εἰς τὴν χειροτονίαν τῶν γυναικῶν. Παρὰ τὸ γεγονός ὅτι αἱ ἀπόψεις τῶν Ἀγγλικανῶν καὶ τῶν Ὁρθόδοξων ἀντιστοίχως ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου διευπλώθησαν εἰς Ἀθήνας τὸ 1978, μία συνάντησις τῆς Ἐπιτροπῆς ἐπραγματοποιήθη τὸν τελευταῖον μῆνα εἰς τὴν Μ. Βρετανίαν, καθ' ἣν ἀπεφασίσθη νὰ ἀφιερωθῇ ἡ προσεχὴς συνέλευσις αὐτῆς (Ἑλλάς 1987) εἰς τὸ θέμα τῆς χειροτονίας τῶν γυναικῶν καὶ νομίζω εἰς τὸ θέμα τῆς Ἀναστάσεως, ἐάν κατενόησα ὀρθῶς. Οὕτως, ἐπανερχόμεθα πάλιν εἰς τὰ αὐτὰ θέματα, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἐλήφθησαν ἤδη ἀποφάσεις καὶ τὰ ὁποία ἔχουν συζητηθῆ. Τοῦτο δέν σημαίνει ὅτι τὰ ἐγκαταλείπομεν ἢ ὅτι δέν θὰ ἐπανεέλθωμεν πλέον. Εὐχαριστῶ.

Ὁ Σεβ. Καρθαγένης: Σεβ. Πρόεδρε, ἡ εἰσαγωγή αὐτὴ εἶναι δι' ἐνδορθόδοξον χρῆσιν. Καὶ εὐχομαι νὰ γίνῃ ἐνδορθόδοξος χρῆσις αὐτῆς. Ὅποιαδήποτε ἀνάκλησις ἢ διακοπὴ ἢ ὁτιδήποτε ἄλλο νὰ γίνεται ἐνδορθόδοξως. Μεταξὺ μας, ἅς ἐνεργῶμεν ὡς δεκατέσσαρες τοπικαὶ Ἐκκλησίαι. Ὡς μία ὅμως Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία, ἅς μὴ μεταφέρωμεν τὰς διαφορὰς μας ἐνώπιον τῶν ἄλλων.

Ὁ Σεβ. Τρανσυλβανίας: Σεβ. ἅγιο Πρόεδρε, ἡ Ἐπιτροπὴ μας δύναται νὰ δεχθῇ τὰς προταθείσας τροποποιήσεις καὶ παρατηρήσεις.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Πατέρες καὶ ἀδελφοί, ἀποδεχόμεθα τὸ κείμενον αὐτὸ ὡς ἐτροπολογήθη καὶ ἐβελτιώθη;

Ἡ Ὀλομέλεια ἀποδέχεται τὴν πρότασιν ταύτην τοῦ Σεβ. Προέδρου, ὁ ὁποῖος ἐν συνεχείᾳ ἐκφράζει ἐκ μέρους τῶν μελῶν τῆς Διασκέψεως θερμὰς εὐχαριστίας διὰ τὴν ὑπὸ τῆς Β' Ἐπιτροπῆς ἐπιτελεσθεῖσαν ἐργασίαν.

Λύεται ἡ συνεδρία.

Η΄ ΗΜΕΡΑ ΕΡΓΑΣΙΩΝ
(Τετάρτη, 5 Νοεμβρίου 1986)

Πρωινή Συνεδρία
(11.00 - 12.30)

Ο Σεβ. Πρόεδρος: Πατέρες και αδελφοί, έχουμε ενώπιόν μας τό κείμενον τῆς Γ΄ Ἐπιτροπῆς ἐπὶ τοῦ θέματος «Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία καὶ Οἰκουμενική Κίνησις». Παρακαλῶ τόν Σεβ. Γραμματέα νά ἀναγνώσῃ τό διαβιβαστικόν ἔγγραφον τῆς ἐκθέσεως.

Ο Σεβ. Γραμματεὺς:

«Πρὸς τὴν Σεβαστὴν Ὀλομέλειαν τῆς Γ΄ Προσυννοδικῆς Πανορθόδοξου Διασκέψεως

Σεβασμιώτατε ἅγιε Πρόεδρε,

Ἡ συσταθεῖσα ὑπὸ τῆς Ὀλομελείας τῆς Γ΄ Προσυννοδικῆς Πανορθόδοξου Διασκέψεως Γ΄ Ἐπιτροπὴ, πρὸς ἐξέτασιν τοῦ θέματος «Ὁρθοδοξία καὶ Οἰκουμενική Κίνησις», συνελθοῦσα ὑπὸ τὴν Προεδρίαν τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Μίνσκ καὶ Λευκορωσσίας κ. Φιλαρέτου, γραμματεύοντος δὲ τοῦ Μ. Πρωτοπρεσβυτέρου κ. Γεωργίου Τσέτση, χωρήσασα εἰς τὴν μελέτην τοῦ ὑπὸ τῆς Διορθόδοξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς ἐκπονηθέντος ὁμωνύμου κειμένου καὶ λαβοῦσα ὑπ' ὄψιν τὰς ἐπ' αὐτοῦ συζητήσεις, εὐσεβάστως ὑποβάλλει πρὸς τὴν Ὀλομέλειαν τό ἀκόλουθον σχέδιον κειμένου διὰ τὰ περαιτέρω».

Τῆ 4ῃ Νοεμβρίου 1986

† Ὁ Μίνσκ Φιλάρετος

ὁ Μ. Πρωτοπρεσβύτερος Γεώργιος Τσέτσης

Ο Σεβ. Πρόεδρος: Παρακαλῶ τόν Σεβ. Πρόεδρον τῆς Ἐπιτροπῆς, Μητροπολίτην Μίνσκ κ. Φιλάρετον νά εἰσαγάγῃ τό κείμενον.

Ο Σεβ. Μίνσκ: Ἡ Γ΄ Ἐπιτροπὴ εἶχε ζωηράν συζήτησιν ἐπὶ τοῦ θέματος: «Ὁρθοδοξία καὶ Οἰκουμενική Κίνησις». Διατηρῶ μετ' εὐγνωμοσύνης εἰς τὴν μνήμην μου τόν χρόνον, καθ' ὃν ἐχωρήσαμεν εἰς μίαν βαθεῖαν μελέτην μᾶς ἐκάστης παραγράφου, συμφώνως πρὸς τὰς κατευθύνσεις τῆς Ὀλομελείας. Θά ἀσχοληθῶ μέ ὠρισμένας γενικὰς παρατηρήσεις πρὶν ἢ ἀφήσω τόν λόγον εἰς τόν Γραμματέα, ὁ ὁποῖος θά ἐκθέσῃ τὰ οὐσιώδη τῆς ἡμετέρας συζητήσεως κατὰ τρόπον λεπτομερῆ καὶ θά προτείνῃ διατυπώσεις. Ἐν πρώτοις, ἡ ἡμετέρα Ἐπιτροπὴ προτείνει τὴν ἀλλαγὴν τοῦ τίτλου τοῦ κειμένου, διότι εἰς τοῦτο γίνεται λόγος περὶ τῆς Ὁρθόδοξου Ἐκκλησίας καὶ τῆς Οἰκουμενικῆς Κινήσεως. Τοῦτο πρέπει νά χρησιμοποιηθῇ ὡς τίτλος, ἤτοι εἰς τὴν θέσιν τῆς λέξεως «Ὁρθοδοξία» νά τεθῇ ἢ «Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία καὶ ἡ Οἰκουμενική Κίνησις». Τό οὐσιώδες τῶν συζητήσεων ἀφιερῶθη εἰς τὰ τρία πρῶτα σημεῖα, ὡς ἐπίσης καὶ εἰς τὴν ἡμετέραν πρότασιν διὰ τὴν μεταφοράν τῆς § 2 καὶ τῆς § 3 εἰς τὴν § 11. Νομίζω ὅτι ἡ συζήτησις αὐτὴ θά ἐπαναληφθῇ ἐπίσης καὶ εἰς τὴν συνεδρίαν τῆς Ὀλομελείας. Ἐπ' εὐκαιρία, θά ἠχόμην,

κατά τήν ὀργάνωσιν τῶν μελλοντικῶν συνελεύσεων ἡμῶν, νά παρείχεται κατά τι περισσότερος χρόνος διά τοιούτου εἶδους ἐπί μέρους συζητήσεις, διά νά ἀποφεύγηται ἡ συνέχισις τῆς αὐτῆς συζητήσεως εἰς συνεδρίαν τῆς Ὀλομελείας, ὡς σήμερον. Εὐχαριστοῦμεν τόν Διευθυντήν τοῦ Ὀρθοδόξου Κέντρου καί Γραμματέα τῆς ἡμετέρας Διασκέψεως διά τήν ὠραίαν ὀργάνωσιν καί διά τήν μετάφρασιν τῶν ἐν Ὀλομελείᾳ συζητήσεων εἰς τήν ρωσικήν καί εἰς τήν γαλλικήν γλῶσσαν. Οὐδεμίαν ἔχομεν νά διατυπώσωμεν ἀξίωσιν, ἀλλ' εἰς ὅ,τι ἀφορᾷ εἰς τήν μελλοντικήν ἐργασίαν τῆς Ἐπιτροπῆς θά ἐπεθύμουν νά παρατηρήσω ὅτι, μή δυνάμενος νά παρακολουθῶ τὰς συζητήσεις, ἠναγκάσθην νά ἐργάζωμαι διά διαισθήσεως καί ὅτι διά τήν μετάφρασιν ἠναγκάσθην νά καταφύγω εἰς τήν εὐγένειαν ἄλλων μελῶν τῆς Ἐπιτροπῆς. Εἶναι ἀπλῶς μία ἀδελφική παρατήρησις, ἀλλ' ἡ παράλειψις αὐτῆς ἰσοῦται πρὸς παράλειψιν διακονίας καλῆς ὑποθέσεως. Ἐπίσης εἰς ὅ,τι ἀφορᾷ εἰς τήν μετάφρασιν τῶν ὑπὸ μελέτην κειμένων εἰς τήν ρωσικήν θά ἠθέλομεν μετάφρασιν καλλιτέρας ποιότητος. Εἶναι αὐτονόητον ὅτι θά τά ἀναθεωρήσωμεν. Μία εἰσέτι γενική παρατήρησις: Ἐπιθυμοῦμεν ὅπως πρὸ τῆς δημοσιεύσεως, ἡ ρωσική σειρά ὅλων τῶν κειμένων νά διορθωθῇ καί νά συνταχθῇ ἐπὶ τῇ βάσει ὀρθοδόξου ρωσικοῦ πνεύματος, δι' ὃ καί θά εἴμεθα πολὺ εὐγνώμονες. Δι' ἔλλειψιν ἀκριβῶς χρόνου δέν ἠδυνήθημεν νά συζητήσωμεν εἰς βάθος τὰ σημεῖα, τὰ ὅποια ὑπέδειξεν ὁ Γραμματεὺς διά τὸ κείμενον, τὸ ὅποιον θά παραπεμφθῇ εἰς τήν Σύνοδον. Ἡ Ὀλομελία πρέπει νά τά ἐξετάσῃ εἰδικώτερον. Ἐπανερχομαι εἰς τήν ὠραίαν καί ἀδελφικήν ἀτμοσφαιράν κατά τήν ὅλην διάρκειαν τῆς ἐργασίας ἡμῶν. Εὐχαριστῶ τὰ μέλη τῆς μικρῆς Ἐπιτροπῆς ἡμῶν διά τήν συνεργασίαν καί διά τὸ πνεῦμα ἀδελφοσύνης. Παρακαλῶ τόν Γραμματέα νά ἐκθέσῃ τὰς συγκεκριμένας προτάσεις ἡμῶν.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Παρακαλῶ τόν Γραμματέα τῆς Ἐπιτροπῆς, Αἰδεσιμολ. Μ. Πρωτοπρ. κ. Γεώργιον Τσέτην, νά παρουσιάσῃ τὰς γενομένας τροπολογίας.

Ὁ Γραμματεὺς τῆς Ἐπιτροπῆς, Μ. Πρωτοπρ. κ. Γεώργιος Τσέτης, παρουσιάζει τῇ Ὀλομελείᾳ τὰς γενομένας τροποποιήσεις καί βελτιώσεις.

Μετά ταῦτα, ὁ Γραμματεὺς τῆς Ἐπιτροπῆς ἀναγινώσκει τὴν § 2 τοῦ κειμένου, ἡ ὅποια περιέχει νέα στοιχεῖα.

Τὸ ὑπὸ τῆς Γ' Ἐπιτροπῆς καταρτισθέν καί τῇ Ὀλομελείᾳ ὑποβληθέν κείμενον ἔχει ὡς ἀκολούθως:

Γ' ΕΠΙΤΡΟΠΗ

ΟΡΘΟΔΟΞΟΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΚΑΙ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΗ ΚΙΝΗΣΙΣ

1. Ἡ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία, ἐν τῇ βαθείᾳ πεποιθήσει καί ἐκκλησιαστικῇ αὐτοσυνειδησίᾳ ὅτι ἀποτελεῖ τόν φορέα καί δίδει τήν μαρ-

τυρίαν τῆς πίστεως καί τῆς παραδόσεως τῆς Μιάς, Ἁγίας, Καθολικῆς καί Ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας, ἀκραδάντως πιστεύει ὅτι κατέχει κεντρικὴν θέσιν εἰς τὴν ὑπόθεσιν τῆς προωθήσεως τῆς ἐνότητος τῶν Χριστιανῶν ἐντὸς τοῦ συγχρόνου κόσμου.

2. Ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία διαπιστοῖ ὅτι κατὰ τὸν ροῦν τῆς ἱστορίας καί διὰ ποικίλους λόγους, πολλοὶ Χριστιανοὶ ἀπεμακρύνθησαν ἐκ τῆς παραδόσεως τῆς ἀδιαίρετου Ἐκκλησίας. Οὕτως ἐν τῷ χριστιανικῷ κόσμῳ ἐνεφανίσθησαν ἀποκλίνουσαι ἀντιλήψεις περὶ τῆς ἐνότητος καί τῆς οὐσίας αὐτῆς ταύτης τῆς Ἐκκλησίας.

Ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία θεμελιοῖ τὴν ἐνότητα τῆς Ἐκκλησίας ἐπὶ τοῦ γεγονότος τῆς ἰδρύσεως αὐτῆς ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ καί ἐπὶ τῆς κοινωνίας ἐν τῇ Ἁγίᾳ Τριάδι καί τοῖς μυστηρίοις. Ἡ ἐνότης αὐτῆ ἐκφράζεται διὰ τῆς ἀποστολικῆς διαδοχῆς καί τῆς πατερικῆς παραδόσεως, καί βιοῦται μέχρι σήμερον ἐν αὐτῇ. Ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία ἔχει τὴν ἀποστολὴν καί ὑποχρέωσιν, ἵνα μεταδώσῃ σύνολον τὴν ἀλήθειαν, ἣτις καί προσδίδει τῇ Ἐκκλησίᾳ τὸν καθολικὸν αὐτῆς χαρακτήρα.

Ἡ εὐθύνη τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, ὡς καί ἡ οἰκουμενικὴ αὐτῆς ἀποστολή διὰ τὴν ἐνότητα τῆς Ἐκκλησίας, ἐξεφράσθησαν ὑπὸ τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων. Αὐταὶ ἰδιαίτερος προέβαλαν τὸν μεταξὺ τῆς ὀρθῆς πίστεως καί τῆς μυστηριακῆς κοινωνίας ὑφιστάμενον ἄρρηκτον δεσμόν. Ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία πάντοτε ἐπεζητήσεν ὅπως ἐφέλκυσῃ τὰς διαφοροὺς χριστιανικὰς Ἐκκλησίας καί Ὁμολογίας πρὸς μίαν ἀπὸ κοινῆς πορείαν ἀναζητήσεως τῆς ἀπολεσθείσης ἐνότητος τῶν χριστιανῶν, ἐπὶ τῷ σκοπῷ ὅπως ἅπαντες καταλήξουν εἰς τὴν ἐνότητα τῆς πίστεως.

3. Ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία, ἀδιαλείπτως προσευχομένη «ὑπὲρ τῆς τῶν πάντων ἐνώσεως», μετέσχε τῆς Οἰκουμενικῆς Κινήσεως ἀπὸ τῆς πρώτης ἐμφανίσεως αὐτῆς καί συνετέλεσεν εἰς τὴν διάπλασιν καί περαιτέρω ἐξέλιξιν αὐτῆς. Ἄλλωστε, ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία, λόγῳ τοῦ οἰκουμενικοῦ πνεύματος, ὅπερ τὴν διακρίνει κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἱστορίας, αἰετοτε ἠγωνίσθη πρὸς ἀποκατάστασιν τῆς χριστιανικῆς ἐνότητος, τῆς διασπασθείσης κυρίως κατὰ τοὺς Ε', ΙΑ' καί ΙΣΤ' αἰῶνας. Διὸ καί ἡ ὀρθόδοξος μετοχὴ εἰς τὴν Οἰκουμενικὴν Κίνησιν οὐδόλως τυγχάνει ξένη πρὸς τὴν ἱστορίαν τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, ἀλλ' ἀποτελεῖ συνεπῆ ἐκφρασὴν τῆς ἀποστολικῆς πίστεως ἐντὸς νέων ἱστορικῶν συνθηκῶν καί πρὸς ἀντιμετώπισιν νέων ὑπαρξιακῶν αἰτημάτων.

4. Ὑπὸ τὸ ἀνωτέρω πνεῦμα ἅπασαι αἱ κατὰ τόπους ἀγιώταται Ὁρθόδοξοι Ἐκκλησίαι συμμετέχουν σήμερον ἐνεργῶς εἰς διάφορα ἐθνικά, περιφερειακά καί διεθνή ὄργανα τῆς Οἰκουμενικῆς Κινήσεως, ὡς καί εἰς διάφορους διμερεῖς καί πολυμερεῖς Διαλόγους, παρὰ τὰς κατὰ καιροὺς παρουσιαζομένας δυσκολίας καί κρίσεις εἰς τὴν ὁμαλὴν πορείαν τῆς κινήσεως ταύτης. Ἡ πολυδιάστατος αὐτῆ οἰκουμενιστικὴ δραστηριότης πηγάζει ἐκ τοῦ αἰσθήματος ὑπευθυνότητος καί ἐκ τῆς πεποιθήσεως ὅτι ἡ συνύπαρξις, ἡ ἀμοιβαία κατανόησις, ἡ συνεργασία καί αἱ κοινὰ προσπάθειαι πρὸς μίαν

χριστιανικήν ενότητα τυγχάνουν ουσιώδεις, «ἵνα μὴ ἐγκοπὴν τινα δώμεν τῷ Εὐαγγελίῳ τοῦ Χριστοῦ» (Α΄ Κορ. 9,12).

5. Ἐν ἓκ τῶν κυρίων ὀργάνων τῆς συγχρόνου Οἰκουμενικῆς Κινήσεως εἶναι καὶ τὸ Παγκόσμιον Συμβούλιον Ἐκκλησιῶν (Π.Σ.Ε.). Παρὰ τὸ γεγονός ὅτι δέν συμπεριλαμβάνει τοῦτο εἰς τοὺς κόλπους αὐτοῦ ἀπάσας τὰς χριστιανικὰς Ἐκκλησίας καὶ Ὁμολογίας καὶ ὅτι καὶ ἄλλοι οἰκουμενικοὶ Ὄργανισμοὶ πληροῦν μίαν σημαντικὴν ἀποστολὴν ἐν τῇ προωθήσει τῆς Οἰκουμενικῆς Κινήσεως εὐρύτερον, τὸ Π.Σ.Ε. ἀντιπροσωπεύει σήμερον ἓνα συγκεκροτημένον οἰκουμενικὸν σῶμα. Ὁρισμένοι Ὁρθόδοξοι Ἐκκλησῖαι ὑπῆρξαν ἰδρυτικὰ μέλη αὐτοῦ καὶ ἐν συνεχείᾳ ἀπασαὶ αἱ Ὁρθόδοξοι Ἐκκλησῖαι ἀπέβησαν μέλη αὐτοῦ. Ὡς ἔχει ἤδη δηλωθῆ πανορθόδοξως (Δ΄ Πανορθόδοξος Διάσκεψις, 1968) ἢ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία ἀποτελεῖ πλήρως καὶ ἰσότιμον μέλος τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου Ἐκκλησιῶν καὶ δι' ὅλων τῶν εἰς τὴν διάθεσιν αὐτῆς μέσων, συμβάλλει εἰς τὴν προαγωγὴν καὶ εὐόδωσιν τοῦ ὅλου ἔργου τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου Ἐκκλησιῶν.

6. Ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία, παρὰ ταῦτα, πιστὴ εἰς τὴν ἐκκλησιολογίαν αὐτῆς, εἰς τὴν ταυτότητα τῆς ἐσωτερικῆς αὐτῆς δομῆς καὶ εἰς τὴν διδασκαλίαν τῆς ἀδιαίρετου Ἐκκλησίας, συμμετέχουσα ἐν τῷ Ὄργανισμῷ τοῦ Π.Σ.Ε., οὐδόλως παραδέχεται τὴν ἰδέαν τῆς «ισότητος τῶν Ὁμολογιῶν» καὶ οὐδόλως δύναται νὰ δεχθῆ τὴν ἐνότητα τῆς Ἐκκλησίας ὡς τινα διομολογιακὴν προσαρμογὴν. Ἐν τῷ πνεύματι τούτῳ, ἢ ἐνότητος, ἢ ὁποῖα ἀναζητεῖται ἐν τῷ Π.Σ.Ε., δέν δύναται νὰ εἶναι προϊὸν μόνον θεολογικῶν συμφωνιῶν. Ὁ Θεὸς καλεῖ πάντα χριστιανόν εἰς τὴν ἐν τῷ μυστηρίῳ καὶ τῇ παραδόσει βιομένην ἐν τῇ Ὁρθοδόξῳ Ἐκκλησίᾳ ἐνότητα τῆς πίστεως.

7. Αἱ Ὁρθόδοξοι Ἐκκλησῖαι-μέλη τοῦ Π.Σ.Ε. ἀποδέχονται τὸ ἄρθρον-βάσις τοῦ Καταστατικοῦ καὶ τοὺς σκοποὺς καὶ τὰς ἐπιδιώξεις αὐτοῦ. Ἔχουν δέ αὐταὶ τὴν βαθεῖαν πεποίθησιν ὅτι αἱ ἐκκλησιολογικαὶ προϋποθέσεις τῆς Δηλώσεως τοῦ Toronto (1950), τιτλοφορουμένης «Ἡ Ἐκκλησία, αἱ Ἐκκλησῖαι καὶ τὸ Παγκόσμιον Συμβούλιον Ἐκκλησιῶν», εἶναι κεφαλαιώδους σημασίας διὰ τὴν Ὁρθόδοξον συμμετοχὴν εἰς τὸ Συμβούλιον. «Ὅθεν, αὐτονόητον, ὅτι τὸ Π.Σ.Ε. δέν εἶναι καὶ ἐν οὐδεμίᾳ περιπτώσει ἐπιτρέπεται νὰ καταστή ὑπὲρ Ἐκκλησία». Σκοπὸς τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου Ἐκκλησιῶν δέν εἶναι νὰ διαπραγματευθῆται ἐνώσεις μεταξὺ τῶν Ἐκκλησιῶν, ὅπερ δύναται νὰ γίνῃ μόνον ὑπὸ τῶν Ἐκκλησιῶν, ἐνεργουσῶν ἐξ ἰδίας πρωτοβουλίας, ἀλλὰ νὰ φέρῃ τὰς Ἐκκλησίας εἰς ζώσαν ἐπαφὴν πρὸς ἀλλήλας καὶ νὰ προαγάγῃ τὴν μελέτην καὶ συζήτησιν τῶν ζητημάτων τῆς χριστιανικῆς ἐνότητος» (Δήλωσις τοῦ Toronto, § 2).

8. Θεολογικαὶ μελέται καὶ ἄλλαι δραστηριότητες προγραμμάτων τοῦ Π.Σ.Ε. ἀποτελοῦν μέσα προσεγγίσεως τῶν Ἐκκλησιῶν. Ἰδιαιτέρως πρόπει νὰ μνημονευθῆ ἢ συνεχίζουσα τὸ ἔργον τῆς «Παγκοσμίου Κινήσεως περὶ Πίστεως καὶ Τάξεως» Ἐπιτροπὴ «Πίστις καὶ Τάξις». Ἀναγνωρίζεται ὅτι τὸ κείμενον «Βάπτισμα, Εὐχαριστία, Λειτουργημα», καταρτισθὲν ὑπὸ τῆς Ἐπιτροπῆς ταύτης τῇ συμμετοχῇ καὶ ὀρθοδόξων θεολόγων, ἄν καὶ δέν

έκφράζει τήν πίστιν τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας εἰς πλείστα σημεῖα κεφαλαίων σημασίας, ἀποτελεῖ ἐν τούτοις σημαντικό οἰκουμενιστικόν τεκμήριον βασικῶν συγκλινουσῶν θεολογικῶν ἀπόψεων, ὅπερ ἐκφράζει ἐμπειρίαν, διανοίγουσάν νέον στάδιον ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς Οἰκουμενικῆς Κινήσεως.

9. Τό Π.Σ.Ε. ὅμως, ὡς ὄργανον τῶν Ἐκκλησιῶν-μελῶν αὐτοῦ, δέν ἀσχολεῖται μόνον μετά τοῦ ἐν τῷ πλαισίῳ τῆς Ἐπιτροπῆς «Πίστις καί Τάξις» διεξαγομένου πολυμεροῦς Διαλόγου. Αἱ πολύπλευροι δραστηριότητες αὐτοῦ εἰς τούς χώρους τοῦ Εὐαγγελισμοῦ, τῆς Διακονίας, τῆς Ὑγείας, τῆς Θεολογικῆς Ἐκπαιδεύσεως, τοῦ Διαθρησκειακοῦ Διαλόγου, τῆς καταπολεμήσεως τοῦ Φυλετισμοῦ, τῆς προωθήσεως τῶν ἰδεῶν τῆς Εἰρήνης καί τῆς Δικαιοσύνης, καλύπτουν εἰδικάς ἀνάγκας τῶν Ἐκκλησιῶν καί τοῦ κόσμου σήμερον καί παρέχουν εὐκαιρίαν κοινῆς μαρτυρίας καί δράσεως. Ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία ἐκτιμᾷ τήν πολυδιάστατον ταύτην δραστηριότητα τοῦ Π.Σ.Ε. καί ἐν τῷ πλαισίῳ τῶν δυνατοτήτων αὐτῆς συνεργάζεται πλήρως εἰς τούς προμνημονευθέντας τομεῖς.

10. Μετά τήν ΣΤ΄ Γενικήν Συνέλευσιν ἐν Vancouver διανοίγονται νέαι προοπτικαί διά μίαν περισσότερον σημαίνουσαν ὀρθόδοξον συμμετοχήν ἐν τῷ Συμβουλίῳ. Ἡ ἐξισορρόπησις τοῦ θεολογικοῦ καί τοῦ κοινωνικοῦ ἔργου τοῦ Συμβουλίου, ἥτις ἐπεχειρήθη ἐν Vancouver, αἱ μελέται ἐπί τῶν θεμάτων «Πρός μίαν κοινήν ἔκφρασιν τῆς Ἀποστολικῆς πίστεως σήμερον», «Ἡ ἐνότης τῆς Ἐκκλησίας καί ἡ ἀνανέωσις τῆς ἀνθρωπίνης κοινωνίας», καί «Ἡ δικαιοσύνη, ἡ εἰρήνη καί ἡ ἀκεραιότης τῆς δημιουργίας», ὡς ἐπίσης καί ἡ Παγκόσμιος Διάσκεψις ἐπί τοῦ θέματος «Γενηθήτω τό θέλημά Σου: Ἱεραποστολή ἐπί τά ἴχνη τοῦ Χριστοῦ», διανοίγουν νέας προοπτικάς πρὸς διεΐδυσιν τῆς ὀρθοδόξου θεολογικῆς σκέψεως εἰς τήν ζωήν καί τās δραστηριότητας τοῦ Π.Σ.Ε.

11. Ἀποτελεῖ ὅμως γεγονός, ὅτι μία οὐσιαστική ὀρθόδοξος μαρτυρία καί ἡ ἰδιαίτερα αὐτῆς θεολογική συμβολή θά ἀποδυναμωθοῦν, ἐάν δέν ἀνευρεθοῦν ἐντός τοῦ Π.Σ.Ε. αἱ ἀναγκαῖαι ἐκεῖναι προϋποθέσεις, αἱ ὁποῖαι θά παράσχουν εἰς τās Ὁρθοδόξους Ἐκκλησίας τήν δυνατότητα νά ἐνεργήσουν ἰσοτίμως πρὸς τά λοιπά μέλη τοῦ Π.Σ.Ε., ἐπί τῇ βάσει τῆς ἰδίας αὐτῶν ἐκκλησιολογικῆς ταυτότητος, τοῦθ' ὅπερ δέν συμβαίνει πάντοτε, λόγῳ τῆς τε δομῆς καί τῶν διεπουσῶν τήν λειτουργίαν τοῦ Π.Σ.Ε. διαδικασιακῶν ἀρχῶν. Ταῦτα ἰσχύουν καί ὡς πρὸς τήν συμμετοχήν καί συνεργασίαν τῶν κατά τόπους Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν μεθ' ἐτέρων διαχριστιανικῶν Ὄργανισμῶν, ὡς ἡ Διάσκεψις Εὐρωπαϊκῶν Ἐκκλησιῶν καί εἴ τι ἄλλο τοπικόν ἢ περιφερειακόν Συμβούλιον, ἐν οἷς ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία καλεῖται ὡσαύτως ὅπως συνεργασθῆ καί παράσχη τήν μαρτυρίαν αὐτῆς.

Ἀναφορικῶς πρὸς τά ὡς ἄνω λεχθέντα ἐκφράζεται ἀνησυχία ὡς πρὸς τήν συνεχιζομένην διόγκωσιν τοῦ Π.Σ.Ε. διά τῆς εἰσδοχῆς διαφόρων χριστιανικῶν κοινοτήτων ὡς νέων μελῶν αὐτοῦ, τοῦθ' ὅπερ θά μειώσῃ μακροπροθέσμως τήν εἰς τά διάφορα διοικητικά καί συμβουλευτικά σώματα τοῦ Π.Σ.Ε. ὀρθόδοξον παρουσίαν καί θά ἀποβῆ εἰς βάρος ἐνός ὑγιοῦς

Οικουμενικοῦ Διαλόγου ἐντός τοῦ Συμβουλίου. Διό καί πρέπει νά γίνουν νέαι ἀναγκαῖαι ρυθμίσεις, ἐπί τῷ σκοπῷ ὅπως ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία δυνηθῆ νά δώσῃ ἐντός τοῦ Συμβουλίου τήν μαρτυρίαν καί τήν θεολογικήν αὐτῆς συνεισφοράν, τήν ὁποίαν ἀναμένει ἐξ αὐτῆς τό Π.Σ.Ε., κατά τά ἤδη μεταξύ αὐτοῦ καί τῶν Ὁρθοδόξων-μελῶν αὐτοῦ ἐκατέρωθεν συμπεφωνημένα (Desiderata Σόφιας).

12. Ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία ἔχει συνείδησιν τοῦ γεγονότος, ὅτι ἡ Οἰκουμενική Κίνησις λαμβάνει νέας μορφάς, προκειμένου ἵνα ἀνταποκριθῆ εἰς τὰς νέας συνθήκας καί ἀντιμετωπίσῃ τὰς νέας προκλήσεις τοῦ συγχρόνου κόσμου. Δεόμεθα ὅπως εἶναι ἐγγύς ἡ ἡμέρα, καθ' ἣν ὁ Κύριος θά ἐκπληρώσῃ τήν ἐλπίδα τῶν Ἐκκλησιῶν, ὅπως γένηται «μία ποιμνῆ, εἷς ποιμῆν» (Ἰω. 10,14).

Σημεῖα τῆς Ἐκθέσεως «Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία καί Οἰκουμενική Κίνησις»
χρῆζοντα ἀμέσου προωθήσεως:

Ἡ μετά τοῦ θέματος «Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία καί Οἰκουμενική Κίνησις» ἀσχοληθεῖσα Γ' Ἐπιτροπή, συμφώνως πρὸς τήν ὑπό τῆς Ὀλομελείας ἐκφρασθεῖσαν εὐχήν, ἐπισημαίνει τὰ σημεῖα ἐκεῖνα τοῦ πρὸς τήν Ἁγίαν καί Μεγάλην Σύνοδον προωθουμένου ὁμωνύμου κειμένου, ἅτινα χρῆζον ἀμέσου προωθήσεως εἴτε παρὰ τῶν κατά τόπους ἀγιωτάτων Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν, εἴτε παρὰ τῶν διαφόρων διαχριστιανικῶν Ὁργανισμῶν μεθ' ὧν αὐταί συνεργάζονται. Τά ἐν λόγῳ σημεῖα εἶναι τὰ ἐξῆς:

1. Ἡ ἀνάγκη ὅπως ἀνευρεθοῦν, ἐντός τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου Ἐκκλησιῶν, τῆς Διασκέψεως τῶν Εὐρωπαϊκῶν Ἐκκλησιῶν καί τῶν λοιπῶν διαχριστιανικῶν Ὁργανισμῶν, αἱ ἀναγκαῖαι προϋποθέσεις, αἵτινες θά παρᾶσχουν εἰς τὰς Ὁρθοδόξους Ἐκκλησίας τήν δυνατότητα νά ἐνεργοῦν ἰσοτίμως, πρὸς τὰ λοιπὰ μέλη τῶν ὡς ἄνω Ὁργανισμῶν, ἐπί τῆ βάσει τῆς ἰδίας αὐτῶν ἐκκλησιολογικῆς ταυτότητος, τοῦθ' ὅπερ συχνάκις δέν συμβαίνει, λόγῳ τῆς δομῆς καί τῶν τήν λειτουργίαν τῶν ὡς ἄνω διεκκλησιαστικῶν Ὁργανισμῶν διεπουσῶν διαδικασιακῶν ἀρχῶν.

Πρὸς τοῦτο εἶναι ἀναγκαῖον, ὅπως τόσοσιν ἐν τῷ Π.Σ.Ε. ὅσον καί ἐν τοῖς λοιποῖς Ὁργανισμοῖς, γίνων νέαι ἀναγκαῖαι ρυθμίσεις, ἐπί τῷ σκοπῷ ὅπως ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία δυνηθῆ ἵνα δώσῃ τήν μαρτυρίαν καί τήν θεολογικήν αὐτῆς προσφοράν, ἣν ἀναμένουν ἐξ αὐτῆς οἱ ἐν τῇ Οἰκουμενικῇ Κίνησει ἐταῖροι αὐτῆς. Ἰδιαιτέρως ὡς πρὸς τὰς σχέσεις τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας μετά τοῦ Π.Σ.Ε., δέον ὅπως ἐφαρμοσθοῦν καί τὰ λοιπὰ σημεῖα ἐκ τῶν *Desiderata* τῆς Σόφιας, ἐπί τῶν ὁποίων δέν ἐλήφθη ἀκόμη μέρος.

2. Ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία, συμμετέχουσα εἰς τόν ἐν τῷ πλαισίῳ τῆς Ἐπιτροπῆς «Πίστις καί Τάξις» διεξαγόμενον πολυμερῆ Θεολογικόν διάλογον, δέον ὅπως ἐξεύρη τρόπους συντονισμοῦ τῶν προσπαθειῶν αὐτῆς, ἰδίως ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὰ ἐκκλησιολογικά κριτήρια τῆς συμμετοχῆς αὐτῆς ἐν τῷ πολυμερεῖ τούτῳ διαλόγῳ.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Εὐχαριστῶ τόν Πρόεδρον καί τόν Γραμματέα τῆς Γ' Ἐπιτροπῆς διά τήν παρουσίαν τοῦ κειμένου. Ἡ συζήτησις εἶναι ἀνοικτῆ.

Ὁ Σεβ. Κρουτίτσκις: Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε, ἔχω νά κάνω δύο παρατηρήσεις. Ἡ πρώτη ἀναφέρεται εἰς τήν § 3 καί εἰδικώτερον εἰς τήν φράσιν, ἔνθα λέγεται ὅτι «ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία λόγῳ τοῦ οἰκουμενικοῦ πνεύματος, ὅπερ τήν διακρίνει κατά τήν διάρκειαν τῆς ιστορίας, ἀείποτε ἠγωνίσθη πρὸς ἀποκατάστασιν τῆς χριστιανικῆς ἐνότητος...». Ἡ παρατήρησις μου ἀναφέρεται εἰς τὰς λέξεις: «... τῆς διασπασθείσης κυρίως κατά τούς αἰῶνας Ε', ΙΑ' καί ΙΣΤ'». Νομίζω ὅτι ἐπανερχόμεθα ἐκ νέου εἰς τήν περίοδον τῆς ἐντάσεως μεταξύ τῶν διαφόρων χριστιανικῶν ομάδων καί ὅτι εἰς τὰς συζητήσεις αὐτάς καί τὰς διαιρέσεις ἔχομεν τήν διάθεσιν νά ἐπιρρίπτωμεν τὰ λάθη εἰς τό ἕτερον μέρος, διά νά δικαιολογούμεθα. Νομίζω ὅτι διά νά ἀποφύγωμεν μίαν τοιαύτην ἐντύπωσιν καί χωρὶς νά βλάψωμεν τό κείμενον θά ἠδυνάμεθα νά ἀπαλείψωμεν τήν τελευταίαν αὐτῆν φράσιν: «κυρίως κατά τούς αἰῶνας Ε', ΙΑ' καί ΙΣΤ'». Ἴδού ἡ πρώτη παρατήρησις.

Ἐπιτρέψατέ μοι νά περάσω εἰς τήν τελευταίαν. Ἀναφέρεται εἰς τήν § 12 καί εἰς τήν πρώτην φράσιν: «Ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία ἔχει συνείδησιν τοῦ γεγονότος, ὅτι ἡ Οἰκουμενική Κίνησις λαμβάνει νέας μορφάς, προκειμένου ἵνα ἀνταποκριθῆ εἰς τὰς νέας συνθήκας καί ἀντιμετώπισῃ τὰς νέας προκλήσεις τοῦ συγχρόνου κόσμου». Κατανοῶ καλῶς τήν ἡμετέραν ἐπιθυμίαν νά κλείσωμεν τό κείμενον κατά τρόπον αἰσιόδοξον καί νά ἀπευθύνωμεν φιλοφρόνησιν εἰς τό Π.Σ.Ε. Καλῶς, ἀλλά φοβοῦμαι μήπως ἡ φράσις αὐτή παρασύρῃ ἡμᾶς εἰς λάθος. Ἐξηγοῦμαι: Εἰς τὰ πλαίσια τοῦ Π.Σ.Ε. παρατηροῦμεν συχνάκις τήν ἐμφάνισιν νέων θεολογικῶν τάσεων, αἱ ὁποῖαι διαταράσσουν τήν ὀρθόδοξον συνείδησιν ἡμῶν. Κατά συνέπειαν, παραμένοντες κατά λέξιν μικρά τις ὁμάς εἰς τὰς μεγάλας Οἰκουμενικάς Διασκέψεις καί Συνελεύσεις δέν αισθανόμεθα καλῶς. Τοῦτο συνέβη εἰς τήν Συνέλευσιν τοῦ Π.Σ.Ε. εἰς Ναϊρόμπι. Εἰς μίαν τοιαύτην ἀτμοσφαιραν εἰσήγητο πρὸς ἀποδοχὴν τό κείμενον διά τήν χειροτονίαν τῶν γυναικῶν, εἰς τό ὅποιον λέγεται εἰδικώτερον ὅτι αἱ μή εἰσαγαγούσαι τήν ἱερωσύνην τῶν γυναικῶν Ἐκκλησῖαι ὀφείλουσι νά πράξουν τὰ πάντα διά νά τήν εἰσαγάγουν. Δέν εἴχομεν τήν δυνατότητα νά ἀντιδράσωμεν εἰς τήν ἀποδοχὴν τοῦ κειμένου τούτου. Ἐδόθη εἰς ἡμᾶς ἡ ἐξήγησις ὅτι εἶναι ἀξίωσις τοῦ συγχρόνου κόσμου καί ὅτι αἱ Ὁρθόδοξοι Ἐκκλησῖαι, ἀντιτιθέμεναι εἰς τό κείμενον τοῦτο, ἐπιδιώκουν νά κλονίσουν τό Π.Σ.Ε.

Ἐντὸς τῶν πλαισίων τοῦ Π.Σ.Ε. ὑπάρχει ἓν σοβαρότερον εἰσέτι πρόβλημα. Εἰς τό τέλος τῶν μεγάλων Οἰκουμενικῶν Συνελεύσεων καί Διασκέψεων, κατά τήν τελευταίαν εὐχαριστιακὴν τελετὴν, πάντες οἱ ἐκπρόσωποι, μέ ἐξαιρέσεις τούς Ὁρθοδόξους, συμμετέχουν εἰς τήν κοινωνίαν. Εἶτα κατά τὰς συνεδριάσεις ὠρισμένοι ἐκπρόσωποι ἀσκοῦν κριτικὴν διά τήν μὴ συμμετοχὴν εἰς τό κοινόν δεῖπνον καί ταῦτα κατά τρόπον ἀπαράδεκτον διά τὰ ὀρθόδοξα μέλη. Ἀναφέρομαι εἰς τὰ παραδείγματα αὐτά διά νά βελτιώσω τό ἤδη κα-

λόν κείμενον τῆς § 12 καί νά δείξω ὅτι, παρά πάντα τά νέα θετικά φαινόμενα εἰς τούς κόλπους τοῦ Π.Σ.Ε., αἱ Ὁρθόδοξοι Ἐκκλησίαι, συμμετέχουσαι εἰς τήν διαδικασίαν, ὀφείλουσι νά περιφρουρήσουσι τὰς παραδόσεις αὐτῶν, τήν πίστιν αὐτῶν καί νά δώσουσι μαρτυρίαν αὐτῆς. Τούτου λεχθέντος, θά ἐπεθύμω νά προτείνω μίαν διόρθωσιν μετά τήν προαναφερθεῖσαν φράσιν. Νά προστεθῆ μία ἄλλη φράσις: «*Εἰς τήν διαδικασίαν αὐτήν εἶναι ἀναγκαῖα ἡ ἐποικοδομητική προσφορά καί ἡ μαρτυρία τῆς Ὁρθόδοξου Ἐκκλησίας, ἕνεκα τῶν ἀποστολικῶν παραδόσεων καί τῆς πίστεως αὐτῆς*». Ἐν συνεχείᾳ ὡς εἰς τό κείμενον: «*Δεόμεθα ὅπως εἶναι ἐγγύς ἡ ἡμέρα, καθ' ἣν ὁ Κύριος θά ἐκπληρώσῃ τήν ἐλπίδα τῶν Ἐκκλησιῶν, ὅπως γένηται ἡ μία ποιμνῆ, εἰς ποιμήν*» (Ἰω. 10,14)».

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Εὐχαριστῶ τόν ἅγιον ἀδελφόν διά τήν παρέμβασίν του. Θά ἐπανέλθωμεν εἰς τό θέμα.

Ὁ Σεβ. Ὁρὸς Λιβάνου: Σεβασμώτατε Πρόεδρε, εἰς τήν § 2 αἱ λέξεις «*πολλοί χριστιανοί*» δημιουργεῖ κατά τήν γνώμην μου σοβαράς δυσκολίας. Θά ἤμην ἔτοιμος νά προτείνω: «*ἑτερόδοξοι χριστιανοί*», ἀλλά δυνάμεθα ἴσως νά εὐρωμεν μετριοπαθεστέραν διατύπωσιν καί ὀλιγώτερον συμβατικήν. Ἐπίσης, θά ἐπεθύμω νά προτείνω νά εἴπωμεν «*διά ποικίλους λόγους καί κατά διαφόρους τρόπους*».

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Ὁ ἅγιος ἀδελφός ἔθιξε καί ἰδικήν μου ἀνησυχίαν. Ἐπιτρέψατέ μου νά προτείνω τήν ἐξῆς διατύπωσιν: «*Ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία διαπιστοῖ ὅτι κατά τόν ροῦν τῆς ἱστορίας καί διά ποικίλους λόγους καί κατά διαφόρους τρόπους ἐσημειώθησαν πολλαί καί σημαντικαί ἀπομακρύνσεις ἐκ τῆς παραδόσεως τῆς ἀδαιρέτου Ἐκκλησίας*». Ἄς ἀποφύγωμεν τήν χρῆσιν τοῦ ὄρου «*ἑτερόδοξοι*» εἰς τήν § 2 τοῦ κειμένου μας. Ὁ Σεβ. Πρόεδρος τῆς Ἐπιτροπῆς δέχεται τήν τροπολογίαν;

Ὁ Πρόεδρος καί ὁ Γραμματεὺς τῆς Γ' Ἐπιτροπῆς ἀποδέχονται τήν τροπολογίαν ταύτην.

Ὁ Ἐλλογμ. κ. Σκομπέ: Σεβ. Πρόεδρε, εἶχον ὠρισμένας παρατηρήσεις ἐπὶ τοῦ ρωσικοῦ κειμένου, ἀλλ' ἤδη διωρθώθησαν. Δέν ἔχω παρά μίαν ἐρώτησιν ἐπὶ τῆς § 8. Εἰς τό ρωσικόν κείμενον ἐν σχέσει πρὸς τό κείμενον τῆς Λίμα ἡ μετάφρασις εἶναι: «*Βάπτισμα, Εὐχαριστία, Ἰερωσύνη*». Εἰς τό ἑλληνικόν κείμενον, ἡ λέξις «*Ἰερωσύνη*» μεταφράζεται μέ τήν λέξιν «*Λειτουργήμα*». Δηρωτώμην, ἂν ἡ λέξις αὐτή «*Λειτουργήμα*» σημαίνει «*Ἰερωσύνη*» ἢ ἀπλῶς τήν διακονίαν, ἡ ὅποια ὑπονοεῖται ἀπό τό Π.Σ.Ε. Ὁμιλοῦντες περὶ μυστηρίων, γνωρίζομεν τό μυστήριον τοῦ Βαπτίσματος, τό μυστήριον τῆς Εὐχαριστίας καί τό μυστήριον τῆς Ἰερωσύνης.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Παρακαλῶ τόν Γραμματέα τῆς Ἐπιτροπῆς νά δώσῃ μίαν ἐξηγήσιν ἐπὶ τοῦ σημείου τούτου.

Ὁ Αἰδεσιμολ. Μ. Πρωτοπ. Τσέτσης: Εὐχαριστῶ ἅγιε Πρόεδρε. Τό ἀγγλικόν πρωτότυπον καί ἡ γαλλικὴ μετάφρασις τοῦ «BEM» ὀμιλοῦν ὄντως περὶ «*Λειτουργήματος*» (Ministry-Ministère) καί ὄχι περὶ Ἰερωσύνης (Priesthood - Sacerdoce). Ὑπάρχουν ὅμως καί ἐσωτερικαὶ μαρτυρίαι. Ἐνῶ τά

δύο πρώτα κεφάλαια όμιλούν περί θεοσδόντων μυστηρίων, ήτοι του Βαπτίσματος και της Εύχαριστίας, τό τρίτον κεφάλαιον σαφώς δέν όμιλει περί του μυστηρίου της Ίερωσύνης.

Ο Σεβ. Εύδοκιάδος: Σεβ. άγιε Πρόεδρε, θά έπεθύμουν νά έπανέλθω εις τάς παρατηρήσεις του Σεβ. Μητροπολίτου Ίουβενάλιου. Κατανοώ αυτός και συμμερίζομαι τήν άποψίν του, αλλά νομίζω ότι όφείλονται εις τάς άτελείας της ρωσικής μεταφράσεως, τήν όποιαν δυστυχώς δέν έχω. Εις τήν § 3 δέν λέγεται άπλώς ότι τό οίκουμενικόν τουτο πνεύμα της Όρθοδόξου Έκκλησίας έξεδηλώθη ειδικώτερον κατά τούς Ε', ΙΑ' και ΙΕ' αιώνας. Αύτά ήτο εις τήν παλαιάν μορφήν. Εις τήν παρούσαν διατύπωσιν ύπάρχει: «*της χριστιανικής ενότητος, της διασπασθείσης κυρίως κατά τούς αιώνας Ε', ΙΑ' και ΙΣΤ'*» και θεωρώ τήν έκφρασιν αυτήν καλλιτέραν. Η αντίρρηση του Μητροπολίτου Ίουβενάλιου ως προς τήν διασπασθείσαν ενότητα δέν ήτο ίσως άναγκαία. Η αυτή παρατήρησις ισχύει και έν σχέσει προς τήν § 12, ένθα, κατά τήν γνώμην μου, εις τήν ρωσικήν διατύπωσιν ή λέξις «*προκειμένου*» δέν μετεφράσθη. Όθεν, ή Οίκουμενική Κίνησις υιοθετεί μίαν νέαν έκφρασιν, «*προκειμένου*» νά αντιμετωπίσωμεν τάς νέας συνθήκας. Υποθέτω ότι ή λέξις «*προκειμένου*» δέν μετεφράσθη. Εύχαριστώ.

Ο Σεβ. Πρόεδρος: Εύχαριστώ. Αί προτάσεις του άγίου Κρουτίτσκης ισχύουν και θά τάς έπαναφέρω εις δύο συγκεκριμένας προτάσεις εις τό κείμενον. Δέν έγκατελείφθησαν.

Ο Έλλογμ. Καθηγ. Γαλίτης: Σεβ. άγιε Πρόεδρε, εύχαριστώ τήν Έπιτροπήν, ή όποία ήτοίμασεν έν καλόν κείμενον. Εις τό τέλος της § 2 νά λεχθή «*περί της ενότητος και αυτής ταύτης της ούσίας της Έκκλησίας*». Είμαι λεκτική ή παρατήρησις. Επίσης εις τήν § 4 και 8 χρησιμοποιείται ή λέξις «*οίκουμενιστική*». Ό όρος αυτός έχει λάβει άρνητικόν νόημα, δι' αυτό και θά παρακαλούσα ταπεινώς νά γίνη «*οίκουμενική*». Εάν αυτό δέν γίνη άποδεκτόν, νά φύγη ή λέξις.

Ο Σεβ. Περιστερίον: Εύχαριστώ άγιε Πρόεδρε. Εις τό τέλος της § 2 νά προστεθή «*ή Όρθόδοξος Έκκλησία έχει τήν άποστολήν και τήν ύποχρέωσιν ίνα μεταδώση σύνολον τήν έν τη Άγία Γραφή και τη Ίερω Παραδόσει αλήθειαν*». Εις τήν § 8 νά προστεθή ότι ή Όρθόδοξος Έκκλησία έκφράζει τάς άνησυχίας της διά τήν άλλαγήν του Καταστατικού της Έπιτροπής «*Πίσις και Τάξις*». Εις τό σημείον 11 § 3 νά γίνη κάποια έπεξήγησις «*... του Διαλόγου έντός του Συμβουλίου*» μέ τήν προσθήκην «*τουθ' όπερ καθιστά άδήριτον τήν άναθεώρησιν της θέσεως αυτής έναντι του Π.Σ.Ε. Αύτή πρέπει νά γίνη διά νέων καταστατικών άναγκάων ρυθμίσεων, επί τω σκοπώ όπως ή Όρθόδοξος Έκκλησία δυνηθή...*». Εις τήν § 12 θά προέτεινα τήν έξης τροπολογία: «*Δεόμεθα όπως άπασαι αι Έκκλησiai εργασθώσιν από κοινού, ώστε νά είναι έγγύς ή ήμέρα καθ' ήν θά έκπληρωθή ή εύχή του Κυρίου...*». Δέν δυνάμεθα ήμεις νά προσδιορίσωμεν τί θά κάμη ό Κύριος.

Ο Σεβ. Σουμαδιάς: Σεβ. άγιε Πρόεδρε, θά ήτο όρθώτερον νά λεχθή εις τήν § 2 ότι «*Η Όρθόδοξος Έκκλησία θεμελιοι τήν ενότητα της Έκκλησίας επί*

του γεγονότος της ιδρύσεως αυτής υπό του Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ». Εἰς τὴν § 8 θὰ προέτεινα τὴν ἀπάλειψιν τοῦ δευτέρου μέρους τῆς προτάσεως, ἢ ὅποια ἀναφέρεται εἰς τὸ κείμενον «BEM». Δέν νομίζω ὅτι πρέπει νά ἐκφράσωμεν ἱκανοποίησιν διὰ τὴν «μερικὴν» ἀποδοχὴν τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας.

Ὁ Ἑλλογμ. Καθηγ. Φειδάς: Τὸ κείμενον, Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε, ἐπιχειρεῖ μίαν ἀξιολόγησιν τῆς Οἰκουμενικῆς Κινήσεως, χρησιμοποιοῦν τὴν γλῶσσαν τῆς Οἰκουμενικῆς ταύτης Κινήσεως. Πολλὰ πράγματα, τὰ ὅποια δέν θὰ ἦτο δυνατόν νά γίνουιν ἀποδεκτά εἰς τὸ περὶ Διαλόγων κείμενον, εὐρίσκουιν περιέργως θέσιν εἰς τὸ περὶ Οἰκουμενικῆς Κινήσεως. Εἰς τὴν § 1, δέν δυνάμεθα νά εἴπωμεν ὅτι «ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία ἀποτελεῖ τὸν φορέα τῆς Μιάς, Ἀγίας, Καθολικῆς καὶ Ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας». Ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία «εἶναι» ἢ Μία, Ἁγία, Καθολικὴ καὶ Ἀποστολικὴ Ἐκκλησία. Εἰς τὴν § 2, πρέπει νά ἀπαλειφθῇ ἡ λέξις «σύνολον». Λέγοντες «σύνολον τὴν ἀλήθειαν» εἰσαγομεν ἔννοϊαν ἀθροιστικῶν μεγέθους, ἐνῶ εἰς τὴν ὀρθόδοξον παράδοσιν ἡ ἀλήθεια εἶναι ἐν Χριστῶ ἐννυπόστατος. Εἰς τὸ σημεῖον 2, § 3, ἡ ἐκφρασις «πρὸς μίαν ἀπὸ κοινῶν πορείαν ἀναζητήσεως τῆς ἀπολεσθείσης ἐνότητος» ἐνοχλεῖ πολὺ περισσότερον ἀπὸ τὴν «κοινὴν πορείαν» τῶν Θεολογικῶν Διαλόγων. Εἰς τὴν § 8 θὰ ἐπεθύμουιν καὶ ἐγώ, ὁμοῦ μετὰ τοῦ ἁγίου Σουμαδίας, νά ἀπαλειφθῇ τὸ δεῦτερον σκέλος τῆς προτάσεως περὶ τοῦ BEM. Παρακαλῶ ἐπίσης διὰ τὴν διαγραφὴν ὅλων τῶν τρόπων τινὰ βιβλιογραφικῶν τίτλων, οἱ ὅποιοι ἀπαριθμοῦνται εἰς τὴν § 10.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Δέν πρόκειται περὶ βιβλιογραφικῶν ἐνδείξεων, ἀλλὰ περὶ τοῦ θεματολογίου τοῦ Π.Σ.Ε.

Ὁ Αἰδεσιμολ. Καθηγ. Μπρία: Σεβασμῶτατε, ἡ § 2 ἀποτελεῖ κατὰ τὴν γνώμην μου ἰσχυρὰν ἐκκλησιολογικὴν βᾶσιν. Εἶμαι εὐγνώμων πρὸς ἐκείνους, οἱ ὅποιοι τὴν συνέταξαν, καὶ πρὸς ἐκείνους, οἱ ὅποιοι προέτειναν τροποποιήσεις. Θὰ προέτεινα νά ἀνεπτύσσομεν περισσότερον τὸν ρόλον τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων. Εἰς τὴν § 12 θὰ ἐπεθύμουιν νά προστεθῇ ὅτι ἡ Οἰκουμενικὴ Κίνησις λαμβάνει νέας μορφὰς καὶ τοῦτο «*χάρις εἰς τὴν ὀρθόδοξον συμβολήν*». Ἡ ἐξέλιξις τῆς Κινήσεως αὐτῆς δέν πρέπει νά ἐκτιμηθῇ ἀνεξαρτήτως πρὸς τὴν προσφορὰν ἡμῶν.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Ἡ τελευταία αὐτῆ παρατήρησις τοῦ π. Μπρία συναντᾷ τὴν πρότασιν τοῦ ἁγίου Κρουτίτσκη. Θὰ ἐπανέλθωμεν ἐπ' αὐτῆς.

Ὁ Σεβ. Φιλαδελφείας: Ἀντὶ «σύνολον τὴν ἀλήθειαν» θὰ προέτεινα «*πάσαν τὴν ἀλήθειαν*». Ἡ λέξις αὐτῆ εἶναι ἀγιογραφικὴ.

Ὁ Ἑλλογμ. Καθηγ. Κόεβ: Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε, εἰς τὴν § 3 θὰ προέτεινα νά εἴπωμεν ὅτι ἡ συμμετοχὴ τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας εἰς τὴν Οἰκουμενικὴν κίνησιν δέν ἀπορρέει μόνον ἀπὸ τὴν ἱστορίαν της, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὴν οὐσίαν της.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Εὐχαριστῶ διὰ τὴν παρατήρησιν. Ἐπειδὴ ἡ λέξις «οὐσία» δύναται νά δημιουργήσῃ δυσκολίας τινὰς νά χρησιμοποιήσωμεν

τόν ὄρον «ταυτότητα».

Ὁ Αἰδεσιμολ. Πρωτοπρ. Μποροβόι: Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε, θά εἶμαι πολύ σύντομος. Δέν ἐπεξεργαζόμεθα δογματικόν κείμενον, τόν «Ὅρον» τῆς μελλοντικῆς Ἀγίας καί Μεγάλης Συνόδου. Ὡς πάντα τά ἄλλα κείμενα ἡμῶν καί αὐτό δέν εἶναι εἰ μή μία πρότασις πρὸς τὴν Σύνοδον, ἡ ὁποία θά τό μελετήσῃ, θά ἐκτιμήσῃ τά θέματα καί θά ἐκφέρῃ τὴν κρίσιν αὐτῆς. Ἐκ τῆς ἐπόψεως αὐτῆς θεωρῶ τό προταθέν κείμενον «*Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία καί Οἰκουμενική Κίνησις*» πλήρως προσηρμοσμένον εἰς τόν σκοπὸν αὐτοῦ, ἱκανοποιητικόν καί ἀποδεκτόν, λαμβανομένων ὑπ' ὄψιν τῶν ἤδη γενομένων ἢ τῶν γενησομένων διορθώσεων, αἱ ὁποῖαι ὅμως δέν μεταβάλλουν τό οὐσιώδες τοῦ θέματος. Ἔχω μίαν ἐρώτησιν, σύντομον ἀλλὰ σοβαράν, ἐν σχέσει πρὸς τὴν § 1. Τὴν εὐρίσκω πλήρως ἱκανοποιητικὴν, διότι ἀποδίδει τὴν ἄποψιν καί τὴν συνείδησιν ἡμῶν. Διὰ τῆς ἀντικαταστάσεως τῆς λέξεως «*φορεὺς*» διὰ τῆς φράσεως «ἀποτελεῖ καί εἶναι ἡ Μία, Ἀγία, Καθολικὴ καί Ἀποστολικὴ Ἐκκλησία», θά ἔχωμεν ὠρισμένας δυσχερεῖας θεολογικῆς καί οἰκουμενικῆς τάξεως - ὄχι πρὸς τὴν Οἰκουμενικὴν Κίνησιν - ἀλλ' ἡμεῖς αὐτοί. Εἴμεθα πράγματι ἡ Μία, Ἀγία, Καθολικὴ καί Ἀποστολικὴ Ἐκκλησία, ἀλλ' εἰσήλθομεν εἰς τὴν Οἰκουμενικὴν Κίνησιν, ἀποδεχθέντες τὴν δυνατότητα ἐνός Διαλόγου μετ' αὐτῆς. Ἀπεδέχθημεν τὴν Δήλωσιν τοῦ Τορόντο - γνωρίζομεν τό περιεχόμενον - ὡς ἐπίσης καί τόν Καταστατικόν του Π.Σ.Ε. Ἐάν εἴπωμεν συντόμως ὅτι «εἴμεθα ἡ Μία, Ἀγία, Καθολικὴ καί Ἀποστολικὴ Ἐκκλησία», θά εἶναι δύσκολον νά κατανοηθῇ, διατί εἴμεθα ἐδῶ καί τί θά συζητήσωμεν μετ' αὐτῆς. Θά ἀσχοληθῶμεν εἰς τὴν διακήρυξιν καί τὴν μαρτυρίαν. Ἐπειδὴ ὅμως εἴμεθα πράγματι ἡ Μία, Ἀγία, Καθολικὴ καί Ἀποστολικὴ Ἐκκλησία, προτείνω νά ἀφήσωμεν τὴν παράγραφον ὡς ἔχει. Ἐν περιπτώσει πιθανῆς μεταβολῆς προτείνω νά τονισθῇ τό γεγονός ὅτι εἴμεθα πράγματι ἡ ἀληθὴς Ἐκκλησία, ἀλλ' ἔχομεν λόγους νά διαλεγώμεθα μετὰ τῶν ἄλλων Ἐκκλησιῶν. Ζητῶ λοιπὸν νά ἀφήσωμεν τὴν παράγραφον ὡς ἔχει, ἀλλ' ἐν περιπτώσει μεταβολῆς νά τὴν διατυπώσωμεν ὡς ἐξῆς: «*Ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία ἐν τῇ βαθείᾳ πεποιθήσει καί ἐν ἐκκλησιαστικῇ αὐτοσυνειδησίᾳ ὅτι εἶναι ὁ συνεχιστὴς καί ὁ φορεὺς τῆς ἀρχαίας Μιᾶς, Ἀγίας, Καθολικῆς καί Ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας, τῆς πίστεως καί τῆς παραδόσεως αὐτῆς, προσφέρει τὴν μαρτυρίαν αὐτῆς, ἀκραδάντως πιστεύουσα ὅτι κατέχει κεντρικὴν θέσιν εἰς τὴν ὑπόθεσιν τῆς προωθήσεως τῆς ἐνότητος τῶν χριστιανῶν ἐντὸς τοῦ συγχρόνου κόσμου*». Ἀκόμη μίαν λέξιν. Ἡ Καθολικὴ Ἐκκλησία, ὡς καί ἡμεῖς, πιστεύει ὅτι εἶναι ἡ μία, ἀληθὴς Ἐκκλησία. Κατὰ τὴν συνέλευσίν της, ἡ Σύνοδος τοῦ Βατικανοῦ δέν τό ἠρνήθη. Θά τό ἀρνηθῶμεν ἡμεῖς; Εἴμεθα ἡ ἀληθὴς Ἐκκλησία. Ἡ Σύνοδος αὐτῆ, εὔρε μίαν ὀρθὴν θεολογικὴν διατύπωσιν. Εἶπεν ὅτι ἡ Μία, Ἀγία, Καθολικὴ καί Ἀποστολικὴ Ἐκκλησία «*subsistit*» εἰς τὴν Ρωμαιοκαθολικὴν Ἐκκλησίαν, εὐρίσκεται ἐντὸς αὐτῆς. Εἶναι ὁ μοχλὸς τῆς Μιᾶς ταύτης Ἐκκλησίας. Οὕτως, ἡμεῖς εἴμεθα «*ὁ συνεχιστὴς καί ὁ φορεὺς...*».

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Πατέρες καί ἀδελφοί, ἔχομεν τὰς δύο προτάσεις

του αγίου Κρουτίτσκης. Ἐφιστᾶ ὁ ἅγιος ἀδελφός τήν προσοχήν μας ὅτι ὅσα λέγομεν εἰς τήν § 3 περὶ τῆς διασπασθείσης ἐνότητος εἰς τοὺς αἰῶνας Ε', ΙΑ' καὶ ΙΣΤ' δύναται νά παρεξηγηθῶν ἀπό τοὺς μὴ ὀρθοδόξους ἀδελφούς μας. Τοῦτο ὅμως ἀποτελεῖ ἱστορικὴν ἀλήθειαν. Θά παρεκάλουν τὸν ἅγιον Κρουτίτσκης νά μὴ ἐπιμεῖνῃ.

Ὁ Σεβ. Κρουτίτσκης: Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε, λυπούμαι νά παρατηρήσω ὅτι, παρὰ τὸ γεγονός ὅτι ἡ παρατήρησις μου ἐγένετο πρώτη, δυστυχῶς δὲν συμπεριελήφθη. Τώρα προτείνετε μίαν διόρθωσιν ἀντίθετον πρὸς τήν ἰδικήν μου. Ἐάν διατηρήτε τήν ἀντίθεσίν σας πρὸς τήν διόρθωσίν μου, παρακαλῶ ἡ ἀντίθετος ἄποψίς μου νά ἀναφερθῇ εἰς τὰ πρακτικά.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Δέν ἀπορρίπτω τήν πρότασίν σας, ἅγιε ἀδελφέ. Λέγω τήν προσωπικήν μου γνώμην προκειμένου νά ἀποσαφηνίσω μίαν κατὰστασιν. Θέτω τὸ θέμα ἐνώπιόν τῆς Ὀλομελείας.

Ὁ Σεβ. Στάρας Ζαγοράς: Ἄγιε Πρόεδρε, νομίζω ὅτι τὰ ἐπιχειρήματα τοῦ αγίου Κρουτίτσκης ἦσαν ἀρκούντως πειστικά. Δέν θά τὰ ἐπαναλάβω. Προτείνω νά ἀπαλειφθῇ ἡ ἱστορικὴ αὐτὴ ἀναφορά.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Ποία ἡ γνώμη τοῦ Προέδρου καὶ τοῦ Γραμματέως τῆς Γ' Ἐπιτροπῆς;

Ὁ Σεβ. Μίνσκ: Δέν ἔχομεν ἀντίρρησην εἰς τήν πρότασιν τοῦ Μητροπολίτου Ἰουβενάλιου. Δύναται νά θεωρηθῇ ὅτι τὸ θέμα ἔκλεισε.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Ἐφ' ὅσον ἡ Ἐπιτροπὴ ἐδέχθη τήν πρότασιν τοῦ αγίου Κρουτίτσκης, ἀπαλείφεται ἡ διατύπωσις. Ἡ δευτέρα παρατήρησις καὶ προσθήκη, τήν ὁποίαν ἐζήτησεν ὁ ἅγιος Κρουτίτσκης, ἀναφέρεται εἰς τήν § 12. Ἐπιθυμῶ ὁ ἅγιος ἀδελφός ὅπως μετὰ τὰς λέξεις: « καὶ ἀντιμετώπιση τὰς προκλήσεις τοῦ συγχρόνου κόσμου...» προστεθῇ «εἰς τὴν πορείαν αὐτὴν εἶναι ἀπαραίτητος ἡ δημιουργικὴ συμβολὴ καὶ μαρτυρία τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, λαμβανομένων ὑπ' ὄψιν τῶν ἀποστολικῶν παραδόσεων καὶ τῆς πίστεως αὐτῆς». Νομίζω, ὅτι ἡ προσθήκη εἶναι λογική. Πρέπει νά ὑπάρχῃ ἰσορροπία μετὰ τῶν δύο διατυπώσεων. Ἐρωτῶ καὶ πάλιν τὸν Πρόεδρον καὶ τὸν Γραμματέα τῆς Ἐπιτροπῆς ἐάν εἶναι σύμφωνοι.

Ὁ Σεβ. Μίνσκ: Δέν ἔχομεν καμμίαν δυσκολίαν νά ἀποδεχθῶμεν τήν πρότασιν τοῦ αγίου Κρουτίτσκης.

Ὁ Σεβ. Ὅρους Λιβάνου: Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε, ἔχω τήν ἐντύπωσιν ὅτι οἱ Ὀρθόδοξοι φοβοῦνται εἰς τὴν συνέλευσιν αὐτὴν ὅτι δὲν εὐρίσκονται ἐν ἀρμονίᾳ πρὸς τὴν πίστιν των καὶ τὴν παράδοσίν των. Αἰσθάνονται καθ' ἐκάστην στιγμὴν τὴν ἀνάγκην νά διαβεβαιώσουν ὅτι εἶναι σταθεροί εἰς τὴν πίστιν των καὶ εἰς τὴν παράδοσιν των. Αὐτὰ ἐπανερχονται κάθε τρεῖς στίχους. Εἶναι αὐτονόητον ὅτι ἡ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία, ὅτε ἀντιμετωπίζει τὴν Οἰκουμενικὴν Κίνησιν ἢ οἰονδήποτε ἕτερον γεγονός, ἀντλεῖ ἐκ τῆς πίστεως καὶ τῆς παραδόσεως αὐτῆς. Διατί νά μὴ αισθανώμεθα ἐλεύθεροι, διατί νά προσπαθῶμεν πάντοτε νά ἰσορροπῶμεν; Δέν εἶμαι τὸ παράπαν ἀντίθετος πρὸς τὴν ἀλλαγὴν, ἀλλὰ τεινομεν νά βαρύνωμεν τὸ ἡμέτερον κείμενον.

Ὁ Ἐλλογιμ. Καθηγ. Ἀναγνωστόπουλος: Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε, θά ἤθελα

νά ἐρωτήσω, διατί ἐπιθυμοῦμεν τὴν προσθήκην ταύτην; Ἡ προσευχή μὲ τὴν ὅποιον καταλήγομεν εἶναι ἀρκετὰ ἐκφραστική.

Ὁ Αἰδέσιμολ. Μ. Πρωτοπρ. Τσέτσης: Τό πρόβλημα εἶναι, Σεβ. Ἄγιε Πρόεδρε, ἐάν ἡ Οἰκουμενική Κίνησις προωθῆ τὴν ἐνότητα ἢ ὄχι. Προσωπικῶς πιστεύω ὅτι, ἐπειδὴ ἀκριβῶς διὰ τῆς Κινήσεως ταύτης προωθεῖται ἡ ἐνότης, συμμετέχομεν εἰς αὐτήν.

Ὁ Σεβ. Κρουτίσσης: Ἐπιθυμῶ νά ἐξηγήσω τό κίνητρον τῆς διορθώσεως αὐτῆς. Ἐνομοσα ὅτι ἡ φράσις αὐτή θά ἦ δυνατό νά καταστῆ στήριγμα διὰ τὴν ἐργασίαν ἡμῶν εἰς τὰς Οἰκουμενικὰς διασκέψεις, ὡσάκις οἱ ἀδελφοὶ Προτεστάνται ἀπαιτοῦν νά κοινωνοῦμεν κατὰ τὰς οἰκουμενικὰς τελετάς ἢ καὶ νά δεχθῶμεν τὴν ἱερωσύνην τῶν γυναικῶν εἰς τὴν Ὁρθόδοξον Ἐκκλησίαν. Κατηγοροῦν ἡμᾶς ὅτι ὀδηγοῦμεν εἰς ὀπισθοδρομησιν τὴν Οἰκουμενικὴν Κίνησιν. Ἡ φράσις αὐτή: «*Ἡ ὀρθόδοξος Ἐκκλησία ἔχει συνειδήσιν τοῦ γεγονότος, ὅτι ἡ Οἰκουμενική Κίνησις λαμβάνει νέας μορφὰς προκειμένου ἵνα ἀνταποκριθῆ εἰς τὰς νέας συνθήκας καὶ ἀντιμετωπίσῃ τὰς νέας προκλήσεις τοῦ συγχρόνου κόσμου*» δύναται νά ἐρμηνευθῆ ὑπὸ τῶν ἀδελφῶν Προτεσταντῶν ὡς ἐνθάρρυνσις ἐκ μέρους ἡμῶν τῶν τάσεων τῆς Οἰκουμενικῆς Κινήσεως νά ἀνταποκριθῆ εἰς τὰς νέας ἀπαιτήσεις. Ἐπιθυμῶ νά διευκρινήσω ὅτι ἡ ἡμετέρα πρότασις δέν ὑποκινεῖται ἐκ τοῦ φόβου ρωγμῆς εἰς τὴν ὀλοκληρίαν τῆς παραδοσεως ἡμῶν. Σκοπὸς αὐτῆς εἶναι νά βοηθήσῃ ἡμᾶς νά καταθέσωμεν τὴν μαρτυρίαν ἀξιοπρεπῶς εἰς τοὺς κόλπους τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου Ἐκκλησιῶν.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Νομίζω, ἀδελφοί, ὅτι ἡ προσθήκη αὐτὴ πρέπει νά γίνῃ.

Μετὰ ταῦτα, ὁ Σεβ. Πρόεδρος συνοψίζει τὰς γενομένας παρατηρήσεις καὶ προτάσεις, ἐκθέτων ἅμα ἐν ἐκάστη περιπτώσει τὴν ἐκφρασθεῖσαν συμφωνίαν ἢ διαφωνίαν τῆς Ὀλομελείας. Ἰδιαιτέρως ἀπασχολεῖ τὴν Ὀλομέλειαν ἡ πρότασις τοῦ Σεβ. Ἐπισκόπου Σουμαδίας, ἡ ἀναφερόμενη εἰς τὴν § 8. Κατόπιν μακρᾶς συζητήσεως, συμφωνοῦντος καὶ τοῦ εισηγητοῦ τῆς προτάσεως, γίνεται ἀποδεκτὴ ἡ ἐξῆς διατύπωσις: «*Ἐπισημαίνεται, ὅτι τὸ κείμενον «Βάπτισμα - Ἐνχαριστία- Λειτουργημα», καταρτισθὲν ὑπὸ τῆς Ἐπιτροπῆς ταύτης τῆ συμμετοχῆ καὶ ὀρθοδόξων θεολόγων, δέν ἐκφράζει τὴν πίστιν τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας εἰς πλείστα σημεῖα κεφαλαϊῶδους σημασίας. Ἐν τούτοις ἀποτελεῖ ἐν σημαντικόν βῆμα ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς Οἰκουμενικῆς κινήσεως*».

Τὰ μέλη τῆς Διασκέψεως κρίνουν τὰς γενομένας βελτιώσεις ἱκανοποιητικὰς καὶ ἀποδέχονται τὸ κείμενον.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Πατέρες καὶ ἀδελφοί, ἐρχόμεθα τώρα εἰς τὴν ἐξέτασιν τοῦ τετάρτου κειμένου ἐπὶ τοῦ θέματος τῆς εἰρήνης, ἐλευθερίας κ.λπ. Ἐπειδὴ μετέσχον τῶν ἐργασιῶν τῆς Ἐπιτροπῆς δύναμαι νά διαβεβαιώσω τὴν Ὀλομέλειαν ὅτι ἐγένετο ἀφαντάστως λεπτολόγος ἐργασία ἐπὶ τοῦ κειμένου αὐτοῦ. Κατεβλήθη πάσα δυνατὴ προσπάθεια, ὥστε νά ἱκανοποιηθοῦν ὅλαι αἱ πλευραὶ καὶ ὅλα τὰ ὑπάρξαντα αἰτήματα. Τὸ κείμε-

νον δέν διαφέρει ούσιωδώς από τό καταρτισθέν από τήν Διορθόδοξον Προ-
παρασκευαστικήν Ἐπιτροπήν. Ἔχει ὅμως ἐμπλουτισθῆ εἰς μερικά σημεῖα
ἀπό ὠρισμένας ἐμπραγμάτως ἐπιβαλλομένας προσθήκας.

Ὁ Σεβ. Γραμματεὺς:

«Πρός τόν Σεβ. Μητροπολίτην Μύρων κ. Χρυσόστομον, Πρόεδρον
τῆς Γ' Προσυνοδικῆς Πανορθόδοξου Διασκέψεως.

Σεβασμιώτατε ἅγιε Πρόεδρε,

Ἡ ὑπό τῆς Ὀλομελείας τῆς Γ' Προσυνοδικῆς Πανορθόδοξου Δια-
σκέψεως ὀρισθεῖσα Δ' Ἐπιτροπή πρὸς ἐξέτασιν τοῦ θέματος «*Συμβολή
τῶν κατὰ τόπους Ὁρθόδοξων Ἐκκλησιῶν εἰς ἐπικράτησιν τῶν χριστιανικῶν
ιδεωδῶν τῆς εἰρήνης, τῆς ἐλευθερίας, τῆς ἀδελφοσύνης καὶ τῆς ἀγάπης με-
ταξὺ τῶν λαῶν, καὶ ἄρσιν τῶν φυλετικῶν διακρίσεων*», συνελθοῦσα προέβη
κατ' ἀρχὴν εἰς τὴν ἐκλογὴν τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Στάρας Ζαγοράς κ. Πα-
γκρατίου ὡς Προέδρου καὶ τῶν Ἑλλογιμ. Καθηγ. κ. Θεοδώρου Ζήση καὶ
κ. Ἀλεξίου Σεργκιέβιτς Μπουέβσκυ ὡς Γραμματέων αὐτῆς. Ἐν συνεχείᾳ,
ἡ Ἐπιτροπή συνεζήτησε ἐπὶ τῶν ἐν τῇ Ὀλομελείᾳ γενομένων παρατηρήσε-
ων καί, ἐκτός τῶν φραστικῶν καὶ νοηματικῶν βελτιώσεων, συνεπλήρωσε
καὶ ὠλοκλήρωσε τό κείμενον εἰς τὰ ἐξῆς, διατηρηθέντων ἐν τῷ συνόλω τῆς
δομῆς καὶ τοῦ περιεχομένου αὐτοῦ:

1. Ἐπεσήμανεν εἰς τό Α' κεφάλαιον καὶ εἰς τὰς παραγράφους 4, 5 καὶ
6 τὴν ἀνάγκην τῆς διαχριστιανικῆς καὶ διαθρησκειακῆς συνεργασίας διὰ
τὴν προστασίαν τοῦ ἀνθρωπίνου προσώπου καὶ τῆς εἰρήνης.

2. Μεταξὺ τῶν ἀναφερομένων εἰς τό Β' κεφάλαιον κακῶν συμπεριέ-
λαβε καὶ τὸν περιορισμὸν τῶν ἀνθρωπίνων δικαιωμάτων εἰς τὸν χῶρον τῆς
ἐλευθερίας τῶν συνειδήσεων, ἰδιαίτερος δέ τῆς θρησκευτικῆς ἐλευθερίας.

3. Ἐδημιούργησεν ἐκ τοῦ ὑπάρχοντος ὕλικου τό Δ' κεφάλαιον «Περί
εἰρήνης καὶ δικαιοσύνης» καὶ μετέφερεν εἰς ἄλλην κατάλληλον συνάφειαν
ὡς Ε' κεφάλαιον τὰ περὶ εἰρήνης ὡς ἀποτροπῆς τοῦ πολέμου.

4. Μεταξὺ τῶν καταδικαζομένων πολέμων συμπεριέλαβεν ἐν τῷ
Ε' κεφαλαίῳ καὶ τὸν διαστημικόν, ἐν τῷ αὐτῷ δέ κεφαλαίῳ καὶ εἰς τὴν § 3
προσέθεσε τὴν ἐσχατολογικὴν διάστασιν τῶν προβληματισμῶν.

5. Εἰς τό ΣΤ κεφάλαιον εἰς τὸν τίτλον, ὅπως καὶ εἰς τό περιεχόμενον,
συνεπλήρωσε τὰ περὶ φυλετικῶν διακρίσεων, δι' ἀναφορᾶς καὶ εἰς ἄλλας
διακρίσεις ὅχι μόνον εἰς βάρους ἀτόμων, ἀλλὰ καὶ μειονοτήτων.

Τό οὕτω καταρτισθέν κείμενον ἢ ἡμέτερα Ἐπιτροπή ὑποβάλλει
εὐσεβάστως πρὸς τὴν Ὀλομέλειαν διὰ τὰ περαιτέρω.

Τῇ 4ῃ Νοεμβρίου 1986»

† ὁ Στάρας Ζαγοράς Παγκράτιος

Καθηγ. Θεόδωρος Ζήσης

Καθηγ. Ἀλέξιος Μπουέβσκυ

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Παρακαλῶ τὸν Πρόεδρον τῆς Δ' Ἐπιτροπῆς νά
λάβῃ τὸν λόγον καὶ εἴπῃ τὰ εἰκότα.

Ὁ Σεβ. Στάρας Ζαγοράς: Σεβ. ἄγιε Πρόεδρε, ὡς ἐλέχθη ἤδη ἡ Δ' Ἐπιτροπή εἰργάσθη μέ αἰσθημα βαθείας εὐθύνης καί ἐν πνεύματι ἀδελφικῆς κατανοήσεως, τῇ συμμετοχῇ δεκαπέντε ἐκπροσώπων τῶν κατά τόπους ἀγιωτάτων Ὁρθόδοξων Ἐκκλησιῶν. Μετ' ἰδιαιτέρας χαρᾶς ἀναφέρω ὅτι ἐλήφθησαν ὑπ' ὄψιν ἅπαναι αἱ προτάσεις τῆς Ὀλομελείας καί ὅτι ἡ Ἐπιτροπή προσεπάθησε νά διατηρήσῃ, κατά τό μέτρον τοῦ δυνατοῦ, τό κείμενον τῆς Διορθοδόξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς. Ἐγένοντο βεβαίως διορθώσεις καί βελτιώσεις μέ μοναδικόν σκοπόν τήν ἀρτιωτέραν κατάρτισιν τοῦ κειμένου καί τήν ἀνταπόκρισιν αὐτοῦ εἰς τήν σύγχρονον πραγματικότητα. Ἡ Ἐπιτροπή ὑποβάλλει τό κείμενον τῇ Ὀλομελείᾳ μέ τήν παράκλησιν ὅπως τοῦτο γίνῃ ἀποδεκτόν. Δράττομαι, τέλος, τῆς εὐκαιρίας ὅπως εὐχαριστήσω ἅπαντα τά μέλη τῆς Ἐπιτροπῆς καί ἰδιαιτέρως τούς γραμματεῖς αὐτῆς Καθηγ. κ. κ. Ζήση καί Buevsky. Παρακαλῶ τόν Καθηγ. κ. Ζήση νά παρουσιάσῃ τό κείμενον τῆς Ἐπιτροπῆς.

Ὁ Ἐλλογιμ. Καθηγ. Ζήσης: Σεβ. ἄγιε Πρόεδρε, δέν θά ἀπαριθμήσω τάς φραστικάς βελτιώσεις. Ἐπιτρέψατέ μου νά ἐπισημάνω τά βασικά σημεῖα, ὅπου ἐγένοντο προσθήκαι, αἱ ὁποῖαι πρέπει νά τύχουν τῆς προσοχῆς τῆς Ὀλομελείας.

Ὁ Γραμματεὺς τῆς Δ' Ἐπιτροπῆς, Ἐλλογιμ. Καθηγ. κ. Ζήσης, ἀναγινώσκει ἐν συνεχείᾳ τάς §4, § 5 καί § 6 τοῦ Α' κεφαλαίου, αἱ ὁποῖαι δι-εμορφώθησαν κατόπιν εἰσηγήσεως τῆς ἀγιώτατης Ἐκκλησίας τῆς Ρωσσίας, τήν § 3 τοῦ ΣΤ' κεφαλαίου, προστεθεῖσαν κατόπιν σχετικῆς παρατηρήσεως τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Ὁρους Λιβάνου, καί τήν § 4 τοῦ αὐτοῦ κεφαλαίου, προστεθεῖσαν ὡσαύτως κατόπιν εἰσηγήσεως τῆς ἀγιώτατης Ἐκκλησίας τῆς Ρωσσίας. Τό κείμενον ἔχει ὡς ἀκολούθως:

Δ' ΕΠΙΤΡΟΠΗ

ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΩΝ ΚΑΤΑ ΤΟΠΟΥΣ ΟΡΘΟΔΟΞΩΝ ΕΚΚΛΗΣΙΩΝ ΕΙΣ ΕΠΙΚΡΑΤΗΣΙΝ ΤΩΝ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΩΝ ΙΔΕΩΔΩΝ ΤΗΣ ΕΙΡΗΝΗΣ, ΤΗΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ, ΤΗΣ ΑΔΕΛΦΟΣΥΝΗΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΓΑΠΗΣ ΜΕΤΑΞΥ ΤΩΝ ΛΑΩΝ, ΚΑΙ ΑΡΣΙΝ ΤΩΝ ΦΥΛΕΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΛΟΙΠΩΝ ΔΙΑΚΡΙΣΕΩΝ

Ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία, ἔχουσα συνείδησιν τῶν φλεγόντων προβλημάτων, τά ὁποῖα ἀπασχολοῦν σήμερον ὀλόκληρον τήν ἀνθρωπότητα ἀνέγραψεν ἀρχήθεν εἰς τήν ἡμερησίαν διάταξιν τῆς Ἁγίας καί Μεγάλης Συνόδου τό θέμα: «Συμβολή τῶν κατά τόπους Ὁρθόδοξων Ἐκκλησιῶν εἰς ἐπικράτησιν τῶν χριστιανικῶν ιδεωδῶν τῆς εἰρήνης, τῆς ἐλευθερίας, τῆς ἀδελφοσύνης καί τῆς ἀγάπης μεταξύ τῶν λαῶν, καί ἄρσιν τῶν φυλετικῶν διακρίσεων». Εἶναι, βεβαίως, αὐτονόητον ὅτι ὁ προβληματισμός αὐτός τῆς Ὁρθόδοξου Ἐκκλησίας δέν ἔχει ἀποκλειστικόν χαρακτήρα: ἀπασχολεῖ ὅλους τούς χριστιανούς, ὅλας τάς θρησκείας καί, ὑπό διαφόρους μορφάς

καί αποχρώσεις, έναρμονίζεται πρὸς τὸν προβληματισμὸν ὀλοκλήρου τῆς ἀνθρωπότητος.

Ποία ὅμως θά εἶναι ἡ κοινὴ βάσις, ἐπὶ τῆς ὁποίας οἱ Ὁρθόδοξοι, ζῶντες ὑπὸ διαφόρους συνθήκας, θά πραγματοποιήσουν τὰ χριστιανικά ἰδεώδη τῆς εἰρήνης, τῆς ἐλευθερίας, τῆς ἀδελφοσύνης καὶ τῆς ἀγάπης μεταξύ τῶν λαῶν; Ποία εἶναι, εἰδικώτερον, ἡ θέσις τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας ἐπὶ τῶν ἰδεωδῶν αὐτῶν καὶ ποίας προτάσεις δύνανται αὐτὴ νά κάμῃ, εἰς ποίας συγκεκριμένας ἐνεργείας νά προβῇ, διὰ νά συμβάλῃ τό κατ' αὐτὴν εἰς τὴν πραγματοποίησιν τῶν ἰδεωδῶν τούτων; Ἐπὶ τοῦ σημείου τούτου ἡ Γ' Προσυνοδικὴ Πανορθόδοξος Διάσκεψις κατόπιν ἐπιστάμενης κατὰ στάδια μελέτης τοῦ θέματος, ἐκφράζουσα τὴν ἱκανοποίησιν αὐτῆς διὰ τὰ ἐπιτελεσθέντα καὶ ἐν πλήρει συνειδήσει τῶν κατὰ τὸ ἀνθρώπινον παραλείψεων, αἱ ὁποῖαι ἐσημειώθησαν ἢ σημειοῦνται εἰς τὸν χῶρον αὐτόν, ὑποβάλλει εἰς τὴν Ἁγίαν καὶ Μεγάλην Σύνοδον τὰ κάτωθι:

Α'. Ἡ ἀξία τοῦ ἀνθρωπίνου προσώπου, θεμέλιον διὰ τὴν εἰρήνην.

1. Ἐχει ἰδιαιτέραν σημασίαν νά τονισθῇ, ἐν πρώτοις, ὅτι ἡ βιβλικὴ ἔννοια τῆς εἰρήνης δέν συμπίπτει πρὸς μίαν οὐδετέραν, ἀρνητικὴν ἀντίληψιν, ἢ ὁποία θά τὴν ἐταύτιζεν ἀπλῶς πρὸς ἀπουσίαν πολέμου. Ἡ ἔννοια τῆς εἰρήνης ταυτίζεται πρὸς τὴν ἀποκατάστασιν τῶν πραγμάτων εἰς τὴν ἀρχικὴν, προπρωτικὴν τῶν ἀκεραιοτήτων, ὅταν ὁ ἄνθρωπος ἔξῃ καὶ ἀνέπνεεν ὑπὸ τὴν ζωογόνον πνοὴν τῆς κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν Θεοῦ δημιουργίας του, δηλαδή τὴν ἀποκατάστασιν τῶν σχέσεων καὶ τὴν εἰρήνην μεταξύ Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων.

2. Πράγματι δέ, καθ' ὅλην τὴν περίοδον τοῦ ἱστορικοῦ βίου τῆς Ἁγίας Ὁρθοδοξίας ὑπῆρέτησε μέ συνέπειαν, συνέχειαν καὶ ζῆλον τὸ μεγαλεῖον αὐτοῦ τοῦ ἀνθρωπίνου προσώπου, μέ ὅλην τὴν ἀπολυτότητα καὶ καθολικότητα, μέ τὰς ὁποίας συνεδέθη τοῦτο εἰς τὰ πλαίσια τῆς χριστιανικῆς ἀνθρωπολογίας. Ὁ ἄνθρωπος, ὡς κορυφωσις καὶ συγκεφαλαίωσις τῆς θείας δημιουργίας καὶ ὡς κατ' εἰκόνα καὶ καθ' ὁμοίωσιν πλασθεὶς τοῦ Δημιουργοῦ του, ὑπῆρξε διὰ τὴν Ὁρθόδοξον Ἐκκλησίαν τό καθ' ὅλου περιεχόμενον τῆς ἀποστολῆς τῆς εἰς τὸν κόσμον καὶ εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς σωτηρίας. Ἡ ἀποκατάστασις τοῦ ἀνθρώπου εἰς τὸ ἀρχέγονον μεγαλεῖον καὶ κάλλος τοῦ «κατ' εἰκόνα καὶ καθ' ὁμοίωσιν» ἐταυτίσθη ἀπολύτως μέ τὴν ἀποστολὴν τῆς. Καὶ αὐταὶ ἀκόμη αἱ καθαρῶς θεολογικαὶ ἔριδες τῆς Ἐκκλησίας, αἱ καταλήξασαι εἰς τὴν δογματικὴν διατύπωσιν τῆς Τριαδολογικῆς, τῆς Χριστολογικῆς καὶ τῆς Ἐκκλησιολογικῆς διδασκαλίας τοῦ Χριστιανισμοῦ, ἀπεσκόπων, ἐν τελευταίᾳ ἀναλύσει, εἰς τὴν διαφύλαξιν τῆς αὐθεντικότητος καὶ τῆς πληρότητος τῆς χριστιανικῆς διδασκαλίας διὰ τὸν ἄνθρωπον καὶ τὴν σωτηρίαν του.

3. Ἡ ἱερότης καὶ θειότης τοῦ ἀνθρωπίνου προσώπου ὑπῆρξεν ἡ πηγὴ ἐμπνεύσεως δι' ὅσους Πατέρας τῆς Ἐκκλησίας ἐνεβάθυναν εἰς τὸ μυστήριον τῆς θείας οἰκονομίας. Ὁ ἅγιος Γρηγόριος ὁ Θεολόγος τονίζει χαρακτηριστικῶς διὰ τὸν ἄνθρωπον, ὅτι ὁ δημιουργὸς «οἶόν τινα κόσμον

έτερον, ἐν μικρῷ μέγαν, ἐπὶ τῆς γῆς ἴστησιν, ἄγγελον ἄλλον, προσκνητήν μικτόν, ἐπόπτην τῆς ὄρατῆς κτίσεως, μύστιν τῆς νοουμένης, βασιλέα τῶν ἐπὶ γῆς, ... ζῶων ἐνταῦθα οἰκονομούμενον, καὶ ἀλλαχοῦ μεθιστάμενον, καὶ πέρας τοῦ μυστηρίου, τῇ πρὸς Θεόν νεύσει θεοῦμενον» (Ὁμ. 45,7. PG 36,632). Ὁ λόγος τῆς δημιουργίας συνεκεφαλαιώθη μέ τὴν ἐνανθρώπησιν τοῦ Λόγου τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν θέωσιν τοῦ ἀνθρώπου. «Ὁ Χριστός, νέον τόν παλαιόν ἄνθρωπον ἀποτελών» (Ἰππολύτου, Κατὰ αἰρέσεων, 10,34. PG 16,3454), «συναπεθέου γε τόν ἄνθρωπον, ἀπαρχὴν τῆς ἐν ἡμῖν ἐλπίδος» (Εὐσεβίου, Εὐαγγελικὴ Ἀπόδειξις, 4,14. PG 22,289). Τοῦτο διότι, ὅπως εἰς τόν παλαιόν Ἀδάμ ἐνυπῆρχεν ἤδη ὀλόκληρον τὸ ἀνθρώπινον γένος, οὕτω καὶ εἰς τόν νέον Ἀδάμ συνεκεφαλαιώθη ὀλόκληρον ἐπίσης τὸ ἀνθρώπινον γένος. Ὁ ἅγιος Γρηγόριος ὁ Θεολόγος ἐτόνιζε χαρακτηριστικῶς, ὅτι «παρ' ἡμῖν ἀνθρωπότης μία, τὸ γένος ἅπαν» (Ὁμ. 31,15. PG 36,149). Ἡ διδασκαλία αὐτῆ τοῦ Χριστιανισμοῦ διὰ τὴν ἱερότητα τοῦ ἀνθρώπινου γένους εἶναι ἀνεξάντλητος πηγὴ κάθε χριστιανικῆς προσπάθειάς διὰ τὴν περιφρούρησιν τῆς ἀξίας καὶ τοῦ μεγαλείου τοῦ ἀνθρώπινου προσώπου.

4. Ἐπ' αὐτῆς τῆς βάσεως εἶναι ἀπαραίτητον νὰ ἀναπτυχθῇ πρὸς ὅλας τὰς κατευθύνσεις ἢ διαχριστιανικὴ συνεργασία διὰ τὴν προστασίαν τῆς ἀξίας τοῦ ἀνθρώπινου προσώπου, αὐτονοήτως δέ καὶ τοῦ ἀγαθοῦ τῆς εἰρήνης, οὕτως ὥστε αἱ εἰρηνευτικαὶ προσπάθειαι ὅλων ἀνεξαιρέτως τῶν χριστιανῶν νὰ ἀποκτοῦν μεγαλύτερον βάρος καὶ δύναμιν.

5. Ἡ Ὁρθοδοξία θεωρεῖ ὅτι εἶναι ὠφέλιμον καὶ ἀπαραίτητον νὰ ἐνωθοῦν αἱ προσπάθειαι αὐτῆς πρὸς στήριξιν τῆς εἰρήνης με ἀναλόγους προσπάθειαι ἄλλων Ἐκκλησιῶν. Ὡς βάσις τῆς συνεργασίας ταύτης δύναται νὰ χρησιμεύσῃ ἡ κοινὴ ἀποδοχὴ τῆς ὑψίστης ἀξίας τοῦ ἀνθρώπινου προσώπου. Ἐν προκειμένῳ δύναται νὰ ἀξιοποιηθῇ καὶ ἡ κτηθεῖσα πείρα τῶν Ὁρθόδοξων Ἐκκλησιῶν. Πάντα ταῦτα ἀποτελοῦν κλήσιν παντός ἀνθρώπου πρὸς εἰρηνικὴν καὶ δημιουργικὴν ἐργασίαν. Αἱ κατὰ τόπους Ὁρθόδοξοι Ἐκκλησίαι, ἐν στενῇ συνεργασίᾳ μεθ' ὅλων τῶν ἀγαπώντων τὴν εἰρήνην ὁπαδῶν τῶν λοιπῶν ἐν τῷ κόσμῳ θρησκειῶν, θεωροῦν χρέος των νὰ ἐργάζωνται διὰ τὴν εἰρήνην ἐπὶ τῆς γῆς καὶ τὴν ἐπικράτησιν ἀδελφικῶν σχέσεων μεταξὺ τῶν λαῶν. Αἱ Ὁρθόδοξοι Ἐκκλησίαι καλοῦνται νὰ συμβάλουν εἰς τὴν διαθρησκειακὴν συνεργασίαν, δι' αὐτῆς δέ εἰς τὴν ἀπάλειψιν τοῦ φανατισμοῦ ἀπὸ πάσης πλευρᾶς καὶ τοιοῦτοτρόπως εἰς τὴν συμφιλίωσιν τῶν λαῶν καὶ ἐπικράτησιν τῶν ἀγαθῶν τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς εἰρήνης εἰς τόν κόσμον πρὸς ἐξυπηρέτησιν τοῦ συγχρόνου ἀνθρώπου, ἀνεξαρτήτως φυλῆς καὶ θρησκεύματος. Ἐννοεῖται ὅτι ἡ συνεργασία αὐτὴ ἀποκλείει τόσον τὸν συγκροητισμόν, ὅσον καὶ τὴν ἐπιδίωξιν ἐπιβολῆς ὁποιασδήποτε θρησκείας ἐπὶ τῶν ἄλλων.

6. Ἐχομεν τὴν πεποίθησιν ὅτι δυνάμεθα νὰ προχωρήσωμεν εἰς τὴν διακονίαν ταύτην ἀπὸ κοινοῦ μετὰ τῶν ἄλλων ἀνθρώπων τῶν ἀγαπώντων τὴν ἀληθῆ εἰρήνην, πιστῶν καὶ ἀπίστων, ἐπ' ἀγαθῷ τῆς ἀνθρώπινης κοινωνίας ἐπὶ τοπικοῦ, ἐθνικοῦ καὶ διεθνοῦς ἐπίπεδον. Ἡ διακονία αὐτὴ εἶναι ἐντολὴ

Θεοῦ. Ἡμεῖς ἔχομεν τὴν συνείδησιν ὅτι ἐκλήθημεν, ἵνα ὤμεν συνεργοὶ Θεοῦ.

Β'. Ἡ ἀξία τῆς ἀνθρωπίνης ἐλευθερίας

1. Ἐπιστέγασμα τοῦ ἀνθρωπίνου προσώπου, τόσον ὡς μεμονωμένον φορέως τῆς εἰκόνας τοῦ προσωπικοῦ Θεοῦ, ὅσον καὶ ὡς κοινωνίας προσώπων ἀντανακλώντων διὰ τῆς ἐνότητος τοῦ ἀνθρωπίνου γένους τὴν ἐν τῇ Ἁγίᾳ Τριάδι ζωὴν καὶ κοινωνίαν τῶν θείων προσώπων, ἀποτελεῖ τὸ θεῖον δῶρον τῆς ἐλευθερίας, διὰ τοῦ ὁποῖου ὁ ἄνθρωπος, ἀποκτῶν συνείδησιν τοῦ ἑαυτοῦ του, ἀποκτᾷ συγχρόνως τὴν δυνατότητα νὰ ἐκλέγῃ μεταξὺ τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ (Γεν. 2,16-17). Ἡ ἐλευθερία, ἐπομένως, ἀποτελεῖ διὰ τὸν ἄνθρωπον θεῖον δῶρον, τὸ ὁποῖον τὸν καθιστᾷ μὲν ἱκανὸν νὰ προοδεύῃ συνεχῶς κατὰ ἀνοδικὴν πορείαν πρὸς τὴν πνευματικὴν τελειότητα, ἀλλὰ τὸ ὁποῖον, συγχρόνως, ἐμπερικλείει τὸν κίνδυνον τῆς παρακοῆς, τῆς ἐναντι τοῦ Θεοῦ αὐτονομήσεως καὶ, δι' αὐτῆς, τῆς πτώσεως. Ἐξ οὗ καὶ ὁ τρομακτικὸς ρόλος, τὸν ὁποῖον διαδραματίζει εἰς τὰ θέματα εἰρήνης καὶ ἐλευθερίας τὸ ἐν τῷ ἀνθρώπῳ καὶ ἐν τῷ κόσμῳ κακόν.

Συνέπεια τοῦ κακοῦ τούτου εἶναι αἱ ἐπικρατοῦσαι σήμερον ἐν τῇ ζωῇ ἀτέλειαι καὶ ἐλλείψεις: ἡ ἐκκοσμίκευσις, ἡ βία, ἡ ἐκλυσὶς τῶν ἠθῶν, τὰ παρατηρούμενα ἀρνητικὰ φαινόμενα εἰς μερίδα τῆς συγχρόνου νεότητος, ὁ φυλετισμὸς, οἱ ἐξοπλισμοί, οἱ πόλεμοι καὶ τὰ τούτων ἀπότοκα κοινωνικὰ κακά, ἡ κατάθλιψις τῶν μαζῶν, ἡ κοινωνικὴ ἀνισότης, ὁ περιορισμὸς τῶν ἀνθρωπίνων δικαιωμάτων εἰς τὸν χώρον τῆς ἐλευθερίας τῶν συνειδήσεων καὶ τῆς θρησκευτικῆς εἰδικώτερον ἐλευθερίας, ἥτις εἰς τινὰς γνωστάς περιπτώσεις, καταπιέζεται μέχρι τοῦ σημείου παντελοῦς ἀφανισμοῦ πάσης θρησκευτικῆς ἐκδηλώσεως, ἡ οἰκονομικὴ ἀθλιότης, ἡ ἄνισος κατανομή ἢ καὶ ἡ παντελής στέρησις τῶν καταναλωτικῶν ἀγαθῶν, ὁ φυσικὸς μαρασμὸς, ἡ πείνα τῶν ὑποσιτιζομένων ἑκατομμυρίων ἀνθρώπων, αἱ βίαιαι μετακινήσεις, τὸ προσφυγικὸν χάος καὶ αἱ μεταναστεύσεις πληθυσμῶν, ἡ καταστροφή τοῦ περιβάλλοντος, τὰ προβλήματα τῶν ἐν ἐξελίξει κοινωνιῶν ἐν μέσῳ μιᾶς ἀνίσως ἐκβιομηχανοποιημένης καὶ τεχνοκρατουμένης ἀνθρωπότητος, αἱ προσδοκίαι τῆς μελλοντολογίας - πάντα ταῦτα ὑφαίνουσι τὸ ἀπέραντον ἄγχος τῆς ἀγωνιώδους συγχρόνου ἀνθρωπότητος. Μιᾶς ἀνθρωπότητος ὅμως, ἡ ὁποία, ἀκριβῶς ἐν τῷ μέσῳ τῶν διαιρέσεων τῆς, ἀποκτᾷ ἐντονώτερον τὴν συνείδησιν, ὅτι περικλείει τὰ σπέρματα τῆς ὄντολογικῆς ἐνότητος τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, τὸ ὁποῖον, ὅπως διὰ τοῦ πρώτου Ἀδάμ συνάπτεται πρὸς τὸν Δημιουργόν, οὕτω καὶ διὰ τοῦ δευτέρου Ἀδάμ τηρεῖται ἐν ἐνότητι μετὰ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς.

2. Ἐναντι τῆς καταστάσεως αὐτῆς, ἡ ὁποία ὠδήγησεν εἰς τὴν ἀποδυνάμωσιν τῆς θεωρήσεως τοῦ ἀνθρωπίνου προσώπου, καθήκον τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας εἶναι ὅπως, ἀποφεύγουσα τοὺς προβληματισμούς τοῦ ὀρθολογισμοῦ, προβάλλῃ σήμερον, μέσα ἀπὸ τὸ κήρυγμα, τὴν θεολογίαν, τὴν λατρείαν καὶ τὸ ποιμαντικὸν ἔργον τῆς, τὸ πρόσωπον τοῦ χριστιανοῦ ἀνθρώπου ὡς προσώπου-ὑποκειμένου. Εἰς τὸ καθήκον τοῦτο ἡ

Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία καλεῖται νά ανταποκριθῆ ἐπιτυχῶς, διότι ὁ πυρὴν τῆς ἀνθρωπολογίας της εὐρίσκειται εἰς τὴν ἐλευθερίαν τοῦ ἀνθρώπου, μέ τὴν ὁποῖαν τὸν ἐπροίκισεν ὁ Δημιουργός του καὶ ἡ ὁποία διασώζεται κατὰ τὸ μέτρον, κατὰ τὸ ὁποῖον ἐκλέγει οὗτος νά εἶναι ἐλεύθερος ὄχι ἀνεξαρτήτως τοῦ Δημιουργοῦ του, ἀλλ' ἐλευθέρως ὑποτασσόμενος εἰς αὐτόν καὶ εἰς τὸ σχέδιον τὸ ὁποῖον οὗτος συνέλαβε δι' αὐτόν.

Γ'. Ἀποστολή τῆς Ὁρθοδοξίας εἰς τὸν σύγχρονον κόσμον

1. Ἡ Ὁρθοδοξία δύναται καὶ ὀφείλει νά συμβάλῃ θετικῶς εἰς τὴν ἀποκατάστασιν τῆς ὀργανικῆς σχέσεως τοῦ συγχρόνου διεθνούς Διαλόγου πρὸς τὰ κατ' ἐξοχὴν χριστιανικά ἰδεώδη τῆς εἰρήνης, τῆς ἐλευθερίας, τῆς ἀδελφοσύνης, τῆς ἀγάπης καὶ τῆς κοινωνικῆς δικαιοσύνης μεταξὺ τῶν λαῶν, διακηρύττουσα τὴν περὶ ἀνθρώπου καὶ κόσμου χριστιανικὴν πίστιν, ὡς ἐπραξε τοῦτο εἰς τὴν καθ' ὅλου ἱστορικὴν πορείαν αὐτῆς καὶ ὡς ἐπέτυχε νά ἀναμορφώσῃ τὴν πνευματικὴν καὶ πολιτιστικὴν ταυτότητα τοῦ κόσμου. Ἡ περὶ θείας προελεύσεως καὶ ἐνότητος τοῦ ἀνθρωπίνου γένους καὶ τοῦ κόσμου χριστιανικὴ πίστις, ἐν ἀρρήκτῳ πάντοτε σχέσει πρὸς τὴν ἱερότητα, τὴν αὐτοτέλειαν καὶ τὴν ὑψίστην ἀξίαν τοῦ ἀνθρωπίνου προσώπου, εὐρίσκειται ὑπολανθανόντως εἰς τὴν βάσιν τοῦ συγχρόνου διεθνούς Διαλόγου διὰ τὴν εἰρήνην, τὴν κοινωνικὴν δικαιοσύνην καὶ τὰ ἀνθρώπινα δικαιώματα. Ἡ ἰδέα τῆς καθολικότητος τῶν ἰδεωδῶν τούτων, ἥτις ἀποτελεῖ τὴν βάσιν τοῦ συγχρόνου Διαλόγου, θά ἦτο σχεδόν ἀδιανόητος ἄνευ τῆς χριστιανικῆς διδασκαλίας διὰ τὴν ὄντολογικὴν ἐνότητα τοῦ ἀνθρωπίνου γένους.

2. Ἡ ἀναγωγή τῆς ἐνότητος τοῦ ἀνθρωπίνου γένους εἰς τὸ ἀρχέτυπον ζεύγος τῆς θείας δημιουργίας καθίσταται ἡ συγκεκριμένη πηγὴ τῶν ἀγαθῶν τῆς ἐλευθερίας, τῆς ἰσότητος, τῆς ἀδελφοσύνης καὶ τῆς κοινωνικῆς δικαιοσύνης. Ἡ χριστιανικὴ διδασκαλία διὰ τὴν ἐν Χριστῷ «ἀνακεφαλαίωσιν» τῶν πάντων (Ἐφ. 1,10) ἀποκατέστησε τὴν ἱερότητα καὶ τὸ ὑπέροχον μεγαλεῖον τοῦ ἀνθρωπίνου προσώπου καὶ κατήργησε τὸν κόσμον τῆς διασπάσεως, τῆς ἀλλοτριώσεως, τῶν φυλετικῶν διακρίσεων καὶ τοῦ μίσους. Ἡ ἐν Χριστῷ πρόσληψις ὀλοκλήρου τοῦ ἀνθρωπίνου γένους καὶ τοῦ κόσμου ἀνασυνέθεσε τὴν ὀργανικὴν ἐνότητα αὐτῶν εἰς ἓν σῶμα, διὸ καὶ διεκηρύχθη ὅτι «οὐκ ἐνὶ Ἰουδαίῳ οὐδέ Ἕλληνι, οὐκ ἐνὶ δούλῳ οὐδέ ἐλεύθερῳ, οὐκ ἐνὶ ἄρσεν καὶ θήλῃ· πάντες γὰρ εἰς ἓστε ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ» (Γαλ. 3,28). Συγχρόνως πιστεύομεν ὅτι ἡ ἐνότης αὕτη δέν εἶναι κάτι στατικόν καὶ μονολιθικόν. Ἔχει ἀπέραντον δυναμισμόν καὶ ποικιλίαν, διότι ἐκπηγάζει ἐκ τῆς ἐν κοινωνίᾳ προσώπων ἐπιτυχανομένης ἐνότητος, κατὰ τὸ πρότυπον τῆς ἐνότητος τῶν τριῶν προσώπων τῆς Ἁγίας Τριάδος.

Δ'. Περὶ εἰρήνης καὶ δικαιοσύνης

1. Ἡ ἀνθρωπότης καταβάλλει προσπαθείας, ὅπως ἡ ἔχθρα καὶ ἡ δυσπιστία, αἱ δηλητηριάξουσιν τὴν διεθνή ἀτμοσφαιραν, παραχωρήσῃ τὴν θέσιν εἰς τὴν φιλίαν καὶ τὴν ἀλληλοκατανόησιν, ὅπως ἡ ἄμικλα εἰς τὸν ἐξοπλισμόν ἀντικατασταθῆ ὑπὸ ὀλοκληρωτικοῦ καὶ πλήρους ἀφοπλισμοῦ, ὅπως ὁ πόλεμος, ὡς μέσον ἐπιλύσεως τῶν διεθνῶν προβλημάτων, ἀποβληθῆ

διά παντός από τήν ζωήν τῆς κοινωνίας.

2. Κατά τὰ ἀνωτέρω ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία ἀγωνίζεται πάντοτε διά τήν ἐπικράτησιν τῶν χριστιανικῶν ιδεωδῶν τῆς εἰρήνης, τῆς ἐλευθερίας, τῆς ἰσότητος, τῆς ἀδελφοσύνης, τῆς κοινωνικῆς δικαιοσύνης καί τῆς ἀγάπης μεταξύ τῶν λαῶν. Αὐτή αὕτη ἡ ἐν Χριστῷ Ἀποκάλυψις χαρακτηρίζεται «εὐαγγέλιον τῆς εἰρήνης» (Ἐφ. 6,15), διότι ὁ Χριστός, «εἰρηνοποιήσας διά τοῦ αἵματος τοῦ Σταυροῦ» τὰ πάντα (Κολ. 1,20), «εὐηγγελίσατο εἰρήνην τοῖς μακρὰν καί τοῖς ἐγγύς» (Ἐφ. 2,17) καί κατέστη «ἡ εἰρήνη ἡμῶν» (Ἐφ. 2,14). Ἡ εἰρήνη αὕτη, ἡ «πάντα νοῦν ὑπερέχουσα» (Φιλ. 4,7), ὡς εἶπεν ὁ ἴδιος ὁ Κύριος εἰς τοὺς μαθητάς Του κατά τήν ἐσπέραν τοῦ Μυστικοῦ Δείπνου, εἶναι εὐρύτερα καί οὐσιαστικώτερα ἀπό τήν εἰρήνην, τήν ὁποίαν ἐπαγγέλλεται ὁ κόσμος: «Εἰρήνην ἀφήμι ὑμῖν, εἰρήνην τήν ἐμὴν δίδωμι ὑμῖν· οὐ καθὼς ὁ κόσμος δίδωσιν, ἐγὼ δίδωμι ὑμῖν» (Ἰω. 14,27). Καί τοῦτο διότι ἡ εἰρήνη τοῦ Χριστοῦ εἶναι ὁ ὥριμος καρπός τῆς ἐν αὐτῷ ἀνακεφαλαιώσεως τῶν πάντων, τῆς ἀναδείξεως τῆς ἱερότητος καί τοῦ μεγαλείου του ἀνθρωπίνου προσώπου ὡς εἰκόνας Θεοῦ, τῆς προβολῆς τῆς ὀργανικῆς ἐνότητος ἐν αὐτῷ τοῦ ἀνθρωπίνου γένους καί τοῦ κόσμου, τῆς ἐν τῷ σώματι τοῦ Χριστοῦ καθολικότητος τῶν ιδεωδῶν τῆς εἰρήνης, τῆς ἐλευθερίας, τῆς ἰσότητος καί τῆς κοινωνικῆς δικαιοσύνης καί, τέλος, τῆς καρποφορίας τῆς χριστιανικῆς ἀγάπης μεταξύ τῶν ἀνθρώπων καί τῶν λαῶν τοῦ κόσμου. Ἡ πραγματικὴ εἰρήνη εἶναι ὁ καρπός τῆς ἐπικρατήσεως ἐπὶ τῆς γῆς ὅλων αὐτῶν τῶν χριστιανικῶν ιδεωδῶν. Εἶναι ἡ ἄνωθεν εἰρήνη, περὶ τῆς ὁποίας πάντοτε εὐχεται ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία εἰς τὰς καθημερινὰς τῆς δεήσεις.

3. Ἐκ τῶν ἀνωτέρω καθίσταται δῆλον διατί ἡ Ἐκκλησία, ὡς «Σῶμα Χριστοῦ» (Α΄ Κορ. 12,27), προεβλήθη ὡς «ἡ ὄρασις τῆς εἰρήνης» τοῦ κόσμου (Ὡριγένους, εἰς Ἱερ. 9,2. PG 13,349), ἤτοι τῆς πραγματικῆς καί καθολικῆς εἰρήνης, οἶαν εὐηγγελίσατο ὁ Χριστός. «Ἡμεῖς», λέγει Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεὺς, εἴμεθα «τό εἰρηνικόν γένος» (Παιδαγ. 2,2. PG 8,428), εἴμεθα οἱ «εἰρηνικοὶ στρατιῶται» τοῦ Χριστοῦ (Προτρεπτ. 11. PG 8,236). Ἡ εἰρήνη, λέγει ἀλλαχού ὁ ἴδιος, εἶναι συνώνυμον τῆς δικαιοσύνης (Στρωμ. 4,25. PG 8,1369-72). Ὁ δὲ ἅγιος Βασίλειος προσθέτει: «οὐ δύναμαι πείσαι ἑμαντόν, ὅτι ἄνευ τῆς εἰς ἀλλήλους ἀγάπης καί ἄνευ τοῦ, τό εἰς ἐμέ ἦκον, εἰρηνεύειν πρὸς πάντας δύναμαι ἄξιος κληθῆναι δούλος Ἰησοῦ Χριστοῦ» (Ἐπιστ. 203,2. PG 32,737). Τοῦτο εἶναι τόσον ἀντονόητον διά τόν χριστιανόν, ὥστε «οὐδέν οὕτως ἰδίον ἐστὶ χριστιανοῦ ὡς τό εἰρηνοποιεῖν» (Ἐπιστ. 114. PG 32,528). Ἡ εἰρήνη τοῦ Χριστοῦ εἶναι ἡ μυστικὴ δύναμις, ἡ ὁποία πηγάζει ἀπό τήν καταλλαγὴν τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τόν οὐράνιον Πατέρα του: «κατὰ πρόνοιαν Ἰησοῦ τοῦ τὰ πάντα ἐν πάσιν ἐνεργοῦντος, καί ποιούντος εἰρήνην ἄρρητον καί ἐξ αἰῶνος προωρισμένην καί ἀποκαταλλάσσοντος ἡμᾶς ἐαυτῷ καί ἐν ἐαυτῷ τῷ Πατρὶ» (Διονυσίου Ἀρεοπαγίτου, Περί θ. ὄνομ. 11,2,4. PG 3,953).

4. Ὅφειλομεν συγχρόνως νά ὑπογραμμίσωμεν ὅτι τό πνευματικόν δῶρον τῆς εἰρήνης ἐξαρτᾶται καί ἀπό τήν ἀνθρωπίνην συνεργίαν. Τό Ἅγιον Πνεῦμα χορηγεῖ πνευματικὰ δῶρα ὅταν ὑπάρχη ἀνάβασις τῆς ἀνθρωπίνης

καρδίας προς τόν Θεόν, όταν ἐν μετανοία ἐπιζητή κανείς τήν δικαιοσύνην τοῦ Θεοῦ. Τό θεῖον δῶρον τῆς εἰρήνης ἐμφανίζεται ἐκεῖ, ἔνθα οἱ χριστιανοί καταβάλλουν προσπάθειάς εἰς τό ἔργον τῆς πίστεως, τῆς ἀγάπης καί τῆς ἐλπίδος ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν (Α΄ Θεσ. 1,3).

5. Ὁμιλοῦντες περὶ τῆς εἰρήνης τοῦ Χριστοῦ, ὡς τῆς ἀληθοῦς εἰρήνης, ἐννοοῦμεν τήν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ἐπιτυγχανομένην εἰρήνην. Ἡ ἁμαρτία εἶναι πνευματική ἀσθένεια, τῆς ὁποίας τὰ ἐξωτερικά συμπτώματα εἶναι αἱ ταραχαί, αἱ ἔριδες, οἱ πόλεμοι μέ τὰς τραγικάς των συνετείας. Ἡ Ἐκκλησία ἐπιδιώκει νά ἐξαλείψῃ ὄχι μόνον τὰ ἐξωτερικά συμπτώματα αὐτῆς τῆς ἀσθενείας, ἀλλά καί τήν αἰτίαν αὐτῶν, τήν ἁμαρτίαν.

6. Συγχρόνως ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία θεωρεῖ καθήκον αὐτῆς νά ἐπικροτῇ πᾶν ὅ,τι ἐξυπηρετεῖ πράγματι τήν εἰρήνην (Ρωμ. 14,19) καί ἀνοίγει τήν ὁδόν προς τήν δικαιοσύνην, τήν ἀδελφосύνην, τήν ἀληθῆ ἐλευθερίαν καί τήν ἀμοιβαίαν ἀγάπην μεταξύ ὄλων τῶν τέκνων τοῦ ἐνός οὐρανίου Πατρὸς, ὡς καί μεταξύ ὄλων τῶν λαῶν, τῶν ἀποτελούντων τήν ἐνιαίαν ἀνθρωπίνην οἰκογένειαν.

Ε΄. Ἡ εἰρήνη ὡς ἀποτροπή τοῦ πολέμου

1. Ἡ Ὁρθοδοξία καταδικάζει γενικῶς τόν πόλεμον, τόν ὅποῖον θεωρεῖ ὡς ἀπόρροιαν τοῦ ἐν τῷ κόσμῳ κακοῦ καί τῆς ἁμαρτίας, ἐπιτρέψασα κατά συγκατάβασιν πολέμους προς ἀποκατάστασιν τῆς καταπατηθείσης δικαιοσύνης καί ἐλευθερίας.

2. Δέν ἔχει διά τοῦτο κανένα δισταγμόν νά διακηρύξῃ ὅτι εἶναι ἐναντίον πάσης μορφῆς ἐξοπλισμῶν, συμβατικῶν, πυρηνικῶν καί διαστημικῶν, ὅθενδήποτε προερχομένων, διότι ὁ πυρηνικός ἰδία πόλεμος ἔχει ὡς ἐπακόλουθον τήν καταστροφὴν τῆς δημιουργίας, τήν ἐξαφάνισιν τῆς ζωῆς ἀπό προσώπου τῆς γῆς. Αὐτό δέ ὀφείλει νά τό πράξῃ πολύ περισσότερον σήμερον, ὅτε γνωρίζομεν καλλίτερον τήν καταστρεπτικὴν δύναμιν τῶν πυρηνικῶν ὄπλων. Αἱ συνέπειαι ἐνδεχομένου πυρηνικοῦ πολέμου θά εἶναι τρομακτικά, ὄχι μόνον διότι θά ἐπέλθῃ ὁ θάνατος εἰς ἀπρόβλεπτον ἀριθμόν ἀνθρώπων, ἀλλά καί διότι δι' ὅσους θά ἐπιζήσουν ὁ βίος θά καταστῇ ἀβίωτος. Θά ἐμφανισθῶν ἀνίατοι ἀσθένειαι καί θά προκληθῶν γενετικά ἀλλαγáι, αἱ ὁποίαί θά ἐπηρεάζουν καταστρεπτικῶς καί τὰς ἐπομένας γενεάς, ἐάν βεβαίως ἐναπομείνῃ κάτι ἐπὶ τῆς γῆς. Συμφώνως προς γνώμας εἰδικῶν ἐπιστημόνων ἄλλη φοβερά συνέπεια ἐνός πυρηνικοῦ πολέμου θά εἶναι ὁ ὀνομαζόμενος «πυρηνικός χειμῶν». Θά προκληθῇ ἀλλαγὴ τοῦ κλίματος εἰς τόν πλανήτην μας καί θά ἐκλείψῃ ἡ ζωὴ. Ἐξ αὐτῶν συνάγεται ὅτι ὁ πυρηνικός καί ὁ οἰασδήποτε ἄλλης μορφῆς πόλεμος εἶναι ἀνεπίτρεπτος ἀπό πάσης ἐπόψεως, φυσικῆς καί ἠθικῆς. Εἶναι ἔγκλημα κατά τῆς ἀνθρωπότητος καί θανάσιμον ἁμάρτημα ἐναντι τοῦ Θεοῦ, τό ἔργον τοῦ ὁποίου καταστρέφει. Καθήκον λοιπόν τῶν Ὁρθόδοξων Ἐκκλησιῶν, τῶν ἄλλων χριστιανῶν καί ὅλης τῆς ἀνθρωπότητος εἶναι νά προλάβουν αὐτόν τόν κίνδυνον. Ἐκ παραλήλου, εἴμεθα βέβαιοι ὅτι ἡ ἔρευνα καί ἡ ἐκμετάλλευσις τοῦ κοσμικοῦ χώρου διά εἰρηνικούς καί ἐποικοδομητικούς σκοπούς δέν ἔρχεται εἰς ἀντίθεσιν

μέ τήν θέλησιν τοῦ Θεοῦ.

3. Παρατηροῦμεν ὅτι ὁ ἀναφνόμενος εἰς τὰς ἡμέρας μας κίνδυνος τῆς πυρηνικῆς καταστροφῆς καί τό αἶσθημα ἀδυναμίας ἐνώπιον αὐτοῦ ὁδηγεῖ χριστιανούς τινάς εἰς τήν σκέψιν ὅτι αὐτή ἡ παγκόσμιος ἀπειλή εἶναι σημεῖον τῆς Δευτέρας Παρουσίας τοῦ Κυρίου ἡμῶν. Ὁ ἴδιος ὅμως ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός μᾶς προεφύλαξεν ἀπό τό σκάνδαλον διαφόρων λογισμῶν περὶ τοῦ τέλους τοῦ κόσμου, εἰπών ὅτι «περὶ δέ τῆς ἡμέρας ἐκείνης καί τῆς ὥρας οὐδεὶς οἶδεν» (Μάρκ.13,32). Αἱ προσπάθειαι ἡμῶν διὰ τήν ἀποτροπὴν τοῦ πολέμου καί τήν ἐπικράτησιν τῆς εἰρήνης οὐδόλως ἀναιροῦν τήν πίστιν τῶν χριστιανῶν, ὅτι τό σύμπαν ὅλον καί ὁ ἄνθρωπος εὐρίσκονται εἰς τὰς χεῖρας τοῦ Θεοῦ, ὅστις ἐν σοφίᾳ ἐδημιούργησε τόν κόσμον, προνοεῖ περὶ αὐτοῦ καί κυβερνᾷ αὐτόν. Ὁ Θεός κατευθύνει τήν ἱστορίαν ἐν κραταιᾷ χειρὶ πρὸς τό μέλλον, οἱ δέ χριστιανοὶ βιοῦν ἀπό τοῦδε ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τήν ἐσχατολογικὴν πραγματικότητα τῆς Βασιλείας τοῦ Θεοῦ, προσδοκῶντες καινὴν γῆν καί καινοὺς οὐρανοὺς. Διὰ τοῦτο, μολοντί ἀνησυχοῦν διὰ τήν ἔκτασιν τοῦ ἐν τῷ κόσμῳ κακοῦ καί ἀγωνίζονται νά τό περιορίσουν, δέν περιπίπτουν εἰς ἀπόγνωσιν, διότι βλέπουν τὰ πάντα ὑπὸ τό πρῖσμα τῆς αἰωνιότητος, προσδοκῶντες ἀνάστασιν νεκρῶν καί ζωὴν τοῦ μέλλοντος αἰῶνος.

ΣΤ'. Φυλετικαὶ καὶ λοιπαὶ διακρίσεις

1. Ὁ Κύριος, ὡς βασιλεὺς τῆς δικαιοσύνης (Ἐβρ. 7,2-3), ἀποδοκιμάζει τήν βίαν καί τήν ἀδικίαν (Ψαλμ. 10,5), καταδικάζει τήν ἀπάνθρωπον στάσιν πρὸς τόν συνάνθρωπον (Μάρκ. 25,41-46. Ἰακ. 2,15-16). Εἰς τήν Βασιλείαν Αὐτοῦ, ἡ ὁποία ἀρχίζει ἤδη ἐδῶ εἰς τήν γῆν, καί ἔχει κατ' ἐξοχὴν πνευματικόν χαρακτήρα, δέν ὑπάρχει τόπος οὔτε διὰ τὰ ἐθνικά μίσση, οὔτε δι' οἰανδήποτε ἔχθραν καί μισαλλοδοξίαν (Ἦσ. 11,6. Ρωμ. 12,10).

2. Ἰδιαιτέρα μνεῖα θά πρέπει νά γίνῃ εἰς τό σημεῖον αὐτό διὰ τήν θέσιν τῆς Ὀρθοδοξίας ἐναντι τῶν φυλετικῶν διακρίσεων. Ἡ θέσις αὐτή εἶναι ἐν προκειμένῳ σαφής: ἡ Ὀρθοδοξία πιστεύει ὅτι ὁ Θεός «ἐποίησέν τε ἐξ ἐνός αἵματος πᾶν ἔθνος ἀνθρώπων κατοικεῖν ἐπὶ πᾶν τό πρόσωπον τῆς γῆς» (Πράξ. 17,26) καί ὅτι ἐν Χριστῷ «οὐκ ἐνὶ Ἰουδαίῳ οὐδέ Ἕλλην, οὐκ ἐνὶ δούλῳ οὐδέ ἐλεύθερῳ, οὐκ ἐνὶ ἄρσεν καί θήλῃ· πάντες γάρ εἰς ἓστε ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ» (Γαλ. 3,28). Συνεπῆς πρὸς τήν πίστιν αὐτήν, ἡ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία δέν δέχεται τὰς φυλετικὰς διακρίσεις, οἰασδήποτε μορφῆς, ἐφ' ὅσον αὐταὶ προϋποθέτουν ἀξιολογικὴν διαφορὰν μεταξὺ τῶν ἀνθρωπίνων φυλῶν καί συνεπάγονται διαβάθμισιν δικαιωμάτων. Διακηρύσσουσα δέ τήν ἐπείγουσαν ἀνάγκην τῆς πλήρους ἄρσεως τῶν διακρίσεων καί τῆς παροχῆς δυνατοτήτος ὀλοπλεύρου ἀναπτύξεως ὅλων τῶν κατοίκων τῆς γῆς, δέν περιορίζει τήν ὑποστήριξιν αὐτῆς εἰς μόνην τήν ἄρσιν τῶν διακρίσεων, αἱ ὁποῖαι ἔχουν ὡς κριτήριον τό χρῶμα τῆς φυλῆς καί ἐντοπίζονται μόνον εἰς ὠρισμένας περιοχὰς τοῦ πλανήτου μας, ἀλλὰ ἐπεκτείνει αὐτήν καί εἰς τήν καταπολέμησιν ὅλων τῶν διακρίσεων εἰς βάρους διαφόρων μειονοτήτων.

3. Ἡ μειονότης, εἴτε εἶναι θρησκευτικὴ εἴτε γλωσσικὴ εἴτε ἐθνικὴ, πρέ-

πεινά τυγχάνη σεβασμού τῆς ιδιομορφίας της. Ἡ ἐλευθερία τοῦ ἀνθρώπου εἶναι συνδεδεμένη πρὸς τὴν ἐλευθερίαν τῆς κοινότητος, εἰς τὴν ὁποίαν οὗτος ἀνήκει. Ἐκάστη κοινότης πρέπει νὰ ἐξελισσεται καὶ νὰ ἀναπτύσσεται συμφώνως πρὸς τὰ ἰδιαίτερα γνωρίσματά της. Ἐν προκειμένῳ, ὁ πλουραλισμὸς θά ἔπρεπε νὰ ρυθμίξη τὴν ζωὴν ὅλων τῶν χωρῶν. Ἡ ἐνότης ἐνός ἔθνους, μᾶς χώρας ἢ ἐνός κράτους θά ἔπρεπε νὰ κατανοῆται ὡς τὸ δικαίωμα διαφορότητος τῶν ἀνθρωπίνων κοινοτήτων.

4. Ἡ Ὁρθοδοξία χωρὶς συμβιβασμούς καταδικάζει τὸ ἀπάνθρωπον σύστημα τῶν φυλετικῶν διακρίσεων, δηλαδή τὴν ἱερόσυλον διακήρυξιν περὶ δήθεν συμφωνίας αὐτοῦ πρὸς τὰ χριστιανικά ἰδεώδη. Εἰς τὸ ἐρώτημα «καὶ τίς ἐστὶ μου ὁ πλησίον;» ὁ Χριστὸς ἀπήντησε μὲ τὴν παραβολὴν τοῦ καλοῦ Σαμαρείτου. Καὶ οὕτω μᾶς ἐδίδαξε τὴν κατάλυσιν κάθε μεσοτοίχου ἔχθρας καὶ προκαταλήψεως. Ἡ Ὁρθοδοξία ὁμολογεῖ ὅτι κάθε ἄνθρωπος, ἀνεξαρτήτως χρώματος, θρησκείας, φυλῆς, ἐθνικότητος, γλώσσης, εἶναι φορεὺς τῆς εἰκόνης Θεοῦ, ἀδελφός ἢ ἀδελφή μας, ἰσότιμον μέλος τῆς ἀνθρωπίνης οἰκογενείας.

Ζ'. Ἀδελφοσύνη καὶ ἀλληλεγγύη μεταξὺ τῶν λαῶν

1. Ἡ τελευταία αὐτὴ διαπίστωσις μᾶς ὀδηγεῖ ἀβιάστως εἰς τὴν βαθυτέραν σύλληψιν τῆς ἰδιοτύπου συμβολῆς τῆς Ὁρθοδοξίας εἰς τὴν μεταξὺ τῶν λαῶν ἀλληλεγγύην καὶ καλλιέργειαν τῆς πρὸς ἀλλήλους ἀδελφοσύνης. Πράγματι, αἱ Ὁρθόδοξοι Ἐκκλησίαι ἔχουν τὴν δυνατότητα νὰ συμβάλουν διὰ τῆς καλλιέργειας τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ πληρώματος καὶ γενικώτερον τοῦ λαοῦ, καθὼς καὶ διὰ τῆς ὅλης πνευματικῆς των δραστηριότητος, εἰς μίαν μεταβολὴν πρὸς τὸ ἠπιώτερον τοῦ γενικοῦ κλίματος καὶ φρονήματος. Ἐνταῦθα πρόκειται περὶ ποικίλων πνευματικῶν δυνατοτήτων διαφερουσῶν ἐκείνων τῶν διεθνῶν Ὄργανισμῶν καὶ τῶν κρατῶν. Αἱ δυνατότητες αὐταὶ ἐκπηγάζουν ἐκ τῆς φύσεως τῆς Ἐκκλησίας, ἀποβλέπουν εἰς οὐσιαστικώτερα καὶ μονιμώτερα ἀποτελέσματα εἰς τὰ ζητήματα εἰρήνης καὶ ἀδελφοσύνης, καὶ πρέπει νὰ ἀναπτυχθοῦν εἰς τὸ μέγιστον δυνατόν. Ἐδῶ διανοίγεται εὐρὺ στάδιον διὰ τὰς Ὁρθόδοξους Ἐκκλησίας, δεδομένου ὅτι αὐταὶ ὡς οὐσιαστικόν στοιχεῖον τῆς ἐκκλησιολογικῆς καὶ κοινωνικῆς διδασκαλίας των προβάλλουν εἰς τὸν διεσπασμένον κόσμον τὸ ἰδεώδες τῆς λατρευτικῆς, τῆς εὐχαριστιακῆς κοινωνίας.

2. Οὕτω κατανοεῖται καὶ ἡ τεραστία εὐθύνη τῆς Ἐκκλησίας εἰς τὴν καταπολέμησιν τῆς πείνης καὶ τῆς ἀπολύτου ἐνδείας, ἡ ὁποία μαστίζει σήμερον κατὰ ἀπαράδεκτον τρόπον μεγάλας μάζας ἀνθρώπων ἢ καὶ ὀλοκλήρων λαῶν, κυρίως εἰς τὸν Τρίτον Κόσμον. Ἐν τοιοῦτον φοβερόν φαινόμενον εἰς τὴν ἐποχὴν μας, κατὰ τὴν ὁποίαν οἱ οἰκονομικῶς προηγμένοι λαοὶ ζοῦν ὑπὸ καθεστῶς ἀφθονίας καὶ σπατάλης ἢ καὶ ἀναλίσκονται εἰς ἐξοπλισμούς, ὑποδηλοῖ σοβαρὰν κρίσιν ταυτότητος τοῦ χριστιανικοῦ κόσμου, τοῦτο δὲ διὰ δύο κυρίως λόγους:

α) διότι ἡ πείνα ὄχι μόνον ἀπειλεῖ τὸ θεῖον δῶρον τῆς ζωῆς ὀλοκλήρων λαῶν τοῦ ἀναπτυσσομένου κόσμου, ἀλλὰ καὶ συντριβεῖ ὀλοκληρωτικά τὸ

μεγαλείον καί τήν ιερότητα τοῦ ἀνθρωπίνου προσώπου, καί

β) διότι αἱ οικονομικῶς ἀνεπτυγμέναι χῶραι, μέ τήν ἄδικον ἤ καί συχνά ἐγκληματικήν κατανομήν καί διαχείρισιν τῶν ὑλικῶν ἀγαθῶν, προσβάλλουν ὄχι μόνον τήν εἰκόνα τοῦ Θεοῦ εἰς τό κάθε ἀνθρώπινον πρόσωπον, ἀλλά καί τόν ἴδιον τόν Θεόν, ὁ ὁποῖος σαφῶς ταυτίζει ἐαυτόν πρός τόν πεινῶντα καί ἐνδεῆ ἄνθρωπον, λέγων «ἐφ' ὅσον ἐποιήσατε ἐνί τούτων τῶν ἀδελφῶν μου τῶν ἐλάχιστων, ἐμοί ἐποιήσατε» (Μαθ. 25,40).

3. Ἡ οἰαδήποτε, ἐπομένως, ἀδράνεια καί ἀδιαφορία τοῦ κάθε χριστιανοῦ καί τῆς Ἐκκλησίας γενικώτερον ἐμπρός εἰς τό τρομακτικόν σύγχρονον φαινόμενον τῆς πείνης ὀλοκλήρων λαῶν θά ἐταντίζετο μέ προδοσίαν τοῦ Χριστοῦ καί μέ ἀπουσίαν ἐνεργοῦ πίστεως. Διότι, ἂν ἡ μέριμνα διά τήν ἰδικήν μας τροφήν εἶναι συχνά θέμα ὑλικόν, ἡ μέριμνα διά τήν τροφήν τοῦ συνανθρώπου μας εἶναι θέμα καθαρῶς πνευματικόν. Ἀποτελεῖ, ἐπομένως, ὑψιστον καθήκον ὅλων τῶν Ὁρθόδοξων Ἐκκλησιῶν νά κηρυχθοῦν ἀλληλέγγυοι πρός τοὺς ἐνδεεῖς ἀδελφούς των καί νά ὀργανώσουν ἀμέσως καί ἀποτελεσματικῶς τήν βοήθειάν των. Ἐπ' αὐτοῦ πρέπει νά ἀναζητηθῇ ἡ ὁδός τῆς συνεργασίας τῶν Ὁρθόδοξων Ἐκκλησιῶν ὡς πρός τό ἀντικείμενον τοῦτο ὄχι μόνον μεταξύ των, ἀλλά καί μέ τάς ἄλλας χριστιανικάς Ἐκκλησίας καί Ὁμολογίας, μέ τό Παγκόσμιον Συμβούλιον Ἐκκλησιῶν, ὡς καί μέ τοὺς Διεθνεῖς Ὁργανισμούς, οἱ ὁποῖοι ἐτάχθησαν εἰς τήν ὑπηρεσίαν τῆς καταπολεμήσεως τῆς φοβερᾶς αὐτῆς μάστιγος. Μέ τόν ἀφοπλισμόν δέν θά ἐξουδετεροῦτο μόνον ὁ κίνδυνος τοῦ πυρηνικοῦ ἀφανισμοῦ, ἀλλά καί θά ἐξοικονομοῦντο ἄφθονα χρήματα διά τήν βελτίωσιν τῆς τύχης τῶν πεινῶντων καί τῶν ἐνδένων.

4. Ἄς μὴ ἀπατώμεθα: ἡ πείνα καί ἡ χαίνουσα ἀνισότης, ἡ ὁποία μαστίζει σήμερον τήν ἀνθρωπίνην κοινότητα καταδικάζει τήν ἐποχήν μας τόσον εἰς τά ἴδια ἐαυτῆς ὄμματα, ὅσον καί εἰς τά ὄμματα τοῦ δικαιοκρίτου Θεοῦ. Καί τοῦτο διότι τό θέλημα αὐτοῦ σήμερον, ταυτιζόμενον πρός τήν λύτρωσιν τοῦ συγκεκριμένου ἀνθρώπου, ἐδῶ καί τώρα μᾶς ὑποχρεώνει νά ὑπηρετήσωμεν τόν ἄνθρωπον εἰς τήν ἀντιμετώπισιν τῶν συγκεκριμένων προβλημάτων του. Ἡ πίστις εἰς τόν Χριστόν χωρὶς διακονικὴν ἀποστολήν χάνει τήν σημασίαν της. Τό νά εἴμεθα χριστιανοί σημαίνει νά μιμούμεθα τόν Χριστόν καί νά εἴμεθα ἔτοιμοι νά τόν ὑπηρετήσωμεν εἰς τό προσωπον τοῦ ἀδυνάτου, τοῦ πεινῶντος, τοῦ καταδυναστευομένου καί γενικῶς τοῦ ἔχοντος ἀνάγκην βοήθειας. Πᾶσα ἄλλη προσπάθεια νά ἴδωμεν τόν Χριστόν ὡς πραγματικὴν παρουσίαν, χωρὶς ὑπαρξιακὴν σχέσιν πρός αὐτόν, ὁ ὁποῖος χρειάζεται βοήθειαν, δέν εἶναι τίποτε ἄλλο ἀπὸ ἀπλή θεωρία.

Η'. Ἡ προφητικὴ ἀποστολὴ τῆς Ὁρθοδοξίας: μαρτυρία ἀγάπης ἐν διακονίᾳ

1. Εἰς τά πλαίσια τοῦ συγχρόνου κόσμου ἡ συμβολὴ τῆς Ὁρθόδοξου Ἐκκλησίας εἰς τήν εἰρήνην, τήν ἐλευθερίαν, τήν δικαιοσύνην καί τήν ἀδελφοσύνην μεταξύ τῶν λαῶν θά πρέπει νά εἶναι πρωτίστως μία μαρτυρία ἀγάπης. Ἡ μαρτυρία δέ αὐτὴ θά πρέπει νά δίδεται πάντοτε δι' ἐκλογῆς

τῶν πλέον ἀποτελεσματικῶν μέσων, τὰ ὅποια αἱ συνθήκαι παρέχουν εἰς τὰς Ἐκκλησίας. Μαρτυρία ἀγάπης σημαίνει ὅτι αἱ Ὁρθόδοξοι Ἐκκλησῖαι δύνανται νά ἐπεμβαίνουν εἰς ἐκείνας τὰς καταστάσεις, αἱ ὁποῖαι κρίνονται ἀντίθετοι πρὸς τὸ Εὐαγγέλιον καὶ τὴν παράδοσίν των. Ἐδῶ ἀνακύπτει ἐπιτακτικὴ ἢ προφητικὴ ἀποστολὴ τῆς Ὁρθοδοξίας, τὸ καθήκον τῆς νά μαρτυρῇ «περὶ τῆς ἐν ἡμῖν ἐλπίδος» εἰς κάθε θέμα ἀπτόμενον τῆς προαγωγῆς τῆς εἰρήνης, τῆς ἐλευθερίας, τῆς δικαιοσύνης καὶ τῆς ἀδελφοσύνης, ὡς καὶ τοῦ σεβασμοῦ τοῦ ἀνθρωπίνου προσώπου καὶ τῆς ἐν αὐτῷ ὑποτυπυμένης εἰκόνας Θεοῦ. Κατὰ τὴν ἐνάσκησιν τῆς προφητικῆς αὐτῆς ἀποστολῆς των, αἱ Ὁρθόδοξοι Ἐκκλησῖαι ἔχουν τὴν ὑποχρέωσιν νά φροντίζουν διὰ τὴν γαλήνην τοῦ ποιμνίου των, τὸ ὅποιον ἐτάχθησαν νά κατευθύνουν εἰς τὴν ὁδὸν τοῦ Εὐαγγελίου. Πιστεύομεν ὅτι πρὸς πραγμάτων τούτου ἡ ἀγάπη εἶναι ἐκείνη, ἢ ὅποια θά γαλβανίσῃ τὴν θέλησιν τῶν Ὁρθόδοξων Ἐκκλησιῶν, ὅπως, ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τῶν ἀδελφῶν των τῶν ἄλλων χριστιανικῶν Ἐκκλησιῶν καὶ Ὁμολογιῶν, ἀλλὰ καὶ μετὰ τῶν ἄλλων ἀνθρώπων, δώσουν σήμερον τὴν μαρτυρίαν των - μαρτυρίαν πίστεως καὶ ἐλπίδος - εἰς ἓνα κόσμον, ὁ ὁποῖος, περισσότερον ἴσως ἀπὸ ποτὲ ἄλλοτε, ἔχει τὴν ἀνάγκην αὐτῆς.

2. Ἡμεῖς οἱ Ὁρθόδοξοι Χριστιανοί, ἐπειδὴ κατανοοῦμεν τὸ νόημα τῆς σωτηρίας, αἰσθανόμεθα τὸ χρέος νά ἀγωνιζώμεθα διὰ τὴν ἀνακούφισιν τῆς ἀσθενείας, τῆς δυστυχίας καὶ τῆς ἀγανίας. Ἐπειδὴ βιώνομεν τὴν ἐμπειρίαν τῆς εἰρήνης, δέν δυνάμεθα νά εἴμεθα ἀδιάφοροι διὰ τὴν ἀπουσίαν τῆς ἀπὸ τὴν σύγχρονον κοινωνίαν. Ἐπειδὴ εὐηργετήθημεν ἀπὸ τὴν θεῖαν δικαιοσύνην, ἀγωνιζόμεθα διὰ μίαν πληρεστέραν δικαιοσύνην εἰς τὸν κόσμον καὶ διὰ τὴν ἐξουδετέρωσιν πάσης καταπίεσεως. Ἐπειδὴ ζῶμεν κάθε ἡμέραν τὴν θεῖαν συγκατάβασιν, μαχόμεθα ἐναντίον κάθε φανατισμοῦ καὶ μισαλλοδοξίας μετὰ τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν λαῶν. Ἐπειδὴ διακηρύσσομεν συνεχῶς τὴν ἐνανθρώπησιν τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν θέωσιν τοῦ ἀνθρώπου, ὑπερασπιζόμεθα τὰ ἀνθρώπινα δικαιώματα δι' ὅλους τοὺς ἀνθρώπους καὶ ὅλους τοὺς λαοὺς. Ἐπειδὴ βιώνομεν τὴν θεῖαν δωρεάν τῆς ἐλευθερίας μέ τὸ ἀπολυτρωτικὸν ἔργον τοῦ Χριστοῦ, δυνάμεθα νά προβάλωμεν πληρέστερα τὴν καθολικὴν ἀξίαν τῆς διὰ κάθε ἀνθρώπου καὶ κάθε λαόν. Ἐπειδὴ τρεφόμεθα μέ τὸ σῶμα καὶ τὸ αἷμα τοῦ Κυρίου ἐν τῇ θεῖᾳ Εὐχαριστίᾳ, κατανοοῦμεν πληρέστερον τὴν πείναν καὶ τὴν στέρησιν καὶ ἀγωνιζόμεθα διὰ τὴν ὑπερνίκησιν αὐτῶν. Ἐπειδὴ προσδοκῶμεν καινὴν γῆν καὶ καινοὺς οὐρανοὺς, ὅπου θά ἐπικρατῇ ἡ ἀπόλυτος δικαιοσύνη, ἀγωνιζόμεθα ἐδῶ καὶ τώρα (*hic et nunc*,) διὰ τὴν ἀναγέννησιν καὶ τὴν ἀνακαίνισιν τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῆς κοινωνίας.

3. Ἡ μαρτυρία μας δέ αὕτη καὶ ἡ δι' αὐτῆς ἄρδεις τοῦ ἀύχμηροῦ ἐδάφους τῆς ἐποχῆς μας, ἢ ὅποια, περισσότερον ἀπὸ κάθε ἄλλην ἔχει ἀνάγκην τοῦ Θεοῦ, θά ἀποτελέσῃ ἴσως τὸν καλλίτερον τρόπον συμβολῆς τῶν Ἐκκλησιῶν μας εἰς τὴν εἰρήνην καὶ τὰ ιδεώδη, τὰ ὅποια τὴν συνοδεύουν καὶ τὴν πραγματοποιοῦν. Αἱ Ὁρθόδοξοι Ἐκκλησῖαι ἀπευθύνονται ἐν ἀγάπῃ πρὸς πᾶσαν κατεύθυνσιν, ὥστε ὅλοι νά συνεργήσουν εἰς τὴν ἐπικράτησιν τῆς ἀγάπης καὶ τῆς εἰρήνης μετὰ τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν λαῶν.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Εὐχαριστῶ τόν Σεβ. Μητροπολίτην Στάρας Ζαγοράς κ. Παγκράτιον, Πρόεδρον τῆς Δ' Ἐπιτροπῆς, καί τόν Ἐλλογιμ. Καθηγ. κ. Ζήσην, ὁ ὁποῖος ὠμίλησε καί ἐκ μέρους τοῦ συναδέλφου του Ἐλλογιμ. Καθηγ. κ. Buevsky, διά τὰς παρουσιάσεις των. Εὐρισκομεθα ἐνώπιον ἑνος ὠλοκληρωμένου κειμένου, ἐπὶ τοῦ ὁποῖου καί καλούμεθα νά ἐκφέρωμεν γνώμην. Ἡ συζήτησις εἶναι ἀνοικτή. Τόν λόγον ἔχει ἡ Ὀλομέλεια.

Ὁ Ἐλλογιμ. Καθηγ. Γκόσεβιτς: Σεβ. ἄγιε Πρόεδρε, ἡ πρώτη μου ἀντίδρασις μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ κειμένου εἶναι ὅτι πρέπει νά ἀλλάξωμεν τόν τίτλον αὐτοῦ, ἐφ' ὅσον διεγράφη ἡ συγκεκριμένη «συμβολή» τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας Ἑλλάδος καί δέν προσετέθησαν αἱ ἀντίστοιχοι πρωτοβουλία καί ἐνέργειαι τῶν Ἐκκλησιῶν Ἱεροσολύμων, Ρωσσίας καί Ρουμανίας. Ἐπομένως, ἀντὶ τοῦ «*Συμβολή τῶν Ὁρθόδοξων Ἐκκλησιῶν...*» νά εἴπωμεν «*Συμβολή τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας*». Εἰς τό κεφάλαιον Ε' θά προτεῖνα τὴν ἀπάλειψιν τῆς ἀναφορᾶς εἰς τόν «*διαστημικόν πόλεμον*», διά νά ἀποφύγωμεν παρεξηγήσεις. Θά ἐπανέλθω ὅμως ἐπ' αὐτῆς τὴν κατάλληλον στιγμῆν.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Ἡ πρώτη πρότασις τοῦ Ἐλλογιμ. Καθηγ. κ. Gossevič καί ἐκκλησιολογικῶς ὀρθή εἶναι καί εὐθυγραμμίζει τό παρόν κείμενον μέ τὰ προηγούμενα. Δυνάμεθα νά τὴν υἱοθετήσωμεν.

Ἡ Ὀλομέλεια ἀποδέχεται ὁμοφώνως τὴν ἀλλαγὴν τοῦ τίτλου εἰς «Συμβολή τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας...».

Ὁ Σεβ. Δημητριάδος: Καί ἡ ἰδική μου παρατήρησις, Σεβ. Ἄγιε Πρόεδρε, ἀφορᾷ εἰς τόν τίτλον τοῦ κειμένου. Θεωρῶ ὅτι ὁ ὅρος «*χριστιανικά ιδεώδη*» εἶναι ἀδόκιμος. Φέρει εἰς τὴν μνήμην ἐννοίας, αἱ ὁποῖαι σχετίζονται πρὸς τὴν «*ιδεολογίαν*». Ἐδῶ πρόκειται μᾶλλον περὶ «*χριστιανικῶν ἀγαθῶν*», τὰ ὁποῖα πηγάζουν ἀπὸ τὴν ἐνσάρκωσιν τοῦ Κυρίου. Προτείνω, λοιπόν, τὴν ἀντικατάστασιν τῆς λέξεως «*ιδεωδῶν*» διά τῆς λέξεως «*ἀγαθῶν*» ἢ «*ἀρχῶν*».

Ὁ Ἐλλογιμ. Καθηγ. Ζήσης: Θά ἡδυνάμεθα νά εἴπωμεν ἢ «*ἀγαθῶν*», ἂνευ προσδιορισμοῦ, ἢ «*χριστιανικῶν ἀρχῶν*».

Λύεται ἡ συνεδρία.

Η΄ ΗΜΕΡΑ ΕΡΓΑΣΙΩΝ
(Τετάρτη, 5 Νοεμβρίου 1986)

Άπογευματινή Συνεδρία
(17.15 - 18.30)

Ο Σεβ. Πρόεδρος: Πατέρες και αδελφοί, συνήλθομεν εις τήν τελευταίαν ἐν Ὀλομελείᾳ συνεδρίαν μας. Ἔχομεν ἐνώπιόν μας τό κείμενον τῆς Δ' Ἐπιτροπῆς, ἀλλά καί τήν ἡμερησίαν διάταξιν τῆς προσεχοῦς Προσυνοδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως. Ὑποβάλλω θεομήνη παράκλησιν, ὅπως οἱ ὀμιληταί ἀναφέρωνται εις θέματα οὐσίας.

Ο Σεβ. Κρουτίτσκις: Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε, καίτοι συνεστήσατε νά υποβάλωμεν τάς ἡμετέρας παρατηρήσεις εις τόν Γραμματέα, θά κάνω τρεῖς πολύ μικράς παρατηρήσεις, αἱ ὁποῖαι ἀφοροῦν εις ὠρισμένας δυσκολίας. Ὡς παρετήρησεν ὁ Μητροπολίτης Παγκράτιος, Πρόεδρος τῆς ἡμετέρας Ἐπιτροπῆς, τό κείμενον συνετάχθη εις τήν ἑλληνικήν καί κατά τήν ζωηράν συζήτησιν ἤτο εις ἡμᾶς δύσκολον νά παρακολουθήσωμεν τήν διατύπωσιν. Ἐπιτρέψατέ μου νά ἐπιστήσω δι' ὀλίγον τήν προσοχήν σας εις τέσσαρα σημεῖα κεφαλαιώδους σημασίας: Πρῶτον, εις τήν ἐνότητα «*Α. Ἡ ἀξία τοῦ ἀνθρωπίνου προσώπου θεμέλιον διά τήν εἰρήνην*» εις τήν § 5: Κατ' ἀρχήν, ἡ πρότασις ὡς πρός τήν «*διαθρησκειακήν συνεργασίαν*», ἐγένετο ἀκριβῶς ὑπό τῆς Ρωσικῆς Ἐκκλησίας. Εἰς τήν πρώτην φράσιν: «*Ἡ Ὄρθοδοξία θεωρεῖ ὅτι εἶναι ὠφέλιμον καί ἀπαραίτητον νά ἐνωθοῦν αἱ προσπάθειαι αὐτῆς πρός στήριξιν τῆς εἰρήνης μέ ἀνάλογους προσπαθείας ἄλλων Ἐκκλησιῶν*», πρέπει νά ἀντικατασταθῇ ἡ λέξις «*Ἐκκλησιῶν*» διά τῆς λέξεως «*Θρησκειῶν*».

Ο Σεβ. Πρόεδρος: Θά ἠδυνάμεθα νά εἴπωμεν «*ἄλλων Ἐκκλησιῶν ἢ θρησκειῶν*».

Ο Ἐλλογμ. Καθηγ. Ζήσης: Ἡ διατύπωσις τοῦ κειμένου ὀφείλεται εις πρότασιν τῆς Ἐκκλησίας Ρωσσίας, διότι ὀμιλεῖ περί συνεργασίας μετά «*τῶν ἀγαπώντων τήν εἰρήνην ὀπαδῶν τῶν ἄλλων Ἐκκλησιῶν*».

Ο Σεβ. Κρουτίτσκις: Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε, δέν εἶχον τήν πρόθεσιν νά ἀναθερμάνω τήν συζήτησιν, ὑποβαλὼν τήν πρότασίν μου. Ὅτι λέγεται εις τήν § 5 εἶναι ἤδη ὁ καρπός τῆς ἡμετέρας συζητήσεως, ἀλλ' ἀναγινώσκων τις αὐτήν προσεκτικῶς θά ἴδῃ ὅτι ἡ § 4 ἐξετάζει τήν συνεργασίαν μεταξύ τῶν ἄλλων Ἐκκλησιῶν. Οὕτω κατανοεῖτε ὅτι ἡ πρώτη φράσις τῆς § 5 χάνει τό νόημα αὐτῆς, διότι ἐπαναλαμβάνει τήν ἀνάγκην συνεργασίας μετά τῶν ἄλλων Ἐκκλησιῶν. Ἐπειδή ὀλόκληρος ἡ παράγραφος αὐτή εἶναι ἀφιερωμένη εις τήν *διαθρησκειακήν συνεργασίαν*, θά ἦτο φυσικόν νά λεχθῇ «*... προσπαθείας ἄλλων θρησκειῶν*», εις τήν θέσιν τῶν «*... ἄλλων Ἐκκλησιῶν*». Ἄν ἡ διατύπωσις αὐτή κρίνεται μή ἱκανοποιητική, εις τήν θέσιν τῆς φράσεως «*ὀπαδῶν τῶν λοιπῶν ἐν τῷ κόσμῳ θρησκειῶν*» θά ἠδυνάμεθα νά εἴπωμεν «*δι' ὠρισμένων προσπαθειῶν ἐκ μέρους τῶν ὀπαδῶν τῶν ἄλλων θρησκειῶν*».

Ο Σεβ. Πρόεδρος: Ἡ πρότασις σας ἐπαναλαμβάνει τά ὅσα λέγονται

κατωτέρω. Νά προσθέσωμεν ἀπλῶς «ὡς βάσις τῆς συνεργασίας αὐτῆς...», ὅποτε καί συνδέονται αἱ δύο παράγραφοι καί ἀπό τὴν διαχριστιανικὴν συνεργασίαν εἰσερχόμεθα εἰς τὴν διαθρησκειακὴν συνεργασίαν.

Ὁ Σεβ. Κρουτίτσκις: Ἐάν ἡ παράγραφος ἀρχίζει διὰ τῆς φράσεως: «ὡς βάσις τῆς συνεργασίας αὐτῆς...» δέν δύναται τις νά κατανοήσῃ περὶ ποίας συνεργασίας πρόκειται, διότι ἀπαλείφοντες τὴν πρώτην φράσιν ἀλλοιοῦμεν τὴν ἔννοιαν.

Ὁ Ἑλλογμ. Καθηγ. Μπουέβσκι: Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε, ὡς πρὸς αὐτό, τὸ ὁποῖον προτεῖνατε τώρα, νομίζω ὅτι εἰς τὴν θέσιν τῶν λέξεων «ὡς βάσις τῆς συνεργασίας αὐτῆς...», θά ἠδύνατό τις νά γραφῆ «*Ἡ βάσις τῆς διαθρησκειακῆς συνεργασίας*», καί πάντα θά τακτοποιηθοῦν. Ἡ φράσις αὐτὴ ἀναφέρεται ἀπλούστατα εἰς τὴν διαθρησκειακὴν συνεργασίαν. Εἰς τὴν θέσιν τῆς λέξεως «αὐτῆς» νά γραφῆ «*διαθρησκειακῆ*». Τοῦτο μόνον.

Ὁ Σεβ. Κρουτίτσκις: Εἰς τὸ κεφάλαιον Ε'. «*Ἡ εἰρήνη ὡς ἀποτροπὴ τοῦ πολέμου*», βλέπω μίαν ἐσωτερικὴν ἀντίφασιν εἰς τὴν § 1 καί § 2. Ἡ § 1 λέγει ὅτι ἡ Ὁρθοδοξία ἐπέτρεψε «*κατὰ συγκατάβασιν πολέμους πρὸς ἀποκατάστασιν τῆς καταπατηθείσης δικαιοσύνης καί ἐλευθερίας*». Ἐν συνεχείᾳ, εἰς τὸ τέλος τῆς § 2, ἔνθα γίνεται λόγος περὶ τοῦ «*πυρηνικοῦ χειμῶνος*», ὑπάρχει ἡ φράσις: «*Ἐξ αὐτῶν συνάγεται ὅτι ὁ πυρηνικός καί ὁ οἰασδῆποτε ἄλλης μορφῆς πόλεμος εἶναι ἀνεπίτρεπτος... Εἶναι ἔγκλημα κατὰ τῆς ἀνθρωπότητος*». Νομίζω ὅτι ἡ ἀντίφασις αὐτὴ προέρχεται ἐκ τῶν λέξεων «*καί ὁ οἰασδῆποτε ἄλλης μορφῆς πόλεμος*». Ἀπαλείφοντες τὰς λέξεις αὐτάς, καθιστῶμεν τὸ κείμενον λογικόν καί δίκαιον. Ἡ πρότασις μου εἶναι νά ἀπαλειφθοῦν αἱ λέξεις αὐταί.

Ἡ πρότασις γίνεται ἀποδεκτὴ.

Ὁ Σεβ. Κρουτίτσκις: Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε, εἰς τὴν ἐνότητα «*ΣΤ'*. *Φυλετικά καί λοιπαὶ διακρίσεις*», ἡ πρώτη φράσις τῆς § 4 «*Ἡ Ὁρθοδοξία χωρὶς συμβιβασμούς καταδικάζει τὸ ἀπάνθρωπον σύστημα τῶν φυλετικῶν διακρίσεων, δηλαδή τὴν ἱερόσυλον διακήρυξιν περὶ δήθεν συμφωνίας αὐτοῦ πρὸς τὰ χριστιανικά ἰδεώδη*», διαπιστώνει δύο πράγματα: ὅτι ἡ Ὁρθοδοξία καταδικάζει αὐτὴν ταύτην τὴν ὑπαρξίν τοῦ συστήματος τῶν φυλετικῶν διακρίσεων καί ἀποδοκιμάζει τὴν ἱερόσυλον διακήρυξιν. Δέν γνωρίζω πῶς ἔχει διατυπωθῆ τὸ ἑλληνικόν κείμενον, ἀλλ' αἱ δύο φράσεις συνδέονται διὰ τοῦ «*δηλαδή*» καί προτείνω τὴν ἀντικατάστασιν διὰ τοῦ «*καί*», ὅποτε ἡ ἐκτιθεμένη ἐνταῦθα ἰδέα θά καταστῆ σαφῆς.

Ἡ πρότασις γίνεται ἀποδεκτὴ.

Ὁ Σεβ. Κρουτίτσκις: Τέλος, ἡ τελευταία παρατήρησις: Εἰς τὴν ἐνότητα: «*Ζ'*. *Ἀδελφοσύνη καί ἀλληλεγγύη μεταξὺ τῶν λαῶν*», καί εἰς τὸ τέλος τῆς § 2 «*ὑποδηλοῖ σοβαρὰν κρίσιν ταυτότητος τοῦ χριστιανικοῦ κόσμου, τοῦτο δέ διὰ δύο κυρίως λόγους:*». Νομίζω ὅτι ἐνταῦθα εἰς τὴν θέσιν «*ταυτότητος τοῦ χριστιανικοῦ κόσμου*», πρέπει νά τεθοῦν αἱ λέξεις «*τοῦ συγχρόνου κόσμου*».

Ἡ πρότασις γίνεται ἀποδεκτὴ.

Ὁ Σεβ. Περιστερίου: Σεβ. ἅγιο Πρόεδρε, ἄς μοῦ ἐπιτραπῆ νά προτείνω, ὅπως εἰς ὅσα σημεῖα τοῦ κειμένου γίνεται λόγος περὶ «*ιδεωδῶν*», ἡ λέξις ἀντικατασταθῆ διὰ τοῦ ὄρου «*ἀγαθῶν*». Εἰς τὴν ἠθικὴν ὁμιλοῦμεν περὶ ἀπόλυτου ἀγαθοῦ καὶ ἐπὶ μέρους ἀγαθῶν.

Ὁ Σεβ. Ὅρους Λιβάνου: Προσωπικῶς προτιμῶ τὸν ὄρον «*ἀρχή*», λαμβανόμενος ὑπὸ τὴν ἰωάννειον ἔννοιαν, ὁ ὄρος «*ἀρχή*» εἶναι τι τὸ ὅποιον γεννᾷ, ἔν κινοῦν στοιχεῖον, ἐνῶ «*τό ἀγαθόν*» εἶναι συγχρόνως καθωρισμένον καὶ ὠλοκληρωμένον.

Ὁ Ἑλλογιμ. Καθηγ. Ζήσης: Ἡ λέξις «*ἀγαθόν*» εἶναι πατερικὴ, ἐνῶ ἡ λέξις «*ἀρχή*» εἶναι μᾶλλον φιλοσοφικὴ.

Ὁ Σεβ. Κιέβου: Ἄγιο Πρόεδρε, θά ἠδυνάμεθα νά χρησιμοποιήσωμεν τὸν ὄρον «*ἡ περὶ εἰρήνης, ἐλευθερίας... χριστιανικὴ διδασκαλία*».

Ὁ Ἑλλογιμ. Καθηγ. Γαλίτης: Σεβ. ἅγιο Πρόεδρε, θά προέτεινα νά ἀποφύγωμεν τὴν χρῆσιν λέξεων, αἱ ὁποῖαι εἶναι φορτισμέναι μέ φιλοσοφικὴν σημασίαν. Ἡ λέξις «*ιδεώδη*» μᾶς ὀδηγεῖ πρὸς τὸν πλατωνικὸν κόσμον τῶν ἰδεῶν, ἡ λέξις «*ἀρχαί*» ἀνάγει εἰς τὴν φιλοσοφίαν περὶ ἀρχῶν, ἡ λέξις «*ἀγαθά*» πάλι μᾶς φέρει πλησίον τῆς φιλοσοφίας τοῦ Husserl. Ὁ ὄρος «*διδασκαλία*», τὸν ὅποιον προτείνει ὁ ἅγιος Κιέβου, εἶναι καθιερωμένος εἰς τὴν πατερικὴν παράδοσιν.

Ὁ Σεβ. Περιστερίου: Εἰς τοὺς Πατέρας ὑπάρχει «*διδασκαλία περὶ τοῦ ἀγαθοῦ τῆς εἰρήνης*».

Ὁ Σεβ. Βηρυτιῶ: Θά παρεκάλουν, ἅγιο Πρόεδρε, νά ληφθῆ ὑπ' ὄψιν καὶ τὸ γεγονός ὅτι τὰ κείμενα ταῦτα θά μεταφραστοῦν εἰς ἄλλας γλώσσας. Ἰδίως ἡ λέξις «*ἀγαθά*» δημιουργεῖ σοβαρὰς δυσχερείας.

Ὁ Σεβ. Καρθαγένης: Σεβ. ἅγιο Πρόεδρε, ὑπάρχει λύσις ἀπλουστάτη. Θά εἴπωμεν: «*Συμβολὴ τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας εἰς ἐπικράτησιν τῆς εἰρήνης, τῆς ἐλευθερίας, τῆς ἀδελφοσύνης καὶ τῆς ἀγάπης μεταξύ τῶν λαῶν, καὶ ἄρσιν τῶν φυλετικῶν καὶ ἄλλων διακρίσεων*».

Ὁ Ἑλλογιμ. Καθηγ. Φωτιάδης: Συμφωνῶ, ἅγιο Πρόεδρε, διότι δέν δυνάμεθα νά ὁμιλῶμεν περὶ «*ἐπικρατήσεως*» ἐνός ἀγαθοῦ. Κατὰ Γρηγόριον τὸν Νύσσης ἡ εἰρήνη εἶναι «*τό προσφιλές καὶ πράγμα καὶ ὄνομα*». Δέν ἔννοεῖ διδασκαλίαν περὶ εἰρήνης, ἀλλὰ τὴν εἰρήνην καθ' ἑαυτὴν ὑπὸ τὴν ἐφηρμοσμένην τῆς μορφῆν.

Ὁ Σεβ. Ὅρους Λιβάνου: Ὑποστηρίζω ἐξ ὅλης τῆς καρδίας τὴν πρότασιν τοῦ Μητροπολίτου Παρθενίου. Αἱ Ἐκκλησίαι ἐργάζονται διὰ τὴν εἰρήνην, οἰκοδομοῦν τὴν εἰρήνην. Δέν ἔγραψαν εἰς τὴν εἰσαγωγὴν μίαν πραγματείαν διὰ νά σκεφθοῦν κατόπιν περὶ τῶν δυνατοτήτων ἐφαρμογῆς. Εἰσέρχονται εἰς τὴν πρακτικὴν.

Ὁ Σεβ. Κρουτίτσκης: Σεβ. ἅγιο Πρόεδρε, ἐπιθυμῶ νά ὁμιλήσω ὑπέροχης προτάσεως τοῦ Μητροπολίτου Καρθαγένης. Παρακαλῶ νά μὴ θεωρηθῆ ἡ παρέμβασίς μου ὡς ἐκδήλωσις ἑνός μέλους τῆς ἀντιπροσωπίας τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας τῆς Ρωσσίας ἐναντίον τοῦ ἀρχηγοῦ αὐτῆς. Εἶναι ἔκφρασις τῆς ἀπολύτου ἐλευθερίας καὶ τῆς ἀδελφοσύνης εἰς τοὺς κόλπους

τῆς ἡμετέρας ἀντιπροσωπίας. Προτιμῶ τὴν πρότασιν τοῦ Μητροπολίτου Καρθαγένης, διότι τὸ ἡμέτερον κείμενον ἀπευθύνεται πρὸς τὸν σύγχρονον κόσμον. Δέν πρέπει νὰ διαιρῶμεν τὸν κόσμον εἰς σοσιαλιστικόν, καπιταλιστικόν, χριστιανικόν, μουσουλμανικόν, ιουδαϊκόν. Ἡ κατανόησις τοῦ κόσμου δέν ἀπαιτεῖ τὴν περιγραφὴν τῶν χαρακτηριστικῶν του. Τὸ περιεχόμενον τοῦ ἡμετέρου κειμένου ἀποδεικνύει ὅτι εἴμεθα ἐναντίον τοῦ πυρηνικοῦ πολέμου, ἐναντίον τῶν διακρίσεων. Εἶναι ἔννοια κοινὰ εἰς πάντας τοὺς ἀνθρώπους, ἀλλ' ἐάν τις ὁμλῆ περὶ εἰδικῆς συμβολῆς θὰ πρέπει νὰ ὀρισθῆ σαφῶς, ὅτι αὐτὴ εἶναι ἡ θέσις τῶν Ὁρθόδοξων Ἐκκλησιῶν. Δέν πρέπει νὰ διευκρινίσωμεν κἄν διὰ ποῖα ιδεώδη ὁμιλοῦμεν. Θὰ ὀνομάσωμεν τὰ πράγματα «εἰρήνη», «ἀδελφосύνη», «ἀπουσία διακρίσεων». Διὰ τὸν λόγον αὐτὸν ὑποστηρίζω θερμῶς τὴν πρότασιν τοῦ Μητροπολίτου Καρθαγένης.

Ὁ Αἰδεσιμολ. Μ. Προτοπρ. Τσέτσης: Δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν, ἅγιε Πρόεδρε, «*Συμβολὴ τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας εἰς ἐπικράτησιν τῆς ἐν Χριστῷ εἰρήνης, τῆς ἐλευθερίας, τῆς ἀδελφосύνης καὶ τῆς ἀγάπης μεταξὺ τῶν λαῶν, καὶ ἄρσιν τῶν φυλετικῶν καὶ ἄλλων διακρίσεων*».

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Παρακαλῶ τὸν Σεβ. Μητροπολίτην Στάρας Ζαγοράς νὰ ἐκφράσῃ τὰς ἀντιδράσεις τῆς Ἐπιτροπῆς.

Ὁ Σεβ. Στάρας Ζαγοράς: Δυνάμεθα νὰ δεχθῶμεν τὴν πρότασιν τοῦ ἁγίου Καρθαγένης, ἀλλὰ θὰ ἐπεθύμουν νὰ ὁμιλῶμεν περὶ «*ιδεωδῶν*».

Ὁ Ἐλλογιμ. Καθηγ. Ζήσης: Νομίζω, Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε, ὅτι ἡ πρότασις τοῦ ἁγίου Καρθαγένης εἶναι ἱκανοποιητικὴ.

Ἡ Ὁλομέλεια δέχεται τὴν πρότασιν, τοῦ Σεβ. Προέδρου, παρατηροῦντος ὅτι πρέπει νὰ προστεθῆ εἰς τὸν τίτλον καὶ ἡ λέξις «δικαιοσύνη», ἐφ' ὅσον μάλιστα τὸ κείμενον περιέχει κεφάλαιον φέρον τὸν τίτλον «*Εἰρήνη καὶ δικαιοσύνη*».

Ὁ Σεβ. Περιστερίου: Συνεχίζων τὰς παρατηρήσεις μου, ἐπιθυμῶ, Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε, νὰ διαπιστώσω ὅτι ἡ § 3 τοῦ Ε' κεφαλαίου δίδει μίαν μονομερῆ ἄποψιν τῆς ἐσχατολογικῆς θεωρήσεως τοῦ κόσμου. Ἡ πρότασίς μου εἶναι νὰ διατηρήσωμεν τὴν πρώτην καὶ τὴν τελευταίαν φράσιν τῆς παραγράφου καὶ νὰ διαγράψωμεν τὸ ὑπόλοιπον αὐτῆς μέρους.

Ὁ Ἐλλογιμ. Καθηγ. Ζήσης: Ἡ παράγραφος αὕτη προσετέθη κατόπιν προτάσεως τῆς ἀγιώτατης Ἐκκλησίας τῆς Ρωσίας καὶ ἔτυχεν ἐπιμελημένης ἐπεξεργασίας κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν ἐργασιῶν τῆς Ἐπιτροπῆς. Ἡ προτεινομένη τροπολογία δέν βοηθεῖ, διότι προτείνει, μεταξὺ ἄλλων, τὴν ἀπάλειψιν τῆς πεποιθήσεως ὅτι ὁ Θεὸς ἐδημιούργησε τὸν κόσμον, προνοεῖ περὶ τοῦ κόσμου καὶ κυβερνᾷ τὸν κόσμον.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Δυνάμεθα νὰ ἀποφύγωμεν τὰς ἐπιφυλάξεις τοῦ ἁγίου Περιστερίου, λέγοντες: «*Ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός, καίτοι προλέγει τὰ πρόδρομα σημεῖα τῆς ἐσχάτης ἡμέρας, ἐν τούτοις μᾶς προφυλάττει ἀπὸ τὸ σκάνδαλον διαφόρων λογισμῶν...*»

Ἡ πρότασις γίνεται ἀποδεκτὴ.

Ὁ Σεβ. Περιστερίου: Εἰς τὴν § 3 τοῦ Ζ' κεφαλαίου, θὰ προέτεινα νὰ

παραπέμφωμεν εἰς τὴν ἐπιστολὴν τοῦ Ἰακώβου, διότι πρόκειται περὶ μᾶς θεωρήσεως τῆς πνευματικῆς διαστάσεως τοῦ ὅλου θέματος, τῶν σχέσεων δηλαδὴ μεταξύ πνευματικῆς καὶ υἱικῆς τροφῆς.

Ἡ πρότασις γίνεται ἀποδεκτὴ.

Ὁ Σεβ. Περιστερίου: Εἰς τὴν αὐτὴν παράγραφον ὑπῆρχεν ἀναφορὰ εἰς τὴν προσπάθειαν τοῦ Μάκ. Ἀρχιεπίσκοπου Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος κ. Σεραφεῖμ. Τό νέον κείμενον δὲν περιέλαβε τὴν μνειαν τῆς πρωτοβουλίας ταύτης.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Ὁ Σεβ. Πρόεδρος τῆς Δ' Ἐπιτροπῆς δύναται νὰ ἐπιβεβαίωσῃ ὅτι ἀπεφεύχθη πᾶσα μνειὰ εἰδικῆς περιπτώσεως Ἐκκλησιῶν ἢ κινήσεων, αἱ ὅποια γίνονται εἰς τὰς Ἐκκλησίας. Δὲν ἀνεφέρθημεν οὔτε εἰς τὰ περὶ εἰρήνης Συνέδρια, τὰ ὅποια γίνονται εἰς ἄλλας Ἐκκλησίας.

Ὁ Σεβ. Στάρας Ζαγοράς: Ἡ πρωτοβουλία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ἐξετιμήθη ἰδιαιτέρως ὑφ' ὅλων τῶν μελῶν τῆς Ἐπιτροπῆς. Ἐν τούτοις, ἀπεφασίσθη εὐθύς ἐξ ἀρχῆς, ὅπως μὴ γίνῃ μνειὰ τῶν ἐπὶ μέρους προσπαθειῶν.

Ὁ Σεβ. Περιστερίου: Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε, σεβόμενος ἀπολύτως τὴν ἀρχὴν ταύτην, ἀποσύρω τὴν πρότασίν μου.

Ὁ Σεβ. Δημητριάδος: Ἐπειδὴ ἡ διατύπωσις εἶναι δεοντολογικὴ καὶ ἀφήνει τὴν ἐντύπωσιν ὅτι δὲν ἔγινε τίποτε εἰς τὸν τομέα αὐτόν, μήπως θὰ ἦτο δυνατόν νὰ γίνῃ μνειὰ αὐτῶν, τὰ ὅποια ἔχουν ἤδη γίνῃ. Τοῦτο δὲ μέ μίαν γενικὴν διατύπωσιν ἄνευ εἰδικῆς ἀναφορᾶς εἰς Ἐκκλησίαν τινά.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Νὰ εἴπωμεν: «Ἐπ' αὐτοῦ πρέπει νὰ ἀναζητηθῇ ἡ ὁδὸς τῆς συνεργασίας τῶν Ὁρθόδοξων Ἐκκλησιῶν ὡς πρὸς τὸ ἀντικείμενον τοῦτο ὅχι μόνον μεταξύ των, καὶ δὴ ὑπὸ τὸ φῶς τῶν ἀναληφθεισῶν ἐν προκειμένῳ πρωτοβουλιῶν, ἀλλὰ καὶ μέ τὰς ἄλλας Χριστιανικὰς Ἐκκλησίας καὶ Ὁμολογίας».

Ὁ Σεβ. Κρουτίτσκις: Ἡ πρότασις εἶναι καλὴ καὶ τονίζει τὸ πνεῦμα τῆς παρεμβάσεως τοῦ Μητροπολίτου Δημητριάδος. Πράγματι, ἔχομεν ἤδη πράξει πολλὰ εἰς τὸν κοινωνικόν τομέα, θὰ ἡδυνάμην νὰ ἀναφέρω τὴν δρᾶσιν τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ρωσσίας, ἢ ὅποια, μετὰ τινά καταστροφὴν εἰς τὴν Αἰθιοπίαν, ἀπέστειλεν ἐν ἀεροπλάνον μέ φάρμακα καὶ ἄλλα ἀναγκαῖα. Ὅμως καὶ αἱ Ἐκκλησίαι Ρουμανίας, Βουλγαρίας καὶ πολλαὶ ἄλλαι θὰ ἡδύναντο νὰ ἀναφέρουν ἀναλόγους περιπτώσεις. Ἡ ὑμέτερα διατύπωσις ὑπαινίσσεται τὴν δραστηριότητα μᾶς μόνον Ἐκκλησίας. Ἀποδεχόμενος πλήρως τὴν ὑμέτεραν πρότασιν, ἐπιθυμῶ νὰ τὴν τροποποιήσω πως. Εἰς τὴν θέσιν τῶν λέξεων «*Πρόκειται περὶ πρωτοβουλιῶν*», νὰ τεθῇ «*ὑπὸ τὸ φῶς τῆς ἤδη προσφερθείσης ἀλληλεγγύης ὑπὸ τῶν Ὁρθόδοξων Ἐκκλησιῶν*», ἤτοι νὰ ὑπογραμμισθῇ ὅτι μία τοιαύτη πρωτοβουλία δὲν εἶναι πρόσφατος καὶ ὅτι ἡ ἀλληλεγγύη τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας ἔχει ἤδη παρελθόν.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Νομίζω ὅτι ἡμπορῶ νὰ συμπληρώσω τὸ κείμενον ὡς ἐξῆς: «*τῶν ὑπαρχουσῶν ἐν προκειμένῳ παρ' αὐταῖς πρωτοβουλιῶν*».

Ὁ Σεβ. Κρουτίτσκης: Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε, ὄχι «πρωτοβουλιῶν», ἀλλὰ «ὐπὸ τὸ φῶς τῆς ἤδη προσφερθείσης ἀλληλεγγύης». Ἡ διατύπωσις αὐτὴ εἶναι ὀρθωτέρα, διότι ἡ πρωτοβουλία δέν ὑπονοεῖ πράξεις, ἐνῶ ἐργαζόμενοι ἡμεῖς πάντες ἐπὶ πολλὰ ἔτη καὶ ὄχι μόνον μία Ἐκκλησία. Οὕτως ἡ διατύπωσις «ὐπὸ τὸ φῶς τῆς ἤδη προσφερθείσης ἀλληλεγγύης» εἶναι εὐρύτερα.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: «καὶ δὴ ὑπὸ τὸ φῶς τῶν ἤδη προσφερομένων ἐν προκειμένῳ ὑπ' αὐτῶν ὑπηρεσιῶν».

Ὁ Σεβ. Δημητριάδος: Δυνάμεθα νὰ χρησιμοποιήσωμεν εὐθὺν λόγον καὶ ὄχι παρενθετικὰς προτάσεις λέγοντες: «Ἐπ' αὐτοῦ, αἱ κατὰ τόπους Ὁρθόδοξοι Ἐκκλησιαὶ ἔχουν ἤδη εἰς τὸ ἐνεργητικὸν τῶν σχετικῶν πρωτοβουλιῶν καὶ ἐνεργειῶν».

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Συμφωνῶ. Ἡ πρότασίς σας νὰ χρησιμοποιηθῆ ὡς εὐθύς λόγος καὶ νὰ γίνῃ ἀναφορὰ εἰς «πρωτοβουλίας καὶ ἐνεργείας» διευκολύνει τὴν συζήτησιν. Ἐφ' ὅσον μάλιστα καλύπτεται ἡ πρότασις τοῦ ἁγίου Κρουτίτσκης, ἅς ἀφήσωμεν τὴν Γραμματεῖαν νὰ δώσῃ εἰς τὴν φράσιν ταύτην τὴν τελικὴν αὐτῆς μορφήν.

Ὁ Σεβ. Καρθαγένης: Ἄγιε Πρόεδρε, τὸ κείμενον εἶναι ἄριστον καὶ θὰ ἐπεθύμουν νὰ μὴ μακρηγοροῦμεν. Μήπως θὰ ἦτο δυνατόν νὰ προστεθῆ εἰς τὴν ἀπαρίθμωσιν τῶν ἐν τῷ κόσμῳ κακῶν (§ 1 τοῦ Β κεφαλαίου) καὶ ἡ τρομοκρατία.

Ὁ Σεβ. Ὅρους Αἰβάνου: Θὰ ἐγοητευόμην νὰ ὠμιλοῦμεν περὶ τρομοκρατίας, ἐάν ὑπῆρχεν ἀφιερωμένη εἰς τοῦτο παράγραφος. Δέν εἶναι σκοπὸν νὰ προσθέσωμεν μίαν λέξιν, χωρὶς νὰ ὑπάρχῃ ἔστω εἰς ὄρισμός πέντε περιήτου στίχων.

Ὁ Ἐλλογμ. Καθηγ. Ζήσης: Δέν γίνεται ἀνάλυσις ὄλων τῶν ἀναφερομένων ἐν τῷ κόσμῳ κακῶν. Εἰς τὴν ἀπαρίθμωσιν δύναται νὰ προστεθῆ καὶ ἡ «τρομοκρατία».

Ὁ Σεβ. Κιέβου: Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε, ἐπιθυμῶ νὰ κάνω τρεῖς παρατηρήσεις. Ἡ πρώτη, ἐν σχέσει πρὸς τὴν ἐνότητα «Ἡ Ἀποστολὴ τῆς Ὁρθοδοξίας εἰς τὸν σύγχρονον κόσμον» § 1: «διακηρύττουσα τὴν περὶ ἀνθρώπου καὶ κόσμου χριστιανικὴν πίστιν, ὡς ἔπραξε τοῦτο εἰς τὴν καθ' ὅλον ἱστορικὴν πορείαν αὐτῆς καὶ ὡς ἐπέτυχε νὰ ἀναμορφώσῃ τὴν πνευματικὴν καὶ πολιτιστικὴν ταυτότητα τοῦ κόσμου». Θὰ ἠθέλον νὰ τὴν διορθώσω ὡς ἀκολούθως: Νὰ ἀπαλειφθοῦν αἱ λέξεις: «καὶ ὡς ἐπέτυχε νὰ ἀναμορφώσῃ» καὶ νὰ ἀντικατασταθοῦν «διὰ τὴν ἀναμόρφωσιν τῆς πνευματικῆς καὶ πολιτιστικῆς ταυτότητος τοῦ κόσμου», διότι, ἐπειδὴ ὁ κόσμος συνεχίζει νὰ δημιουργῆ τὰς ἐν τῷ κειμένῳ ἀναφερομένας ἀδικίας, δέν ἐπετύχομεν νὰ ἀναμορφώσωμεν τὴν ταυτότητα τοῦ κόσμου.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Τὸ δεῦτερον μέρος τῆς προτάσεώς σας εἶναι νὰ ἀντικατασταθῆ ἡ λέξις «ταυτότης» διὰ τῆς λέξεως «πίστις». Εἶναι δυνατόν νὰ γίνῃ ἀποδεκτὴ. Τὸ πρῶτον μέρος ὁμως «ὡς ἔπραξε τοῦτο εἰς τὴν καθ' ὅλου ἱστορικὴν πορείαν αὐτῆς» ἀνάγεται εἰς τὴν παραδοχὴν ὅτι διεκήρυττε τὴν περὶ ἀνθρώπου καὶ κόσμου χριστιανικὴν πίστιν. Καὶ αὐτὸ τὸ ἔπραξε ἡ Ὁρθοδοξία.

Ὁ Σεβ. Κιέβου: Αυτό παραμένει: «*διακηρύττουσα τὴν περὶ ἀνθρώπου καὶ κόσμου χριστιανικὴν πίστιν, ὡς ἐπραξε τοῦτο εἰς τὴν καθόλου ἱστορικὴν πορείαν αὐτῆς διὰ τὴν ἀναμορφωσιν τῆς πνευματικῆς καὶ πολιτιστικῆς ταυτότητος τοῦ κόσμου*».

Ὁ Ἐλλογιμ. Καθηγ. Ζήσης: Ἐπιτρέψατέ μου, Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε, νὰ κάνω τὴν ἐξῆς παρατήρησιν, διὰ νὰ ὑπάρχη ἔστω εἰς τὰ Πρακτικά. Κατηγορεῖται συχνά ὁ Χριστιανισμὸς ἀπὸ τοὺς ἀντιπάλους του ὅτι δέν προσέφευρεν εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς ἀνθρωπότητος. Βεβαίως, δέν θριαμβολογοῦμεν. Ἐάν ὅμως κρίνη κανεὶς τὴν πρό Χριστοῦ κατάστασιν τῆς ἀνθρωπότητος μετὰ τοῦ κόσμου τὰ δεινά, δουλεία, ἀνισότης κ.λπ., καὶ ἂν συγκρίνη εἰς ποῖον σημεῖον εὐρίσκειται σήμερον ὁ κόσμος, ἤμπορεῖ πράγματι νὰ ὀμλήῃ ὅτι ὁ Χριστιανισμὸς ἐπέτυχεν νὰ ἀναμορφώσῃ τὴν πολιτιστικὴν ταυτότητα τοῦ κόσμου. Διότι ἄλλως παραμένει μόνον ὡς αἴτημα: «*διὰ νὰ ἀναμορφώσῃ*». Πρέπει ὅμως νὰ ὑπάρχη εἰς τὸ κείμενον ὅτι ὁ Χριστιανισμὸς προσέφευρεν εἰς τὸν κόσμον καὶ ἐπέτυχεν πολλὰ πράγματα. Δέν ἔχω ἀντίρρησιν νὰ γίνῃ ἀλλαγὴ, ἀλλὰ δέν θὰ ἦτο ἄσχημον νὰ παραμείνῃ τὸ κείμενον ὡς ἔχει.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Μπορῶ νὰ προτείνω τὴν ἐξῆς διατύπωσιν: «*Διὰ τὴν ἐπίτευξιν τῆς ἀναμορφώσεως τῆς πνευματικῆς καὶ πολιτιστικῆς ταυτότητος τοῦ κόσμου*».

Ἡ πρότασις γίνεται ἀποδεκτὴ.

Ὁ Σεβ. Κιέβου: Μία εἰσέτι διόρθωσις εἰς τὸ κεφάλαιον «*Ἡ προφητικὴ ἀποστολὴ τῆς Ὀρθοδοξίας: μαρτυρία ἀγάπης ἐν διακονίᾳ*» εἰς τὸ τέλος τῆς § 2. «*Ἐπειδὴ τρεφόμεθα μετὰ τὸ σῶμα καὶ τὸ αἷμα τοῦ Κυρίου*». Νομίζω ὅτι ἡ ἔκφρασις αὐτὴ δέν εἶναι πολὺ καλὴ, εἶναι μᾶλλον ρητορικὴ. Θὰ ἐπεθύμουν νὰ κάνω τὴν ἀκόλουθον τροποποίησιν. Ἀντὶ τῆς φράσεως αὐτῆς νὰ τεθῆ: «*Ἐπειδὴ ἡ ἐνεργὸς ἀγάπη καὶ τὸ ἔλεος ἔχουν δωρηθῆ εἰς ἡμᾶς, κατανοοῦμεν...*». Τοῦθ' ὅπερ σημαίνει ὅτι ἀγωνιζόμεθα διὰ τὴν ἐξουδετέρωσιν τῆς πείνης καὶ τῆς στερήσεως, ὄχι διότι τρεφόμεθα διὰ τοῦ σώματος καὶ τοῦ αἵματος τοῦ Κυρίου, ἀλλὰ διότι ὁ Κύριος ἡμῶν ἐδίδαξεν ἡμᾶς τὴν ἀγάπην, τὴν φιλίαν καὶ τὴν ἐλεημοσύνην.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Ὁ Γραμματεὺς τῆς Ἐπιτροπῆς θὰ πρέπει νὰ ἀπαντήσῃ ἐπὶ τοῦ σημείου αὐτοῦ.

Ὁ Ἐλλογιμ. Καθηγ. Ζήσης: Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε, εἶχε προταθῆ καὶ εἰς τὴν Ἐπιτροπὴν ἡ τροποποίησις αὕτη τῆς προτάσεως, ἀλλὰ τελικῶς ἡ Ἐπιτροπὴ ἐδέχθη ὅτι ἐπρόκειτο περὶ μᾶς θεμελιώσεως εὐχαριστιακῆς τῆς υποχρεώσεώς μας διὰ τὴν ἀγάπην καὶ τὴν συμπάθειαν πρὸς τοὺς πάσχοντας καὶ τοὺς πεινῶντας. Εἶναι γνωστὸν ὅτι εἰς τὴν ἀρχαίαν Ἐκκλησίαν τὴν Εὐχαριστίαν ἀκολουθοῦσε ἡ ἀγάπη, καὶ ὅτι διὰ τοῦ σώματος καὶ τοῦ αἵματος τοῦ Χριστοῦ γινόμεθα ὅλοι ἐν σῶμα, καὶ ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἐνότητα προκύπτει αὐτομάτως ἡ κατανόησις τῆς πείνης καὶ τῆς στερήσεως καὶ τοῦ ἀγῶνος διὰ τὴν ὑπερνίκησιν αὐτῶν. Αὕτη εἶναι ἡ δική μου ἀντίδρασις, ἂν ὅμως καὶ ἄλλα μέλη τῆς Ὀλομέλειας θέλουν νὰ ἀλλάξουν δέν νομίζω ὅτι θὰ χάσῃ καὶ παρὰ πολλὰ τὸ κείμενον, ἂν γίνῃ ἡ ἀλλαγὴ κατὰ τὴν πρότασιν τοῦ ἀγίου Κιέβου.

Ὁ Σεβ. Δημητριάδος: Εἰς τὴν παράγραφον αὐτὴν κατατίθεται, κατὰ κάποιον τρόπον, ἡ πνευματικὴ μαρτυρία ἡμῶν τῶν Ὁρθόδοξων διὰ τοὺς ὁποίους οὐσιαστικῶς ἢ ἐπικράτησις εἰς τὸν κόσμον τῶν ἀρχῶν αὐτῶν, διὰ τὰς ὁποίας γίνεται λόγος εἰς τὸ κείμενόν μας, προέρχεται καὶ ἀπορρέει ἀπὸ τὴν βιωματικὴν μας ἐμπειρίαν μέσα εἰς τὸν χρόνον τῆς Ἐκκλησίας. Διὰ τοῦτο λέγεται, π.χ., ὅτι βιοῦμεν τὴν εἰρήνην καὶ διὰ τοῦτο ἔχομεν μεγάλην εὐαισθησίαν διὰ τὴν ἀπουσίαν τῆς ἀπὸ τὸν κόσμον κ.λπ. Κατὰ τὴν αὐτὴν λογικὴν ἐπειδὴ τρεφόμεθα πνευματικῶς ἀπὸ τὸ σῶμα καὶ τοῦ αἵματος τοῦ Κυρίου, αἰσθανόμεθα περισσότερο παντός ἄλλου τὴν πείναν καὶ τὴν δίψαν τοῦ συγχρόνου ἀνθρώπου, ἔστω καὶ ἂν αὐταὶ ἔχουν ὑλικάς διαστάσεις. Νομίζω ὅτι εἶναι *μία μεγαλειώδης διακήρυξις* αὐτῆ, ἀπορρέουσα ὄχι ἀπὸ κάποιαν ἰδεολογικὴν ἢ ἀφηρημένην στήριξιν τῶν προβλημάτων τῆς συγχρόνου ἐποχῆς, ἀλλ' ἀντιθέτως ἀπορρέουσα ἀπὸ μίαν βιωματικὴν πνευματικὴν ὀρθόδοξον ἐμπειρίαν. Δι' αὐτὸ δὲν θά συμφωνήσω μὲ τὴν γνώμην τοῦ Σεβ. ἀγίου Κιέβου καὶ θά ἐπιθυμοῦσα νὰ παραμείνῃ τὸ κείμενον εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ ὡς ἔχει.

Ὁ Σεβ. Περιστερίου: Ὁ βασικὸς λόγος διὰ τὸν ὁποῖον διαφωνῶ μὲ τὸν ἅγιον Κιέβου εἶναι ὅτι θά πρέπει νὰ ἔχομεν συνέπειαν εἰς ὅσα λέγομεν. Εἰς Vancouver, ὁ π. Βορονοὶ ἀνέπτυξεν ἀκριβῶς αὐτὸ τὸ θέμα, δηλαδὴ τὴν κοινωνικὴν διαστάσιν τῆς Θ. Εὐχαριστίας. Καὶ ἐπροξένησεν ἰδιαιτέραν ἐντύπωσιν εἰς τὸν προτεσταντικὸν κόσμον ὅτι ἡ Θ. Εὐχαριστία δὲν ἔχει μόνον πνευματικὴν διάστασιν, ἀλλὰ παραλλήλως καὶ κοινωνικὴν τοιαύτην. Διὰ τοῦτο ἐπιθυμῶ τὸ κείμενον νὰ παραμείνῃ ὡς ἔχει.

Ὁ Σεβ. Ὅρους Λιβάνου: Ἐγὼ διετύπωσα τὴν ἀντίρρησην εἰς τὴν Ἐπιτροπὴν καὶ ἡ Ἐπιτροπὴ ἐδέχθη τὴν πρότασίν μου. Μόνον θά ἔλεγον ὅτι ἡ ὑπὸ τῆς Γραμματείας γενομένη διατύπωσις δὲν εἶναι πλήρως ἰκανοποιητικὴ. Θά διετήρουν λοιπὸν τὴν μνείαν τοῦ αἵματος καὶ τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ, ἀλλ' ὄχι καὶ τὸ: *«ἐπειδὴ τρεφόμεθα... κατανοοῦμεν καλλίτερον τὴν πείναν καὶ τὴν στέρησιν»*. Κάθε ἄνθρωπος κατανοεῖ τὴν πείναν καὶ τὴν στέρησιν. Ἀναφέρεται μᾶλλον εἰς τὴν πάλιν κατὰ τῆς πείνης, χάρις εἰς τὸ χάρισμα τῆς συμμετοχῆς, τὴν ὁποίαν προσφέρει εἰς ἡμᾶς τὸ σῶμα Χριστοῦ. Ἴδου λοιπὸν, τὸ κείμενον τὸ ὁποῖον σᾶς προτείνω εἶναι τὸ ἀκόλουθον: *«διότι, μνηθέντες διὰ τοῦ σώματος καὶ τοῦ αἵματος τοῦ Χριστοῦ εἰς τὸ νόημα τῆς συμμετοχῆς, ἡ ὁποία δέον ὅπως ἐνώνῃ πάντας τοὺς ἀνθρώπους πρὸς ἀλλήλους, ἔχομεν εὐαισθητοποιηθῆ εἰς τὸν ἀγῶνα ἐναντίον τῆς πείνης καὶ τῆς στέρησεως»* ἢ κάτι ἄλλο παρεμφερές.

Ὁ Ἑλλογιμ. Καθηγ. Ζήσης: Ἡ § 2 τοῦ Η' κεφαλαίου, ὡς παρατήρησεν ὁ ἅγιος Δημητριάδος, ἔχει μίαν δομὴν. Ἡ πρότασις τοῦ ἀγίου Ὅρους Λιβάνου ἐξ ἐπόψεως οὐσίας εἶναι ἡ αὐτή. Ἐπομένως ἄς μὴ ἀλλάξῃ ἡ δομὴ τοῦ κειμένου.

Ὁ Ἑλλογιμ. Καθηγ. Μπουέβσκυ: Σεβ. ἅγιο Πρόεδρε, ὡς παρατήρησεν καὶ ὁ ἀδελφός καθηγητὴς Ζήσης, τὸ ζήτημα τοῦτο ἐγένεν ἀντικείμενον συζητήσεως εἰς τὴν ἡμετέραν Ἐπιτροπὴν καὶ ὑπῆρξεν ἐπ' αὐτοῦ ὁμοφωνία.

Προσωπικώς νομίζω ότι η προτεινομένη ένταυθα διατύπωσις είναι σαφής δι' ὅσους κατανοοῦν τὴν θεολογικὴν φύσιν τοῦ προβλήματος τούτου. Ἄλλ' ὡς ἀπευθυνόμενη εἰς εὐρύτερους ὀρθόδοξους κύκλους, ἤτοι εἰς τὸ πλήρωμα τῶν πιστῶν, ὡς ἀντιλαμβάνομαι, ἡ διατύπωσις αὐτὴ δέν εἶναι τελείως σαφής, χωρὶς νά ἀναφερθῶ εἰς τὴν μὴ κατανόησιν ἐκ μέρους τῶν πολυαριθμῶν μὴ χριστιανῶν καὶ τῆς κοινῆς γνώμης γενικώτερον. Καὶ τοῦτο διότι δίδομεν πνευματικὴν ἔννοιαν εἰς πρόβλημα, τὸ ὁποῖον δέν εἶναι ἀπλοῦν. Ἡ πνευματικὴ αὐτὴ ἔννοια πρέπει νά διατυπωθῆ μέ σαφήνειαν, ὥστε πᾶς ἀναγνώστης τοῦ κειμένου τούτου νά δυνηθῆ νά κατανοήσῃ τὸ πρόβλημα. Ἐκτός του χωρίου τούτου, τὰ πάντα εἶναι πράγματι σαφῆ διὰ πάντα πιστόν, καὶ διὰ μὴ ὀρθόδοξον εἰσέτι. Ἐνταυθα προσδίδομεν ἓν «πραγματικὸν βάθος», ἐπειδὴ δέ τὸ κείμενον τοῦτο ἀπευθύνεται εἰς εὐρεῖς κύκλους, ἡ διατύπωσις αὐτὴ δέν εἶναι ἀδιάφορη. Προσεγγίζοντες τὸ πρόβλημα τοῦτο ἐξ ἐπόψεως ἀπλῶς ἀνθρωπίνης, κατανοοῦμεν τὸ πρόβλημα τῆς πείνης, ἀλλὰ δέν δύναμαι νά ὑποστηρίξω ὅτι ὁ ἀδελφός ἄλλης χριστιανικῆς Ἐκκλησίας κατανοεῖ τοῦτο ὀλιγώτερον. Ἡ σύγκρισις βαθμίδων κατανοήσεως δέν εἶναι σαφής... Ἰδία ένταυθα, ἔνθα ἀναφερόμεθα εἰς τὴν καιρίαν στιγμήν, ὡς ἡ τῆς θείας Εὐχαριστίας Ἐποστηρίζω τὴν διατύπωσιν τοῦ Μητροπολίτου.

Ὁ Ἐλλογιμ. Καθηγ. Φειδάς: Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε, ἐπιτρέψατέ μου νά ὑπενθυμίσω ὅτι αὐτὴ ἡ παράγραφος ἐλήφθη αὐτοουσία ἀπὸ τὴν Εἰσήγησιν τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Ἐλβετίας Δαμασκηνοῦ πρὸς τὴν Διορθόδοξον Προπαρασκευαστικὴν Ἐπιτροπὴν καὶ νά ὑπενθυμίσω ἐπίσης τὴν ἰδικὴν σας ἐνθουσιώδη καὶ διθυραμβώδη ὑποδοχὴν αὐτῆς. Αἰσθάνομαι προσωπικῶς τὴν ἀνάγκην νά παρακαλέσω νά μὴ ἀλλάξῃ εἰς αὐτὴν οὔτε μία λέξις, διότι πρόκειται πράγματι δι' ἀναφορὰν θεμελιώδη εἰς τὴν *κάθετον* καὶ τὴν *ὀριζόντιον* διάστασιν τῆς ζωῆς τοῦ χριστιανοῦ.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Θά ἤθελα νά κάμω τὴν ἐξῆς προσθήκην ἐξ ἀφορμῆς τῆς προτάσεως τοῦ ἁγίου Ὁρους Λιβάνου: «*Ἐπειδὴ, τρεφόμενοι μέ τὸ σῶμα καὶ τὸ αἷμα τοῦ Κυρίου ἐν τῇ Θεῖα Εὐχαριστία, βιοῦμεν τὴν ἀνάγκην τοῦ μερισμοῦ τῶν δωρεῶν τοῦ Θεοῦ μετὰ τῶν ἀδελφῶν μας, κατανοοῦμεν πληρέστερον...*».

Ἡ πρότασις τοῦ Προέδρου γίνεται ἀποδεκτὴ.

Ὁ Σεβ. Κιέβον: Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε, εἰς τὴν πρώτην φράσιν τῆς § 3: «*Ἡ μαρτυρία μας δέ αὐτὴ καὶ ἡ δι' αὐτῆς ἄρδενσις τοῦ ἀνχμηροῦ ἐδάφους τῆς ἐποχῆς μας, ἡ ὁποία, περισσότερον ἀπὸ κάθε ἄλλην ἔχει ἀνάγκην τοῦ Θεοῦ*», νά ἀντικατασταθῇ ἡ λέξις «*Θεός*» διὰ τῶν λέξεων «*τῆς βοηθείας τοῦ Θεοῦ*».

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Ἀντιλαμβάνομαι ὅτι ὁ Πρόεδρος καὶ ὁ Γραμματεὺς δέν ἔχουν δυσκολίαν. Ὁ ἅγιος Ὁρους Λιβάνου ἔχει.

Ὁ Σεβ. Ὁρους Λιβάνου: Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε, ὁ Θεός εἶναι ἡ ἀνάγκη, ὁ Θεός προσωπικῶς ἀποτελεῖ τὴν ἀνάγκην ἡμῶν. Εἶναι πολὺ ἰσχυρότερον, πολὺ ποιητικώτερον.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Ὁ ἅγιος Ὁρους Λιβάνου λέγει ὅτι ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον

χρειαζόμεθα είναι αυτός ούτος ο Θεός και όχι μόνον και άπλως ή βοήθεια του Θεού. Μή έπιμένετε παρακαλώ, άγιε Κιέβου εις την παρατήρησίν σας αυτήν.

Ο Σεβ. Κιέβου: Εις την § 5 του Α' κεφαλαίου: «*Έν προκειμένω δύναται νά αξιοποιηθῆ και ή κτηθείσα πείρα...*», θά έπεθύμουν νά ένισχύσω τάς λέξεις διά τής διατυπώσεως «*πρέπει νά αξιοποιηθῆ*».

Ο Έλλογμ. Καθηγ. Ζήσης: Νομίζω ότι πρέπει νά παραμείνη ή δυνητική έκφρασις, διότι ή κάθε Έκκλησία, σχετικώς προς την δραστηριοποίησίν της εις τά θέματα τής ειρήνης, έχει τάς ιδικάς προτεραιότητας και τάς ιδικάς της αναγκαιότητας. Καί δέν θά πρέπει αι δραστηριότητες μιάς Έκκλησίας νά αποτελέσουν υποχρεωτικώς «*μοντέλον*» διά τάς δραστηριότητας άλλων Έκκλησιών. Η δυνητική αυτή έκφρασις έπιτρέπει εις τάς τοπικάς Έκκλησίας έλεύθερος νά αξιοποιούν την πείραν των άλλων τοπικών Έκκλησιών.

Ο Σεβ. Κιέβου: Έάν κατανοηθῆ ούτως, ουδεμίαν έχω αντίρρησην.

Ο Σεβ. Ευδοκιάδος: Σεβ. άγιε Πρόεδρε, φοβούμαι μήπως έννοχλήσω την ήμετέραν συνέλευσιν, άλλ' άπαξ εισέτι θά έπεθύμουν νά άναφερθώ εις ώρισμένας άτέλειαις τής γαλλικής μεταφράσεως, χωρίς όμως νά εισέλθω εις λεπτομερείαις. Π.χ. εις την § 2 του κεφαλαίου Ε': «*Δέν έχει διά τουτο κανένα διαταγμόν...*» (elle n'a aucun scrupule) έχει διατυπωθῆ (elle ne doit avoir aucun scrupule). Θά έπεθύμουν νά δοθῆ ή δυνατότης νά έξετασθῆ τό κείμενον, άς είπωμεν, κατά την έσπέραν. Θά έπεθύμουν νά έχω την δυνατότητα νά πληροφορηθώ περί τούτου την Γραμματείαν. Μέχρι πότε είναι τούτο δυνατόν; Διότι νομίζω ότι είναι πολύ σημαντικό νά δοθῆ εις τό τύπον και εις την κοινήν γνώμην μία πιστή μετάφρασις του πρωτοτύπου. Ευχαριστώ.

Ο Σεβ. Πρόεδρος: Μπορείτε νά έλθετε εις έπαφήν μέ την Γραμματείαν διά την διατύπωσιν αυτού του σημείου.

Ο Σεβ. Σουμαδίας: Έπειδή γίνεται πολύς λόγος περί ειρήνης, πρέπει νά σκεφθώμεν και εκείνους, οι όποιοι δέν έχουν ειρήνην και ύφίστανται διωγμούς λόγω τής πίστεώς των. Διά τούτο προτείνω εις την § 3 του κεφαλαίου Ζ': «*Αποτελεῖ, έπομένως, ύψιστον καθήκον όλων των Όρθόδοξων Έκκλησιών νά κηρυχθούν άλληλέγγυοι προς τούς ένδεεις άδελφούς των...*», νά προστεθῆ, «*οί όποιοι άδελφοί εις διάφορα μέρη του κόσμου δέν έχουν ειρήνην και ύφίστανται διωγμούς ως θρησκευόντες*».

Ο Σεβ. Πρόεδρος: Παρακαλώ τούς γραμματείς νά έπιληφθούν και νά εύρουν τόν τρόπον νά διατυπώσουν την άποψιν αυτήν του Σεβ. Σουμαδίας.

Ο Έλλογμ. Ζήσης: Σεβ. άγιε Πρόεδρε προτείνω την εξής διατύπωσιν: «*Αποτελεῖ, έπομένως, ύψιστον καθήκον όλων των Όρθόδοξων Έκκλησιών νά κηρυχθούν άλληλέγγυοι προς τούς ένδεεις άδελφούς των, οι όποιοι εις διάφορα μέρη του κόσμου στερούνται του άγαθού της ειρήνης και ύφίστανται διωγμούς λόγω τής χριστιανικής των πίστεως*».

Ο Σεβ. Πρόεδρος: Η διατύπωσις είναι καλή, αλλά πρέπει νά ένταχθῆ

εις άλλον μέρος του κειμένου, διότι εδώ όμιλει διά τήν πείναν, ή όποία μα-
στίζει τούς λαούς.

Ο Σεβ. Νικοπόλεως: Σεβ. άγιε Πρόεδρε, ήθελα νά κάμω μίαν μικρήν
παρατήρησιν, ως προς τό κείμενον, τό όποιον πρέπει νά είναι κατ' έξοχήν
έκκλησιαστικόν, είναι ύποτονικά γραμμένος ό παράγων τής προσευχής,
ως κυρίου όπλου τής Έκκλησίας διά τήν επικράτησιν τής ειρήνης. Τούτο
αναφέρεται άπλώς εις τό τέλος τής § 2 του κεφαλαίου Δ': «ή άνωθεν ειρήνη
περί τής όποίας πάντοτε εύχεται ή Όρθόδοξος Έκκλησία εις τας καθημε-
ρινάς τής δεήσεις». Νομίζω ότι ή Γραμματεία τής Δ' Επιτροπής ήμπορεί
νά διατυπώση κάπως έντενέστερον τόν παράγοντα τής προσευχής καί νά
τονίση ότι ούτω πράττουσα ή Έκκλησία συμβάλλει εις τήν ειρήνην, διό-
τι τά πάντα διέπονται από τόν Θεόν, ό όποίος κάμπτεται εις τας δεήσεις
τών πιστών δούλων του. Ακόμη μία παρατήρησις, εις τό τέλος τής § 5 του
Α' κεφαλαίου, όπου όμιλει περί άποφυγής του συγκρητισμού, θά πρέπει νά
τονισθή ότι δέν πρέπει νά άποτελέσουν πρότυπα δραστηριότητος διά τήν
Όρθόδοξον Έκκλησίαν ή κοινή προσευχή όλων των θρησκειών εις τήν
Άσσίζην, πράγμα τό όποιον θά τύχη καί πολλής κατακρίσεως εκ μέρους
του πιστού λαού μας, ό όποίος δέν έχει διάθεσιν νά βλέπη κληρικούς τής
Έκκλησίας νά προσεύχωνται μετά πιστών άλλων θρησκειών.

Ο Σεβ. Πρόεδρος: Η Γραμματεία θά εύρη τόν τρόπον νά έντάξη τας
έννοίας αυτάς.

Ο πανοσιολ. Αρχιμανδρίτης Τιμόθεος: Σεβ. άγιε Πρόεδρε, προτείνω
μίαν μικράν σκέψιν, εις τό τέλος τής § 6 του Α' κεφαλαίου, «Η διακονία
αυτή είναι έντολή του Θεού». Μήπως θά ήμπορούσε νά ένισχυθή ή παρά-
γραφος αυτή, νά προστεθί τό χωρίον 5,9 του κατά Ματθαίου: «Μακάριοι οι
ειρηνοποιοί, ότι αυτοί υιοί Θεού κληθήσονται».

Ο Έλλογιμ. Καθηγ. Ζήσης: Υπάρχει εις άλλο σημείον του κειμένου
ότι είμεθα ειρηνοποιοί (§ 3 Δ' κεφαλαίου). Έχω όμως καί άλλας επιφύλαξεις.
Άς μή επιμείνη ό άγιος Αρχιμανδρίτης. Δέν νομίζω ότι είναι τό κατάλληλον
μέρος διά νά βάλωμεν αυτήν τήν παραπομπήν. Ίσως εις τήν θεολογικήν θε-
μελίωσιν τής ειρήνης θά ήτο καλλίτερον νά προσθέσωμεν τήν παραπομπήν
αυτήν.

Ο Σεβ. Σαλαμίνοσ: Εις τό τέλος τής § 2 του κεφαλαίου Δ' μετά τήν
έξάλειψιν του όρου «χριστιανικά ιδεώδη» από τόν τίτλον, δημιουργείται
πρόβλημα εις τήν έκφρασιν: «Η πραγματική ειρήνη είναι ό καρπός τής
επικρατήσεως επί τής γής όλων αυτών των χριστιανικών ιδεωδών».

Ο Έλλογιμ. Καθηγ. Ζήσης: Έπ' αυτού του σημείου προετάθη καί
από τόν άγιον Περιστερίου νά γίνη μία μεταβολή, αλλά κατόπιν ή συζήτησις
έπεξετάθη εις τόν τίτλον καί εις τό κείμενον άφέθη νά γίνεται χρήσις είτε
χριστιανικών «ιδεωδών» είτε χριστιανικών «άγαθών».

Ο Σεβ. Σαλαμίνοσ: Δέν ήμπορεί ή ειρήνη νά είναι καρπός τής ειρήνης.
Πρέπει νά διατυπωθί ως έξής: «Η πραγματική ειρήνη είναι ή άνωθεν
ειρήνη».

Ὁ Ἐλλογιμ. Καθηγ. Ζήσης: Νομίζω ὅτι ἡ ἔννοια τοῦ κειμένου εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο εἶναι ὅτι ἡ πραγματικὴ εἰρήνη εἶναι καρπὸς τῆς ἐπικρατήσεως ὅλων τῶν χριστιανικῶν ιδεωδῶν.

Ὁ Ἐλλογιμ. Καθηγ. Γκόσεβιτς: Ὡς πρὸς τὴν πρώτην παρατήρησιν μετέκαλυψεν ἐπὶ τὸ πλεῖστον ὁ ἅγιος Νικοπόλεως. Θά παρακαλοῦσα μόνον τὸν Γραμματέα τῆς Ἐπιτροπῆς νά τονισθῇ κάπου εἰς τὸ κείμενον ὅτι ἡ ἄνωθεν εἰρήνη, περὶ τῆς ὁποίας συνεχῶς προσεύχεται ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία, ἀναφέρεται πρωτίστως εἰς τὴν ἀνακαίνισιν τοῦ ἔσω ἀνθρώπου καὶ ἀποτελεῖ προϋπόθεσιν καὶ τῆς ἐξωτερικῆς ἐν γένει εἰρήνης. Ἐχω μερικὰς φραστικὰς παρατηρήσεις: Εἰς τὴν § 2 τοῦ Α' κεφαλαίου: «... αἱ καθαρῶς θεολογικαὶ ἕριδες τῆς Ἐκκλησίας», νά ἀπαλειφθῇ «τῆς Ἐκκλησίας» ἢ ἐν τῇ ἱστορίᾳ, ἢ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Σωστὴ ἡ παρατήρησις σας καὶ θά ληφθῇ ὑπ' ὄψιν.

Ὁ Ἐλλογιμ. Καθηγ. Γκόσεβιτς: Εἰς τὴν § 6 τοῦ Α' κεφαλαίου: «... μετὰ τῶν ἄλλων ἀνθρώπων τῶν ἀγαπῶντων τὴν ἀληθῆ εἰρήνην, πιστῶν καὶ ἀπίστων...». Νομίζω ὅτι μπορεῖ νά παραλειφθῇ αὐτὸ τὸ τελευταῖον. Ἦμπορεῖ νά συνεργαζώμεθα, ἀλλὰ δέν εἶναι ἀνάγκη νά τὸ τονίσωμεν. Προτείνω τὴν διατύπωσιν: «μετὰ τῶν ἀνθρώπων καλῆς θελήσεως». Ἐξ ἄλλου «πιστῶν καὶ ἀπίστων» δέν ὑπῆρχεν εἰς τὸ ἀρχικόν κείμενον καὶ προσετέθη.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Ἄς ἀπαντήσῃ ὁ Γραμματεὺς τῆς Ἐπιτροπῆς.

Ὁ Ἐλλογιμ. Καθηγ. Ζήσης: Πρόκειται περὶ προτάσεως κειμένου, τὸ ὁποῖον ἦλθεν εἰς τὴν Ἐπιτροπὴν, συνεζητήθη καὶ ἐγένεν ἀποδεκτόν. Δέν ἔχω ἀντίρρησιν νά διατυπώσωμεν τὴν φράσιν ὡς ἐξῆς: «μετὰ τῶν λοιπῶν ἀνθρώπων τῶν ἀγαπῶντων τὴν ἀληθῆ εἰρήνην».

Ὁ Σεβ. Κρουτίτσκις: Σεβ. ἅγιο Πρόεδρε, ἡ παράγραφος αὐτὴ καὶ ἡ ἔννοια αὐτὴ συμπεριελήφθησαν ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῆς σχετικῆς συζητήσεως ἡμῶν εἰς τὴν Δ' Ἐπιτροπὴν, τοῦθ' ὅπερ ἐπέτρεψεν εἰς ἡμᾶς νά διατυπώσωμεν καλῶς τὸ ἡμέτερον κείμενον. Ἐν ἀρχῇ συνεζητήσαμεν διὰ τὴν συνεργασίαν μεταξὺ τῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν εἰς τὸ ἔργον τῆς εἰρήνης, ἐν συνεχείᾳ διὰ τὴν συνεργασίαν μετὰ πασῶν τῶν χριστιανικῶν Ἐκκλησιῶν καί, τέλος, μετὰ τῶν ὁπαδῶν τῶν ἄλλων θρησκειῶν καὶ μεθ' ὅλου τοῦ κόσμου, μετὰ τῶν καλῆς θελήσεως ἀνθρώπων, κατὰ τὴν καθιερωμένην ἔκφρασιν. Ἀνεζητήσαμεν ἐπὶ μακρόν μίαν διατύπωσιν, ἡ ὁποία νά προσδιορίζῃ κατ' εὐσύννοπον τρόπον τὴν ἔννοιαν αὐτὴν. Ἐν τῇ ἐννοίᾳ ταύτῃ, ἀνεφέρθημεν εἰς τὴν συνεργασίαν μετὰ τῶν πιστῶν καὶ τῶν μὴ πιστῶν. Συνεζητήσαμεν διὰ τὴν κτηθείσαν ἐμπειρίαν εἰς τὴν Σοβιετικὴν Ἐνωσιν καὶ εἰς ἄλλας σοσιαλιστικὰς χώρας, νομίζομεν δέ ὅτι εἶναι τοῦτο ἕν πολὺ σημαντικόν θέμα, διότι σήμερον αἱ Ἐκκλησίαι δέν δύνανται νά πράξουν τι καθ' ἑαυτάς, ἐάν δέν ἐνώσουν τὰς προοπαθείας αὐτῶν μετὰ τῶν προοπαθειῶν τῆς ὅλης ἀνθρωπότητος. Ἐπιτραπήτω μοι νά ἐπιμείνω ὅτι τὸ σημεῖον τοῦτο πρέπει νά παραμείνῃ εἰς τὸ κείμενον.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Μήπως θά ἠμπορούσαμεν νά εἴπωμεν: «ἀπό κοινοῦ μεθ' ὅλων τῶν ἀνθρώπων καλῆς θελήσεως τῶν ἀγαπῶντων τὴν ἀληθῆ εἰρήνην».

Ὁ Σεβ. Κρουτίτσκις: Σεβ. ἅγιο Πρόεδρε, ἡ πρότασις αὐτὴ ἱκανοποιεῖ ἴσως ὠρισμένους, ἀλλ' ἡ ὅλη δομὴ τῶν παραγράφων αὐτῶν περιπλέκεται, διότι ὁμιλοῦμεν ἐν ἀρχῇ διὰ τοὺς πιστοὺς, τοὺς ὁπαδοὺς τῶν διαφόρων θρησκειῶν, καὶ τέλος δι' ἐκείνους, οἱ ὅποιοι εἰς οὐδεμίαν ἀνήκουν θρησκείαν. Ἐάν μεταβάλωμεν τὸ κείμενον, τοῦτο δέν θά ἀποδίδη πλέον τὴν πραγματικότητα τοῦ συγχρόνου κόσμου.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Ὅταν λέγωμεν μεθ' ὄλων τῶν ἀνθρώπων, νομίζω συμπεριλαμβάνονται ὅλαι αἱ κατηγορίαι τῶν ἀνθρώπων. Εἶναι ἀρκετὰ σαφὴς ἡ ἔκφρασις.

Ὁ Ἑλλογιμ. Καθηγ. Γκόσεβιτς: Συμφωνῶ μέ τὰς παρατηρήσεις τοῦ ἁγίου Κρουτίτσκις. Αὐτὸ ἐννοεῖται, ὅταν λέγωμεν μέ ὄλους τοὺς ἀνθρώπους καλῆς θελήσεως. Νομίζω ὅτι καὶ οἱ ἄπιστοι πρέπει νά εἶναι καλῆς θελήσεως, ἐάν θέλουν νά συνεργασθοῦν.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Προτείνεται ἡ ἐξῆς τροπολογία: *«ἀπό κοινου μεθ' ὄλων τῶν ἀνθρώπων καλῆς θελήσεως τῶν ἀγαπώντων τὴν ἀληθῆ εἰρήνην, ἐπ' ἀγαθῷ τῆς ἀνθρώπινης...»*. Ἦμποροῦμε νά προχωρήσωμεν;

Ἡ τροπολογία γίνεται ἀποδεκτή.

Ὁ Ἑλλογιμ. Καθηγ. Γκόσεβιτς: Εἰς τὴν § 2 τοῦ Ε' κεφαλαίου: *«... πάσης μορφῆς ἐξοπλισμῶν, συμβατικῶν, πυρηνικῶν καὶ διαστημικῶν»*. Νομίζω ὅτι δέν πρέπει νά ὑπεισερχώμεθα εἰς λεπτομερείας. Ἀρκεῖ νά εἴπωμεν: *«πάσης μορφῆς ἐξοπλισμῶν συνολικῆς καταστροφικῆς δυνάμεως»*.

Ὁ Σεβ. Κιέβον: Σεβ. ἅγιο Πρόεδρε, εἶπατε ἐν πρώτῳ ὅτι τὸ κείμενον αὐτὸ εἶναι εἰς συμβιβασμὸς καὶ συνεφωνήσαμεν εἰς τὴν μικρὰν προσηκνίαν περὶ τῶν διαστημικῶν ὄπλων. Ἐάν ἐπιθυμεῖτε, δύναμαι νά ἐκθέσω τοὺς λόγους, διὰ τοὺς ὁποίους ἀποδίδομεν σήμερον πολὺ μεγάλην σημασίαν εἰς τὸ πρόβλημα τῆς *στρατικοποιήσεως τοῦ διαστήματος*. Τὰ διαστημικά ὄπλα ἀποτελοῦν ἀπειλὴν διὰ *πυρηνικόν πόλεμον*. Τοῦτο εἶναι ἡ γνώμη καὶ τῶν εἰδικῶν ἐπὶ τοῦ θέματος ἐπιστημόνων. Τό θέμα τοῦ διαστήματος συζητεῖται εἰς ὀλόκληρον τόν κόσμον, συμπεριλαμβανομένου καὶ τοῦ ἡμέτερου χριστιανικοῦ κόσμου. Θά ἐπεθύμουν νά ὑπενθυμίσω τὴν γενικὴν Συνέλευσιν τῶν Εὐρωπαϊκῶν Ἐκκλησιῶν (Κ.Ε.Κ.), ἡ ὁποία ἔλαβε χώραν εἰς τὴν Σκωτίαν κατὰ τὸν παρελθόντα Σεπτέμβριον καὶ εἰς τὴν ὁποίαν συμμετέσχον πάσαι αἱ Εὐρωπαϊκαὶ Ἐκκλησίαι, συμπεριλαμβανομένων καὶ τῶν Ἐκκλησιῶν τὰς ὁποίας ἐκπροσωποῦμεν σήμερον. Ἡ Συνέλευσις αὕτη ἐψήφισεν μίαν δήλωσιν, ἐν τῇ ὁποία λέγεται: *«Ἡμεῖς καὶ αἱ Ἐκκλησίαι ἡμῶν ὑποσχομεθα ἐπισήμως νά ὑποστηρίξωμεν ἐπίσης πάσας τὰς πρακτικὰς προτάσεις, αἱ ὁποῖαι ἀποσκοποῦν εἰς τὴν διακοπὴν καὶ τὸν βαθμιαῖον περιορισμὸν τοῦ ἀνταγωνισμοῦ τῶν ἐξοπλισμῶν, ἰδίᾳ τῶν πυρηνικῶν ἐξοπλισμῶν, οἱ ὅποιοι ἀπορροφοῦν τεράστια ἀποθέματα καὶ ἀπειλοῦν νά εἰσαχθοῦν εἰς τὸ διάστημα»*. Οὕτως, αἱ Ἐκκλησίαι ἡμῶν ὑπεσχέθησαν ἐπισήμως νά ὑποστηρίξουν πᾶν ὃ, τι ὑπηρετεῖ τὸν περιορισμὸν τοῦ ἀνταγωνισμοῦ τῶν ἐξοπλισμῶν, συμπεριλαμβανομένου καὶ τοῦ διαστήματος. Δέν δύναμαι νά κατανοήσω, διατί αἱ Ἐκκλησίαι ἡμῶν, ἀφοῦ ἔδωσαν τὴν ἐπίσημον ταύ-

την υπόσχεσιν ἐνώπιον μᾶς Συνελεύσεως τῶν Εὐρωπαϊκῶν Ἐκκλησιῶν, ἀρνοῦνται ἐπιμόνως τὴν ἐπίσημον ταύτην υπόσχεσιν ἐνταῦθα, ἐν τῷ πλαισίῳ τῆς Προσυνοδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως. Ἐχω τὴν ἐντύπωσιν ὅτι, ὅτε εὐρισκόμεθα ἐνώπιον τοῦ χριστιανικοῦ κόσμου, κάνωμεν ἐπισήμους ὑποσχέσεις νὰ ἀγωνισθῶμεν ἐναντίον παντός εἶδους ἐξοπλισμοῦ, συμπεριλαμβανομένων καὶ τῶν διαστημικῶν ὄπλων, ἀλλ' ὅτε ἡμεῖς συνερχόμεθα μεταξύ μας λησμονοῦμεν τὰς ἐπίσημους ὑποσχέσεις. Δέν εὐρίσκω λέξεις διὰ νὰ περιγράψω τὴν τοιαύτην κατάστασιν. Ὅφείλω τούλαχιστον νὰ διακηρύξω ἐξ ὀνόματος τῆς ἡμετέρας ἀντιπροσωπίας ὅτι, ἂν τὸ θέμα τοῦ ἀγῶνος ἡμῶν ἐναντίον τῶν διαστημικῶν ὄπλων δέν συμπεριληφθῆ, τότε δέν θὰ δεχθῶμεν τὸ κείμενον τοῦτο.

Ὁ Σεβ. Περιστερίον: Εἶμεθα ἐναντίον τῆς προσθήκης τῆς λέξεως «διαστημικῶν», ἀλλά, ὡς ἀνέπτυξεν ὁ ἅγιος Κιέβου, ἡ ἀδελφὴ Ἐκκλησία τῆς Ρωσσίας ἔχει εἰδικούς λόγους νὰ παραμείνῃ ὁ ὅρος. Φρονῶ ὅτι, χάριν τῆς ἰσορροπίας τοῦ κειμένου καὶ τοῦ περιεχομένου, νὰ λήξῃ ἡ συζήτησις καὶ νὰ παραμείνῃ τὸ κείμενον ὡς ἔχει.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Κύριε Γκόσεβιτς γίνεται ἔκκλησις νὰ ἀποσύρετε τὴν πρότασίν σας.

Ὁ Ἑλλογιμ. Καθηγ. Γκόσεβιτς: Διατί τὸν Φεβρουάριον δέν ἐζητήθη αὐτὸ τὸ πρᾶγμα; Εἰς τὸ διάστημα αὐτὸ δέν ὑπῆρξε γεγονὸς ἐκκλησιαστικῆς φύσεως, τὸ ὁποῖον νὰ ἐπέβαλεν αὐτὴν τὴν προσθήκην. Ἐπιστήμονες ὀλοκλήρου τοῦ κόσμου μελετοῦν τὴν ἀπειλήν ταύτην. Καὶ ὡς παρατήρησε μόλις ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Φιλάρετος εἰς τὴν γενικὴν Συνέλευσιν τῆς Διασκέψεως Εὐρωπαϊκῶν Ἐκκλησιῶν, εἰς τὴν ὁποίαν συμμετέσχον ἐκπρόσωποι πασῶν τῶν Ἐκκλησιῶν τῆς Εὐρώπης - Ανατολῆς καὶ Δύσεως - ἐκεῖ ἐτέθη ἐπίσης τὸ θέμα, διότι εἶναι ζήτημα ζωτικῆς σημασίας. Δέν εἶναι κἂν ἐν ζήτημα, εἶναι βασικὸν πρᾶγμα, εἶναι ζήτημα πολιτικῆς, ζήτημα ζωῆς διὰ τὴν ἀνθρωπότητα.

Ὁ Σεβ. Βράτσης: Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε, θέλω νὰ ἐρωτήσω τὸν κ. Καθηγ. Γκόσεβιτς, ἐάν προτείνῃ τὴν ἀπάλειψιν αὐτὴν ἐκ μέρους τῆς Ἐκκλησίας τῆς Σερβίας. Διότι εἰς τὴν 9ην Γενικὴν Συνέλευσιν τῆς Διασκέψεως τῶν Εὐρωπαϊκῶν Ἐκκλησιῶν εἰς τὴν Σκωτίαν, ὅπου ἡ Ἐκκλησία τῆς Σερβίας ἔγινε δεκτὴ ὡς μέλος τῆς Διασκέψεως, ὁ Ἐπίσκοπος Λαυρέντιος ἐδήλωσεν ὅτι ἡ Ἐκκλησία του θὰ συμμετάσχῃ ὡς ἀλληλέγγυος. Ὑπάρχει ἐπομένως διαφωνία μεταξύ τῆς στάσεως τοῦ κ. Καθηγητοῦ καὶ τῆς ὑποσχέσεως εἰς τὴν Συνέλευσιν ταύτην. Ἐκ μέρους τῆς ἀντιπροσωπίας τῆς Ἐκκλησίας μας θεωρῶ ὅτι τὸ κείμενον πρέπει νὰ παραμείνῃ ὡς ἔχει.

Ὁ Πανοσιολ. Ἀρχιμ. Τιμόθεος: Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε, δέν πρέπει νὰ φοβούμεθα νὰ διατυπώσωμεν μίαν πραγματικότητα. Εἶναι γεγονός ἀναμφισβήτητον ὅτι, ἄσχετα μέ τίς πολιτικῆς διενέξεις, σήμερον ἡ ἀνθρωπότης ἀπειλεῖται, ἐκτός ἀπὸ τὸν πυρηνικόν, καὶ ἀπὸ τὸν «πόλεμον τῶν ἀστρῶν». Ἐφ' ὅσον τὸ κείμενον ἐστράφη ἤδη ἐναντίον τοῦ πυρηνικοῦ πολέμου, διατί νὰ μὴ ἐκφράσωμεν τὴν ἀνηουχίαν μας καὶ διὰ τὸν κίνδυνον

ἐξοπλισμοῦ τοῦ διαστήματος.

Ὁ Σεβ. Ἀξώμης: Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε, ἡ ἐξέλιξις τῆς ἐπιστήμης καὶ τῶν γεγονότων ἐπιτρέπει νά γίνῃ μία πρόβλεψις διὰ μίαν τέτοιαν θέσιν, τὴν ὁποίαν ὀρθῶς ἔθεσεν ἡ ἀντιπροσωπία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ρωσσίας. Νομίζω ὅτι ἡμποροῦμεν νά ἀποδεχθῶμεν τὸν ὅρον.

Ὁ Σεβ. Πράγας: Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε, εὐρίσκομαι εἰς δυσχέρειαν κατανοήσεως: Διατί ἐνοχλοῦμεθα νά μνημονεύσωμεν τὴν πραγματικότητα, ἡ ὁποία ἀπειλεῖ ὄχι μόνον μίαν χώραν, ἀλλ' ὀλόκληρον τὸν κόσμον; Κἄν εἰσέτι ἡ λέξις αὐτὴ δέν ἀνεφέρθη κατὰ τὴν συνάντησιν τοῦ Φεβρουαρίου, ἐδέχθημεν ἐδῶ πολλὰς νέας τροπολογίας καὶ κείμενα, τὰ ὁποία δέν εἶχον μνημονευθῆ τὸν Φεβρουάριον. Ἦμην παρὼν κατὰ τὴν συνάντησιν τοῦ Φεβρουαρίου, ὡς ἐπίσης καὶ εἰς τὴν γενικὴν Συνέλευσιν τῆς Διασκέψεως Εὐρωπαϊκῶν Ἐκκλησιῶν. Ἡ διακήρυξις αὐτὴ ἦτο ἐπίσημος καὶ ἡμεῖς πάντες - οἱ ἐκπρόσωποι τῶν Ἐκκλησιῶν - συνεφωνήσαμεν. Δέν κατανοῶ διατί ἐνοχλοῦμεθα νά ὀνομάσωμεν τὴν πραγματικότητα αὐτήν, ἐνῶ ὅσοι ἐπιδιώκουν τὴν στρατικοποίησιν τοῦ διαστήματος δέν ἐνοχλοῦνται. Ὑποστηρίζω τὴν Ὁρθόδοξον Ἐκκλησίαν τῆς Ρωσσίας εἰς πάσας τὰς ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου διακηρύξεις αὐτῆς.

Ὁ Ἐλλογιμ. Καθηγ. Γκόσεβιτς: Ὁφείλω νά ἀπαντήσω εἰς τὸν Σεβ. Βράτσης. Ἐλπίζω ὅτι δέν ἀμφιβάλλει ὅτι ἡ πρότασις μου ἐξέφραζε τὴν ἄποψιν τῆς ἀντιπροσωπίας τῆς Ἐκκλησίας μου. Δέν ὑπάρχει ἀντίφασις μεταξὺ τῆς σημερινῆς μας θέσεως καὶ ἐκείνης κατὰ τὴν συνέλευσιν τῆς Κ.Ε.Κ. Ὑπάρχει μία διαφορὰ μεταξύ μᾶς δηλώσεως τῆς Κ.Ε.Κ. καὶ τοῦ παρόντος κειμένου, τὸ ὁποῖον ἡμεῖς σήμερον, ὡς Προσυνοδικὴ Πανορθόδοξος Διάσκεψις, ἐτοιμάζομεν διὰ τὴν Ἁγίαν καὶ Μεγάλην Σύνοδον. Προσθέτω δέ ὅτι κακῶς ἀντελήφθησαν. Δέν λέγω ὅτι διαφωνῶ μὲ τὴν καταδίκην τοῦ «πολέμου τῶν ἄστρων». Ἀπλῶς δέν καταλαβαίνω διατί πρέπει νά μῆ ἡ λέξις αὐτὴ. Ἀρκεῖ νά εἴπωμεν ὅτι εἴμεθα ἐναντίον πάσης μορφῆς ἐξοπλισμῶν καὶ καταστροφικῶν μέσων. Ἐξ ἄλλου, ἐάν ἡ Ὀλομέλεια ταχθῆ ὑπὲρ τῆς διατηρήσεως τοῦ ὅρου εἰς τὸ κείμενον, δέν ἔχομεν ἀντίρρησην.

Ὁ Σεβ. Κρουτίτσκις: Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε, δέν θά σᾶς ἀπασχολήσω, εἰ μὴ μόνον διὰ μίαν λέξιν. Ἡ ἔκθεσις τῆς Ἐπιτροπῆς, τὴν ὁποίαν ἔχετε ἀνά χειρᾶς, εἶναι τὸ ἀποτέλεσμα ἑνος μεγάλου συμβιβασμοῦ, διὰ τὸν ὁποῖον ἡ Ἐκκλησία τῆς Ρωσσίας εἶναι κατὰ τινα τρόπον ἀπογοητευμένη, διότι παρουσιάσαμεν μίαν σημαντικὴν καὶ καλῶς τεθεμελιωμένην τροπολογίαν. Δέν εἶναι ἀναγκαῖον νά ἐπαναλάβωμεν ἐδῶ ὀλόκληρον τὴν συζήτησιν, περὶ τῆς ὁποίας οἱ ἀδελφοὶ ρῶσσοι καὶ οἱ ἄλλοι ὠμίλησαν. Διὰ τοῦτο δέν πρέπει νά πιστεύετε ὅτι, παραιτούμενοι τῆς λέξεως ταύτης, προσφέρετε ὑπηρεσίαν ἢ κάνετε παραχώρησιν εἰς τὴν Ὁρθόδοξον Ἐκκλησίαν τῆς Ρωσσίας. Νομίζω ὅτι, παραιτούμενοι τῆς λέξεως αὐτῆς, συμβαδίζομεν μὲ τὴν ἐποχὴν ἡμῶν καί, ὡς ὀρθόδοξοι, ὑψοῦμεν τὴν φωνὴν ἡμῶν διὰ τὴν περιφρούρησιν τοῦ ἱεροῦ δώρου τῆς ζωῆς ἐπὶ τῆς γῆς. Εὐχαριστῶ.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Νομίζω ὅτι ἔληξεν ἡ συζήτησις ἐπὶ τοῦ σημείου

αὐτοῦ καὶ ἐπὶ τοῦ κειμένου αὐτοῦ, ἀρκετὰ κοπιωδῶς εἰς τὴν Ὀλομέλειαν, ἀλλὰ ἐξ ἴσου κοπιωδῶς καὶ εἰς τὴν Ἐπιτροπὴν. Ἐν ἀγάπῃ, ἐν ἀδελφικῇ ἀλληλεγγύῃ καὶ ἐν ὁμονοίᾳ εὐρισκόμεθα πρὸς τῆς ἀποδοχῆς τοῦ κειμένου αὐτοῦ. Παρακαλῶ τοὺς ἀγαπητοὺς συνέδρους νὰ ἐκφράσουν τὴν συγκατάθεσιν των ὑπὲρ τῆς ἀποδοχῆς τοῦ κειμένου πρὸς τὴν Ἁγίαν καὶ Μεγάλην Σύνοδον.

Ἡ Ὀλομέλεια ἀποδέχεται τὸ κείμενον.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Τελειῶνων θὰ ἤθελα διὰ μίαν ἀκόμη φορὰν νὰ εὐχαριστήσω τὸν Πρόεδρον τῆς Δ' Ἐπιτροπῆς, Σεβ. Μητροπολίτην Στάρας Ζαγοράς, τοὺς δύο Γραμματεῖς, Ἐλλογιμ. Καθηγ. κ. κ. Buevsky καὶ Ζήσην καὶ ὅλα τὰ μέλη τῆς Ἐπιτροπῆς διὰ τὴν πολὺ δύσκολον, ἀλλὰ καὶ πολὺ θετικήν ἐργασίαν των.

Πατέρες καὶ ἀδελφοί, συνεπληρώθη ὁ κύκλος τῶν κειμένων. Ἐχομεν ἤδη ἀποδεχθῆ ἔν πρὸς ἓν τὰ τέσσαρα κείμενα. Παρακαλῶ νὰ θεωρηθοῦν ὅτι καὶ τὰ τέσσαρα κείμενα εἶναι πλέον ἀποδεκτὰ καὶ ἀποστέλλονται εἰς τὴν Ἁγίαν καὶ Μεγάλην Σύνοδον. Ἐχομεν ἀκόμη νὰ ἐξετάσωμεν μερικὰ πρακτικῆς φύσεως ζητήματα, ἀλλὰ προηγουμένως πρέπει νὰ ἔλθωμεν εἰς τὴν ἐκλογὴν τῶν θεμάτων τῆς ἐπομένης περιόδου προπαρασκευῆς τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου. Ὁ ἅγιος Γραμματεὺς ἔχει τὸν λόγον, ὁ ὁποῖος θὰ ἀναγνώσῃ τὴν ἔκθεσιν τῆς μικρᾶς τεχνικῆς Ἐπιτροπῆς διὰ τὸν καθορισμὸν τῆς ἡμερησίας διατάξεως τῆς Δ' Προσυνοδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως. Ὁ ἅγιος Γραμματεὺς ἔχει τὸν λόγον.

Ὁ Σεβ. Γραμματεὺς: Εὐχαριστῶ, Σεβ. ἅγιο Πρόεδρε

ΤΕΧΝΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

Πρὸς τὸν Σεβ. Μητροπολίτην Μύρων κ. Χρυσόστομον

Πρόεδρον τῆς Γ' Προσυνοδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως

Σεβασμιώτατε ἅγιο Πρόεδρε,

Ἡ ὑπὸ τῆς Ὀλομελείας τῆς Γ' Προσυνοδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως ὀρισθεῖσα τριμελής Ἐπιτροπὴ πρὸς μελέτην καὶ παρουσίαν ἐνώπιον τῆς Ὀλομελείας τοῦ ἐφεξῆς γενέσθαι ὡς πρὸς τὴν προπαρασκευὴν τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου καὶ τὴν ἡμερησίαν διάταξιν τῆς Δ' Προσυνοδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως, διεμόρφωσε τὴν ἀκόλουθον τελικὴν πρότασιν αὐτῆς, συνεκτιμήσασα καὶ τὴν πράξιν προετοιμασίας τοῦ ὅλου ἔργου τῆς Γ' Προσυνοδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως.

Ταύτην ὑποβάλλει τῇ Σεπτῇ Ὀλομελείᾳ διὰ τὰ περαιτέρω.

Τῇ 4ῃ Νοεμβρίου 1986.

† Ὁ Ἑλβετίας Δαμασκηνός
Πρωτοπρ. Βιτάλιος Μποροβόι
Καθηγ. Στέφανος Ἀλέξε

ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ ΚΑΙ ΗΜΕΡΗΣΙΑ ΔΙΑΤΑΞΙΣ ΤΗΣ Δ' ΠΡΟΣΥΝΟΔΙΚΗΣ ΠΑΝΟΡΘΟΔΟΞΟΥ ΔΙΑΣΚΕΨΕΩΣ

Τό πέρας τῶν ἐργασιῶν τῆς Γ' Προσυνοδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως συνδέεται ἀρρήκτως πρὸς τὴν ἀποφασιστικὴν προώθησιν τοῦ προγράμματος τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, ὡς τοῦτο κατηρτίσθη ὑπὸ τῆς Α' Προσυνοδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως (1976), «*ἐν τῇ προοπτικῇ ταχυτέρας, τό δυνατόν, συγκλήσεως τῆς Συνόδου ταύτης*» (Βλ. Συνοδικά II, σελ. 130). Εἰς τοῦτο ἐξ ἄλλου ἀπεσκόπει καὶ ὁ περιορισμός τοῦ θεματολογίου διὰ τὴν προπαρασκευὴν τῆς Συνόδου, τό ὅποιον εἶχε προταθῆ ὑπὸ τῆς Α' Πανορθοδόξου Διασκέψεως τῆς Ρόδου (1961). Ἦδη αἱ τρεῖς πρῶται Προσυνοδικαὶ Πανορθόδοξοι Διασκέψεις ἐξήντησαν τὰ πλείστα τῶν θεμάτων τῆς ἡμερησίας διατάξεως διὰ τῆς ἐγκρίσεως κοινῶν κειμένων *ad referendum* πρὸς τὴν Ἁγίαν καὶ Μεγάλην Σύνοδον.

Τὰ ἐναπομένοντα θέματα εἶναι τὰ ἀκόλουθα:

1. *Τό Αὐτοκέφαλον καὶ τρόπος ἀνακηρύξεως αὐτοῦ*
2. *Τό Αὐτόνομον καὶ τρόπος ἀνακηρύξεως αὐτοῦ*
3. *Δίπλυχα*
4. *Ὁρθόδοξος Διασπορά*

Τὰ τέσσαρα αὐτά θέματα παρουσιάζουν βαθεῖαν ἐσωτερικὴν συνάφειαν καὶ ἀλληλεξάρτησιν, διότι θεμελιοῦνται ἐπὶ τῆς αὐτῆς μακροαίωνος κανονικῆς παραδόσεως καὶ ἐκκλησιαστικῆς πράξεως τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας καὶ παρουσιάζουν ἀνάλογον ἄμεσον ἢ ἔμμεσον ἀναφορὰν εἰς σύγχρονα κανονικά προβλήματα αὐτῆς. Τό τελευταῖον τοῦτο χαρακτηριστικὸν ἐξηγεῖ τὴν ἰδιάζουσαν εὐαισθησίαν διὰ τε τὴν κατάλληλον προπαρασκευὴν καὶ τὴν ἀναζήτησιν τῆς ἐπὶ τοῦ καθ' ἕκαστον θέματος ἐνιαίας στάσεως πασῶν τῶν κατὰ τόπους Ὁρθόδοξων Ἐκκλησιῶν.

Κατὰ συνέπειαν, εἶναι ὁπωσδήποτε εὐλόγος τόσον ἢ πρότερον διαπιστωθεῖσα τάσις ἀναγραφῆς καὶ τῶν τεσσάρων αὐτῶν θεμάτων εἰς τὴν ἡμερησίαν διάταξιν τῆς ἐπομένης Προσυνοδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως, ὅσον καὶ ἡ γενικωτέρα ἐπιθυμία πλήρους καὶ ἐξαντλητικῆς προετοιμασίας αὐτῶν ἐξ ἐπόψεως τῆς ιστορικοκανονικῆς παραδόσεως καὶ κατ' ἀναφορὰν πρὸς τὴν διαμεμορφωμένην σύγχρονον πραγματικότητα.

Ἡ Γραμματεία ἐπὶ τῆς Προπαρασκευῆς τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου θά προβῆ εἰς τὴν κατάλληλον ἀξιοποίησιν τῶν *Συμβολῶν* τῶν κατὰ τόπους Ὁρθόδοξων Ἐκκλησιῶν, εἰς τὴν προώθησιν τῶν πανορθοδόξως καθιερωμένων διαδικασιῶν καὶ εἰς τὴν καθ' ὕλην προετοιμασίαν τῶν τεσσάρων θεμάτων. Ἡ κατὰ τὴν προετοιμασίαν τῆς Γ' Προσυνοδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως τηρηθεῖσα διαδικασία ὑπὸ τῆς Γραμματείας ἐπὶ τῆς Προπαρασκευῆς τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου ἀπεδείχθη τουλάχιστον ἀποτελεσματικὴ.

1. Ἡ Γραμματεία ἐπὶ τῆς Προπαρασκευῆς τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου, εὐθύς ὡς ἀποσταλοῦν αὐτῇ αἱ ἐργασίαι τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος

ἐπί τῶν θεμάτων «Ὁρθόδοξος Διασπορά», «*Τό Αὐτοκέφαλον καί τρόπος ἀνακηρύξεως αὐτοῦ*», «*Τό Αὐτόνομον καί τρόπος ἀνακηρύξεως αὐτοῦ*», ὡς καί ἡ ἐργασία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κύπρου ἐπί τοῦ θέματος τὰ «*Δίπτυχα*», θά ὑποβάλλῃ εἰς ὅλας τὰς κατά τόπους Ὁρθόδοξους Ἐκκλησίας τὰς ἐργασίας ταύτας, συναποστελλουσα συγχρόνως καί τὰς ἤδη ὑποβληθείσας ἐργασίας τῶν Ἐκκλησιῶν (βλ. Ἐγγραφον Ἀριθμ. 11), ἥτοι τόν πλήρη φάκελον ἐπί τῶν ὑπολειπομένων τεσσάρων θεμάτων τῆς ἡμερησίας διατάξεως τῆς Ἁγίας καί Μεγάλης Συνόδου.

2. Ἡ ἔναρξις τῆς προετοιμασίας τοῦ ἔργου τῆς Διορθοδόξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς εἶναι ἀμέσως δυνατή διὰ τῆς ἀξιοποιήσεως τῶν *Συμβολῶν* πασῶν τῶν Ὁρθόδοξων Ἐκκλησιῶν, αἱ ὁποῖαι ἀνέλαβον *Εἰσηγήσεις* ἐπὶ ἐνός ἢ πλείονων τοῦ ἐνός θεμάτων, καί διευκολύνει σοβαρῶς τὴν ἀποτελεσματικωτέραν προώθησιν τῶν διαδικασιῶν.

3. Ἡ Γραμματεία, πέρα τῆς ἀποστολῆς τῶν ἐπὶ τῶν θεμάτων εἰσηγήσεων εἰς τὰς κατά τόπους Ἐκκλησίας, δύναται νὰ ἐπεξεργασθῆ προκαταρκτικῶς τὸ σχετικόν ὑλικόν, νὰ προβῆ εἰς μίαν πρώτην προσπάθειαν καταγραφῆς τῶν συγκεκριμένων προτάσεων καί νὰ κατατάξῃ συστηματικῶς αὐτάς εἰς *συγκλινούσας* ἢ καί *ἀποκλινούσας* τάσεις, οὕτως ὥστε νὰ διευκολυνθῆ τὸ ἔργον τῆς Διορθοδόξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς.

4. Ἡ συγκριτικὴ ἐπεξεργασία τῶν *Συμβολῶν* τῶν κατά τόπους Ὁρθόδοξων Ἐκκλησιῶν ἐπὶ τῶν θεμάτων τῆς ἡμερησίας διατάξεως δύναται νὰ ἀξιοποιηθῆ πληρέστερον καί διὰ καταλλήλων ἐπαφῶν μετὰ τῶν κατά τόπους Ὁρθόδοξων Ἐκκλησιῶν, πρὶν ἢ συγκληθῆ ἡ Διορθόδοξος Προπαρασκευαστικὴ Ἐπιτροπὴ. Αἱ ἐπαφαὶ αὐταὶ ἀπεδείχθησαν ἄλλως τε χρήσιμοι καί κατά τὴν προετοιμασίαν τῆς συγκλήσεως τῆς Διορθοδόξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ ἔργου τῆς Γ' Προσυνοδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως.

5. Ἡ σύγκλησις τῆς Διορθοδόξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς δέον νὰ πραγματοποιηθῆ μόνον μετὰ τὴν ὀλοκλήρωσιν τῆς προετοιμασίας τοῦ ἔργου αὐτῆς ὑπὸ τῆς Γραμματείας ἐπὶ τῆς Προπαρασκευῆς τῆς Ἁγίας καί Μεγάλης Συνόδου, διότι εἶναι εἰς πάντας γνωστὴ ἡ ἐπὶ τῶν τεσσάρων τούτων θεμάτων ἰδιαιτέρα κανονικὴ εὐαισθησία πασῶν τῶν κατά τόπους Ὁρθόδοξων Ἐκκλησιῶν. Διαρκούσης τῆς φάσεως ταύτης προπαρασκευῆς, ἡ Διορθόδοξος Προπαρασκευαστικὴ Ἐπιτροπὴ θά ἠδύνατο νὰ συγκληθῆ οὐχὶ μόνον ἅπαξ, ἐὰν καί ἐφ' ὅσον τοῦτο ἤθελε καταστῆ ἀναγκαῖον, πρὸ τῆς συγκλήσεως τῆς Δ' Προσυνοδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως.

6. Ὑποτίθεται ὅτι ἡ σύγκλησις τῆς Δ' Προσυνοδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως θά πραγματοποιηθῆ ἐφ' ὅσον διασφαλισθῆ ἡ ἐνιαία ἐπὶ ἐνός ἐκάστου θέματος ὀρθόδοξος ἄποψις, ἥτοι ἐφ' ὅσον ὀλοκληρωθῆ ἡ πανορθόδοξος διὰ τὴν μελέτην τῶν πρὸς συζήτησιν θεμάτων καί τὴν προπαρασκευὴν τοῦ ὅλου ἔργου ἀποφασισθεῖσα διαδικασία. Ὁ ὁμοφώνως ἐγκριθεὶς ὑπὸ τῆς παρούσης Προσυνοδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως *Κανονισμός* ἀποτελεῖ ὁπωσδήποτε πρόσθετον ἐγγύησιν διὰ τὴν ἀρτιωτέραν ὑπὸ τῆς

Γραμματείας προπαρασκευήν τοῦ ἔργου τῆς ἐπομένης Προσυνοδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Εὐχαριστῶ τόν ἅγιον Γραμματέα, τόν καί ἀρχηγόν τῆς *Τεχνικῆς Ἐπιτροπῆς* διά τήν εἰσήγησιν, τήν ὁποίαν ἔφερεν ἐνώπιον ἡμῶν. Ἐάν ἀντιλαμβάνομαι καλῶς ἡ *Τεχνική Ἐπιτροπή* συνιστᾷ νά ἐξετάσωμεν εἰς τήν τετάρτην φάσιν τῆς προπαρασκευῆς τῆς Ἀγίας καί Μεγάλης Συνόδου καί τά τέσσαρα θέματα ὁμοῦ. Ἐάν οὕτως ἔχη τό πράγμα, νομίζω ὅτι ἐκεῖ ὅπου προτείνει τό πράγμα αὐτό δέν θά πρέπει νά λέγη «ὀπωσδήποτε εὐλογος», ἀλλά ἀπλῶς «εὐλογος», διότι ἄλλως σημαίνει ὅτι ἀμφιβάλλει καί ἡ ἰδία ἡ Ἐπιτροπή. Ἐπίσης εἰς τήν τελικήν μορφήν τοῦ κειμένου παρακαλῶ τά θέματα νά ἀναγράφουν μέ τήν κανονικήν των σειράν, ἦτοι: *Ὁρθόδοξος Διασπορά, Τό Αὐτοκέφαλον καί ὁ τρόπος ἀνακηρύξεως αὐτοῦ, Τό Αὐτόνομον καί ὁ τρόπος ἀνακηρύξεως αὐτοῦ καί Τά Ὁρθόδοξα Δίπτυχα.*

Πατέρες καί ἀδελφοί, ἐνώπιόν μας ὑπάρχει ἓν κείμενον σαφές, σύντομον, περιεκτικόν, τό ὁποῖον καί προτείνει τήν ἀποδοχήν καί τῶν τεσσάρων θεμάτων ὡς θεμάτων τῆς ἡμερησίας διατάξεως τῆς προσεχοῦς Δ' Προσυνοδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως. Ἐπίσης λέγεται ὅτι, ἐάν χρειασθῆ, πρό τῆς συγκλήσεως τῆς Δ' Προσυνοδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως, θά εἶναι δυνατόν νά συγκληθοῦν *πλείονες τῆς μιᾶς Διορθόδοξου Προπαρασκευαστικαί Ἐπιτροπαί*. Αὕτη εἶναι ἡ πρώτη συγκεκριμένη πρότασις τῆς *Τεχνικῆς Ἐπιτροπῆς*. Ἡ δευτέρα πρότασις εἶναι νά ἀκολουθηθῆ ἡ μέχρι τοῦδε ἀκολουθηθεῖσα μέθοδος προεργασίας ἐπάνω εἰς τά κείμενα, εἰς *Συμβολάς Ἐκκλησιῶν*, παρουσιάσεις θέσεων ἐκ μέρους τῶν κατὰ τόπους Ἐκκλησιῶν ὑπό τῆς Γραμματείας. Νομίζω ὅτι καί αὐτό εἶναι εὐλογον, διότι μία τοιαύτη συγκριτική, παράλληλος καί τρόπον τινά ἐνιαία παρουσιάσις τῶν *συγκλινοσῶν* καί *ἀποκλινοσῶν* τάσεων ἀπό μέρους τῆς Γραμματείας θά εἶναι πολύ χρήσιμος διά τήν ἐφεξῆς ἐργασίαν μας. Εἰς αὐτά συνοψίζονται αἱ προτάσεις τῆς Ἐπιτροπῆς καί τό θέμα εἶναι ἀνοικτόν πρός συζήτησιν:

α) Ἐάν δεχώμεθα καί τά τέσσαρα θέματα ὁμοῦ νά ἀποτελέσουν τήν ἡμερήσιαν διάταξιν τῆς Δ' Προσυνοδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως.

Ἡ πρότασις γίνεται ἀποδεκτή ὑπό τῆς Ὀλομελείας.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Νά δοθῆ ἡ ἐντολή εἰς τήν Γραμματείαν νά κάμῃ τήν πρέπουσαν μελέτην ἐπί τῶν *Συμβολῶν τῶν Ἐκκλησιῶν* καί νά ἐξαγάγῃ τὰς *συγκλινοῦσας* καί *ἀποκλινοῦσας* ἀπόψεις, ὥστε νά διευκολυνθῆ τό ἔργον τῆς Διορθοδόξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς ἢ τῶν Διορθοδόξων Προπαρασκευαστικῶν Ἐπιτροπῶν. Τοῦτο σημαίνει ὅτι δεχόμεθα νά ὑπάρξουν πλείονες τῆς μιᾶς πιθανόν Προπαρασκευαστικαί Ἐπιτροπαί, ἀλλά μία μόνον Δ' Προσυνοδική Πανορθόδοξος Διάσκεψις. Εἴμεθα σύμφωνοι ἐπ' αὐτοῦ;

Ἡ Ὀλομέλεια ἀποδέχεται τήν πρότασιν.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Ἐάν οὕτως ἔχουν τά πράγματα, νομίζω ὅτι καί ἐπί τοῦ θέματος αὐτοῦ ἔχομεν φθάσει εἰς συγκεκριμένας ἀποφάσεις, αἱ ὁποῖαι

θά άποτυπωθοϋν εις σύντομον άπόφασιν διά νά ένταχθοϋν εις τά Πρακτικά.

Ο Σεβ. Τρανσυλβανίας: Σεβ. άγιε Πρόεδρε, τώρα, μετά τήν άποδοχήν καί τών τεσσάρων θεμάτων, όφείλω μετά λύπης νά κάνω έδώ μίαν δήλωσιν έξ όνόματος τής άγιώτατης Όρθοδόξου Έκκλησίας τής Ρουμανίας διά νά ληφθή ύπ' όψιν ύπ' εκείνων, οί όποιοι θά προετοιμάσουν τήν συγκρότησιν τοϋ φακέλου ειδικώτερον επί τής Διασποράς. Η δήλωσις τής Όρθοδόξου Έκκλησίας τής Ρουμανίας, προς τό παρόν προφορική, έπιθυμεί νά γνωρίση εις πάντας ύμάς μίαν κατάστασιν, ή όποία διαταράσσει τήν όρθόδοξον ζωήν καί ειδικώτερον τήν ζωήν τής Όρθοδόξου Έκκλησίας τής Ρουμανίας. Η Όρθόδοξος Έκκλησία τής Άμερικής, ή όποία δέν έχει εισέτι πανορθόδοξον κανονικόν καθεστώς, άλλ' έχει κανονικάς σχέσεις μέ ώρισμένας Όρθοδόξους Έκκλησίας - καί διά τοϋτο παρουσιάζω έδώ τήν δήλωσιν αυτήν - καί ή όποία διοικείται από τόν Μητροπολίτην Θεοδόσιον, έδέχθη κατά τά τελευταία έτη ύπό τήν δικαιοδοσίαν της μεγάλου αριθμόν καθηρημένων κληρικών, καθηρημένων ύπό τής Όρθοδόξου Έκκλησίας τής Ρουμανίας, καί χρησιμοποιεί τούς κληρικούς αυτούς εις τήν δικαιοδοσίαν της. Οί κληρικοί αυτοί καθηρέθησαν διά τών άρμοδιών έκκλησιαστικών όργάνων κρίσεως μετά από διαδικασίαν, καθ' ήν περιόδον οϋτοι εύρίσκοντο εις τήν χώραν των, εις τήν Ρουμανίαν, καί όχι μετά τήν εκ Ρουμανίας αναχώρησιν. Αφιχθέντες εις Άμερικήν, άνεγνωρίσθησαν ως κανονικοί κληρικοί. Ίδού, γνωρίζομεν πάντες τούς ιερούς κανόνας τής Έκκλησίας, οί όποιοι ισχύουν διά πάσας τάς Όρθοδόξους Έκκλησίας καί οί όποιοι λέγουν ότι οί μετά καθηρημένων συλλειτουργούντες υποβάλλονται εις τήν αυτήν ποινήν. Έγράψαμεν εις τόν Μητροπολίτην Θεοδόσιον κατά μήνα Φεβρουάριον τρέχοντος έτους καί μάλιστα μετά από προσωπικάς συζητήσεις, αι όποια διήρκεσαν τρία έτη. Συνεζητήσαμεν τό θέμα αυτό μετά τοϋ Αρχιεπίσκοπου Ίάκωβου. Υπάρχει άκόμη έν πρόβλημα: Ο Μητροπολίτης Θεοδόσιος ένέταξεν ύπό τήν δικαιοδοσίαν του μεγάλου αριθμόν ρουμανικών ένοριών, άνευ συμφωνίας τής Όρθοδόξου Έκκλησίας τής Ρουμανίας καί έδέχθη άκόμη καί άλλους ρουμάνους κληρικούς, οί όποιοι δέν ήσαν καθηρημένοι, αλλά προσεχώρησαν εις αυτόν άνευ κανονικής έγκρίσεως. Νομίζω ότι συμφωνείτε ότι ή κατάστασις αυτή είναι πολύ σοβαρά καί ή Όρθόδοξος Έκκλησία τής Ρουμανίας έπιθυμεί νά γνωρίσετε τό πρόβλημα πάντες ύμεις, διότι ή κατάστασις αυτή εισάγει έν είδος άναρχίας εις τήν Όρθόδοξον Έκκλησίαν καί θέτει ύπό έρωτηματικόν τήν κατάστασιν τής Όρθοδόξου αυτής Έκκλησίας τής Άμερικής, ή όποία διά τών ενεργειών της άπομακρύνεται από τήν Όρθοδοξίαν. Αναφέρω τά όνόματα τών έπτά καθηρημένων κληρικών, διαζευχθέντων καί συναψάντων νέον γάμον μίαν ή δύο φορές: *Gaga, Tatulesku, Calcu, Barbos, Avramescu, Dimítrescu, Petrescu*. Κάνω τήν δήλωσιν αυτήν δι' όσους επισκέπτονται τήν Άμερικήν διά νά είναι προσεκτικοί καί νά μή συλλειτουργήσουν μετά τών καθηρημένων αυτών κληρικών. Έάν δύνασθε νά πράξετε κάτι περαιτέρω διά νά λυθή τό πρό-

βλημα θά εἴμεθα εὐγνώμονες.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Νομίζω ὅτι τό θέμα τοῦτο ἀνάγεται εἰς τό εὐρύτερον θέμα τῆς Διασποράς. Ἐπομένως θά ἀποτελέση καί αὐτό ἕν ἐπί πλέον χρησιμον στοιχεῖον ἐν τῇ μελέτῃ τῆς Διασποράς καί δέν μπορεῖ νά ἀπασχολήσῃ τήν Διάσκεψίν μας εἰς τήν παρούσαν φάσιν.

Πατέρες καί ἀδελφοί, ἔχομεν τρία διαδικασιακά σημεῖα, ἐπί τῶν ὁποίων πρέπει νά ἀποφανθῶμεν:

α) Ἡ ὀλοκλήρωσις τῶν κειμένων, ὅπως θά γίνῃ εἰς πρῶτον στάδιον ἀπό τούς Γραμματεῖς τῶν Ἐπιτροπῶν καί εἰς δεύτερον στάδιον ἀπό τήν Γραμματεῖαν ἐπί τῆς Προπαρασκευῆς τῆς Ἁγίας καί Μεγάλῃς Συνόδου, εἰς τρόπον ὥστε ὀλοκληρωμένα, μέ ὅλας τὰς παρατηρήσεις, αἱ ὁποῖαι ἔγιναν ἐδῶ, νά λάβουν τήν τελικήν των μορφήν. Νομίζω πρέπει νά δοθῇ ἐντολή εἰς τήν Γραμματεῖαν, ἄλλωστε εἶναι φυσικόν τῆς καθήκον, νά κάμῃ τό πρᾶγμα αὐτό.

β) Αἱ ἀποφάσεις, αἱ ὁποῖαι ἐλήφθησαν ἐπί τῶν κειμένων, τά κείμενα δηλαδή καθ' ἑαυτά, θά πρέπει μόλις εἶναι ἔτοιμα ἢ ὅσα εἶναι ἔτοιμα νά ὑπογραφοῦν ἀπό τούς ἀρχηγούς τῶν Ἀντιπροσωπιῶν διά νά κατατεθοῦν εἰς τό ἀρχεῖον τῆς Διασκέψεως.

γ) Ἡ δημοσίευσις τῶν κειμένων. Προβλέπεται ἀπό τήν πανορθόδοξον πρᾶξιν τά τελικά κείμενα νά ἀποστέλλωνται ὑπό τῆς Γραμματείας εἰς τὰς Ἐκκλησίας. Ἐπομένως, αἱ Ἐκκλησῖαι νά λαμβάνουν ἐπισήμως γνώσιν τῶν κειμένων καί μετά νά δημοσιεύωνται εἰς τὰ ἔντυπα. Ὅπως ἐκάναμεν καί τόν Φεβρουάριον, διά νά δοθῇ χρόνος εἰς τήν Γραμματεῖαν, προτείνω μέχρι τῆς 15ης Δεκεμβρίου νά μή γίνῃ δημοσίευσις τῶν κειμένων, ἕως ὅτου αἱ Ἐκκλησῖαι ἐπισήμως λάβουν ἀνά χεῖρας τά κείμενα.

Ἡ Ὀλομέλεια ἀποδέχεται τὰς προτάσεις.

Ὁ Σεβ. Κιέβου: Θά ἐπεθύμουν νά στρέψω τήν ὑμετέραν προσοχήν ἐπί τοῦ ἀκολουθούτου σημείου. Τό ρωσικόν κείμενον, τό ὁποῖον μετεφράσθη ἐδῶ, ἀπέχει πολὺ τοῦ τελείου. *Διά τοῦτο θά δώσωμεν τήν σύμφωνον γνώμην διά τήν δημοσίευσιν μόνον μετά τήν ἀναθεώρησιν τόσον ἐξ ἐπόψεως θεολογικῆς, ὅσον καί ἐξ ἐπόψεως ὕφους καί πιστότητος τῆς μεταφράσεως.* Διότι, πολλὰκις ἕν ἀτελές κείμενον συμπεριελήφθη εἰς τήν τελικήν ἔκθεσιν τῶν ἡμετέρων Προσυνοδικῶν Διασκέψεων, τοῦθ' ὅπερ δημιουργεῖ ἐνίοτε παρεξηγήσεις. *Ζητῶ λοιπόν, ἐφ' ὅσον τό ρωσικόν κείμενον δέν θά ἔχῃ τύχει τῆς ἡμετέρας ἐπεξεργασίας, νά μή δημοσιευθῇ εἰς εὐρείαν κυκλοφορίαν.*

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Εἶναι ὀρθή ἡ παρατήρησις τοῦ ἀγίου Κιέβου καί γίνεται ἀποδεκτή.

Ὁ Σεβ. Κροντίσκης: Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε, πρὸς ἀποφυγὴν παρανοήσεως θέτω ἕν θέμα διαδικασίας. Τό γεγονός ὅτι τό κείμενον δέν πρέπει νά δημοσιευθῇ πρὸ τῆς 15ης Δεκεμβρίου σημαίνει ὅτι μέχρι τῆς ἡμερομηνίας αὐτῆς δέν ἔχομεν τήν ἄδειαν νά σχολιάσωμεν τά ἀποτελέσματα τῆς Διασκέψεως ἡμῶν εἰς τούς ἐκπροσώπους τοῦ τύπου;

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Νομίζω ὅτι αὐτό εἶναι τό πνεῦμα τῆς προτάσεως.

Ὁ Σεβ. Γραμματεὺς: Σεβ. ἅγιο Πρόεδρε, σεβάσμιοι πατέρες καὶ ἀδελφοί, θὰ πρέπει νὰ δοθῇ πίστωση χρόνου εἰς τὴν Γραμματεῖαν ἐπὶ τῆς Προπαρασκευῆς τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου νὰ πραγματοποιήσῃ τὰς ὑποχρεώσεις της, αἱ ὁποῖαι ἀπορρέουν ἐκ τῶν ἄρθρων 18 καὶ 19 τοῦ *Κανονισμοῦ Λειτουργίας τῶν Προσυνοδικῶν Πανορθοδόξων Διασκέψεων*. Ἐπομένως, ἡ Γραμματεία θὰ ἀποστείλῃ εἰς τὰς Ἐκκλησίας τὰ κείμενα, ὅπως αὐτὰ θὰ ὑπογραφοῦν αὐριον, ἐάν καὶ ἐφ' ὅσον θὰ ἔχουν τελειώσει, ὅπως τὸ ἐλπίζω. Δι' αὐτὸ καὶ θὰ παρακαλέσω, Σεβ. ἅγιο Πρόεδρε, τοὺς Ἀρχηγούς τῶν Ἀντιπροσωπιῶν νὰ εἶναι μετὰ τὴν Θ. Λειτουργίαν διαθέσιμοι νὰ ὑπογράψουν τὰ κείμενα, εἰς τὰς τρεῖς γλώσσας. Ὁ ἅγιος Πρόεδρος προέτεινε τὴν 15ην Δεκεμβρίου, διὰ νὰ δοθῇ χρόνος εἰς τὰς Ἐκκλησίας νὰ λάβουν γνώσιν τῶν κειμένων καὶ ἴσως νὰ ἀπαντήσουν. Ἐάν μέχρι μᾶς ὠρισμένης προθεσμῆς αἱ Ἐκκλησίαι δέν ἀπαντήσουν, θὰ πρέπει τὰ κείμενα νὰ δημοσιευθοῦν.

Ὁ Ἑλλογιμ. Καθηγ. Γκόσεβιτς: Σεβ. ἅγιο Πρόεδρε, ἡ πρότασις μας εἶναι νὰ μὴ δημοσιευθοῦν τὰ κείμενα, ἐάν δέν ὑπογραφοῦν ἀπὸ ὅλους τοὺς ἀρχηγούς τῶν Ἀντιπροσωπιῶν, ἐπειδὴ ἤκουσα ὅτι μερικοὶ θὰ ἀναχωρήσουν αὐριον.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Εἶναι καθαρῶς διαδικασιακόν καὶ εἶναι τῆς εὐθύνης τῆς Γραμματείας νὰ συγκεντρώσῃ ὅλας τὰς ὑπογραφὰς τῶν ἀρχηγῶν τῶν Ἀντιπροσωπιῶν.

Ὁ Σεβ. Δημητριάδης: Σεβ. ἅγιο Πρόεδρε, ἐπειδὴ ἡ πρότασις τῆς ρωσσικῆς Ἀντιπροσωπίας ἀναφέρεται εἰς τὸ ρωσσικόν κείμενον, θὰ προέτεινα νὰ ἰσχύσῃ ἡ ἡμερομηνία 15 Δεκεμβρίου, πού ἐθέσατε ὡς πρὸς τὸ ἐλληνικόν κείμενον. Καὶ ἂν διὰ τὸ ρωσσικόν κείμενον ὑπάρξῃ περίπτωση καθυστερήσεως, αὕτη νὰ ἰσχύσῃ μόνον διὰ τὴν ρωσσικὴν δημοσίευσιν τῶν κειμένων. Ἐπίσης θὰ ἤθελα εἰς τὴν ἀπαγόρευσιν δημοσιεύσεως τῶν ἐπίσημων κειμένων νὰ μὴ ὑπαχθῇ καὶ ὁ τυχόν σχολιασμὸς εἰς συνεντεύξεις τύπου πού ἐνδεχομένως θὰ χρειασθῇ νὰ δοθοῦν, ὅχι ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἐπίσημων κειμένων, ἀλλὰ μὲ τὴν διάθεσιν ἐνημερώσεως τοῦ κόσμου.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Νομίζω ὅτι ἡ κατάστασις εἶναι σαφής. Ὡς πρὸς τὸ ἐλληνικόν καὶ τὸ γαλλικόν κείμενον, ἡ δημοσίευσις θὰ γίνῃ μετὰ τὴν 15ην Δεκεμβρίου. Ὡς πρὸς τὸ ρωσσικόν, ἐάν μὲν ἡ διόρθωσις τοῦ κειμένου καὶ ἀπὸ μέρους τῆς ρωσσικῆς Ἐκκλησίας δέν προφθάσῃ, ἡ δημοσίευσις θὰ γίνῃ ὅταν τὸ διωρθωμένον κείμενον ἐπιστραφῇ εἰς τὴν Γραμματεῖαν. Εἴμεθα σύμφωνοι;

Ἡ πρότασις γίνεται ἀποδεκτὴ ὑπὸ τῆς Ὀλομέλειας.

Ὁ Σεβ. Βανάτου: Σεβ. ἅγιο Πρόεδρε, νομίζω ὅτι εὐρισκόμεθα εἰς τὸ τέλος τῶν ἐργασιῶν τῆς ἡμετέρας Διασκέψεως. Δέν γνωρίζω ἂν ὑπάρχῃ κάποιος ἀκόμη, ὁ ὁποῖος θὰ ἐπεθύμει νὰ λάβῃ τὸν λόγον. Διὰ τοῦτο ἐπιτραπήτω μοι νὰ ἀπευθύνω λόγον εὐχαριστίας διὰ τὸν τρόπον, μὲ τὸν ὁποῖον ἠσκήσατε τὴν προεδρίαν εἰς τὴν ἡμετέραν Διάσκεψιν. Χωρὶς νὰ παρατείνω τὴν παρέμβασιν, θὰ ἤθελον ἀπλῶς νὰ Σᾶς ἀπευθύνω πάσας τὰς

ειλικρινείς και ἀδελφικάς εὐχαριστίας, ὡς ἐπίσης και εἰς τόν Σεβ. Μητροπολίτην Δαμασκηνόν δι' ὅλα ὅσα ἔπραξεν, ἵνα ἡ ἡμετέρα Διάσκεψις διεξαχθῆ ὑπό καλλιτέρας συνθήκας. Ἴσως δέν εἶμαι ὁ καταλληλότερος διά νά Σᾶς ἀπευθύνω τάς εὐχαριστίας αὐτάς. Ἡσθάνθην ὅμως τήν ὑποχρέωσιν νά Σᾶς εὐχαριστήσω ἐκ μέρους τῆς ρουμανικῆς ἀντιπροσωπίας, ἀλλά πιστεύω ὅτι ἐκφράζω ἐπίσης τά συναισθήματα πάντων.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Ὁ Σεβ. Γραμματεὺς και ἡ ἐλαχιστότης μου μέ πολλήν συγκίνησιν ἠκούσαμεν τούς λόγους εὐχαριστίας, τούς ὁποίους διετύπωσεν ὁ ἅγιος Βανάτου κ. Νικόλαος και τήν ἐκδήλωσιν, τήν ὁποίαν εἶχατε τήν εὐγένειαν νά κάμετε ἐπικροτοῦντες τά λόγια αὐτά. Ἐπιτραπήτω εἰς ἀμφοτέρους ἡμᾶς νά εἴπωμεν ὅτι ἀπλῶς ὅ,τι ἦτο δέον νά γίνη, αὐτό και ἐγένετο, και ὅτι ἦταν καθήκον μας, αὐτό και μόνον μέ ταπεινότητα προσεπαθήσαμεν νά ἐπιτελέσωμεν. Ἡμπορῶ νά εἴπω ὅτι πράγματι οἱ κόποι τῆς Γραμματείας και συγκεκριμένως τοῦ ἁγίου Ἐλβετίας και εἰς τήν προπαρασκευήν και τήν σύνταξιν τῶν κειμένων κ.λπ. και κατά τήν διεξαγωγὴν τῶν ἐργασιῶν ἦτο μεγάλης σημασίας και σπουδαιότητος. Ἐπομένως, τοῦ ὀφείλονται πράγματι εὐχαριστίαι δι' ὅ,τι ἔκαμεν. Ὅσον ἀφορᾷ εἰς ἐμέ, εὐχαριστῶ διά τήν καλήν κρίσιν σας. Ἄν συνέβη νά μή ἀνταποκριθῶ ὅπως ἔπρεπε εἰς τά καθήκοντα τῆς ἔδρας ἢ νά δυσαρεστήσω κάποιον κατά τῆ διάρκειαν τῆς ἀσκήσεως τῶν καθηκόντων μου, ζητῶ ταπεινότητα συγγνώμην.

Ὁ Σεβ. Βηρυτου: Θά ἐπεθύμουν ἐπίσης ἐπ' εὐκαιρία νά εὐχαριστήσω ἀμφοτέρους Ἑμᾶς και συγχρόνως νά εὐχαριστήσω τούς μεταφραστάς. Νομίζω τάς κυρίας, αἱ ὁποῖαι μεταφράζουν εἰς τήν ἀγγλικήν πιθανώτατα δι' ἐμέ μόνον, διότι οἱ ἄλλοι γνωρίζουν ἄλλας γλώσσας.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Ὅχι ἐπειδή εἴθισται εἰς τό πέρασ μᾶς Διασκέψεως νά γίνεται κάποιον σύντομον λογύδιον εὐχαριστιῶν, ἀλλά διότι ὅλοι μας αἰσθανόμεθα τήν ἀνάγκην νά εὐχαριστήσωμεν ἀλλήλους διά τό ἔργον, τόν ὁποῖον ἐπετελέσθη τάς ἡμέρας αὐτάς ἐδῶ εἰς τό Πατριαρχικόν Κέντρον τοῦ Σαμπεζύ. Καί ἐν πρώτοις ὀφείλομεν ὅλοι, και νομίζω ὅτι ἐκφράζω τά αἰσθήματα ὅλων σας και τήν εὐσέβειαν ὅλων μας, ἐάν εἴπω ὅτι χάριτας και εὐγνωμοσύνην ὀφείλομεν εἰς τόν Πανάγαθον Θεόν, διότι ἠδύοκησε νά ἐπιτελεσθῆ τό ἔργον αὐτό ἐνταῦθα μέ τόσην γαλήνην, μέ τόσην τάξιν, μέ τόσην εὐπρέπειαν, ἀλλά ταυτοχρόνως και μέ τόσην σύνεσιν, μέ τόσην σοφίαν και μέ ἀντίληψιν ἀλληλοβοηθείας και συμπληρώσεως τῶν ἐλλείψεων ἀλλήλων. Δόξα τῷ Θεῷ δι' ὅ,τι ἐπετεύχθη τάς ἡμέρας αὐτάς. Ἡ Ἐκκλησία μᾶς εἶχεν ἐμπιστευθῆ μία ὑψίστην εὐθύνην. Καί τήν εὐθύνην αὐτήν προσεπαθήσαμεν νά τήν ἐπιτελέσωμεν πρωτίστως ἐν φόβῳ Θεοῦ και δεύτερον ἐν ζήλῳ ἀγαθῷ και ὁ Θεός ἠδύογησε τούς κόπους ἡμῶν, εἰς τρόπον ὥστε νά ἔχωμεν ἐνώπιον ἡμῶν ἕν σημαντικόν ἔργον, τόν ὁποῖον και καθαρά τῆ συνειδήσει δυνάμεθα νά παραπέμφωμεν εἰς τήν Ἁγίαν και Μεγάλην Σύνοδον. Λοιπόν, δόξα τῷ Θεῷ πάντων ἔνεκεν.

Ἐπί τῆ εὐκαιρία αὐτῆ θά ἤθελον νά εὐχαριστήσω τάς σεβασμίας

ἡμῶν Ἐκκλησίας, αἱ ὁποῖαι εἰς ἡμᾶς τοὺς ἐλαχίστους ἐνεπιστεύθησαν τὴν ἀποστολὴν αὐτὴν τῆς ἐπιτελέσεως τοῦ ἔργου τῆς Γ' Προσυνοδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως. Θεωροῦμεν ὑψηλὴν τιμὴν διὰ τὸ ἄτομά μας, διότι αἱ Ἐκκλησίαι εἰς ἡμᾶς ἀνέθεσαν τὴν εὐθύνην αὐτὴν. Καὶ ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ αὐτῇ πρωτίστως ἐκφράζομεν τὰς βαθυτάτας εὐχαριστίας μας πρὸς τοὺς Ἀρχηγούς τῶν κατὰ τόπους Ὀρθοδόξων Ἐκκλησιῶν διὰ τὴν ἐμπιστοσύνην αὐτὴν, ἀλλὰ καὶ διὰ τὰ αἰσθήματα εὐχῶν καὶ εὐλογιῶν, τὰ ὁποῖα ἔστειλαν πρὸς ἡμᾶς. Δράττομαι τῆς εὐκαιρίας διὰ νὰ διαβιβάσω πρὸς ὅλους σας τὸν *Χαιρετισμόν*, τὴν βαθεῖαν ἐκτίμησιν καὶ τὴν ἀγάπην τῆς Α. Θ. Παναγιότητος τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου, πρὸς ὑμᾶς ὅλους καὶ δι' ὑμῶν πρὸς τοὺς ἀγιωτάτους Ἀρχηγούς τῶν Ἐκκλησιῶν καὶ πρὸς αὐτάς ταύτας τὰς Ἐκκλησίας μας.

Σεβᾶσμοι πατέρες καὶ ἀδελφοί, πλειστάκις εἰς πᾶσαν παρουσιαζομένην εὐκαιρίαν ἠγαρήσθησα ὅλα τὰ μέλη τῆς παρούσης Διασκέψεως διὰ τὸ ἔργον, τὸ ὁποῖον ἐπετέλεσαν ἐν Ὀλομελείᾳ, ἀλλὰ διὰ μία ἀκόμη φοράν εὐχαριστῶ διὰ τὸ ἔργον, τὸ ὁποῖον ἔκαμαν καὶ ἐν ταῖς Ἐπιτροπαῖς. Καὶ φυσικὰ αἱ πρῶται εὐχαριστίαι μου ἀπευθύνονται πρὸς τοὺς Προέδρους καὶ τοὺς Γραμματεῖς τῶν Ἐπιτροπῶν, οἱ ὅποιοι ἠργάσθησαν πολλάκις καὶ μεταμεσονεκτίους ὥρας διὰ νὰ ἐπιτελέσουν τὸ ἔργον, τὸ ὁποῖον ἀνετέθη εἰς αὐτούς. Διὰ τὸν Γραμματέα ἐλέχθησαν τὰ εἰκότα καὶ ἀπὸ ἐσᾶς, ἐπαναλαμβάνω καὶ ἐγὼ τὰ ἴδια καὶ τὸν εὐχαριστῶ διὰ τοὺς κόπους τοῦ κατὰ τὴν προπαρασκευῆν τῆς Διασκέψεως, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν διάρκειαν αὐτῆς, διὰ τὴν προσοχὴν πρὸς τὸ πρόσωπόν μας, τὴν ἀγάπην καὶ τὴν προθυμίαν τοῦ νὰ ἐξυπηρετήσῃ τοὺς σκοπούς τῆς Διασκέψεως, ἀλλὰ καὶ τὰ πρόσωπά μας ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ ταύτῃ. Ἐπίσης εὐχαριστῶ τὰ ὑπ' αὐτὸν πρόσωπα, κληρικὰ καὶ λαϊκά, ὅσα ἀφανῶς καὶ ἀθορύβως, πολλάκις ὅμως καὶ ὀλονεκτίως, ἠργάσθησαν διὰ νὰ προετοιμάσουν τὰ κείμενα, τὰ ὁποῖα εἶχομεν ἐνώπιόν μας καὶ τὰ ὁποῖα μέ τὴν ἄνεσιν ἔσχομεν τὴν εὐκαιρίαν νὰ συζητήσωμεν ἐνταῦθα. Ἐπίσης, εὐχαριστῶ τὴν μεταφραστικὴν ὑπηρεσίαν διὰ τὴν πράγματι ἀνύστακτον προσοχὴν μέ τὴν ὁποῖαν ἐπετέλεσε τὸ καθήκον τῆς. Εὐχαριστοῦμεν τὸ λοιπὸν προσωπικὸν τοῦ Πατριαρχικοῦ Κέντρου δι' ὅλας τὰς ὑπηρεσίας, τὰς ὁποίας προσέφερε κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν ἡμερῶν αὐτῶν πρὸς ὅλους μας, καὶ εἴμεθα εὐγνώμονες δι' ὅ,τι καλὸν συνητήσαμεν τὰς ἡμέρας αὐτάς ἐνταῦθα.

Κατακλείων καὶ πάλιν λέγω εὐχαριστῶ τὸν Θεόν δι' ὅλα, εὐχαριστῶ ὑμᾶς διὰ τὴν συνεργασίαν σας καὶ ὁ Θεὸς βοηθὸς διὰ τὰ περαιτέρω τῆς τετάρτης φάσεως τῶν ἐργασιῶν τῆς προπαρασκευῆς τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου. Ὁ Θεὸς μαζί μας!

Οἱ σύνεδροι προσεύχονται ἐπὶ τῇ κατακλείδι τῶν ἐργασιῶν τῆς Διασκέψεως.

Ὁ Σεβ. Μίνσκ: Σεβ. ἄγιε Πρόεδρε, τὸ 1988 ἡ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία τῆς Ρωσσίας θὰ ἐορτάσῃ τὴν *Χιλιετηρίδα* αὐτῆς. Ἡ Ἁγία Σύνοδος τῆς Ἐκκλησίας ἡμῶν καθώρισε τὴν ἔκτασιν τῶν ἐορτασμῶν. Παρακάμπτων

τήν επίσημον πρόσκλησιν, ἀπευθύνω σήμερον πρὸς ὑμᾶς ἀδελφικὸν Χαιρετισμὸν καὶ ἐκφράζω τὴν ἐπιθυμίαν τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ρωσίας νὰ ὑποδεχθῆ παρ' αὐτῆ τὰς ἀγίας Τοπικὰς Ἐκκλησίας ἀπὸ τὴν 5^{ην} ἕως τὴν 18^{ην} Ἰουνίου. Πάντες οἱ προσκεκλημένοι θὰ παραστοῦν εἰς τὴν τελετὴν λήξεως. Τὴν 10^{ην} Ἰουνίου θὰ λάβῃ χώραν ἡ ἐπίσημος ἀναμνηστικὴ πρῶξις, εἰς τὴν ὁποίαν θὰ παραστοῦν, ὡς ἐλέχθη ἤδη, οἱ καλῆς θελήσεως ἄνθρωποι καὶ οἱ ἐκπρόσωποι τῶν ἄλλων θρησκειῶν, μεθ' ὧν ἐν εἰλικρινεῖ φιλίᾳ συνεργαζόμεθα εἰς τὸ θέμα τῆς εἰρήνης.

Ἡ 11η καὶ ἡ 12η Ἰουνίου εἶναι ἀφιερωμέναι εἰς λειτουργικὰς τελετάς. Πᾶσαι αἱ ὀρθόδοξοι ἀντιπροσωπίαί θὰ τελέσουν τὸν ἑσπερινὸν εἰς διαφόρους ναοὺς τῆς Μόσχας. Ἡ 12η εἶναι ἡ ἑορτὴ πάντων τῶν ῥώσων ἀγίων. Ἡ ἐπίσημος λειτουργία θὰ τελεσθῆ εἰς τὸ νεωστὶ ἐπανανοίξαν μοναστήριον τοῦ ἁγίου Δανιήλ. Ἡ 13η εἶναι ἡμέρα ἐπίσημων ἐπισκέψεων. Κατὰ τὴν 14ην ἕως 16ην πάντες οἱ προσκεκλημένοι καθ' ὁμάδας θὰ ἀναχωρήσουν δι' ἄλλας πόλεις: Κίεβον, Λβῶβ, Λένινγκραντ καὶ Νόβγκοροντ, Βλαντιμήρ καὶ Σουζντάλ, Μίνσκ. Εἶναι τὰ πέντε πνευματικὰ κέντρα, ἐνθα θὰ ὀργανωθοῦν αἱ ἐπίσημοι τελεταί. Ἡ 17η εἶναι ἡ τελευταία ἡμέρα εἰς Μόσχαν καὶ ἀναχώρησις. Οἱ πάντες εἶναι ἀδελφικῶς προσκεκλημένοι εἰς τὸν ἑορτασμόν.

Εἴμεθα εὐγνώμονες πρὸς τὰς Ἐκκλησίας, αἱ ὁποῖαι ἐξεδήλωσαν ἤδη τὸ μέγα ἐνδιαφέρον αὐτῶν διὰ τὴν Χιλιετηρίδα. Ἡ ἐπέτειος ἡμέρα διὰ μίαν τῶν μελῶν εἶναι ἑορτὴ δι' ὅλην τὴν οἰκογένειαν. Ἡ ἐπέτειος ἡμέρα μᾶς Ἐκκλησίας εἶναι ἑορτὴ διὰ τὸν χριστιανικὸν κόσμον. Λέγομεν τοῦτο μετὰ μεγάλης ταπεινότητος καὶ ἐν συνειδήσει τῆς ἡμετέρας εὐθύνης.

Ὁ ἑορτασμός ἤρξατο ἤδη: Ἡ μελέτη τῆς πνευματικῆς σημασίας τῆς Χιλιετηρίδος αὐτῆς, μᾶς φωτισμένης περιόδου διὰ τῆς εὐαγγελικῆς διδασκαλίας εἰς τὴν γῆν τῆς Ρωσίας. Ἐν Συνέδριον διὰ τὴν ἱστορίαν αὐτῆς ἔλαβε χώραν εἰς Κίεβον. Τὸν προσεχῆ Μάιον θὰ ὀργανωθῆ Συνέδριον διὰ τὴν θεολογίαν καὶ τὴν πνευματικότητα τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας τῆς Ρωσίας. Ὁ προσδιορισμὸς αὐτός εἶναι προσωρινός. Συντόμως αἱ Ἐκκλησιαὶ θὰ λάβουν ἐπίσημον πρόσκλησιν.

Κατὰ τὸ νέον ἔτος ἀπεφασίσαμεν νὰ ὀργανώσωμεν μίαν περιοδείαν κατὰ τὸ ὑπόδειγμα τοῦ Ἀποστόλου Παύλου, ὁ ὁποῖος ἐταξίδευσεν εἰς τὴν Μεσόγειον. Ἐπιθυμοῦμεν νὰ ἑορτάσωμεν τὴν ἐπικειμένην Χιλιετηρίδα διὰ προσκυνηματικῆς περιοδείας εἰς τὴν Μεσόγειον εἰς ἐπίσκεψιν τῶν ἀγίων κατὰ τόπους Ἐκκλησιῶν. Τὸ προσκύνημα αὐτὸ ὠρίσθη ἀπὸ 12ης Ἰουνίου μέχρι 15ης Ἰουλίου 1987. Θὰ γράψωμεν πρὸς τὰς Ἐκκλησίας, τὰς ὁποίας ἔχομεν τὴν πρόθεσιν νὰ ἐπισκεφθῶμεν, διὰ νὰ χαιρετίσωμεν τὴν ἁγίαν γῆν αὐτῶν καὶ νὰ προσκυνήσωμεν εἰς τοὺς γειτονικοὺς ἱεροὺς τόπους. Τὸ ταξίδιον θὰ ἀρχίσῃ εἰς Ὀδησσόν καὶ θὰ περατωθῆ εἰς Κωνσταντινούπολιν δι' ἐπισκέψεως πρὸς τὸν Οἰκουμενικὸν Πατριάρχην. Θὰ ζητήσωμεν τὴν εὐλογίαν Αὐτοῦ διὰ τὸν ἑορτασμόν τῆς Χιλιετηρίδος. Τὸ πλοῖον ἡμῶν «Κωνσταντῖνος Σιμόνωφ» δύναται νὰ ὑποδεχθῆ πλείονας τῶν 300, ἐλπίζομεν δὲ νὰ ἐπισκεφθῶμεν τὴν Κωνσταντζαν, τὴν Βάρναν, τὸν Πειραιᾶ, τὸ Σπλίτ,

τό Μπάρι, τήν Μασσαλίαν, τήν Βαρκελώνην, τήν Ἀλεξάνδρειαν καί ἰδίᾳ τήν ἁγίαν πόλιν τῆς Ἱερουσαλήμ, ἡ ὁποία εἶναι φυσικῶς ὁ κύριος σκοπός τῆς περιοδείας, ἐν συνεχείᾳ τήν Λάρινακα, τήν Κωνσταντινούπολιν, ὡς ἤδη ἀνέφερα, καί τέλος πάλιν εἰς Ὀδησσόν.

Συγχωρήσατέ μοι, διότι σᾶς ἀπέσπασα τήν προσοχήν ἐπί μακρόν, ἀλλ' ἐθεώρησα εὐκαιρον τήν στιγμὴν διὰ νά σᾶς πληροφορήσω. Εὐχαριστῶ διά τήν προσοχήν σας καί ζητῶ τήν ὑμετέραν φιλοξενίαν κατά τήν διάρκειαν τῆς ἡμετέρας περιοδείας εἰς τήν Μεσόγειον καί κατά τήν ἐπίσκεψιν τῶν ὑμετέρων κατά τόπους Ἐκκλησιῶν. Εὐχαριστῶ ἐκ βάθους καρδίας.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Εὐχαριστῶ, ἅγιε Μίνσκ, διά τάς πληροφορίας πού ἔδωσατε εἰς τοὺς συνέδρους καί νομίζω ὅτι μετέχουν εἰς τήν χαράν τῆς Ἐκκλησίας σας ἤδη ἀπό τώρα. Πατέρες καί ἀδελφοί, μία τελευταία πράξις πολύ ἀπλή. Συνηθίζεται εἰς τάς Διασκέψεις αὐτάς νά προσφέρεται ἀπό τό Οἰκουμενικόν Πατριαρχεῖον ἓν ἀναμνηστικόν δῶρον, τό ὁποῖον ἀναγράφει τό γεγονός. Εἰς τήν περίπτωσιν αὐτήν τό Πατριαρχικόν Κέντρον ἠτοίμασεν ὡς δῶρον ἓνα κοπτήρα. Παρακαλῶ νά δεχθῆτε τό δῶρον αὐτό, τό ὁποῖον θά διανεμηθῆ πρὸς ὅλους σας.

Λύεται ἡ συνεδρία.

ΑΠΟΦΑΣΕΙΣ
Γ' ΠΡΟΣΥΝΟΔΙΚΗΣ ΠΑΝΟΡΘΟΔΟΞΟΥ
ΔΙΑΣΚΕΨΕΩΣ

ΑΠΟΦΑΣΙΣ
Γ' ΠΡΟΣΥΝΟΔΙΚΗ ΠΑΝΟΡΘΟΔΟΞΟΣ ΔΙΑΣΚΕΨΙΣ
Σαμπεζύ, 28 Ὀκτωβρίου - 6 Νοεμβρίου 1986

ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΣ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑΣ
ΠΡΟΣΥΝΟΔΙΚΩΝ ΠΑΝΟΡΘΟΔΟΞΩΝ ΔΙΑΣΚΕΨΕΩΝ

Ἄρθρον 1. Αἱ Προσυνοδικαὶ Πανορθόδοξοι Διασκέψεις εἶναι ἕκτακτοι συνελεύσεις τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, αἱ ὁποῖαι συγκροτοῦνται κατὰ τὰ πανορθόδοξως καθιερωμένα ὑπὸ τῶν κανονικῶς ὀριζομένων ἀντιπροσώπων τῶν κατὰ τόπους Αὐτοκεφάλων καὶ Αὐτονόμων Ὀρθόδοξων Ἐκκλησιῶν, ἐπὶ τῷ τέλει ὅπως καλύπτωσι τὴν συλλογικὴν προπαρασκευὴν τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου.

Σύγκλησις

Ἄρθρον 2. Αἱ Προσυνοδικαὶ Πανορθόδοξοι Διασκέψεις συγκαλοῦνται ὑπὸ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου, μετὰ σύμφωνον γνώμην τῶν Προκαθημένων τῶν κατὰ τόπους Ὀρθόδοξων Ἐκκλησιῶν, διὰ Πατριαρχικῶν Γραμμάτων ἀπευθυνομένων πρὸς πάσας τὰς κατὰ τόπους Αὐτοκεφάλους καὶ Αὐτονόμους Ἐκκλησίας.

Ἄρθρον 3. Τὰ Πατριαρχικά Γράμματα ἀναγγέλλουν τὴν μερίμνη τῆς Γραμματείας ἐπὶ τῆς Προπαρασκευῆς τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου ὀλοκλήρως τῆς πανορθόδοξως διὰ τὴν μελέτην τῶν πρὸς συζητήσιν θεμάτων καὶ τὴν προπαρασκευὴν τοῦ ὅλου ἔργου τῆς Διασκέψεως ἀποφασισθείσης διαδικασίας, τῆς προβλεπούσης τὴν σύγκλησιν καὶ τῆς Διορθόδοξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς, πληροφοροῦν ἅμα περὶ τῆς ἐπ' αὐτῶν ἐπαρκοῦς προετοιμασίας τῶν κατὰ τόπους Ἐκκλησιῶν, ὀρίζουν τὸν τόπον καὶ τὸν χρόνον συνελεύσεως τῆς Διασκέψεως καὶ καλοῦν τὰς τοπικὰς Ἐκκλησίας νὰ ὀρίσουν, κατὰ τὰ πανορθόδοξως καθιερωμένα, τοὺς ἐκπροσώπους αὐτῶν εἰς τὴν Διάσκεψιν.

Θεματολόγιον

Ἄρθρον 4. Τὸ θεματολόγιον ἐκάστης Προσυνοδικῆς Πανορθόδοξου Διασκέψεως ὀρίζεται ὑπὸ τῆς προγενεστέρως Διασκέψεως ἐκ τοῦ καταλόγου τῶν ὑπὸ τῆς Α' Προσυνοδικῆς Πανορθόδοξου Διασκέψεως ἐπιλεγέντων θεμάτων. Κατάργησις ἢ προσθήκη θέματος εἰς τὸν οὕτω καταρτισθέντα καὶ πανορθόδοξως δεκτὸν γενομένον κατάλογον θεμάτων δέν εἶναι δυνατὴ, μέχρι τῆς ἐξαντλήσεως τῆς διαδικασίας προπαρασκευῆς τῶν ἐν τῷ καταλόγῳ τούτῳ ἀναγεγραμμένων θεμάτων, μεθ' ἣν καὶ συνέρχεται ἡ Ἁγία καὶ Μεγάλη Σύνοδος.

Σύνθεσις - Πρόεδρος - Γραμματεὺς

Ἄρθρον 5. Τὰ μέλη τῶν Ἀντιπροσωπιῶν τῶν κατὰ τόπους Ἐκκλησιῶν δέν ὑπερβαίνουν τὸν ἀριθμὸν θεμάτων τῆς Ἡμερησίας Διατάξεως τῆς Προσυνοδικῆς Πανορθόδοξου Διασκέψεως. Αἱ Ἀντιπροσωπίαὶ δύνανται

νά συνοδεύονται υπό ειδικών Συμβούλων. Ούτοι, κληρικοί ἢ λαϊκοί, δέν υπερβαίνουν τόν ἀριθμόν τῶν μελῶν τῆς οἰκείας Ἀντιπροσωπίας, παρίστανται εἰς τάς συνεδριάσεις τῆς Ὀλομελείας ἀνευ δικαιώματος ψήφου, ἔχοντες ὅμως ὡσάκις παρίσταται ἀνάγκη δικαίωμα λόγου, καί ἐπικουροῦν τό ἔργον τῆς Διασκέψεως διά τῆς ἀσκήσεως ειδικῶν καθηκόντων, ὀριζομένων ἐκάστοτε υπό τῆς Ὀλομελείας καί υπό τῶν Ἐπιτροπῶν τῆς Διασκέψεως.

Ἄρθρον 6. Ἡ Προεδρία τῶν Προσυνοδικῶν Πανορθοδόξων Διασκέψεων ἀσκεῖται υπό τοῦ ἐκπροσώπου τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου.

Ἄρθρον 7. Ὁ Πρόεδρος συγκαλεῖ, ἐν τῇ ἀσκήσει τῶν καθηκόντων αὐτοῦ, πρό ἐκάστης Διασκέψεως εἰς Σύσκεψιν τοὺς Ἀρχηγούς τῶν Ἀντιπροσωπιῶν τῶν Ὀρθόδοξων Ἐκκλησιῶν, πρὸς θεώρησιν τοῦ ἐνώπιον αὐτῶν τεθειμένου ἔργου, καθορισμόν τῆς ἀκολουθητέας σειρᾶς ἐν τῇ ἐξετάσει τῶν θεμάτων, ἔγκρισιν τοῦ προγράμματος ἐργασίας τῆς Διασκέψεως καί εἴ τι ἄλλο σχετικόν διαδικασιακόν διά τόν πληρέστερον καί ἀποτελεσματικώτερον συντονισμόν τῶν ἐργασιῶν αὐτῆς. Εἰς ταύτας μετέχει καί ὁ Γραμματεὺς τῆς Διασκέψεως, αἱ δέ οὕτω καταρτιζόμεναι προτάσεις εἰσάγονται υπό τοῦ Προέδρου πρὸς ἔγκρισιν εἰς τὴν Ὀλομέλειαν τῆς Διασκέψεως. Ἀνάλογοι συσκέψεις τῶν Ἀρχηγῶν δύνανται νά συγκαλῶνται καί κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν ἐργασιῶν τῆς Διασκέψεως.

Ἄρθρον 8. Ὁ Πρόεδρος τῆς Προσυνοδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως κηρύσσει τὴν ἔναρξιν καί τὴν λήξιν τῶν ἐργασιῶν, διευθύνει τὰς συζητήσεις μετὰ συντόμων κατὰ περίπτωσιν σχολίων, παρέχει δικαίωμα λόγου, καί ἀσκεῖ γενικώτερον πάντα τὰ καθήκοντα διά τὴν ὅσον ἔνεστι εὐρυθμον διεξαγωγὴν τῶν ἐργασιῶν τῆς Διασκέψεως κατὰ τόν παρόντα Κανονισμόν Λειτουργίας τῶν Προσυνοδικῶν Πανορθοδόξων Διασκέψεων. Συμφωνούσης τῆς Ὀλομελείας, ὁ Πρόεδρος δύναται νά περιορίξῃ τὴν χρονικὴν διάρκειαν τῆς παρεμβάσεως τῶν ὁμιλητῶν καί, εἰς περίπτωσιν καθ' ἣν δέν ἐξαντλεῖται ἡ προγραμματισθεῖσα συζήτησις ἐφ' ἑνὸς ἐκάστου θέματος ἢ ὁ κατάλογος τῶν ἐπιθυμούντων νά παρέμβουν, ὁ Πρόεδρος ἀποφασίζει διά τὰ περαιτέρω κατ' ἐφαρμογὴν τῆς ἀρχῆς ἀνοικτῆς ψηφοφορίας.

Ἄρθρον 9. Γραμματεὺς τῶν Προσυνοδικῶν Πανορθοδόξων Διασκέψεων εἶναι ὁ Γραμματεὺς ἐπὶ τῆς Προπαρασκευῆς τῆς Ἁγίας καί Μεγάλης Συνόδου. Ὁ Γραμματεὺς ἔχει τὴν εὐθύνην τῆς παρουσιάσεως τῶν Εἰσηγήσεων τῆς Διορθοδόξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς καί γενικῶς τῶν φακέλων τῶν θεμάτων, τῆς τηρήσεως τῶν πρακτικῶν τῶν ἐργασιῶν τῆς Διασκέψεως καί τῆς καθ' οἷονδῆποτε τρόπον ἐπικουρίας τοῦ ἔργου τῆς Ὀλομελείας καί τῶν Ἐπιτροπῶν. Πρὸς ἐπιτυχὴ διεξαγωγὴν τῶν ἐργασιῶν τῆς Διορθοδόξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς καί τῶν Προσυνοδικῶν Πανορθοδόξων Διασκέψεων ἡ Γραμματεία ἐπὶ τῆς Προπαρασκευῆς τῆς Ἁγίας καί Μεγάλης Συνόδου μεριμνᾷ διά τὴν μετάφρασιν συνόλου τοῦ ἐπισήμου ὑλικοῦ εἰς τὴν ἑλληνικὴν, ρωσικὴν καί γαλλικὴν γλῶσσαν, ὡς ἐπίσης καί διά τὴν διασφάλισιν αὐτομάτου διερμηνείας εἰς τὰς αὐτὰς γλώσσας.

Έργασιαί τῆς Διασκέψεως

Ἄρθρον 10. Ἡ έναρξις καί ἡ λήξις τῶν ἐργασιῶν ἐκάστης Προσυνοδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως κηρύσσεται διά τῆς τελέσεως τῆς θείας Λειτουργίας.

Ἄρθρον 11. Αἱ ἐργασιαί τῆς Διασκέψεως διεξάγονται ἐν Ὀλομελείᾳ καί ἐν Ἐπιτροπαῖς. Τά μέλη καί ἡ ἐν γένει συγκρότησις τῶν Ἐπιτροπῶν προτείνονται ὑπό τοῦ Γραμματέως τῆς Διασκέψεως, κατόπιν διαβουλεύσεων μετὰ τῶν Ἀρχηγῶν τῶν Ἀντιπροσωπιῶν τῶν κατὰ τόπους Ἐκκλησιῶν, καί ἐγκρίνονται ὑπό τῆς Ὀλομελείας τῆς Διασκέψεως. Εἰς τὰς Ἐπιτροπὰς κατανέμονται καί οἱ Σύμβουλοι τῶν Ἀντιπροσωπιῶν, οἱ ὅποιοι μετέχουν τῶν ἐργασιῶν αὐτῶν, ἔχοντες δικαίωμα λόγου, ἀλλ' οὐχί καί ψήφου ἐν τῇ ἐγκρίσει τῶν προτεινομένων κειμένων. Ὁ Πρόεδρος καί ὁ Γραμματεὺς ἐκάστης Ἐπιτροπῆς ἐκλέγονται ὑπό τῶν τακτικῶν μελῶν αὐτῆς.

Ἄρθρον 12. Αἱ Ἐπιτροπαί τῆς Διασκέψεως ἐργάζονται, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν σχετικῶν Εἰσηγήσεων τῆς Διορθοδόξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς καί τῶν ὑπό τῆς Ὀλομελείας τῆς Διασκέψεως δοθεισῶν ειδικωτέρων ἐντολῶν, διά τὴν σύνταξιν κατὰ θέμα σχεδίου προτάσεων πρὸς τὴν Ὀλομέλειαν. Ὁ Πρόεδρος τῆς Ἐπιτροπῆς παρουσιάζει τὸ θέμα, προγραμματίζει τὰς ἐργασίας, διευθύνει τὰς συζητήσεις καί εἰσηγείται τελικῶς τὰς ἐκ ταύτης προτάσεις εἰς τὴν Ὀλομέλειαν. Ἐκάστη Ἐπιτροπή δύναται νά συγκροτῇ Ὑποεπιτροπὰς, μετὰ πρότασιν τοῦ Προέδρου αὐτῆς, διά τὴν ἀρτιωτέραν ἐπεξεργασίαν ειδικωτέρων σημείων τοῦ θέματος. Αἱ προτάσεις τῶν Ὑποεπιτροπῶν, ἐγκρινόμεναι ὑπό τῆς Ἐπιτροπῆς, ἐντάσσονται εἰς τὸ σχέδιον προτάσεων αὐτῆς πρὸς τὴν Ὀλομέλειαν τῆς Διασκέψεως. Αἱ προτάσεις τῆς Ἐπιτροπῆς πρὸς τὴν Ὀλομέλειαν ἔχουν εἰσηγητικὸν χαρακτῆρα διά τὰς ἐργασίας τῆς Διασκέψεως.

Διορθόδοξος Προπαρασκευαστικὴ Ἐπιτροπή

Ἄρθρον 13. Ἡ Διορθόδοξος Προπαρασκευαστικὴ Ἐπιτροπή συγκαλεῖται διά Γραμμάτων τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου καί συγκροτεῖται, κατὰ τὰ πανορθόδοξως καθιερωμένα, ἐξ ἑνὸς Ἀντιπροσώπου καί ἑνὸς θεολογικοῦ Συμβούλου τῶν κατὰ τόπους Ὀρθόδοξων Ἐκκλησιῶν. Πρόεδρος τῆς Διορθοδόξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς εἶναι ὁ ἐκπρόσωπος τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, Γραμματεὺς δέ αὐτῆς εἶναι ὁ Γραμματεὺς ἐπὶ τῆς Προπαρασκευῆς τῆς Ἁγίας καί Μεγάλης Συνόδου.

Ἄρθρον 14. Αἱ ἐργασιαί τῆς Διορθοδόξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς διεξάγονται ἐν Ὀλομελείᾳ καί ἐν Ἐπιτροπαῖς ἐργασίας. Ἐπὶ τῆς συγκροτήσεως καί τῶν ἐργασιῶν τῶν Ἐπιτροπῶν τούτων ἰσχύουν κατ' ἀναλογίαν τὰ ἄρθρα 11 καί 12 τοῦ παρόντος κανονισμοῦ.

Ἄρθρον 15. Ἡ Διορθόδοξος Προπαρασκευαστικὴ Ἐπιτροπή ἔχει τὴν Ἀποστολὴν καί τὴν εὐθύνην μελέτης, ἐπεξεργασίας καί προπαρασκευῆς τῶν θεμάτων τῆς ἐπόμενης Προσυνοδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως, ἐπὶ τῇ βάσει τῆς εἰς τὸ καθ' ἕναστον θέμα συμβολῆς τῶν κατὰ τόπους Ὀρθόδοξων

Ἐκκλησιῶν καί τοῦ μερίμνη τῆς Γραμματείας ἐπὶ τῆς Προπαρασκευῆς τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου συγκεντρωθέντος γενικωτέρου περὶ τὰ θέματα ὑλικοῦ. Ἔργον τῆς Διορθοδόξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς εἶναι ἡ ἐπὶ ἐκάστου θέματος, ἐκ τῶν ἀναγεγραμμένων εἰς τὴν ἡμερησίαν διάταξιν τῆς ἐπόμενης Προσυνοδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως, ἀναζητήσεις τῆς ἐνιαίας ὀρθοδόξου θέσεως καὶ ἡ καταγραφή τῶν κατὰ θέμα προτάσεων τῆς Διορθοδόξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς εἰς κοινόν κείμενον, τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖ καὶ τὴν ἐπὶ τοῦ καθ' ἕκαστον θέματος εἰσήγησιν αὐτῆς πρὸς τὴν ἐπομένην Προσυνοδικὴν Πανορθόδοξον Διάσκεψιν πρὸς ἀποδοχὴν καὶ λήψιν ἀποφάσεων.

Ἀποδοχὴ κειμένων - λήψις Ἀποφάσεων - χαρακτήρ αὐτῶν

Ἄρθρον 16. Ἡ ὑπὸ τῶν Προσυνοδικῶν Πανορθοδόξων Διασκέψεων ἀποδοχὴ τῶν κειμένων ἐπὶ τῶν καθ' ἕκαστον θεμάτων τῆς ἡμερησίας διατάξεως γίνεται καθ' ὁμοφωνίαν. Πρὸς ἀπόφασιν ἐπὶ διαδικασιακῶν περιπτώσεων ἀπαιτεῖται ἡ διασφάλισις τῶν 2/3 τῶν μετεχουσῶν τῆς Διασκέψεως Ἀντιπροσωπιῶν. Αἱ ἀποφάσεις τῶν Προσυνοδικῶν Πανορθοδόξων Διασκέψεων ἐπὶ τῶν καθ' ἕκαστον θεμάτων τῆς ἡμερησίας διατάξεως ἔχουν εἰσηγητικὸν χαρακτήρα πρὸς τὴν Ἁγίαν καὶ Μεγάλην Σύνοδον, διό καί, καίτοι ἀποτυπώνουν τὴν ἐπὶ τῶν συγκεκριμένων θεμάτων ὀρθόδοξον παράδοσιν, δὲν ἔχουν ἄμεσον δεσμευτικὸν κύρος διὰ τὰς κατὰ τόπους Ἐκκλησίας, πρὶν ἢ ἀποφανθῆ ἡ Ἁγία καὶ Μεγάλη Σύνοδος.

Ἄρθρον 17. Ἡ μὴ ἐπίτευξις ὁμοφωνίας τῶν Ἀντιπροσωπιῶν κατὰ τὰς ἐν Ὀλομελείᾳ ἐπὶ τινος θέματος συζητήσεις συνεπάγεται τὴν ἀναβολὴν λήψεως ἀποφάσεως καὶ τὴν ἀναπομπὴν τοῦ θέματος τούτου πρὸς περαιτέρω μελέτην, ἐπεξεργασίαν καὶ προπαρασκευὴν κατὰ τὴν πανορθόδοξως καθιερωμένην διαδικασίαν, μερίμνη τῆς Γραμματείας ἐπὶ τῆς Προπαρασκευῆς τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου. Τὸ οὕτω ἀναπεμπόμενον θέμα ἀναγράφεται ὡς πρῶτον θέμα τῆς ἐπομένης Προσυνοδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως, καὶ ὡς τοιοῦτον ἐξετάζεται ὑπὸ τῆς Διορθοδόξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς. Ἐν περιπτώσει μὴ ἐπιτεύξεως καὶ πάλιν ὁμοφωνίας ἐπὶ τοῦ θέματος, ἢ καὶ ὁμοφώνου ἀπορρίψεως ὑπὸ πασῶν τῶν Ἀντιπροσωπιῶν τῶν Εἰσηγήσεων τῆς Διορθοδόξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς ἐπὶ τινος συγκεκριμένου θέματος, κατὰ τε τὴν πρώτην ἐν Ὀλομελείᾳ καὶ κατὰ τὴν μετὰ τὴν ἀναπομπὴν δευτέραν ἐν Ὀλομελείᾳ συζητήσιν αὐτοῦ, ἡ Γραμματεία ἐπὶ τῆς Προπαρασκευῆς τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου συμπληροῖ τὸν ἄχρι τῆς φάσεως ἐκείνης συγκροτηθέντα φάκελον, ἵνα οὗτος ἀναπεμφθῆ καὶ αὐθις κατὰ τὴν ἀνωτέρω διαδικασίαν.

Ἄρθρον 18. Αἱ ἀποφάσεις τῶν Προσυνοδικῶν Πανορθοδόξων Διασκέψεων ὑπογράφονται ὑπὸ τῶν Ἀρχηγῶν τῶν Ἀντιπροσωπιῶν τῶν κατὰ τόπους Ἐκκλησιῶν εἰς τὰς ἐπίσημους γλώσσας τῆς Διασκέψεως, ἴτοι τὴν ἑλληνικὴν, τὴν ρωσικὴν καὶ τὴν γαλλικὴν, καὶ κοινοποιοῦνται ὑπὸ τῆς Γραμματείας ἐπὶ τῆς Προπαρασκευῆς τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου

πρός πάσας τάς κατά τόπους Αυτόκεφάλους και Αυτόνόμους Ὁρθοδόξους Ἐκκλησίας.

Ἄρθρον 19. Τά Πρακτικά τῶν Προσυνοδικῶν Πανορθοδόξων Διασκέψεων ἀποστέλλονται, τό ταχύτερον δυνατόν, ὑπό τῆς Γραμματείας ἐπί τῆς Προπαρασκευῆς τῆς Ἁγίας καί Μεγάλης Συνόδου πρὸς πάσας τάς κατά τόπους Ὁρθοδόξους Ἐκκλησίας, ἥτις καί δημοσιεύει τάς τε ἀποφάσεις καί τά πρακτικά ἐκάστης Προσυνοδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως μετὰ τὴν ἀποστολὴν αὐτῶν εἰς τάς κατά τόπους Ὁρθοδόξους Ἐκκλησίας.

Ἐν τῷ ἐν Σαμπεζύ, Γενεύης, Ὁρθοδόξῳ Κέντρῳ τοῦ Οἴκουμενικοῦ Πατριαρχείου, τῇ 29ῃ Ὀκτωβρίου 1986.

*

ΑΠΟΦΑΣΙΣ

Γ' ΠΡΟΣΥΝΟΔΙΚΗ ΠΑΝΟΡΘΟΔΟΞΟΣ ΔΙΑΣΚΕΨΙΣ

Σαμπεζύ, 28 Ὀκτωβρίου - 6 Νοεμβρίου 1986

Η ΣΠΟΥΔΑΙΟΤΗΣ ΤΗΣ ΝΗΣΤΕΙΑΣ ΚΑΙ Η ΤΗΡΗΣΙΣ ΑΥΤΗΣ ΣΗΜΕΡΟΝ

1. Ἡ νηστεία εἶναι θεία ἐντολή (Γέν. 2,16-17). Κατὰ τόν Μ. Βασίλειον, «*συνηλικιωτίς ἐστί τῆς ἀνθρωπότητος, νηστεία γάρ ἐν τῷ παραδείσῳ ἐνομοθετήθη*» (Περὶ νηστείας, Λόγος 1,3). Εἶναι μέγα πνευματικόν ἀγώνισμα καί ἡ κατ' ἐξοχὴν ἔκφρασις τοῦ ἀσκητικοῦ ιδεώδους τῆς Ὁρθοδοξίας. Ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία, ἀπαρεγγλίστως στοιχοῦσα εἰς τε τὰ ἀποστολικά θεσπίσματα καί τούς συνοδικούς κανόνας καί εἰς τὴν καθ' ὅλου πατερικὴν παράδοσιν, διεκήρυξε πάντοτε τὴν ὑψίστην ἀξίαν τῆς νηστείας διὰ τὸν πνευματικόν βίον τοῦ ἀνθρώπου καί τὴν σωτηρίαν αὐτοῦ. Εἰς τὸν λατρευτικόν κύκλον τοῦ ἐνιαυτοῦ τοῦ Κυρίου προβάλλεται ἡ ὅλη περὶ τῆς νηστείας πατερικὴ παράδοσις καί διδασκαλία διὰ τὴν συνεχῆ καί ἀδιάπτωτον ἐγρήγορσιν τοῦ ἀνθρώπου καί τὴν ἐπίδοσιν αὐτοῦ εἰς τούς πνευματικούς ἀγῶνας. Διό καί ὑμνεῖται ὡς *χάρις πολύφωτος*, ὡς *ὄπλον ἀκαταμάχητον*, ὡς *πνευματικῶν ἀγῶνων ἀρχή*, ὡς *καλλίστη τρίβος ἀρετῶν*, ὡς *τροφή ψυχῆς*, ὡς *πηγὴ φιλοσοφίας ἀπάσης*, ὡς *ἀφθάρτον διαγωγῆς καί ἰσαγγέλου πολιτείας τό μίμημα*, ὡς *μήτηρ τῶν ἀγαθῶν ἀπάντων καί τῶν ἀρετῶν*, καί ὡς *εἰκὼν τῆς μελλούσης ζωῆς*.

2. Ἡ νηστεία ὡς ἀρχαιότατος θεσμός ἀπαντᾷ ἤδη εἰς τὴν Παλαιάν Διαθήκην (Δευτ. 9,18. Ἠσ. 58,4-10. Ἰωήλ 2,15. Ἰωνᾶς 3,5-7), βεβαιοῦται δέ ὑπὸ τῆς Καινῆς. Αὐτός ὁ Κύριος ἐνήστευσεν ἐπὶ τεσσαράκοντα ἡμέρας πρὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς δημοσίας δράσεως αὐτοῦ (Λουκ. 4,1-2) καί ἔδωκεν ὁδηγίαν ὡς πρὸς τὸν τρόπον ἀσκήσεως τῆς νηστείας (Ματθ. 6,16-18). Εἰς τὴν Καινὴν Διαθήκην γενικώτερον συνιστάται ἡ νηστεία ὡς μέσον ἐγκρατείας, μετανοίας καί πνευματικῆς ἀνατάσεως (Μαρκ. 1,6. Πραξ. 13,2. 14,23. Ρωμ. 14,21). Ἡ Ἐκκλησία ἀπὸ τῆς Ἀποστολικῆς ἐποχῆς διεκήρυξε τὴν ὑψίστην σημα-

οίαν τῆς νηστείας καί ὥρισε τήν Τετάρτην καί Παρασκευήν ὡς ἡμέρας νηστείας (Διδαχή 8,1), ὡς ἐπίσης καί τήν πρό τοῦ Πάσχα νηστείαν (Εἰρηναῖος Λουγδούνου, ἐν Εὐσεβίου, *Ἐκκλ. Ἱστορία*, 5,24). Ἡ κρατήσασα ποικιλία ὡς πρός τήν ἔκτασιν καί τό περιεχόμενον τῶν νηστειῶν τούτων (Διονυσίου Ἀλεξανδρείας, *Ἐπιστολή πρὸς Βασιλείδην*, PG 10,1278) ἀναδεικνύει τόν πνευματικόν χαρακτήρα τῆς νηστείας, εἰς τήν ὁποίαν καλοῦνται ἅπαντες οἱ πιστοί νά ἀνταποκριθοῦν, ἕκαστος κατὰ τήν ἰδίαν αὐτοῦ δύναμιν καί δυνατότητα, χωρὶς ὁμως νά παρέχεται καί ἐλευθερία καταφρονήσεως τοῦ ἱεροῦ τούτου θεσμοῦ: «Ὅρα μή τις σέ πλανήσῃ ἀπό ταύτης τῆς ὁδοῦ τῆς διδαχῆς... Εἰ μὲν γάρ δύνασαι βαστάσαι ὅλον τόν ζυγόν τοῦ Κυρίου, τέλειος ἔσει· εἰ δέ οὐ δύνασαι, ὃ δύνη, τοῦτο ποιεῖ. Περί δέ τῆς βρώσεως, ὃ δύνασαι, βάστασον» (Διδαχή, 6,1-3).

3. Ἡ ἀληθῆς νηστεία, ὡς πνευματικόν ἀγώνισμα, συνδέεται πρός τήν ἀδιάλειπτον προσευχήν καί τήν εἰλικρινῆ μετάνοιαν. «*Μετάνοια χωρὶς νηστείας ἀργή*» (Μ. Βασιλείου, *Περί νηστείας*, 1,3), ὡς ἐπίσης καί νηστεία ἄνευ ἔργων εὐποίας εἶναι νεκρά, ἰδίᾳ δέ κατὰ τήν σύγχρονον ἐποχήν, καθ' ἣν ἡ ἄνισος καί ἄδικος κατανομή τῶν ἀγαθῶν στερεῖ καί αὐτοῦ τοῦ ἐπιουσίου ἄρτου ὀλόκληρους λαούς. «*Νηστεύοντες ἀδελφοί σωματικῶς, νηστεύσωμεν καί πνευματικῶς· λύσωμεν πάντα σύνδεσμον ἀδικίας· διαρρήξωμεν στραγγαλιάς βιαιῶν συναλλαγμάτων· πάσαν συγγραφὴν ἄδικον διασπάσωμεν· δώσωμεν πεινώσιν ἄρτον, καί πτωχοὺς ἀστέγους εἰσαγάγωμεν εἰς οἴκους*» (Στιχηρὸν Ἰδιόμελον Τετάρτης Α' Ἑβδομάδος νηστειῶν. Πρβλ. Ἦσ. 58,6-7). Ἡ νηστεία δέν ἐξαντλεῖται εἰς ἀπλήν καί τυπικὴν ἀποχήν ἐκ τινῶν μόνον καθορισμένων τροφῶν: «*Οὐ μέντοι ἐξαρκεῖ καθ' ἑαυτήν ἡ ἀποχὴ βρωμάτων πρὸς τὴν ἐπαινετὴν νηστείαν, ἀλλὰ νηστεύσωμεν νηστείαν δεκτὴν, εὐάρεστον τῷ Θεῷ. Ἀληθῆς νηστεία ἡ τοῦ κακοῦ ἀλλοτριώσις, ἐγκράτεια γλώσσης, θυμοῦ ἀποχὴ, ἐπιθυμιῶν χωρισμός, καταλαλιάς, ψεύδους, ἐπιπορκίας. Ἡ τούτων ἔνδεια νηστεία ἀληθῆς. Ἐν τούτοις μὲν ἡ νηστεία καλόν*» (Μ. Βασιλείου, *Περί νηστείας*, 2,7). Ἡ κατὰ τήν νηστείαν ἀποχὴ ἐκ τινῶν καθωρισμένων τροφῶν καί ἡ κατ' αὐτήν ὀλιγαρκία, οὐ μόνον κατὰ τό εἶδος, ἀλλὰ καί κατὰ τὴν ποσότητα τῶν μεταλαμβανομένων τροφῶν, ἀποτελοῦν τό αἰσθητὸν στοιχεῖον τοῦ πνευματικοῦ ἀγωνίσματος: «*Ἡ νηστεία ἀποχὴ τροφῆς ἐστὶ κατὰ τό σημαινόμενον, τροφή δέ οὐδέν δικαιοτέρους ἡμᾶς ἢ ἀδικιωτέρους ἀπεργάζεται. Κατὰ δέ τό μυστικόν δηλοῖ ὅτι, ὡσπερ τοῖς καθ' ἓνα ἐκ τροφῆς ἢ ζωῆς, ἡ δέ ἀτροφία θανάτου σύμβολον, οὕτω καί ἡμᾶς τῶν κοσμικῶν νηστεύειν χρῆ, ἵνα τῷ κόσμῳ ἀποθάνωμεν καί μετὰ τοῦτο, τροφῆς θείας μεταλαβόντες, Θεῷ ζήσωμεν*» (Κλήμεντος Ἀλεξ., *Ἐκλογαί*, PG 9,704-705). Οὕτως, ἡ ἀληθῆς νηστεία ἀναφέρεται εἰς τήν καθ' ὅλου ἐν Χριστῷ ζωῆν τῶν πιστῶν καί κορυφούται διὰ τῆς συμμετοχῆς αὐτῶν εἰς τὴν θεῖαν λατρείαν καί ἰδίᾳ εἰς τό μυστήριον τῆς θεῖας Εὐχαριστίας.

4. Ἡ τεσσαρακονθήμερος νηστεία τοῦ Κυρίου κατέστη ὑπόδειγμα τῆς νηστείας τῶν πιστῶν, ἡ ὁποία ἐνεργοποιεῖ τὴν μετοχὴν αὐτῶν εἰς τὴν ὑπακοὴν τοῦ Κυρίου, ἵνα δι' αὐτῆς, «*ὃ μὴ φυλάξαντες ἀποβελήκαμεν, φυ-*

λάξαντες ἀπολάβωμεν» (Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου, *Λόγος 45, Εἰς τό ἅγιον Πάσχα*, 28). Ἡ χριστοκεντρικὴ κατανόησις τοῦ πνευματικοῦ χαρακτήρος τῆς νηστείας, ἰδίᾳ τῆς Μ. Τεσσαρακοστῆς, κανὼν εἰς τὴν καθ' ὅλου πατερικὴν παράδοσιν, συγκεφαλαιοῦται χαρακτηριστικῶς ὑπὸ τοῦ Ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ: «*Εάν οὕτω νηστεύης, οὐ μόνον συμπάσχων ἔση καὶ συννεκρούμενος, ἀλλὰ καὶ συννανιστάμενος καὶ συμβασιλεύων Χριστῷ εἰς αἰῶνας τοὺς ἀπεράντους· σύμφυτος γὰρ γεγονώς διὰ τῆς τοιαύτης νηστείας τῷ ὁμοιώματι τοῦ θανάτου αὐτοῦ, καὶ τῆς ἀνατάσεως κοινωνός ἔση καὶ τῆς ἐν αὐτῷ ζωῆς κληρονόμος*» (Ὁμιλία 13, τῇ πέμπτῃ Κυριακῇ τῶν νηστειῶν, PG 151,161).

5. Κατὰ τὴν ὀρθόδοξον παράδοσιν, τό ιδεῶδες τῆς πνευματικῆς τελειώσεως εὐρίσκεται πολὺ ὑψηλὰ καὶ ἕκαστος ὀφείλει, ἂν θέλῃ νὰ φθάσῃ εἰς αὐτό, νὰ ὑψωθῇ ἀναλόγως. Ἀκριβῶς δέ διὰ τοῦτο ἡ ἄσκησις καὶ ὁ πνευματικὸς ἀγὼν δέν ἔχει μέτρον, ὅπως καὶ ἡ τελειότης τῶν τελείων. Ἐλάχιστοι ἀνταποκρίνονται εἰς τὰς ἐπιταγὰς τοῦ ὀρθόδοξου ὑψηλοῦ ιδεώδους, ὥστε νὰ θεοῦνται ζῶντες. Καὶ αὐτοί, παρ' ὅτι πράττουν πάντα τὰ διατεταγμένα, οὐδέποτε ὑψηλοφρονοῦν, ἀλλ' ὁμολογοῦν ὅτι «*δοῦλοι ἀχρεῖοί ἐσμεν καὶ ὁ ὀφείλομεν ποιῆσαι πεπονήκαμεν*». Ὅλοι οἱ ἄλλοι ἔχουν - κατὰ τὴν ὀρθόδοξον περὶ πνευματικῆς ζωῆς ἀντίληψιν - χρέος νὰ μὴ ἐγκαταλείπουν τὸν καλὸν τῆς νηστείας ἀγὼνα, ἀλλ' ἐν αὐτομεμφίᾳ καὶ συναισθήσει τῆς ταπεινότητος τῆς καταστάσεως αὐτῶν νὰ ἐπαφίενται διὰ τὰς παραλείψεις τῶν εἰς τό ἔλεος τοῦ Θεοῦ, καθ' ὅσον ὀρθόδοξος πνευματικὴ ζωὴ εἶναι ἀνεπίτευκτος χωρὶς τὸν πνευματικὸν ἀγὼνα τῆς νηστείας.

6. Ἡ Ὄρθόδοξος Ἐκκλησία, ὡς φιλόστοργος μήτηρ, ὥρισε τὰ εἰς σωτηρίαν συμφέροντα καὶ προέταξε τοὺς ἱερὺς καιροὺς τῆς νηστείας ὡς θεοδώρητον «*φυλακτήριον*» τῆς καινῆς ἐν Χριστῷ ζωῆς τῶν πιστῶν κατὰ πάσης ἐπιβουλῆς τοῦ ἄλλοτρίου. Στοιχοῦσα τοῖς θείοις Πατρᾶσι, φυλάσσει, ὡς καὶ πρότερον, τὰ ἱερά ἀποστολικά θεοπύσματα, τοὺς συνοδικοὺς κανόνας καὶ τὰς ἱεράς παραδόσεις, προβάλλει πάντοτε τὰς ἱεράς νηστείας ὡς ἀρίστην ἐν τῇ ἀσκήσει τρίβον πνευματικῆς τελειώσεως καὶ σωτηρίας τῶν πιστῶν καὶ κηρύσσει τὴν ἀνάγκην τηρήσεως ὑπ' αὐτῶν τῶν τεταγμένων νηστειῶν τοῦ ἐνιαυτοῦ τοῦ Κυρίου, ἥτοι τῆς Μ. Τεσσαρακοστῆς, τῆς Τετάρτης καὶ τῆς Παρασκευῆς, αἵτινες μαρτυροῦνται ὑπὸ τῶν ἱερῶν κανόνων, ὡς καὶ τῶν νηστειῶν τῶν Χριστουγέννων, τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων, τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου, καὶ τῶν μονοημέρων τῆς Ὑψώσεως τοῦ Τιμίου Σταυροῦ, τῆς παραμονῆς τῶν Θεοφανείων καὶ τῆς ἀποτομῆς τῆς τιμῆς κεφαλῆς Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου, πρὸς τούτοις δέ καὶ πασῶν τῶν κατὰ ποιμαντικὴν μέριμναν ὀριζόμενων ἐκάστοτε νηστειῶν ἢ τῶν κατὰ τὴν προαίρεσιν τῶν πιστῶν τηρουμένων.

7. Ἡ Ἐκκλησία ὁμως ἔθετο ἅμα, κατὰ ποιμαντικὴν διάκρισιν, καὶ ὅρια φιλανθρώπου οἰκονομίας τοῦ καθεστώτος τῆς νηστείας. Διό καὶ προέβλεψε τὴν δι' ἀσθένειαν τοῦ σώματος ἢ δι' ἀδήριτον ἀνάγκην ἢ καὶ διὰ τὴν χα-

λεπότητα τών καιρών ανάλογον ἐφαρμογήν τῆς ἀρχῆς τῆς ἐκκλησιαστικῆς οἰκονομίας, κατὰ τὴν ὑπεύθυνον κρίσιν καὶ ποιμαντικὴν μέριμναν τοῦ σώματος τῶν ἐπισκόπων τῶν κατὰ τόπους Ἐκκλησιῶν.

8. Εἶναι γεγονός ὅτι σήμερον πολλοὶ πιστοὶ δέν τηροῦν ἀπάσας τὰς περὶ νηστείας διατάξεις, εἴτε ἐξ ὀλιγωρίας εἴτε λόγω τῶν ὑπαρχουσῶν συνθηκῶν ζωῆς, οἰαδιῆποτε κἂν ὦσιν αὐταί. Ἄπασαι ὅμως αἱ περιπτώσεις αὐταὶ τῆς χαλαρώσεως τῶν περὶ νηστείας ἱερῶν διατάξεων, εἴτε εἶναι γενικώτεραι εἴτε ἀτομικαί, δέον ὅπως τυγχάνουν φιλοστόργου μητρικῆς μερίμνης ἐκ μέρους τῆς Ἐκκλησίας, ἥτις οὐδέποτε «θέλει τὸν θάνατον τοῦ ἀμαρτωλοῦ ὡς τὸ ἐπιστρέψαι καὶ ζῆν αὐτόν». Ὅθεν, διὰ τοὺς ἔχοντας δυσκολίαν εἰς τὴν τήρησιν τῶν ἰσχυουσῶν περὶ νηστείας διατάξεων, εἴτε ἐκ λόγων ἀτομικῶν (*ἀσθένεια, στράτευσις, συνθήκαι ἐργασίας, διαβίωσις ἐν τῇ Διασπορᾷ* κ.λπ.) εἴτε γενικωτέρων (*εἰδικαὶ συνθήκαι ἐπικρατοῦσαι εἰς τινὰς χώρας ἀπὸ πλευρᾶς κλίματος, ἀδυναμία εὐρέσεως νηστίμων τροφῶν καὶ κοινωνικῶν δομῶν*), ἐπαφίεται εἰς τὴν πνευματικὴν διάκρισιν τῶν κατὰ τόπους Ὁρθόδοξων Ἐκκλησιῶν νά καθορίσουν τὸ μέτρον τῆς φιλανθρώπου οἰκονομίας καὶ ἐπιεικείας, ἀπαλύνουσαι, κατὰ τὰς εἰδικὰς ταύτας περιπτώσεις, τὸ τυχόν «*στύφον*» τῶν ἱερῶν νηστειῶν. Πάντα δέ ταῦτα ἐντὸς τῶν πλαισίων τῶν ὡς ἄνω λεχθέντων καὶ ἐπὶ τῷ σκοπῷ νά μὴ ἀτονήσῃ ποσῶς ὁ ἱερός θεσμός τῆς νηστείας. Ἡ φιλόανθρωπος αὐτῆ συγκατάβασις πρέπει νά ἀσκηθῆ ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας μετὰ πάσης φειδοῦς, ὡποσδήποτε δέ ἐπὶ τὸ ἐπιεικέστερον διὰ τὰς νηστείας ἐκείνας, δι' ἃς δέν ὑπάρχει ὁμοίομορφος πάντοτε καὶ εἰς ἀπάσας τὰς περιπτώσεις παράδοσις καὶ πράξις ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ: «*...Καλὸν τὸ νηστεύειν πᾶσαν ἡμέραν, ἀλλ' ὁ μὴ ἐσθίων τὸν ἐσθιοντα μὴ κρινέτω. Ἐν τοῖς τοιούτοις οὐ νομοθετεῖν, οὐ βιάζεσθαι, οὐκ ἀναγκαστικῶς ἄγειν τὸ ἐγγχειρισθὲν προσήκει ποιῆμιον, πειθοῖ μᾶλλον καὶ ἡπιότητι καὶ λόγω ἄλατι ἠρτυμένῳ...*» (Ἰωάννου Δαμασκηνοῦ, *Περὶ τῶν ἀγίων νηστειῶν*, 7).

9. Ὡσαύτως, πρέπει τὸ σύνολον τῶν πιστῶν τῆς Ἐκκλησίας νά νηστεύῃ πρό τῆς θείας Μεταλήψεως, νά ἐθισθῆ δέ νά νηστεύῃ εἰς ἐνδειξιν μετανοίας, εἰς ἐκπλήρωσιν πνευματικῆς ὑποσχέσεως, πρὸς ἐπίτευξιν ἱεροῦ τινός σκοποῦ, εἰς καιροῦς πειρασμοῦ, ἐν συνδυασμῷ πρὸς αἰτήματα αὐτοῦ παρὰ τοῦ Θεοῦ, εἰς θεομηνίας, πρό τοῦ Βαπτίσματος (διὰ τοὺς προσερχομένους εἰς τὸ Βάπτισμα ἐνηλίκους), πρό τῆς χειροτονίας, εἰς περιπτώσεις ἐπιτιμίων, κατὰ τὰς ἱεράς ἀποδημίας καὶ εἰς ἄλλας παρομοίας περιστάσεις.

Ἐν τῷ ἐν Σαμπεζύ, Γενεύης, Ὁρθοδόξῳ Κέντρῳ τοῦ Οἴκουμενικοῦ Πατριαρχείου, τῇ 4ῃ Νοεμβρίου 1986.

ΑΠΟΦΑΣΙΣ
Γ' ΠΡΟΣΥΝΟΔΙΚΗ ΠΑΝΟΡΘΟΔΟΞΟΣ ΔΙΑΣΚΕΨΙΣ
Σαμπεζύ, 28 Ὀκτωβρίου — 6 Νοεμβρίου 1986

ΣΧΕΣΕΙΣ ΤΗΣ ΟΡΘΟΔΟΞΟΥ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΠΡΟΣ ΤΟΝ
ΛΟΙΠΟΝ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΟΝ ΚΟΣΜΟΝ

1. Ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία ἀνέκαθεν ἦτο εὖνους καὶ θετικῶς διατεθειμένη πρὸς πάντα Διάλογον τόσον διὰ θεολογικούς, ὅσον καὶ διὰ ποιμαντικούς λόγους. Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία ἐχώρησε πράγματι εἰς Θεολογικὸν διάλογον μετὰ πλείστων χριστιανικῶν Ἐκκλησιῶν καὶ Ὁμολογιῶν, ἐν τῇ πεποιθήσει ὅτι διὰ τοῦ Διαλόγου δίδει δυναμικὴν μαρτυρίαν τῶν πνευματικῶν αὐτῆς θησαυρῶν πρὸς τοὺς ἐκτὸς αὐτῆς, μὲ ἀντικειμενικὸν σκοπὸν τὴν προλείανσιν τῆς ὁδοῦ τῆς ὁδηγοῦσης πρὸς τὴν ἐνότητα.

2. Ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία, ὡς οὐσα ἡ Μία, Ἁγία, Καθολικὴ καὶ Ἀποστολικὴ Ἐκκλησία, ἔχει πλήρη συνείδησιν τῆς εὐθύνης αὐτῆς διὰ τὴν ἐνότητα τοῦ χριστιανικοῦ κόσμου. Ἀναγνωρίζει τὴν πραγματικὴν ὑπαρξιν ὅλων τῶν χριστιανικῶν Ἐκκλησιῶν καὶ Ὁμολογιῶν, ἀλλὰ καὶ πιστεύει ὅτι αἱ πρὸς ταύτας σχέσεις αὐτῆς πρέπει νὰ στηρίζωνται ἐπὶ τῆς ὑπ' αὐτῶν ὅσον ἔνεστι ταχυτέρας καὶ ἀντικειμενικωτέρας ἀποσαφηνίσεως τοῦ ὅλου ἐκκλησιολογικοῦ θέματος καὶ ἰδιαιτέρως τῆς γενικωτέρας παρ' αὐταῖς διδασκαλίας περὶ μυστηρίων, χάριτος, ἱερωσύνης καὶ ἀποστολικῆς διαδοχῆς. Οἱ σύγχρονοι διμερεῖς Θεολογικοὶ διάλογοι τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας ἐκφράζουν κατὰ τρόπον αὐθεντικὸν τὴν συνείδησιν ταύτην τῆς Ὁρθοδοξίας.

3. Βεβαίως, ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία, διαλεγομένη μετὰ τῶν λοιπῶν Χριστιανῶν, δέν παραγνωρίζει τὰς δυσκολίας τοῦ τοιοῦτου ἐγχειρήματος, κατανοεῖ ὅμως ταύτας ἐν τῇ πορείᾳ πρὸς τὴν κοινὴν παράδοσιν τῆς ἀρχαίας ἀδιαιρέτου Ἐκκλησίας καὶ ἐπὶ τῇ ἐλπίδι ὅτι τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, ὅπερ ὅλον συγκροτεῖ τὸν θεσμόν τῆς Ἐκκλησίας, θά ἀναπληρώσῃ τὰ ἐλλείποντα. Ἐν τῇ ἐννοίᾳ τούτῃ, ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία εἰς τοὺς Θεολογικοὺς Διαλόγους δέν στηρίζεται μόνον εἰς τὰς ἀνθρωπίνας δυνάμεις τῶν διεξαγόντων τοὺς Διαλόγους, ἀλλ' ἀπεκδέχεται καὶ τὴν ἐπιστάσιαν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἐν τῇ χάριτι τοῦ Κυρίου, εὐχηθέντος « *ἵνα πάντες ἐν ᾧσιν* » (Ἰω. 17,21).

Καίτοι ἡ Β' Προσυνοδικὴ Πανορθόδοξος Διάσκεψις ὥρισεν ὅτι αἱ μέχρι τῆς συγκλήσεως τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου λαμβανόμεναι ὑπὸ τῶν Προσυνοδικῶν Πανορθόδοξων Διασκέψεων ἀποφάσεις δέν ἔχουσι κανονικὴν ἰσχὴν πρὸ τῆς ἐπ' αὐτῶν ἀποφάνσεως τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου, ὅμως, λόγῳ τῆς φύσεως τοῦ θέματος, κρίνεται ὑπὸ τῆς παρούσης Διασκέψεως ὅτι αἱ οὕτω λαμβανόμεναι εἰσηγητικαὶ ἀποφάσεις δύνανται νὰ ἔχουν ἄμεσον ἐφαρμογὴν.

4. Οἱ σύγχρονοι διμερεῖς Θεολογικοὶ διάλογοι, κηρυχθέντες ὑπὸ Παν-

ορθοδόξων Διασκέψεων, εκφράζουν τήν ὁμόθυμον ἀπόφασιν πασῶν τῶν κατά τόπους ἀγιωτάτων Ὁρθόδοξων Ἐκκλησιῶν, αἱ ὁποῖαι ἔχουν ὑψιστον χρέος νά συμμετέχουν ἐνεργῶς καί συνεχῶς εἰς τήν διεξαγωγήν αὐτῶν, ἵνα μή παρακωλύηται ἡ ὁμόφωνος μαρτυρία τῆς Ὁρθοδοξίας πρὸς δόξαν τοῦ ἐν Τριάδι Θεοῦ. Ἐν ἡ περιπτώσει Ἐκκλησία τις ἤθελεν ἀποφασίσει νά μή ὀρίση ἐκπροσώπους αὐτῆς εἰς τινά Διάλογον ἢ συνέλευσιν Διαλόγου, ἐάν ἡ ἀπόφασις αὐτή δέν εἶναι πανορθόδοξος, ὁ Διάλογος συνεχίζεται. Πρὸ τῆς ἐνάρξεως τοῦ Διαλόγου ἢ τῆς συνελεύσεως ἀντιστοίχως, ἡ ἀπουσία Ἐκκλησίας τινός δέον ὅπως συζητηθῆ ὅπωςδῆποτε ὑπὸ τῆς Ὁρθοδόξου Ἐπιτροπῆς τοῦ Διαλόγου πρὸς ἔκφρασιν τῆς ἀλληλεγγύης καί τῆς ἐνότητος τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας.

5. Τά προβλήματα, τά ὁποῖα ἀνακύπτουν κατά τὰς θεολογικάς συζητήσεις τῶν Μικτῶν Θεολογικῶν Ἐπιτροπῶν δέν συνιστοῦν πάντοτε ἐπαρκῆ αἰτιολόγησιν μονομεροῦς ἀνακλήσεως τῶν ἀντιπροσώπων αὐτῆς ἢ καί ὀριστικῆς διακοπῆς τῆς συμμετοχῆς αὐτῆς ὑπὸ τινος κατά τόπον Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας. Ἡ ἀποχώρησις ἐκ τοῦ Διαλόγου Ἐκκλησίας τινός δέον ὅπως κατά κανόνα ἀποφεύγεται, καταβαλλομένων τῶν δεουσῶν διορθόδοξων προσπαθειῶν διὰ τήν ἀποκατάστασιν τῆς ἀντιπροσωπευτικῆς ὀλοκληρίας τῆς ἐν τῷ Διαλόγῳ τούτῳ ὀρθόδοξου Θεολογικῆς Ἐπιτροπῆς.

6. Ἡ κατά τήν διεξαγωγὴν τῶν Θεολογικῶν Διαλόγων ἀκολουθουμένη μεθοδολογία ἀποσκοπεῖ εἰς τε τήν λύσιν τῶν παραδεδομένων θεολογικῶν διαφορῶν ἢ τῶν τυχόν νέων διαφοροποιήσεων καί εἰς τήν ἀναζήτησιν τῶν κοινῶν στοιχείων τῆς χριστιανικῆς πίστεως, προϋποθέτει δέ τήν σχετικὴν πληροφόρησιν τοῦ πληρώματος τῆς Ἐκκλησίας ἐπὶ τῶν διαφόρων ἐξελιξέων τῶν Διαλόγων. Ἐν περιπτώσει ἀδυναμίας ὑπερβάσεως συγκεκριμένης τινός θεολογικῆς διαφορᾶς ὁ Θεολογικὸς διάλογος συνεχίζεται, καταγεγραφομένης τῆς διαπιστωθείσης ἐπὶ τοῦ συγκεκριμένου θέματος θεολογικῆς διαφωνίας καί ἀνακοινουμένης τῆς διαφωνίας ταύτης πρὸς πάσας τὰς κατά τόπους Ὁρθοδόξους Ἐκκλησίας διὰ τὰ ἐφεξῆς δέοντα γενέσθαι.

7. Εἶναι εὐνόητον ὅτι κατά τήν διεξαγωγὴν τῶν θεολογικῶν Διαλόγων κοινὸς πάντων σκοπὸς εἶναι ἡ τελικὴ ἀποκατάστασις τῆς ἐν τῇ ὀρθῇ πίστει καί τῇ ἀγάπῃ ἐνότητος. Ὅπωςδῆποτε ὅμως αἱ ὑφιστάμεναι θεολογικαί καί ἐκκλησιολογικαί διαφοραὶ ἐπιτρέπουν ποῖαν τινά ἱεράρχησιν ὡς πρὸς τὰς ὑφισταμένας δυσχερείας διὰ τήν πραγμάτων τοῦ πανορθόδοξως τεθειμένου σκοποῦ. Ἡ ἑτερότης τῶν προβλημάτων ἐκάστου διμεροῦς Διαλόγου προϋποθέτει διαφοροποιήσιν μὲν τῆς τηρηθησομένης ἐν αὐτῷ μεθοδολογίας, ἀλλ' οὐχί καί διαφοροποιήσιν σκοποῦ, διότι ὁ σκοπὸς εἶναι ἐνιαῖος εἰς πάντας τοὺς Διαλόγους.

8. Ἐν τούτοις, ἐπιβάλλεται, ἐν περιπτώσει ἀνάγκης, ὅπως ἀναληφθῆ προσπάθεια συντονισμοῦ τοῦ ἔργου τῶν διαφόρων Διορθόδοξων Θεολογικῶν Ἐπιτροπῶν, τοσοῦτω μᾶλλον, ὅσῳ ἡ ὑπάρχουσα ἄρρηκτος ὀντολογικὴ ἐνότης τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας πρέπει νά ἀποκαλύπτηται καί ἐκδηλοῦται καί ἐν τῷ χώρῳ τούτῳ τῶν Διαλόγων.

9. Ἡ περάτωση οἰουδήποτε ἐπίσημως κηρυχθέντος Θεολογικοῦ Διαλόγου συντελεῖται διά τῆς ὀλοκληρώσεως τοῦ ἔργου τῆς ἀντιστοίχου Μικτῆς Θεολογικῆς Ἐπιτροπῆς, ὅποτε ὁ Πρόεδρος τῆς Διορθοδόξου Ἐπιτροπῆς ὑποβάλλει *Ἐκθεσιν* πρὸς τὸν Οἰκουμενικὸν Πατριάρχην, ὁ ὁποῖος, ἐν συμφωνία καὶ μετὰ τῶν Προκαθημένων τῶν κατὰ τόπους Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν, κηρύσσει τὴν λήξιν τοῦ Διαλόγου. Οὐδεὶς Διάλογος θεωρεῖται περατωθεὶς πρὶν ἢ κηρυχθῆ λήξας διὰ τῆς αὐτῆς πανορθοδόξου ἀποφάνσεως.

10. Ἡ μετὰ τὴν τυχόν ἐπιτυχή ὀλοκλήρωσιν τοῦ ἔργου Θεολογικοῦ τινος Διαλόγου πανορθόδοξος ἀπόφασις διὰ τὴν ἀποκατάστασιν τῆς ἐκκλησιαστικῆς κοινωνίας δέον ὅπως ἐρείδῃται ἐπὶ τῆς ὁμοφωνίας πασῶν τῶν κατὰ τόπους Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν.

Α'. Ὁ Διάλογος μετὰ τῶν Ἀγγλικανῶν

Ἡ Γ' Προσυνοδικὴ Πανορθόδοξος Διάσκεψις κρίνει ἱκανοποιητικὸν τὸ μέχρι σήμερον ἐπιτελεσθὲν ἔργον ὑπὸ τῆς Μικτῆς Θεολογικῆς Ἐπιτροπῆς ἐπὶ τοῦ Διαλόγου μετὰ τῶν Ἐκκλησιῶν Ὁρθοδόξου καὶ Ἀγγλικανικῆς, παρὰ τὰς ὑπὸ τῶν Ἀγγλικανῶν ἐκδηλουμένας τάσεις ὑποβαθμίσεως τοῦ Διαλόγου. Συνετάχθησαν ὑπ' αὐτῆς κοινὰ κείμενα ἐπὶ θεμάτων τριαδολογικῶν καὶ ἐκκλησιολογικῶν, ὡς καὶ ζωῆς, λατρείας καὶ παραδόσεως τῆς Ἐκκλησίας.

Ἡ Διάσκεψις παρατηρεῖ συνάμα, ὅτι ἡ κατὰ τὸ 1976 ὑπογραφείσα ἐν Μόσχᾳ συμφωνία πρὸς πρότασιν ἀπαλείψεως τοῦ Filioque ἐκ τοῦ Συμβόλου τῆς πίστεως δὲν ἔτυχεν εἰσέτι εὐρείας ἀνταποκρίσεως. Ὁμοίως, παρὰ τὰς ἐν Ἀθήναις (1978) καὶ ἀλλαχού γενομένας συζητήσεις καὶ Δηλώσεις τῶν Ὁρθοδόξων ἐναντίον τῆς χειροτονίας τῶν γυναικῶν, Ἐκκλησίαι τινὲς τῆς Ἀγγλικανικῆς Κοινωνίας συνέχισαν νὰ προβαίνουν εἰς τοιαύτας χειροτονίας. Αἱ τάσεις αὗται δύνανται νὰ ἔχουν ἀρνητικὰς ἐπιπτώσεις εἰς τὴν περαιτέρω πορείαν τοῦ Διαλόγου.

Σοβαρὰν δυσχέρειαν εἰς τὴν ὁμαλὴν διεξαγωγὴν τοῦ Διαλόγου τούτου ἀποτελοῦν ἐπίσης αἱ ἐλαστικαὶ καὶ ἀσαφεῖς ἐκκλησιολογικαὶ προϋποθέσεις τῶν Ἀγγλικανῶν, αἱ ὁποῖαι θὰ ἠδύναντο νὰ σχετικοποιήσουν καὶ τὸ περιεχόμενον τῶν συνυπογραφομένων κοινῶν Θεολογικῶν κειμένων. Ἀνάλογος εἶναι καὶ ἡ δυσκολία, ἡ προερχομένη ἐκ διαφόρων ἀκραίων διακηρύξεων ἡγετικῶν στελεχῶν τῶν Ἀγγλικανῶν εἰς θέματα πίστεως.

Περὶ τοῦ θεματολογίου τοῦ Διαλόγου εἰδικότερον ἡ Διάσκεψις συνιστᾷ, ὅπως τονίζεται ἡ δυναμένη νὰ ὑπάρχῃ συμφωνία ἐπὶ δογματικῶν θεμάτων διαχωριζόντων τὰς δύο Ἐκκλησίας. Θὰ ἠδύναντο ἐπίσης νὰ ἐνταχθοῦν εἰς τὸ θεματολόγιον καὶ θέματα πνευματικότητος, ποιμαντικῆς μερίμνης καὶ διακονίας διὰ τὰς ἀνάγκας τοῦ συγχρόνου κόσμου.

Β'. Ὁ Διάλογος μετὰ τῶν Παλαιοκαθολικῶν

Ἡ Γ' Προσυνοδικὴ Πανορθόδοξος Διάσκεψις ἐκφράζει τὴν

ικανοποιήσιν αὐτῆς διὰ τὴν μέχρι τοῦδε πορείαν τοῦ μεταξύ τῶν Ἐκκλησιῶν Ὁρθοδόξου καὶ Παλαιοκαθολικῆς Θεολογικοῦ Διαλόγου, ὁ ὁποῖος βραίνει ὁσονοῦπω πρὸς τὴν ὀλοκλήρωσιν αὐτοῦ.

Ἔχουν ἤδη συνταχθῆ καὶ γίνεαι ἀπὸ κοινοῦ δεκτὰ εἴκοσιν ἐν ὄλῳ κείμενα ἐπὶ ἰσαριθμῶν *θεολογικῶν, χριστολογικῶν, ἐκκλησιολογικῶν, σωτηριολογικῶν*, περὶ τῆς Θεομήτορος καὶ τινῶν μυστηρίων θεμάτων, πρόκειται δὲ κατὰ τὴν ἐπομένην συνεδρίαν τῆς Μικτῆς Θεολογικῆς Ἐπιτροπῆς νὰ ἐξετασθοῦν θέματα σχετικὰ μὲ τὴν *μυστηριολογίαν καὶ ἐσχατολογίαν*, ὡς καὶ αἱ προϋποθέσεις καὶ αἱ συνέπειαι τῆς *ἐκκλησιαστικῆς κοινωνίας*.

Ἡ Διάσκεψις κρίνει, ὅτι διὰ τὴν πληρεστέραν ἀξιολόγησιν τοῦ Διαλόγου τούτου δὲν θὰ ἔδει νὰ ἀγνοηθοῦν τὰ ἑξῆς: (α) ἡ διατήρησις τῆς παλαιᾶς πράξεως τῆς Παλαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας περὶ τὴν μυστηριακὴν κοινωνίαν μετὰ τῆς Ἀγγλικανικῆς Ἐκκλησίας, ὡς ἐπίσης καὶ αἱ ἐν Γερμανίᾳ ἀναφανείσαι νεώτεραι τάσεις μυστηριακῆς κοινωνίας μετὰ τῆς Εὐαγγελικῆς Ἐκκλησίας, διότι αὐταὶ συρρικνώνουν τὴν σπουδαιότητα τῶν συνυπογραφομένων ἐν τῷ Διαλόγῳ κοινῶν ἐκκλησιολογικῶν κειμένων, καὶ (β) αἱ δυσχέρειαι ἐνσωματώσεως καὶ ἀναπτύξεως εἰς τὸν καθ' ὅλου βίον τῆς Παλαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας τῆς θεολογίας τῶν συνυπογραφομένων κοινῶν θεολογικῶν κειμένων.

Τὰ δύο ταῦτα θέματα δέον νὰ ἀξιολογηθοῦν ὡς πρὸς τὰς ἐκκλησιολογικὰς καὶ ἐκκλησιαστικὰς συνεπειὰς αὐτῶν ὑπὸ τῶν ἀρμοδίων ὀργάνων τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, οὕτως ὥστε νὰ καθορισθοῦν, ὡς οἶόν τε τάχιον, αἱ ἐκκλησιαστικαὶ προϋποθέσεις ἀποκαταστάσεως τῆς μετὰ τῶν Παλαιοκαθολικῶν ἐκκλησιαστικῆς κοινωνίας.

Ἡ τυχὸν ἐπιτυχὴς περὰ τωσις τοῦ Θεολογικοῦ τούτου Διαλόγου θὰ ἔχη εὐεργετικὰ ἀποτελέσματα διὰ τὴν πορείαν καὶ τῶν ἄλλων Διαλόγων, διότι θὰ ἐνισχύσῃ τὴν ἀξιοπιστίαν αὐτῶν.

Γ'. Ὁ Διάλογος μετὰ τῶν Ἀρχαίων Ἀνατολικῶν Ἐκκλησιῶν

Ἡ Γ' Προσυνοδικὴ Πανορθόδοξος Διάσκεψις χαιρετίζει μετ' ἰδιαίτερας ἱκανοποιήσεως τὴν πρὸ τινος ἐναρξίν τοῦ Διαλόγου τούτου καὶ ἐξαιρεῖ τὴν ἐπιλογὴν τῆς *Χριστολογίας* ὡς πρώτου πρὸς ἐξέτασιν θέματος.

Αἱ προοπτικαὶ τοῦ ἐν λόγῳ Διαλόγου παρέχουν βασίμους ἐλπίδας ὅτι θὰ εὐρεθοῦν ἀπὸ κοινοῦ λύσεις διὰ τὰ ὑφιστάμενα θέματα περὶ τὸν Ὅρον τῆς Δ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου, ἐν ἀρρήκτῳ ἐνότητι καὶ πρὸς τὰς *χριστολογικὰς ἀποφάσεις τῶν ἄλλων Οἰκουμενικῶν Συνόδων*, τὸν τρόπον ἀποδοχῆς τῶν Δ', Ε', ΣΤ' καὶ Ζ' Οἰκουμενικῶν Συνόδων, τὴν ἄρσιν τῶν ἐκατέρωθεν ἐπιβληθέντων Ἀναθεμάτων κ. λπ.

Δ'. Ὁ Διάλογος μετὰ τῶν Ρωμαιοκαθολικῶν

Ἡ Γ' Προσυνοδικὴ Πανορθόδοξος Διάσκεψις χαιρετίζει μετ' ἱκανοποιήσεως τὰ γενόμενα ἐποικοδομητικὰ βήματα καὶ διαδηλοῖ τὴν θέλησιν καὶ ἀπόφασιν τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας περὶ τῆς συνεχίσεως τοῦ σπου-

δαίου τούτου Διαλόγου, ὅστις ὠδήγησεν εἰς τὴν σύνταξιν κοινού κειμένου ἐπὶ τοῦ θέματος «*Τό Μυστήριον τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς θείας Εὐχαριστίας ὑπὸ τὸ φῶς τοῦ Μυστηρίου τῆς Ἁγίας Τριάδος*» καὶ εἰς τὴν ἀπό κοινού μελέτην τοῦ θέματος «*Πίστις, Μυστήρια καὶ Ἐνότης τῆς Ἐκκλησίας*».

Ἄλλ' ἡ ἡμετέρα Διάσκεψις ἐπισημαίνει ἐκ παραλλήλου καὶ τὴν ὑπαρξιν ὠρισμένων θεματολογικῶν, μεθοδολογικῶν καὶ ἄλλων προβλημάτων, τὰ ὅποια δυσχεραίνουν τὴν ταχείαν καὶ ἀποτελεσματικὴν διεξαγωγὴν καὶ προώθησιν τοῦ Διαλόγου. Πρὸς ὑπερήδησιν κατὰ τὸ δυνατόν τῶν προβλημάτων τούτων καὶ βελτίωσιν γενικῶς τῶν συνθηκῶν διεξαγωγῆς τοῦ Διαλόγου, ἡ Διάσκεψις ἐπιθυμεῖ νὰ προβῆ εἰς ὠρισμένας εἰσηγήσεις. Αὐτονόητον εἶναι, ὅτι τὰ προτεινόμενα θὰ τύχουν τῆς ἀποδοχῆς καὶ τῆς ἐτέρας πλευρᾶς, κατὰ τὴν καθιερωμένην καὶ ἀπό κοινού δεκτὴν γενομένην διαδικασίαν διεξαγωγῆς τοῦ Διαλόγου.

Ὡς πρὸς τὴν *θεματολογίαν*, ἡ Διάσκεψις εἰσηγεῖται τὴν ἐπιλογὴν τῶν ἐφεξῆς θεμάτων διὰ τὸν Διάλογον οὐχὶ ἀπλῶς καὶ μόνον ἐκ τῶν «*ἐνούντων*» τὰς δύο Ἐκκλησίας, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν «*χωριζόντων*» αὐτάς, καὶ ἰδίως ἐκ τοῦ χώρου τῆς *Ἐκκλησιολογίας*.

Ὡς πρὸς τὴν *μεθοδολογίαν*, ἡ Διάσκεψις εἰσηγεῖται: (α) τὴν ὑπαρξιν κεχωρισμένων σχεδίων κειμένων, ἐνός ὀρθοδόξου καὶ ἐνός ρωμαιοκαθολικοῦ, εἰς τὴν ἀρχὴν καὶ τὴν βάσιν τῆς ὅλης διεργασίας τῆς ὑπὸ τῶν Ἐπιτροπῶν συντάξεως τῆς πρώτης μορφῆς τῶν κοινῶν κειμένων· (β) τὴν διεξαγωγὴν τῆς ἐνδορθοδόξου κριτικῆς ἐπὶ τῶν ὑπὸ τῆς Συντονιστικῆς Ἐπιτροπῆς συντασσόμενων κοινῶν κειμένων ἐντός τῆς Διορθοδόξου Ἐπιτροπῆς (γ) τὴν καθιέρωσιν δύο, καὶ οὐχὶ ἐνός, πρωτοτύπων κειμένων, ἐνός εἰς τὴν ἑλληνικὴν καὶ ἐνός εἰς τὴν γαλλικὴν, καὶ τὴν μείζονα χρῆσιν ἐν αὐτοῖς βιβλικῆς καὶ πατερικῆς γλώσσης καὶ ὀρολογίας, καὶ (δ) τὴν ἀποδοχὴν τῶν κοινῶν κειμένων ἐν ἐκάστη συνελέυσει τῆς Μικτῆς Ἐπιτροπῆς οὐχὶ κατ' ἄτομα, ἀλλ' ὑπὸ τῶν δύο Ἐπιτροπῶν, ὡς *ἐπὶ ἴσοις ὅροις* συμβαλλομένων εἰς τὸν Διάλογον μερῶν.

Εἰδικώτερον, προκειμένου νὰ προαχθῆ ἀπροσκόπτως ὁ Διάλογος οὗτος, τυγχάνει ἀπαραίτητον νὰ γίνῃ συντόμως συζήτησις ἐπὶ τῶν δυσμενῶν ἐπιπτώσεων, τὰς ὁποίας ἔχουν εἰς αὐτὸν ὠρισμένα ἀκανθώδη θέματα, ὡς εἶναι ἡ Οὐνία καὶ ὁ προσηλυτισμός. Ἡ ὑπαρξις καὶ ἡ συνέχισις τοῦ ἀρνητικοῦ ἐν τῇ ζωῇ τῶν Ἐκκλησιῶν ἡμῶν γεγονότος τῆς Οὐνίας, τὸσον ὑπὸ τὰς ἱστορικὰς αὐτῆς μορφᾶς, ὅσον καὶ ὑπὸ τὰς συγχρόνους αὐτῆς ἐνεργείας, καθὼς καὶ ὁ ὑπὸ οἰανδήποτε μορφήν ἀσκούμενος προσηλυτισμός, εἶναι πραγματικότητες ἀπαράδεκτοι διὰ τὴν Ὁρθοδοξίαν καὶ καθίστανται παράγοντες ἀρνητικοί, δυσχεραίνοντες τὴν περαιτέρω πορείαν τοῦ Διαλόγου.

Ἐν τῇ προοπτικῇ ταύτῃ προτεινόμεν, ὅπως τὸ γεγονός τοῦτο τῆς Οὐνίας καὶ ὁ δι' αὐτῆς ἢ καὶ ἄλλως διενεργούμενος προσηλυτισμός ἐξετασθῶν ὡς μία *ἐκκλησιολογικὴ προτεραιότης* τοῦ Διαλόγου ἡμῶν κατὰ τινα ἐκ τῶν ἀμέσως προσεχῶν φάσεων αὐτοῦ. Ὡσαύτως, ἐν ὄψει

τῶν ἀρνητικῶν διὰ τὴν Ὁρθοδοξίαν καὶ διὰ τὸν Διάλογον αὐτῆς μετὰ τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας ποιμαντικῶν καὶ ἄλλων συνεπειῶν τῆς Οὐνίας καὶ τοῦ Προσηλυτισμοῦ, προτείνομεν, ὅπως ἀναζητηθοῦν τὸ ταχύτερον δυνατὸν οἱ κατάλληλοι τρόποι ἐξευρέσεως τῶν ἀπαραιτήτων πρακτικῶν λύσεων.

Ε'. Ὁ Διάλογος μετὰ τῶν Λουθηρανῶν

Ἡ Γ' Προσυνοδικὴ Πανορθόδοξος Διάσκεψις διαπιστοῖ μεθ' ἱκανοποιήσεως τὸ γεγονός, ὅτι ὁ Διάλογος ἤρξατο ὑπὸ καλοῦς οἰωνοῦς καὶ ὅτι οἱ διεξάγοντες τοῦτον ἐπέλεξαν ὡς πρῶτον θέμα πρὸς ἐξέτασιν τὴν *Ἐκκλησιολογίαν*, ἣτις ἄπτεται κατὰ βάσιν τῶν σημαντικωτέρων προβλημάτων καὶ τῶν ἐκ τούτων θεολογικῶν διαφορῶν.

Ἡ Διάσκεψις ἐλπίζει, ὅτι τόσον κατὰ τὰς διμερεῖς συζητήσεις, ὅσον καὶ κατὰ τὴν ἐπεξεργασίαν τῶν κοινῶν κειμένων, θὰ δίδηται ἴση ἔμφασις εἰς τε τὸ *ἀκαδημαϊκὸν στοιχεῖον* καὶ εἰς τὸ *ἐκκλησιαστικὸν* τοιοῦτον. Ἄν καὶ δυνάμεθα ἤδη νὰ προβλέψωμεν μελλοντικὰς δυσχερεῖας εἰς τὴν διεξαγωγὴν τοῦ Διαλόγου, ἐν τούτοις ἐλπίζομεν ὅτι θὰ καταστή σὺν Θεῷ καρποφόρος καὶ ἐπωφελής.

ΣΤ'. Ὁ Διάλογος μετὰ τῶν Μετερρυθμισμένων.

Ἡ Γ' Προσυνοδικὴ Πανορθόδοξος Διάσκεψις εὐχεται, ὅπως ὁ ὑπὸ ἔναρξιν Θεολογικὸς Διάλογος τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας μετὰ τῶν Μετερρυθμισμένων ἀρξῆται ἐπισήμως καὶ ἐξελιχθῆ ἐν πνεύματι θετικῷ καὶ δημιουργικῷ. Ἐκφράζεται ὡσαύτως ἡ ἐλπίς, ὅτι ὁ Διάλογος οὗτος θὰ ἐπωφεληθῆ ἐκ τῆς κτηθείσης πείρας κατὰ τὴν διεξαγωγὴν τῶν ἄλλων Θεολογικῶν Διαλόγων, υἱοθετῶν τὰ ἐξ αὐτῶν θετικὰ συμπεράσματα καὶ ἀποφεύγων τὴν ἐπανάληψιν τῶν ἀρνητικῶν τοιοῦτων.

Ἡ εὐλογος ἀνησυχία ὠρισμένων κατὰ τόπους Ὁρθόδοξων Ἐκκλησιῶν διὰ τὴν ἀσκησιν προσηλυτισμοῦ ὑπὸ τινων Λουθηρανῶν καὶ Μετερρυθμισμένων εἰς βᾶρος τοῦ ὀρθόδοξου πληρώματος δύναται νὰ δημιουργήσῃ περιπλοκάς καὶ νὰ δυσκολεύσῃ τὴν περαιτέρω πορείαν τῶν Διαλόγων τούτων.

Ἡ παρατηρουμένη ἄλλωστε τάσις παρά τε τοῖς Λουθηρανοῖς καὶ τοῖς Μετερρυθμισμένοις διευρύνσεως τῆς πράξεως χειροτονίας γυναικῶν ἀξιολογεῖται ὡς ἀρνητικὴ ἐξέλιξις, ἡ ὁποία σχετικοποιεῖ τὴν ἀξιοπιστίαν τῶν ἀντιστοίχων Διαλόγων. Εἰδικώτερον, ἡ Διάσκεψις συνιστᾷ τὴν μελέτην τοῦ θέματος τῆς χειροτονίας τῶν γυναικῶν ὑπὸ Διορθόδοξου Ἐπιτροπῆς, διὰ τὴν προβολὴν τῆς ἐπ' αὐτοῦ ὀρθόδοξου διδασκαλίας εἰς πάντας τοὺς Διαλόγους μετὰ χριστιανικῶν Ἐκκλησιῶν καὶ Ὁμολογιῶν, αἱ ὁποῖαι προβαίνουν εἰς τὴν χειροτονίαν γυναικῶν.

Ἐν τῷ ἐν Σαμπεζύ, Γενεύης, Ὁρθοδόξῳ Κέντρῳ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, τῇ 5ῃ Νοεμβρίου 1986.

ΑΠΟΦΑΣΙΣ
Γ' ΠΡΟΣΥΝΟΔΙΚΗ ΠΑΝΟΡΘΟΔΟΞΟΣ ΔΙΑΣΚΕΨΙΣ
Σαμπεζύ, 28 Ὀκτωβρίου - 6 Νοεμβρίου 1986

ΟΡΘΟΔΟΞΟΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΚΑΙ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΗ ΚΙΝΗΣΙΣ

1. Ἡ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία, ἐν τῇ βαθείᾳ πεποιθήσει καὶ ἐκκλησιαστικῇ αὐτοσυνειδησίᾳ ὅτι ἀποτελεῖ τὸν φορέα καὶ δίδει τὴν μαρτυρίαν τῆς πίστεως καὶ τῆς παραδόσεως τῆς Μιάς, Ἁγίας, Καθολικῆς καὶ Ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας, ἀκραδάντως πιστεύει ὅτι κατέχει κεντρικὴν θέσιν εἰς τὴν ὑπόθεσιν τῆς προωθήσεως τῆς ἐνότητος τῶν Χριστιανῶν ἐντὸς τοῦ συγχρόνου κόσμου.

2. Ἡ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία διαπιστοῖ ὅτι κατὰ τὸν ροῦν τῆς ἱστορίας, διάποικίλους λόγους καὶ κατὰ διαφόρους τρόπους, ἐσημειώθησαν πολλά καὶ σημαντικὰ ἀπομακρύνσεις ἐκ τῆς παραδόσεως τῆς ἀδιαιρέτου Ἐκκλησίας. Οὕτως, ἐν τῷ χριστιανικῷ κόσμῳ ἐνεφανίσθησαν ἀποκλίνουσαι ἀντιλήψεις περὶ τῆς ἐνότητος καὶ αὐτῆς ταύτης τῆς οὐσίας τῆς Ἐκκλησίας.

Ἡ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία θεμελιοῖ τὴν ἐνότητα τῆς Ἐκκλησίας ἐπὶ τοῦ γεγονότος τῆς ἰδρύσεως αὐτῆς ὑπὸ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ ἐπὶ τῆς κοινωνίας ἐν τῇ Ἁγίᾳ Τριάδι καὶ τοῖς μυστηρίοις. Ἡ ἐνότης αὐτῆ ἐκφράζεται διὰ τῆς Ἀποστολικῆς διαδοχῆς καὶ τῆς Πατερικῆς παραδόσεως, καὶ βιοῦται μέχρι σήμερον ἐν αὐτῇ. Ἡ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία ἔχει τὴν ἀποστολὴν καὶ ὑποχρέωσιν, ἵνα μεταδώσῃ πᾶσαν τὴν ἐν τῇ Ἁγίᾳ Τριάδι καὶ τῇ Ἱερᾷ Παραδόσει ἀλήθειαν, ἥτις καὶ προσδίδει τῇ Ἐκκλησίᾳ τὸν καθολικὸν αὐτῆς χαρακτήρα.

Ἡ εὐθύνη τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, ὡς καὶ ἡ οἰκουμενικὴ αὐτῆς ἀποστολή διὰ τὴν ἐνότητα τῆς Ἐκκλησίας, ἐξεφράσθησαν ὑπὸ τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων. Αὐταῖ ἰδιαίτερος προέβαλον τὸν μεταξὺ τῆς ὀρθῆς πίστεως καὶ τῆς μυστηριακῆς κοινωνίας ὑφιστάμενον ἄρρηκτον δεσμόν. Ἡ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία πάντοτε ἐπεζήτησεν, ὅπως ἐφελκύσῃ τὰς διαφόρους χριστιανικὰς Ἐκκλησίας καὶ Ὁμολογίας πρὸς μίαν ἀπὸ κοινῆς πορείαν ἀναζητήσεως τῆς ἀπολεσθείσης ἐνότητος τῶν χριστιανῶν, ἐπὶ τῷ σκοπῷ ὅπως ἅπαντες καταλήξουν εἰς τὴν ἐνότητα τῆς πίστεως.

3. Ἡ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία, ἀδιαλείπτως προσευχομένη «*ὑπὲρ τῆς τῶν πάντων ἐνώσεως*», μετέσχε τῆς Οἰκουμενικῆς κινήσεως ἀπὸ τῆς πρώτης ἐμφανίσεως αὐτῆς καὶ συνετέλεσεν εἰς τὴν διάπλασιν καὶ περαιτέρω ἐξέλιξιν αὐτῆς. Ἄλλωστε, ἡ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία, λόγῳ τοῦ οἰκουμενικοῦ πνεύματος ὅπερ τὴν διακρίνει, κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἱστορίας ἀείποτε ἠγωνίσθη πρὸς ἀποκατάστασιν τῆς χριστιανικῆς ἐνότητος. Διὸ καὶ ἡ ὀρθόδοξος μετοχή εἰς τὴν Οἰκουμενικὴν κίνησιν οὐδόλως τυγχάνει ξένη πρὸς τὴν φύσιν καὶ τὴν ἱστορίαν τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, ἀλλ' ἀποτελεῖ συνεπῆ ἔκφρασιν τῆς ἀποστολικῆς πίστεως ἐντὸς νέων ἱστορικῶν συνθηκῶν καὶ πρὸς ἀντιμετώπισιν νέων ὑπαρξιακῶν αἰτημάτων.

4. Ὑπὸ τὸ ἀνωτέρω πνεῦμα ἅπασαι αἱ κατὰ τόπους ἀγιώταται Ὁρθόδοξοι Ἐκκλησῖαι συμμετέχουν σήμερον ἐνεργῶς εἰς διάφορα ἐθνικά, περιφερειακά καὶ διεθνή ὄργανα τῆς Οἰκουμενικῆς κινήσεως, ὡς καὶ εἰς διάφορους *διμερεῖς* καὶ *πολυμερεῖς* Διαλόγους, παρὰ τὰς κατὰ καιροῦ παρουσιαζομένας δυσκολίας καὶ κρίσεις εἰς τὴν ὁμαλὴν πορείαν τῆς κινήσεως ταύτης. Ἡ πολυδιάστατος αὐτῆ οἰκουμενιστικῆ δραστηριότητος πηγάζει ἐκ τοῦ αἰσθήματος ὑπευθυνότητος καὶ ἐκ τῆς πεποιθήσεως ὅτι ἡ συνύπαρξις, ἡ ἀμοιβαία κατανόησις, ἡ συνεργασία καὶ αἱ κοιναὶ προσπάθειαι πρὸς μίαν χριστιανικὴν ἐνότητα τυγχάνουν οὐσιώδεις: «*ἵνα μὴ ἐγκοπήν τινα δώμεν τῷ Εὐαγγελίῳ τοῦ Χριστοῦ*» (Α' Κορ. 9,12).

5. Ἐν ἐκ τῶν κυρίων ὀργάνων τῆς συγχρόνου Οἰκουμενικῆς κινήσεως εἶναι καὶ τὸ Παγκόσμιον Συμβούλιον Ἐκκλησιῶν (Π.Σ.Ε.). Παρὰ τὸ γεγονὸς ὅτι δὲν συμπεριλαμβάνει τοῦτο εἰς τοὺς κόλπους αὐτοῦ ἀπάσας τὰς χριστιανικὰς Ἐκκλησίας καὶ Ὁμολογίας καὶ ὅτι καὶ ἄλλοι οἰκουμενικοὶ Ὁργανισμοὶ πληροῦν μίαν σημαντικὴν ἀποστολὴν ἐν τῇ προωθήσει τῆς Οἰκουμενικῆς κινήσεως εὐρύτερον, τὸ Π.Σ.Ε. ἀντιπροσωπεύει σήμερον ἕν συγκεκριμένον οἰκουμενικόν σῶμα. Ὁρισμένα Ὁρθόδοξοι Ἐκκλησῖαι ὑπῆρξαν ἰδρυτικὰ μέλη αὐτοῦ καὶ ἐν συνεχείᾳ ἅπασαι αἱ Ὁρθόδοξοι Ἐκκλησῖαι ἀπέβησαν μέλη αὐτοῦ. Ὡς ἔχει ἤδη δηλωθῆ πανορθόδοξως (*Δ' Πανορθόδοξος Διάσκεψις*, 1968), ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία ἀποτελεῖ πλήρες καὶ ἰσότιμον μέλος τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου Ἐκκλησιῶν καὶ δι' ὅλων τῶν εἰς τὴν διάθεσιν αὐτῆς μέσων συμβάλλει εἰς τὴν προαγωγὴν καὶ εὐόδωσιν τοῦ ὅλου ἔργου τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου Ἐκκλησιῶν.

6. Ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία, παρὰ ταῦτα, πιστὴ εἰς τὴν ἐκκλησιολογίαν αὐτῆς, εἰς τὴν ταυτότητα τῆς ἐσωτερικῆς αὐτῆς δομῆς καὶ εἰς τὴν διδασκαλίαν τῆς ἀδιαρέτου Ἐκκλησίας, συμμετέχουσα ἐν τῷ Ὁργανισμῷ τοῦ Π.Σ.Ε., οὐδὲν παραδέχεται τὴν ἰδέαν τῆς «*ἰσότητος τῶν Ὁμολογιῶν*» καὶ οὐδὲν δύναται νὰ δεχθῆ τὴν ἐνότητα τῆς Ἐκκλησίας ὡς τινα διομοιογενῆ προσαρμογὴν. Ἐν τῷ πνεύματι τούτῳ, ἡ ἐνότης ἡ ὁποία ἀναζητεῖται ἐν τῷ Π.Σ.Ε. δὲν δύναται νὰ εἶναι προῖόν μόνον θεολογικῶν συμφωνιῶν. Ὁ Θεὸς καλεῖ πάντα χριστιανόν εἰς τὴν ἐν τῷ μυστηρίῳ καὶ τῇ παραδόσει βιουμένην ἐν τῇ Ὁρθόδοξῳ Ἐκκλησίᾳ ἐνότητα τῆς πίστεως.

7. Αἱ Ὁρθόδοξοι Ἐκκλησῖαι-μέλη τοῦ Π.Σ.Ε. ἀποδέχονται τὸ ἄρθρον βάσις τοῦ Καταστατικοῦ καὶ τοὺς σκοποὺς καὶ τὰς ἐπιδιώξεις αὐτοῦ. Ἐχουν δὲ αὐταὶ τὴν βαθεῖαν πεποίθησιν ὅτι αἱ ἐκκλησιολογικαὶ προϋποθέσεις τῆς *Δηλώσεως τοῦ Toronto* (1950), τιτλοφορουμένης «*Ἡ Ἐκκλησία, αἱ Ἐκκλησῖαι καὶ τὸ Παγκόσμιον Συμβούλιον Ἐκκλησιῶν*», εἶναι κεφαλαιώδους σημασίας διὰ τὴν Ὁρθόδοξον συμμετοχὴν εἰς τὸ Συμβούλιον. Ὅθεν, αὐτονόητον ὅτι τὸ Π.Σ.Ε. δὲν εἶναι καὶ ἐν οὐδεμίᾳ περιπτώσει ἐπιτρέπεται νὰ καταστή ὑπὲρ Ἐκκλησίας: «*Σκοπὸς τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου Ἐκκλησιῶν δὲν εἶναι νὰ διαπραγματευθῆται ἐνώσεις μεταξύ τῶν Ἐκκλησιῶν, ὅπερ δύναται νὰ γίνῃ μόνον ὑπὸ τῶν Ἐκκλησιῶν, ἐνεργουσῶν ἐξ ἰδίας πρωτοβουλίας, ἀλλὰ νὰ φέρῃ τὰς Ἐκκλησίας εἰς ζῶσαν ἐπαφὴν πρὸς ἀλλήλας καὶ νὰ προαγάγῃ τὴν*

μελέτην καί συζήτησιν τῶν ζητημάτων τῆς χριστιανικῆς ἐνότητος» (Δήλωσις τοῦ Toronto, § 2).

8. Θεολογικά μελέται καί ἄλλαι δραστηριότητες προγραμμάτων τοῦ Π.Σ.Ε. ἀποτελοῦν μέσα προσεγγίσεως τῶν Ἐκκλησιῶν. Ἰδιαιτέρως πρέπει νά μνημονευθῇ τό ἔργον τῆς «*Παγκοσμίου Κινήσεως περὶ Πίστεως καὶ Τάξεως*» συνεχίζουσα Ἐπιτροπή «*Πίστις καὶ Τάξις*». Ἐπισημαίνεται ὅτι τό κείμενον «*Βάπτισμα, Εὐχαριστία, Λειτουργήματα*», καταρτισθέν ὑπὸ τῆς Ἐπιτροπῆς ταύτης τῇ συμμετοχῇ καὶ ὀρθοδόξων θεολόγων, δέν ἐκφράζει τὴν πίστιν τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας εἰς πλείστα σημεῖα κεφαλαιώδους σημασίας. Ἐν τούτοις, ἀποτελεῖ σημαντικό βῆμα ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς Οἰκουμενικῆς κινήσεως.

9. Τό Π.Σ.Ε. ὅμως, ὡς ὄργανον τῶν Ἐκκλησιῶν-μελῶν αὐτοῦ, δέν ἀσχολεῖται μόνον μετὰ τοῦ ἐν τῷ πλαισίῳ τῆς Ἐπιτροπῆς «*Πίστις καὶ Τάξις*» διεξαγομένου πολυμεροῦς Διαλόγου. Αἱ πολύπλευροι δραστηριότητες αὐτοῦ εἰς τοὺς χώρους τοῦ Εὐαγγελισμοῦ, τῆς Διακονίας, τῆς Ὑγείας, τῆς Θεολογικῆς ἐκπαιδεύσεως, τοῦ Διαθηρησκιακοῦ Διαλόγου, τῆς καταπολεμήσεως τοῦ Φυλετισμοῦ, τῆς προωθήσεως τῶν ιδεωδῶν τῆς Εἰρήνης καὶ τῆς Δικαιοσύνης, καλύπτουν εἰδικὰς ἀνάγκας τῶν Ἐκκλησιῶν καὶ τοῦ κόσμου σήμερον καὶ παρέχουν εὐκαιρίαν κοινῆς μαρτυρίας καὶ δράσεως. Ἡ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία ἐκτιμᾷ τὴν πολυδιάστατον ταύτην δραστηριότητα τοῦ Π.Σ.Ε. καὶ ἐν τῷ πλαισίῳ τῶν δυνατοτήτων αὐτῆς συνεργάζεται πλήρως εἰς τοὺς προμνημονευθέντας τομεῖς.

10. Μετὰ τὴν ΣΤ' Γενικὴν Συνέλευσιν ἐν Vancouver διανοίγονται νέαι προοπτικαὶ διὰ μίαν περισσότερον σημαίνουσαν ὀρθόδοξον συμμετοχὴν ἐν τῷ Συμβουλίῳ. Ἡ ἐξισορρόπησις τοῦ *θεολογικοῦ* καὶ τοῦ *κοινωνικοῦ* ἔργου τοῦ Συμβουλίου, ἣτις ἐπεχειρήθη ἐν Vancouver, διανοίγει νέας προοπτικὰς πρὸς διεΐδυσιν τῆς ὀρθοδόξου θεολογικῆς σκέψεως εἰς τὴν ζωὴν καὶ τὰς δραστηριότητας τοῦ Π.Σ.Ε.

11. Ἀποτελεῖ ὅμως γεγονός, ὅτι μία οὐσιαστικὴ ὀρθόδοξος μαρτυρία καὶ ἡ ἰδιαίτερα αὐτῆς θεολογικὴ συμβολὴ θά ἀποδυναμωθοῦν, ἐάν δέν ἀνευρεθοῦν ἐντὸς τοῦ Π.Σ.Ε. αἱ ἀναγκαῖαι ἐκεῖναι προϋποθέσεις, αἱ ὁποῖαι θά παράσχουν εἰς τὰς Ὀρθοδόξους Ἐκκλησίας τὴν δυνατότητα νά ἐνεργήσουν ἰσοτίμως πρὸς τὰ λοιπὰ μέλη τοῦ Π.Σ.Ε., ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἰδίας αὐτῶν ἐκκλησιολογικῆς ταυτότητος, τοῦθ' ὅπερ δέν συμβαίνει πάντοτε, λόγῳ τῆς τε δομῆς καὶ τῶν τὴν λειτουργίαν τοῦ Π.Σ.Ε. διεπουσῶν διαδικασιακῶν ἀρχῶν.

Ταῦτα ἰσχύουν καὶ ὡς πρὸς τὴν συμμετοχὴν καὶ συνεργασίαν τῶν κατὰ τόπους Ὀρθοδόξων Ἐκκλησιῶν μεθ' ἑτέρων διαχριστιανικῶν Ὄργανισμῶν ὡς ἡ Διάσκεψις Εὐρωπαϊκῶν Ἐκκλησιῶν (Κ.Ε.Κ.) καὶ εἴ τι ἄλλο τοπικόν ἢ περιφερειακόν Συμβούλιον, ἐν οἷς ἡ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία καλεῖται ὡσαύτως ὅπως συνεργασθῆ καὶ παράσχη τὴν μαρτυρίαν αὐτῆς.

Ἀναφορικῶς πρὸς τὰ ὡς ἄνω λεχθέντα ἐκφράζεται ἀνησυχία ὡς πρὸς τὴν συνεχιζομένην διόγκωσιν τοῦ Π.Σ.Ε. διὰ τῆς εἰσδοχῆς διαφόρων

χριστιανικῶν κοινοτήτων ὡς νέων μελῶν αὐτοῦ, τοῦθ' ὅπερ θά μείωση μακροπροθέσμως τήν εἰς τὰ διάφορα διοικητικά καί συμβουλευτικά σώματα τοῦ Π.Σ.Ε. ὀρθόδοξον παρουσίαν καί θά ἀποβῆ εἰς βάρος ἑνος ὑγιούς Οἰκουμενικοῦ Διαλόγου ἐντός τοῦ Συμβουλίου. Διό καί πρέπει νά γίνουν νέαι ἀναγκαῖαι ρυθμίσεις, ἐπί τῷ σκοπῷ ὅπως ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία δυνηθῆ νά δώσῃ ἐντός τοῦ Συμβουλίου τήν μαρτυρίαν καί τήν θεολογικήν αὐτῆς συνεισφοράν, τήν ὁποίαν ἀναμένει ἐξ αὐτῆς τό Π.Σ.Ε., κατὰ τὰ ἥδη μεταξύ αὐτοῦ καί τῶν Ὁρθόδοξων-μελῶν αὐτοῦ συμπεφωνημένα (*Desiderata Σόφιας*).

12. Ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία ἔχει συνείδησιν τοῦ γεγονότος, ὅτι ἡ Οἰκουμενική Κίνησις λαμβάνει νέας μορφάς, προκειμένου ἵνα ἀνταποκριθῆ εἰς τὰς νέας συνθήκας καί ἀντιμετωπίσῃ τὰς νέας προκλήσεις τοῦ συγχρόνου κόσμου. Εἰς τήν πορείαν ταύτην εἶναι ἀπαραίτητος ἡ δημιουργική συμβολή καί μαρτυρία τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας ἐπί τῇ βάσει τῆς Ἀποστολικῆς παραδόσεως καί πίστεώς της. Δεόμεθα ὅπως ἅπασαι αἱ Χριστιανικαί Ἐκκλησίαι ἐργασθῶσιν ἀπό κοινού ὅπως ἀποβῆ ἐγγύς ἡ ἡμέρα, καθ' ἣν ὁ Κύριος θά ἐκπλήρωσῃ τήν ἐλπίδα τῶν Ἐκκλησιῶν, ὅπως γένηται «μία ποιμνῆ, εἷς ποιμνῆ» (Ἰω.10,16).

**Σημεῖα χρήζοντα ἀμέσου προωθήσεως:*

1. Ἡ ἀνάγκη ὅπως ἀνευρεθοῦν ἐντός τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου Ἐκκλησιῶν, τῆς Διασκέψεως τῶν Εὐρωπαϊκῶν Ἐκκλησιῶν καί τῶν λοιπῶν διαχριστιανικῶν Ὁργανισμῶν, αἱ ἀναγκαῖαι προϋποθέσεις, αἵτινες θά παρᾶσχουν εἰς τὰς Ὁρθοδόξους Ἐκκλησίας τήν δυνατότητα νά ἐνεργοῦν ἰσοτίμως, πρὸς τὰ λοιπά μέλη τῶν ὡς ἄνω Ὁργανισμῶν ἐπί τῇ βάσει τῆς ἰδίας αὐτῶν ἐκκλησιολογικῆς ταυτότητος, τοῦθ' ὅπερ συχνάκις δέν συμβαίνει λόγῳ τῆς δομῆς καί τῶν τήν λειτουργίαν τῶν ὡς ἄνω διεκκλησιαστικῶν Ὁργανισμῶν διεπουσῶν διαδικασιακῶν ἀρχῶν.

Πρὸς τοῦτο εἶναι ἀναγκαῖον ὅπως, τόσον ἐν τῷ Π.Σ.Ε., ὅσον καί ἐν τοῖς λοιποῖς Ὁργανισμοῖς γίνονται νέαι ἀναγκαῖαι ρυθμίσεις, ἐπί τῷ σκοπῷ ὅπως ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία δυνηθῆ ἵνα δώσῃ τήν μαρτυρίαν καί τήν θεολογικήν αὐτῆς προσφοράν, ἣν ἀναμένουν ἐξ αὐτῆς οἱ ἐν τῇ Οἰκουμενικῇ κινήσει ἐταῖροι αὐτῆς. Ἰδιαιτέρως ὡς πρὸς τὰς σχέσεις τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας μετὰ τοῦ Π.Σ.Ε. δέον ὅπως ἐφαρμοσθοῦν καί τὰ λοιπά σημεῖα ἐκ τῶν desiderata τῆς Σόφιας ἐπί τῶν ὁποίων δέν ἐλήφθη ἀκόμη μέριμνα.

2. Ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία, συμμετέχουσα εἰς τὸν ἐν τῷ πλαισίῳ τῆς Ἐπιτροπῆς «Πίστις καὶ Τάξις» διεξαγόμενον πολυμερῆ Θεολογικόν Διάλογον, δέον ὅπως ἐξεύρῃ τρόπους συντονισμοῦ τῶν προσπαθειῶν αὐτῆς ἰδίως ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὰ ἐκκλησιολογικά κριτήρια τῆς συμμετοχῆς αὐτῆς ἐν τῷ πολυμερεῖ τούτῳ διαλόγῳ.

Ἐν τῷ ἐν Σαμπεζύ, Γενεύης, Ὁρθοδόξῳ Κέντρῳ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, τῇ 5ῃ Νοεμβρίου 1986.

ΑΠΟΦΑΣΙΣ
Γ' ΠΡΟΣΥΝΟΔΙΚΗ ΠΑΝΟΡΘΟΔΟΞΟΣ ΔΙΑΣΚΕΨΙΣ
Σαμπεζύ, 28 Ὀκτωβρίου — 6 Νοεμβρίου 1986

Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΗΣ ΟΡΘΟΔΟΞΟΥ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΕΙΣ ΕΠΙΚΡΑΤΗΣΙΝ
ΤΗΣ ΕΙΡΗΝΗΣ, ΤΗΣ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ, ΤΗΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ, ΤΗΣ
ΑΔΕΛΦΟΣΥΝΗΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΓΑΠΗΣ ΜΕΤΑΞΥ ΤΩΝ ΛΑΩΝ, ΚΑΙ
ΑΡΣΙΝ ΤΩΝ ΦΥΛΕΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΛΟΙΠΩΝ ΔΙΑΚΡΙΣΕΩΝ

Ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία, ἔχουσα συνείδησιν τῶν φλεγόντων προβλημάτων, τὰ ὅποια ἀπασχολοῦν σήμερον ὀλόκληρον τήν ἀνθρωπότητα ἀνέγραψεν ἀρχήθεν εἰς τήν ἡμερήσιαν διάταξιν τῆς Ἁγίας καί Μεγάλης Συνόδου τό θέμα: *«Συμβολή τῶν κατά τόπους Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν εἰς ἐπικράτησιν τῶν χριστιανικῶν ιδεωδῶν τῆς εἰρήνης, τῆς ἐλευθερίας, τῆς ἀδελφοσύνης καί τῆς ἀγάπης μεταξύ τῶν λαῶν, καί ἄρσιν τῶν φυλετικῶν διακρίσεων»*. Εἶναι, βεβαίως, αὐτονόητον ὅτι ὁ προβληματισμός αὐτός τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας δέν ἔχει ἀποκλειστικόν χαρακτήρα: Ἀπασχολεῖ ὅλους τοὺς χριστιανούς, ὅλας τὰς θρησκείας καί, ὑπό διαφόρους μορφάς καί ἀποχρώσεις, ἐναρμονίζεται πρὸς τόν προβληματισμόν ὀλοκλήρου τῆς ἀνθρωπότητος.

Ποία ὅμως θά εἶναι ἡ κοινή βάση, ἐπὶ τῆς ὁποίας οἱ Ὁρθόδοξοι, ζῶντες ὑπὸ διαφόρους συνθήκας, θά πραγματοποιήσουν τὰ χριστιανικά ιδεώδη τῆς εἰρήνης, τῆς ἐλευθερίας, τῆς ἀδελφοσύνης καί τῆς ἀγάπης μεταξύ τῶν λαῶν; Ποία εἶναι, εἰδικώτερον, ἡ θέσις τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας ἐπὶ τῶν ιδεωδῶν αὐτῶν καί ποίας προτάσεις δύναται αὕτη νά κάμῃ, εἰς ποίας συγκεκριμένas ἐνεργείas νά προβῆ, διὰ νά συμβάλῃ τό κατ' αὐτήν εἰς τήν πραγματοποίησιν τῶν ιδεωδῶν τούτων; Ἐπὶ τοῦ σημείου τούτου ἡ Γ' Προσυνοδική Πανορθόδοξος Διάσκεψις κατόπιν ἐπισταμένης κατά στάδια μελέτης τοῦ θέματος, ἐκφράζουσα τήν ἱκανοποίησιν αὐτῆς διὰ τὰ ἐπιτελεσθέντα καί ἐν πλήρει συνειδήσει τῶν κατά τό ἀνθρώπινον παραλείψεων, αἱ ὅποια ἐσημειώθησαν ἢ σημειοῦνται εἰς τόν χῶρον αὐτόν, ὑποβάλλει εἰς τήν Ἁγίαν καί Μεγάλην Σύνοδον τὰ κάτωθι:

Α'. Ἡ ἀξία τοῦ ἀνθρωπίνου προσώπου, θεμέλιον διὰ τήν εἰρήνην

1. Ἔχει ἰδιαιτέραν σημασίαν νά τονισθῇ, ἐν πρώτοις, ὅτι ἡ βιβλική ἔννοια τῆς εἰρήνης δέν συμπίπτει πρὸς μίαν οὐδετέραν, ἀρνητικὴν ἀντίληψιν, ἢ ὅποια θά τήν ἐταύτιζεν ἀπλῶς πρὸς ἀπουσίαν πολέμου. Ἡ ἔννοια τῆς εἰρήνης ταυτίζεται πρὸς τήν ἀποκατάστασιν τῶν πραγμάτων εἰς τήν ἀρχικὴν, προπρωτικὴν των ἀκεραιότητα, ὅταν ὁ ἄνθρωπος ἔξῃ καί ἀνέπνεεν ὑπὸ τήν ζωογόνον πνοήν τῆς κατ' εἰκόνα καί ὁμοίωσιν Θεοῦ δημιουργίας του, δηλαδή τήν ἀποκατάστασιν τῶν σχέσεων καί τήν εἰρήνην μεταξύ Θεοῦ καί ἀνθρώπων.

2. Πράγματι δέ, καθ' ὅλην τήν περίοδον τοῦ ἱστορικοῦ βίου της, ἡ

Ἄρθροδοξία ὑπῆρέτησε μέ συνέπειαν, συνέχειαν καί ζήλον τό μεγαλεῖον αὐτό τοῦ ἀνθρωπίνου προσώπου μέ ὄλην τήν ἀπολυτότητα καί καθολικότητα, μέ τās ὁποίας συνεδέθη τοῦτο εἰς τά πλαίσια τῆς χριστιανικῆς ἀνθρωπολογίας. Ὁ ἄνθρωπος, ὡς κορυφῶσις καί συγκεφαλαίωσις τῆς θείας δημιουργίας καί ὡς κατ' εἰκόνα καί καθ' ὁμοίωσιν πλασθεῖς τοῦ Δημιουργοῦ του, ὑπῆρξε διά τήν Ὄρθόδοξον Ἐκκλησίαν τό καθ' ὅλου περιεχόμενον τῆς ἀποστολῆς τῆς εἰς τόν κόσμον καί τήν ἱστορίαν τῆς σωτηρίας. Ἡ ἀποκατάστασις τοῦ ἀνθρώπου εἰς τό ἀρχέγονον μεγαλεῖον καί κάλλος τοῦ «κατ' εἰκόνα καί καθ' ὁμοίωσιν» ἐταυτίσθη ἀπολύτως μέ τήν ἀποστολήν τῆς. Καί αὐταί ἀκόμη αἰ καθαρώς θεολογικαί ἔριδες, αἰ καταλήξασαι εἰς τήν δογματικὴν διατύπωσιν τῆς Τριαδολογικῆς, τῆς Χριστολογικῆς καί τῆς Ἐκκλησιολογικῆς διδασκαλίας τοῦ Χριστιανισμοῦ, ἀπεσκόπου, ἐν τελευταία ἀναλύσει, εἰς τήν διαφύλαξιν τῆς αὐθεντικότητος καί τῆς πληρότητος τῆς χριστιανικῆς διδασκαλίας διά τόν ἄνθρωπον καί τήν σωτηρίαν του.

3. Ἡ ἱερότης καί θειότης τοῦ ἀνθρωπίνου προσώπου ὑπῆρξεν ἡ πηγὴ ἐμπνεύσεως δι' ὅσους Πατέρας τῆς Ἐκκλησίας ἐνεβάθυναν εἰς τό μυστήριον τῆς θείας οἰκονομίας. Ὁ ἅγιος Γρηγόριος ὁ Θεολόγος τονίζει χαρακτηριστικῶς διά τόν ἄνθρωπον, ὅτι ὁ δημιουργός «οἶόν τινα κόσμον ἕτερον, ἐν μικρῷ μέγαν, ἐπὶ τῆς γῆς ἴστησιν, ἄγγελον ἄλλον, προσκυνητὴν μικτόν, ἐπόπτην τῆς ὁρατῆς κτίσεως, μύστην τῆς νοουμένης, βασιλέα τῶν ἐπὶ γῆς, ... ζῶον ἐνταῦθα οἰκονομούμενον, καί ἀλλαγῶν μεθιστάμενον, καί πέρας τοῦ μυστηρίου, τῆ πρός Θεόν νεύσει θεούμενον» (Ὁμιλία, 45,7. PG 36,632). Ὁ λόγος τῆς δημιουργίας συνεκεφαλαιώθη μέ τήν ἐνανθρώπησιν τοῦ Λόγου τοῦ Θεοῦ καί τήν θέωσιν τοῦ ἀνθρώπου: «Ὁ Χριστός, νέον τόν παλαιόν ἄνθρωπον ἀποτελών» (Ἰππολύτου, Κατά αἰρέσεων, 10,34. PG 16,3454), «συναπεθέου γε τόν ἄνθρωπον, ἀπαρχὴν τῆς ἐν ἡμῖν ἐλπίδος» (Εὐσεβίου, Εὐαγγελικὴ Ἀπόδειξις, 4,14. PG 22,289). Τοῦτο διότι, ὅπως εἰς τόν παλαιόν Ἀδάμ ἐνυπῆρχεν ἤδη ὀλόκληρον τό ἀνθρώπινον γένος, οὕτω καί εἰς τόν νέον Ἀδάμ συνεκεφαλαιώθη ὀλόκληρον ἐπίσης τό ἀνθρώπινον γένος. Ὁ ἅγιος Γρηγόριος ὁ Θεολόγος ἐτόνιζε χαρακτηριστικῶς, ὅτι «παρ' ἡμῖν ἀνθρωπότης μία, τό γένος ἅπαν» (Ὁμιλία, 31,15. PG 36,149). Ἡ διδασκαλία αὐτῆ τοῦ Χριστιανισμοῦ διά τήν ἱερότητα τοῦ ἀνθρωπίνου γένους εἶναι ἀνεξάντλητος πηγὴ κάθε χριστιανικῆς προσπαθείας διά τήν περιφρούρησιν τῆς ἀξίας καί τοῦ μεγαλείου τοῦ ἀνθρωπίνου προσώπου.

4. Ἐπ' αὐτῆς τῆς βάσεως εἶναι ἀπαραίτητον νά ἀναπτυχθῆ πρός ὅλας τās κατευθύνσεις ἡ διαχριστιανικὴ συνεργασία διά τήν προστασίαν τῆς ἀξίας τοῦ ἀνθρωπίνου προσώπου, αὐτονοήτως δέ καί τοῦ ἀγαθοῦ τῆς εἰρήνης, οὕτως ὥστε αἱ εἰρηνευτικαὶ προσπάθειαι ὅλων ἀνεξαιρέτως τῶν χριστιανῶν νά ἀποκτοῦν μεγαλύτερον βάρος καί δύναμιν.

5. Ὡς προϋπόθεσις μᾶς εὐρύτερας ἐν προκειμένῳ συνεργασίας δύναται νά χρησιμεύσῃ ἡ κοινὴ ἀποδοχὴ τῆς ὑψίστης ἀξίας τοῦ ἀνθρωπίνου προσώπου. Ἐν προκειμένῳ δύναται νά ἀξιοποιηθῆ καί ἡ κτηθεῖσα πείρα τῶν Ὄρθόδοξων Ἐκκλησιῶν. Πάντα ταῦτα ἀποτελοῦν κλήσιν παντός

άνθρώπου πρὸς εἰρηνικὴν καὶ δημιουργικὴν ἐργασίαν. Αἱ κατὰ τόπους Ὁρθόδοξοι Ἐκκλησίαι, ἐν στενῇ συνεργασίᾳ μεθ' ὄλων τῶν ἀγαπώντων τὴν εἰρήνην ὁπαδῶν τῶν λοιπῶν ἐν τῷ κόσμῳ θρησκείων, θεωροῦν χρέος τῶν νὰ ἐργάζωνται διὰ τὴν εἰρήνην ἐπὶ τῆς γῆς καὶ τὴν ἐπικράτησιν ἀδελφικῶν σχέσεων μεταξὺ τῶν λαῶν. Αἱ Ὁρθόδοξοι Ἐκκλησίαι καλοῦνται νὰ συμβάλουν εἰς τὴν *διαθρησκειακὴν συνεννόησιν καὶ συνεργασίαν*, δι' αὐτῆς δέ εἰς τὴν ἀπάλειψιν τοῦ φανατισμοῦ ἀπὸ πάσης πλευρᾶς καὶ τοιοῦτοτρόπως εἰς τὴν συμφιλίωσιν τῶν λαῶν καὶ ἐπικράτησιν τῶν ἀγαθῶν τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς εἰρήνης εἰς τὸν κόσμον πρὸς ἐξυπηρέτησιν τοῦ συγχρόνου ἀνθρώπου, ἀνεξαρτήτως φυλῆς καὶ θρησκευμάτος. Ἐννοεῖται ὅτι ἡ συνεργασία αὕτη ἀποκλείει τόσον τὸν συγκρητισμὸν, ὅσον καὶ τὴν ἐπιδίωξιν ἐπιβολῆς ὁποιασδήποτε θρησκείας ἐπὶ τῶν ἄλλων.

6. Ἔχομεν τὴν πεποίθησιν ὅτι, ὡς συνεργοὶ Θεοῦ, δυνάμεθα νὰ προχωρήσωμεν εἰς τὴν διακονίαν ταύτην ἀπὸ κοινοῦ μεθ' ὄλων τῶν ἀνθρώπων καλῆς θελήσεως, τῶν ἀγαπώντων τὴν ἀληθῆ εἰρήνην, ἐπ' ἀγαθῷ τῆς ἀνθρωπίνης κοινωνίας ἐπὶ τοπικοῦ, ἐθνικοῦ καὶ διεθνοῦς ἐπίπεδου. Ἡ διακονία αὕτη εἶναι ἐντολὴ Θεοῦ (Ματθ. 5,9).

Β'. Ἡ ἀξία τῆς ἀνθρωπίνης ἐλευθερίας.

1. Ἐπιστάθμισμα τοῦ ἀνθρωπίνου προσώπου τόσον ὡς *μεμονωμένου φορέως τῆς εἰκόνας τοῦ προσωπικοῦ Θεοῦ*, ὅσον καὶ ὡς *κοινωνίας προσώπων* ἀντανακλώντων διὰ τῆς ἐνότητος τοῦ ἀνθρωπίνου γένους τὴν ἐν τῇ Ἁγίᾳ Τριάδι ζωὴν καὶ κοινωνίαν τῶν θείων προσώπων, ἀποτελεῖ τό θεῖον δῶρον τῆς ἐλευθερίας, διὰ τοῦ ὁποίου ὁ ἄνθρωπος, ἀποκτῶν συνείδησιν τοῦ ἑαυτοῦ του, ἀποκτᾷ συγχρόνως τὴν δυνατότητα νὰ ἐκλέγῃ μεταξὺ τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ (Γεν. 2,16-17). Ἡ ἐλευθερία, ἐπομένως, ἀποτελεῖ διὰ τὸν ἄνθρωπον θεῖον δῶρον, τό ὁποῖον τὸν καθιστᾷ μὲν ἰκανόν νὰ προοδεύῃ συνεχῶς κατὰ ἀνοδικὴν πορείαν πρὸς τὴν πνευματικὴν τελειότητα, ἀλλὰ τό ὁποῖον, συγχρόνως, ἐμπερικλείει τὸν κίνδυνον τῆς παρακοῆς, τῆς ἐναντι τοῦ Θεοῦ αὐτονομήσεως καί, δι' αὐτῆς, τῆς πώσεως. Ἐξ οὗ καὶ ὁ τρομακτικὸς ρόλος, τὸν ὁποῖον διαδραματίζει εἰς τὰ θέματα εἰρήνης καὶ ἐλευθερίας τό ἐν τῷ ἀνθρώπῳ καὶ ἐν τῷ κόσμῳ κακόν.

Συνέπεια τοῦ κακοῦ τούτου εἶναι αἱ ἐπικρατοῦσαι σήμερον ἐν τῇ ζωῇ ἀτέλειαι καὶ ἐλλείψεις: ἡ ἐκκοσμικεῖσις, ἡ βία, ἡ ἔκλυσις τῶν ἡθῶν, τὰ παρατηρούμενα ἀρνητικὰ φαινόμενα εἰς μερίδα τῆς συγχρόνου νεότητος, ὁ φυλετισμὸς, οἱ ἐξοπλισμοί, οἱ πόλεμοι καὶ τὰ τούτων ἀπότοκα κοινωνικὰ κακά, ἡ κατάθλιψις τῶν μαζῶν, ἡ κοινωνικὴ ἀνισότης, ὁ περιορισμὸς τῶν ἀνθρωπίνων δικαιωμάτων εἰς τὸν χῶρον τῆς ἐλευθερίας τῶν συνειδήσεων καὶ τῆς θρησκευτικῆς εἰδικώτερον ἐλευθερίας, ἥτις εἰς τινὰς γνωστάς περιπτώσεις καταπιέζεται μέχρι τοῦ σημείου παντελοῦς ἀφανισμοῦ πάσης θρησκευτικῆς ἐκδηλώσεως, ἡ οἰκονομικὴ ἀθλιότης, ἡ ἄνισος κατανομή ἢ καὶ ἡ παντελής στέρησις τῶν καταναλωτικῶν ἀγαθῶν, ὁ φυσικὸς μαρασμὸς, ἡ πείνα τῶν ὑποσιτιζομένων ἑκατομμυρίων ἀνθρώπων, αἱ βίαιαι μετακινή-

σεις, τό προσφυγικόν χάος καί αἱ μεταναστεύσεις πληθυσμῶν, ἡ καταστροφή τοῦ περιβάλλοντος, τά προβλήματα τῶν ἐν ἐξελίξει κοινωνιῶν ἐν μέσῳ μιᾶς ἀνίσως ἐκβιομηχανοποιημένης καί τεχνοκρατουμένης ἀνθρωπότητος, αἱ προσδοκίαι τῆς μελλοντολογίας - πάντα ταῦτα ὑφαίνουν τό ἀπέραντον ἄγχος τῆς ἀγωνιώδους συγχρόνου ἀνθρωπότητος. Μιᾶς ἀνθρωπότητος ὅμως, ἡ ὁποία, ἀκριβῶς ἐν τῷ μέσῳ τῶν διαιρέσεων τῆς, ἀποκτᾷ ἐντονώτερον τήν συνείδησιν, ὅτι περικλείει τά σπέρματα τῆς *ὄντολογικῆς ἐνότητος τοῦ ἀνθρωπίνου γένους*, τό ὁποῖον, ὅπως διά τοῦ πρώτου Ἀδάμ συνάπτεται πρὸς τόν Δημιουργόν, οὕτω καί διά τοῦ *δευτέρου Ἀδάμ*, τηρεῖται ἐν ἐνότητι μετὰ τοῦ Θεοῦ καί Πατρὸς.

2. Ἐναντι τῆς καταστάσεως αὐτῆς, ἡ ὁποία ὠδήγησεν εἰς τήν ἀποδυνάμωσιν τῆς θεωρήσεως τοῦ ἀνθρωπίνου προσώπου, καθήκον τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας εἶναι ὅπως, ἀποφεύγουσα τοὺς προβληματισμούς τοῦ ὀρθολογισμοῦ, προβάλλῃ σήμερον, μέσα ἀπὸ τό κήρυγμα, τήν θεολογίαν, τήν λατρείαν καί τό ποιμαντικόν ἔργον τῆς, τό πρόσωπον τοῦ *χριστιανοῦ ἀνθρώπου ὡς προσώπου-ὑποκειμένου*. Εἰς τό καθήκον τοῦτο ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία καλεῖται νά ἀνταποκριθῇ ἐπιτυχῶς, διότι ὁ πυρῆν τῆς ἀνθρωπολογίας τῆς εὐρίσκεται εἰς τήν ἐλευθερίαν τοῦ ἀνθρώπου, μέ τήν ὁποίαν τόν ἐπροίκισεν ὁ Δημιουργός του καί ἡ ὁποία διασώζεται κατὰ τό μέτρον, κατὰ τό ὁποῖον ἐκλέγει οὗτος νά εἶναι ἐλεύθερος ὄχι ἀνεξαρκτῆτως τοῦ δημιουργοῦ του, ἀλλ' ἐλευθέρως ὑποτασσόμενος εἰς αὐτόν καί εἰς τό σχέδιον τό ὁποῖον οὗτος συνέλαβε δι' αὐτόν.

Γ'. Ἀποστολή τῆς Ὁρθοδοξίας εἰς τόν σύγχρονον κόσμον

1. Ἡ Ὁρθοδοξία δύναται καί ὀφείλει νά συμβάλῃ θετικῶς εἰς τήν ἀποκατάστασιν τῆς ὀργανικῆς σχέσεως τοῦ συγχρόνου διεθνούς Διαλόγου πρὸς τά κατ' ἐξοχὴν χριστιανικά ιδεώδη τῆς εἰρήνης, τῆς ἐλευθερίας, τῆς ἀδελφοσύνης, τῆς ἀγάπης καί τῆς κοινωνικῆς δικαιοσύνης μεταξὺ τῶν λαῶν, διακηρύττουσα τήν περί ἀνθρώπου καί κόσμου χριστιανικὴν πίστιν, ὡς ἔπραξε τοῦτο εἰς τήν καθ' ὅλου ἱστορικὴν πορείαν αὐτῆς, διά νά ἐπιτύχῃ τήν ἀναμόρφωσιν τῆς πνευματικῆς καί πολιτιστικῆς ταυτότητος τοῦ κόσμου. Ἡ περί θείας προελεύσεως καί ἐνότητος τοῦ ἀνθρωπίνου γένους καί τοῦ κόσμου χριστιανικὴ πίστις, *ἐν ἀρρήκτῳ πάντοτε σχέσει πρὸς τήν ἱερότητα, τήν αὐτοτέλειαν καί τήν ὑψίστην ἀξίαν τοῦ ἀνθρωπίνου προσώπου*, εὐρίσκεται ὑπολανθανόντως εἰς τήν βάσιν τοῦ συγχρόνου διεθνούς Διαλόγου διά τήν εἰρήνην, τήν κοινωνικὴν δικαιοσύνην καί τά ἀνθρώπινα δικαιώματα. Ἡ ἰδέα τῆς καθολικότητος τῶν ιδεῶν τούτων, ἥτις ἀποτελεῖ τήν βάσιν τοῦ συγχρόνου Διαλόγου, θά ἦτο σχεδόν ἀδιανόητος ἄνευ τῆς χριστιανικῆς διδασκαλίας διά τήν ὄντολογικὴν ἐνότητα τοῦ ἀνθρωπίνου γένους.

2. Ἡ ἀναγωγή τῆς ἐνότητος τοῦ ἀνθρωπίνου γένους *εἰς τό ἀρχέτυπον ζεύγος τῆς θείας δημιουργίας* καθίσταται ἡ συγκεκριμένη πηγὴ τῶν ἀγαθῶν τῆς ἐλευθερίας, τῆς ἰσότητος, τῆς ἀδελφοσύνης καί τῆς κοινωνικῆς δικαιοσύνης. Ἡ χριστιανικὴ διδασκαλία διά τήν ἐν Χριστῷ *«ἀνακεφαλαίωσιν»*

τῶν πάντων (Ἐφ. 1,10) ἀποκατέστησε τὴν ἱερότητα καὶ τὸ ὑπέροχον μεγαλεῖον τοῦ ἀνθρωπίνου προσώπου καὶ κατήργησε τὸν κόσμον τῆς διασπάσεως, τῆς ἀλλοτριώσεως, τῶν φυλετικῶν διακρίσεων καὶ τοῦ μίσους. Ἡ ἐν Χριστῷ πρόσληψις *ὀλοκλήρου του ἀνθρωπίνου γένους καὶ τοῦ κόσμου* ἀνασυνέθεσε τὴν ὀργανικὴν ἐνότητα αὐτῶν εἰς ἓν σῶμα, διό καὶ διεκηρύχθη ὅτι *«οὐκ ἐνὶ Ἰουδαίῳ οὐδέ Ἕλλην, οὐκ ἐνὶ δούλῳ οὐδέ ἐλεύθερῳ, οὐκ ἐνὶ ἄρσεν καὶ θήλῃ· πάντες γὰρ εἰς ἓστέ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ»* (Γαλ. 3,28). Συγχρόνως πιστεύομεν ὅτι ἡ ἐνότης αὐτὴ δέν εἶναι κάτι στατικόν καὶ μονολιθικόν. Ἔχει ἀπέραντον δυναμισμὸν καὶ ποικιλίαν, διότι ἐκπηγάζει ἐκ τῆς ἐν κοινωνίᾳ προσώπων ἐπιτυγχανομένης ἐνότητος, κατὰ τὸ πρότυπον τῆς ἐνότητος τῶν τριῶν προσώπων τῆς Ἁγίας Τριάδος.

Δ'. Περί εἰρήνης καὶ δικαιοσύνης

1. Ἡ ἀνθρωπότης καταβάλλει προσπαθείας, ὅπως ἡ ἐχθρα καὶ ἡ δυσπιστία, αἱ δηλητηριάζουσαι τὴν διεθνή ἀτμοσφαῖρα, παραχωρήσωσι τὴν θέσιν εἰς τὴν φιλίαν καὶ τὴν ἀλληλοκατανόησιν, ὅπως ἡ ἄμλλα εἰς τὸν ἐξοπλισμὸν ἀντικατασταθῇ ὑπὸ ὀλοκληρωτικοῦ καὶ πλήρους ἀφοπλισμοῦ, ὅπως ὁ πόλεμος, ὡς μέσον ἐπιλύσεως τῶν διεθνῶν προβλημάτων, ἀποβληθῇ διὰ παντός ἀπὸ τὴν ζωὴν τῆς κοινωνίας.

2. Κατὰ τὰ ἀνωτέρω ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία ἀγωνίζεται πάντοτε διὰ τὴν ἐπικράτησιν τῶν χριστιανικῶν ιδεωδῶν τῆς εἰρήνης, τῆς ἐλευθερίας, τῆς ἰσότητος, τῆς ἀδελφοσύνης, τῆς κοινωνικῆς δικαιοσύνης καὶ τῆς ἀγάπης μεταξύ τῶν λαῶν. Αὐτὴ αὕτη ἡ ἐν Χριστῷ Ἀποκάλυψις χαρακτηρίζεται *«εὐαγγέλιον τῆς εἰρήνης»* (Ἐφ. 6,15), διότι ὁ Χριστός, *«εἰρηνοποιήσας διὰ τοῦ αἵματος τοῦ Σταυροῦ τὰ πάντα* (Κόλ. 1,20), *«εὐηγγελίσατο εἰρήνην τοῖς μακρὰν καὶ τοῖς ἐγγύς»* (Ἐφ. 2,17) καὶ κατέστη *«ἡ εἰρήνη ἡμῶν»* (Ἐφ. 2,14). Ἡ εἰρήνη αὐτὴ, ἡ *«πάντα νοῦν ὑπερέχουσα»* (Φιλ. 4,7), ὡς εἶπεν ὁ ἴδιος ὁ Κύριος εἰς τοὺς μαθητάς του κατὰ τὴν ἐσπέραν του Μυστικῆς Δείπνου, εἶναι εὐρύτερα καὶ οὐσιαστικώτερα ἀπὸ τὴν εἰρήνην, τὴν ὁποίαν ἐπαγγέλλεται ὁ κόσμος: *«Εἰρήνην ἀφήμι ὑμῖν, εἰρήνην τὴν ἐμὴν δίδωμι ὑμῖν· οὐ καθὼς ὁ κόσμος δίδωσιν, ἐγὼ δίδωμι ὑμῖν»* (Ἰω. 14,27). Καὶ τοῦτο διότι ἡ εἰρήνη τοῦ Χριστοῦ εἶναι ὁ ὄριμος καρπὸς τῆς ἐν αὐτῷ ἀνακεφαλαιώσεως τῶν πάντων, τῆς ἀναδείξεως τῆς ἱερότητος καὶ τοῦ μεγαλείου τοῦ ἀνθρωπίνου προσώπου ὡς εἰκόνας Θεοῦ, τῆς προβολῆς τῆς ἐν αὐτῷ ὀργανικῆς ἐνότητος τοῦ ἀνθρωπίνου γένους καὶ τοῦ κόσμου, τῆς ἐν τῷ σῶματι τοῦ Χριστοῦ καθολικότητος τῶν ιδεωδῶν τῆς εἰρήνης, τῆς ἐλευθερίας, τῆς ἰσότητος καὶ τῆς κοινωνικῆς δικαιοσύνης, καί, τέλος, τῆς καρποφορίας τῆς χριστιανικῆς ἀγάπης μεταξύ τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν λαῶν τοῦ κόσμου. Ἡ πραγματικὴ εἰρήνη εἶναι ὁ καρπὸς τῆς ἐπικρατήσεως ἐπὶ τῆς γῆς ὅλων αὐτῶν τῶν χριστιανικῶν ιδεωδῶν. Εἶναι ἡ ἄνωθεν εἰρήνη, περὶ τῆς ὁποίας πάντοτε εὐχεται ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία εἰς τὰς καθημερινὰς τῆς δεήσεις, ἐξαιτουμένη ταύτην παρὰ τοῦ Θεοῦ, τοῦ τὰ πάντα δυναμένου καὶ εἰσακούοντος τὰς προσευχὰς τῶν μετὰ πίστεως αὐτῷ προσερχομένων.

3. Ἐκ τῶν ἀνωτέρω καθίσταται δῆλον, διατί ἡ Ἐκκλησία, ὡς «*Σῶμα Χριστοῦ*» (Α΄ Κορ. 12,27), προεβλήθη ὡς «*ἡ ὄρασις τῆς εἰρήνης*» τοῦ κόσμου (Ωριγένους, εἰς Ἱερ. 9,2. PG 13,349), ἥτοι τῆς πραγματικῆς καὶ καθολικῆς εἰρήνης, οἷαν εὐηγγελίσαστο ὁ Χριστός. «*Ἡμεῖς*», λέγει Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεὺς, εἴμεθα «*τό εἰρηνικόν γένος*» (*Παιδαγ.* 2,2. PG 8,428), εἴμεθα οἱ «*εἰρηνικοὶ στρατιῶται*» τοῦ Χριστοῦ (*Προτρεπτ.* 11. PG 8,236). Ἡ εἰρήνη, λέγει ἀλλαχοῦ ὁ ἴδιος, εἶναι συνώνυμον τῆς δικαιοσύνης (*Στρωμ.* 4,25. PG 8,1369-72). Ὁ δὲ ἅγιος Βασίλειος προσθέτει: «*οὐ δύναμαι πείσαι ἐμαντόν, ὅτι ἀνευ τῆς εἰς ἀλλήλους ἀγάπης καὶ ἀνευ τοῦ, τό εἰς ἐμέ ἦκον, εἰρηνεύειν πρὸς πάντας δύναμαι ἄξιος κληθῆναι δοῦλος Ἰησοῦ Χριστοῦ*» (*Ἐπιστ.* 203,2. PG 32,737). Τοῦτο εἶναι τόσον αὐτονόητον διὰ τόν Χριστιανόν, ὥστε «*οὐδέν οὕτως ἰδίον ἐστὶ Χριστιανοῦ ὡς τό εἰρηνοποιεῖν*» (*Ἐπιστ.* 114. PG 32,528). Ἡ εἰρήνη τοῦ Χριστοῦ εἶναι ἡ μυστικὴ δύναμις, ἡ ὁποία πηγάζει ἀπὸ τὴν καταλλαγὴν τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τόν οὐράνιον Πατέρα του: «*κατὰ πρόνοιαν Ἰησοῦ τοῦ τὰ πάντα ἐν πᾶσιν ἐνεργοῦντος, καὶ ποιούντος εἰρήνην ἄρρητον καὶ ἐξ αἰῶνος προωρισμένην καὶ ἀποκαταλλάσσοντος ἡμᾶς ἐαυτῷ καὶ ἐν ἐαυτῷ τῷ Πατρί*» (Διονυσίου Ἀρεοπαγίτου, *Περί θ. ὄνομ.* 11,2,4. PG 3,953).

4. Ὅφειλομεν συγχρόνως νά ὑπογραμμίσωμεν ὅτι τό πνευματικόν δῶρον τῆς εἰρήνης ἐξαρτάται καὶ ἀπὸ τὴν ἀνθρώπινην συνεργίαν. Τό Ἅγιον Πνεῦμα χορηγεῖ πνευματικά δῶρα, ὅταν ὑπάρχη ἀνάβασις τῆς ἀνθρωπίνης καρδίας πρὸς τόν Θεόν, ὅταν ἐν μετανοίᾳ ἐπιζητῆ κανεῖς τὴν δικαιοσύνην τοῦ Θεοῦ. Τό θεῖον δῶρον τῆς εἰρήνης ἐμφανίζεται ἐκεῖ, ἔνθα οἱ Χριστιανοὶ καταβάλλουν προσπάθειάς εἰς τό ἔργον τῆς πίστεως, τῆς ἀγάπης καὶ τῆς ἐλπίδος ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν (Α΄ Θεσ. 1,3).

5. Ὁμιλοῦντες περὶ τῆς εἰρήνης τοῦ Χριστοῦ, ὡς τῆς ἀληθοῦς εἰρήνης, ἐννοοῦμεν τὴν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ἐπιτυγχανομένην εἰρήνην. Ἡ ἁμαρτία εἶναι πνευματικὴ ἀσθένεια, τῆς ὁποίας τὰ ἐξωτερικά συμπτώματα εἶναι αἱ ταραχαί, αἱ ἔριδες, οἱ πόλεμοι μέ τὰς τραγικάς τῶν συνεπειάς. Ἡ Ἐκκλησία ἐπιδιώκει νά ἐξαλείψῃ ὄχι μόνον τὰ ἐξωτερικά συμπτώματα αὐτῆς τῆς ἀσθενείας, ἀλλὰ καὶ τὴν αἰτίαν αὐτῶν, τὴν ἁμαρτίαν.

6. Συγχρόνως, ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία θεωρεῖ καθήκον αὐτῆς νά ἐπικροτῇ πᾶν ὅ,τι ἐξυπηρετεῖ πρᾶγματι τὴν εἰρήνην (Ρώμ. 14,19) καὶ ἀνοίγει τὴν ὁδόν πρὸς τὴν δικαιοσύνην, τὴν ἀδελφοσύνην, τὴν ἀληθῆ ἐλευθερίαν καὶ τὴν ἀμοιβαίαν ἀγάπην μεταξὺ ὄλων τῶν τέκνων τοῦ ἐνός οὐρανίου Πατρός, ὡς καὶ μεταξὺ ὄλων τῶν λαῶν, τῶν ἀποτελούντων τὴν ἐνιαίαν ἀνθρωπίνην οἰκογένειαν. Συμπάσχει δέ μεθ' ὄλων τῶν Χριστιανῶν, οἱ ὁποῖοι, εἰς διάφορα μέρη τοῦ κόσμου, στεροῦνται τοῦ ἀγαθοῦ τῆς εἰρήνης καὶ ὑφίστανται διωγμούς, λόγῳ τῆς χριστιανικῆς τῶν πίστεως.

Ε΄. Ἡ εἰρήνη ὡς ἀποτροπὴ τοῦ πολέμου

1. Ἡ Ὁρθοδοξία καταδικάζει γενικῶς τόν πόλεμον, τόν ὅποιον θεωρεῖ ὡς ἀπόρροιαν τοῦ ἐν τῷ κόσμῳ κακοῦ καὶ τῆς ἁμαρτίας, ἐπιτρέψασα κατὰ συγκατάβασιν πολέμους πρὸς ἀποκατάστασιν τῆς καταπατηθείσης δικαιο-

σύνης και ἐλευθερίας.

2. Δέν ἔχει διά τούτο κανένα δισταγμόν νά διακηρύξη ὅτι εἶναι ἐναντίον πάσης μορφῆς ἐξοπλισμῶν, *συμβατικῶν, πυρηνικῶν καί διαστημικῶν*, ὅθενδήποτε προερχομένων, διότι ὁ πυρηνικός ἰδία πόλεμος ἔχει ὡς ἐπακόλουθον τήν καταστροφὴν τῆς δημιουργίας, τήν ἐξαφάνισιν τῆς ζωῆς ἀπό προσώπου τῆς γῆς. Αὐτό δέ ὀφείλει νά τό πράξῃ πολὺ περισσότερον σήμερον, ὅτε γνωρίζομεν καλλίτερον τήν καταστρεπτικὴν δύναμιν τῶν πυρηνικῶν ὄπλων. Αἱ συνέπειαι ἐνδεχομένου *πυρηνικοῦ πολέμου* θά εἶναι τρομακτικαί, ὄχι μόνον διότι θά ἐπέλθῃ θάνατος εἰς ἀπρόβλεπτον ἀριθμόν ἀνθρώπων, ἀλλά καί διότι δι' ὅσους θά ἐπιζήσουν ὁ βίος θά καταστῇ ἀβίωτος. Θά ἐμφανισθοῦν ἀνιάτοι ἀσθένειαί καί θά προκληθοῦν γενετικά ἀλλαγαί, αἱ ὁποῖαι θά ἐπηρεάζουν καταστρεπτικῶς καί τὰς ἐπομένας γενεάς, ἐάν βεβαίως ἐναπομείνῃ κάτι ἐπὶ τῆς γῆς. Συμφώνως πρὸς γνώμας ἐιδικῶν ἐπιστημόνων ἄλλη φοβερὰ συνέπεια ἐνός πυρηνικοῦ πολέμου θά εἶναι ὁ ὀνομαζόμενος «*πυρηνικός χειμῶν*». Θά προκληθῇ ἀλλαγὴ τοῦ κλίματος εἰς τόν πλανήτην μας καί θά ἐκλείψῃ ἡ ζωὴ. Ἐξ αὐτῶν συναγεται ὅτι ὁ *πυρηνικός πόλεμος* εἶναι ἀνεπίτρεπτος ἀπό πάσης ἐπόψεως, φυσικῆς καί ἠθικῆς. Εἶναι ἔγκλημα κατὰ τῆς ἀνθρωπότητος καί θανάσιμον ἀμάρτημα ἐναντι τοῦ Θεοῦ, τό ἔργον τοῦ ὁποίου καταστρέφει. Καθήκον λοιπόν τῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν, τῶν ἄλλων Χριστιανῶν καί ὅλης τῆς ἀνθρωπότητος εἶναι νά προλάβουν αὐτόν τόν κίνδυνον. Ἐκ παραλλήλου εἴμεθα βέβαιοι ὅτι ἡ ἔρευνα καί ἡ ἐκμετάλλευσις τοῦ κοσμικοῦ χώρου διά εἰρηνικοὺς καί ἐποικοδομητικοὺς σκοποὺς δέν ἔρχονται εἰς ἀντίθεσιν πρὸς τήν θέλησιν τοῦ Θεοῦ.

3. Παρατηροῦμεν ὅτι ὁ ἀναφυόμενος εἰς τὰς ἡμέρας μας κίνδυνος τῆς πυρηνικῆς καταστροφῆς καί τό αἶσθημα ἀδυναμίας ἐνώπιον αὐτοῦ ὀδηγεῖ χριστιανούς τινες εἰς τὴν σκέψιν ὅτι αὐτὴ ἡ παγκόσμιος ἀπειλή εἶναι σημεῖον τῆς *Δευτέρας Παρουσίας* τοῦ Κυρίου ἡμῶν. Ὁ ἴδιος ὅμως ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός, καίτοι προλέγει τὰ πρόδρομα σημεῖα τῆς ἐσχάτης ἡμέρας, ἐν τούτοις μᾶς προφυλάσσει ἀπὸ τό σκάνδαλον διαφόρων λογισμῶν περὶ τοῦ τέλους τοῦ κόσμου, λέγων ὅτι «*περὶ δέ τῆς ἡμέρας ἐκείνης καί τῆς ὥρας οὐδεὶς οἶδε*» (Μάρκ.13,32). Αἱ προσπάθειαι ἡμῶν διά τὴν ἀποτροπὴν τοῦ πολέμου καί τὴν ἐπικράτησιν τῆς εἰρήνης οὐδόλως ἀναιροῦν τὴν πίστιν τῶν χριστιανῶν, ὅτι τό σύμπαν ὅλον καί ὁ ἄνθρωπος εὐρίσκονται εἰς τὰς χεῖρας τοῦ Θεοῦ, ὅστις ἐν σοφίᾳ ἐδημιούργησε τόν κόσμον, προνοεῖ περὶ αὐτοῦ καί κυβερνᾷ αὐτόν. Ὁ Θεός κατευθύνει τὴν ἱστορίαν ἐν κραταιᾷ χειρὶ πρὸς τό μέλλον, οἱ δέ χριστιανοὶ βιοῦν ἀπὸ τούδε ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τὴν ἐσχατολογικὴν πραγματικότητα τῆς Βασιλείας τοῦ Θεοῦ, προσδοκῶντες καινὴν γῆν καί καινοὺς οὐρανοὺς. Διὰ τούτο, μολονότι ἀνησυχοῦν διὰ τὴν ἔκτασιν τοῦ ἐν τῷ κόσμῳ κακοῦ καί ἀγωνίζονται νά τό περιορίσουν, δέν περιπίπτουν εἰς ἀπόγνωσιν, διότι βλέπουν τὰ πάντα ὑπὸ τό πρῖσμα τῆς αἰωνιότητος, προσδοκῶντες ἀνάστασιν νεκρῶν καί ζωὴν τοῦ μέλλοντος αἰῶνος.

ΣΤ'. Φυλετικά και λοιπά διακρίσεις

1. Ο Κύριος, ως *Βασιλεύς τῆς δικαιοσύνης* (Ἐβρ. 7,2-3), ἀποδοκιμάζει τὴν βίαν καὶ τὴν ἀδικίαν (Ψαλμ. 10,5), καταδικάζει τὴν ἀπάνθρωπον στάσιν πρὸς τὸν συνάνθρωπον (Μαρκ. 25,41-46. Ἰακ. 2,15-16). Εἰς τὴν Βασιλείαν αὐτοῦ, ἡ ὁποία ἀρχίζει ἤδη ἐδῶ εἰς τὴν γῆν καὶ ἔχει κατ' ἐξοχὴν πνευματικὸν χαρακτήρα, δέν ὑπάρχει τόπος οὔτε διὰ τὰ ἐθνικὰ μίση, οὔτε δι' οἰανδήποτε ἔχθραν καὶ μισαλλοδοξίαν (Ἦσ. 11,6. Ρωμ. 12,10).

2. Ἰδιαιτέρα μνεῖα θά πρέπει νά γίνῃ εἰς τό σημεῖον αὐτό διὰ τὴν θέσιν τῆς Ὀρθοδοξίας ἔναντι τῶν φυλετικῶν διακρίσεων. Ἡ θέσις αὐτὴ εἶναι, ἐν προκειμένῳ σαφῆς: ἡ Ὀρθοδοξία πιστεύει ὅτι ὁ Θεός «ἐποίησέν τε ἐξ ἑνὸς αἵματος πᾶν ἔθνος ἀνθρώπων κατοικεῖν ἐπὶ πᾶν τό πρόσωπον τῆς γῆς» (Πράξ. 17,26) καὶ ὅτι ἐν Χριστῷ «οὐκ ἐνὶ Ἰουδαίος οὐδὲ Ἕλληνα, οὐκ ἐνὶ δούλος οὐδὲ ἐλεύθερος, οὐκ ἐνὶ ἄρσεν καὶ θῆλυ πάντες γάρ εἰς ἓστε ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ» (Γαλ. 3,28). Συνεπῆς πρὸς τὴν πίστιν αὐτήν, ἡ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία δέν δέχεται τὰς φυλετικάς διακρίσεις, οἰασδήποτε μορφῆς, ἐφ' ὅσον αὐταὶ προϋποθέτουν ἀξιολογικὴν διαφορὰν μεταξὺ τῶν ἀνθρωπίνων φυλῶν καὶ συνεπάγονται διαβάθμισιν δικαιωμάτων. Διακηρύσσουσα δὲ τὴν ἐπείγουσαν ἀνάγκην τῆς πλήρους ἄρσεως τῶν διακρίσεων καὶ τῆς παροχῆς δυνατότητος ὀλοπλεύρου ἀναπτύξεως ὅλων τῶν κατοίκων τῆς γῆς, δέν περιορίζει τὴν ὑποστήριξιν αὐτῆς εἰς μόνην τὴν ἄρσιν τῶν διακρίσεων, αἱ ὁποῖαι ἔχουν ὡς κριτήριον τό χρῶμα τῆς φυλῆς καὶ ἐντοπίζονται μόνον εἰς ὠρισμένας περιοχὰς τοῦ πλανήτου μας, ἀλλὰ ἐπεκτείνει αὐτήν καὶ εἰς τὴν καταπολέμησιν ὅλων τῶν διακρίσεων εἰς βάρος διαφόρων μειονοτήτων.

3. Ἡ μειονότης, εἴτε εἶναι θρησκευτικὴ εἴτε γλωσσικὴ εἴτε ἐθνικὴ, πρέπει νά τυγχάνῃ σεβασμοῦ τῆς ἰδιομορφίας τῆς. Ἡ ἐλευθερία τοῦ ἀνθρώπου εἶναι συνδεδεμένη πρὸς τὴν ἐλευθερίαν τῆς κοινότητος, εἰς τὴν ὁποίαν οὗτος ἀνήκει. Ἐκάστη κοινότης πρέπει νά ἐξελισσεται καὶ νά ἀναπτύσσεται συμφῶνως πρὸς τὰ ἰδιαίτερα γνωρίσματά τῆς. Ἐν προκειμένῳ ὁ πλουραλισμὸς θά ἔπρεπε νά ρυθμίζῃ τὴν ζωὴν ὅλων τῶν χωρῶν. Ἡ ἐνότης ἐνός ἔθνους, μᾶς χώρας ἢ ἐνός κράτους θά ἔπρεπε νά κατανοῆται ὡς τό δικαίωμα διαφορότητος τῶν ἀνθρωπίνων κοινοτήτων.

4. Ἡ Ὀρθοδοξία χωρὶς συμβιβασμούς καταδικάζει τό ἀπάνθρωπον σύστημα τῶν φυλετικῶν διακρίσεων καὶ τὴν ἱερόσυλον διακήρυξιν περὶ δῆθεν συμφωνίας αὐτοῦ πρὸς τὰ χριστιανικὰ ἰδεώδη. Εἰς τό ἐρώτημα «καὶ τίς ἐστὶ μου ὁ πλησίον;», ὁ Χριστὸς ἀπήντησε μὲ τὴν παραβολὴν τοῦ καλοῦ Σαμαρείτου. Καὶ οὕτω μᾶς ἐδίδαξε τὴν κατάλυσιν κάθε μεσοτοίχου ἔχθρας καὶ προκαταλήψεως. Ἡ Ὀρθοδοξία ὁμολογεῖ ὅτι κάθε ἄνθρωπος, ἀνεξαρτήτως χρώματος, θρησκείας, φυλῆς, ἐθνικότητος, γλώσσης, εἶναι φορεὺς τῆς εἰκόνης Θεοῦ, ἀδελφός ἢ ἀδελφὴ μας, ἰσότιμον μέλος τῆς ἀνθρωπίνης οικογενείας.

Ζ'. Ἀδελφοσύνη καὶ ἀλληλεγγύη μεταξὺ τῶν λαῶν

1. Ἡ τελευταία αὐτῆ διαπίστωσις μᾶς ὀδηγεῖ ἀβιάστως εἰς τὴν βαθυ-

τέραν σύλληψιν τῆς ιδιοτύπου συμβολῆς τῆς Ὁρθοδοξίας εἰς τὴν μεταξύ τῶν λαῶν ἀλληλεγγύην καὶ καλλιέργειαν τῆς πρὸς ἀλλήλους ἀδελφοσύνης. Πράγματι, αἱ Ὁρθόδοξοι Ἐκκλησίαι ἔχουν τὴν δυνατότητα νὰ συμβάλουν διὰ τῆς καλλιέργειας τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ πληρώματος καὶ γενικώτερον τοῦ λαοῦ, καθὼς καὶ διὰ τῆς ὅλης πνευματικῆς των δραστηριότητος εἰς μίαν μεταβολὴν πρὸς τὸ ἠπιώτερον τοῦ γενικοῦ κλίματος καὶ φρονήματος. Ἐνταῦθα πρόκειται περὶ ποικίλων πνευματικῶν δυνατοτήτων διαφερουσῶν ἐκείνων τῶν διεθνῶν Ὄργανισμῶν καὶ τῶν κρατῶν. Αἱ δυνατότητες αὗται ἐκπηγάζουν ἐκ τῆς φύσεως τῆς Ἐκκλησίας, ἀποβλέπουν εἰς οὐσιαστικώτερα καὶ μονιμώτερα ἀποτελέσματα εἰς τὰ ζητήματα εἰρήνης καὶ ἀδελφοσύνης καὶ πρέπει νὰ ἀναπτυχθοῦν εἰς τὸ μέγιστον δυνατόν. Ἐδῶ διανοίγεται εὐρὺ στάδιον διὰ τὰς Ὁρθόδοξους Ἐκκλησίας, δεδομένου ὅτι αὗται, ὡς οὐσιαστικόν στοιχείον τῆς ἐκκλησιολογικῆς καὶ κοινωνικῆς διδασκαλίας των, προβάλλουν εἰς τὸν διεσπασμένον κόσμον τὸ ἰδεῶδες τῆς λατρευτικῆς, τῆς εὐχαριστιακῆς κοινωνίας.

2. Οὕτω κατανοεῖται καὶ ἡ τεραστία εὐθύνη τῆς Ἐκκλησίας εἰς τὴν καταπολέμησιν τῆς πείνης καὶ τῆς ἀπολύτου ἐνδείας, ἡ ὁποία μαστίζει σήμερον κατὰ ἀπαράδεκτον τρόπον μεγάλας μάζας ἀνθρώπων ἢ καὶ ὀλοκλήρων λαῶν, κυρίως εἰς τὸν Τρίτον κόσμον. Ἐν τοιοῦτον φοβερόν φαινόμενον εἰς τὴν ἐποχὴν μας, κατὰ τὴν ὁποίαν αἱ οἰκονομικῶς προηγμένα χῶραι ζοῦν ὑπὸ καθεστῶς ἀφθονίας καὶ σπατάλης ἢ καὶ ἀναλίσκονται εἰς ἐξοπλισμούς, ὑποδηλοῖ σοβαράν κρίσιν ταυτότητος τοῦ συγχρόνου κόσμου, τοῦτο δὲ διὰ δύο κυρίως λόγους:

α) διότι ἡ πείνα ὄχι μόνον ἀπειλεῖ τὸ θεῖον δῶρον τῆς ζωῆς ὀλοκλήρων λαῶν τοῦ ἀναπτυσσομένου κόσμου, ἀλλὰ καὶ συντρίβει ὀλοκληρωτικά τὸ μεγαλεῖον καὶ τὴν ἱερότητα τοῦ ἀνθρωπίνου προσώπου, καὶ

β) διότι αἱ οἰκονομικῶς ἀνεπτυγμένα χῶραι, μέ τὴν ἄδικον ἢ καὶ συχνά ἐγκληματικὴν κατανομήν καὶ διαχειρίσιν τῶν ὑλικῶν ἀγαθῶν, προσβάλλουν ὄχι μόνον τὴν εἰκόνα τοῦ Θεοῦ εἰς τὸ κάθε ἀνθρώπινον πρόσωπον, ἀλλὰ καὶ τὸν ἴδιον τὸν Θεόν, ὁ ὁποῖος σαφῶς ταυτίζει ἑαυτὸν πρὸς τὸν πεινῶντα καὶ ἐνδεῆ ἄνθρωπον, λέγων «ἐφ' ὅσον ἐποιήσατε ἐνὶ τούτων τῶν Ἀδελφῶν μου τῶν ἐλαχίστων, ἐμοὶ ἐποιήσατε» (Ματθ. 25,40).

3. Ἡ οἰαδήποτε, ἐπομένως, ἀδράνεια καὶ ἀδιαφορία τοῦ κάθε χριστιανοῦ καὶ τῆς Ἐκκλησίας γενικώτερον ἐμπρὸς εἰς τὸ τρομακτικόν σύγχρονον φαινόμενον τῆς πείνης ὀλοκλήρων λαῶν θά ἐταυτίζετο μέ προδοσίαν τοῦ Χριστοῦ καὶ μέ ἀπουσίαν ἐνεργοῦ πίστεως. Διότι, ἂν ἢ μέριμνα διὰ τὴν ἰδικὴν μας τροφήν εἶναι συχνά θέμα ὑλικόν, ἢ μέριμνα διὰ τὴν τροφήν τοῦ συνανθρώπου μας εἶναι θέμα καὶ πνευματικόν (Ἰακ. 2,14-18). Ἀποτελεῖ, ἐπομένως, ὕψιστον καθήκον ὄλων τῶν Ὁρθόδοξων Ἐκκλησιῶν νὰ κηρυχθοῦν ἀλληλέγγυοι πρὸς τοὺς ἐνδεεῖς ἀδελφούς των καὶ νὰ ὀργανώσουν ἀμέσως καὶ ἀποτελεσματικῶς τὴν βοήθειαν των. Ἐπ' αὐτοῦ, αἱ κατὰ τόπους Ὁρθόδοξοι Ἐκκλησίαι ἔχουν ἤδη ἀποκτήσει πείραν ἐκ τῶν ἀναληφθεισῶν μέχρι τοῦδε σχετικῶν ἐνεργειῶν καὶ πρωτοβουλιῶν

των. Δι' αὐτῶν διανοίγεται, πράγματι, ἡ ὁδὸς τῆς συνεργασίας αὐτῶν ὡς πρὸς τὸ ἀντικείμενον τοῦτο ὄχι μόνον μεταξύ των, ἀλλὰ καὶ μέ τὰς ἄλλας χριστιανικὰς Ἐκκλησίας καὶ Ὁμολογίας, μέ τὸ Παγκόσμιον Συμβούλιον Ἐκκλησιῶν, ὡς καὶ μέ τοὺς Διεθνεῖς Ὄργανισμούς, οἱ ὅποιοι ἐτάχθησαν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς καταπολεμήσεως τῆς φοβερᾶς αὐτῆς μάστιγος. Μέ τὸν ἀφοπλισμὸν δὲν θὰ ἐξουδετεροῦτο μόνον ὁ κίνδυνος τοῦ πυρηνικοῦ ἀφανισμοῦ, ἀλλὰ καὶ θὰ ἐξοικονομοῦντο ἄφθονα χρήματα διὰ τὴν βελτίωσιν τῆς τύχης τῶν πεινῶντων καὶ τῶν ἐνδεῶν.

4. Ἄς μὴ ἀπατώμεθα: ἡ πείνα καὶ ἡ χαίνουσα ἀνισότης, ἡ ὁποία μαστίζει σήμερον τὴν ἀνθρωπίνην κοινότητα καταδικάζει τὴν ἐποχὴν μας τόσο εἰς τὰ ἴδια ἐαυτῆς ὄμματα, ὅσον καὶ εἰς τὰ ὄμματα τοῦ δικαιοκρίτου Θεοῦ. Καὶ τοῦτο διότι τὸ θέλημα αὐτοῦ σήμερον, ταυτιζόμενον πρὸς τὴν λύτρωσιν τοῦ συγκεκριμένου ἀνθρώπου, ἐδῶ καὶ τοῦ τώρα (*hinc et nunc*), μᾶς ὑποχρεώνει νὰ ὑπηρετήσωμεν τὸν ἄνθρωπον εἰς τὴν ἀντιμέτωπισιν τῶν συγκεκριμένων προβλημάτων του. Ἡ πίστις εἰς τὸν Χριστὸν χωρὶς διακονικὴν ἀποστολὴν χάνει τὴν σημασίαν της. Τὸ νὰ εἴμεθα χριστιανοὶ σημαίνει νὰ μιμούμεθα τὸν Χριστὸν καὶ νὰ εἴμεθα ἔτοιμοι νὰ τὸν ὑπηρετήσωμεν εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ ἀδυνάτου, τοῦ πεινῶντος, τοῦ καταδυναστευομένου καὶ γενικῶς τοῦ ἔχοντος ἀνάγκην βοήθειας. Πᾶσα ἄλλη προσπάθεια νὰ ἴδωμεν τὸν Χριστὸν ὡς πραγματικὴν παρουσίαν, χωρὶς ὑπαρξιακὴν σχέσιν πρὸς αὐτόν, ὁ ὁποῖος χρειάζεται βοήθειαν, δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο ἀπὸ ἀπλὴ θεωρία.

Η'. Ἡ προφητικὴ ἀποστολὴ τῆς Ὁρθοδοξίας: μαρτυρία ἀγάπης ἐν διακονίᾳ

1. Εἰς τὰ πλαίσια τοῦ συγχρόνου κόσμου συμβολὴ τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας εἰς τὴν εἰρήνην, τὴν ἐλευθερίαν, τὴν δικαιοσύνην καὶ τὴν ἀδελφοσύνην μεταξύ τῶν λαῶν θὰ πρέπει νὰ εἶναι πρωτίστως μία μαρτυρία ἀγάπης. Ἡ μαρτυρία δὲ αὐτὴ θὰ πρέπει νὰ δίδεται πάντοτε δι' ἐκλογῆς τῶν πλέον ἀποτελεσματικῶν μέσων, τὰ ὅποια αἱ συνθήκαι παρέχουν εἰς τὰς Ἐκκλησίας. Μαρτυρία ἀγάπης σημαίνει ὅτι αἱ Ὁρθόδοξοι Ἐκκλησίαι δύνανται νὰ ἐπεμβαίνουν εἰς ἐκείνας τὰς καταστάσεις, αἱ ὁποῖαι κρίνονται ἀντίθετοι πρὸς τὸ Εὐαγγέλιον καὶ τὴν παράδοσιν των. Ἐδῶ ἀνακύπτει ἐπιτακτικὴ ἢ προφητικὴ ἀποστολὴ τῆς Ὁρθοδοξίας, τὸ καθήκον της νὰ μαρτυρῇ «περὶ τῆς ἐν ἡμῖν ἐλπίδος» εἰς κάθε θέμα ἀπτόμενον τῆς προαγωγῆς τῆς εἰρήνης, τῆς ἐλευθερίας, τῆς δικαιοσύνης καὶ τῆς ἀδελφοσύνης, ὡς καὶ τοῦ σεβασμοῦ τοῦ ἀνθρωπίνου προσώπου καὶ τῆς ἐν αὐτῷ ὑποτυπούμενης εἰκόνας Θεοῦ. Κατὰ τὴν ἐνάσκησιν τῆς προφητικῆς αὐτῆς ἀποστολῆς των, αἱ Ὁρθόδοξοι Ἐκκλησίαι ἔχουν τὴν ὑποχρέωσιν νὰ φροντίζουν διὰ τὴν γαλήνην τοῦ ποιμνίου των, τὸ ὅποῖον ἐτάχθησαν νὰ κατευθύνουν εἰς τὴν ὁδὸν τοῦ Εὐαγγελίου. Πιστεύομεν ὅτι πρὸς πραγμάτων τούτου ἡ ἀγάπη εἶναι ἐκείνη, ἡ ὁποία θὰ γαλβανίσῃ τὴν θέλησιν τῶν Ὁρθόδοξων Ἐκκλησιῶν, ὅπως, ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τῶν ἀδελφῶν τῶν ἄλλων χριστιανικῶν Ἐκκλησιῶν καὶ Ὁμολογιῶν, ἀλλὰ καὶ μετὰ τῶν ἄλλων ἀνθρώπων, δώσουν σήμερον τὴν

μαρτυρίαν των - μαρτυρίαν πίστεως καὶ ἐλπίδος - εἰς ἓνα κόσμον ὁ ὁποῖος, περισσότερο ἴσως ἀπὸ ποτὲ ἄλλοτε, ἔχει τὴν ἀνάγκην αὐτῆς.

2. *Ἡμεῖς, οἱ Ὀρθόδοξοι Χριστιανοί, ἐπειδὴ κατανοοῦμεν τὸ νόημα τῆς σωτηρίας, αἰσθανόμεθα τὸ χρέος νὰ ἀγωνιζώμεθα διὰ τὴν ἀνακούφισιν τῆς ἀσθενείας, τῆς δυστυχίας καὶ τῆς ἀγωνίας. Ἐπειδὴ βιοῦμεν τὴν ἐμπειρίαν τῆς εἰρήνης, δὲν δυνάμεθα νὰ εἴμεθα ἀδιάφοροι διὰ τὴν ἀπουσίαν τῆς ἀπὸ τὴν σύγχρονον κοινωνίαν. Ἐπειδὴ εὐηργετήθημεν ἀπὸ τὴν θεῖαν δικαιοσύνην, ἀγωνιζόμεθα διὰ μίαν πληρεστέραν δικαιοσύνην εἰς τὸν κόσμον καὶ διὰ τὴν ἐξουδετέρωσιν πάσης καταπιέσεως. Ἐπειδὴ ζῶμεν κάθε ἡμέραν τὴν θεῖαν συγκατάβασιν, μαχόμεθα ἐναντίον κάθε φανατισμοῦ καὶ μισαλλοδοξίας μεταξύ τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν λαῶν. Ἐπειδὴ διακηρῦσσομεν συνεχῶς τὴν ἐνανθρώπησιν τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν θέωσιν τοῦ ἀνθρώπου, ὑπερασπιζόμεθα τὰ ἀνθρώπινα δικαιώματα δι' ὅλους τοὺς ἀνθρώπους καὶ ὅλους τοὺς λαοὺς. Ἐπειδὴ βιοῦμεν τὴν θεῖαν δωρεάν τῆς ἐλευθερίας μὲ τὸ ἀπολυτρωτικὸν ἔργον τοῦ Χριστοῦ, δυνάμεθα νὰ προβάλλωμεν πληρέστερα τὴν καθολικὴν ἀξίαν τῆς διὰ κάθε ἀνθρώπου καὶ κάθε λαόν. Ἐπειδὴ, τρεφόμενοι μὲ τὸ σῶμα καὶ τὸ αἷμα τοῦ Κυρίου ἐν τῇ θεῖᾳ Εὐχαριστίᾳ, βιοῦμεν τὴν ἀνάγκην τοῦ μερισμοῦ τῶν δωρεῶν τοῦ Θεοῦ μετὰ τῶν ἀδελφῶν μας, κατανοοῦμεν πληρέστερον τὴν πείναν καὶ τὴν στέρησιν καὶ ἀγωνιζόμεθα διὰ τὴν ὑπερνίκησιν αὐτῶν. Ἐπειδὴ προσδοκῶμεν καινὴν γῆν καὶ καινοὺς οὐρανοὺς, ὅπου θὰ ἐπικρατῇ ἡ ἀπόλυτος δικαιοσύνη, ἀγωνιζόμεθα ἐδῶ καὶ τώρα (*hic et nunc*) διὰ τὴν ἀναγέννησιν καὶ τὴν ἀνακαίνισιν τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῆς κοινωνίας.*

3. Ἡ μαρτυρία μας δὲ αὕτη καὶ ἡ δι' αὐτῆς ἄρδευσις τοῦ αὐχμηροῦ ἐδάφους τῆς ἐποχῆς μας, ἡ ὁποία, περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλην ἔχει ἀνάγκην τοῦ Θεοῦ, θὰ ἀποτελέσῃ ἴσως τὸν καλλίτερον τρόπον συμβολῆς τῶν Ἐκκλησιῶν μας εἰς τὴν εἰρήνην καὶ τὰ ιδεώδη, τὰ ὁποῖα τὴν συνοδεύουν καὶ πραγματοποιοῦν. Αἱ Ὀρθόδοξοι Ἐκκλησίαι ἀπευθύνονται ἐν ἀγάπῃ πρὸς πᾶσαν κατεύθυνσιν, ὥστε ὅλοι νὰ συνεργήσουν τὴν ἐπικράτησιν τῆς ἀγάπης καὶ τῆς εἰρήνης μεταξύ ἀνθρώπων καὶ τῶν λαῶν.

Ἐν τῷ ἐν Σαμπεζύ, Γενεύης, Ὀρθόδοξῳ Κέντρῳ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, τῇ 5ῃ Νοεμβρίου 1986.

ΑΠΟΦΑΣΙΣ
Γ' ΠΡΟΣΥΝΟΔΙΚΗ ΠΑΝΟΡΘΟΔΟΞΟΣ ΔΙΑΣΚΕΨΙΣ
Σαμπεζύ, 28 Ὀκτωβρίου - 6 Νοεμβρίου 1986

ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ ΚΑΙ ΗΜΕΡΗΣΙΑ ΔΙΑΤΑΞΙΣ ΤΗΣ Δ'
ΠΡΟΣΥΝΟΔΙΚΗΣ ΠΑΝΟΡΘΟΔΟΞΟΥ ΔΙΑΣΚΕΨΕΩΣ

Τό πέρας τῶν ἐργασιῶν τῆς Γ' Προσυνοδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως συνδέεται ἀρρήκτως πρὸς τὴν ἀποφασιστικὴν προώθησιν τοῦ προγράμματος προπαρασκευῆς τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, ὡς τοῦτο κατηρτίσθη ὑπὸ τῆς Α' Προσυνοδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως (1976), «ἐν τῇ προοπτικῇ ταχυτέρας, τό δυνατόν, συγκλήσεως τῆς Συνόδου ταύτης» (Βλ. Συνοδικά ΙΙ, σελ. 130). Εἰς τοῦτο ἐξ ἄλλου ἀπεσκόπει καὶ ὁ περιορισμὸς τοῦ θεματολογίου διὰ τὴν προπαρασκευὴν τῆς Συνόδου, τό ὁποῖον εἶχε προταθῆ ὑπὸ τῆς Α' Πανορθοδόξου Διασκέψεως τῆς Ρόδου (1961). Ἦδη αἱ τρεῖς πρῶται Προσυνοδικαὶ Πανορθόδοξοι Διασκέψεις ἐξήντησαν τὰ πλείστα τῶν θεμάτων τῆς ἡμερησίας διατάξεως διὰ τῆς ἐγκρίσεως κοινῶν κειμένων *ad referendum* πρὸς τὴν Ἁγίαν καὶ Μεγάλην Σύνοδον.

Τά ἐναπομένοντα θέματα εἶναι τὰ ἀκόλουθα:

1. *Διασπορά*
2. *Τό Αὐτοκέφαλον καὶ τρόπος ἀνακηρύξεως αὐτοῦ*
3. *Τό Αὐτόνομον καὶ τρόπος ἀνακηρύξεως αὐτοῦ, καὶ*
4. *Δίπτυχα*

Τὰ τέσσαρα αὐτὰ θέματα παρουσιάζουν βαθεῖαν ἐσωτερικὴν συνάφειαν καὶ ἀλληλεξάρτησιν, διότι θεμελιῶνται ἐπὶ τῆς αὐτῆς μακροαίωνος κανονικῆς παραδόσεως καὶ ἐκκλησιαστικῆς πράξεως τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας καὶ παρουσιάζουν ἀνάλογον ἄμεσον ἢ ἔμμεσον ἀναφορὰν εἰς σύγχρονα κανονικά προβλήματα αὐτῆς. Τό τελευταῖον τοῦτο χαρακτηριστικόν ἐξηγεῖ τὴν ἰδιάζουσαν εὐαισθησίαν διὰ τε τὴν κατάλληλον προπαρασκευὴν καὶ τὴν ἀναζήτησιν τῆς ἐπὶ τοῦ καθ' ἕκαστον θέματος ἐνιαίας στάσεως πασῶν τῶν κατὰ τόπους Ὀρθόδοξων Ἐκκλησιῶν.

Κατὰ συνέπειαν εἶναι εὐλογος τόσον ἡ πρότερον διαπιστωθεῖσα τάσις ἀναγραφῆς καὶ τῶν τεσσάρων αὐτῶν θεμάτων εἰς τὴν ἡμερησίαν διάταξιν τῆς ἐπομένης Προσυνοδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως, ὅσον καὶ ἡ γενικωτέρα ἐπιθυμία πλήρους καὶ ἐξαντλητικῆς προετοιμασίας αὐτῶν ἐξ ἐπόψεως τῆς ιστορικοκανονικῆς παραδόσεως καὶ κατ' ἀναφορὰν πρὸς τὴν διαμεμορφωμένην σύγχρονον πραγματικότητα.

Ἡ Γραμματεία ἐπὶ τῆς Προπαρασκευῆς τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου θά προβῆ εἰς τὴν κατάλληλον ἀξιοποίησιν τῶν *Συμβολῶν* τῶν κατὰ τόπους Ὀρθόδοξων Ἐκκλησιῶν, εἰς τὴν προώθησιν τῶν πανορθοδόξως καθιερωμένων διαδικασιῶν καὶ εἰς τὴν καθ' ὕλην προετοιμασίαν τῶν τεσσάρων θεμάτων. Ἡ κατὰ τὴν προετοιμασίαν τῆς Γ' Προσυνοδικῆς Πανορ-

θοδόξου Διασκέψεως τηρηθείσα διαδικασία υπό της Γραμματείας επί της Προπαρασκευής της Αγίας και Μεγάλης Συνόδου ἀπεδείχθη τουλάχιστον ἀποτελεσματική.

1. Ἡ Γραμματεία ἐπί της Προπαρασκευής της Αγίας και Μεγάλης Συνόδου, εὐθύς ὡς ἀποσταλοῦν αὐτῇ αἱ ἐργασίαι τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ἐπὶ τῶν θεμάτων «*Ὁρθόδοξος Διασπορά*», «*Τό Αὐτοκέφαλον καί τρόπος ἀνακηρύξεως αὐτοῦ*», «*Τό αὐτόνομον καί τρόπος ἀνακηρύξεως αὐτοῦ*», ὡς καί ἡ ἐργασία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κύπρου ἐπὶ τοῦ θέματος «*Τά Δίπτυχα*», θά ὑποβάλλῃ εἰς ὅλας τὰς κατά τόπους Ὁρθοδόξους Ἐκκλησίας τὰς ἐργασίας ταύτας, συναποστέλλουσα συγχρόνως καί τὰς ἤδη ὑποβληθείσας ἐργασίας τῶν Ἐκκλησιῶν (βλ. Ἐγγράφον Ἀριθμ. 11), ἥτοι τόν πλήρη φάκελον ἐπὶ τῶν ὑπολειπόμενων τεσσάρων θεμάτων τῆς ἡμερησίας διατάξεως τῆς Αγίας και Μεγάλης Συνόδου.

2. Ἡ ἐναρξίς τῆς προετοιμασίας τοῦ ἔργου τῆς Διορθοδόξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς εἶναι ἀμέσως δυνατή διὰ τῆς ἀξιοποιήσεως τῶν *Συμβολῶν* πασῶν τῶν Ὁρθόδοξων Ἐκκλησιῶν, αἱ ὁποῖαι ἀνέλαβον *Εἰσηγήσεις* ἐπὶ ἐνός ἢ πλείονων τοῦ ἐνός θεμάτων, καί διευκολύνει σοβαρῶς τὴν ἀποτελεσματικωτέραν προώθησιν τῶν διαδικασιῶν.

3. Ἡ Γραμματεία, πέρα τῆς ἀποστολῆς τῶν ἐπὶ τῶν θεμάτων Εἰσηγήσεων εἰς τὰς κατά τόπους Ἐκκλησίας, δύναται νά ἐπεξεργασθῇ προκαταρκτικῶς τό σχετικόν ὑλικόν, νά προβῇ εἰς μίαν πρώτην προσπάθειαν καταγραφῆς τῶν συγκεκριμένων προτάσεων καί νά κατατάξῃ συστηματικῶς αὐτάς εἰς *συγκλινούσας* ἢ καί *ἀποκλινούσας* τάσεις, οὕτως ὥστε νά διευκολυνθῇ τό ἔργον τῆς Διορθοδόξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς.

4. Ἡ συγκριτικὴ ἐπεξεργασία τῶν *Συμβολῶν* τῶν κατά τόπους Ὁρθόδοξων Ἐκκλησιῶν ἐπὶ τῶν θεμάτων τῆς ἡμερησίας διατάξεως δύναται νά ἀξιοποιηθῇ πληρέστερον καί διὰ καταλλήλων ἐπαφῶν μετὰ τῶν κατά τόπους Ὁρθόδοξων Ἐκκλησιῶν, πρὶν ἢ συγκληθῇ ἡ Διορθόδοξος Προπαρασκευαστικὴ Ἐπιτροπὴ. Αἱ ἐπαφαὶ αὐταὶ ἀπεδείχθησαν ἄλλωστε χρήσιμοι καί κατά τὴν προετοιμασίαν τῆς συγκλήσεως τῆς Διορθοδόξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ ἔργου τῆς Γ' Προσυνοδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως.

5. Ἡ σύγκλησις τῆς Διορθοδόξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς δέον νά πραγματοποιηθῇ μόνον μετὰ τὴν ὀλοκλήρωσιν τῆς προετοιμασίας τοῦ ἔργου αὐτῆς ὑπὸ τῆς Γραμματείας ἐπὶ τῆς Προπαρασκευῆς τῆς Αγίας και Μεγάλης Συνόδου, διότι εἶναι εἰς πάντας γνωστή ἡ ἐπὶ τῶν τεσσάρων τούτων θεμάτων ἰδιαιτέρα κανονικὴ εὐαισθησία πασῶν τῶν κατά τόπους Ὁρθόδοξων Ἐκκλησιῶν. Διαρκούσης τῆς φάσεως ταύτης προπαρασκευῆς, ἡ Διορθόδοξος Προπαρασκευαστικὴ Ἐπιτροπὴ θά ἠδύνατο νά συγκληθῇ οὐχὶ μόνον ἀπαξ, ἐάν καί ἐφ' ὅσον τοῦτο ἤθελε καταστῆ ἀναγκαῖον, πρὸ τῆς συγκλήσεως τῆς Δ' Προσυνοδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως.

6. Ὑποτίθεται ὅτι ἡ σύγκλησις τῆς Δ' Προσυνοδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως θά πραγματοποιηθῇ ἐφ' ὅσον διασφαλισθῇ ἡ ἐνιαία ἐπὶ ἐνός

ἐκάστου θέματος ὀρθόδοξος ἄποψις, ἥτοι, ἐφ' ὅσον ὀλοκληρωθῆ ἡ πανορθοδόξως διὰ τὴν μελέτην τῶν πρὸς συζήτησιν θεμάτων καὶ τὴν προπαρασκευὴν τοῦ ὅλου ἔργου ἀποφασισθεῖσα διαδικασία. Ὁ ὁμοφώνως ἐγκριθεὶς ὑπὸ τῆς παρούσης Προσυνοδικῆς Πανορθόδοξου Διασκέψεως *Κανονισμός* ἀποτελεῖ ὡς οὐδέποτε πρόσθετον ἐγγύησιν διὰ τὴν ἀριωτέραν ὑπὸ τῆς Γραμματείας προπαρασκευὴν τοῦ ἔργου τῆς ἐπομένης Προσυνοδικῆς Πανορθόδοξου Διασκέψεως.

Ἐν τῷ ἐν Σαμπεζύ, Γενεύης, Ὁρθοδόξῳ Κέντρῳ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, τῇ 5ῃ Νοεμβρίου 1986.

ΑΝΑΚΟΙΝΩΘΕΝ

Ἡ Γ΄ Προσυνοδική Πανορθόδοξος Διάσκεψις συνεκλήθη ὑπό τῆς Α.Θ. Παναγιότητος, τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου κ.κ. Δημητρίου, μετά τὴν σύμφωνον γνώμην πασῶν τῶν κατὰ τόπους Ὁρθόδοξων Ἐκκλησιῶν, καὶ συνήλθεν εἰς τό ἐν Σαμπεζύ, Γενεύης, Ὁρθόδοξον Κέντρον τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου.

Τό ἔργον τῆς Διασκέψεως ἀνεφέρετο εἰς τὴν μελέτην καὶ τὴν ἐπεξεργασίαν τῶν τεσσάρων θεμάτων, τὰ ὅποια εἶχον ἀναγραφῆ εἰς τὴν ἡμερησίαν διάταξιν αὐτῆς ὑπό τῆς Β΄ Προσυνοδικῆς Πανορθόδοξου Διασκέψεως (1982), καὶ ἐπὶ τῶν ὁποίων διετυπώθη ἡ *ἐνιαία ὀρθόδοξος ἄψις* διὰ τῆς καταρτίσεως τεσσάρων σχεδίων κειμένων ὑπό τῆς ἐν τῷ Ὁρθόδοξῳ Κέντρῳ συγκληθείσης κατὰ Φεβρουάριον τ. ε. Διορθόδοξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς, ἣτοι:

1. *Ἀναπροσαρμογὴ τῶν περὶ νηστείας ἐκκλησιαστικῶν διατάξεων.*
2. *Σχέσεις τῶν Ὁρθόδοξων Ἐκκλησιῶν πρὸς τὸν λοιπὸν χριστιανικὸν κόσμον.*
3. *Ὁρθοδοξία καὶ Οἰκουμενικὴ κίνησις.*
4. *Συμβολὴ τῶν κατὰ τόπους Ὁρθόδοξων Ἐκκλησιῶν εἰς ἐπικράτησιν τῶν χριστιανικῶν ιδεωδῶν τῆς εἰρήνης, τῆς ἐλευθερίας, τῆς ἀδελφοσύνης καὶ τῆς ἀγάπης μεταξύ τῶν λαῶν, καὶ ἄρσιν τῶν φυλετικῶν διακρίσεων.*

Πρὸς δ' ἐπὶ τούτοις ἡ Διάσκεψις ἔδει νά ἐπικυρώσῃ καὶ τό κατόπιν σχετικῆς ἐντολῆς τῆς Β΄ Προσυνοδικῆς Πανορθόδοξου Διασκέψεως καταρτισθέν «*Σχέδιον Κανονισμοῦ Λειτουργίας τῶν Προσυνοδικῶν Πανορθόδοξων Διασκέψεων*», καὶ νά καταρτίσῃ τὴν ἡμερησίαν διάταξιν τῆς Δ΄ Προσυνοδικῆς Πανορθόδοξου Διασκέψεως, ἐπὶ τῷ σκοπῷ τῆς ὡς οἶόν τε τάχιον συγκλήσεως τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου.

Αἱ ἐργασίαι τῆς Διασκέψεως ἤρξαντο τὴν 27ην Ὀκτωβρίου καὶ ἔληξαν τὴν 6ην Νοεμβρίου 1986. Τῆς Διασκέψεως μετέσχον πάσαι αἱ κατὰ τόπους Ὁρθόδοξοι Ἐκκλησίαι διὰ τετραμελῶν, ὡς ἐπὶ τό πλείστον, Ἀντιπροσωπιῶν καὶ εἰδικῶν θεολογικῶν συμβούλων. Τῶν ἐργασιῶν προήδρυσεν ὁ ἐπὶ κεφαλῆς τῆς Ἀντιπροσωπίας τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου Σεβ. Μητροπολίτης Μύρων κ. Χρυσόστομος, Γραμματεὺς δέ τῆς Διασκέψεως ἦτο ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Ἑλβετίας κ. Δαμασκηνός, Προϊστάμενος τῆς Γραμματείας ἐπὶ τῆς Προπαρασκευῆς τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου τῆς Ὁρθόδοξου Ἐκκλησίας.

Αἱ ἐπὶ τῶν θεμάτων τούτων ἐργασίαι τῆς Διασκέψεως διεξήχθησαν, ἐν Ὁλομελείᾳ καὶ ἐν Ἐπιτροπαῖς, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἐπὶ τοῦ καθ' ἕκαστον θέματος εἰσηγήσεων τοῦ Γραμματέως ἐπὶ τῆς Προπαρασκευῆς τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου, ὁ ὁποῖος καὶ ὑπέβαλε τῇ Ὁλομελείᾳ τὰ κείμενα τῆς Διορθόδοξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ Φεβρουαρίου 1986. Αἱ μετὰ μακράς, ἐν Ὁλομελείᾳ καὶ ἐν Ἐπιτροπαῖς, συζητήσεις ἐπενεχθεῖσαι τροποποιήσεις, προσθήκαι καὶ βελτιώσεις διεμόρφωσαν τὰ ἐπὶ τῶν τεσσάρων θεμάτων τελικὰ

κείμενα, τὰ ὅποια καὶ ἐγένοντο ὁμοφώνως δεκτὰ ὡς εἰσηγητικά ἀποφάσεις *ad referendum* πρὸς τὴν Ἁγίαν καὶ Μεγάλην Σύνοδον.

Ὡς πρὸς τὰ ἐπίσημα *Κείμενα-ἀποφάσεις* τῆς Γ' Προσυνοδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως, ἀπεφασίσθη ὅπως:

1. Ὑπογραφόμενα ταῦτα ὑπὸ τῶν ἀρχηγῶν τῶν Ἀντιπροσωπιῶν τῶν κατὰ τόπους Ὁρθόδοξων Ἐκκλησιῶν εἰς τὰς ἐπίσημους γλώσσας τῆς Διασκέψεως, ἦτοι τὴν ἑλληνικὴν, τὴν ρωσικὴν καὶ τὴν γαλλικὴν, κοινοποιηθῶσιν ὑπὸ τῆς Γραμματείας ἐπὶ τῆς Προπαρασκευῆς τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου πρὸς πάσας τὰς κατὰ τόπους Αὐτοκεφάλους καὶ Αὐτονόμους Ὁρθοδόξους Ἐκκλησίας (Ἄρθρον 18 Κανονισμοῦ Λειτουργίας τῶν Προσυνοδικῶν Πανορθόδοξων Διασκέψεων).

2. Δημοσιευθῶσι, μερίμνη τῆς Γραμματείας ἐπὶ τῆς Προπαρασκευῆς τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου, μετὰ τὴν 15ην Δεκεμβρίου ἐ.ἔ.

Ὡς πρὸς τὰ *Πρακτικά* τῆς Γ' Προσυνοδικῆς Πανορθόξου Διασκέψεως, ταῦτα θὰ ἀποσταλῶσι, τὸ ταχύτερον δυνατὸν, ὑπὸ τῆς Γραμματείας ἐπὶ τῆς Προπαρασκευῆς τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου πρὸς πάσας τὰς κατὰ τόπους Ὁρθοδόξους Ἐκκλησίας. Ἡ Γραμματεία θὰ δημοσιεύσῃ ταῦτα μετὰ τὴν ἀποστολὴν αὐτῶν εἰς τὰς κατὰ τόπους Ὁρθοδόξους Ἐκκλησίας (Ἄρθρον 19).

Πέρα τῶν θεμάτων τῆς ἡμερησίας διατάξεως, ἡ Διάσκεψις ἐδέχθη ὁμοφώνως: α) τὸν *Κανονισμόν Λειτουργίας τῶν Προσυνοδικῶν Πανορθόδοξων Διασκέψεων*, διὰ τοῦ ὁποίου ἐκωδικοποιήθη καὶ κατεγράφη συστηματικῶς ἢ ἄχρι τοῦδε ἰσχύουσα πράξις εἰς τὰς Πανορθοδόξους Διασκέψεις, καὶ β) τὴν Εἰσήγησιν τῆς Εἰδικῆς Ἐπιτροπῆς διὰ τὸν καταρτισμὸν τῆς ἡμερησίας διατάξεως καὶ τὴν προετοιμασίαν τῶν θεμάτων τῆς Δ' Προσυνοδικῆς Πανορθόδοξου Διασκέψεως, δι' ὧν ἐξαντλεῖται καὶ τὸ ὅλον θεματολόγιον τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου, ἦτοι: 1. *Ὁρθόδοξος Διασπορά*. 2. *Τὸ Αὐτοκέφαλον καὶ τρόπος ἀνακηρύξεως αὐτοῦ*. 3. *Τὸ Αὐτόνομον καὶ τρόπος ἀνακηρύξεως αὐτοῦ*. 4. *Δίπτυχα*.

Εἰδικώτερον ὅμως διὰ τῶν ὁμοφώνως δεκτῶν γενομένων τεσσάρων κειμένων:

1. Προεβλήθη ἀφ' ἐνός μὲν ἡ *σπονδαιότης τοῦ θεσμοῦ τῆς Νηστείας εἰς τὴν ὀρθόδοξον παράδοσιν καὶ τὴν σύγχρονον πράξιν*, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἡ ἀρχὴ τῆς ἐκκλησιαστικῆς οικονομίας, διὰ τῆς ὁποίας καθωρίσθη ἡ εὐχέρεια τῶν κατὰ τόπους Ὁρθόδοξων Ἐκκλησιῶν νὰ προσαρμύξουν τὸν θεσμόν εἰς τὰς εἰδικὰς ἀνάγκας τοῦ πληρώματος αὐτῶν.

2. Ἠξιολογήθη ἡ *πορεία τῶν σχέσεων τῆς Ὁρθόδοξου Ἐκκλησίας πρὸς τὸν λοιπὸν χριστιανικὸν κόσμον* διὰ τῶν ἐν ἐξελίξει διμερῶν Θεολογικῶν Διαλόγων μετὰ τῶν ἄλλων χριστιανικῶν Ἐκκλησιῶν καὶ Ὁμολογιῶν, κατεγράφησαν δὲ αἱ *βασικαὶ ἀρχαὶ μεθοδολογίας καὶ διαδικασίας αὐτῶν* καὶ διευτρώθησαν εἰδικαὶ συστάσεις πρὸς τὰς Θεολογικὰς Ἐπιτροπὰς τῶν καθ' ἕκαστον Διαλόγων διὰ τὴν ἀποτελεσματικωτέραν διεξαγωγὴν αὐτῶν. Ἀπεφασίσθη ὡσαύτως ἡ ὀργάνωσις εἰδικοῦ *Διορθόδοξου Θεολογικοῦ Συμποσίου* διὰ τὴν

ανάδειξιν τῆς ὀρθόδοξου παραδόσεως ἐπὶ τοῦ ζητήματος τῆς χειροτονίας τῶν γυναικῶν, τὸ ὅποιον ἐπηρεάζει *τούς τε διμερεῖς καὶ τούς πολυμερεῖς Διαλόγους* τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας ἐν τῇ συγχρόνῳ Οἰκουμενικῇ κινήσει.

3. Ἐπανεξετιμήθησαν τὰ θετικά στοιχεία καὶ ἡ ἰδιαίτερα προβληματική τῆς συμμετοχῆς τῶν κατὰ τόπους Ὁρθόδοξων Ἐκκλησιῶν εἰς τὴν *Οἰκουμενικὴν Κίνησιν* καί, εἰδικώτερον, εἰς τὸ Παγκόσμιον Συμβούλιον Ἐκκλησιῶν (Π.Σ.Ε.) ἐπὶ τῇ βάσει: α) τῆς αὐτοσυνειδησίας τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας καὶ τῶν συγκεκριμένων ἐκκλησιολογικῶν προϋποθέσεων αὐτῆς, β) τῶν νεωτέρων ἐξελίξεων ἐν τῇ δομῇ καὶ τῇ λειτουργίᾳ τοῦ Π.Σ.Ε., καὶ γ) τῶν μετὰ τὸ Βανκούβερ προωθουμένων προγραμμάτων.

Διεδηλώθη καὶ αὐθις ἡ ἐπιθυμία, ἔστω καὶ ἔν τισι κριτικῇ, τῶν κατὰ τόπους Ὁρθόδοξων Ἐκκλησιῶν νὰ συνεργασθῶν ἐποικοδομητικῶς διὰ τὴν προώθησιν τῆς ἰδέας τῆς ἐνότητος τοῦ χριστιανικοῦ κόσμου.

4. Διεκηρύχθη ἡ σπουδαιότης τῆς ὀρθοδόξου παραδόσεως περὶ τοῦ ἀνθρωπίνου προσώπου πρὸς ἐπικράτησιν τῶν ὑψίστων διὰ πάντα χριστιανόν ἀγαθῶν *τῆς εἰρήνης, τῆς δικαιοσύνης, τῆς ἐλευθερίας, τῆς ἀδελφοσύνης καὶ τῆς ἀγάπης* μεταξύ τῶν λαῶν, *τὴν ἄρσιν τῶν φυλετικῶν καὶ ἄλλων διακρίσεων*, διὰ τὴν ὑπέρβασιν τῆς πολλαπλῆς καὶ συνθέτου κρίσεως τοῦ συγχρόνου πολιτισμοῦ, τὴν ἀπόθησιν τῆς ἀπειλῆς τοῦ *πυρηνικοῦ ὀλέθρου* καὶ τὴν ἀναμόρφωσιν τῶν δομῶν τῆς κοινωνίας. Τὸ πνεῦμα τοῦ ὅλου κειμένου ἀποδίδεται διὰ τοῦ χαρακτηριστικοῦ ἀποσπάσματος:

«*Ἡμεῖς, οἱ Ὁρθόδοξοι Χριστιανοί, ἐπειδὴ κατανοοῦμεν τὸ νόημα τῆς σωτηρίας, αἰσθανόμεθα τὸ χρέος νὰ ἀγωνιζώμεθα διὰ τὴν ἀνακούφισιν τῆς ἀσθενείας, τῆς δυστυχίας καὶ τῆς ἀγωνίας. Ἐπειδὴ βιοῦμεν τὴν ἐμπειρίαν τῆς εἰρήνης, δέν δυνάμεθα νὰ εἴμεθα ἀδιάφοροι διὰ τὴν ἀπουσίαν τῆς ἀπὸ τὴν σύγχρονον κοινωνίαν. Ἐπειδὴ εὐηργετήθημεν ἀπὸ τὴν θείαν δικαιοσύνην, ἀγωνιζόμεθα διὰ μίαν πληρεστέραν δικαιοσύνην εἰς τόν κόσμον καὶ διὰ τὴν ἐξουδετέρωσιν πάσης καταπίεσεως. Ἐπειδὴ ζῶμεν κάθε ἡμέραν τὴν θείαν συγκατάβασιν, μαχόμεθα ἐναντίον κάθε φανατισμοῦ καὶ μισαλλοδοξίας μεταξύ τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν λαῶν. Ἐπειδὴ διακηρύσσομεν συνεχῶς τὴν ἐνανθρώπησιν τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν θέωσιν τοῦ ἀνθρώπου, ὑπερασπίζομεθα τὰ ἀνθρώπινα δικαιώματα δι' ὅλους τούς ἀνθρώπους καὶ ὅλους τούς λαούς. Ἐπειδὴ βιοῦμεν τὴν θείαν δωρεάν τῆς ἐλευθερίας μέ τὸ ἀπολυτρωτικόν ἔργον τοῦ Χριστοῦ, δυνάμεθα νὰ προβάλωμεν πληρέστερα τὴν καθολικὴν ἀξίαν τῆς διὰ κάθε ἀνθρώπου καὶ κάθε λαόν. Ἐπειδὴ, τρεφόμενοι μέ τὸ σῶμα καὶ τὸ αἷμα τοῦ Κυρίου ἐν τῇ Θεῖᾳ Εὐχαριστίᾳ, βιοῦμεν τὴν ἀνάγκην τοῦ μερισμοῦ τῶν δωρεῶν τοῦ Θεοῦ μετὰ τῶν ἀδελφῶν μας, κατανοοῦμεν πληρέστερον τὴν πείναν καὶ τὴν στέρησιν καὶ ἀγωνιζόμεθα διὰ τὴν ὑπερνίκησιν αὐτῶν. Ἐπειδὴ προσδοκῶμεν καινὴν γῆν καὶ καινοὺς οὐρανοὺς, ὅπου θὰ ἐπικρατῇ ἡ ἀπόλυτος δικαιοσύνη, ἀγωνιζόμεθα ἐδῶ καὶ τώρα (*hic et nunc*) διὰ τὴν ἀναγέννησιν καὶ τὴν ἀνακαίνισιν τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῆς κοινωνίας».*

Ἐν τῷ ἐν Σαμπεξύ, Γενεύης, Ὁρθοδόξῳ Κέντρῳ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, τῇ 5ῃ Νοεμβρίου 1986.

·† Ὁ Μητροπολίτης Ἑλβετίας Δαμασκηνός

Γραμματεὺς ἐπὶ τῆς προπαρασκευῆς τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου

ΣΥΝΗΜΜΕΝΑ

**ΔΕΗΣΙΣ ΕΠΙ ΤΗΣ ΕΝΑΡΞΕΙ ΤΩΝ ΕΡΓΑΣΙΩΝ ΠΡΟΣΥΝΟΔΙΚΩΝ ΠΑ-
ΝΟΡΘΟΔΟΞΩΝ ΔΙΑΣΚΕΨΕΩΝ**

- Ὁ Διάκονος: Εὐλόγησον Δέσποτα.
Ὁ Πρόεδρος: Εὐλογητός ὁ Θεός ἡμῶν πάντοτε, νῦν, καὶ ἀεί, καὶ εἰς
τούς αἰῶνας τῶν αἰώνων.
- Ὁ Χορός: Ἀμήν.
Οἱ Σύεδροι: *(ὅλοι ὁμοῦ ἀπαγγέλλουν, ἕκαστος εἰς τὴν ἰδίαν αὐτοῦ
γλώσσαν)* Βασιλεῦ οὐράνιε, Παράκλητε, τό Πνεῦμα τῆς
ἀληθείας, ὁ πανταχοῦ παρών, καὶ τά πάντα πληρών, ὁ
θησαυρός τῶν ἀγαθῶν καὶ ζωῆς χορηγός, ἐλθέ καὶ σκή-
νωσον ἐν ἡμῖν καὶ καθάρισον ἡμᾶς ἀπό πάσης κηλίδος,
καὶ σῶσον, ἀγαθέ, τάς ψυχάς ἡμῶν.
- Ὁ Διάκονος: Ἐλέησον ἡμᾶς ὁ Θεός κατὰ τό μέγα ἔλεός σου, δεόμε-
θά σου, ἐπάκουσον καὶ ἐλέησον.
Ὁ Χορός: Κύριε ἐλέησον, Κύριε ἐλέησον, Κύριε ἐλέησον *(Τό αὐτό
μεθ' ἐκάστην δέησιν)*.
- Ὁ Διάκονος: Ἐτι δεόμεθα ὑπέρ τῶν εὐσεβῶν καὶ ὀρθοδόξων
χριστιανῶν.
Ἐτι δεόμεθα ὑπέρ τοῦ Ἀρχιεπίσκοπου ἡμῶν Χρυσο-
στόμου καὶ πάσης τῆς ἐν Χριστῷ ἡμῶν Ἀδελφότητος.
Ἐτι δεόμεθα ὑπέρ πάντων τῶν μετεχόντων εἰς τὴν
παρούσαν Διάσκεψιν, καὶ ὑπέρ τῆς κατὰ Θεόν
εὐοδώσεως τῶν ἐργασιῶν αὐτῆς.
- Ὁ Πρόεδρος: Ἐπάκουσον ἡμῶν, ὁ Θεός, ὁ Σωτῆρ ἡμῶν, ἡ ἐλπίς πάν-
των τῶν περάτων τῆς γῆς καὶ τῶν ἐν θαλάσῃ μακράν-
καὶ ἰλεως, ἰλεως γενοῦ ἡμῖν Δέσποτα ἐπὶ ταῖς ἀμαρτίαις
ἡμῶν, καὶ ἐλέησον ἡμᾶς. Ἐλεήμων γάρ καὶ φιλόανθρω-
πος Θεός ὑπάρχεις, καὶ σοί τὴν δόξαν ἀναπέμπομεν, τῷ
Πατρὶ καὶ τῷ Υἱῷ, καὶ τῷ Ἁγίῳ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεί
καὶ εἰς τούς αἰῶνας τῶν αἰώνων.
- Ὁ Χορός: Ἀμήν.
Ὁ Διάκονος: Τοῦ Κυρίου δεηθώμεν.
Ὁ Χορός: Κύριε ἐλέησον.
Ὁ Πρόεδρος: Κύριε ὁ Θεός ἡμῶν, ὁ θεμελιώσας τὴν Ἐκκλησίαν Σου
ἐπὶ σωτηρία καὶ ἀγαθῷ τοῦ πεπτωκότος ἀνθρώπου, τοῦ
ἀμαυρώσαντος τὴν εἰκόνα τὴν Σὴν καὶ μὴ ὑστερήσαντος
ἐν τῷ συσχηματίζεσθαι τῇ ἀπάτῃ τοῦ αἰῶνος τούτου, ὁ
Ποιμένας καὶ Διδάσκαλος ἐν αὐτῇ συστησάμενος καὶ δια-
ταξάμενος αὐτούς βαπτίζειν καὶ εὐαγγελίζεσθαι, οὐκ
ἐν σοφία λόγου, ἵνα μὴ κενωθῇ ὁ Σταυρός τοῦ Χριστοῦ,

ἀλλ' ἐν σοφίᾳ Θεοῦ, ἐν ἣ καὶ ἠὲ δόκησας σωθῆναι τοὺς εἰς Σέ πιστεύοντας, εὐδόκησον δὴ ἵνα καὶ ἡμεῖς, οἱ ἐκ τῶν κατὰ τόπους ἁγίων Σου Ἐκκλησιῶν ἐπὶ τό αὐτό συνελθόντες ἐπὶ τῷ ὑπηρετήσαι τό ἅγιόν Σου θέλημα καὶ οἰκοδομῆσαι τόν Λαόν Σου, ἐν οἷς οὗτος πιστεύει καὶ ἐλπίζει καὶ βιοῖ, καταξιωθῶμεν τῆς Σῆς ἐλλάμψεως καί, τόν δόλιχον τῶν ἡμερῶν τούτων ἐν καρποφορίᾳ πολλῇ διανύσαντες, προοδοποιήσωμεν τήν καὶ αὖθις καὶ αἰεὶ σημειουμένην ἐκφαντορίαν τοῦ Ἁγίου Σου Πνεύματος ἐν τῇ Μιᾷ, Ἁγίᾳ, Καθολικῇ καὶ Ἀποστολικῇ Ἐκκλησίᾳ Σου. Ἦλθομεν οὐ καθ' ὑπεροχὴν λόγου ἢ σοφίας, ἀλλ' ἐν ἀσθενείᾳ καὶ φόβῳ. Οὐκ ἐν πειθοῖς ἀνθρωπίνης σοφίας λόγοις, ἀλλ' ἐν ἀποδείξει Πνεύματος Ἁγίου, ἵνα ἡ πίστις καὶ ἡ ζωὴ ἡμῶν καὶ ὀλοκλήρου τοῦ Λαοῦ Σου μὴ ὦσιν ἐν σοφίᾳ ἀνθρώπων, ἀλλ' ἐν δυνάμει Θεοῦ. Ναί, Κύριε ὁ Θεός ἡμῶν, τήρησον ἡμᾶς ἐν τῇ ἀγάπῃ τῇ Σῆ, καὶ φώτισον ἡμῶν τόν νοῦν καὶ τήν καρδίαν, ἵνα τό ὅπερ πρόκειται ἡμῖν ἔργον ἐν τῇ Σῆ Χάριτι ἐπιτελέσωμεν, κατατείνοντες εἰς τήν οἰκοδομήν τοῦ Σώματός Σου, εἰς περιποίησιν τῶν ἐντολῶν Σου, εἰς στήριξιν τῆς Ἐκκλησίας Σου, εἰς δόξαν τοῦ ὀνόματός Σου.

Σύ γάρ εἰ ὁ φωτίζων καὶ ἁγιάζων πάντα ἄνθρωπον, καὶ Σοὶ τήν δόξαν ἀναπέμπομεν, τῷ Πατρὶ καὶ τῷ Υἱῷ καὶ τῷ Ἁγίῳ Πνεύματι, νῦν καὶ αἰεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

- Ὁ Διάκονος: Δόξα Πατρὶ...
Δέσποτα ἅγιε εὐλόγησον.
Ὁ Πρόεδρος: Ὁ ἐν εἶδει πυρίνων γλωσσῶν.. .
Ὁ Χορός: Εὐλογητός εἶ, Χριστέ ὁ Θεός ἡμῶν, ὁ πανσόφους τοὺς ἀλιεῖς ἀναδείξας...(ἐλληνιστί)
Ὅτε καταβάς τὰς γλώσσας συνέχεε, διεμέριζεν ἔθνη ὁ Ὑψιστος. .. (σλαβωνιστί)
Ὁ Πρόεδρος: Δι' εὐχῶν τῶν ἁγίων Πατέρων ἡμῶν.

Τ Α Ξ Ι Σ
ΠΑΝΟΡΘΟΔΟΞΟΥ ΘΕΙΑΣ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑΣ ΕΠΙ ΤΗ Γ' ΠΡΟΣΥΝΟΔΙ-
ΚΗ ΠΑΝΟΡΘΟΔΟΞΩ ΔΙΑΣΚΕΨΕΙ
Κυριακή, 2 Νοεμβρίου 1986

Οί λειτουργοί Αρχιερείς περί ώραν 9.30 τῆς Κυριακῆς, 2ας Νοεμβρίου, συγκεντρώνονται εἰς τό Ἀναγνωστήριον τῆς Βιβλιοθήκης, ὅπου θά τελεσθῆ ἡ ἀκολουθία τῆς ἀμφιέσεως, καί ἐνδύονται τὰς ἀρχιερατικὰς αὐτῶν στολάς.

Ἐκ τοῦ Ἀναγνωστηρίου, λειτανεύοντες, εἰσέρχονται εἰς τόν Ἱερόν Ναόν, ψαλλομένης τῆς Δοξολογίας, καί ἄρχεται ἡ Θεία Λειτουργία τοῦ Ἱεροῦ Χρυσοστόμου.

Κατ' αὐτήν:

Τό «Ἅγιος ὁ Θεός», ψάλλεται ἑλληνιστί, ἀραβιστί καί σλαωνιστί.

Τό «Δόξα Πατρί...», ὡς καί τό «Ἅγιος ὁ Θεός» τοῦ Βήματος, ψάλλονται ἐνδον τοῦ Ἱεροῦ Βήματος.

Τό «Δύναμις Ἅγιος ὁ Θεός...», ψάλλεται ὑπό τῆς χορωδίας.

Τό «Κύριε, σῶσον τοὺς εὐσεβεῖς», ψάλλεται τρίς, ἑλληνιστί, ἀραβιστί καί σλαωνιστί καί τό «Καί ἐπάκουσον ἡμῶν», ἅπαξ, ἑλληνιστί ἐνδον τοῦ Ἱεροῦ Βήματος.

Ὁ Ἀπόστολος θά ἀναγνωσθῆ γαλλιστί καί τό Εὐαγγέλιον ἑλληνιστί.

Αἱ ἐκφώνησεις ὡς ἐξῆς:

Ὁ Σεβ. Προεξάρχων:

Ὅτι ἅγιος...

Ὁ Σεβ. Προεξάρχων:

Κύριε, Κύριε (ἑλληνιστί)

Ὁ Σεβ. Ὅρους Λιβάνου:

Κύριε, Κύριε... (ἀραβιστί)

Ὁ Σεβ. Κιέβου:

Κύριε, Κύριε (σλαωνιστί)

Ὁ Σεβ. Κεντρῶας Ἀφρικής:

Ὅπως ὑπό τοῦ κράτους σου...

Ὁ Σεβ. Πέτρας:

Διά τῶν οἰκτιρῶν—

Ὁ Σεβ. Προεξάρχων:

Εἰρήνη πᾶσι.

Ὁ Σεβ. Προεξάρχων:

Ἡ χάρις... Ἄνω σχῶμεν...

Εὐχαριστήσωμεν τῷ Κυρίῳ.

Ὁ Σεβ. Σουμαδίας:

Τόν ἐπινίκιον ὕμνον...

Ὁ Σεβ. Προεξάρχων:

Λάβετε, φάγετε...

Πίετε ἐξ αὐτοῦ πάντες...

Ὁ Σεβ. Τρανσυλβανίας:

Τά σά ἐκ τῶν σῶν...

Ὁ Σεβ. Στάρας Ζαγοράς:

Ἐξαιρέτως...

Ὁ Σεβ. Πάφου:

Καί δῶς ἡμῖν...

Ὁ Σεβ. Προεξάρχων:

Καί ἔσται τά ἐλέη...

Ὁ Σεβ. Δημητριάδος:

Καί καταξίωσον ἡμᾶς...

Ὁ Σεβ. Βροτσλάβ:

Ὅτι Σοῦ ἐστιν...

Ὁ Σεβ. Προεξάρχων:

Εἰρήνη πᾶσι.

Ὁ Σεβ. Σουχούμης:

Χάριτι καί οἰκτιρμοῖς...

Ὁ Σεβ. Προεξάρχων:

Τά ἅγια τοῖς ἁγίοις.

Ὁ Σεβ. Πράγας:	Μετά φόβου Θεοῦ...
Ὁ Σεβ. Προεξάρχων:	(μεταδίδει τὴν θεϊαν κοινωνίαν εἰς τοὺς πιστοὺς)
Ὁ Σεβ. Προεξάρχων:	Σώσον ὁ Θεὸς τὸν λαόν Σου...
Ὁ Σεβ. Ἐλισιγκίου:	Ὅτι Σὺ ὁ ἁγιασμός ἡμῶν...
Ὁ Ἀρχιμ. Β. Καραγιάννης:	Τὴν ὀπισθάμβωνον εὐχήν.

Σημειώσεις:

1. Εἰς τὰ εἰρηνικά μετὰ τὸ «Ἵπέρ τοῦ Ἀρχιεπίσκοπου ἡμῶν. . .», ὁ διάκονος λέγει καὶ τὰς δεήσεις:

«Ἵπέρ τῶν συλλειτουργούντων καὶ συμπροσευχομένων ἁγίων ἀρχιερέων τοῦ Κυρίου δεηθῶμεν»,

«Ἵπέρ εὐσταθείας καὶ κατὰ Θεὸν καταστάσεως τῶν κατὰ τόπους ἁγίων Ὁρθόδοξων Ἐκκλησιῶν τοῦ Κυρίου δεηθῶμεν».

2. Εἰς τὸ «Ἐν πρώτοις μνήσθητι...», οἱ συλλειτουργοὶ ἅγιοι ἀρχιερεῖς, κατὰ τὴν κανονικὴν τάξιν, ἐπειδὴ ὁ Ναός ἐν ᾧ λειτουργοῦν εἶναι Πατριαρχικόν Σταυροπήγιον, κανονικόν δικαιοδοσιακόν ἔδαφος τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου, μνημονεύουν τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ.

**ΔΕΗΣΙΣ ΕΠΙ ΤΗΣ ΛΗΞΕΙ ΤΩΝ ΕΡΓΑΣΙΩΝ
ΠΡΟΣΥΝΟΔΙΚΩΝ ΠΑΝΟΡΘΟΔΟΞΩΝ ΔΙΑΣΚΕΨΕΩΝ**

- Ὁ Διάκονος: Εὐλόγησον, Δέσποτα.
Ὁ Πρόεδρος: Εὐλογητός ὁ Θεός ἡμῶν...
Οἱ Σύεδροι: Δόξα σοι τῷ δείξαντι τό φῶς... (ἐλληνιστί)
Ἵμνουμέν Σε, εὐλογοῦμέν Σε... (ἀραβιστί)
Πρόσδεξαι τήν δέησιν ἡμῶν...(σλαβωνιστί) καί
Παράτεινον τό ἔλεόν Σου...(ἐλληνιστί)
- Ὁ Διάκονος: Τοῦ Κυρίου δεηθῶμεν.
Ὁ Χορός: Κύριε ἐλέησον.
Ὁ Πρόεδρος: Κύριε ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστέ, ὁ σοφίζων καί ἐλεῶν
τούς ἀπεκδεχομένους τόν παρά Σοῦ φωτισμόν καί
τό μέγα καί πλούσιον ἔλεος, εὐχαριστοῦμέν Σοι,
ὅτι κατηξίωσας ἡμᾶς φθάσαι εἰς τήν ὥραν ταύτην
καί παρακαταθέσθαι ταῖς ἀχράντοις Σου χερσί καί
τῇ Ἀγίᾳ Σου Ἐκκλησίᾳ τό ταπεινόν τοῦτο ἔργον
ἡμῶν τῶν ἀναξίων ἱκετῶν Σου. Εὐχαριστοῦμέν
Σοι ὅτι οὐκ ἀπέστρεψας τό πρόσωπόν Σου ἀφ'
ἡμῶν, ἀλλ' ὡς ἐπηγγείλω, μείνας ἐν τῷ μέσῳ ἡμῶν
τῶν συνηγμένων ἐν τῷ ὀνόματί Σου, κατηύθυνας
τά διαβήματα ἡμῶν εἰς τήν ἐργασίαν τῶν ἐντολῶν
Σου. Καί νῦν δεόμεθά Σου, Κύριε, πρόσδεξαι τό
ταπεινόν τοῦτο ἔργον ἡμῶν, καί εὐλόγησον αὐτό,
καί ἀνάδειξον αὐτό ὄργανον εἰς διακονίαν τῇ
Ἀγίᾳ Ἐκκλησίᾳ Σου, ἣν περιεποιήσω τῷ τιμίῳ Σου
Αἵματι. Ἵνα καί ἐν τούτῳ δοξάζεται τό πανάγιόν
Σου Ὄνομα, σὺν τῷ Πατρὶ καί τῷ Ἀγίῳ Πνεύμα-
τι, νῦν καί ἀεί, καί εἰς τούς αἰῶνας τῶν αἰῶνων.
Ἀμήν.
- Ὁ Διάκονος: Δόξα Πατρί. . .
Δέσποτα ἅγιε εὐλογησον.
Ὁ Πρόεδρος: Ὁ ἐν εἶδει πυρίνων γλωσσῶν...
Οἱ Σύεδροι: (ὅλοι ὁμοῦ ἀπαγγέλλουν, ἕκαστος εἰς τήν ἰδίαν
αὐτοῦ γλώσσαν)
Εἶδομεν τό φῶς τό ἀληθινόν...

ΠΙΝΑΞ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ ΓΡΑΜΜΑΤΕΩΣ	5
Ή Γ' Προσυνοδική Πανορθόδοξος Διάσκεψις	9
<i>(Σύγκλησις, Τόπος, Χρόνος, Αντιπροσωπία)</i>	
ΤΑ ΠΡΟΚΑΤΑΡΚΤΙΚΑ ΤΗΣ ΔΙΑΣΚΕΨΕΩΣ	12
Η ΣΥΣΚΕΨΙΣ ΤΩΝ ΑΡΧΗΓΩΝ ΤΩΝ ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΙΩΝ	
<i>Τρίτη, 28 Ὀκτωβρίου 1986: Ἀπογευματινὴ Συνεδρία</i> <i>(Πρόγραμμα, Γενικὴ περὶ τὴν διαδικασίαν συζήτησις)</i>	
ΕΝΑΡΚΤΗΡΙΟΣ ΣΥΝΕΔΡΙΑ:	17
<i>Ἐναρκτήριος Λόγος Προέδρου</i> <i>Χαιρετιστήριος Λόγος Προϊσταμένου Ὁρθοδόξου Κέντρου</i> <i>Περιεχόμενον Φακέλων: Ἐνημερωτικὸν Σημείωμα Γραμματείας</i> <i>Τηλεγραφήματα πρὸς Προκαθημένους Ὁρθόδοξων Ἐκκλησιῶν</i>	
Α' ΗΜΕΡΑ ΕΡΓΑΣΙΩΝ: Β' Προϊνὴ Συνεδρία	28
<i>Σχέδιον Κανονισμοῦ Λειτουργίας Προσυνοδικῶν Πανορθοδόξων</i> <i>Διασκέψεων. Εἰσηγητικὴ παρουσίασις Γραμματέως</i> <i>Κανονισμὸς Λειτουργίας Προσυνοδικῶν Πανορθοδόξων Διασκέψεων</i> <i>Μηνύματα Ἐκκλησιῶν</i>	
Α' ΗΜΕΡΑ ΕΡΓΑΣΙΩΝ: Α' Ἀπογευματινὴ Συνεδρία	48
<i>Μηνύματα Ἐκκλησιῶν</i> <i>Εἰσηγητικὴ παρουσίασις τοῦ Γραμματέως ἐπὶ τοῦ θέματος τῆς Νηστείας</i>	
Α' ΗΜΕΡΑ ΕΡΓΑΣΙΩΝ: Β' Ἀπογευματινὴ Συνεδρία	67
<i>Συζήτησις τοῦ κειμένου περὶ Νηστείας</i>	
Β' ΗΜΕΡΑ ΕΡΓΑΣΙΩΝ: Α' Προϊνὴ Συνεδρία	81
<i>Συζήτησις τοῦ κειμένου περὶ Νηστείας</i>	
Β' ΗΜΕΡΑ ΕΡΓΑΣΙΩΝ: Β' Προϊνὴ Συνεδρία	95
<i>Εἰσηγητικὴ παρουσίασις τοῦ Γραμματέως ἐπὶ τοῦ Θέματος τῶν Διαλόγων</i> <i>Συζήτησις τοῦ κειμένου περὶ τῶν Διαλόγων</i>	
Β' ΗΜΕΡΑ ΕΡΓΑΣΙΩΝ: Α' Ἀπογευματινὴ Συνεδρία	111
<i>Συζήτησις τοῦ κειμένου περὶ τῶν Διαλόγων ...</i>	
Β' ΗΜΕΡΑ ΕΡΓΑΣΙΩΝ: Β' Ἀπογευματινὴ Συνεδρία	127
<i>Συζήτησις τοῦ κειμένου περὶ τῶν Διαλόγων</i>	
Γ' ΗΜΕΡΑ ΕΡΓΑΣΙΩΝ: Α' Προϊνὴ Συνεδρία	137
<i>Εἰσηγητικὴ παρουσίασις τοῦ Γραμματέως</i> <i>ἐπὶ τοῦ θέματος τῆς Οἰκουμενικῆς Κινήσεως</i> <i>Συζήτησις τοῦ κειμένου περὶ τῆς Οἰκουμενικῆς Κινήσεως</i>	
Γ' ΗΜΕΡΑ ΕΡΓΑΣΙΩΝ: Β' Προϊνὴ Συνεδρία	153
<i>Ἀπαντητικὰ Τηλεγραφήματα Προκαθημένων</i> <i>Εἰσηγητικὴ παρουσίασις τοῦ Γραμματέως</i> <i>ἐπὶ τοῦ Θέματος τῶν Χριστιανικῶν Ἰδεωδῶν</i> <i>Συζήτησις τοῦ κειμένου περὶ τῶν Χριστιανικῶν Ἰδεωδῶν</i>	

Γ' ΗΜΕΡΑ ΕΡΓΑΣΙΩΝ: Α' Απογευματινή Συνεδρία	172
<i>Συζήτησις τοῦ κειμένου περὶ τῶν Χριστιανικῶν Ἰδεωδῶν</i>	
Γ' ΗΜΕΡΑ ΕΡΓΑΣΙΩΝ: Β' Απογευματινή Συνεδρία	182
<i>Συζήτησις τοῦ κειμένου περὶ τῶν Χριστιανικῶν Ἰδεωδῶν</i>	
<i>Ἐνημερωτικὴ παρουσίασις τοῦ Γραμματέως</i>	
<i>ἐπὶ τῶν ὑπολειπόμενων Θεμάτων τῆς Ἡμερησίας Διατάξεως</i>	
<i>τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου</i>	
<i>Σύστασις Ἐπιτροπῶν</i>	
Δ' ΗΜΕΡΑ ΕΡΓΑΣΙΩΝ	195
<i>Συνεδρίασις τῶν Ἐπιτροπῶν</i>	
Ε' ΗΜΕΡΑ ΕΡΓΑΣΙΩΝ	196
<i>Θεία Λειτουργία</i>	
<i>Ὁμιλία Προέδρου Γ' Προσυνοδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως</i>	
ΣΤ' ΗΜΕΡΑ ΕΡΓΑΣΙΩΝ	200
<i>Συνεδρίασις τῶν Ἐπιτροπῶν</i>	
Ζ' ΗΜΕΡΑ ΕΡΓΑΣΙΩΝ: Α' Προϊνή Συνεδρία	201
<i>Ἀπαντητικὰ Τηλεγραφήματα Προκαθημένων</i>	
<i>Εισηγητικὴ παρουσίασις Α' Ἐπιτροπῆς</i>	
<i>Συζήτησις ἐπὶ τοῦ θέματος τῆς Νηστείας</i>	
Ζ' ΗΜΕΡΑ ΕΡΓΑΣΙΩΝ: Β' Προϊνή Συνεδρία	212
<i>Συζήτησις ἐπὶ τοῦ θέματος τῆς Νηστείας</i>	
<i>Εισηγητικὴ παρουσίασις Β' Ἐπιτροπῆς</i>	
<i>Συζήτησις ἐπὶ τοῦ θέματος τῶν Διαλόγων</i>	
Ζ' ΗΜΕΡΑ ΕΡΓΑΣΙΩΝ: Α' Απογευματινή Συνεδρία	226
<i>Συζήτησις ἐπὶ τοῦ θέματος τῶν Διαλόγων</i>	
Η' ΗΜΕΡΑ ΕΡΓΑΣΙΩΝ: Α' Προϊνή Συνεδρία	236
<i>Συζήτησις ἐπὶ τοῦ θέματος τῶν Διαλόγων</i>	
Η' ΗΜΕΡΑ ΕΡΓΑΣΙΩΝ: Β' Προϊνή Συνεδρία	244
<i>Εισηγητικὴ παρουσίασις Γ' Ἐπιτροπῆς</i>	
<i>Συζήτησις ἐπὶ τοῦ θέματος τῆς Οἰκουμενικῆς Κινήσεως</i>	
<i>Εισηγητικὴ παρουσίασις Δ' Ἐπιτροπῆς</i>	
Η' ΗΜΕΡΑ ΕΡΓΑΣΙΩΝ: Β' Απογευματινή Συνεδρία	270
<i>Συζήτησις ἐπὶ τοῦ θέματος τῶν Χριστιανικῶν Ἰδεωδῶν</i>	
<i>Εισηγητικὴ παρουσίασις Τεχνικῆς Ἐπιτροπῆς</i>	
<i>Συζήτησις ἐπὶ τῆς Διαδικασίας καὶ τῆς Ἡμερησίας</i>	
<i>Διατάξεως τῆς Δ' Προσυνοδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως</i>	
<i>Διαδικασιακὰ καὶ ἄλλα θέματα</i>	
ΑΠΟΦΑΣΕΙΣ Γ' ΠΡΟΣΥΝΟΔΙΚΗΣ ΠΑΝΟΡΘΟΔΟΞΟΥ ΔΙΑΣΚΕΨΕΩΣ	296
ΑΝΑΚΟΙΝΩΘΕΝ	329
ΣΥΝΗΜΜΕΝΑ	332
ΠΙΝΑΞ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ	337

